Valencia, el príncipe de Viana y Juan II

Valencia, el príncipe de Viana y Juan II

Un patriciado ante la crisis política de la monarquía (1460-1461)

Agustín Rubio Vela

Valencia, 2016

Este trabajo se ha desarrollado en el marco del proyecto de investigación FFI2013-45931-P,
"La cultura literaria medieval y moderna en la tradición manuscrita e impresa (V)",
financiado por el Ministerio de Economía y Competitividad.

© Agustín Rubio Vela

I.S.B.N.: 978-84-608-6567-4

Depósito legal: V-1.489-2016

Impresión:
Gráficas Papallona, s. coop v.
www.graficaspapallona.com

Sumario

Presentación 9

Capítulo I. La prisión del príncipe de Viana 13
Génesis de una enemistad: el primogénito frente al rey.
La orden de detención del 2 de diciembre de 1460.
Valencia en crisis: el azote de la peste y la división del patriciado.
Cataluña: de la desobediencia a la violencia.
Dos oligarquías, dos actitudes.

Capítulo II. Una embajada conciliadora 39
Objetivos de la misión diplomática valenciana.
Las instrucciones y el perfil de los embajadores.
Partida y noticia de la liberación.
En la corte de Zaragoza: desacuerdos con el rey.
Una fórmula para la negociación.
Los embajadores en Barcelona.
Fracaso y final de la misión. Dos escenarios.
Acercamiento estratégico: Juan II y la oligarquía municipal.
Los últimos meses de la vida del primogénito.

Capítulo III. El príncipe y el vianismo valenciano 79
Carlos, príncipe de Viana, duque de Gandia.
Joan de Cardona.
Jaume d'Aragó.
El conde de Cocentaina.
Francesc Berenguer de Blanes y Guillem Ramon de Vilarrasa.
Vianismo popular y agitación callejera.
Fidelidad al rey del estamento militar.

Capítulo IV. Consideraciones finales sobre el vianismo 109
Los préstamos y nombramientos de don Carlos.
Palabras y conceptos.
Hombres de letras.

Colección documental 121

Bibliografía 311

Índice onomástico 317

Presentación

El enfrentamiento entre Juan II de Aragón y el príncipe Carlos, su hijo primogénito, según Zurita fue "el más escandaloso ejemplo y más pernicioso que vieron aquellos tiempos y muchos siglos pasados, por la discordia que estaba concebida en sus ánimos y corazones con un odio y enemistad terrible".[1] La frase pone de relieve la importancia que el historiador aragonés dio a aquellos hechos, objeto durante los últimos cinco siglos de la atención de otros muchos y grandes estudiosos que, como él, también hicieron valoraciones extraordinariamente negativas, algunas tan célebres como la de Vicens Vives referida a la detención del hijo por orden del padre a fines de 1460: "una de las mayores equivocaciones que registra la Historia".[2] Un juicio contundente, emitido, sin duda, tras reflexionar el autor sobre las trágicas consecuencias que derivaron de aquella decisión, detonante de la más larga y profunda crisis político-social que vivió la Corona de Aragón en la Baja Edad Media y condujo a la guerra civil que ensangrentó Cataluña entre los años 1462 y 1472.

¿Cuál fue la actitud, el comportamiento, la actuación de las clases dirigentes de la ciudad de Valencia en aquellos momentos cruciales del inicio de la crisis? Dar respuesta a la pregunta es lo que se pretende hacer en esta obra, centrada en el periodo de tiempo que transcurre entre el 2 de diciembre de 1460, fecha en que el príncipe de Viana fue detenido en Lérida, y el 23 de septiembre 1461, la de su fallecimiento, acaecido en una Barcelona que se había alzado en armas contra el monarca para conseguir su liberación. La gravedad de los acontecimientos políticos de esos diez meses, los últimos de la vida de don Carlos, explica que todas las miradas, dentro y fuera de las fronteras de la monarquía, se dirigieran a él. También la de los patricios de Valencia. No podían permanecer impasibles ante la detención del presunto heredero del trono,

1 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, libro XV, cap. 65.

2 Vicens Vives, *Fernando el Católico, príncipe de Aragón, rey de Sicilia*, p. 326.

y tampoco podían ser indiferentes a la actitud rebelde adoptada por los catalanes, que amenazaban con desencadenar un conflicto de consecuencias imprevisibles. En aquel momento histórico, aunque parezca paradójico, lo más importante para los patricios valencianos no era tanto lo que sucedía en el interior de su reino sino en Cataluña y en Aragón, escenarios en los que eran actores principales el rey, su hijo y los partidarios de uno y otro. Se explica que el dietarista Melcior Miralles, desde la distancia, prestara toda su atención a las noticias que iban llegando a Valencia sobre aquellos acontecimientos, a los que dedicó un amplio e interesante conjunto de páginas, que hoy constituyen una fuente fundamental para su estudio.[3]

Persona de amplia y exquisita cultura, no es de extrañar que en la biografía del príncipe aparezcan hombres con aficiones literarias y autores de prestigio. Algunos de ellos fueron relevantes personalidades valencianas del mundo de las letras y la cultura. El caso más sobresaliente, conocido desde antiguo, es, sin duda, el de Joan Roís de Corella, con quien don Carlos mantuvo el famoso *Debat epistolar* en el que hizo elogio de su "dulce estilo, palabras plazibles i de alto compás e sentencia". Según Riquer, "un dels més fins judicis que s'han fet de la prosa del nostre escriptor".[4] Pero no fue el único. Hubo otros valencianos cuatrocentistas cuyo nombre se ha venido asociando al suyo –no siempre acertadamente– en estudios histórico-literarios. Tal es el caso del gran Ausiàs March,[5] o de Guillem Ramon de Vilarrasa, uno de los contertulios del corelliano *Parlament en casa de Berenguer Mercader*. [6]

A pesar del incentivo que suponen estos y muchos otros datos referidos al ámbito cultural y literario, hasta ahora no ha merecido atención, con carácter monográfico, el estudio documental de los vínculos entre las elites valencianas y don Carlos, que ostentó durante algunos años el título de duque de Gandia, el de mayor rango del reino. A esta tarea contribuyen las páginas que aquí comienzan, en las que se saca a la luz una amplia colección documental referida a los convulsos y cruciales meses finales de la vida del príncipe de Viana. Se trata de documentación producida –recibida y expedida– por la escribanía municipal de Valencia durante ese periodo de tiempo, conservada el Archivo Histórico Municipal de Valencia, cuya información, al tiempo que permitirá abordar el tema sobre bases sólidas, ayudará a conocer y comprender mejor

3 Rodrigo Lizondo (ed.), *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, pp. 283-312.

4 Riquer, *Història de la literatura catalana*, III, pp. 299-302 y 318-319.

5 "Gairebé tots els autors que han tractat del príncep Carles han fet esment de les seves relacions amb el príncep dels poetes concentrats i dels versos esculptòrics: Auzià March", escribió en 1926 Massó Torrents, quien expresó sus dudas: "La llegenda d'aquesta coneixença, inventada tal vegada per algun historiador, si és poc probable hauria estat molt bella" (*El príncep de Viana i les seves relacions literàries*, p. 7).

6 Riquer, *Història de la literatura catalana*, III, p. 107. El autor indica: "Qui sap si l'amistat entre Corella i Guillem de Vilarrasa s'inicià al voltant de Carles de Viana" (p. 315).

el momento histórico y la actuación de las oligarquías valencianas ante la primera rebelión de Cataluña, prólogo de la más profunda crisis padecida en los siglos bajomedievales por la Corona de Aragón.

Capítulo I
La prisión del príncipe de Viana

Génesis de una enemistad: el primogénito frente al rey.

Hijo de Blanca, reina de Navarra, y del infante Juan de Aragón, Carlos, príncipe de Viana, nació el 29 de mayo de 1421 en el monasterio de predicadores de Peñafiel.[7] En 1439, al contraer matrimonio con Inés de Clèves, su padre, titular del ducado de Gandia, le transfirió este importante señorío del reino de Valencia. Dos años más tarde fallecía su madre, pero la corona navarra no pasó a él, el legítimo heredero de doña Blanca, sino que fue retenida por su padre, que siguió titulándose rey de Navarra incluso después de haber contraído segundas nupcias con Juana Enríquez en julio de 1447. Como, según el derecho navarro, el trono habría de pasar al príncipe, las disensiones con el progenitor, sobre todo a raíz del segundo matrimonio, unidas a la profunda enemistad entre las dos grandes facciones nobiliarias navarras, beamontesa y agramontesa, condujeron inevitablemente al enfrentamiento y la guerra civil, que acabó estallando en aquel reino en 1451.

El año anterior, Juan de Navarra, derrotado en Olmedo, se instaló en Olite con su esposa, se rodeó de sus fieles agramonteses y expulsó del gobierno a los del bando beamontés, afecto a su hijo, quien huyó a Castilla. Aunque en diciembre el monarca castellano Enrique IV firmó un acuerdo con el padre, pocos meses después acordaba una alianza con Carlos y comenzaba la guerra en Navarra. En Aibar, el 23 de octubre de 1451, los beamonteses sufrieron una gran derrota y el príncipe de Viana quedó privado de libertad por orden paterna. Esta fue su primera detención, la más prolongada en el tiempo, puesto que permaneció en prisión hasta la primavera de 1453.

Las gestiones de la reina María, esposa del Magnánimo, llevarían en ese mismo año al cese de las acciones bélicas entre Castilla y Aragón, paso previo a la paz defini-

7 La síntesis que sigue se basa en lectura de las obras fundamentales de Desdevises du Dezert, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*; Coll Juliá, *Doña Juana Enríquez, lugarteniente real en Cataluña*; Vicens Vives, "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana"; id., *Fernando el Católico, príncipe de Aragón, rey de Sicilia*; y Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*.

tiva, firmada en 1454, en Ágreda el 8 de septiembre y en Almazán el 2 de octubre. Pero en Navarra la guerra prosiguió, con escaso éxito para la facción de don Carlos, que en mayo de 1456 hubo de abandonar el reino para buscar –infructuosamente– la ayuda de Francia y del papa Calixto III. Nunca volvió. En 1457 llegaba a la corte napolitana, acogido por su tío, el rey Alfonso, que le asignó doce mil ducados anuales de pensión, a percibir en doce mensualidades, "pour soutenir à sa cour un rang convenable", en palabras de Desdevises. El Magnánimo, empeñado en conseguir la concordia familiar, hizo que el sobrino pusiera en sus manos todos los asuntos y obligó al hermano a suavizar su obstinación y aceptar su arbitraje, lo que pronto se tradujo en actos y gestos de pacificación, y en la firma de una tregua en Navarra. En la península, en nombre del rey Alfonso, actuó el valenciano Lluís Despuig, maestre de Montesa, al que nombró embajador para que mediara en el conflicto.[8]

En este contexto se produjo, inesperadamente, el fallecimiento de Alfonso V, artífice del proceso de conciliación, que quedó truncado. La resolución parecía tan inminente, que el príncipe Carlos, poco después del óbito de su tío, afirmaba "que si Dios no le llevara desta vida ya hubiera declarado su voluntad sobre sus diferencias".[9] Pero lo cierto es que las circunstancias cambiaron de manera radical: Juan de Navarra se convertía en rey de Aragón, y don Carlos, como hijo mayor, pasaba a ser el virtual heredero en todos los estados de la corona: Cataluña, Aragón, Valencia, Mallorca, Cerdeña y Sicilia. Ahora bien, esto último no parece que fuera la voluntad del monarca, quien, tan solo diez días después de proclamarse rey, concedía a su hijo menor, el infante Fernando –futuro Fernando el Católico–, nacido de Juana Enríquez, el título de duque de Montblanc, que tradicionalmente se reservaba para el primogénito. El propósito de Juan II de que fuese el segundogénito quien heredara la corona comenzaba a ser una evidencia.

El príncipe de Viana, que a la muerte del Magnánimo se encontraba en el reino de Nápoles –heredado por su primo Ferrante, hijo no legítimo de aquel–, partió de inmediato hacia Sicilia, donde gobernaba Lope Ximénez de Urrea, que había sido nombrado virrey por el Magnánimo y mantenido en el cargo por Juan II al llegar al trono.[10]

---

8 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 45; y Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 155-157.

9 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 53. Para Desdevises, "Tout faisait espérer une prompte solution lorsque la mort du roi d'Aragon vint tout remettre en question" (*Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, p. 259).

10 Vid. Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 52 y 53. En la obra de Antonio Beccadelli el Panormita, "Don Lop Ximénez de Urrea" ("Lupo Simenio") es presentado como "magnànim, leal e generós cavaller" a quien el rey Alfonso "remunerà ab moltes honós singulàs e poderosos oficis. Car féu-lo visrey hi gran pre-

El 15 de julio de 1458, el mismo día que Juan de Navarra recibía en Tudela la noticia de la muerte de su hermano y tomaba el título de rey de Aragón, llegaba su hijo Carlos a la antigua Trinacria, "parte integrante de la herencia que, según creía de buena fe, tarde o temprano habría de corresponderle". Durante su permanencia allí, que fue de un año, sus actos, según Vicens Vives, "respiraron acatamiento para la persona de su padre", al cual envió una embajada "en busca de una base de concordia entre ambos". Quiso hacer patentes "sus propósitos de obediencia y pacificación", y en ese sentido se expresó ante el parlamento siciliano, reunido en Castrogiovanni para reconocer a Juan II como titular de la corona. Uno de los acuerdos de la asamblea fue "requerir formalmente a Juan II para que reciba en su prístina benevolencia y amor al Príncipe de Viana y le constituya, en su calidad de 'primogénito', vicario y lugarteniente general del reino, con obligación de residir en la isla".[11] Pero los planes del monarca eran otros. En enero de 1459, considerando peligrosa la presencia allí de su hijo, decidía enviar a Juan de Moncayo, gobernador de Aragón, según Desdevises, "avec mission de décider D. Carlos à quitter la Sicile et à se rendre à Majorque".[12]

En la península, otras oligarquías territoriales presionaban al rey para que se reconciliara con el primogénito y se restableciera la normalidad institucional en la Corona de Aragón, inexistente desde el fallecimiento del Magnánimo. Según el dietarista Miralles, en septiembre de ese mismo año de 1459 llegaron los reyes a Zaragoza, "e aquí lo dit senyor rey e senyora volent-se coronar, *e açò la terra no u concentí, per sguart con lo primogènit don Carles no hera en lo regne*. Per la qual rahó hac grans congoxes, que lo senyor rey volia que los regnes e terres e gents jurasen don Ferando, son fill e fill de la senyora reyna dona Johana, *e en açò lo regne de Aragó e totes les altres terres li contradigueren, que no·s coronaria fins que don Carles son fill fos jurat per primogènit* [...] Emperò, may hi consentiren les terres, ans romàs que·l senyor rey ni senyora reyna no·s coronaren".[13]

---

sident en la illa de Scicília hi ensemps en tot lo realme de Nàpols, enaxí que la sua magestat se intitulava *rex utriusque Scicilie*, y lo don Lop, visrey de les dos Scicílies. Lo que jamés se sab ningú tingués tant digne hi tant gran offici, nomenant-se alter rex" (*Dels fets e dits del gran rey Alfonso. Versió catalana del segle XV de Jordi de Centelles*, p. 201).

11 Vicens Vives, *Fernando el Católico, príncipe de Aragón, rey de Sicilia*, p. 83; y "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", pp. 216 y 220.

12 El 24 de marzo de ese año, desde el palacio real de Valencia, el monarca ordenaba al virrey de Cerdeña entregar cierta cantidad de alimentos a la galera en la que viajaba "*mossén* Joan de Moncayo, governador d'Aragó, e los ambaxadors a nós tramesos per lo princep nostre fill per coses tocants nostre servey" (Chirra, *Giovanni II d'Aragona e la partecipazione del Regno di Sardegna e Corsica nella guerra civile catalana*, pp. 270-271).

13 Rodrigo Lizondo (ed.), *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnánim*, p. 272. Algo más adelante (p. 291): "En l'any de .M.CCCC.LVIIII.º, a .XX. de setembre, lo senyor rey e senyora reyna tornats en la ciutat de Çaragoça, lo dit senyor e senyora se volgueren coronar, segons que ya he dit; emperò, los regnes no y consentiren, *com don Carles no fos en lo regne*, per què no·s coronaren". Subrayado nuestro.

En julio, el príncipe abandonaba por fin Sicilia en una embarcación que arribó a Mallorca el 20 de agosto. En este otro reino insular permaneció unos siete meses,[14] tiempo durante el cual sus representantes llegaron por fin a un acuerdo con el rey: la concordia de Barcelona, firmada el 26 de enero de 1460. Don Carlos, que hizo pregonar en Mallorca esa paz, celebrada con grandes festejos, partió hacia Barcelona, donde desembarcó el 28 de marzo e hizo una entrada triunfal, así relatada por él mismo en una carta a comienzos de abril: "arrivamo in la platgia de la cita de Barchalona, dove per tutta manera de gente et nobili et baruni simo stati cum multa festa, honore, triumpho et gloria recevuti". Por su parte, Juan II presentaba como un éxito propio lo que sucedía, en una misiva dirigida al duque de Milán pocos días después: "Lo dit princep es vengut a la obediencia nostra e es ja en Barchinona. Perque de axo som certs haureu pler e sereu aconsolat, vos ho notificam".[15]

En mayo, don Carlos y su progenitor escenificaron en Cataluña la reconciliación. El príncipe acudió primero a recibir a la reina, y ambos, "ab gran concordia", se dirigieron a Igualada para esperar la llegada del soberano. Zurita describió así el momento en que el hijo salió al encuentro del padre y le pidió perdón: "en el camino real le besó la mano con gran humildad y reverencia, postrándose a sus pies y pidiéndole perdón de las cosas en que se tenía dél por deservido y ofendido; y con el mismo acatamiento hizo reverencia a la reina".[16] Tras estas "señales de amor y benevolencia", hicieron solemne entrada en la capital del principado: "La unión y concordia parecían haber quedado establecidas sobre bases tan firmes, que Barcelona entera acogió, iluminada, la entrada de sus reyes y del príncipe 'primer nacido', al lado del infante don Fernando, y de los hijos naturales del monarca, don Juan y don Alfonso", en palabras de Vicens, quien matiza sutilmente: las relaciones entre ambos durante la primavera y el verano de aquel año "fueron, superficialmente, excelentes".[17]

No era irrelevante la expresión utilizada: *primer nacido*, que no *primogénito*. En la concordia de Barcelona, don Carlos "n'était point reconnu comme primogénit", según Desdevises, que señala, además, cómo "Jean II [...] écrivit le 10 avril à l'évêque de Girone, son chancelier en Catalogne, pour interdire aux Catalans de traiter le prince en

14 Vid. Urgell Hernández, "Algunas notas y documentos sobre el príncipe de Viana y Mallorca", p. 167.

15 Vicens Vives, *Fernando el Católico, príncipe de Aragón, rey de Sicilia*, pp. 62-63.

16 *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 65. Según Miralles, el 15 de mayo don Carlos salió de Barcelona al encuentro de la reina "e besà la mà a la senyora reyna, e la reyna lo besà en la boca"; al día siguiente, partió para recibir a Juan II: "e volc besar lo peu al dit senyor rey son pare, e lo senyor son pare no u permeté, e, besat la mà, dix: 'Senyor, perdonau-me, que yo·m vul esmenar e ésser fill obedient'. E lo senyor rey dix; 'Si tu·m fas fetes de fill, yo·t faré fets de bon pare' [...]" (Rodrigo Lizondo [ed.], *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, p. 292).

17 "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", pp. 232-234.

primogénit".[18] Poco antes, el 3 de abril, desde Olite, el rey había ordenado de manera terminante, en carta a los *consellers* de Barcelona que, "no sia feta al dit príncep altra exhibició de honor e preheminencia sinó solament aquella faria o deuria ésser feta a un altre infant fill nostre que no fos fill primogénit". Diez días más tarde, desde la misma población navarra, indicaba a los jurados de Zaragoza que, salvo que él ordenara de manera expresa lo contrario, Carlos no fuese titulado primogénito ni gobernador general.[19]

Tras la escenificación del perdón, el rey y su hijo pasaron en Barcelona una larga temporada, desde el 17 de mayo hasta el 2 de septiembre de 1460.[20] Durante estos casi cuatro meses en que la capital catalana fue corte real, la situación fue de una "superficial atmósfera de cordialidad" entre el padre y el hijo. Era una armonía frágil y aparente. Por un lado, existía un desacuerdo en algo tan esencial como el reconocimiento de don Carlos como sucesor: este, que desde la muerte del Magnánimo "s'intitulait fièrement: le Primogénit d'Aragon, de Navarre et de Sicile, prince de Viane", siguió haciéndolo a pesar de la oposición paterna.[21] Por otro, Juan II había comenzado a negociar en abril una alianza, que firmaría en agosto, con algunos grandes de Castilla, dirigida contra Enrique IV, quien intentó, por su parte, buscar secretamente una "estrecha confederación" con el príncipe de Viana para hacer frente a "la que movían los grandes de aquellos reinos con el rey su padre". El desencuentro se pondría de manifiesto durante la celebración de cortes aragonesas en Fraga. Aunque convocadas para mediados de agosto, fue en septiembre cuando los estamentos prestaron juramento de fidelidad al rey. Instado Juan II a reconocer como primogénito a don Carlos, volvió a negarse, a pesar que los aragoneses insistían en ello, "pareciéndoles que aquél era el verdadero camino de la concordia y de reducir sus reinos a una paz universal; pero

18 *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, pp. 282 y 295.

19 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 64; Vicens Vives, "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", p. 232; y Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 242.

20 "E lo diumenge aprés, a .XVII. de maig, tots partiren del dit loc e foren a la ciutat de Barcelona, hon feren festes grans per la pau e amor del senyor rey, reyna e príncep [...] E lo senyor rey e senyora reyna e senyor príncep aturaren en la ciutat de Barcelona fins a .II. del mes de setembre, que·s partiren rey e reyna per a Leyda, e lo príncep romàs en Barcelona. E lo senyor rey tenia corts en la vila de Fragua" (Rodrigo Lizondo [ed.), *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, pp. 292-293).

21 Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, pp. 265 y 270. Escribe al respecto Vicens Vives que, pese a ser el hijo mayor de Juan II, don Carlos "no podía [...] titularse primogénito de Aragón hasta que las Cortes de cada uno de los reinos que integraban esta Corona lo hubiesen reconocido por tal". El autor se refiere a "la *indebida*, y así lo subrayamos, utilización de títulos de la Corona de Aragón y Sicilia, para la cual [el príncipe de Viana] no estaba constitucionalmente autorizado; como los de primogénito de Aragón y Sicilia, y, aun más, los de primogénito y gobernador general de ambos reinos" (*Fernando el Católico, príncipe de Aragón, rey de Sicilia*, pp. 75 y 77-79).

según pareció estaba el rey de muy diferente propósito".[22] La gran crisis, gestada a lo largo de más de una década, se desencadenaría en el último mes del año.

La orden de detención del 2 de diciembre de 1460.

El 2 de diciembre de 1460, en Lérida, donde se iban a celebrar las cortes catalanas, Juan II ordenó el acto más torpe –el juicio es de Vicens– de todo el reinado: la detención de su hijo. La noticia de que los embajadores de Enrique IV de Castilla estaban tratando con el príncipe, "lo más secretamente que podían", una "estrecha confederación y alianza" –que habría de quedar sellada con el enlace matrimonial entre don Carlos y la infanta Isabel, futura Isabel I–, "en venganza de la que se había asentado entre el rey de Aragón y los grandes de Castilla", fue el principal motivo que esgrimió el rey para justificar tan grave decisión, además del acto de desobediencia continuada que suponía titularse por su cuenta primogénito de Aragón.[23]

La insólita medida provocó de inmediato "congoja y turbación" entre las oligarquías de los reinos. Al día siguiente, las "setenta y dos personas" representantes de las cortes de Aragón "deliberaron de enviar a suplicar al rey que tratase al príncipe su hijo con tal clemencia cual debía esperar hijo de padre", eligiendo para ello una embajada compuesta por cuatro personas, "de los más señalados y preeminentes de su congregación, uno de cada estado".[24] Por otro lado, el malestar de amplios sectores de la sociedad catalana contra el soberano se acrecentó. En Lérida, tres días después del arresto, los representantes de los estamentos catalanes que habían sido convocados a cortes, antes de disolverse, tomaron una decisión de gran trascendencia: ante la situación política creada, confiaban la adopción de medidas a una comisión formada por la *Diputació del General* de Cataluña y aconsejada por la ciudad de Barcelona. Esa transferencia de poderes soberanos, base legal y principio del proceso insurreccional que condujo a la guerra civil, significó la creación del órgano político que lo dirigió: el *Consell representant lo Principat de Catalunya*, institución inédita nacida el 8 de diciembre en

22 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 64 y 66; y XVII, 2 y 3.

23 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 3 y 6; Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, p. 314; Coll Juliá, *Doña Juana Enríquez, lugarteniente real en Cataluña*, I, pp. 89-90.

24 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 4. El 30 de agosto de 1460, en Fraga, habían sido nombradas setenta y dos personas para actuar, en nombre de toda la asamblea, "por las absencias que convenía hacer al rey a Lérida a donde tenía convocadas cortes a los catalanes". El historiador aragonés hizo la relación nominal de los setenta y dos, y señaló la relevancia que llegaron a tener, dadas "las cosas que sucedieron en estas cortes que duraron mucho tiempo y se continuaron a Zaragoza y fenecieron en Calatayud y aún después se fueron prorrogando y continuando" (XVII, 2).

Barcelona, en la sede de la *Diputació*. Ese mismo día se dispuso el envío de una embajada de ocho personas para exigir al rey la libertad del príncipe y su reconocimiento como primogénito.[25]

En la ciudad de Valencia, los *jurats* recibieron el día 15 una misiva de los *paers* de Lérida, fechada el día 4, en la que les informaban de la detención y les instaban a sumarse a las súplicas de las cortes catalanas y de ellos mismos para que el rey pusiera a su hijo en libertad (doc. núm. 3 de la colección documental).[26] Antes de esto ya tenían noticia, pues el propio monarca, en carta fechada el mismo día que dio la orden de prisión, comunicó el hecho al gobierno local (doc. núm. 1). Ahora bien, la cuestión no se abordaría en el *consell general* de la capital del reino hasta el día 17, en contraste con la celeridad mostrada en Barcelona. En la sesión de esa jornada se leyó la carta del soberano, se deliberó sobre la gravedad del asunto, calificado de "congoxós e de gran importància", y, "exegits los vots de cascun del dit consell", se acordó también enviar una embajada a Juan II, que en aquellos momentos se encontraba en Fraga, con una finalidad bien clara: "per supplicar-lo ab grandíssima instància fos de sa mercé vulla delliurar lo dit il·lustríssimo senyor príncep, fill seu, e tornar-lo en sa prèstina libertat, tranctant-lo així com bon pare clement deu tractar son fill bo, legíttim e natural". Una comisión de doce personas –el *racional* Guillem Çaera, los seis *jurats*, los cuatro abogados municipales y el notario Ambròs Alegret, *síndic* de la ciudad–, tras deliberar aparte en secreto, propuso que fuesen embajadores los *jurats* Guillem Mascó y Lluís de Cruïlles, el *racional* Çaera, y el abogado *misser* Jaume Garcia Aguilar (doc. núm. 4). Los cuatro eran miembros de la citada comisión.

Ahora bien, en la misma sesión, después de haber sido aprobada la anterior propuesta, recibieron los ediles otra misiva real, fechada en Aitona el día 12, que obligó a reconsiderar la decisión que se acababa de adoptar. El monarca, enterado de que el *General* de Cataluña y algunos municipios del principado habían enviado emisarios a Valencia para tratar sobre la detención de su hijo, prohibía escucharlos –"no dareu loch ni orella"– y, considerando que el problema "s'esguarda a nós, e no a·lgú altre", conminaba a los regidores locales a no inmiscuirse: "no us entrametau ni vullau entrametre, ne fer alguna comunicació o participi ab los de la dita embaxada ni ab altres sobre açò, e lexau-ho a nós, a qui sol pertany. E, Déu volent, li'n darem bona rahó, així com cascú de vosaltres vol e desija, que de la correcció e regulació de la casa sua e de sos fills e família altre no s'entrameta" (doc. núm. 2).

25 Vicens Vives, "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", pp. 236-237.

26 En adelante los citaremos por el número de orden que llevan en nuestra colección (pp. 108-312), precedido de *doc. núm*. y entre paréntesis.

Es obvio que pretendía impedir, mediante esa orden autoritaria, que el patriciado urbano de Valencia secundara las acciones emprendidas por los catalanes,[27] quienes, a juzgar por la misiva del rey, habrían enviado agentes a la ciudad para instarla a seguir su ejemplo.[28] Entre ambas presiones, la que tuvo más fuerza fue la de Juan II, que consiguió que la embajada valenciana no partiera hacia su corte. No fue revocado el acuerdo municipal que la ordenó, pero de hecho quedó suspendida su ejecución. La oligarquía de la capital se plegó, pues, a lo ordenado de manera tan tajante por el rey en su misiva, que quedó registrada en las actas municipales sin ninguna anotación que permita saber si hubo o no debate al respecto. Ahora bien, lo que sí había quedado registrado en ellas era el deseo de los valencianos, que era el mismo de los aragoneses y de los catalanes: que sacara de la prisión a "son fill bo, legíttim e natural", como padre clemente que era, "e tornar-lo en sa prèstina libertat".

La aparente normalidad que refleja la documentación municipal valenciana de las semanas que siguieron a aquella jornada del 17 de diciembre contrasta con la agitación reinante en Barcelona, donde no tuvieron éxito los intentos de Juan II de apaciguar los ánimos, crecientemente hostiles ante su negativa a poner en libertad al príncipe. El primer enviado del rey a la capital catalana, el valenciano Lluís de Vich, *maestre racional* de Valencia y hombre de su entera confianza, tenía como misión explicar a los catalanes el proceder real y pedirles que pusieran fin a sus "supèrflues instàncies", a "les impertinents embaxades fetes, letres trameses, ajustaments e consells diputats per aquestes coses e altres infructuoses demostracions fetes per occasió de la detenció del príncep". Llevaba consigo un largo memorial, fechado el 3 de enero de 1461, en el que se exponía la idea de que el rey sólo ante Dios estaba obligado a dar cuenta de sus actos: "Jatsia la prefata Magestat no sia streta ne obligada donar rahó dels seus actes, sinó sols a Nostre Senyor Déu, com a rey e príncep qui en aquest món no reconeix altre superior". Era una manifestación de absolutismo, del todo incompatible con la posición de las instituciones de Cataluña, que vinculaban la causa del príncipe a la de sus libertades: la orden de prisión constituía una violación de los privilegios del principado, por lo que luchar por la libertad de don Carlos equivalía a defender unas leyes sagradas e inviolables que, además, el monarca había jurado respetar y mantener.[29]

---

27 El 10 de diciembre de 1460, el *General* de Cataluña indicaba a sus embajadores que se comunicaran "ab los del regne de Aragó [...], si se trobaran ensemps ab la dita majestat. E, per semblant, si del regne de València embaxadors s·i trobaven" (Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 750).

28 Zurita parece referirse a ello al afirmar que los dirigentes del principado "hicieron desde el principio destos movimientos […] grande instancia por inducir a su empresa las ciudades de Valencia y Mallorca y a los barones y pueblos de Sicilia. Y enviaron por esta causa muy solemnes embajadas" (*Anales de la Corona de Aragón*, XVII,17).

29 Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 754 y 758-760. Vich fue recibido el 13 de enero por los *diputats*, quienes, juntamente con los *consellers* de Barcelona y los miembros del *parlament*, die-

Al mismo tiempo que Vich partía de Zaragoza camino de Barcelona, otro valenciano de la más estricta confianza de Juan II, Pau Rossell, secretario y *escrivà de ració*, recibía un encargo similar que le obligaba a viajar a ámbitos meridionales: explicaría las razones del monarca a los regidores municipales de Tortosa, Valencia, Xàtiva y Orihuela, a algunos influyentes magnates del reino de Valencia, como el conde de Oliva, don Lluís Cornell, Carroç de Vilaragut y Joan de Vallterra, así como a Lluís de Cabanyelles, lugarteniente del gobernador, a Berenguer Mercader, *batle general* y a Guillem Çaera, *racional* de la capital, "perquè de tot sien avisats e en les parts que·s se trobaran puxen donar rahó dels dits negocis e satisfer en aquells ab veritat, axí com la prefata magestat de cascun d'ells confia".[30] La mirada del monarca se dirigía a sus oficiales de confianza y a la nobleza valenciana más adicta y poderosa militarmente. Pocos días después, el 22 de enero, enviaba cartas a los citados conde de Oliva, Lluís Cornell y Joan de Vallterra, así como a don Joan de Pròxita y a Pero Sanchis de Centelles, pidiéndoles que el primer día de febrero estuviesen con él en Lérida.[31]

El día 15 de enero, Rossell hizo acto de presencia en el *consell* de Valencia, al que presentó las credenciales del rey, fechadas el 2 (doc. núm. 11). Allí informó del porqué de la detención y transmitió el deseo del soberano de que la ciudad se abstuviera de organizar "tota manera de embaxades, parlaments e comocions [...], lo qual la prefata majestat hauria a singular servey e complacència", asegurando que él actuaría rectamente en el asunto de su hijo, "a consell de persones de son consell, axí d'Aragó, de València com de Cathalunya". Los *consellers*, una vez abandonó la Sala el embajador, acordaron que los "jurats e officials de la casa", juntamente con "algunes notables e provectes persones, expertes en tals affers", convocadas al efecto, elaborasen la respuesta, pero que antes de enviarla les dieran cuenta de ella (doc. núm. 12).

Como se ve, el objetivo del monarca no había variado en enero de 1461. Su interés se seguía centrando en evitar la llegada a la corte de embajadas con peticiones en favor de su hijo. Y el gobierno valenciano siguió acatando la voluntad real: no se registra acuerdo alguno al respecto en las actas municipales. No hubo actos de insubordinación, aunque tampoco de adhesión. La petición institucional de libertad para el príncipe no quedó derogada; siguió vigente pese a que era bien sabido que Juan II se oponía de manera frontal a concederla. En el gobierno municipal se impuso el silen-

ron por escrito la respuesta, "dans laquelle ils concluaient unanimement au transfert immédiat du prince à Lerida" (Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, p. 319).

30 Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 757.

31 Rodrigo Lizondo (ed.), *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, p. 296. El primero de ellos, Ramon de Riusech, *alias* Francesc Gilabert de Centelles, conde de Oliva, activo realista, recibió el encargo, junto con el gobernador Urrea, de trasladar a Juan de Beaumont al castillo de Xàtiva para cumplir la orden de prisión (Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 322).

cio. Un silencio exigido por el rey, contrariado –y quizá ya algo alarmado– por la magnitud de los movimientos en favor de su hijo, pero que no cabe interpretar como pasividad. Estas palabras de Zurita podrían explicarlo: "Puso tan grande terror y espanto este caso sucedido en la persona del príncipe de ser de tal manera detenido y presa por el rey su padre, que alcanzaba el temor aun a los que estaban libres de toda culpa; porque todos aquéllos que le deseaban servir como a legítimo sucesor del rey su padre y procuraban la concordia entre padre y hijo y el buen suceso de sus cosas, temían que aquello se había de agravar como si fueran muy participantes en sus consejos".[32] Desde esos temores y perplejidades ha de entenderse la actitud cautelosa que adoptaron los dirigentes valencianos en aquellos difíciles dos meses, el último de 1460 y el primero de 1461. Unos dirigentes políticamente enfrentados entre sí, que hacían frente a una prolongada situación de crisis epidémica en la ciudad.

Valencia en crisis: el azote de la peste y la división del patriciado.

La noticia de la detención llegó a una ciudad aún sacudida por una larga epidemia de peste. Durante el año administrativo 1459-60,[33] las cuentas del *clavari* demuestran que solo recibió seis órdenes de pago a lo largo de todo el mes de julio de 1459, tres durante agosto, ninguna en septiembre, cuatro en octubre y siete en noviembre.[34] Estas cifras, ínfimas si se las compara con las de cualquier otro año, revelan que el aparato administrativo de la capital estuvo casi paralizado. La causa no era otra que la peste, que siguió actuando durante buena parte del siguiente.[35] En efecto, consta que el morbo seguía segando vidas en la primavera de 1460. En mayo, a Pere Valero, uno de los *verguers* del gobierno local, se le pagaba por el macabro trabajo suplementario que venía realizando, consistente en el recuento diario de defunciones: "en cercar cascun vespre les sglésies parroquials e altres de la dita ciutat del principi de les morts ençà, per saber e sentir quant morien en aquella cascun jorn de mal de pedèmia, e notificar aquells cascun vespre a nosaltres e a l'honorable racional".[36]

---

32 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 4.

33 La juradería, esto es, el gobierno anual de los seis *jurats* que habían de regir el municipio, tenía que comenzar el domingo de Quinquagésima en virtud de la legislación foral. Ese mismo día comenzaba la administración de los *clavaris*, encargados del control de ingresos y gastos durante cada juradería, cuya labor quedaba registrada en los *llibres de claveria*, también anuales. En el ámbito de la administración municipal, pues, el año comenzaba y terminaba el domingo de Quinquagésima.

34 Archivo Histórico Municipal de Valencia (AMV), *Claveria Comuna, manuals de albarans* (*CC*) J-70, ff. 6v-9r.

35 Sobre este brote epidémico remito a lo expuesto en Rubio Vela, "Las epidemias de peste en la ciudad de Valencia durante el siglo XV. Nuevas aportaciones", pp. 1206-1208.

36 AMV, *CC* J-70, f. 21v; id., *Claveria Comuna. Comptes* (*CCo*) O-31, f. 125r (1460, mayo, 9).

En ese contexto de miedo y mortandad fueron elegidos los *jurats* de la ciudad, esto es, los seis componentes del ejecutivo rector para el año administrativo siguiente. Como era preceptivo, la elección se hizo la víspera de Quinquagésima, que en 1460 correspondía al día 31 de mayo. Los nuevos ediles –dos *generosos* y cuatro *ciutadans*– fueron "los honorables En Johan de Montpalau e.N Guillem Mascó, generosos, En Loís de Cruÿlles, En Francesch Valleriola, En Galeàs Johan e N'Arnau Costantí, ciutadans", que juraron el cargo al día siguiente, 1 de junio, salvo el primero, que, al encontrarse ausente, probablemente por causa de la epidemia, hubo de hacerlo veinte días después.[37]

Aunque la virulencia del mal se había ido atenuando, no había llegado a desaparecer. En las actas municipales del 11 de julio se alude a "la pestilència que grans dies ha era stada, *e és encara de present*, en la dita ciutat e regne de aquella". Ese mismo día, un pregón anunciaba rogativas "per ço com nostre senyor Déu, per nostres peccats, *visita aquesta ciutat e alguns lochs circunstants a aquella per malalties epidemials*, per supplicar aquell que, per sa clemència infinida, les nos vulla levar e donar sanitat a les gents". Al siguiente, en las actas aflora un sentimiento de crisis en la urbe, cuya población, gravemente dañada por varios males, padecía el prolongado azote epidémico: "la qual [ciutat] era, ultra lo dit gran dan e despoblació, constituïda en desolació no poqua per rahó de *la dita mortaldat e pedèmia, la qual durava e ha durat en la dita ciutat per pus de set meses*".[38]

Probablemente fuera el morbo la causa del fallecimiento de uno de sus cuatro abogados ordinarios, *misser* Joan de Gallach, "major de dies". El 14 de agosto fue nombrado para ocupar el cargo vacante *misser* Miquel Dalmau, doctor en leyes; el 20 del mismo mes, el *consell general* ratificaba la designación, hecha por los ediles, uno de los cuales era Montpalau, que ya había vuelto a la capital del reino. Pero dos días más tarde se registra de nuevo su ausencia de la sede del gobierno local, donde sólo comparecieron "los honorables En Loís de Cruÿlles e En Francesch Valleriola, dos dels honorables jurats de la ciutat de València en la scrivania de la Sala justats, com en la dita ciutat, *per causa de les morts* no n'i havia pus, e alguns malalts". Todavía el 19 de septiembre seguía actuando la peste, por lo que en las decisiones de gobierno solamente intervenían "los honorables En Loís de Cruÿlles e En Galeàs Johan, dos dels honorables jurats de la ciutat de València, com en la dita ciutat, *per causa de les morts*, no n'i

37 AMV, *Manuals de Consells* (*MC*) 37, ff. inicial y 8(a)v (1460, junio, 25). Como en este volumen, al igual que en el anterior (*MC* 36) se suceden, una tras otra, dos foliaciones, diferenciaremos la primera (a) de la segunda (b).

38 AMV, *MC* 37, ff. 13(a)v, 14(a)r-22(a)v.

havia pus". A partir de entonces la situación parece que comenzó a aliviarse: si el 26 de septiembre eran cuatro los *jurats* que tomaban decisiones, el 28 ya estaban presentes en el *consell general* los seis. Joan de Montpalau reaparece definitivamente.[39]

Aunque con lentitud, el morbo se iba alejando. El 3 de diciembre, una "crida de gràcies de *l'alleujament* de la epidèmia" anunciaba una procesión "per fer gràcies a nostre senyor Déu, qui per sa clemència infinida li ha plagut *alleujar* la epidèmia de aquesta ciutat".[40] Alivio, pero no cese. Habrá que esperar al 4 de febrero de 1461 para que se anuncien actos religiosos de gratitud a los poderes celestiales, que, "per sa clemència e pietat infinida, han volgut *levar* la pestilència d'aquesta ciutat".[41] En la capital no se moría ya de peste.[42]

¿Quiénes eran los regidores que hubieron de hacer frente, durante esta situación de crisis epidémica en la ciudad, al problema político surgido en la Corona de Aragón a raíz de la prisión del príncipe? Ya sabemos cuáles eran sus nombres y que fueron elegidos el último día de mayo de 1460. Ahora bien, ¿cuál era su perfil político, el de cada uno de ellos? Como grupo, su inmediata reacción –y la del *consell*– ante la noticia del arresto fue acordar el envío de una embajada para pedir la libertad de don Carlos, medida que quedó en suspenso tras recibir órdenes terminantes de Juan II. También hemos visto cómo en las semanas siguientes un espeso silencio reina en las actas municipales, lo que impide saber qué sucedía realmente en el consistorio. Lo único que puede afirmarse con absoluta certeza es que el gobierno municipal valenciano, al contrario que el de Barcelona, evitó el enfrentamiento con el monarca en aquel asunto "tan congoxós e de gran importància". Lo cual no quiere decir que hubiera unanimidad en su seno. Por el contrario, los hechos que veremos a continuación indican la existencia de dos sectores enfrentados, uno de los cuales contaba con el apoyo de la corte.

Lo demuestra el debate a que dio lugar la elección, en el fatídico mes de diciembre de 1460, del *diputat* que habría de representar a la ciudad de Valencia en el *General* del reino durante el trienio entrante. Teniendo en cuenta el protagonismo de otro *General*, el de Cataluña, en el estallido de la crisis política, esa elección, aparentemente ajena al conflicto, se convirtió en un problema importante, motivo de tensiones en la institución municipal. Para Juan II era importante que los seis *diputats del General* del

39 AMV, *MC* 37, ff. 25(a)r, 26(a)r, 27(a)r-v, y 28(a)r.

40 AMV, *MC* 37, ff. 33(a)v-34(a)r.

41 AMV, *MC* 37, ff. 53(a)v-54(a)r. El 5 de junio 1462, al finalizar la juraderia, se incluían entre los gastos realizados durante el año "les set lliures, deu sous pagades a·N Pere Valero, verguer, per los treballs de cercar per les parròquies los morts de pestilència" (AMV, *MC* 37, f. 138[a]r).

42 Más al sur siguió habiendo víctimas: el 28 de febrero, la epidemia hacía difícil conseguir que se reuniera el *consell* de la villa de Alacant (doc. núm. 43).

reino de Valencia fuesen personas de su confianza, especialmente en aquellas cruciales semanas, cuando la detención del príncipe ya había provocado los primeros movimientos de protesta de los catalanes. Pues bien, el cargo de *diputat del General* durante los tres años siguientes, según la norma vigente, tendría que recaer en el *jurat* Lluís Cruïlles por ser el primero, en cuanto al orden o graduación, de los cuatro *jurats ciutadans* de aquel año.[43] Impedir esto se iba a convertir en objetivo político de una parte del patriciado. ¿Por qué?

Cruïlles era una persona notable. Encabezaba un sector importante, aunque minoritario, de la oligarquía municipal, que había intentado pocos años atrás situarlo al frente del racionalato, institución clave para el control del gobierno de la ciudad.[44]

Al morir Manuel Suau en octubre de 1455, tras permanecer el cargo vacante durante meses, el 23 de junio del año siguiente se procedió a la elección de *racional*, aunque para tres años exclusivamente. Se hizo, a pesar de la oposición de un grupo de ediles y después de graves enfrentamientos internos de los que nos informa una misiva de Alfonso el Magnánimo dirigida al gobierno de la ciudad, al que intentó, sin éxito, imponer su propio candidato: Pere Andreu.[45] Se procedió primero a realizar la "nominació de sis honorables ciutadans [...] ydòneus e sufficients al dit offici", que fueron Berenguer Martí, *major de dies*, Guillem Çaera, Lluís Cruïlles, Lluís Bou, Joan Dezpuig y Jaume de Fachs. El escrutinio demuestra que solo dos, Çaera y Cruïlles, contaban con amplios apoyos entre los *consellers*: "E fonch atrobat En Berenguer Martí

43 Los cuatro *jurats ciutadans* elegidos el 31 de mayo de 1460, lo fueron por este orden: "En Loís de Cruÿlles, En Francesch Valleriola, En Galeàs Johan, e N'Arnau Constantí" (AMV, *MC* 36, ff. 220[b]r-221[b]r). Ese orden era inalterable: "Nové libre de consells e stabliments de la ciutat de València, començat aprés la festa de Cinquagesma de l'any de la nativitat de nostre Senyor MCCCC sexanta, en la qual foren elets e reebuts en jurats de la dita ciutat los honorables En Johan de Montpalau, En Guillem Mascó, generosos, En Loís de Cruÿlles, En Francesch Valleriola, En Galeàs Johan e N'Arnau Constantí, ciutadans" (AMV, *MC* 37, folio inicial).

44 Vid. Belenguer Cebrià, *València en la crisi del segle XV*, p. 40

45 Fechada el 10 de junio de 1456 y presentada el 19 de julio ante el *consell*, decía así: "havem sentit seria stada una grandissima differència, per oppinions entre ciutadans de la dita ciutat, en e sobre la elecció de persona a l'offici de racional, enaxí que tanta seria e és stada entre vosaltres divisió e discòrdia per la dita rahó dins lo temps que rahonablement se deguera, e jamés vos sou pogut concordar de elegir una sola persona per a exercir, regir e administrar lo dit offici, ans per diverses e vàries oppinions de persones appasionades la cosa per lonch temps se és differida, lo que no és ne pot ésser sens algun dan e detriment de la cosa pública de la dita ciutat". El rey nombró *racional* a "lo amat e feel cavalleriç major nostre En Pere Andreu, home virtuós e prohom pràtich e sens passió, lo qual per lo passat, segons sabets bé, ha regit, exercit e administrat dels officis principals de la dita ciutat, axí com de jurat, justícia en criminal e civil bé notablement e virtuosa" (AMV, *MC* 36, ff. 104[a]r-105[a]v). La designación de Andreu no se hizo efectiva. De su antigua fidelidad al Magnánimo hay prueba documental: Rubio Vela, *L'escrivania municipal de València als segles XIV i XV: burocràcia, política i cultura*, pp. 70, 124-125.

en cinch veus, En Guillem Çaera, huytanta cinch veus, En Loís Cruÿlles quatorze veus, En Loís Bou una veu, En Johan Dezpuig no nenguna e En Jacme de Fachs dos veus".[46]

El fracaso de Cruïlles significaba el fracaso del sector del patriciado enfrentado a Çaera, que tampoco era el deseado por el rey Alfonso. Tal vez sí el de su hermano Juan de Navarra, entonces lugarteniente, quien, al llegar al trono, iba a encontrar un leal servidor en el *racional* valenciano.[47] En junio de 1460, desde Barcelona, en una insólita carta a los *jurats* y *consell*, el ya rey Juan II les ordenaba tratar y considerar a Çaera como persona de su personal estima, del mismo modo –precisaba– que Manuel Suau, su predecesor en el racionalato, fue tratado y considerado en tiempos de su hermano Alfonso.[48] Como es bien sabido, gracias a la confianza depositada en él por el rey, el poder y la influencia del *racional* Çaera fueron creciendo extraordinariamente, hasta el punto de ser considerado por algunos de sus contemporáneos el don Álvaro de Luna valenciano.[49]

En este marco político es preciso ubicar la confrontación que se produjo el día de Navidad de 1460, "en la cambra de consell secret", durante una reunión de los *jurats* a la que asistieron todos ellos, incluido Lluís Cruïlles, su rival, el *racional* Çaera, tres de los abogados ordinarios –Garcia Aguilar, Amalrich y Dalmau–, el *síndic* Alegret y el secretario real Jaume Beneyto, quien levantó acta de lo acontecido en su condición de "scrivà dels honorables jurats e consell de la dita ciutat". El objetivo de los reunidos era renovar la representación de la ciudad en el *General* del reino, lo que había que hacer

46 AMV, *MC* 36, ff. 93(a)v-96(a)r (1456, junio, 23).

47 Hay indicios de que esa relación venía de atrás. Entre las numerosas misivas expedidas tres días después de la elección de Çaera, enviadas al rey y a otras importantes personalidades, para informar del asunto, hay una dirigida "al molt exçel·lent senyor lo senyor rey de Navarra, lochtinent general", en la que parece insinuarse la proximidad entre ambos: "som certs que us plauran les dites eleccions, fetes en la forma sobredita, per moltes consideracions" (AMV, *Lletres Missives* [*LM*] 23, ff. 24r-26r).

48 Reproducimos íntegramente el texto del pergamino original, en cuyo verso se lee: "Als amats e feels nostres los jurats e prohòmens de la ciutat de València. *Lo racional En Çaera*". Dice así: "Lo rey. Prohòmens: Perquè nos tenim per bé servits del magníffich e amat nostre En Guillem Çaera, racional de aqueixa ciutat, e per sa bona prohomenia, actoritat e indústria, és nostra voluntat, e quant pus stretament dir-se pot vos encarregam e manam, al dit racional hajau en aquella mateixa extimació que era hagut En Manuel Suau, predecessor seu en lo dit offici, que no per menys servit e content nos tenim nós del dit En Guillem Çaera que lo senyor rey de santa recordació, nostre frare, se tenia del dit En Manuel Suau, *quondam*. E tanta voluntat e sguart havem nós envés lo dit En Guillem Çaera, quanta lo dit senyor rey havia envés lo dit En Manuel Suau. E guardau bé que al contrari de açò no fos donat loch quant lo servey nostre fer e complaure nos desijats. Dada en la ciutat de Barcelona, a XXV dies del mes de juny de l'any mil CCCCLX. *Rex Iohannes"* (AMV, *Misivas de reyes*, caja 3, núm. 180).

49 Vid. Llorca, *Sublevación del infante don Jaime de Aragón, seguida de la de su hijo del mismo nombre (1462-1477)*, pp. 77-80; Belenguer Cebrià, *València en la crisi del segle XV*, pp. 40-41; Santamaría Arández, "Estructura del Consell de Valencia en el tránsito a la Modernidad", p. 256; Narbona Vizcaíno, "Alfonso el Magnánimo, Valencia y el oficio de racional", pp. 595-596 y 605-606.

cada tres años. De los seis los *diputats* que controlaban la institución, dos por cada estamento, la ciudad de Valencia tenía derecho a elegir uno de los dos *diputats* del brazo real, así como un *clavari*, un *comptador* y un *administrador*, cargos de naturaleza administrativa subordinados al *diputat*.[50] Desde diciembre de 1457 fue Jaume de Fachs el *diputat* de la ciudad en el *General*, y Galeàs Johan el *clavari*, Joan Gómiz el *comptador*, y Antoni del Miracle el *administrador*.[51] Como ahora expiraba su mandato trienal, había que realizar la elección de los prohombres que habrían de ostentar los "officis de diputació del General de la dita ciutat e regne de València per al trienni primervinent". Y lo que en cualquier otro momento podía haber sido un mero trámite, en aquella Navidad de 1460, con el *General* de Cataluña en abierta rebeldía contra el rey, pasó a ser asunto relevante. Era fundamental para la corona impedir que en el reino de Valencia sucediera algo parecido. De ahí la importancia de la reunión en que se había de decidir quién iba a ser el nuevo *diputat* de la ciudad en el *General* del reino.[52] Como es de suponer, el monarca haría lo posible para que la designación recayese en una persona de absoluta confianza.

El choque entre las dos facciones parecía anunciado. Antes de proceder a la elección, uno de los *jurats*, Francesc Valleriola, solicitó que Beneyto leyera la disposición de Alfonso V fechada en Castelnovo el día 1 de agosto de 1457 –de la cual existía copia en la escribanía de la Sala– que regulaba el procedimiento a seguir en la elección de los cuatro representantes trienales de la capital en el *General* del reino. Según esa disposición, la asignación de cada uno de los cuatro oficios se habría de realizar por acuerdo de los seis *jurats*, esto es, de los cuatro *ciutadans* y de los dos *cavallers*; si no lo hubiera, votarían solamente los cuatro *ciutadans*; y si en tal caso persistiera el desacuerdo, pre-

50 Vid. Muñoz Pomer, *Orígenes de la Generalidad Valenciana,* pp. 81-86.

51 *Die veneris predicta vicesima tertia decembris anno predicto a nativitate Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo septimo*, los honorables En Jacme de Fachs, En Galeàs Johan e En Johan Gómiz, ciutadans, tres dels honorables jurats de la ciutat de València, absent lo honorable N'Anthoni del Miracle, jurat ciutadà, lo qual, segons per relació d'En Pere Valero e encara d'En Francesch Remolins, verguers, que en lo dia present eren anats a casa sua de manament dels dits honorables jurats per demanar-lo e fer venir a la Sala per a les coses davall scrites e l'havien demanat, e les companyes de la dita casa e encara sa muller los havien respost que aquell no era en ciutat ni hi seria en les festes de Nadal primeresvinents, enantaren a fer e feren elecció dels officis de la diputació del General de regne de València per al trienni primervinent, seguint l'orde e forma de una provisió de la majestat del senyor rey, dada en lo Castell Nou de Nàpols lo primer dia del propassat mes d'agost, elegiren concordantment per dipputat lo dit honorable En Jacme de Fachs, e per clavari lo dit honorable En Galeàs Johan, e per comptador lo dit honorable En Johan Gómiz, presents e acceptants, e per administrador lo dit honorable N'Anthoni del Miracle, absent, ab los salaris e en la forma acostumada per al trienni primervinent. Testimonis, En Johan de la Torre, En Francesch Remolins e En Pere Valero, verguers dels dits honorables jurats (AMV, *MC* 36, f. 43[b]r; 1457, diciembre, 23).

52 Doc. núm. 6 de la colección. Las líneas siguientes se basan en él.

valecería el criterio del orden o *graduació* en el nombramiento de los ediles, de manera "que lo primer graduat dels dits jurats ciutadans sia diputat, lo segon clavari, lo terç comptador, lo quart administrador". Sólo se podría alterar dicho orden para evitar que repitiera como *diputat* un *jurat* que ya lo hubiese sido en un trienio anterior. De hecho, lo que se trataba de regular era la elección del *diputat*, el cargo relevante con el que podía culminar brillantemente el *cursus honorum* de un prohombre ciudadano tras haber ejercido como *jurat*.[53]

Ahora bien, una vez leída la provisión del Magnánimo, a instancias del *jurat* Galeàs Johan se procedió a hacer lo propio con una orden de Juan II dirigida a los ediles de Valencia, que había sido expedida en Fraga tan sólo ocho días antes –el 17 de diciembre–, que dejaba sin efecto legal el procedimiento electoral vigente: "per alguns bons e justs respectes, los quals a present no curam explicar, és nostra voluntat e volem que vosaltres en la forma costumada en aquexa ciutat, *per aquesta vegada tant solament*, elegescau en los dits officis per al trienni prop venidor persones dispostes, *servat o no servat l'orde de la dita graduació*, segons per vosaltres o la major part serà concordat". Así pues, el *diputat* habría de ser el *jurat* votado por la mayoría de sus colegas, independientemente del orden o *graduació* de su nombramiento (doc. núm. 5). La fecha y contenido de la carta indica a las claras que el soberano, informado sobre qué persona iba a recaer el cargo de *diputat*, quiso impedirlo mediante una norma *ad hoc* que anulaba el procedimiento electoral en vigor. Una medida reveladora del talante autoritario del rey, de la importancia que se daba a la elección y, sobre todo, de la grave situación política que se vivía en aquel mes de diciembre, el de la prisión del príncipe.

Lo que vino a continuación no deja lugar a dudas acerca de quién era el candidato no deseado. El *jurat* Lluís Cruïlles, basándose en la provisión de Alfonso V y sin atender a lo ordenado por Juan II, se votó a sí mismo para ocupar el cargo de *diputat*, a Francesc de Valleriola para el de *clavari*, a Galeàs Joan para el de *comptador* y a Arnau Constantí para el de administrador. En idéntico sentido se pronunció Francesc Valleriola –llamado también Francesc Miró Valleriola–, quien presentó una alegación, redactada por el jurista *misser* Miquel Albert, en la que defendía como único procedimiento válido el establecido por la provisión alfonsina, obtenida a súplicas del propio gobierno municipal, en virtud de la cual el cargo de *diputat* correspondía a Cruïlles como "primer graduat, primer de tots los ciutadans", y el de *clavari* a él mismo,

53 Se da la circunstancia de que Jaume de Fachs, el *diputat* saliente, viajó a Nápoles como "embaxador [...] elet al senyor rey per affers de la dita ciutat" en 1457 (AMV, *CC* J-68, f. 76v; 1457, junio, 4). El procedimiento electoral que acabamos de resumir, fechado en agosto de ese año, fue el que trajo consigo de allá y el que se aplicó en su elección como *diputat*, que tuvo lugar en diciembre de ese mismo año.

como "graduat segon dels dits ciutadans". Ambos, Cruïlles y Valleriola, constituían un sector enfrentado al encabezado por Galeàs Johan, quien, enarbolando la reciente disposición del rey, se votaba a sí mismo como *diputat*, a Constantí como *clavari*, a Cruïlles como *comptador* y a Valleriola como *administrador*. En igual sentido se pronunciaron Arnau Constantí y Joan de Montpalau, que se nos muestran como miembros de la misma facción. Solo faltaba el voto de Guillem Mascó, quien manifestó que no se pronunciaría hasta la medianoche, a la espera de que se produjera un acuerdo entre las dos partes.

No lo hubo. Poco antes del toque de medianoche de ese día de Navidad, Guillem Mascó, el *jurat* que aún no había votado, "constituït personalment en la casa e habitació de l'honorable En Guillem Çaera, racional de la dita ciutat", y en presencia de "lo noble don Loís Cornell e los honorables micer Jacme Aguilar e micer Miquel Dalmau, doctors en leys, habitants de València", que actuaron como testigos, manifestó ante el escrivà de la Sala que se adhería a la propuesta de sus colegas Montpalau, Johan y Constantí. La quiebra interna quedaba aún más patente tres días después. Los *jurats* Montpalau, Johan, Mascó y Constantí –Johan y Constantí se presentaban ya como *diputat* y *clavari* respectivamente– rechazaban las alegaciones de Cruïlles y Valleriola (docs. núm. 9 y 10).

No se trataba de un conflicto de carácter estamental, sino político. Montpalau y Mascó eran *generosos*, y Johan y Constantí, *ciutadans*. Los cuatro estaban en el mismo frente y contaban con el amparo del soberano, como demuestra el precipitado cambio de norma decretado una semana antes. Parece evidente que la cuestión de fondo no era un determinado orden de prelación, sino que el *diputat* para los tres años próximos recayese en una persona de claro perfil realista, lo que en aquella circunstancia política podía ser decisivo. De ahí la intervención de personas próximas al monarca en la medianoche del 25 de diciembre, cuando Guillem Mascó tenía que pronunciarse con su voto. Lo hizo en el domicilio particular del fiel e influyente *racional* Çaera, donde estaba presente alguien cuya adhesión al soberano era notoria, el noble don Lluís Cornell, que por esas fechas se encontraba y hacía ver en Valencia.[54]

54 Tres días más tarde, en el juramento de Antoni Pellicer como *justícia criminal* en la catedral "davant l'altar major de aquella, presents los honorables jurats e molta altra gent", el *escrivà de la Sala*, al levantar acta, escribió: "Presents testimonis foren al dit jurament los noble e honorables don Loís Cornell, mossén Pere Saranyó, cavallers, e N'Estheve Valença, ciutadan de València" (AMV, *MC* 37, f. 49[a]r; 1460, diciembre, 28). Faraudo de Sant Germain, se refirió a "la cega adhesió del cortesà Cornell al rei Joan [II]", "son fidel addicte", en "Les lletres de batalla canviades entre Lluís Cornell i Galceran de Besora", pp. 7-8. Vid. también Rubio Vela, *Joanot Martorell y el condado de Dénia. Una clave en el Tirant*, pp. 47-48; y Hinojosa Montalvo, "Los abusos del poder en la gobernación general de Orihuela a mediados del siglo XV", p. 373.

El día 27, los cuatro ediles del sector mayoritario, Joan de Montpalau, Galeàs Johan, Guillem Mascó y Arnau Constantí, informaban al rey y a cuatro notables valencianos de la corte con acceso a él –don Pedro de Urrea, gobernador del reino, Lluís Despuig, maestre de Montesa, Lluís de Vich, *maestre racional*, y Pau Rossell, *escrivà de ració*– del desacuerdo con Cruïlles y Valleriola, y les pedían que se diera por buena la elección (docs. núm. 7 y 8). Naturalmente, la respuesta solo podía ser positiva. Pasado un mes, estos dos últimos, los derrotados por la maniobra política de sus oponentes en complicidad con el rey, renunciaban a los oficios de *comptador* y *administrador* –respectivamente– de la *diputació del General*. Fue un acto realizado en la sede del gobierno municipal, en presencia de dos juristas, *misser* Pere Amalrich y *misser* Miquel Albert (doc. núm. 15), cuya actuación en calidad de testigos podría ser indicio de proximidad política a los dimisionarios. Cabe recordar al respecto que estos últimos, en el curso del debate, presentaron un documento redactado por Albert con las alegaciones en su favor (doc. núm. 6). Elocuente asimismo es el hecho de que, de las dos personas nombradas para sustituir a Cruïlles y Valleriola, una fuera Vicent Alegre, hombre del entorno del *racional* Çaera,[55] cuya alargada sombra, aunque no siempre visible, se proyectaba sobre los acontecimientos.

Otro dato esclarecedor de que disponemos es la presencia en el entorno del príncipe de Viana de un camarlengo valenciano llamado Bartomeu Cruïlles. Tres cartas de los ediles permiten localizarlo en la corte barcelonesa de don Carlos durante la primavera de 1461 (docs. núm. 83, 105 y 106). No es otro que el hijo mayor de Lluís Cruïlles, de quien heredaría el lugar de Alfara.[56] No parece deberse, por tanto, a una mera casualidad que el padre estuviera políticamente enfrentado al *racional* Çaera, ni que Juan II actuase en contra de alguien cuyo hijo y heredero estaba junto al príncipe de Viana. El soberano y sus afectos impidieron que ocupara el cargo de *diputat* el progenitor de un hombre de la casa del primogénito rebelde.

55 El 16 junio del mismo año, Guillem Çaera, en virtud del poder a él atribuido por el *consell general*, nombró ayudante y lugarteniente suyo en el oficio de *racional*, en sustitución de Lluís Carbonell, que había fallecido, "lo honorable En Vicent Alegre, ciutadan de la dita ciutat, present e acceptant, ab lo salari acostumat" (AMV, *MC* 37, f. 85[a]v).

56 Una de sus hermanas, Leonor, contrajo matrimonio con Tomàs Sorell, señor de Albalat, "uno de los más opulentos magnates de su época"; otra, Isabel, casó con Jaume Bou, que heredó Callosa d'En Sarrià (Barón de San Petrillo, *Los Cruilles y sus alianzas. Nobiliario valenciano*, pp. 162-167). Ambos enlaces indican que Lluís Cruïlles era persona de gran fortuna.

Cataluña: de la desobediencia a la violencia.

A finales de enero de 1461, tras el fracaso en Barcelona de Lluís de Vich como apaciguador,[57] el monarca acordó enviar a dos nobles de su confianza, conocedores del príncipe Carlos, para que entablaran diálogo con las autoridades catalanas: Lope Ximénez de Urrea, virrey de Sicilia,[58] y Lluís Despuig, maestre de Montesa.[59]

Llevaban consigo instrucciones, pero esta vez sin manifestaciones de autoritarismo regio. Por el contrario, Juan II aseguraba que siempre se había mostrado respetuoso con las libertades y privilegios del país,[60] además de dispuesto a reparar las extralimitaciones de sus oficiales, si bien mantenía que la libertad de su hijo no era asunto de orden constitucional, sino de su estricta incumbencia. Afirmaba que tenía la intención de conceder audiencia a los embajadores del principado el 3 de febrero en Lérida y convocar las cortes catalanas para el 13. El propósito era, obviamente, reconducir la situación en una Cataluña en la que habían empuñado el timón "los elementos vianistas", que por el mismo tiempo enviaban instrucciones a sus embajadores ante Juan II para exigirle la liberación del príncipe, no como medida de gracia, sino por justicia, argumentando que habían sido violadas las leyes.[61]

El mes de febrero comenzaba en un clima de tensión extrema que culminaría el día 8 en Lérida, donde el monarca, rodeado de sus más fieles colaboradores, había llegado para negociar con los embajadores del principado tras haber dejado en Fraga a la reina y al príncipe. Allí se produjo un intento de golpe de mano, una confabulación urdida,

---

57 Lluís de Vich fue portador, en el viaje de vuelta, de un poema de Joan Berenguer de Masdovelles, autor juanista, "sobre la presó que feu lo Senyor Rey en Johan d'Aragó de son fill don Carlos, príncep de Viana, en la ciutat de Leyda", que, según consta en el epígrafe, entregó al prisionero: "la qual li trametí per mossèn Luys de Vich e aquell la li dona" (Massó Torrents, *El príncep de Viana i les seves relacions literàries*, p. 15). Vid. Riquer, *Història de la literatura catalana*, III, p. 137.

58 Durante su estancia en Sicilia, el príncipe de Viana, estuvo bajo la autoridad del virrey, hermano de padre del gobernador de Valencia. Y cuando Juan II ordenó el traslado a Mallorca de su hijo, quiso que aquel lo acompañara: "con orden que se viniese el príncipe a la isla de Mallorca y en su compañía don Lope Ximénez de Urrea visorrey y lugarteniente general del reino de Sicilia" (Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 52, 53 y 55). Fue luego "el principal factor en la conclusión de la concordia de 1460" entre con Carlos y su padre (Vicens Vives, "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", p. 222).

59 En los años 1457 y 1458, cuando Alfonso el Magnánimo se propuso mediar para conseguir la reconciliación entre Juan de Navarra y su hijo, el maestre fue uno de los dos árbitros designados. A él se dirigía en 1459 don Carlos desde Mallorca quejándose de la desconfianza del alcaide del castillo de Bellver, que "refusa de livrer la place". Ese mismo año, en la concordia de Barcelona, se establecía que "les places beaumontaises seraient remises entre les mains de Louis Despuch, et, un mois après, le roi remettrait les otages en liberté" (Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, pp. 258-259, 275, 282, 327 y 337).

60 El 19 de enero, en carta a los jurados de Gerona, insistía el soberano en ese respeto (Batlle y Prats, "Epistolario gerundense de Juan II de Aragón", pp. 269-270).

61 Vicens Vives, "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", pp. 240-241.

según palabras del propio monarca, por algunos de aquellos "malvados" embajadores, que, "ensemble con el pueblo de la ciudat", se encaminaron armados al palacio episcopal, donde tenía la residencia, con el propósito "de poner las manos en nos e matar todos los principales de nuestra casa que allí se fallavan".[62] Alertado del complot, le dio tiempo de salir clandestinamente de la ciudad "con muy pocos de los suyos", no mucho antes de que "el pueblo" entrara en el palacio "tan furiosamente que con las lanzas y espadas andaban tentando las cortinas de las camas".[63] Tras viajar a lo largo de la noche, "amparado en la oscuridad", pudo llegar a Fraga al amanecer del día siguiente, gracias también a "la caballería enviada por Alfonso de Aragón y el valor de sus adictísimos Bernat Huc de Rocabertí, castellán de Amposta, y Rodrigo de Rebolledo".[64]

Hay constancia documental de que un ilustre valenciano se encontraba en aquellos momentos en Fraga: el caballero Joanot Martorell, autor de *Tirant lo Blanch*. El mismo día 9 de febrero en que Juan II llegó, esto es, el siguiente de su salida nocturna de Lérida, se expedía un documento en favor de los hermanos Joan y Jaume Martorell ordenando agilizar la causa de la demanda hipotecaria interpuesta por ellos, allí presentes ("coram maiestate nostra pro parte dilectorum nostrorum Ioannis et Iacobi Martorell"), contra los herederos de Gonçalbo de Íxar y de la esposa de éste, Agnès de Portugal.[65] Una presencia nada casual si se tiene en cuenta que tres semanas antes, el 22 de enero, el rey había enviado cartas al conde de Oliva, a Lluís Cornell, a Joan de Vallterra, a don Joan de Pròxita y a Pero Sanchis de Centelles para que "al primer dia de febrer fosen ab ell en la ciutat de Leyda".[66] La real petición hecha a estos grandes barones y nobles valencianos, muy afectos todos ellos, fue efectiva: en febrero llegaban

62 Así recordaba el episodio Juan II en su discurso del 13 de noviembre de 1463 ante las cortes generales de Monzón (AMV, *Processos de corts*, yy-23, s. fol.). Vid. Coroleu e Inglada, y Pella y Forgas, *Las cortes catalanas*, p. 298; y Calmette, *Louis XI, Jean II et la révolution catalane*, p. 306. Cuatro días después, el 12 de febrero, desde Alcañiz, el rey relataba los graves sucesos de Lérida en cartas a Juan de Moncayo, virrey de Sicilia, a Vidal Castellà d'Orís de Blanes, gobernador de Mallorca, y a Nicolau Carròs d'Arborea, virrey de Cerdeña: "Et a les VIII ores de la nit fom avisats, per quatre o cinch persones principals dels dits LX, com havien delliberat venir a nostre palau alguns d'ells, ab tota la dita gent, e metre les mans e exequtar alguns de nostre consell, axí com eren lo noble e amat conseller nostre, don Pedro d'Urrea, governador de València, lo justícia de Aragó, lo vicecanceller micer Jaume Pau, mossèn Rebolledo, lo comanador de Monçó, mossèn Pero Vaca e micer Johan de Pallach [*sic*, por Gallach]" (Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 779-784).

63 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 6. Sobre este episodio, vid. Rubio Vela, "L'escrivà de ració del príncep de Viana i l'autoria de *Tirant lo Blanch*. Notes de crítica documental a l'entorn d'un miratge literari", pp. 130-132.

64 Vicens Vives, *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón*, p. 60.

65 Vid. Rubio Vela, "L'escrivà de ració del príncep de Viana i l'autoria de *Tirant lo Blanch*. Notes de crítica documental a l'entorn d'un miratge literari", pp. 130-132.

66 Rodrigo Lizondo (ed.), *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, p. 296.

a Cataluña noticias del apoyo militar que daban al rey el conde de Oliva, Sanchis de Centelles, Pròxita y Vallterra, además de *mossén* Carroç de Vilaragut.[67] Los hermanos Martorell no eran los únicos valencianos que estaban en Fraga junto a Juan II en aquellos momentos tan difíciles. Todo apunta a que formaban parte del contingente militar solicitado a los barones del reino por el soberano, en cuya cancillería se atendió el favor particular pedido por Joan y Jaume –y ello es bien significativo– a pesar de la gravedad de la situación en una fecha como la de aquel 9 de febrero de 1461.

Casi de manera simultánea a aquellos graves sucesos de Lérida, en Barcelona la protesta se transformaba en levantamiento armado. El día 6 del mismo mes de febrero, cuando llegaron a la capital del principado Ximénez de Urrea y el maestre de Montesa "para poner algún sosiego en tan gran movimiento", se encontraron con una población en pie de guerra. Al día siguiente, por la mañana, los enviados del rey negociaban con los *consellers* de la ciudad; pero a las cuatro de la tarde los *diputats* y *consell* del principado proclamaban primogénito al príncipe de Viana y acordaban levantar un ejército, así como el armamento de veinticuatro galeras. Tres días después era detenido en Vilafranca del Penedès el gobernador, Galcerán de Requesens, y el 19 la *Diputació* "se arrogó el poder supremo y ordenó a todos los oficiales que la obedecieran".[68]

Estos hechos, el fracasado golpe de mano de Lérida y la huida nocturna a Fraga del monarca y su séquito ponían de manifiesto que la rebelión era de una gravedad muy superior a la que hasta entonces se le había atribuido en el entorno real.[69] Ello motivó un giro en la estrategia del monarca, que decidió involucrar en el conflicto a las ciudades de los reinos, suministrándoles para ello informaciones que subrayaban la actitud insurreccional de los catalanes, con el objetivo de provocar la alarma ante la posibilidad de una confrontación bélica dentro del territorio de la Corona de Aragón. El 11 de febrero, desde Caspe, se dirigía a los *jurats*, *consell* y prohombres valencianos para pedirles que diesen crédito, "en tot ço que de part nostre sobre les dites coses vos refferiran", a tres altos funcionarios de su confianza en la ciudad de Valencia: el *batle* Mercader, el *lloctinent de governador* Cabanyelles y el *racional* Çaera. Les había enviado por escrito un amplio relato de lo sucedido en Lérida, en el que señalaba directamente

67 Bofarull, *CoDoInACA*, XV, p. 287.

68 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 6; y Vicens Vives, "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", p. 243.

69 El 10 de enero de 1461 en una carta a su secretario (¿Bartomeu de Reus?), enviado a Portugal, escribía Juan II: "Verdat es que, por lo que acata al dicho príncipe, son stadas scampadas algunas vanas famas de movimientos que eran stados fechos en aquestos nuestros regnos, pero no creáys otro, salvo que nos son stadas fechas diversas supplicaciones por unos e por otros con embaxadas e missagerías por la deliurança del dicho prínçipe" (Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 767-769).

como culpables de la conspiración "alguns del principat de Catalunya, moguts per propris interessos e grandíssima malícia" (doc. núm. 17).[70]

Poco después, el 20 de aquel mismo mes, don Pedro de Urrea, gobernador del reino y camarlengo de Juan II, presentaba cartas credenciales de este dirigidas al *consell* valenciano, fechadas en Morella el día 14 (doc. núm. 18). Les comunicaba que Urrea les informaría en persona de lo acontecido en Lérida, donde se habría intentado acabar con la vida de los consejeros, uno de los cuales era precisamente el propio gobernador, "qui en tot és stat present".[71] Él les haría el relato de unos hechos gravísimos, cuyos responsables actuaron "més per malícia e pròpries passions de alguns que per causa alguna legíttima que n'haguessen". Pedro de Urrea, hombre de gran cultura, que tres días después usaba "paraules elegants e compostes" (doc. núm. 29) en una segunda comparecencia ante los ediles –es bien conocida su correspondencia literaria con Pere Torroella–,[72] informó de todo, de las embajadas enviadas desde Cataluña para pedir la libertad de Carlos y de "lo cas e comoció feta ab gran desorde en la ciutat de Leyda per los catalans, e lo que s'era seguit tro ací", y expuso la propuesta del rey de poner a su hijo "en poder de aragoneses, valencians e catalans, e moltes altres coses". Tras expresar el agradecimiento por esas informaciones, el *consell*, "per mils veure e delliberar què seria faedor e[n] la tant àrdua matèria e de tan gran importància", acordó que la sesión continuara el lunes siguiente (doc. núm. 20).

Conocedor del peligroso rumbo que tomaban los acontecimientos y de la verdadera magnitud del movimiento insurreccional, el gobierno de la ciudad Valencia hubo de salir del mutismo que había mantenido hasta entonces. Había llegado el momento de abandonar la inacción y se decidió poner en ejecución aquel acuerdo adoptado cuando se tuvo noticia de la detención, que había quedado en suspenso: enviar una

70 Al día siguiente, también desde Caspe, dirigía una carta similar a los jurados y *consell general* de Mallorca sobre los mismos sucesos, en la que decía que había informado ampliamente al virrey, *mossén* Vidal Castellà d'Orís de Blanes, de "lo cas e atte ten temerari e desordonat que alguns del nostre Principat de Cathalunya, moguts per propis interessos, passions e grandíssima malícia, han volgut atemptar, essent nos en la nostra ciutat de Leyda, sobre los fets del il·lustre príncep, nostre fill", y les pedía que diesen crédito a sus palabras (Urgell Hernández, "Algunas notas y documentos sobre el príncipe de Viana y Mallorca", pp. 178-179).

71 El dietarista Miralles constata la presencia de Urrea en Lérida en compañía del rey, y la salida de ambos hacia Fraga: "lo dit senyor rey, ab don Pedro d'Urea, hyisqueren de la ciutat e foren a Fraga, que nengú no n'ac centiment" (Rodrigo Lizondo [ed.], *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, p. 294).

72 Vid. Cabré, "Dos lectors antics del mestre Ausiàs March i un context"; y Rodríguez Risquete, *Pere Torroella: Obra completa*, I, pp. 46, 59-60 y 87; y II, pp. 259-300: "Epistolari entre Pere Torroella i Pedro de Urrea".

embajada. Pero ahora, dada la complejidad que había adquirido el problema, no solo tendría como misión pedir al rey la libertad del príncipe, sino mediar entre él y los catalanes, alzados ya en armas y con las huestes del conde de Módica dirigiéndose a Fraga.

Dos oligarquías, dos actitudes.

El 21 de febrero, un día después de la comparecencia de Urrea, los *jurats* dirigieron misivas a los "diputats e consell elet per comissió de la cort de Catalunya", a "los embaxadors del principat de Catalunya residents en la ciutat de Leyda", al conde de Módica, a los *consellers* de Barcelona y a los *paers* de Lérida. En este conjunto de epístolas, fiel reflejo de la gravedad del momento (docs. núm. 22, 23 y 24), mostraban su gran preocupación por el enfrentamiento "entre la magestat del molt alt senyor rey e vosaltres e tots los habitadors de l'insigne principat de Catalunya" –con especial referencia a lo acontecido en Lérida dos semanas atrás–, así como su voluntad de proceder de manera conciliadora, por lo que habían decidido enviar una embajada con esa finalidad. La posición de los ediles era crítica tanto con la actuación del rey como con el radicalismo antijuanista. Dejaban claro que, ante la noticia de la prisión del príncipe, a quien se referían como "primogènit del dit senyor", no solo no permanecieron indiferentes, sino que de inmediato pidieron la liberación e instaron a un acuerdo entre padre e hijo. En ese sentido aseguraban haber tenido igual objetivo que los catalanes, destinatarios de la misiva: "ab suma dil·ligència hi havem entés e obrat, no gens divisos, ans concordants ab vosaltres en aquest desig e affecció". No habían coincidido con ellos en el procedimiento: Valencia no actuó "ab demostracions extrínseques, e senyaladament de embaxades", a diferencia de Cataluña, de cuyas buenas intenciones no dudaban; pero había razones que justificaban su distinto proceder.

En primer lugar, las circunstancias del reino. En aquellos momentos habrían llegado noticias, que resultaron no ser ciertas, de un intento de invasión desde "el realme de Castella, les fronteres del qual, axí com a nosaltres són propinqües e confinen ab aquest regne, axí són molt distants del vostre principat". Otros rumores falsos contribuyeron a aumentar la gravedad de esa supuesta amenaza bélica. Por otro lado, entendían los *jurats* que a ellos no les estaba permitido solicitar la gracia real para el príncipe en nombre del reino, ya que carecían de autorización de las cortes; solo como municipio podían hacerlo. Además, en modo alguno podían hablar de vulneración de la legalidad por parte del monarca, "com vosaltres afermau de vostres constitucions, libertats e usatges", ya que, al dirigirle reiteradamente las súplicas para que don Carlos fuese liberado, siempre respondió "ab bones paraules e offertes", dejando abierta la posibilidad de conseguir tal objetivo.

La crisis se había agravado –siguen diciendo los ediles– por el llamamiento a las armas de las autoridades catalanas: "los actes que havem enteses de convocacions de hosts e de gents d'armes fets per vosaltres". Efectivamente, tropas bajo el mando del conde de Módica avanzaban en dirección a Fraga, donde entrarían el 25 de febrero, cuatro días después de ser escrita esta carta.[73] De ahí la decisión del gobierno municipal de Valencia de enviar de inmediato embajadores, que primero se presentarían ante el rey para suplicarle que "vulla delliurar lo dit senyor príncep, e tornar a degut orde tot ço que sia fet contra vostres libertats e constitucions, e concordar-se ab aquells", y que luego irían al principado para "vosaltres instar, pregar e exortar de ço que és vostre desig, ço és, de obeyr lo dit senyor virtuosíssim, nostre rey e senyor, e de tota unitat e concòrdia". Finalmente los ediles pedían a los destinatarios de sus misivas que, con el fin de contribuir al éxito de la misión diplomática, dejaran sin efecto las medidas de fuerza, "e senyaladament que no sia permés passar avant les hosts e gents d'armes vostres e del dit principat de aquell loch hon seran quant la present a vostres mans pervendrà".

Casi al mismo tiempo, el día 18, en Barcelona los *diputats del General* y el *consell*, redactaban una carta (doc. núm. 19), que debió de cruzarse en el camino con la anterior, en la que exponían a los *jurats* valencianos su visión de los hechos.[74] Comenzaba la epístola con un juicio condenatorio de la detención del primogénito, "lo qual per la magestat del senyor rey e en la sua fe reyal era vengut assegurat, e assegurat era anat a Leyda, e dins pochs dies fon tret del dit principat e transportat fora aquell". El hecho era grave, no solo porque supuso un quebrantamiento de la fe real, sino por afectar a la sucesión en el trono, causa en el pasado de Cataluña de "irreparables dans e inconvenients [...] aprés morts dels reys En Johan e Martí, qui abdosos germans sens fills moriren". El asunto concernía a la patria y sus libertades, ya que "lo senyor rey, qualsevol sia, del primogènit no pot per si sols judicar, ans, per lo format interés de la pàtria, deu ella e à acostumat entrevenir, lo que és precípuu dret e singular libertat de la terra segons clarament en los actes dels passats reys se mostra". Por todo ello habían considerado necesario intervenir en favor del primogénito, hombre lleno de virtudes y que "és ja en presó tant temps detengut sens legítima causa", apuntando como culpables a los malos consejeros de Juan II. La idea pactista aflora al invocar el deber de los reyes de "regir los pobles a ells comanats ab leys, e molt més aquells en qui paccionades són e de observar jurades", así como la obligación de los súbditos de impedir la eje-

73 Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, pp. 344-345.

74 El 6 del mismo mes, según Miranda Menacho, el *General* de Cataluña nombró dos embajadores y un notario para que fueran a Valencia (*El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 336).

cución de actos contrarios a esas leyes. Se justificaba, pues, el recurso de las armas: "és estada alguna gent de cavall e peu conduïda, per obviar als qui impertinentment consell[en] e seduexen la dita magestat, si en la salvació del dit senyor primogènit e liberació al dit principat impediment prestar volen".

El detenido no se encontraba ya en Fraga, sino en el castillo de la localidad valenciana de Morella, donde, ante el avance de las tropas del conde de Módica, fue trasladado personalmente por Juan II y dejado allí bajo custodia de Rodrigo de Rebolledo.[75] Liberar a don Carlos implicaba ahora, por tanto, que entrasen en el reino de Valencia las huestes de Cataluña. Un paso de cuya extraordinaria gravedad eran todos conscientes. De ahí que los dirigentes catalanes solicitaran el parecer de sus corresponsales valencianos "sobre la entrada per dita gent en aqueix regne fahedora, la qual, sens fer interés o dan algú, satisfent planament a tot hom de tot ço que obs hauran e no en altra manera, entrar entén".

La respuesta de los ediles fue redactada el 27 de febrero. Dos días después, por tanto, de que el príncipe fuese puesto en libertad, pero antes de que se conociera la noticia en Valencia (doc. núm. 38).[76] La entrada en el reino de tropas catalanas les había sido planteada como una posibilidad real: "nos dieu que us preparau entrar en aquest regne per obtenir delliurament e restauració de la persona del dit senyor príncep, e açò enteneu a·ffer ab potència de alguna gent". Y el requerimiento para que manifestaran con claridad su posición ante esa posible presencia –"volents sobre açò clarament la intenció nostra saber– era una exigencia muy comprometedora. Los *jurats* respondieron con habilidad. Tras manifestar dolor ante los hechos, referirse a sus gestiones para conseguir la liberación, pedir sosiego e informar otra vez de su embajada, afirmaron que la cuestión que les habían planteado quedaba fuera de sus competencias, circunscritas exclusivamente al ámbito municipal: "E al que·ns scriviu de la entrada de vostra gent fahedora en aquest regne, vos responem que no sta en nostra facultat, qui sols havem càrrech d'aquesta ciutat e terme de aquella e no de tot lo regne, e açò és fins ací lo nostre propòsit e intenció".

Una calculada evasiva. La entrada de la hueste del principado suponía algo obviamente indeseable para ellos. Significaba la extensión del conflicto armado al reino, en cuyo territorio se detectan por entonces movimientos de tropas de nobles afectos al rey, sin duda en previsión de aquella llegada.[77] Pero hay otro hecho más significativo

75 El rey ya estaba el 14 de febrero en Morella (doc. núm. 18). Desde allí partió hacia Zaragoza el 21 (Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 322 y 325).

76 El rey informó al gobierno municipal de Valencia el mismo día, 25 de febrero, que ordenó la salida de la prisión (doc. núm. 32). El 1 de marzo había llegado ya la noticia (doc. núm. 55).

77 Un espía enviado desde Tortosa al reino de Valencia informó a su vuelta, poco antes del 26 de febrero, de que el gobernador preguntaba en Vila-real por las armas que había en la población, donde habrían en-

que la respuesta elusiva: los ediles escribieron ese mismo día a Juan II para darle cuenta de la carta de los *diputats*, y le enviaron copia literal del apartado final, es decir, de las frases en que desvelaban la posibilidad de entrar en el reino: "A nosaltres, senyor, ha paregut, per total descàrrech nostre e de nostra fidelitat, deure avisar vostra magestat del contengut en lo dit capítol, al qual nosaltres havem respost que de la entrada en lo regne no sta en nostra facultat, qui sols havem càrrech d'aquesta ciutat e terme d'aquella e no de tot lo regne" (doc. núm. 39).[78] Al informar al rey del requerimiento y de la respuesta, además de demostrarle de manera directa su lealtad, indirectamente le advertían de la gravedad creciente de un problema que, a su modo de ver, aún podía resolverse sin hacer uso de las armas, y cuya solución anhelaban.[79] Por ello habían ofrecido la mediación conciliadora de sus embajadores, que partirían de inmediato.

trado moros con bestias cargadas de armas para ser enviadas al castillo de Morella; también informó del apoyo ofrecido al monarca por el conde de Oliva, que proporcionó cien rocines y gente armada de a pie, así como por *mossén* Pero Sanchis de Centelles, Joan de Pròxida, *mossén* Carroç, *mossén* Joan de Vallterra y otros caballeros valencianos (Bofarull, *CoDoInACA*, XV, p. 287).

78 También le mandaron copia de una carta de Enrique IV de Castilla, fechada en Córdoba el 20 de enero, exculpatoria del príncipe (doc. núm. 13), similar a la dirigida el mismo día a los *consellers* de Barcelona (Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, p. 322). El dietarista Miralles tuvo acceso a ella y la reprodujo, indicando: "La present letra fonch aportada en la ciutat de València per un rey d'armes, dimarts a .XXV. de febrer" (Rodrigo Lizondo [ed.], *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, p. 302).

79 El 19 de febrero, desde Morella, el rey había dirigido cartas al gobernador Urrea y al *batle* Mercader informando de un acuerdo, supuestamente ya alcanzado con los catalanes, sobre la libertad de su hijo. Cuatro días más tarde, el gobernador daba la noticia en la sede del *consell*, donde fue celebrada con muestras de "molt gran consolació e alegria" (doc. núm. 29). En el *post scriptum* de una carta a Juan II fechada el 21, los *jurats* expresaron su contento por el acuerdo, del que la reina y la infanta Beatriz habrían sido artífices: "la bona concòrdia moguda per la il·lustríssima senyora reyna e senyora infanta e altres ab les LX persones dels catalans, en sguart de la persona del dit il·lustre senyor príncep, de la qual nostres ànimos se són molt alegrats e consolats" (doc. núm. 21). Pero no llegó a hacerse efectivo tal acuerdo, ya que el *General* no aceptó las ofertas (Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 323-326). Los valencianos, aunque prematuramente, mostraron su alegría por la libertad de don Carlos, que acabó produciéndose, pero al margen de aquellas negociaciones, el 25 de febrero.

Capítulo II
Una embajada conciliadora

Objetivos de la misión diplomática valenciana.

Ante la detención del príncipe de Viana, la cautela mostrada por los regidores de Valencia resulta tan evidente como inequívoca su posición en favor de la liberación y reconocimiento del primogénito. La situación política creada por la orden de prisión era inédita, compleja, difícil y delicada. Al tratarse del hijo mayor del monarca, esto es, de la persona llamada a heredar el trono, cualquier disposición o declaración de la ciudad podía tener graves consecuencias políticas en el futuro. Cuestionar la decisión del rey implicaba enfrentarse con la persona que ostentaba el poder supremo; no hacerlo era correr el riesgo de indisponerse con quien presumiblemente, con el paso de los años, ocuparía el trono, y cuyo triunfo en la confrontación con el padre no era descartable en aquellos momentos. La postura que se adoptara, cualquiera que fuese, había de ser necesariamente comprometedora. Ahora bien, desde el principio, cuando en diciembre de 1460 la ciudad acordó enviar una embajada al monarca, la posición no ofrece dudas: le pedirían que pusiera en libertad de su hijo. No consta que hubiera discrepancia alguna en el seno de la institución municipal. Si la hubo, quedó encubierta por completo.

Tampoco existen indicios de que la hubiera el 21 de febrero de 1461, cuando los *jurats* anunciaron la decisión –esta vez no obstaculizada– de que los embajadores partieran en breve para solicitar la liberación de don Carlos. El anuncio se hizo dos días antes de que formalmente el *consell* aprobase esa misión, que se dirigiría "al senyor rey, príncep, son fill, e encara als de Cathalunya (doc. núm. 29).[80] En las últimas semanas la situación se había agravado de manera bien notoria, pues desde la radicali-

80 Desdevises se refirió fugazmente, con algún error, a esta decisión: "Valence finit par envoyer une ambassade au roi" (*Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, p. 339 y 353). Sobrequés i Callicó dedicó breves líneas a esta embajada (*La guerra civil catalana del segle XV*, I, pp. 131-132).

zada Barcelona habían partido las huestes bajo el mando de Módica, camino de Fraga, para obligar al monarca a poner fin a la prisión de su hijo. Al haber sido trasladado este al castillo de Morella, la amenaza de las armas se proyectaba hacia el reino de Valencia. Se explica que la misión de los embajadores fuera más compleja de lo previsto en un principio, pues ya no se trataba exclusivamente de solicitar la liberación del príncipe, sino de evitar una confrontación. Por ello se informó de la partida de la misión diplomática tanto a Juan II, como a los *diputats* y *consell* del principado, a sus embajadores en Lérida, al conde de Módica, a los *consellers* de Barcelona y a los *paers* de Lérida (docs. núm. 21, 22, 23 y 24).

El problema afectaba a todo el reino, no solo a la capital. De ahí que se enviaran misivas a Xàtiva, Alzira, Vila-real y Castelló, así como a Orihuela, Alacant, Xixona, Alcoi, Penàguila, Ontinyent, Biar y Bocairent, en las que presentaban la decisión de enviar embajadores como ejecución tardía del acuerdo adoptado al llegar la primera noticia de la detención del príncipe (docs. núm. 25 y 30).[81] Ya entonces –aseguran los ediles– "vinguem delliberats fer notable embaxada a la magestat del senyor rey per entrametre'ns dels affers e sentir la volu[n]tat del dit senyor, e encara supplicar-lo ab molt gran instància del delliurament de la persona del dit senyor príncep", si bien "per algunes [...] bones, justes e degudes consideracions, la dita embaxada fonch differida". Los acontecimientos últimos aconsejaban enviarla ahora. Por la información traída por el jurista *misser* Jaume Garcia Aguilar, recién llegado de la corte del rey –"tornat d'aquelles parts"–, y por la suministrada por el gobernador Urrea, "venim delliberats fer e desempachar la dita embaxada, e per ventura ab més nombre de persones".[82] Los *jurats* expresaban su deseo de que los estamentos eclesiástico y militar se sumaran, lo que haría que la delegación fuera representativa del conjunto del reino. Por la misma razón pedían a los regidores de las villas que participasen: "si us plaurà trametre, per part d'aquesta universitat, persona o persones algunes per embaxadors a la preffata magestat, ne haurem molt singular plaer".

El *consell* aprobó y estableció el 23 de febrero las condiciones de su "solemne embaxada" –el que a ella se sumaran o no los estamentos eclesiástico y militar del reino

81 Los docs. núm. 26, 27, 28, 31, 33, 34, 35, 37, 42, 43 y 44 de la colección contienen el resto de la correspondencia entre la capital y los municipios del reino sobre la embajada.

82 Antes del 26 de febrero, un espía enviado por los catalanes informó que el gobernador y Aguilar llegaron juntos al reino y que oyó decir a este último, tras haberse negado el gobierno municipal a dar al rey el apoyo pedido, "que los jurats e consell ho erraven de no fer missatgers al Senyor Rey car ell sabia la voluntat del dit Senyor Rey que si ells hi tramatien missatgers el supplicaven de la liberacio del Senyor Princep que ell lols donarie" (Bofarull, *CoDoInACA*, XV, p. 287). La frase apunta a que, para adoptar el acuerdo de enviar embajadores al rey, fue decisiva la intervención del jurista, al que Juan II habría confiado sus intenciones.

era aún incierto–, que habría de presentarse ante el rey con unas instrucciones precisas que debieron de haber sido elaboradas entre los días 23 y 28 (doc. núm. 54). En la primera fecha nombró una comisión de diecinueve *consellers*, en la que había tanto *generosos* como *ciutadans* y de oficios, destinada no solo a redactarlas sino a aconsejar a los *jurats* sobre la manera de afrontar cada una de las incidencias que pudieran ir surgiendo en el curso de la misión (doc. núm. 29). Se trataba así de responsabilizar al conjunto de la ciudad, y no solo a sus regidores, en un asunto de tanta trascendencia. Un dato significativo: una semana más tarde, el 28 de febrero, el número de componentes de esa comisión se duplicó, tras solicitar el *consell* que se añadiesen "altres persones notables, axí com cavallers, ciutadans, notaris, mercaders e artistes, en cert nombre" (doc. núm. 52). No obstante, en el texto definitivo de las instrucciones, que se supone que fueron ampliamente debatidas en la nutrida asamblea, figura como responsable el gobierno municipal en su conjunto: el *justícia civil*,[83] los *jurats* y el *consell* de la ciudad de Valencia.

Las instrucciones y el perfil de los embajadores.

Registradas en un volumen de la escribanía destinado en exclusiva a la documentación que se fuera produciendo o recibiendo en relación con el asunto,[84] las prolijas instrucciones, que analizaremos a continuación (doc. núm. 24), dejaban bien claro, una vez más, que el fin primordial de los embajadores era conseguir del rey "el delliurament del dit senyor príncep". También se quiso dejar constancia en ellas de que el acuerdo de enviarlos fue adoptado bastante tiempo atrás, pues la idea era que estuvieran "en punt de poder partir ja ans de Nadal" de 1460, si bien el viaje fue pospuesto –se afirma sin ambages– para complacer al soberano: "havents letres de la sua magestat que no era expedient al servey seu ni al bé de la cosa pública, per molts respectes, que anàs la dita embaxada, aquella, per complaure a la voluntat del dit senyor, fonch differida". Se consideraba que ya había llegado el momento de ejecutar aquel acuerdo, pues, dadas las circunstancias, demorarlo "seria en deservey de la sua magestat reyal e en perdició de la cosa pública e dels pobles sotsmeses del dit senyor rey", y se reiteraba que la tarea encomendada a la delegación era "conduir, suadir e supplicar la magestat reyal que delliure al dit senyor príncep". En el mismo sentido actua-

83 Ostentaba el cargo Montagut de Montagut, elegido el 22 de diciembre de 1460, fecha en que Antoni Pellicer fue nombrado *justícia criminal* (AMV, *MC* 37, ff. 37[a]v-38[a]r); "...per lo honorable En Muntagut de Muntagut, donzell, justícia de la ciutat dessús dita en lo civil..." (AMV, *CCo* O-32 [1460-61], f. 81r).

84 Véase las p. 123.

rían los embajadores ante la reina: "supplicaran aquella vulla intercedir ab la magestat reyal que delliure al dit il·lustre senyor príncep".

La petición había de ir acompañada de una información que, con absoluta claridad, se le haría llegar al monarca: la liberación de don Carlos era deseo unánime de los valencianos de todo el reino y "la volentat de tots los pobles"; si algunas personas del entorno real, para congraciarse con Juan II, le dijeran lo contrario, lo engañaban. Así pues, por el mantenimiento de la paz, los embajadores habían de pedirle "que lo dit senyor príncep sia jurat per primogènit del dit regne, haja e exercesqua tots los drets que li pertanyen de primogenitura; e que, viceversa, lo dit senyor primogènit jure los dits furs, privilegis, usos, costums, bones pràtiques e libertats del mateix regne, com loablament hajen acostumat jurar e observar los predecessors senyors reys e primogènits passats". Fidelidad al rey, pero respeto de la ley y de la tradición histórica, además de atención al clamor popular, que exigía la libertad del entonces detenido en Morella.

Seis personas compusieron la delegación que había de exponer todo esto al monarca. Cuatro eran los mismos que habían sido elegidos embajadores en diciembre: los *jurats* Guillem Mascó y Lluís Cruïlles, el *racional* Guillem Çaera, y el abogado municipal *misser* Jaume Garcia Aguilar. Dos, que no lo fueron entonces, se añadieron ahora: el también abogado municipal *misser* Pere Amalrich y el ciudadano Pere Bou. El último día de febrero se expidieron las credenciales de los seis, dirigidas al rey, a la reina, al maestre de Montesa, a Lluís de Vich, *maestre racional*, y a *misser* Joan de Gallach, consejero del rey, así como a los embajadores del principado de Cataluña, a los representantes y diputados de las cortes de Aragón, al príncipe de Viana y a los gobiernos municipales de Zaragoza y Lérida (docs. núm. 45, 46, 47, 48, 49 y 50). El proyecto era dirigirse a la capital aragonesa, donde se encontraba el rey, y después, desde allí, marchar a la Barcelona alzada por la libertad del príncipe.

El análisis de la composición de la embajada indica que en ella estaban representados los dos sectores políticos que compartían el poder municipal. Lo prueban, en primer lugar, las presencias del *racional* Guillem Çaera, esto es, el hombre de confianza de Juan II en la institución, y del *jurat* Lluís Cruïlles, cabeza visible del partido opuesto, cuyo nombramiento de *diputat del General* quedó frustrado por la maniobra realista antes estudiada. La presencia de dos juristas apunta en la misma dirección: *misser* Jaume Garcia Aguilar y *misser* Pere Amalrich.

De los dos, el más joven y brillante era el primero, que había estado en la corte del rey hacía poco tiempo. Fueron precisamente las informaciones que trajo de allí las que, junto con las del gobernador Urrea, movieron al gobierno municipal a enviar la embajada, uno de cuyos miembros sería él. De *misser* Jaume, prestigioso doctor en leyes vinculado a la familia Çaera –"fue casado con Yolante Çahera et de Ciscar"–, sabemos que fue nombrado abogado municipal en agosto de 1454, dos años antes de la elección

de Guillem como *racional*, y que su hijo Miquel Jeroni –tuvo otro, Francí, que sería cantado a su muerte (1482) por Joan Roís de Corella en la *Sepultura de mossén Francí d'Aguilar*– casó en primeras nupcias con una hija de Vidal Castellà d'Orís de Blanes, gobernador de Mallorca.[85] El jurista era un hombre afecto a Juan II, quien le había concedido muy poco antes, el 16 de enero de 1461, el cargo de asesor de la *batlia general* de Valencia, vacante tras el fallecimiento de Francesc Mascó, y se refería a él como consejero suyo.[86] La confianza del monarca y sus saberes de derecho hacían de él la persona idónea para exponerle el parecer de la ciudad de Valencia y negociar políticamente, tarea en la que tenía amplia experiencia; antes de que Juan II se sentara en el trono, cuando era rey de Navarra y lugarteniente general de la Corona de Aragón, Garcia Aguilar actuó ante él como embajador de la ciudad de Valencia "per deffensió de furs e privilegis".[87]

El perfil del otro jurista, *misser* Pere Amalrich, resulta algo más desdibujado. Elegido abogado de la ciudad el 12 de septiembre de 1458, juró el cargo el día 28.[88] Lo hizo después de que los *jurats* hubieran recibido una petición de Juan II, recién llegado al trono, para que el designado fuera otro, *misser* Pere Belluga, un jurista afecto al que ya había nombrado abogado fiscal: "Una vostra letra havem reebut volent-nos dir que, per mort de micer Guillem Pelegrí, vostra magestat hauria proveÿt de advocat fiscal

85 AMV, *MC* 35, f. 403v. Vid. Iborra (ed.), *Martí de Viciana: Libro segundo de la Crónica de la ínclita y coronada ciudad de Valencia y de su reino*, pp. 194, 311 y 400; Barón de San Petrillo, *Los Cruilles y sus alianzas. Nobiliario valenciano*, p. 168; Graullera Sanz, "Un jurista valenciano del siglo XV, don Jaime García Aguilar", p. 13; Rubio Vela, "El context històric de Joan Roís de Corella. Tríptic documental sobre el seu entorn", pp. 610-613.

86 El "privilegi de l'offici de la assessoria de la batlia general atorgat a l'honorable micer Jaume Garcia" fue presentado al *batle general* el 23 de abril: "*Anno a nativitate Domini millesimo CCCC° sexagesimo primo, die autem iovis intitulata XXIII mensis aprilis*, denant lo molt magnífich mossén Berenguer Mercader, cavaller, conseller del molt alt senyor rey e batle general del regne de València comparech lo molt honorable micer Jaume Garcia *alias* Aguilar e presentà a aquell una provisió del dit molt alt senyor rey [...], la qual és del thenor següent: [...] *Nos, Iohannes, Dei gratia [...] Ad grata et accepta servitia per vos, dilectum consiliarium nostrum Iacobum Garcie alias Aguilar, legum doctorem, magestati nostre prestita et impensa debitam considerationem habentes, necnon de fidelitate, suficientia et aptitudine vestris [...] tenore presentis deliberate ac nostri certa scientia officium assessorie officii baiulie generalis in regno Valentie [...], vobis eidem Iacobo [...] Datum Cesarauguste die sexto decimo ianuarii anno a nativitate Domini millesimo CCCC° sexagesimo primo [...]*" (Archivo del Reino de Valencia, *Bailia*, 1153, ff. 135r-136r).

87 "*Eisdem die et anno*, los dits honorables jurats, en la dita cambra congregats, elegiren per embaxador trametedor al senyor rey de Navarra, lochtinent general, on que sia per affers de la ciutat, e senyaladament per deffensió de furs e privilegis, lo honorable micer Jacme Garcia, doctor en leys, hun dels advocats ordinaris de la dita ciutat, present e acceptant ab lo salari acostumat. Presents testimonis, los honorables micer Francesch Mascó e micer Guillem Pelegrí" (AMV, *MC* 35, f. 446v; 1455, enero, 9).

88 AMV, *MC* 36, ff. 114(b)v-116(b)r.

micer Pere Belluga, e pregant-nos lo elegíssem en un dels advocats d'aquesta ciutat". En su contestación, los ediles le pidieron que diese por buena la elección, que había sido hecha legalmente y por unanimidad el mismo día en que se tuvo noticia del fallecimiento del jurista, y dedicaron elogiosas palabras a "micer Pere Amalrich, hun valent doctor molt aprovat, ben morigerat e molt virtuós, lo qual som bé certs és molt devot e affectat al servey de vostra senyoria, e la ha ja servida en alguns affers".[89] Este y otros indicios (doc. núm. 15) parecen apuntar a su proximidad al sector del gobierno municipal menos propenso a ceder ante las presiones e intereses de la monarquía. En cualquier caso, de lo que no cabe duda es de su prestigio e influencia. El 23 de enero de 1461, el gobierno de la ciudad y los representantes de la Iglesia y de los caballeros en la *fàbrica de murs i valls*, "per mort de l'honorable micer Francesch Mascó, qui tenia la advocació de la dita fàbrica, proveïren de la dita advocació lo honorable micer Pere Amalrich".[90]

El segundo *jurat* que fue elegido miembro de la embajada, Guillem Mascó, era *doncel*. Casado en 1436 con una hija de Iolant de Torrelles y de Manfré de Romaní en primeras nupcias,[91] debió de quedar pronto viudo, pues en 1449 lo estaba con una hija

89 AMV, *LM* 23, f. 203r-v (1458, septiembre, 15). El mismo día, en una misiva a Lluís Despuig, maestre de Montesa, valedor de la ciudad en la corte de Juan II, los ediles manifestaban su rechazo a Belluga, considerado persona no apropiada para el cargo y de vida poco ejemplar, y solicitaron su intervención para que el soberano no obligara a revocar el nombramiento, lo que sería ignominioso para ellos y para Amalrich: "D'altra part, vós, senyor, creem vós hajau bé notícia de la condició, pràtica e vida del dit micer Pere Belluga. E axí per açò com per altres consideracions podeu sentir quant càrrech e ignomínia seria nostra que del dit micer Amalrich fessem revocació e mutació per lo dit micer Pere Belluga, o altre qualsevol, major o menor. *Item*, que nosaltres e tots los altres que han càrrech del regiment d'aquesta ciutat no han punt en devoció lo dit micer Pere Belluga ni pertinent al dit offici, per moltes rahons que ací no curam exprimir". Era un pulso entre la ciudad y el autoritario nuevo monarca. Los *jurats*, firmes en su defensa de la autonomía municipal, aseguraban estar dispuestos a adoptar medidas de presión, llegado el caso: "Emperò, on per letres no poguéssem obtenir sa bona voluntat, vos avisam, senyor, que de continent, ans de donar-hi loch, eligirem solemne embaxada sobre açò mateix; e si embaxada no y bastava, ço que no podem presomir, venim delliberats tots nosaltres jurats anar en tot cars personalment a la prefata magestat per supplicar-lo ab grandíssima instància de ço que dit és, ans que admetre en tal offici lo dit micer Pere Belluga". El rey tendría que elegir entre el interés particular de su protegido y el de la ciudad: "e no porem creure que lo dit senyor, per mercé sua, ame més ni vulla prefferir lo interés particular del dit micer Belluga a la honor e interés d'aquesta ciutat, la qual lo ha servit e en son cars porà servir molt més e millor que no aquell" (id., *ibid.*, f. 204r-v). El mismo día dirigieron misivas en el mismo sentido a *mossén* Berenguer Vives de Boïl ("ço que no podem creure sia plasent a la preffata magestat per les rahons en la dita nostra letra expressades, e altres moltes que per honestat volem ací a present callar"), a Pau Rossell, *escrivà de ració*, y al secretario Antoni Nogueras (*ibid*., f. 205r-v).

90 AMV, *MC* 37, f. 52(a)r.

91 El 9 de marzo de 1470, Lluís Mascó, caballero de Valencia, afirma que su padre, el doncel Guillem Mascó, contrajo matrimonio en 1436 con Isabel, su madre, hija de Manfré de Romaní y de Iolant de Torrelles: "dompna Yolans de Torrelles [...], contemplatione matrimonii quod venerabilis Ysabel, domicella, filia sua

de Pere Mercader e Isabel de Siscar, padres también del caballero Berenguer Mercader, menor.[92] Se detecta su presencia en las instituciones municipales de gobierno desde el primer día de junio de 1436, fecha en que fue elegido uno de los seis *consellers* representantes de los *generosos*.[93] Volvería a serlo en bastantes más ocasiones.[94] En mayo de 1447 fue designado *jurat* por el lugarteniente general Juan de Navarra, que se encontraba en Valencia. Es la primera ocasión en que se constata una sintonía entre el doncel valenciano, tal vez ya emparentado con los Mercader, y el futuro Juan II, quien en esa ocasión, de las dos listas de candidatos propuestos por los *generosos*, eligió a él y a Pere de Siscar.[95] En 1448, siendo todavía *jurats*, ambos votaron junto al *racional* Manuel Suau para que, como quería el rey Alfonso, *mossén* Francesc Daviu fuese nombrado "procurador, regidor e batle de la dita vila e baronia de Cocentayna, e alcayt del castell o torre de la dita vila", un deseo que había obligado al *racional*, para complacer al monarca, a renunciar a ese oficio.[96] No obstante, no triunfó el candidato del rey, sino

et dicti Manfredi de Romaní, contractum debebat sicuti contraxit cum honorabilis Guillermo Mascó, domicello, patre meo, dedit e transtulit eidem Ysabeli filie sue [...]; dicta vero Ysabel domicella, collocando se in matrimonium cum dicto patre meo [...]" (AMV, *Protocols, Jaume Beneyto* r-22, s. fol.).

92 A ellos se refiere un documento censal de 1449: "...proveïren que, puix lo dit honorable En Guillem Mascó e muller sua, e encara los honorables mossén Berenguer Mercader, cavaller, menor de dies, habitador de la dita ciutat, e la dona Na Ysabel, mare sua, sogra del dit honorable En Guillem Mascó, de la qual ell havia haüd lo dit censal en paga prorata del dot de la dita muller sua, hajen feta obligació..." (AMV, *MC* 34, ff. 221v-222v; 1449, julio, 28).

93 AMV, *MC* 31, f. 98v.

94 El 8 de junio de 1446 (AMV, *MC* 33, ff. 202v-203v); el 12 de mayo de 1448 (id., *MC* 34, f. 98r); el 31 de mayo 1455 (id., *MC* 36, f. 5[a]v); y el 9 de junio de 1457 (id., *MC* 36, f. 5[b]r).

95 "E de continent, fetes les dites coses e eleccions, los honorables En Galceran Mercader, En Berenguer Martí, En Galeàs Johan, En Johan Valldaura e En Pere Jolià, jurats, En Manuel Suau, racional, e En Johan Marromà, síndich, ensemps ab lo dit honorable batle general, acompanyats de altres gents, prengueren tots los dits redolins de les dites eleccions e closos en hun full de paper portaren-los al dit senyor rey de Navarra, lochtinent general, al palau real, qui és fora los murs de la damunt dita ciutat, lo dit batle general presentà al dit senyor lo plech on anaven closos e sagellats tots los redolins de les eleccions de jurats. E reebuts per lo dit senyor los damunt dits redolins e tantost e aquí mateix en presència e audiència dels damunt dits e molts altres publicà les dites eleccions en la forma e orde següents: e primerament la elecció dels jurats ciutadans, ço és, En Loís Garcia, En Bernat Valleriola, N'Estheve Pérez e N'Anthoni del Miracle, dat e nomenats per les dites parròquies. Enaprés lo dit senyor donà e publicà los jurats cavallers, ço és, mossén Pere de Siscar, cavaller, e En Guillem Mascó, generós, habitadors, dats e nomenats per les dites parròquies" (AMV, *MC* 33, f. 299r-300r (1447, mayo, 27).

96 El 15 de febrero, el *racional* Suau exponía ante el *consell* que había solicitado reiteradamente de parte del rey, con resultado negativo, que encomendase los oficios de "procurador, regidor e batle de la dita vila de Cocentayna e alcayt del castell o torre de la dita vila", desempeñados por él en nombre de la ciudad, a "mossén Francesch Daviu, cavaller de la ciutat de Xàtiva, qui·s trobava personalment en lo servey del dit senyor rey". Indicaba que él había renunciado a dichos oficios para no contrariar al monarca: "perquè no·s pogués dir que interés o ambició sua fos causa de denegar o differir la cosa o pogués contrastar a la vo-

Bernat Valleriola, que consiguió el voto de siete de los once miembros –uno era él– de la comisión encargada de la elección.[97] En el curso de estos hechos, que fueron motivo de enfrentamiento en el seno del gobierno municipal, quedó patente la sintonía política entre Mascó, Siscar y el *racional* Manuel Suau, defensores de los intereses del rey frente a los de la mayoría del gobierno de la ciudad, necesitado tal vez del dinero de Valleriola.[98] Algo más adelante, el 28 de septiembre de ese mismo año, en una nueva muestra de la proximidad política y familiar de Mascó a los Mercader, era elegido *mostassaf* por el *batle general* Berenguer Mercader. De la lista de candidatos que le fue presentada por los *generosos*, el influyente oficial real "donà e publicà al dit consell per mostaçaff de la dita ciutat a hun any propvinent l'onorable En Guillem Mascó, donzell, habitador de la dita ciutat, dat e nomenat per la dita parròquia de Sancta Creu".[99]

La sombra del *batle* Mercader volvía a proyectarse el 8 de junio de 1454, fecha en que seleccionaba de nuevo el nombre de Mascó de las listas de candidatos presentadas por los *generosos* para ser *jurats*.[100] Dos años más tarde, el 28 de septiembre de 1456, el *batle general* actuaba de igual manera: de los tres candidatos presentados por las parroquias a las que correspondió por sorteo, las de Sant Tomàs, Sant Llorenç y Sant Salvador, eligió a "l'onorable En Guillem Mascó, generós, habitador de la dita ciutat, dat e nomenat per la dita parròquia de Sent Lorenç".[101] El último día de mayo de 1460, Mascó era designado *jurat generós* por tercera vez, igualmente por obra y gracia del

luntat del dit senyor rey", y que hasta entonces la renuncia no había tenido efecto, por lo "que ell havia enug e desplaer massa gran, dubtant-se lo dit senyor rey no lo y imputàs a alguna altra voluntat o sinistra intenció o que·s fos penedit de ço que offert havia". En consecuencia, renunciaba formalmente, dejándolos "en mans e poder del dit honorable consell". El *consell* se vio obligado a aceptar la renuncia, y delegó la realización del nombramiento, que recaería por dos años y un salario de 2.000 sueldos anuales en "hun ciutadà abte e pertinent", a una comisión de once personas, compuesta por los *jurats*, el *racional*, tres abogados de la ciudad y el *síndic*. Pero, durante la reunión, "insurtiren entre aquells algunes diverses oppinions e vots sobre la dita elecció fahedora [...] per què bonament no pogueren proceir concordantment a la dita elecció". Por lo cual, y "per ço que·ls paria que en la denegació donada per lo dit honorable consell dels assentiments demanats per lo dit honorable batle general s'i devia mils pensar e veure", volvieron a presentarse ante el *consell* para pedirle que se aplazara la decisión hasta el sábado siguiente (AMV, *MC* 34, ff. 56r-57v; 1448, febrero, 15).

97 AMV, *MC* 34, f. 61r-v (1448, marzo, 1).

98 Diez días más tarde se aprobaba cargar quinientos sueldos censales, "per preu de set mília cinchcents sous, a l'honorable En Bernat Valleriola, ciutadà de la dita ciutat, los quals aquell havia bestret e liurat ans de la festa de Nadal propassat al clavari comú per sobvenció de la sua claveria" (AMV, *MC* 34, f. 63v; 1448, marzo, 11).

99 AMV, *MC* 34, f. 129v. Al día siguiente prestaba solemnemente el juramento ante el batle general, acto en el cual estuvieron presentes como testigos "los honorables mossén Pere de Siscar, mossén Guillem Crespí e mossén Perot Pardo, cavallers, N'Anthoni Pelliçer e En Pere Eximénez, mercaders ciutadans de València" (f. 130r-v).

100 AMV, *MC* 35, f. 386r-v.

101 AMV, *MC* 36, ff. 132(a)v-133(a)r).

batle Mercader: de los nombres presentados por las dos parroquias a las que correspondía hacerlo, eligió a "los honorables En Johan de Montpalau e En Guillem Mascó, generosos", de las de Sant Bartomeu y Santa Creu.[102] En enero del siguiente fue elegido miembro del organismo municipal que controlaba la deuda, los "quatorze prohòmens instadors dels quitaments dels censals de la dita ciutat", cubriendo la vacante dejada por *misser* Francesc Mascó, un jurista de su familia: "*Item*, per mort de l'honorable micer Francesch Mascó, qui era hun dels del dit quitament, elegiren en loch de aquell lo dit honorable En Guillem Mascó, present e acceptant".[103]

El sexto miembro de la misión diplomática era el ciudadano Pere Bou, miembro de un acaudalado linaje.[104] Su dedicación a la política municipal había sido menor, al menos en apariencia, que la del resto de los otros embajadores, pues hasta entonces solo un año, el de 1454-55, había ostentado el cargo de *jurat* de Valencia.[105] Ahora bien, aunque no fuera amplia su presencia en las instituciones, se trataba de un hombre de relieve en la vida de la ciudad, sin duda por su gran fortuna, que le permitía invertir grandes cantidades de dinero en la compra de deuda.[106] El 25 de diciembre de 1456, en el solemne acto de juramento de los *justícies* que se celebraba en la catedral, figura él como uno de los testigos distinguidos junto al médico y poeta Jaume Roig, cuyos vínculos amistosos con el linaje Bou son bien conocidos.[107] En diciembre de 1458, Pere, que no era *cavaller*, sino *ciutadà*, fue designado por los ediles para actuar en las justas caballerescas que se habrían de celebrar el 18 de febrero siguiente con motivo de la llegada de los reyes a Valencia para celebrar cortes:[108] "nomenaren e elegiren en taulegers de les junctes faedores en la dita ciutat en la dita entrada o poch aprés los noble e honorables mossén Pero Sánxez Centelles, mossén Johan de Castellví, menor, habitadors, En Berenguer Martí de Torres, menor de dies, e En Pere Bou, ciutadans".[109] El día del espectáculo, durante el combate, consta que lució una cimera con la figura de "lo déu

102 AMV, *MC* 36, ff. 220(b)r-221(b)r.

103 AMV, *MC* 37, f. 53(a)r (1461, enero, 28).

104 Vid. Iborra (ed)., *Martí de Viciana: Libro segundo de la Crónica de la ínclita y coronada ciudad de Valencia y de su reino*, p. 248.

105 Fue elegido el 8 de junio de 1454 (AMV, *MC* 35, f. 386r-v).

106 Vid. López Rodríguez, *Nobleza y poder político en el reino de Valencia (1416-446)*, p. 130.

107 "Presents testimonis foren a les dites coses lo noble mossén Pere Pardo de la Casta, mossén Johan Figuerola, cavallers, habitadors, En Pere Bou e mestre Jacme Roig, ciutadans de València" (AMV, *MC* 36, f. 150(a)r-154(a)r). Vid. Rubio Vela, "Autobiografia i ficció en *L'Espill* de Jaume Roig. A propòsit de l'episodi en l'hospital", pp. 130 y 144-148.

108 Vid. Hinojosa Montalvo, "Torneos y justas en la Valencia foral", pp. 231-232; y Carreres Zacarés (ed.), *Libre de memories*, II, pp. 614-615.

109 AMV, *MC* 36, f. 132(b)r-v (1458, diciembre, 19). El 19 de enero de 1459, los *jurats* se dirigían al alcaide de Vilamarxant, En Manuel Maçana, donzell, para que prestara "hun vostre caval" a fin de que "En Pere Bou,

de amor ab huna fletxa e sageta".[110] A comienzos del año 1461, cuando estalló la crisis política que lo llevaría a Zaragoza y Barcelona como embajador de Valencia, su única presencia relevante en el *consell* se debía al hecho de ser uno de los "quatorze prohòmens dels quitaments dels censals", la ya citada institución municipal que controlaba la deuda.[111]

Partida y noticia de la liberación.

Tal como estaba previsto, el primer día de marzo partieron los embajadores de Valencia. Tomaron el *camí de Morvedre* para seguir un itinerario ya acordado que acabaría en Zaragoza: "Los nostres embaxadors partran d'ací, Déu volent, demà, diumenge, aprés dinar, e faran la via de Sogorb e de Terol tro a Çaragoça, on se deu trobar lo dit senyor" (doc. núm. 51). Cuando dejaron la ciudad, aún no se sabía que el príncipe había sido puesto en libertad. La noticia llegó ese mismo día, pero después de que la delegación hubiera emprendido el viaje. Efectivamente, el 25 de febrero el rey había dado la orden de acabar con el arresto de su hijo. Fue el mismo día que entraron las huestes del conde de Módica en Fraga, como hace observar Pere Miquel Carbonell: "lo senyor rey don Juan, sabent que dit exèrcit era junt en lo dit loch de Fraga, delliurà lo dit príncep son fill, tornant-lo en sa libertat".[112] El propio monarca informó de inmediato a las autoridades de Valencia de su decisión, que presentó como fruto, no de la presión militar, sino de las súplicas que le había hecho su esposa: "a instantíssima e multiplicada supplicació de la il·lustríssima reyna, nostra molt cara e molt amada muller" (doc. núm. 32). Ella también hizo llegar la noticia mediante una misiva, según se

conciutadà nostre, lo qual, ab altres, és stat elet per nosaltres a tenir taula e rench de júnyer en aquesta ciutat en e per la festa fahedora, Déus volent, en la entrada que los senyors rey e reyna deuen fer prestament en aquesta ciutat" (id., *LM* 23, f. 224v. Vid. también f. 228r).

110 Rodrigo Lizondo (ed.), *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, p. 263. En enero, se acordó "que als quatre taulegers fossen donats a cascú cent florins" "lo noble e honorables mossén Pero Sánxez Centelles, mossén Johanot de Castellví, cavallers, En Berenguer Martí, menor, e En Pere Bou, ciutadans de València [...], tots quatre, qui eren stats elets en taulegers e tenir rench de júnyer en la dita ciutat al temps de la dita entrada [...] haguessen necessari e volguessen per a lurs persones e cavalls los fossen donats per tot per la dita ciutat quatreçents florins, valents quatre mília quatrecentes sous [...] ab tal condició, emperò, que aquells e cascun d'ells sien tenguts fer los dits paraments e cubertes de selles de draps de seda de domàs o velluts o vellutats, puix no sien de tela negra a lur voluntat, e que tots vajen e sien arreats de una matexa color e divisa" (AMV, *MC* 36, f. 147[b]r; 1460, enero, 18).

111 AMV, *MC* 37, f. 59(a)r (1461, febrero, 27). El día siguiente, en la reunión del *consell general*, "En Pere Bou" era uno de los que allí estaba, "ultra los consellers ordinaris" (*ibid*., f. 60[a]v). El *escrivà de la Sala* deja bien claro que no era miembro del organismo municipal, sino mero asistente a la sesión.

112 Alcoberro (ed.), *Pere Miquel Carbonell, Cròniques d'Espanya*, II, p. 213.

desprende del texto de la *crida* que el día 5 anunciaba en Valencia una procesión en acción de gracias por el hecho: "digmenge propassat lo il·lustríssimo senyor príncep era stat delliurat de la detenció on era tengut en lo castell de la vila de Morella". El pregón daba cuenta de que el martes, tres días después de que el príncipe recuperara la libertad, él y su madrastra habían partido de la villa y emprendido camino hacia Barcelona. Y animaba a las gentes de la ciudad a participar en las rogativas, motivadas por el "delliurament del dit senyor príncep, que és acte singular, concernent honor e glòria de nostre senyor Déu e de la majestat dels dits senyors rey e reyna e príncep, e gran beneffici e repòs inextimable de tots los regnes e terres sotsmeses a la prefata majestat" (doc. núm. 69).

Los *jurats* informaron de ello de inmediato a los *missatgers* por medio de una carta en la que les explicaban cómo el rey, "ab creença explicadora per los noble governador e magníffich batle general de aquest regne", había hecho saber que, a súplicas de la reina, había aceptado entregar a don Carlos a los embajadores del principado de Cataluña (doc. núm. 55). Los *missatgers* se encontraban en Morvedre cuando recibieron la misiva, que fue al día siguiente de su llegada. En su respuesta, escrita en esa villa "a dos de març, a les huyt ores de matí", tras tópicas expresiones de contento –"singularíssimo plaer e consolació de tant bona nova com és aquesta"– y de esperanza –"los dits fets hauran bo e pròsper succehiment"–, comunicaron su decisión de permanecer allí a la espera de que el *consell* decidiera darles órdenes sobre lo que habían de hacer (doc. núm. 58). Con la salida de la prisión del príncipe, la situación había cambiado. Las instrucciones recibidas habían quedado, al menos en parte, obsoletas. No cabía ya solicitar al rey la libertad. La única finalidad posible era la mediación, la búsqueda de una conciliación entre las dos partes, enfrentadas aún por graves desacuerdos.

El texto con las nuevas instrucciones fue redactado ese mismo día en la escribanía municipal y enviado a Morvedre. Se ordenaba a los embajadores que prosiguieran el viaje a Zaragoza "per la via de Morella". En caso de que al llegar a la villa estuviera aún la reina, le expresarían la gratitud de la ciudad por haber intervenido en favor de la liberación y le pedirían que prosiguiera en el empeño pacificador hasta "dar bona conclusió en lo dit fet". En cuanto al príncipe, en caso de encontrarlo allí, le manifestarían la gran alegría que para la ciudad de Valencia había representado su salida de la prisión y le informarían de las súplicas presentadas a su padre por el gobierno municipal para que lo pusiera en libertad. Una vez hecho esto, proseguirían sin dilaciones el viaje a fin de entrevistarse con Juan II y suplicarle que, puesto que su hijo ya había recuperado la libertad, "sia jurat per primogènit, e regexqua a exercesqua los drets de primogenitura, entenent ab suma dil·ligència en obtenir lo fet de la primogenitura" (docs. núm. 59 y 60).

En aquellos momentos el monarca no deseaba que los *missatgers* de Valencia se

dirigieran a su corte, en Zaragoza, sino que alcanzaran a la reina y la acompañaran en su viaje a Cataluña, sin duda para que su presencia en la comitiva de Juana Enríquez la reforzara en aquel ámbito hostil. Pero la actitud de los *jurats* se mantuvo inflexible. El día 3, al tiempo que remitían a los embajadores copia de la carta de Juan II en que pedía esa interesada modificación del itinerario (doc. núm. 41), les dejaban claro que el objetivo acordado era que viajasen directamente allí donde se encontrara el monarca. Tanto si estuvieran o no en Morella la reina y el príncipe, los embajadores actuarían según lo indicado en las instrucciones y seguirían el camino hacia Aragón sin desviarse: "yreu dreta via a la magestat del dit senyor rey, dient a la sua celsitut que vosaltres en vostres instruccions teniu càrrech special de tals coses que era e és molt necessari tirar a sa magestat ans de totes coses, e que no era espedient, per forma del món, jaquir la dita via e acompanyar la sereníssima senyora reyna; e que axí és stat delliberat per lo honorable concell d'aquesta ciutat" (doc. núm. 63). La orden era terminante: no podían alterar el itinerario acordado.

Al llegar a Cabanes, uno de los embajadores, Lluís Cruïlles, hubo de retornar a Valencia por haber caído enfermo en el camino. El día 4, él mismo informaba de su mal estado –"so plegat ací molt indispost o discresiat"– en una misiva escrita desde el citado lugar. Sus cinco compañeros también lo hicieron. Justificaron el retorno del embajador, "vehents la dita sua indisposició e accident, per causa dels quals li és impossible poder caminar degudament e per ses jornades", al tiempo que dieron cuenta a los ediles de que, como habían sabido que la reina y el príncipe no estaban ya en Morella, se encaminarían directamente a la corte del rey siguiendo su ruta: "travessarem entre la Salzadella e Sent Matheu, e, Déus volent, nos dinarem demà a Sencta Maria de Vallivana" (docs. núm. 66 y 67).

En la corte de Zaragoza: desacuerdos con el rey.

El 10 de marzo, a mediodía, la misión diplomática llegaba a Zaragoza. Las grandes ciudades procuraban entonces que las entradas de sus embajadores en otras urbes importantes fuesen actos coloristas, llamativos, con el fin de que la brillantez de la comitiva reflejase el poder y riqueza de la entidad que representaban. Al entrar en la capital aragonesa, los *missatgers* valencianos, que realzaron su presencia con los sonidos de un tamborilero y los gestos de juglares allí contratados previamente,[113] exhibieron emblemas de Valencia, "senyals ab armes de la dita ciutat" que para tal fin habían sido

113 De ello da cuenta el doc. núm. 120: "*Item,* a hun tamborino: X sous. *Item,* als jutglars de la ciutat de Çaragoça: I lliura".

encargados al pintor Jaume Fillol por el gobierno municipal (doc. núm. 71). Para recibirlos con honores, acudieron a las puertas de la ciudad personas relevantes de la corte de Juan II, según ellos mismos informaron a los ediles: "E a la entrada fom reebuts honradament e acompanyats per lo reverent bisbe de Girona e altres del concell del senyor rey, jatsia s'i trobassen pochs". El día de la llegada, el rey, sin dilación, les concedió audiencia, relatada con detalle en una epístola que redactaron al siguiente, 11 de marzo (doc. núm. 74).

¿De qué trataron en este primer encuentro? Si al salir de Valencia la finalidad primordial era pedir la liberación del príncipe, al llegar a Zaragoza, con don Carlos fuera de la prisión, el objetivo era propiciar la armonía entre las partes, conseguir una concordia que alejara la amenaza de un conflicto bélico en la Corona de Aragón, perjudicial para el interés general y para el de los valencianos en particular. Obstáculo grave era la negativa del rey al reconocimiento de don Carlos como primogénito y a que ejerciera las funciones propias de un heredero de la corona, que era exigencia del príncipe y de las autoridades de Cataluña, pero también –es preciso recordarlo– de la ciudad de Valencia. Así pues, la tarea diplomática era conseguir un cambio en la postura inflexible del monarca. La primera misiva que los *missatgers* enviaron desde Zaragoza es la mejor prueba de lo que decimos.

Explicaban en la epístola cómo el rey, durante la audiencia del día de su llegada –10 de marzo–, esgrimiendo argumentos históricos, había afirmado ante ellos que una de sus atribuciones como monarca era decidir quién había de ser el hijo primogénito y que la primogenitura no era un derecho del primero de los varones nacidos: "nos dix que lo rey, quisvulla fos, de Aragó no era astret nomenar en primogènit lo primer nat, ans podia elegir entre sos fills lo que li plagués esser primogènit". A continuación, ellos se mostraron por completo disconformes. Tras escucharles, Juan II evitó la contrarréplica: no "mostrà en son parlar" aceptación ni rechazo de las alegaciones y súplicas que le habían hecho. La respuesta real quedó, pues, sin concretar. Ellos sí insistieron en que, una vez en libertad, la razón exigía el reconocimiento de don Carlos como primogénito, e hicieron saber al soberano que ese título ya se lo daban *de facto* catalanes y valencianos: "en Catalunya e en lo regne de València, en les misses que·s celebraven en les Seus catedrals, ab veu alta e intel·ligible, se feÿa expressa comemoració e oració intitulant primogènit al dit il·lustríssimo príncep, e que axí mateix era intitulat en lo dit principat ja en altres actes".

Los embajadores prefirieron no tensar más la polémica con el rey durante esa primera audiencia, de la que salieron sumamente contrariados por la convicción de Juan II, mantenida ante ellos mismos, de "esser en elecció o facultat sua elegir lo un dels fills que li plagués en primogènit". Las palabras del monarca los llenaron de inquietud: "ab veritat, quant foren dites, nos portaren una gran congoxa, contristació e admiració". Se trataba de una posición antagónica e incompatible con la que ellos habían de

mantener y defender en nombre de la ciudad: "que aquell que Déus e natura ha preposat en orde de genitura és merexedor de la dita dignitat de primogenitura, ni és o recau en facultat del rey dispondre a llur voluntat de la dita primogenitura". Convencer al soberano, en próximos encuentros, de que la dignidad de la primogenitura era un derecho del príncipe y no una facultad del rey, era la difícil misión que tenían ante sí.

Dos días más tarde, el 12 de marzo, tuvo lugar la segunda audiencia, de la que informaron pocas horas después en una nueva epístola que demuestra que las posturas seguían estando por completo enfrentadas (doc. núm. 75). Los valencianos manifestaron al monarca haber sentido "gran admiració, contristació e congoxa" por las palabras que pronunció el día de su llegada, cuando les dijo no considerarse obligado a dar "títol e preminències de primogènit al fill primer nat, ans era en facultat [...] elegir o intitular en primogènit qualsevol altre fill de aquell, o semblants paraules en effecte denotants les dites coses recaure en arbitre o facultat sua". Previa deliberación entre ellos, le expusieron, "ab molts fundaments de justícia", invocando el derecho divino, los fueros, privilegios, usos y costumbres del reino, así como la práctica seguida por sus predecesores que tuvieron hijos primogénitos, que él "era e és tengut e deu intitular e insignir de la dignitat de primogenitura, ab totes les preminències e regalies a primogènit degudes e pertanyents, a l'il·lustríssimo príncep don Carles, fill primer engenrat seu". Y le recordaron que "en aquests regnes d'Espanya, e senyaladament de la corona de Aragó, així com los reys succeheixen en los regnes per natural successió e no per elecció, així en la dignitat de primogenitura succeheix lo primer nat com a primogènit".[114] Ahora bien, además de ser algo exigido por la justicia, había una razón pragmática, de índole política, que lo aconsejaba: el apoyo popular a la causa del príncipe, no solo en el reino de Valencia, sino en el principado de Cataluña y en los otros reinos y tierras de la Corona de Aragón. Los embajadores advirtieron a Juan II que no eran buenos consejeros quienes le instaban a actuar en sentido contrario: "si alguna persona consellava o havia consellat a sa magestat lo contrari de les dites coses, sens algun dubte no havia consellat ne consellava bé".

Ante esta firmeza, frente a lo que cabría esperar de una personalidad autoritaria

114 En la Corona de Aragón, el título de primogénito había sido siempre un derecho, en orden jerárquico, del hijo mayor del rey (Martínez Ferrando, "Datos para el estudio de la Cancillería de los príncipes que disputaron la corona a Juan II de Aragón", p. 230). También era "costumbre et derecho natural, et otrosí fuero et ley dEspanya, que el fijo mayor debe heredar los reinos et el señorío del padre, non faciendo cosas contra estos derechos sobredichos, porque lo hayan de perder", según reza en el testamento de Alfonso X de Castilla (Gimeno Casalduero, *La imagen del monarca en la Castilla del siglo XIV. Pedro el Cruel, Enrique II y Juan I*, pp. 27-28).

como la del rey, este respondió "ab so e gest de gran humanitat e suavitat", mostrándose incluso comprensivo con lo expuesto por los embajadores, "com semblàs esser cosa assats rahonable e fundada la explicació". Y, astutamente, les presentó como meras reflexiones sus manifestaciones acerca de "que no era astret per justícia insignir e intitular al fill primer nat de la dignitat de primogenitura". Lo dicho en el curso de una conversación no debía de ser interpretado como una decisión ya adoptada sobre el caso concreto de su hijo; aquellas palabras no fueron pronunciadas "a effecte dispositiu e delliberat per al cas occorrent, mas solament per una recitació, crehent que així u poden fer los reys e que en llur potestat era, és o recau donar la dita dignitat de primogenitura a aquell fill que·ls plau; emperò, que bé porta rahó que lo fill primer nat sia primogènit e haja la successió dels regnes, mostrant que aquella era la sua voluntat". Ahora bien, antes de tomar una decisión firme al respecto, él –aseguró– había de "concordar e veure ab tots los regnes", acordar "ab los regnes d'Aragó, de València e principat de Cathalunya, lo que seria fahedor", por respeto a las leyes de cada uno. Tono conciliador que no engañó a los *missatgers*, quienes, conscientes de la falta de respuesta a sus peticiones, escriben: "É[s] veritat, senyors, que de la dita magestat nosaltres no havem haüt paraula o promissió certa de fer les dites coses per nosaltres supplicades, mas solament la dita resposta, ab gran humanitat e suavitat per lo dit senyor a nosaltres feta".

Cuando llegó a Valencia la noticia de las palabras pronunciadas por el rey en el curso de la esta segunda audiencia, la satisfacción del gobierno municipal por el cambio de tono de Juan II fue tan evidente (doc. núm. 78) como el rechazo profundo que provocaron sus manifestaciones durante la primera. El 18 de marzo, los ediles no ocultan la gran contrariedad que estas últimas produjeron en todos. Todavía bajo los efectos de la noticia, escribieron: "per la resposta feta per lo senyor rey als dits magníffichs embaxadors dient que era en sa facultat elegir en primogènit qualsevol fill, prefferint lo segon nat al primer, tot lo consell e lo poble se n'és contristat e descontentat, mostrant gran scroximent" (doc. núm. 79). Era inequívoca la posición de los valencianos en favor del príncipe, problema que consideraban asunto de estado, regulado por unas leyes que el monarca había de cumplir: "lo dit senyor rey ha jurat expressament tenir e servar furs, privilegis e libertats, usos e costums de la ciutat e regne de València, segons los quals, tota hora e *ab eterno*, és vist e pratiquat que lo primer engendrat és stat jurat per primogènit, e aquesta és consuetut universal e inconcussa en los presents regne[s], que no és stat may vist lo contra[ri], que·l segon nat haja prefferit al primer. E açò és molt conforme als furs e privilegis del present regne, per los quals és ordenat e statuït que lo primogènit haja jurar furs e privilegis, hoc encara los consellers, vicicanceller e alguatzirs e officials d'aquell, e en cert cas pot celebrar corts e tenir audiència, la qual cessa passats deu dies, així com per la partida del senyor rey. E lo dit primogènit pot tenir alguatzirs dos, així com lo senyor rey; e en cas de necessitat no pot

fer e crear tants com ben vist li serà, axí bé com lo senyor rey, e encara havia cena de presència".

Ante la actitud mostrada por el monarca en la primera audiencia, los *missatgers* recibieron orden de entrevistarse con la reina y exponerle la súplica de la ciudad. Si tampoco así conseguían una respuesta positiva –"ço que no·s pot creure"–, volverían a formular la petición a Juan II, pero por escrito, exponiendo "tots los drets e preheminences pertanyents e degudes al primogènit e ajudant-se de tot ço que·ls occorrerà en favor del que dit és". Y exigirían que respondiera, también por escrito: "de cascuna supplicació e resposta per la magestat fahedora faran fer e requeran carta pública a ells esser liurada, per tal que per avant se demostren e·s puxen demostrar les supplicacions e instàncies e requestes fetes per part de la dita ciutat per mijà dels dits embaxadors en la matèria pretents". Instarían a los representantes de las cortes aragonesas –"les LXXII persones eletes per la cort de Aragó"– y a los jurados de Zaragoza, a hacer lo mismo. Finalmente, los ediles les pedían seguir trabajando, "fer contínua residència ab lo dit senyor rey, fahent e geminant en scrits les dites supplicacions e instàncies en la forma e manera dessús dites", y mandar información a Valencia.

La situación era la misma a finales de marzo. La corporación municipal decidió que los *missatgers*, tanto reservadamente como en presencia del consejo real, pidiesen de nuevo a Juan II "lo intitular del dit senyor príncep en primogènit, e de usar de tots sos drets e preheminències" (doc. núm. 98). Bien avanzado el mes siguiente, los ediles seguían instándoles a suplicar "una e moltes vegades la preffata magestat sia mercé sua vulla intitular primogènit lo dit senyor príncep e permetre benignament que aquell use e exercexca tots sos drets, preeminències e regalies a primogenitura pertanyents", y a pedir a los aragoneses que se adhirieran a la petición; si estos no aceptaran –"ço que no podem creure"–, solicitarían que les diesen la respuesta por escrito "perquè no·s puga dir per avant que no·ls hajau incitats e requests del que dit havem, e a·ffi que conste de la diligència, instància e bona voluntat que aquesta ciutat ha fet e treballat en los dits affers, volent que llurs furs, privilegis e bons usos sien servats" (doc. núm. 124). Los *jurats* querían que quedara constancia documental de su pertinacia en la defensa de los derechos de don Carlos.

Una fórmula para la negociación.

La estancia de los embajadores en Zaragoza se prolongó bastante más de un mes, a lo largo del cual la tensión política fue incrementándose. El 11 de abril de 1461, Joan de Margarit, al informar desde aquella ciudad al duque de Milán de la gravedad de la situación tras la liberación del príncipe, emplea estas palabras: "se habbiano et siano soccessi cose quale may se habbiano audito ne siano state excogitate".[115] Este deterioro

imparable obligó al monarca a modificar sus posiciones. Avanzado el mes, ya aceptaba reconocer al príncipe de Viana como primogénito, aunque con la exigencia de que previamente se comprometiera a obedecerle y de que los catalanes aceptasen la firma de un acuerdo: "diu no entén fer jurar lo dit senyor príncep en primogènit sinó fahent lo dit senyor príncep deguda obediència a sa magestat e seguint-se la concòrdia ab los cathalans, la qual obediència creÿa que lo dit senyor príncep faria". De no ser así amenazaba con la guerra, sin excluir la posibilidad de pedir ayuda militar a extranjeros: "si les dites coses no faÿan e concordaven, ans los affers venien a ruptura, en tal cas la sua magestat no entén a intitular primogènit son fill, ans se ajudaria de tots los remeys que pogués, e que sabés haver ajuda de gents stranyes, *etc*." Al tener noticia de esta real amenaza, la reacción de los valencianos fue muy dura: "Aquestes últimes paraules són stades de gran admiració, molèstia e contristació a tot lo magníffich concell". Los embajadores habrían de reprochar al monarca haberlas formulado, y, dada su gravedad, replicarle en términos amenazadores: "És, per tal, molt necessari suppliqueu lo dit senyor no vulla, per mercé sua, de tals paraules e remeys que naffren los ànimos e orelles de tots los oynts, car, aon en tal cas lo dit senyor volgués usar de tals remeys, deu e pot considerar la sua celsitut que aquesta ciutat e totes les altres ciutats, viles e lochs, hi provehiran en tot lo a ells possible per llur conservació, salva tots temps la fidelitat". Era una seria advertencia: en caso de que el soberano actuara en contra de las leyes y recurriera a la ayuda militar foránea, "de gents stranyes", Valencia y el resto de poblaciones sabrían responder (doc. núm. 124).

Ante los *missatgers*, Juan II ya no se negaba a reconocer al príncipe. Una negativa frontal hubiera supuesto el final –y el fracaso– de la embajada, lo que no convenía al monarca en aquellos momentos de debilidad frente a los catalanes. Su interés se centraba en que los embajadores de Valencia, junto con los aragoneses, se dirigiesen como mediadores al principado para instar a los rebeldes a firmar un acuerdo. Ahora bien, para que esto fuera posible era *conditio sine qua non*, impuesta por la ciudad, que el rey aceptara previamente, ante los embajadores, el pleno reconocimiento de don Carlos: "se digua e fa certs a vosaltres de jurar al senyor príncep per primogènit e regexca segons nostres instruccions"; en caso de que no hacerlo, las instrucciones eran nítidas: "en altra manera, no us entrametau de anar a Cathalunya o de altres actes" (doc. núm. 79). Los ediles habían sido insistentes al respecto: dado que "la embaxada és stada feta per supplicar e obtenir que lo dit senyor príncep sia jurat per primogènit e exercexca los drets de primogenitura", los *missatgers* solo irían al principado después de que "obtingau e siau certs" de que el rey aceptara "que lo senyor príncep e primogènit sia

115 Vicens Vives, *Fernando el Católico, príncipe de Aragón, rey de Sicilia*, p. 63.

jurat e exercesca en forma reyal e acustumada". Por tanto, no habría viaje sin reconocimiento previo: "sens obtenir primerament lo fi principal de vostra embaxada, no us partexcau per anar en Catalunya". Las órdenes eran terminantes: "si lo supplicat per vostres magnifficències obteniu, sia ladonchs remés a vostres magnifficències, e no en altra manera, e a vostres prudències e discrecions, anar al principat de Cathalunya e intercedir en los fets dels quals vos ha parlat la magestat reyal" (doc. núm. 80).

Juan II y sus consejeros obraron nuevamente con astucia. Una negativa radical no les convenía, no solo por la condición impuesta a los embajadores por las instrucciones, sino porque no tenía sentido viajar a Barcelona sin haber conseguido del rey un compromiso que sirviera de base para negociar. Habían de adoptar, pues, una posición flexible, al menos en apariencia, si querían que la delegación valenciana realizara la segunda fase de su tarea. Para ello se elaboró en la corte zaragozana una calculada propuesta que, sin dar plena satisfacción a lo exigido por el gobierno municipal de Valencia, permitía que la misión diplomática prosiguiera. Su ambigüedad obligó a dos de los *missatgers*, Garcia Aguilar y Bou, a viajar a Valencia para explicarla ante consistorio (doc. núm. 107), lo que hicieron el 14 de abril, día en que comparecieron para dar cuenta de lo realizado por la que ya empezaron a llamar "primera embaxada", insinuando así que, en caso de haber continuidad, sería otra la segunda. Fue el jurista quien informó de las reiteradas peticiones al rey –"una e moltes vegades"– en favor del príncipe Carlos para que "li plagués insignir, decorar e intitular aquell de la primogenitura, la qual, axí per ley divinal com natural e humanal, li pertanyia, ab totes aquelles honors, preheminències e regalies que, segons furs e privilegis del regne, a primogènit pertanyien, e segons la casa d'Aragó bé e sanctament havia acostumat d'ací atràs". Tras lo cual, expuso la hábil respuesta del monarca, que acabó asintiendo a lo solicitado, con una promesa verbal: "tant quant s'esguardava a la primogenitura del dit il·lustríssim senyor príncep, son fill, era molt content e·ls ho promés de paraula". Ahora bien, él no podía tener en cuenta solamente la petición de Valencia: "no era de opinió que sols a supplicació de la ciutat de València ho faés, perquè no seria servey seu ni bonament dels affers que tenia entre mans, de gran importància". Era necesario saber cuál era la opinión del resto de los súbditos antes de tomar una decisión definitiva, que se haría efectiva en un momento que era imposible de precisar, ya que era necesario disponer de tiempo para oir a todos: "quant fos disposició e temps de ferho, volia que y entrevenguessen tots sos regnes e terres, e senyaladament los regnes d'Aragó, de València e principat de Cathalunya; e en aquella sahó la sua senyoria era contenta e offeria avisar e convocar ab temps la present ciutat a fi que·s fes e seguís la cosa en presència e concòrdia de tots; e, faent lo contrari, crehia aprofitaria molt poch; e que per ara restàs aquest fet a major delliberació" (doc. núm. 110).

Con esta promesa verbal de reconocer al príncipe como primogénito cuando los representantes de los estados de la Corona de Aragón se manifestaran, Juan II cedía en

apariencia a lo exigido por la ciudad, si bien quedaba pospuesta la ejecución, condicionada a la aprobación de los súbditos. El rey cedía, aunque solo de palabra. Y se ejecutaría lo pedido, pero en un futuro impreciso: he aquí la fórmula que iba a permitir a los embajadores partir hacia Barcelona. Pau Rossell, el *escrivà de ració*, pudo ser el inspirador, según se desprende de un acuerdo adoptado por los *jurats* un año más tarde, cuando, fallecido ya don Carlos, acordaron pagar al orfebre Nicolau Çavila una copa de plata sobredorada, regalo a Rossell, por sus buenos oficios en la corte, "e senyaladament per l'acte per aquell reebut en Çaragoça, a instància e supplicació dels embaxadors de la dita ciutat en l'any propassat, en e ab lo qual lo dit senyor rey declarà e volch declarar la primogenitura del senyor don Carles primogènit e fill seu, que Déu haja" (doc. núm. 186).[116]

Después de la comparecencia y explicaciones de García Aguilar y de Bou, la corporación municipal, no sin exigir previamente el voto de todos y cada uno de los *consellers*, aprobó que la embajada prosiguiera su misión. Desde Zaragoza, los *missatgers* emprenderían viaje hasta llegar a Vilafranca del Penedès, donde estaba la reina, y desde allí se dirigirían a Barcelona, donde se presentarían ante el príncipe de Viana y ante los dirigentes catalanes, siempre con el objetivo de "tractar e concordar", de poner fin a "les differències que [...] eren" entre estos y el rey (doc. núm. 110). En consecuencia, desde la escribanía municipal de Valencia se expidieron cartas dirigidas a la reina, al primogénito, a los diputados y representantes del principado, así como a los *consellers* de Barcelona, para informarles: "havem elet e trametem [...] per embaxadors, los magníffichs En Guillem Mascó, En Luís Cruïlles, jurats, micer Jacme Garcia Aguilar, En Luís Johan, En Pere Bou e micer Pere Amalrich, conciutadans nostres" (docs. núm. 115, 116, 125, 126, 127 y 128).

Los embajadores en Barcelona.

La legación entraba en su segunda fase. Ello suponía un nuevo esfuerzo económico, que se tradujo en un incremento del *censal*, esto es, de la deuda municipal (docs. núm. 138 y 142).[117] También se produjeron cambios en los componentes de la embajada. Se incorporó el *jurat* Lluís Cruïlles, que, por haber enfermado durante el viaje no pudo

116 El 5 de junio de 1462 se ordenaba al *racional* que lo admitiera como gasto: "*Item*, una copa d'argent donada a·N Pau Rossell, scrivà de ració del senyor rey, per diverses treballs per aquell sostenguts per fets de la ciutat en cort del senyor rey" (AMV, *MC* 37, f. 137[a]v).

117 El 23 de mayo fueron vendidos censos a Antoni Miracle, a la mujer de *mossén* Joan de Bonastre y al jurista *misser* Miquel Dalmau con el fin de sufragar los gastos de la misión. En el documento notarial que registra la primera de las tres operaciones se hace constar que, a raíz de la detención del príncipe ("captione et seu detentione persone illustrissimi domini Caroli [...] in civitate Ilerdi sequita"), el *consell general* cele-

estar presente en Zaragoza. Por el contrario, Guillem Çaera, que fue uno de los cinco embajadores en la ciudad aragonesa, no iría a Barcelona. A pesar de que los ediles consideraban importante su presencia, "per sa bona sufficiència", sus obligaciones administrativas como *racional* –"los comptes de les claveries [...] se han a cloure [...] ans de Cinquagesma, e sens la intervenció vostra bonament no·s porien cloure", y "les vendes que·s deuen fer dels capítols de les imposicions d'aquesta ciutat, les quals se deuen contractar e finar dins lo dit temps"– exigían que volviese a Valencia. Quizá fuera una excusa. Lo cierto es que Çaera, el hombre de plena confianza de Juan II en el gobierno municipal y viejo rival de Cruïlles, fue el único de los seis embajadores que no viajó a Cataluña, siendo ocupado su lugar por Lluís Johan. Lo que lleva a la sospecha de que su identificación con el rey, que en Zaragoza abriría puertas a la embajada, pudo ser considerada como un obstáculo para el desenvolvimiento de esta en Barcelona. El *racional* no era persona adecuada para una misión conciliadora (doc. núm. 110).[118]

Provistos de los correspondientes emblemas de la ciudad, nuevamente confeccionados para el evento, los embajadores llegaron el 4 de mayo a la capital del principado (doc. núm. 177). La entrada no pasó inadvertida: "Dilluns a quatre de maig any dit, entraren en Barcelona sis missatgers tramesos per la ciutat de València als dits deputats e consell sobre los fetys de la differència suscitada entre lo dit senyor rey e lo dit príncep don Carles, fill seu".[119] Al día siguiente relataban el recibimiento de que habían sido objeto en una carta dirigida a los *jurats*, cuyo texto, con interesantes pormenores, sintetizamos a continuación (doc. núm. 129).

A su llegada, "entre quatre e cinch hores aprés migjorn", los hombres de la casa y

brado "in aula dicte civitatis, XVII[a] proxime preteriti mensis decembris" ordenó el envío al rey de "nuntios et embaxiatores speciales". Y se precisa que Miracle compró deuda, "intercessu dictorum embassiatorum, ad preces honorabilium iuratorum subscriptorum". En los otros dos documentos se aduce el acuerdo del *consell* del 15 de abril ("honorabilem concilium in aula dicte civitatis XV[a] die proxime preteriti mensis aprilis") para que la legación se presentase ante "illustrissimum dominum Carolum principem Viane [...] in civitate Barchinone, iam in sua plena libertate, personaliter residentem", e interviniera de manera conciliadora "in aliquibus discordiis et difficultatibus que esse dicebantur inter dictos dominos regem ac principem et etiam dipputatos et alios principatum Cathalonie representantes". Significativamente, Pau Rossell, el *escrivà de ració* del rey aludido en la nota anterior, fue testigo en los tres actos de compraventa (AMV, *Protocols, Jaume Beneyto* r-17, s. fol.).

118 Finalizada ya la tarea diplomática, en una carta dirigida al príncipe de Viana, los *jurats* afirman, refiriéndose a los embajadores: "los quals meritament elegim e destinam per menejar tants grans e tan àrduus fets" (doc. núm. 158).

119 Alcoberro (ed.), *Pere Miquel Carbonell, Cròniques d'Espanya*, II, p. 221; Sans i Travé (ed.), *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, p. 133. Al igual que en Zaragoza, procuraron dar colorido al acto de llegada; de ahí los pagos hechos "als jutglars e altres de la cort del senyor príncep" (doc. núm. 142).

consejo de don Carlos salieron a recibirlos, "per manament del senyor príncep e primogènit", quien había invitado a acudir a "los diputats de Cathalunya e los consellers de la dita ciutat, e molts prelats, barons, nobles hòmens e altres ciutadans de la dita ciutat". Fue un momento de gran brillantez: "nos ixqueren a rebre una gran multitut de gents de diverses staments, ab molt bona festa, entre·ls quals foren lo arquebisbe de Tharragona, los bisbes de Vich e de Oscha, lo prior de Cathalunya, molts abats e altres persones ecclesiàstiques, lo comte de Prades, vezcomte d'Illa, don Johan d'Íxer e molts barons, cavallers e generosos, dels ciutadans honrats de Barchinona e síndichs de ciutats e viles reals, e quasi les XXVII persones representants lo principat de Cathalunya, o la major part de aquelles, en gran nombre".

No estuvieron presentes, sin embargo, los *diputats* del principado y los *consellers* de Barcelona: "Veritat és que los diputats ni los consellers de la ciutat no·ns són exits a reebre, dients han per stil e pràtica que no ixen a rebre sinó a rey o primogènit". Una ausencia significativa, sobre todo si se tiene en cuenta que el príncipe los había instado a participar en el recibimiento. Algunos dudaban –indican– de que tal ausencia obedeciera a razones de protocolo, interpretándola como un gesto intencionado, una manifestación de descontento por la actitud que los ediles de Valencia habían mostrado en su correspondencia: "Altres dien ho han fet perquè són descontents de les letres que de aquí los haveu trameses". Con prudencia y sentido de la dignidad, los *missatgers* deslizan este elocuente comentario: "De açò no sabem la veritat. Solament vos significam les dites coses perquè semblant ley los sia servada per aquexa ciutat, si occorrerà semblant embaxada de aquesta ciutat anar a vosaltres; e par-nos deveu manar a vostre scrivà ne faça memorial".

En cualquier caso, los embajadores entraron en Barcelona acompañados de una comitiva brillante y fueron directamente "a fer reverència al dit senyor príncep", al cual, "explicades degudes recomendacions e besada la mà",[120] solicitaron audiencia, que les fue concedida para el día siguiente, 5 de mayo, "ans de migjorn". Al acudir ese día a esa hora a la residencia de don Carlos, este sufrió una repentina indisposición, "hagué cert moviment o dolor de ventre per rahó de certa medicina que havia presa de matí", que obligó a posponer el encuentro a "lo aprés dinar, hora de vespres, del dit dia". Pero como siguió estando indispuesto, la jornada transcurrió sin haberse producido la entrevista. Al final de la misiva, en postdata, comunicaron que acababan de recibir una citación para el día 6, "entre quatre e cinch hores aprés migjorn". El propósito era informar primero en público al príncipe, quien "ab molt gran desig spera hoyr la dita

120 En otra misiva se precisa: "fonch feta graciosa resposta per lo dit senyor, ab moltes bones offertes que féu a nosaltres en nom de aqueixa ciutat" (doc. núm. 136).

nostra explicació", y hablar después en privado, "axí ab lo dit senyor com ab les altres persones ab les quals nos haveu manat dejam comunicar". Según las instrucciones recibidas (doc. núm. 124), los *missatgers* habían de insistir en la buena disposición de la ciudad hacia su persona y su causa, que había defendido en el pasado reciente: Valencia "granment se era contristada de la sua detenció" y había celebrada su liberación con "gran alegria e moltes festes"; le darían cuenta de todo cuanto el gobierno municipal había realizado en su favor, sin olvidar el dato de que la embajada había partido cuando él aún se encontraba bajo arresto: "no oblidant-se, emperò, explicar la causa del principi de la embaxada que fonch per la liberació del dit senyor príncep, qui no era en libertat quant partí la dita embaxada ne·s sabia si degués axí prest delliurar". Pondrían asimismo en su conocimiento lo que "és stat fet, ab sol·lícites supplicacions e assídues", para que fuera reconocido como primogénito y ejerciera los derechos inherentes al título. Y, después de esta proemial *captatio benevolentiae*, le informarían del asunto fundamental, esto es, del resultado de las gestiones en la corte de Zaragoza: lo que "ha succehit per la dita embaxada e ço que és stat obtés de la magestat reyal per los dits magníffichs embaxadors".

El 11 de mayo, *misser* Jaume Garcia Aguilar informaba de lo sucedido en la audiencia, celebrada por fin el día 6, durante la cual él y sus cinco compañeros embajadores "explicam públicament nostra creença al dit senyor davant tots aquells qui esser-hi volgueren. Açò fem de certa sciència, per levar moltes maneres de sospites". Esta comparecencia tuvo carácter público. Dos días después se produjo la entrevista en privado: "E aprés, en lo VIII dia del dit mes [...] parlam en secret ab lo senyor príncep. E durà lo rahonament bé tres hores e més". De manera intencionada, el prudente jurista evita dar pormenores en la misiva de lo allí tratado. El relato de lo expuesto por los embajadores y de la respuesta del príncipe habrían de hacerlo aquellos en el momento oportuno, por escrito o de palabra: "açò pus larch vos serà scrit o recitat de paraula, quant a Déus plàcia, per aquests senyors". Al día siguiente –prosigue–, los valencianos se presentaron en "la Diputació e parlaren ab los diputats e los representants la cort de Cathalunya". Aguilar subraya la brillantez del acto, en el que "eren bé cent persones e més, molt prelats, comtes e altres persones grans, que tant bella plaça yo no he vist dies ha", así como la cordialidad con que fueron recibidos y los elogios de que fueron objeto: "fom molt loats de tot lo que fet havíem en lo passat e lo que feÿem de present, ab cara e gest de molt gran plaer". Hubo palabras y gestos de cortesía, ciertamente, pero no se dio respuesta a lo que expusieron allí. Se les informó de que la darían más tarde, probablemente al día siguiente. El abogado municipal indica al final de su epístola a los *jurats*: "Siau certs que, per honor de aquexa ciutat e dels fets occorrents, era molt necessari aquesta embaxada" (doc. núm. 132).

Los embajadores, como delegación, también informaron, aunque una semana después, de la entrevista con el príncipe, "al qual explicam moltes coses [...] per beneffici

dels fets occorrents e per servici dels dits senyors pare e fill". Lo hicieron con la misma prudencia, sin dar detalles: "no volem scriure per letres, mas quant, Déus volent serem aquí, vos serà recitat largament, segons que és stat fet, ab les respostes fetes per lo dit senyor" (doc. núm. 136).[121] Asimismo hicieron el relato de la sesión que había tenido lugar en la casa de la *Diputació* ante un centenar personas, "entre les quals eren molts prelats e persones ecclesiàstiques, comtes, vezcomtes, barons, síndichs de universitats e, finalment, dels tres staments, ecclesiàstich, militar e reyal, de aquest principat, les pus principals persones e de major dignitat". Explicaron a aquel "gran senat" cuáles habían sido las actuaciones de Valencia para conseguir la liberación del príncipe, pero exclusivamente desde que "fonch mès en lo castell de Morella, situat en aqueix regne de València". No hablaron de lo acontecido con anterioridad por no haber sido este reino escenario de los hechos. Solo cuando don Carlos pisó tierras valencianas, el caso "començà esser interés propri de aqueixa ciutat". Informaron luego de los motivos de la embajada "e per quines causes fonch dreçada a Çaragoça e aprés és venguda ací", y a continuación del objeto de su presencia en Barcelona: visitar y saludar al príncipe, e "intercedir e treballar per tota nostra possibilitat que los fets occorrents vinguessen a concòrdia, repòs e assossech".[122] Antoni Pere, abad de Monsterrat, les contestó, en nombre de los presentes, de manera "molt bona e graciosa", con palabras corteses, pero puramente protocolarias, ya que la respuesta a lo propuesto tenía que ser acordada: "se aturaren acort sobre la resposta pus amplament fahedora a la dita preposició".

Fracaso y final de la misión. Dos escenarios.

A comienzos de mayo de 1461, cuando los embajadores de Valencia llegaron a Vilafranca del Penedès para comparecer ante la reina, esta había partido ya de la localdad. Se encontraba fuera del principado "per consultar e comunicar ab la magestat del senyor rey de les coses que demanen los cathalans, les quals, encara que sien molt forts e diffícils, emperò, per la necessitat del temps se creu se conduyran a alguna bona

121 Tampoco se muestra explícito sobre lo hablado el príncipe de Viana en su carta del día 28 al gobierno municipal, extremadamente cordial (doc. núm. 146): "Havem amplament respost e parlat als dessús dits vostres embaxadors, segons per ells vos serà refferit".

122 Según Zurita, "los que fueron por embajadores [de la ciudad de Valencia]", al presentarse en Barcelona ante los diputados y consejo general de Cataluña, habrían manifestado de manera más abierta su discrepancia: "estando en su congregación les mostraron con gran fidelidad y valor cuán errado camino llevaban" (*Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 17). Es la única referencia a la embajada que encontramos en la obra del historiador aragonés.

concòrdia". Desde Aragón había enviado noticias esperanzadoras: "la dita senyora demostra que los fets vendran a bona conclusió" (doc. núm. 129). Efectivamente, Juana Enríquez se había desplazado al reino vecino para examinar con su marido las propuestas de los catalanes, con quienes llevaba negociando desde el mes de marzo. Bien sabido es que el resultado de esas largas y complejas negociaciones sería la firma, el 21 de junio, de la célebre concordia de Vilafranca.[123] Es preciso situarse en este contexto para comprender el fracaso y final de la misión diplomática valenciana.

Las conversaciones directas entre Juana Enríquez y los catalanes hacían inútil, obviamente, la mediación de Valencia. De ahí que la actividad de los embajadores quedase paralizada, como ellos mismos reconocían en su clarificadora carta del 18 de mayo (doc. núm. 136): "som stats en aquesta ciutat sens poder menegar cosa alguna dels dits fets". Si aquellos tratos acababan en un acuerdo, la embajada conciliadora sería innecesaria: "si lo senyor rey atorgava les coses per aquells demanades, no era necessària nostra intercessió". Los *missatgers* eran plenamente conscientes de que su presencia en Cataluña solo tenía sentido "si discordaven" los negociadores, en cuyo caso, sí sería conveniente "la ajuda de nosaltres e que·ns interposàsem en les dites differències per conduir aquelles a concòrdia". De momento, como el resultado era aún incierto, iban a permanecer en la capital del principado, a la espera de resultados concretos: "E a nosaltres ha paregut esser cosa deguda sperar quin camí pendrien los dits fets per satisfer al càrrech que per vostres magnifficències nos és stat donat". Si se firmara un acuerdo, volverían de inmediato a Valencia; si no fuera así, "si les fahenes se discorden o vénen en algunes differències", seguirían trabajando para lograr la concordia, "no planyent-hi nostres treballs, indústries e dil·ligència", aunque retornarían en caso de que se hiciera evidente que "la nostra intercessió no y faça fruyt" y pasara el tiempo sin perspectivas de acuerdo.

Por otro lado, en una larga postdata de la misma misiva, comunicaban que ya tenían la respuesta de "los diputats e altres persones representants lo principat de Cathalunya" a lo que ellos les habían propuesto días atrás. En esa "bella resposta", que les fue dada por boca del arzobispo de Tarragona, se aprobaba y agradecía lo hecho por Valencia para la liberación del príncipe, así como la actuación de los embajadores, y se pedía que permanecieran en Cataluña, pues aún no se había llegado a un acuerdo: "volguéssem reposar-nos un poch en aquesta terra perquè veéssem quin camí pendrien los fets, stimants molt la ajuda de nosaltres esser necessari en benefficar aquells". A todo lo cual ellos habían respondido con palabras no menos corteses, asegurando

123 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 11 y 12; y Coll Juliá, *Doña Juana Enríquez, lugarteniente real en Cataluña*, I, pp. 96-102.

que "d'aquesta terra no partríem tant com veésem la nostra presència e intercessió fer algun fruyt e beneffici en los dits fets". Al despedirse, todo era cordialidad: "E axí, ab molt gracioses paraules, los uns e los altres nos partim del dit rahonament".

Nada más enterarse del retorno de Juana Enríquez, los *missatgers* acordaron viajar desde Barcelona "per anar a la dita senyora reyna". El 25 de mayo, desde Martorell, informaban del encuentro "en secret" con ella, del que salieron "molt contents e aconsolats", pues, a sus súplicas para que diese "orde, fi e conclusió a totes les dites differències occorrents", respondió "mostrant haver gran voluntat en concordar les dites differències". Pese a lo cual era manifiesta la tensión entre los representantes del principado y la soberana, a la que acompañaron los valencianos en el obligado camino de Caldes, que, forzada por aquellos, hubo de emprender (doc. núm. 143). Al día siguiente, desde esta localidad, la reina informaba a los *jurats* valencianos del encuentro, aunque sin hacer explícito lo tratado: "Pus extensament havem parlat ab los dits vostres missatgers les coses que per ells vos seran refferides" (doc. núm. 144). Pero, llegados a este punto, es obligado abrir un paréntesis para trasladarnos a Valencia, pues los destinatarios de la misiva no eran ya los mismos que los de las anteriores.

Efectivamente, desde el 23 de mayo, la ciudad estaba regida por seis nuevos *jurats*, Pere Siscar, Jaume de Fachs, Berenguer Mercader, Lluís Blanch, Antoni Miracle y Perot Pelegrí, un ejecutivo municipal que, como cada año, había sido elegido en la fiesta de Quinquagésima.[124] Ahora bien, esta vez, sin duda por la gravedad del momento político, la larga mano de Juan II se deja ver con bastante claridad en el proceso electoral. El mismo día, tras conocerse el resultado de la elección, le fue enviada misiva para comunicarle el nombre de los componentes del nuevo gobierno. Lo cual no tendría importancia si no fuera por el comienzo del documento, que decía: "Reebuda per nosaltres una letra de vostra majestat, ab creença acomanada a vostre batle general d'aquest regne e a·N Guillem Çaera, racional d'aquesta vostra ciutat, *sobre la elecció fahedora de offici de juraderia*, lo concell general, *enseguint vostra voluntat*, lo dia present, que és dissabte, vespra de Cinquagesma, en lo qual dia, segons forma de furs e privilegis és stat acostumat e·s deu fer la dita elecció, procehí a fer aquella pacífficament per a l'any primervinent" (doc. núm. 140).

Así pues, el *batle* Mercader y el *racional* Çaera recibieron instrucciones sobre la

124 AMV, *MC* 37, f. 76(a)v. A Pelegrí se le llama indistintamente Perot y Pere: "En los dits dia e any, los honorables mossén Pere de Siscar, En Jacme de Fachs, mossén Berenguer Mercader, En Loís Blanch, N'Anthoni Miracle e En Pere Pelegrí, jurats de la ciutat de València..." (id., *ibid*.l, ff. 92(a)v-93(a)r; 1461, julio, 11). En el mismo documento en que figura "...En Pere Daudé, *Perot Pelegrí*, En Loís Pellicer...", pocas líneas después leemos: "...Pere Daudé, *Pere Pelegrí*, Loís Pellicer..." (id., *Protocols, Jaume Beneyto* r-16, s. fol.; 1455, mayo, 15).

elección, que se hizo de acuerdo con los deseos del rey. La intención no podía ser otra: el consistorio había de quedar en manos de hombres de probada fidelidad. Sabido es que el *batle general*, como representante del monarca, decidía qué seis candidatos, de los que figuraban en cada una de las doce listas parroquiales que le eran presentadas, serían los *jurats*: cuatro *jurats ciutadans* y dos *jurats generosos*. En cuanto a la significación e influencia del Çaera, lo dicho en páginas anteriores nos exime de insistir aquí. Por todo lo cual, no puede considerarse casual el hecho que, entre los *jurats* elegidos, encontremos en primer lugar al caballero Pere de Siscar, persona del ámbito familiar del poderoso *racional*,[125] pero, sobre todo, hombre de probada lealtad a Juan II. En 1459 lo nombró lugarteniente de gobernación, lo que convertía Siscar en uno de los oficiales preeminentes del reino.[126] En agosto, en acto solemne celebrado en la catedral de Valencia, prestaba juramento del cargo, que lo hacía *surrogat* del gobernador don Pedro de Urrea.[127] Al mes siguiente, el monarca le encomendaba una acción tan delicada, compromedida y difícil como la entrega del castillo y villa de Dénia a los Sandoval, sus protegidos, lo que suponía para Pere de Siscar tener que enfrentarse a una previsible insurrección popular, ya que los habitantes del condado se venían oponiendo desde hacía un lustro, radicalmente y a veces con virulencia, a dicha entrega, que suponía el retorno a la jurisdicción señorial.[128]

Interesante asimismo es el hecho de que Siscar, además de estar emparentado con

---

125 Pere de Siscar casó en 1427 con Isabel, hija del jurista Guillem Çaera, de la que quedó viudo: "...Et pertinerunt et expectarunt dicte honorabilis dompne Ysabeli, quondam uxoris dicti honorabilis Petri de Siscar titulo partitionis inter eam, heredem universalem simul cum aliis heredibus honorabilis Guillermi Çaera, legum doctoris, quondam patris eius... [...] et postea dicta dompna Ysabel, dicto honorabili Petro de Siscar, tempore earum nuptiarum, in dotem attulit cum publico instrumento acto Valentie XVII die ianuarii anno a nativitate Domini MºCCCCºXXVIIIº" (AMV, *Protocols, Joan de Santfeliu* q-4, s. fol.; 1438, mayo, 21). En 1434, Catalina, viuda de Francesc Çaera, hermano del *racional*, contrajo segundas nupcias con Pere de Siscar (AMV *CC* J-69, f. 61r-v 1457, noviembre, 17). Fruto de uno de estos matrimonios pudo ser Violant, la mujer de Jaume Garcia Aguilar, que, según Viciana, "fue casado con Yolante Çahera et de Ciscar" (Ibo-rra, ed., *Martí de Viciana: Libro segundo de la Crónica de la ínclita y coronada ciudad de Valencia y de su reino*, pp. 194, 311 y 400).

126 Los *jurats*, el 20 de diciembre de 1459, en carta a las autoridades de Orihuela referente a "la galea de mossén Pere Siscar, lochtinent de governador en aquest regne", afirman: "Veritat és, senyors molt honorables, que si lo dit mossén Pere Siscar no·s trobàs axí preminent official, per ventura e sens ventura s'i haguera en altra manera provehit" (AMV, *LM* 23, ff. 256v-257r).

127 "*Eisdem die et anno* lo honorable mossén Pere de Siscar, cavaller, habitant de la ciutat de València, surrogat del noble don Pedro d'Urrea, governador del regne de València, constituït en la Seu de la dita ciutat, en la capella de nostra dona Sancta Maria, presents los honorables En Loís Bou, jurat, e En Guillem Çaera, racional, e En Martí Coll, subsíndich, e micer Pere Amalrich, advocat de la dita ciutat, posat lo missal sobre l'altar major, jurà a Déu e als sancts Evangelis de Aquell, per les sues mans corporalment toquats, servar furs e privilegis e bons usos, e encara la pracmàtica dels censals en e per la forma que lo dit noble governador ho havia jurat. Presents testimonis foren a les dites coses los honorables En Jacme de Fachs e En Loís Carbonell, ciutadans de València" (AMV *MC* 36, f. 192[b]r; 1459, agosto, 31).

128 Vid. Rubio Vela, *Joanot Martorell y el condado de Dénia. Una clave en el Tirant*, pp. 54 y 100.

los Çaera, lo estuviera también con los Mercader, linaje al que pertenecía igualmente otro de los *jurats* elegidos, *mossén* Berenguer Mercader, hijo de Pere Mercader y de Isabel de Siscar.[129] Homónimo del *batle general* –para diferenciarlo de éste se le citaba habitualmente como "mossén Berenguer Mercader, menor de dies, cavaller"–, aunque de otra rama del árbol familiar, era la tercera vez que ejercía el oficio de *jurat*. En efecto, en 1455 y 1458, el *batle* también escogió su nombre de las listas que le fueron presentadas por las parroquias. Años antes había hecho lo mismo cuando tuvo que proceder a nombrar *mostassaf* el 28 de septiembre de 1450. Al día siguiente, ambos aparecen en el acto celebrado en la *Seu* de Valencia: "mossén Berenguer Mercader, cavaller, habitador de la ciutat de València", presta juramento del cargo "en poder de l'honorable mossén Berenguer Mercader, cavaller, conseller del molt alt senyor rey e batle general del regne de València". En 1462 volvería a repetirse la escena, ya que fue designado por segunda vez *mostassaf*.[130]

Perot Pelegrí, hermano del abogado municipal *misser* Guillem Pelegrí,[131] e hijo del también jurista valenciano Jaume Pelegrí,[132] era un notable prohombre de la ciudad, de la cual ya había sido *jurat* en 1458.[133] Propietario en 1463 "dels lochs d'Alcalalí e Mos-

129 El 14 de enero de 1454, se ordenaba el pago del valor de un censo "als honorables Na Isabel, muller de l'honorable mossén Pere Mercader, cavaller, *quondam* habitador de la dita ciutat, e a mossén Berenguer Mercader, menor de dies, cavaller, fill dels dits conjuges e hereu del dit honorable mossén Pere Mercader, pare seu". La renta censal había sido comprada tiempo atrás por "Na Eyrovís, muller de l'honorable mossén Pere de Siscar, cavaller, habitador de la dita ciutat", la cual posteriormente "féu regonexença del dit censal al dit honorable mossén Pere de Siscar, cavaller, marit seu". Este último, "col·locant en matrimoni la dita honorable dona Na Isabel, filla sua, ab lo dit honorable mossén Pere Mercader, constituí a aquell en la dot de aquella". Al morir este, "instituí hereu seu lo dit honorable mossén Berenguer Mercader, fill seu" (AMV, *CC* J-67, ff. 17v-18r; 1454, enero, 14).

130 AMV, *MC* 35, ff. 42v-43r y 464r; *MC* 36, f. 78(b)v; *MC* 37, f. 20(b)v y 76(a)v.

131 En carta a *misser* Guillem Pelegrí, abogado de la ciudad y consejero del Magnánimo, se le comunica la elección como jurat de "Perot Pelegrí, vostre jermà" (AMV, *LM* 23, f. 159v; 1458, mayo, 23). Guillem se encontraba entonces en la corte de Nápoles, enviado por la ciudad. Precisamente falleció poco después, en tierras itálicas, cuando hacía el viaje de vuelta: "Attenents que divenres propassat, dia de la nativitat de nostra dona Sancta Maria, que eren comptats huyt del present mes de setembre, haüda e sentida per ells nova pública per tota la ciutat que lo honorable micer Guillem Pelegrí, altre dels dits advocats, havia finat sos derrers dies en les parts de Florença, retornant de les parts de Nàpols..." (AMV, *MC* 36, f. 114[b]v-115[b]r; 1458, septiembre, 12). El dietarista Miralles alude al óbito, producido "en la dita ciutat de Florença, a .XXII. de agost" (Rodrigo Lizondo [ed.], *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, p. 255). Casado con Elionor Llançol, tuvieron una hija, también llamada Elionor, que casó en primeras nupcias con el noble Joan Escrivà Çanoguera: "Item dictus Iacobus Pelegrí, filius dicti Guillermi et Elionor Lançol, uxor dicti Guillermi Pelegrí, et Elionor Pelegrí, filia dictorum coniugum, vendiderunt [...] eidem nobili Ioanni Scrivà alias Çanoguera, sponso tunc dicte Elionoris filie dicti Guillermi Pelegrí et Elionoris Lançol coniugum" (AMV, *Protocols, Jaume Ximeno* 8-6, f. 18r-v; 1474, febrero, 9).

132 "Guillermus Pelegrí, legum doctor, civis Valentie, heres universalis bonorum omnium et iurium que quondam fuerunt honorabilis Iacobi Pelegrí, legum doctoris, patris mei, civis dicte civitatis" (AMV, *Protocols,*

quera", los ediles de la capital del reino, en una carta de ese año dirigida a los de Dénia con motivo de un robo hecho a moros de los citados lugares, lo elogiaban así: "l'honorable En Perot Pelegrí, conciutadà nostre, qui és persona honrada e tal que lo seu merèixer és molt, per ses virtuts e senyaladament perquè és molt affectat al servey del senyor rey e a tot lo beneffici del regne".[134] De su influencia en la institución municipal da cuenta el hecho de que en 1458, a la muerte de su hermano Guillem, que era uno de los prohombres del *quitament*, fuese él el elegido para sustituirle,[135] y que volviera a serlo el 11 de septiembre de 1464 cuando el citado organismo se renovó y amplió, y eran catorce los "instadors, regidós e administradós del quitament".[136] Mucho más significativo es que el 12 de mayo de 1459, el día en que acababa su juradería, fuese reelegido como *racional* Guillem Çaera, que había sido nombrado para ejercer el cargo por tres años, a contar desde la víspera de San Juan (23 de junio). La propuesta partía de los *jurats*, uno de los cuales era Pelegrí, e iba acompañada de una ditirámbica semblanza del *racional*: "fon proposat per los honorables jurats [...], veent lo honorable consell la gran disposició del dit honorable racional que havia per al dit offici e major cosa, e que s'i era haüd virtuosament, ab molta indústria e diligència, zelant tots temps lo beneffici, útil e honor de la cosa pública de la dita ciutat, los paria que lo dit honorable En Guillem Çaera com a digne e pertinent al dit offici fos elet novament a aquell, proposaven-ho a l'honorable consell hi proveís axí com li plagués".[137]

De los otros tres componentes de la juradería de 1461, Jaume de Fachs, Lluís Blanch y Antoni Miracle, todos ellos hombres de peso en las instituciones de gobierno

---

Joan de Santfeliu q-7, s. fol.; 1441, diciembre, 29). Jaume Pelegrí, según el documento citado, murió en 1441, algo antes del 28 de agosto, día en que se publicó el testamento, redactado el 29 de septiembre de 1439. El fallecimiento se habría producido en Italia, donde servía al Magnánimo como vicecanciller: "micer Jaume Pelegrí, qui fon vicicanceler del dit senyor, morí en Versa" (Rodrigo Lizondo [ed.], *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, p. 255). Graullera Sanz aporta amplia información de ambos, padre e hijo, sobre todo de carácter notarial, en *Derecho y juristas valencianos en el siglo XV*, pp. 254-257.

133 AMV, *MC* 36, f. 78(b)v (1458, mayo, 20). Pasadas unas páginas, el día 26, se le cita como "En Pere Pelegrí" (f. 83[b]r).

134 AMV, *LM* 26, f. 30r (1463, octubre, 14). Heredó ambos lugares de su madre, Agnès Çarrovira, segunda esposa de Jaume Pelegrí (Graullera Sanz, *Derecho y juristas valencianos en el siglo XV*, p. 256).

135 El 2 de octubre se tomó el acuerdo: "per mort de l'honorable micer Guillem Pelegrí, qui era hun dels del quitament [...] proveïren en hun dels dit quitament [...] lo dit honorable En Pere Pelegrí, jurat, present e acceptant" (AMV, *MC* 36, f. 121[b]r-v (1458, octubre, 2).

136 AMV, *MC* 37, ff. 188[b]r-189[b]r).

137 AMV, *MC* 36, f. 166[b]r-v. Juró el cargo el mismo día, "presents los honorables mossén Jacme Vallés justícia civil, e mossén Johan Vives, En Loís Johan, mossén Berenguer Mercader, N'Anthoni Pellicer e En Perot Pelegrí, cinch dels honorables jurats, micer Francesch Mascó, micer Johan de Gallach e micer Jacme Garçia, tres dels honorables advocats e En Martí Coll, notari, subsíndich de la dita ciutat, justats en cambra de consell secret" (AMV, *MC* 36, ff. 168[b]v-169[b]r).

de la ciudad, sabemos que, al menos los dos primeros, eran personas de la confianza de Çaera, como demuestra que les diera plenos poderes para que lo sustituyeran en el cargo durante sus ausencias: al primero, en agosto de 1458,[138] y al segundo en febrero de 1461.[139]

En cuanto al perfil político del *consell general* de 1461-62, resultante de la renovación del gobierno municipal,[140] pocas dudas caben, dado que las personas a quienes correspondía designar a los *consellers* eran las siguientes: los seis *jurats*, el *racional*, los abogados de la ciudad Miquel Dalmau y Pere Belluga, el *síndic* Ambròs Alegret[141] y el *escrivà de la Sala* Jaume Beneyto. El perfil realista de la mayoría de estos once es una obviedad. Dejando aparte el del *racional*, está suficientemente probado el de –como mínimo– cinco *jurats* y el del abogado Belluga.[142] Y consta que Beneyto, además de tener a su cargo la escribanía muncipal, ostentaba el título de secretario del rey, como indican las cartas que se le dirigían: "Al molt honorable mossènyer En Jacme Beneyto, secretari del senyor rey e scrivà del consell de València".[143] Los prohombres que designaron en mayo de 1461 a los componentes de aquel *consell general* –órgano supremo del gobierno municipal, del que dependía en última instancia la aprobación o

---

138 "*Die mercurii, sexta decima mensis augusti anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo octavo*, lo honorable En Guillem Çaera, racional de la ciutat de València, per rahó de la absència que fa, de ordinació dels honorables jurats, al senyor rey en Çaragoça, e on se vulla que sia, per certs affers de la ciutat, presents e de voluntat dels dits honorables jurats, davant la sglesia de monsènyer sant Anthoni, en lo camí públich, constituïts, lexà e jaquí en loch seu e per ell, quant al dit offici de racional, lo honorable En Jacme de Fachs, ciutadà de la dita ciutat, allí present e acceptant, ab tot lo poder e en la manera que ell té lo dit offici. Testimonis, En Johan de la Torre e En Francesch Remolins, verguers" (AMV, *MC* 36, f. 110[b]r;1458, agosto,16). Poco antes, el 8 de agosto, Çaera había sido elegido "missatger trametedor al senyor rey a Çaragoça per la ciutat" para que "dins hun mes aprés que ha pres lo çeptre e senyoria de rey *iuxta* forma de privilegi, sia tengut de venir personalment a la present ciutat per convocar corts generals e prestar lo jurament acostumat de servar furs, privilegis e libertats de la dita ciutat e regne" (AMV, *MC* 36, f. 107[b]r).

139 El 28 de febrero de 1461, el *racional* Guillem Çaera, "per causa de la sua partida, absència e embaxada [...] jaquí en loch seu e per ell, durant la sua absència [...], lo honorable En Loís Blanch, ciutadà, present e acceptant, ab tot e semblant poder que ell ha" (AMV, *MC* 37, f. 59[a]r).

140 AMV, *MC* 37, ff. 76(a)v y 80(a)v (1461, mayo, 23).

141 El 31 de mayo de 1460, Joan Marromà presentó su renuncia al cargo *síndic* "per vellea e indisposició", y Alegret fue elegido para ocupar la vacante por una comisión formada por los *jurats*, el *racional* Çaera, los abogados Francesc Mascó, Joan de Gallach, Jaume Garcia Aguilar y Pere Amalrich, y el *subsíndic*, el notario Martí Coll (AMV, *MC* 36, ff. 218[b]v-221[b]r).

142 El 19 de enero de 1461, a pesar de la animadversión que producía en el seno del gobierno municipal (véase la nota núm. 89), fue elegido por los *jurats* para el cargo: "proveïren per hun dels advocats ordinaris de la dita ciutat lo honorable micer Pere Belluga, doctor en leys, absent, vaccant lo dit offici de advocació per mort de l'honorable micer Francesch Mascó, deffunct" (AMV, *MC* 37, ff. 51[a]v-52[a]r; 1461, enero, 19). La presión del monarca dio sus frutos.

143 AMV, *LM* 23, ff. 241r y 242r (1459, agosto, 21 y 23); y ff. 252r y 255r (1459, noviembre, 14 y 22). El 22 de abril de 1460, él se presenta, además, como consejero real: "ego, Iacobus Benedicti, consiliarius et secretarius se-

el rechazo de cualquier propuesta– eran hombres fieles al monarca. Conscientes de la gravedad del momento político, Juan II consiguió, por medio del *batle general* y el *racional*, que la ciudad de Valencia estuviera en manos de personas de absoluta lealtad.

El nuevo ejecutivo de 1461 se nos muestra con un perfil juanista más marcado que el saliente. Y ello pudo influir en la decisión de los embajadores, tomada una semana después, de poner punto final a su misión. Volvemos, tras este inciso, a Barcelona, donde los habíamos dejado.

Al terminar el mes, la legación de Valencia recibió una carta en la que se le comunicaba quiénes habían sido elegidos *jurats* (doc. núm. 137). Llama la atención el tono destemplado de la epístola, en la que se reprochaba a los *missatgers* que no hubieran enviado información alguna desde que llegaron al principado, y se les pedía, con manifiesta descortesía, que dieran orden de retorno a Valencia de los dos vergueros que habían acompañado a Cruïlles y Mascó, ya que estos habían dejado de ser *jurats*: "E parria'ns, puix lo offici de vosaltres, magníffichs jurats, serà finit, que los verguers que són ab vosaltres se'n deuen venir e tornar [...] perquè ací fan gran fretura". No obstante, los animaban a proseguir con la misión mientras considerasen que su presencia allí podía ser provechosa: "Per semblant, comendam molt e havem per accepta vostra bona offerta, feta als dits diputats e representants lo principat de Cathalunya, de residir en aquexes parts, intercedir [e] treballar en tota concòrdia, assossech e benavenir dels affers occorrents, tant com conexereu hi puxau fer e procurar beneffici. E així·ns plau o façau. Si, emperò, conexereu que vostra residència no pogués proveyr beneffici, remetem a vostra delliberació la aturada vostra en aqueixes parts" (doc. núm. 145).

El día 30 respondieron a la poco amable misiva (doc. núm. 147). Felicitaron a los nuevos regidores, a quienes califican de "virtuoses persones e prudents persones", rebatieron –con datos precisos y algo de aspereza– la acusación de negligencia en el envío de noticias[144] e informaron de que, antes de que pidieran el retorno de los vergueros, ellos ya les habían ordenado volver, y que se encontraban de camino.[145] Pero lo más relevante del texto epistolar es el anuncio de que habían decidido poner fin de la embajada: el 26 abandonaron Caldes con licencia de la reina, complacida con su actuación, y más tarde, ya en Barcelona, se habían despedido del primogénito, así como

---

renissimi domini regis Aragonum, civis Valentie" (AMV, *Protocols, Joan de Santfeliu* q-19, documento suelto en el interior). Sin duda era persona conocida por el príncipe de Viana, a juzgar por este párrafo de una misiva de los embajadores a los *jurats*: "E fem fi al present, recomanant-nos molt a les magnifficències vostres e dels magníffichs micer Miquel Dalmau, micer Pere Belluga, N'Ambròs Alegret e *En Jacme Beneyto, al qual faça bon prou lo primogènit*" (doc. núm. 147). Sobre Beneyto, *escrivà de la Sala* desde 1439 hasta 1471, vid. Rubio Vela, *L'escrivania municipal de València als segles XIV i XV: burocràcia, política i cultura*, pp. 67-71.

144 El reproche carecía de fundamento: *misser* Jaume Garcia Aguilar y los embajadores habían enviado epístolas el 11 y el 18 de mayo, que llegaron a Valencia el 26. Al día siguiente, los *jurats* se apresuraban a contestarlas, mostrándose satisfechos "de vostra bona concòrdia" y de las noticias enviadas, "perquè ací se recitaven altres coses no concordants al que scrit nos haveu" (doc. núm. 145).

de los *diputats* y representantes de Cataluña, "cascuns dels quals resten contentíssimos de nosaltres" (docs. núm. 144, 146 y 148). Ese mismo día 30 iban a emprender el viaje de vuelta: "E perquè aquestes fahenes pus avant no requiren la presència de nosaltres, huy, disponent nostre senyor Déus, partrem de aquesta ciutat per tornar aquí". Tan súbita decisión estaba suficientemente justificada. La firma de un acuerdo entre la corona y los catalanes iba a hacerse realidad en fechas próximas: "Signifficant-vos com aquestes differències de Cathalunya creem pendran per al present conclusió, per quant la senyora reyna ha offert star al concell dels cathalans". La mediación conciliadora, por tanto, no era ya algo necesario.

Ahora bien, al anunciar la noticia, tan deseada, del próximo final de una discordia que había podido acabar en conflicto armado, los embajadores no solo evitaron celebrarla con expresiones de júbilo, sino que hicieron esta enigmática advertencia: "emperò, si, ans que nosaltres pleguem aquí, éreu certifficats que la concòrdia és de tot finida, vos avisam, per la honor d'aqueixa ciutat, que no deveu fer alguna demostració de festa o alegria per causa de la dita nova. Les causes perquè açò us scrivim vos direm de paraula" (doc. núm. 147). ¿Por qué evitar las manifestaciones de contento ante el anuncio de un acuerdo que parecía alejar el fantasma de la guerra? Hay algo que lo explica: los embajadores ya habían tenido noticia de que algunas pretensiones de Cataluña impuestas al monarca podían ser contrarias a los intereses del reino de Valencia.[146] El 8 de junio, día de su llegada a la ciudad, pudieron dar al gobierno municipal información amplia y prolija de todo lo hablado y de tales pretensiones de los dirigentes del principado: "dels grans affers quals són los que tenim entre mans, e de nostra justa instància". Son palabras de estos últimos (doc. núm.148), que el día 21 conseguían por fin, tras un largo pulso con la corona, que esta firmara la concordia de Vilafranca, un texto que suponía de hecho una alteración del *statu quo* territorial de la monarquía en beneficio de Cataluña, con el que aragoneses y valencianos habían de estar en desacuerdo.[147]

Un día antes de esta fecha, los *jurats* enviaban cartas a Barcelona, una para el príncipe y otra para los *diputats* y *consell* de Cataluña, en las que agradecían la acogida que habían dispensado a los embajadores, que ya les informaron de todo lo tratado allí. Re-

145 Lo confirma la carta escrita el 25 de mayo en Martorell: "cessant la causa per la qual eren en servey de nosaltres dos *tunch* jurats e missatgers, havem delliberat deure-se'n tornar aquí, no solament per scusar supèrflues despeses, mas encara per ço com de huy avant sens justa causa romandrien ací" (doc. núm. 143).

146 Los embajadores advirtieron, según Sobrequés i Callicó, que cuando se negociaba la concordia de Vilafranca, "hi havia algun punt a l'articulat que els tocava molt de prop: l'exclusió de tothom que no fos català per als càrrecs del Consell del primogènit". Algo que en un futuro próximo iba a ser "un motiu d'oposició entre València i Catalunya", y que motivó quejas de los valencianos: [en 1462] "es queixaven que la Concòrdia de Vilafranca exclogués els aragonesos i els valencians de formar part del consell del primogènit, lloctinent del rei" (*La guerra civil catalana del segle XV*, I, pp. 132-133).

147 Vid. Rubio Vela, *El patriciat i la nació. Sobre el particularisme dels valencians en els segles XIV i XV*, II, pp. 88-94.

sulta muy significativo que los ediles no manifestasen aprobación, sino cautela, al referirse a lo propuesto por aquellos a los *missatgers*. El asunto es de tanta importancia –dicen a don Carlos–, que han de estudiado detenidamente: "E per quant, senyor, los fets occorrents dels quals los dits nostres missatgers han comunicat ab vostra senyoria són grans e àrduus, per ço en aquells és necessari ab molta cura e sol·licitut entendre e per moltes veus en aquells pensar, axí com de continu no cessam". En su momento –aseguran al príncipe– le informarían de las conclusiones a que llegaran: "Signifficants a la excel·lència vostra que no perdrem un punt de temps fins que en aquells façam tals apuntaments e conclusions que redunden en honor e glòria de nostre senyor Déus, servici de la reyal magestat e de vostra excel·lència, beneffici, concòrdia e repòs de tots los sotsmeses a la corona de Aragó. Açò és, senyor, lo que a present podem scriure. Del que succehirà serà certifficada vostra excel·lència" (doc. núm. 158). Muy parecidas palabras dirigieron a las autoridades catalanas en la otra carta: "E, considerat que nosaltres som a ple informats de tots los fets aquí occorrents, en los quals, per esser molt àrduus e de gran importància, és necessari madurament e digesta delliberar e aconselladament proceir, per tal, vos signifficam que, aprés havem haüda notícia dels dits fets, contínuament entenem en aquells. E speram en nostre senyor Déus que farem tals apuntaments e conclusions que redundaran en laor e glòria de nostre senyor Déus..." (doc. núm. 159).

Las dos misivas se redactaban, como ha quedado dicho, el 20 de junio, un día antes de la firma de la concordia de Vilafranca, que parecía disipar la amenaza de guerra entre el rey y los catalanes. La concordia había sido también el objetivo de los embajadores valencianos en su oneroso y estéril periplo, de algo más de tres meses, por tierras de Aragón y Cataluña.[148] Pero la concordia alcanzada por el principado no era la deseada por el patriciado de Valencia.

Acercamiento estratégico: Juan II y la oligarquía municipal.

A finales de mayo de 1461, cuando los embajadores, estando aún en Barcelona, decidieron poner fin a la misión comenzada tres meses antes, manifestaron abierta-

148 Guillem Mascó, y Pere Amalrich, embajadores en Zaragoza y Barcelona, cobraron en julio el salario completo, correspondiente a 100 días, desde el 1 de marzo hasta el 8 de junio. A Lluís de Cruïlles, que viajó a Barcelona, pero que hubo retornar desde Cabanes antes de llegar a Zaragoza, se le pagaron 56 días: 7 "per la primera anada" y 49 "per la segona anada". Jaume Garcia Aguilar, Pere Bou y Lluís Johan recibieron cada uno el salario de los 45 dias que duró la embajada a Barcelona. Los dos primeros habían percibido en abril, cuando viajaron a Valencia, sus haberes como embajadores a Zaragoza: 43 días, desde el 1 de marzo hasta el 13 de abril. El *racional* Çaera cobró también ese mes por los 58 días que fue *missatger*: desde el inicio hasta el 27 de abril. Los *verguers* ingresaron el dinero correspondiente a 91 días: desde el 1 de marzo hasta

mente a los ediles de Valencia su disconformidad con una actuación de la que habían tenido noticia: "alguns contractes novament fets per aqueixa ciutat, asats en gran suma". El asunto les había parecido tan grave, "vista la disposició del temps occorrent e la necessitat de aqueixa ciutat", que en un principio –afirmaban– se habían resistido a dar crédito a la información. Sabedores ya de que era cierta, expresaron su sorpresa y disgusto, aunque sin especificar las razones: "e ja som stats constituïts en major admiració, per moltes rahons les quals no és necessari scriure" (doc. núm. 147). Daban por hecho que sus corresponsales sabían bien a qué se referían.

El 11 de mayo fue aprobada en el *consell* la concesión de un elevado préstamo al rey, solicitado por medio de dos de sus oficiales: el *batle* Berenguer Mercader y el *escrivà de ració* Pau Rossell. La cantidad pedida, de diez mil florines –equivalente a ciento diez mil sueldos–, estaba destinada, según reza en las actas municipales, a hacer frente a una amenaza de Enrique IV de Castilla, que se encontraba "en frontera d'Aragó e de Navarra, no per nenguna bona intenció, ans se crehia que per sinistre". Juan II necesitaba con premura ese dinero "per deffensió e conservació de sos regnes e terres", ya que, "segons se convenia, era forçat e molt necessari de preparar-se ab gent d'armes poderosament per resistir al dit rey de Castella e obviar al seu mal propòsit" (doc. núm. 131). Doce días después, coincidiendo con el final de la juradería, el *consell* acordaba cargar censos para conseguir los diez mil florines,[149] con un éxito tan inmediato que solo se puede explicar por gestiones previamente realizadas con los compradores de deuda.[150] Las actas del 12 de junio recogen la orden de entregar el dinero al monarca, y en su nombre al *batle* Mercader, que fue designado procurador al efecto: "que los X^{m} florins fossen liurats [...] a l'honorable mossén Berenguer Mercader, batle e receptor general en regne de València, procurador del senyor rey quant a açò specialment delegat, e *iuxta* la voluntat del dit senyor en los capítols e contracte davall mencionats declarada".[151]

el 30 de mayo. La suma total de estos salarios y de los gastos realizados por los embajadores, registrados en los libros de *claveria*, asciende a 25.818 sueldos y 5 dineros, una cantidad superior a los 22.000 sueldos con que contaba el gobierno municipal el 22 de abril. Nos hemos basado en los docs. núm. 120, 121, 122, 123, 142 y 168.

149 AMV, *MC* 37, f. 74(a)r.

150 Ese mismo día, 23 de mayo, se registran las ventas de censos "per los X^{m} florins offerts prestar al senyor rey". En el texto de los contratos de compraventa se indica el motivo: "ob servitium et honorem" del rey, acuciado por grandes necesidades. Fueron los compradores Úrsula de Montpalau, *mossén* Jaume Vallés, *mossén* Guillem Ramon de Pertusa, Riambau Cruïlles, Llorenç Johan, Nicolau Çaposa, notario, Mateu Escrivà, doncel, Aldonça, mujer del *escrivà de ració* Pau Rossell, Constança mujer de Francesc Avinyó, Francesc Marrades, doncel, y *mossén* Pere Siscar (AMV, *Protocols, Jaume Beneyto* r-18, s. fol.).

La operación crediticia se había acordado cuando dos de los *jurats*, Guillem Mascó y Lluís Cruïlles, se encontraban ausentes por causa de la embajada. Fueron los otros cuatro regidores quienes decidieron conceder a Juan II el dinero, a pesar de la difícil situación de las arcas municipales y sin informar a sus colegas, uno de los cuales –Cruïlles– era miembro relevante de la facción contraria a Çaera. Aunque el motivo alegado era un posible ataque castellano, la enemistad del rey con los catalanes y el príncipe, aliados con Enrique IV, confería una especial significación política a la operación crediticia. El monarca pudo disponer, pues, de una importante suma de dinero, que no necesitó para defenderse del ataque castellano, el pretexto utilizado, ya que el 26 de agosto llegó a un acuerdo con el soberano de Castilla.[152] En cualquier caso, la aprobación de aquel crédito por parte de un gobierno municipal que había quedado en manos del omnipresente *racional* Çaera y de cuatro *jurats* –tres del sector realista: Montpalau, Johan y Constantí– es una señal inequívoca de que, por esas fechas, la ciudad estaba políticamente más próxima al soberano que al comienzo de la crisis en diciembre anterior. El patriciado de Valencia caminaba en dirección claramente opuesta al de Barcelona.

Por otro lado, las circunstancias obligaron a Juan II a modificar su estrategia. A comienzos de junio, viéndose obligado a claudicar ante las exigencias de los dirigentes del principado, pedía a Valencia que fueran enviadas cuanto antes a Zaragoza "algunes notables persones, les quals, en nom e per part de aqueixa ciutat, capien e entrevinguen en tot ço que farem e delliberarem, e de les quals nos puixam esser aconsellats". Decía tener intención "de veure e entendre en algunes coses concernents honor e servey nostres e beneffici de tots nostres regnes e terres", confiando en que, con el consejo de los enviados, "seran fetes e delliberades tals coses que seran glòria de nostre senyor Déus e redundaran en honor e servey nostres, e en repòs, assossech e tranquilitat de tots nostres regnes e terres" (doc. núm. 150). El monarca, que celebraba entonces cortes a los aragoneses, propuso a los valencianos lo mismo que había expuesto ante aquella asamblea el 6 de junio: "de estar en aquellas diferencias a lo que le fuese aconsejado por los reinos de Aragón y Valencia y principado de Cataluña".

151 Se precisa: "los quals lo dit clavari ha reebuts de diverses persones per via de carregament de censals", según lo acordado el 11 de mayo, "*iuxta* tenor de certs capítols fermats per lo dit batle general e l'onorable En Pau Rossell, scrivà de ració, com a procuradors del dit senyor rey als honorables *tunc* jurats, síndich e universitat" (AMV, *MC* 37, ff. 84[a]v-85[a]r). En mayo de 1462, la alcaldía del castillo de Corbera y la *batlia* de esa baronía pasaron a manos de la ciudad, en virtud de lo acordado en el contrato de préstamo (*ibid*., f. 132[a]r-v: 1462, mayo, 17; y ff. 132[a]v-133[a]r: 1462, mayo, 20).

152 Vicens Vives, "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", p. 248; y Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, p. 387.

Una iniciativa tan contraria a su modo de gobernar no parece probable que tuviera como objetivo el señalado, sino más bien dilatar la firma del acuerdo negociado por la reina con los catalanes, la concordia de Vilafranca,[153] y conseguir un mayor respaldo para su causa de aragoneses y valencianos, haciéndoles ver que las exigencias del principado no solo atentaban a los derechos de la monarquía sino que mermaban el peso político e institucional de los reinos de Aragón y de Valencia en el marco de la confederación.[154]

Las oligarquías de ambos territorios recelaban de que los catalanes consiguieran alterar en su favor el *statu quo*, y Juan II fomentó ese recelo. Comenzó así a poner en práctica una estrategia, que a la larga tendría éxito, consistente en alentar la enemistad entre los dirigentes de Cataluña y las oligarquías aragonesa y valenciana, que, como es sabido, acabaron abrazando la causa de la monarquía cuando la rebeldía dio paso al conflicto bélico. Tal era la situación en junio, a menos de tres meses de que se produjera el fallecimiento del príncipe el 23 de septiembre.

Los últimos meses de la vida del primogénito.

Casi a la vez que en Valencia, avanzado el mes de junio de 1461, volvían a aparecer pasquines sediciosos, "molt abominables e diffamatoris [...], ab paraules molt àvols e scandaloses" (docs. núm. 153, 154, 155 y 156), en Barcelona el vianismo celebraba su victoria. El día 24, "con mucha solemnidad, delante del altar mayor de la iglesia catedral", juraba como primogénito y gobernador general el príncipe Carlos,[155] en aplicación de la "capitulación" de Vilafranca del Penedès, acuerdo que puso fin a lo que Vicens Vives denominó "ciclo del primer alzamiento catalán", que terminó "con un triunfo en toda la línea de los objetivos perseguidos por éste".[156] La paz parecía haber llegado, y con ella la esperanza de que se abriera una nueva etapa. Todos los interesados comunicaron a la ciudad de Valencia el feliz acuerdo alcanzado y el solemne acto del día de san Juan en Barcelona (doc. núm. 162, 163, 164, 165 y 166). El 7 de julio se

153 Zurita señala con su habitual agudeza: "Estaba claro que aunque el rey andaba disimulando y entreteniendo y justificando las demandas del principado y sus respuestas, no era su intención de pasar por ellas por ninguna razón […] Con todo esto no quería dar lugar a que se publicase el rompimiento, *entendiendo que la dilación le era muy provechosa*". Por el contrario, para los dirigentes catalanes "hacían muy grande instancia porque la reina se declarase y determinase en admitir sus demandas y firmarlas o denegarlas, entendiendo que al estado del príncipe *era muy peligrosa toda dilación*" (*Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 17 y 18).

154 Sobre este aspecto remitimos a Rubio Vela, *El patriciat i la nació. Sobre el particularisme dels valencians en els segles XIV i XV*, II, pp. 88-94.

155 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 19.

156 Vicens Vives, "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", p. 245.

anunciaba en Valencia "la benaventurada concòrdia de la sacra majestat del senyor rey ab lo principat de Cathalunya" mediante un pregón que llamaba a las gentes a acudir a una procesión para dar gracias al cielo por aquella (doc. núm. 167). Una celebración obligada, coincidente con la fecha del acuerdo adoptado en Barcelona, "intus cameram domini Roderici Vidal, prothonotari domini primogeniti", de dirigir cartas a los municipios de Cataluña para que enviasen representantes a la capital con el fin de prestar juramento a don Carlos, que se lo pedía directamente el día 27 al abad de Poblet. El 30 de julio, en una ceremonia que tuvo lugar en el palacio real, hicieron la jura los estamentos de las cortes, los *consellers* barceloneses y los síndicos de las localidades del principado.[157]

Los *jurats*, preocupados por la situación de Cataluña, seguían pendientes de lo que lo que acontecía en Barcelona, donde el valenciano Francesc Berenguer de Blanes permanecía junto a don Carlos, que lo nombró su consejero. El 30 de julio, aquel, en calidad de "conseller e camarlench del senyor príncep e primogènit", era destinatario de una misiva de igual contenido, *mutatis mutandis*, que la enviada el mismo día al secretario Jaume Pellicer (doc. núm. 170). Pedían a ambos que, de manera discreta, enviasen información acerca de los acontecimientos de allá: "Pregam-vos, per ço, ab molta affecció, vos plàcia, per honor d'aquesta ciutat, ensemps ab lo magnífich mossén Jacme Pellicer, secretari del dit senyor príncep, al qual per semblant ne scrivim, sentir totes les dites coses, e de aquelles, com pus cautament fer-se porà, fer-ne fer còpia autèntica molt stesa, remetent-la a nosaltres lo pus prest que sia possible".

Don Carlos, con su letal enfermedad en claro avance, había entrado en el tramo final de su vida en una Barcelona que lo aclamaba en un clima de fervor popular, donde fallecería el 23 de septiembre de 1461 a la edad de cuarenta años. Durante ese breve tiempo de esplendor y agonía, la penuria económica que arrastraba desde hacía años, lejos de desaparecer, se incrementó,[158] ya que tropezó con la sistemática negativa de las instituciones catalanas a sus peticiones de dinero. Según Bofarull, para mantener "la ostentacion propia del futuro sucesor de la corona y con el alto cargo que

157 Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, p. 370-373; Chirra, *Giovanni II d'Aragona e la partecipazione del Regno di Sardegna e Corsica nella guerra civile catalana*, p. 284 (doc. 20); Gonzalvo i Bou, "Lletres inèdites de Carles, príncep de Viana, primogènit legítim dels catalans, a l'abat de Poblet Miquel Delgado (1460-1461)", p. 58. El acto del día 30 dio lugar a un incidente, consignado por Safont, motivado por el hecho de no ser catalán el protonotario del príncipe: "lo qual jurament continuà en Johan Sallent, scrivà de manament, per raó de certa differència qui era de la persona d'en Rodrigo Vidal, prothonotari del dit senyor primogènit, qui no era cathalà" (Sans i Travé [ed.], *Dietari o Llibre de Jornades [1411-1484] de Jaume Safont*, p. 139).

desempeñaba al frente del antiguo Principado", no contó el príncipe de Viana con la ayuda de "el pais que regia", que "era estricto observador de sus leyes asi politicas como económicas".[159] Reveladoras palabras que explican un elevado y creciente endeudamiento, constatado poco después por su testamentaría.

Por otro lado, a pesar de ostentar el doble título de primogénito y lugarteniente, y de contar con la adhesión fervorosa de la población, su poder político efectivo siguió siendo bien escaso.[160] En el curso de las negociaciones de Vilafranca había sido relegado por los dirigentes catalanes, lo que pone de manifiesto que, pese a la apariencia de unidad, sus intereses no eran plenamente coincidentes con los de ellos. Desdevises señala cómo en más de una ocasión quedó patente que para los vianistas del principado "les intérêts personnels du prince de Viane n'étaient pas l'objet principal de ses préoccupations".[161] También Zurita observó que la "mucha desconfianza de los principales barones de Cataluña" fue una de las causas que lo afligieron en los últimos tiempos, cuando se agravaba su enfermedad.[162]

En el mismo sentido apunta su inacción ante las denuncias que le fueron presentadas por los *jurats* de Valencia en los meses de julio, agosto e incluso septiembre, cuando pidieron con insistencia que interviniera, en su condición de "primogènit e

158 Sabido es que, por "su pequeña vanidad de constituir una lujosa corte principesca", había acumulando deudas desde tiempo atrás para poder hacer frente a sus gastos, "siempre crecidos por el esplendor de que [le] era grato rodearse". En Sicilia recurrió a las localidades e instituciones de gobierno en demanda de ayuda económica y a pequeños empréstitos de particulares para poder "llevar una existencia principesca por todo lo alto" (Vicens Vives, *Fernando el Católico, príncipe de Aragón, rey de Sicilia*, pp. 79 y 83). Luego, durante la estancia en Mallorca, lo que recibía de la procuración real por orden de su padre era escaso y las subvenciones que consiguió de la ciudad y reino "no resultaban suficientes para mantener su ritmo de vida" (Urgell Hernández, "Algunas notas y documentos sobre el príncipe de Viana y Mallorca", pp. 167 y 170-171). Llegado a la península, los apuros no cesaron. Vid. Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, pp. 266 y 276-277; y Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 458-469 y 472-494.

159 Bofarull, *CoDoInACA*, XXVI, pp. 235-281.

160 "Ce doble titre ne lui assurait d'ailleurs qu'une simple prééminence d'honneur, et il est impossible de trouver une différence appréciable dans sa vie et dans ses actes, si on les considère avant et aprés la cérémonie du 30 juillet" (Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, p. 373).

161 Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, pp. 366 y 376-377. En la misma línea, Miranda Menacho señala que al inicio de las negociaciones los diputados "no aceptaron la participación del príncipe en ningún momento" y que sus propuestas fueron sistemáticamente denegadas. Don Carlos intentó que su vicecanciller y su protonotario formaran parte del grupo redactor de la concordia, pero los diputados los rechazaron, alegando "que estas personas ignoraban las leyes propias de la tierra porque no eran oriundas de Cataluña". El príncipe insistió en vano. El protonotario, Rodrigo Vidal, se quejaba: "no valdrà, donchs, criança los serveys infinits que de XXV anys ençà he fet als cathalans e special a barcelonesos, d'on yo só ciutadà per lur benignitat creat" (*El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 357, 359-60 y 362).

162 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 22.

governador general", para poner fin a las actividades corsarias que realizaban en las costas del reino embarcaciones del barcelonés Jaume Fiveller, que dañaban gravemente los intereses mercantiles de la ciudad. Los indignados regidores, que, tal vez por no haber tenido respuesta de la primera misiva, encomendaron la segunda a un mercader de Barcelona para que se la entregara en mano, exigían un castigo "ab aquella rigor que en tals casos se requir e nosaltres de vostra excel·lència indubitadament speram". La contestación no pudo ser más decepcionante: del tal Fiveller "no·s troben béns ni fermances". Algo tan inverosímil no podía ser aceptable para los *jurats*, quienes conscientes tal vez de la impotencia política de don Carlos, se limitaron a indicarle: "Crehem, senyor, que vostra senyoria no n'és stada bé informada". Lo hicieron en la última misiva que le dirigieron, fechada el 7 de septiembre, que terminaba con unas palabras corteses que serían *de facto* su despedida definitiva: "Nosaltres, senyor, tenim ferma notícia que vostra senyoria, per mercé sua, ha en singular recomendació e memòria los affers e honor d'aquesta ciutat e dels singulars d'aquella, e tracta aquells ab molta amor e prerogativa, de què vivim molt contents e aconsolats e ho stimam a molta gràcia" (docs. núm. 169, 172, 173, 175).

El fallecimiento fue comunicado a los *jurats* por el gobernador Urrea mediante una carta escrita el 26 de septiembre en Calatayud, donde el dignatario se encontraba junto al rey. Aunque anteriormente habían llegado algunos rumores, fue el día 30, al recibir la misiva, cuando se consideró cierta la triste nueva. De inmediato comenzaron las manifestaciones de dolor propias de la circunstancia, y se organizaron las exequias y el ceremonial que correspondía a un primogénito (docs. núm. 178, 180, 181, 182, 183 y 184). Los gastos ocasionados a la hacienda municipal por "la sepoltura, comemoració e aniversari del senyor príncep e primogènit don Carles" ascendieron a doce mil quinientos sueldos,[163] cifra ciertamente elevada que prueba la suntuosidad de los actos de luto.

La prolija información de las exequias del príncipe de Viana pone fin a la hasta entonces reiterada presencia de su nombre en la documentación valenciana. Las menciones a su persona desaparecen en adelante casi por completo. Con una excepción: el que fuera su secretario, Jaume Pellicer, que durante un tiempo siguió informando a los *jurats* de lo que sucedía en Barcelona. En una de esas cartas dio noticia de los he-

163 El 13 de noviembre "prestaren lur assentiment en esser carregats sobre la ciutat los dotze mília cinchcents sous, presos de certs singulars, ab albarans, per obs de la sepoltura e anniversari del senyor príncep e primogènit" (AMV, *MC* 37, ff. 113[a]v-114[a]r); y el 22 de diciembre "fon proposat a l'honorable consell que, per obs de les despeses fetes en la sepoltura, comemoració e aniversari del senyor príncep e primogènit don Carles, de gloriosa recordació, eren stats preses, ab albarans, de diverses persones, en la forma acostumada dotze mília cinchcents..." (*ibid*., 117[a]r-v).

chos milagrosos que se atribuían allí a don Carlos, convertido en santo, refiriéndose en concreto a la recuperación del habla por un hombre mudo: "de les coses mirables que·s fan e continuen fer per lo sant príncep, de gloriosa recordació, e entre les altres del mut al qual seria restituïda la paraula miraculosament" (doc. núm. 185).

Capítulo III
El príncipe y el vianismo valenciano

Carlos, príncipe de Viana, duque de Gandia.

Salvo los días de estancia en el castillo de Morella, donde cumplió el tramo último de su prisión, el príncipe estuvo siempre ausente del reino de Valencia, cuyo título señorial más importante ostentó durante un decenio. En 1439, al contraer matrimonio con Inés de Clèves, le fue transferido el ducado de Gandia por su padre, que lo poseía desde 1425, y, como consecuencia de la cesión –escribe Desdevises–, a partir de entonces se presentará como "Charles, par la grâce de Dieu, prince de Viane et duc de Gandie, primogenit, héritier et liutenant en Navarre pour le seigneur roi, son très redouté père et seigneur".[164] A lo largo de la década de los años cuarenta, la documentación da cuenta de que él era el titular del señorío valenciano, y de que los oficiales actuaban allí en su nombre.[165]

Con anterioridad, durante casi tres lustros, había estado en manos de Juan de Navarra, que seguía poseyéndolo en diciembre de 1438, cuando Ausiàs March renunciaba a pleitear con él, en un "debat e qüestió" sobre el tercio diezmo de un lugar, "com sia scrit: 'non intres in judicio cum servo tuo domine', confiant de la justícia benignament e mercé del dit senyor".[166] Durante todo ese tiempo, el hermano del Magnánimo hizo importantes concesiones en el ducado gandiense a nobles castellanos de su entorno, miembros relevantes del llamado "partido aragonés", para agradecer su apoyo incondicional en las luchas partidarias del reino vecino y compensar la pérdida de sus haciendas en él. En 1429 y 1430 fue beneficiario de estas gracias Rodrigo Díaz de Mendoza, y en 1438 Rodrigo de Rebolledo.[167] Pero la más notable fue, sin duda, la donación

164 Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, pp. 123 y 169; Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 88-90.

165 Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 109; Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica*, II, pp. 752 y 758.

166 Villalmanzo, *Ausias March. Colección documental*, p. 319.

167 López Rodríguez, *Nobleza y poder político en el reino de Valencia (1416-446)*, p. 81.

en 1431 del condado de Dénia, que quedó segregado del territorio ducal, a Diego Gómez de Sandoval, conde de Castro, que en adelante lo fue también de Dénia.[168]

Durante todo aquel tiempo, el rey de Navarra, ocupado casi de manera permanente en asuntos políticos y militares, delegó en personas de confianza la defensa de sus intereses en el ducado. De entre los que lo sirvieron y representaron *in situ* destacan dos. Uno fue el caballero Guillem de Vich, camarlengo de Alfonso el Magnánimo, a quien este en 1424, al morir el último duque real, nombró "rector et administrator ducatus Gandie et comitatus Denie aliarumque terrarum quas quondam egregius dux Gandie in regno Valentie possidebat".[169] Al poner Alfonso el ducado, al año siguiente, en manos de su hermano, Vich pasó al servicio de Juan de Navarra, y en 1437 seguía actuando como su procurador.[170] El otro hombre de confianza fue Pere Verdeguer, también procurador, al que en septiembre de ese mismo año, se dirigía en estos términos: "al amat lochtinent de procurador general nostre en lo ducat e vila nostra de Gandia en Pere Verdeguer".[171]

Cuando en 1439, tras celebrar su boda, el príncipe de Viana pasó a ser el duque de Gandia, la situación no cambió. El absentismo del titular, que residía en Navarra, siguió siendo norma habitual.[172] La lejanía y bisoñez de don Carlos, unida al hecho de haber sido su padre quien lo rigió durante muchos años por medio de oficiales leales, permite sospechar que *de facto* fue éste quien siguió teniendo el control. Claro indicio de ello es que, en el año 1445, el procurador general del príncipe de Viana en el ducado era el mismo Pere Verdeguer que había servido a su progenitor cuando era él el duque.[173]

Ahora bien, el tiempo en que Juan de Navarra no tuvo el señorío en su poder de manera directa fue relativamente breve. El príncipe solo fue duque, de hecho y de derecho, hasta no mucho después de 1450, puesto que ese año, nada más comenzar la

168 Rubio Vela, A., *Joanot Martorell y el condado de Dénia. Una clave en el* Tirant, pp. 33-34.

169 Aparisi Romero y Royo Perez, "Pequeña nobleza y guerra en el reino de Valencia durante la Baja Edad Media. Actitudes y comportamientos en el servicio militar", pp. 158-159; y Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica*, I, pp. 98-100.

170 Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica*, II, p. 691.

171 Chiner Gimeno, *Ausiàs March i la València del segle XV (1400-1459)*, pp. 395 y 428-429; y Villalmanzo, *Ausias March. Colección documental*, p. 310. También figura como duque de Gandia el 23 de diciembre de 1438 (id., p. 319).

172 En 1445, la reina María, esposa del Magnánimo, se dirigió a Carlos para que aceptase que ella interviniese en el gobierno del ducado, donde se sucedían escándalos motivados por conflictos entre los habitantes de la villa y los territorios vecinos, ya que los oficiales del príncipe no parecían dispuestos a detenerlos (Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 88 y 109).

173 AMV, *LM* 20, f. 232r-v (1445, enero, 8): "Al molt honorable e savi mossènyer En Pere Verdeguer, procurador general per lo senyor príncep de Navarra en la vila de Gandia".

guerra civil en Navarra, las rentas del ducado fueron confiscadas por su padre y –a partir de entonces– enemigo.[174] El futuro Juan II de Aragón, por su condición de lugarteniente general y su proximidad a los oficiales gandienses, no encontró obstáculos para hacerlo. Pero fue más allá: se propuso, además, despojar de la titularidad del señorío a Carlos. Nominalmente, este siguió ostentando al menos hasta 1451 la condición de duque,[175] pero el control no estaba en sus manos, sino en las de su padre: ese año, *mossén* Guillem de Vich era de nuevo el procurador de Gandia en nombre del rey de Navarra,[176] a quien ya había servido en la anterior etapa. En el año siguiente de 1452, en un momento de la contienda navarra, una comisión de cuarenta personas intentó alcanzar un acuerdo, una de cuyas cláusulas establecía que el ducado gandiense pasaría a manos del padre.[177] Su voluntad no era otra que despojar al hijo rebelde tanto del título como de las rentas. Y así fue. En 1456, Guillem de Vich, que seguía actuando como procurador general del ducado, lo hacía ya en nombre del duque Juan de Navarra: "Guillem [de Vich, cavaller], cambrer de la dita sacra majestat e procurador general del ducat de Gandia per lo molt [alt] senyor rey de Navarra, duch de Gandia".[178] Las rentas también volvieron a sus manos. En un privilegio fechado "in nostro regali palatio civitatis Valentie primo die mensis iunii anno a nativitate Domini MºCCCCº quinquagesimo nono", el ya rey de Aragón se expresaba así: "Pateat universi quod nos, Iohannes [...], super redditibus nostris ducatus Gandie annuatim per vos recipendorum..."[179] Todo apunta a que fue intencionado el nombramiento como su procurador general en la villa de Gandia del ya mencionado Rodrigo de Rebolledo,[180] un militar de la más estricta obediencia y lealtad a Juan II y enemigo declarado de su hijo, contra el cual había luchado en la guerra civil navarra.[181]

La privación fue total. Cuando en 1459 comenzaron las negociaciones que acabaron en enero del año siguiente con la firma de la concordia de Barcelona, los repre-

174 Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 450.

175 En 1451, un vecino de Gandia homónimo del poeta Ausiàs March (véanse las páginas 117-118) percibía ciertas cantidades como "collector jurium, redditum et emolumentorum egregii domini infantis Navarre et ducis Gandie", "collector generalis omnium reditum et emolumentorum egregii domini principis Navarre et ducis Gandie" (Villalmanzo, *Ausias March. Colección documental*, pp. 358-359).

176 AMV, *LM* 21, f. 196r (1451, junio, 21): " Al molt honorable e molt savi mossén Guillem de Vich, procurador del senyor rey de Navarra en la vila de Gandia, e en sa absència a son lochtinent".

177 Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 113-114 y 117-121.

178 Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica , III*, p. 951. Vid, también pp. 940, 950, 962 y 922.

179 Archivo del Reino de Valencia, *Bailia*, 1153, f. 151r.

180 "lo magnífich mossèn Rodrigo de Rebolledo, general procurador de la dita vila" (Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica*, III, pp. 979-981; 1459, agosto, 25).

181 El dietarista Miralles, al referirse al enfrentamiento, cita como combatiente en las filas de Juan de Navarra a "mossén Reboledo, criat del rey", y en las de don Carlos a "don Johan de Cardona, cosín germà del príncep" (Rodrigo Lizondo [ed.], *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, p. 286).

sentantes del príncipe pidieron a los del rey, con "mucha instancia, que se le entregase el principado de Viana y el ducado de Gandía", y él mismo se dirigió al padre en estos términos: "También suplico a V. Alteza me mande entregar mi principado de Viana y el ducado de Gandía, puesto que V. Alteza quiera tener a su mano los castillos, si quiera porque mis títulos no vayan por el aire". En vano, como indica Zurita: "Porfiaba que se le entregase la villa y estado de Gandía con sus rentas; y el rey se excusaba dello diciendo que se le había dejado a él por el ducado de Nemours".[182] En efecto, "la restitución" o "recuperación" del ducado, insistentemente pedida, nunca se produjo.[183] Quiere ello decir que el príncipe de Viana solo fue duque de Gandia entre los años 1439 y 1450, un paréntesis dentro del largo periodo abierto en 1425, cuando su padre obtuvo el señorío, y cerrado en 1461, cuando, tras fallecer don Carlos, lo transfirió a su esposa, la reina Juana. El príncipe todavía lo reclamaba el 15 de marzo de 1461 en Barcelona: "congregados los Diputados y Consejo, presentóse, despues de comer, el Señor Primogénito, y les hizo varias proposiciones, de palabra, a saber: que proveyesen a cerca [...] de la recuperacion de las tierras del Principado de Viana y ducado de Gandia".[184]

Durante el decenio en que Carlos de Viana fue titular, un señor valenciano que poseía heredades en aquel ámbito reforzó sus poderes jurisdiccionales en ellas: Joan de Cardona, el más destacado vianista de la nobleza del reino.

Joan de Cardona.

Hijo de Hug de Cardona y de Blanca de Navarra, Joan de Cardona podía exhibir con orgullo su estirpe real –de ahí el tratamiento de *don* que siempre antecede a su nombre–, como nieto que era de una infanta navarra, Juana, hija natural de Carlos II, y biznieto de Alfons *el Vell*, duque de Gandia, nieto de rey.[185] Esta circunstancia explica que poseyera por herencia materna Ondara, Beniopa, Alcodar, Benipeixcar, Benicanena y l'Alqueria Nova, lugares y alquerías ubicados en el territorio del ducado de Gandia y del condado de Dénia, dominio señorial de sus antepasados.[186] La ascen-

182 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 55, 60 y 62.

183 Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, pp. 274 y 281; Vicens Vives, *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón*, pp. 46 y 51; Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 196, 204, 729 y 737-739.

184 Bofarull, *CoDoIn ACA*, XVI, p. 20.

185 Vid. Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica*, I, p. 14.

186 Según Castillo Sainz, en 1407 "Alfons el Vell féu donació de les alqueries esmentades més amunt, a més de la d'Alcodar, del lloc d'Ondara i d'un parell de castell al comtat de Ribagorça, tot amb plena jurisdicció, al seu nét Hug de Cardona" (*Alfons el Vell, duc reial de Gandia*, p. 135). No parece haber sido así. El be-

dencia navarra explica su temprana presencia en el pequeño reino septentrional junto al príncipe de Viana, con quien estaba emparentado y con quien trabó una profunda amistad. Sin duda por esa relación en abril de 1450, cuando Carlos todavía ostentaba la titularidad del ducado gandiense, pudo incrementar su poder jurisdiccional en las heredades que tenía en él. Efectivamente, sabemos que "lo egregi don Joan de Cardona, senyor, detenidor e possehidor dels lochs e alqueries de Benipeixcar, Benicanena, lo Reyal e l'Alqueria Nova, situats en l'orta de la dita vila [de Gandia]", poseyó "la jurisdicció e mer imperi dels dits lochs e exercici de aquells" por habérselos vendido el príncipe por dos mil florines: "dels quals lo dit egregi don Joan de Cardona té venda, feta per lo il·lustríssimo senyor don Karles, príncep de Navarra, lladonchs duch de Gandia, mijançant carta de gràcia".[187]

El noble valenciano era muy joven cuando tuvo lugar esta compra en Navarra, donde vivió junto a don Carlos. Como indica Zurita, al comenzar las disensiones entre Juan de Navarra y su hijo, Cardona tenía "en el reino de Navarra su domicilio" y luchó en favor del segundo al estallar la guerra. Tras la batalla de Aibar (23 de octubre de 1451), el monarca ordenó la detención del príncipe y la suya, el traslado de ambos a Zaragoza, y también el de Juan de Beaumont y sus hijos: "lo senyor rey féu pendre lo dit príncep, e don Johan de Peamunt, ab dos fills, e don Johan de Cardona, e féu-los metre

neficiario, Joan de Cardona, biznieto de Alfons aseguraba que este ("abavo nostro") se los había donado a él (véase el texto citado más adelante, en la nota núm. 213). De ahí que el 1 de julio de 1448 Pere Cabanyelles, como lugarteniente de gobernación, "ad instantiam et requisitionem egregii Iohannis de Cardona, filii vestri, egregii viri Hugonis de Cardona, cuius esse dicitur locus de Ondara, situ in regno de Valentie infra terminos generales ville de Denia", nombrara curador de Joan, menor de edad, a su padre, Hug de Cardona, para que pudiera operar en su nombre con las propiedades que tenía en Ondara: "damus, constituhimus et asignamus vos, eundem nobilem virum Hugonem de Cardona, presentem et acceptantem, in curatorem ipsio egregio Iohanni de Cardona, filio vestro, in minori etate viginti annorum constituto, videlicet, ad vendendum seu firmandum nomine ac vice dicti minoris Iohannis de Cardona in venditione per vos, dictum Hugonem de Cardona, fienda de dicto loco de Ondara, iuribus, reditibus, pertinentiis eiusdem..." (Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica*, pp. II, 828-830).

187 AMV, *Protocols, Jaume Ximeno* 8-2, ff. 156r-160v (acuerdo entre Joan de Cardona y la ciudad de Valencia, fechado el 30 de agosto de 1470, también registrado en un documento suelto en el interior de *Protocols, Jaume Ximeno* 8-3). Hay otra alusión en Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica*, III, p. 1147: "serenissimum principem Carolum, primogenitum nostrum bone memorie, vendidiste, instrumento gratie redimendi mediante, nobili et dilecto consiliario nostro Ioanni de Cardona, iuridictionem criminalem seu merum et mixtum imperium quam habebat et possideat et seu ducatu Gandie pertinere dignoscebatur in locis seu alcareis de Benioppa, Alcodar, Benicanena, Benipexcar, lo Real et Alquerea Nova, sitis intra orta seu terminum dicte ville in regno Valentie, que loca seu alcaree espedicuntur nobilis Hugonis de Cardona, patris predicti Iohannis, pretio saltim duorum milium florenorum aure Aragonum, ut apparet per instrumentum ipsius venditionis actum in villa Tafallie, X die mensis aprilis anno a Nativitate Domini millesimo CCCCL".

en presó en la ciutat de Çaragoça".[188] Pero su adhesión a don Carlos, que lo nombró mayordomo mayor de su casa, no quedó alterada por ello. Fue absoluta, incondicional y de por vida.[189] En 1453, el príncipe lo mandó a Nápoles para instar al Magnánimo a que mediara en el conflicto: "Había enviado el príncipe al rey su tío a don Juan de Cardona, que era su gran privado; y llegó por este tiempo, estando el rey en el castillo de Trageto a 10 del mes de deciembre".[190] Lo seguiremos viendo junto a Carlos de Viana en Italia durante los años de exilio; con él estaba en Sicilia en 1458, después del fallecimiento de Alfonso V,[191] y también en 1459, cuando volvió a tierras hispánicas. En la travesía que condujo a don Carlos desde Sicilia a Mallorca, una de las embarcaciones era "la galera de don Johan de Cardona", la misma que más adelante lo trasladó a Barcelona desde la isla balear, donde residieron ambos.[192] En julio de 1460, "don Juan de Cardona, mayordomo mayor del príncipe", fue uno de los que intervinieron en las negociaciones sobre su posible matrimonio con una infanta de Portugal.[193] Destacó ese mismo año por su actitud combativa en la capital catalana, donde ordenó publicar un pregón en el que se presentaba al príncipe como primogénito y heredero, contraviniendo lo acordado con su padre: "E apres que contra concordia verbal lo dit Princep se feya dir e intitular en letres e provisions sues primogenit Darago e de Sicilia et cetera e que don Johan de Cardona son majordom havia feta fer per Barchinona una crida en que deya lo dit Princep esser primogenit e hereter".[194]

El 2 de diciembre de 1460, el mismo día en que fue detenido don Carlos en Lérida, Juan II ordenó también el apresamiento en el reino de Valencia de Joan de Cardona.[195]

---

188 Rodrigo Lizondo (ed.), *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, p. 289.

189 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 2 y 6; y Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 525, 592, 629 y *passim*.

190 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 23.

191 "...el príncipe [...], sabiendo a 22 del mes de octubre [de 1458] que ciertas galeazas de florentines habían arribado al puerto de Mecina, mandó a don Juan de Cardona su mayordomo mayor que estaba con una galera en Mecina..." (Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 53); "...y teniendo junta su armada en la playa de Solanto y de Palermo se embarcó en su galera capitana, cuyo capitán era don Juan de Cardona su gran privado y mayordomo mayor, y hízose a la vela la vía de Cerdeña y arribó al puerto de Cáller en fin del mes de julio" (*ibid*., XVI, 55).

192 Bofarull, *CoDoInACA*, XXVI, p. 24; y Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 189 y 461.

193 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 66.

194 Bofarull, *CoDoInACA*, XIV, p. 172. Lo expuso Lluís de Vich cuando se presentó como enviado de Juan II ante los *diputats* catalanes. Con anterioridad, el 30 de diciembre de 1460, el reproche se recogía en otro documento: "Item que don Johan de Cardona son majordom havia feta publicar per Barchinona una crida en que dehia lo dit Princep esser primogenit e hereter Darago de Sicilia et cetera" (*ibid*., p. 104).

195 "...los actes derrerament fets en la detencio del lllustre Senyor Princep e primogenit com aquell matex jorn que ell fon detengut foren fetes les novitats en Navarra e per semblant provehit en la captura de don Johan de Cardona en regne de Valencia..." (Bofarull, *CoDoInACA*, XIV, p. 340).

En marzo siguiente, cuando el príncipe entró triunfalmente en Barcelona tras ser puesto en libertad, el fiel mayordomo siguió prestándole importantes servicios. Intervino, sobre todo, en asuntos relacionados con la corte castellana, donde trató con Enrique IV sobre el posible enlace de Carlos de Viana con la infanta Isabel –futura Isabel I de Castilla–, aunque también recibió encargos militares y políticos, reveladores de la gran confianza que el príncipe tenía depositada en él.[196] De tan fuertes y prolongados vínculos políticos y afectivos da cuenta asimismo el hecho de que en el testamento lo nombrara albacea y le hiciera un legado: "Ítem, mandamos, legamos y lexamos a don Joan de Cardona, fijo de dona Blanca de Navarra, nuestra prima que fue, D florines".[197]

Tan temprano y continuado apoyo había de repercutir necesariamente en la relación de los Cardona valencianos con el futuro Juan II de Aragón, que parece haber sido buena hasta 1449.[198] En octubre de 1451, después de la batalla de Aibar, los bienes que Joan tenía en Navarra –era señor de la villa de Caparroso– le fueron confiscados por el rey,[199] que, además, exigió para liberarlo una elevadísima fianza, a la que su padre hubo de hacer frente: "E don Hug de Cardona trach son fill don Johan de Car-

196 Zurita se hace eco: "...envió por sus embajadores al rey don Enrique, al condestable de Navarra y a don Juan de Cardona su mayordomo mayor [...]; y mandó que don Juan de Cardona no se partiese por algunos días de la frontera y tuviese cargo de las compañías de caballo que estaban en ella" (*Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 9); "...envió al obispo de Astorga con don Juan de Cardona y Martín Guerau de Cruyllas y con el doctor de Rutia embajadores del príncipe a la villa de Arévalo, donde estaba la infante [Isabel], para que la viesen y visitasen en nombre del príncipe" (*ibid*. XVII, 11); "...y procuraba el príncipe [...] que se fuese a ver con él don Juan Ramón Folch de Cardona conde de Prades; y envióle su seguro para ello con don Juan de Cardona su mayordomo mayor y con Francés Dezplá" (*ibid*., XVII, 12); "...y para lo uno y para lo otro [el príncipe de Viana] dio su poder a don Luis de Beamonte conde de Lerín y a don Juan de Cardona. Dábales facultad para asentar y firmar liga contra cualesquier reyes y príncipes..." (*ibid*., XVII, 1940); "Declarábase el príncipe –por medio de Martín de Irurita, con su condestable don Luis de Beamonte y con don Juan de Cardona que estaban en la corte del rey de Castilla– por la resolución..." (*ibid*., XVII, 21). Vid. también Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 651.

197 Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 434, 592-593, 677 y *passim*.

198 Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica*, II, p. 861.

199 En 1452 se pedía a este la restitución de "todos los bienes que habían sido ocupados al condestable de Navarra y a don Juan de Beamonte su hermano y a don Juan de Cardona y a todos los otros que habían seguido la opinión del príncipe" (Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 3). En 1457, en un acuerdo frustrado, se establecía que "don Luis de Beamonte condestable de Navarra, don Juan de Beamonte prior de Navarra, don Juan de Cardona, el tesorero Juan de Monreal y todos los que siguieron la obediencia y opinión del príncipe habían de ser restituidos en los bienes y oficios que poseían al tiempo de la última diferencia, exceptando el oficio de la cancellería" (*ibid*., XVI, 41). En 1462, todo se mantenia igual (*ibid*., XVII, 37). Dos años después se establecía en un acuerdo que "a don Juan de Cardona se había de dar otra recompensa por la villa de Caparroso" (*ibid*., XVII, 57), pero finalmente quedó exceptuado de las devoluciones: "En aquella concordia se ordenó que [...] a todos los otros caballeros que habían seguido al príncipe don Carlos y a la princesa doña Blanca, exceptando a don Juan de Cardona, se les restituyesen sus casti-

dona, caplevat ab .XII.m florins e sagrament que no entràs en Navarra". [200] De ahí que pudiera regresar al reino de Valencia, donde se le localiza en 1452 sometido a arresto. El 5 de julio, Juan de Navarra, como lugarteniente general, a instancias del conde de Cocentaina, ordenaba atenuarlo al permitir que los límites de dicho arresto se ampliaran: "proroguets lo càrcel e arrest que ara té en aquesta manera, ço és, que axí com de present té per càrcel e arrest lo regne de València de Xúquer enllà, que d'ací avant tinga per càrcel e arrest tot lo dit regne de València".[201]

¿Qué ocurrió con sus señoríos valencianos? Juan de Navarra, que privó a su propio hijo del ducado de Gandia, no iba a consentir que Joan de Cardona, el fiel amigo del rebelde, mantuviese en su poder los lugares y alquerías que tenía en el reino de Valencia. Y, como era de prever, lo desposeyó. Lo demuestran las repetidas solicitudes que príncipe hizo a su padre, desde que llegó a tierras ibéricas en 1459, para que procediera a restituir sus bienes a "don Johan de Cardona, cosino e mayordomo mayor".[202]

Ahora bien, en este caso no hubo confiscación, sino transferencia de la posesión al padre. En 1461, sus lugares y alquerías del reino de Valencia estaban en manos de Hug: "los lochs del Real, situat en terme de la vila de Gandia, Ondara, situat en lo comdat de Dénia, los quals lochs són del noble don Hugo de Cardona". Lo mismo que en el año siguiente: "Nos, Ugo de Cardona, dominus castri et vallis de Guadalest et locorum del Real, Beniopa et Benipeixcar..."[203] El apoyo de Joan al príncipe, casi coincidente en el tiempo con el segundo matrimonio de su progenitor,[204] no debió de ser ajeno a este cambio de propiedad, del que hay constancia documental. No eran, pues, simples "diferències" por las rentas, como se ha dicho,[205] lo que separaba a padre e hijo. Su en-

---

llos y villas y patrimonios y les valiesen las gracias y mercedes y empeños que se hicieron por el príncipe hasta el año de 1450; y esto se entendía de aquello de que habían tenido posesión" (*ibid*., XVII, 59). En 1467, después de haber abandonado su actitud rebelde y reconciliado con Juan II, este dio orden de "darle las rentas dél y todo lo que pareciese que poseía legítimamente en Navarra, según la concordia que el rey había asentado con el príncipe don Carlos en la cual había intervenido don Juan" (*ibid*., XVIII, 13).

200 Rodrigo Lizondo (ed.), *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, p. 290.

201 Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica*, III, 906-907.

202 Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 196, 354, 643-644, 729, 789, 797. Zurita escribe: "Con esto [el príncipe] hacía también mucha instancia que [...] se restituyese a la princesa doña Blanca su hermana lo que se le había tomado, y al condestable y al prior don Juan de Beamonte y a los otros sus hermanos y a don Juan de Cardona y a todos los de su parcialidad; y de nuevo confirmase el rey lo que el príncipe les había dado" (*Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 55).

203 Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica*, III, pp. 996-998 y 1175.

204 En 1449 contrajo segundas nupcias con Joana de Cardona, viuda de un noble también llamado Joan de Cardona: "nos, Ugo de Cardona, miles, filius multum egregii domini Iohannis, comiti Cardone [...] et Iohanna, filia honorabilis Iacobi Sabastià, civis Valentie, et Beatricis, coniugum, uxor que fui in primis nubtiis nobilis Iohannis de Cardona, parte ex altera..." (Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica*, II, pp. 850-852).

205 Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica*, I, pp. 18-19.

frentamiento era mucho más profundo: se disputaban la propiedad de los señoríos valencianos.[206] En 1463, Joan de Cardona, según los *jurats* de la capital, carecía de señoríos en el reino: "com aquell, senyor, no tinga ni posseheixca vila ni castell algú en aquest regne". El propietario no era él, sino su padre: "…los dits lochs e castells de Ondara e Guadalest, que són del dit don Ugo de Cardona…"[207]

El óbito del príncipe no puso fin a la disputa familiar. Aunque en octubre de 1461, poco después de haberse producido, Juan II perdonó a los que habían servido a su hijo, absolviéndolos de los delitos que hubiesen podido cometer,[208] Cardona no solo no aceptó el perdón real, sino que intensificó su hostilidad hacia el monarca aragonés y se hizo vasallo de Enrique IV de Castilla cuando los dirigentes del principado le ofrecieron la corona. De ahí que este se refiriera a él como "mi pariente e vasallo". Al comenzar la guerra civil, el noble intentó extenderla al reino de Valencia con el apoyo de castellanos y catalanes, tomando como base sus antiguos señoríos.[209] Los *jurats*, en 1463, al referirse a su alzamiento contra la autoridad real, proporcionan un dato muy significativo: Joan de Cardona se autotitulaba duque de Gandia: "...lo dit don Johan se ha fet e fa intitular duch de Gandia e ha pres e barrejat lo loch de Benimelich [...]; alguns poblats en algunes alqueries prop de Ondara [...] se donen e reten a ell com a duch de Gandia, e ell los recepta, guia e assegura".[210] Lo cual apunta a la pretensión de recuperar para sí el estado que había sido de sus antepasados hasta tiempos no muy lejanos.

---

206 Clarificadoras al respecto son las misivas cruzadas a finales de 1463 entre el rey Enrique IV de Castilla y los *jurats* de Valencia. El monarca les dirigió una carta, fechada en Segovia el 18 de octubre, en la que se quejaba de "algunes novitats axí contra lo castell de Ondara, lo qual és de don Johan de Cardona, com encara contra altres viles e fortalees que aquell té en aquest regne", que suponían un quebrantamiento de la tregua acordada, por lo que les pedía que respetasen "la dita treva al dit don Johan de Cardona e a les viles e lochs e fortalees que per aquell se tenen". En su respuesta los ediles negaban haber hecho, "en trencament de la dita treva, novitats algunes als de Ondara, la qual no és de don Johan de Cardona, ans és de don Ugo de Cardona; e me[n]ys als qui són en altres lochs o castells de don Ugo de Cardona, pare del dit don Johan de Cardona, com lo dit don Johan no tinga en aquest regne loch, vila ne fortalea". E insisten más adelante: "...manant les letres necessàries a Pedro de Rouís, alcayt del dit castell de Ondara, e als altres alcayts e hòmens qui stan en lo dit e altres castells de Guadalest e de Confrides, los quals són castells del dit don Ugo de Cardona, jatsia que, hon fossen del dit don Johan, no·s poden tenir per lo dit Pedro de Rouís, natural de la ciutat de Múrcia..." (AMV, *LM* 26, f. 33r-v; 1463, noviembre, 3).

207 AMV, *LM* 26, f. 34v (1463, noviembre, 7).

208 Vicens Vives, "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", p. 250, nota; Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 443.

209 Vid. Rubio Vela, "El condado de Dénia en tiempos del *Tirant*. A vueltas con la identidad de Joanot Martorell", pp. 574-583.

210 AMV, *LM* 25, ff. 192v-193r (1463, enero, 27).

Fracasó en el intento, aunque se mantuvo en actitud rebelde contra el rey hasta 1465, cuando por pacto entre éste y los beaumonteses "quedó asentado que a don Juan de Cardona [...] y a los otros caballeros que siguieron la parte del príncipe don Carlos y de la princesa doña Blanca, se le restituyesen todos los castillos y rentas", a condición de que en un plazo de dos meses "se pusiese en la obediencia del rey".[211] Fue entonces cuando se planteó el problema de la propiedad de los lugares y alquerías, que llevó a la "guerra entre los Cardonas" de que dio cuenta Zurita: "En el reino de Valencia hubo por este tiempo muy formada guerra entre don Hugo de Cardona y don Juan de Cardona su hijo que grande tiempo había que estaba fuera de la obediencia del rey". Según el historiador aragonés, Juan II hubo de intervenir para que "las diferencias que había entre don Hugo –que había sido siempre buen servidor suyo– y su hijo se comprometiesen". Fueron nombrados mediadores el adelantado de Murcia y del conde de Prades, con el compromiso del rey de "poner en ejecución lo que se juzgase entre padre y hijo, viniendo primero don Juan a la obediencia del rey". Todo acabó, pues, con el juramento de fidelidad al monarca aragonés del noble rebelde, aunque no sin grandes exigencias por su parte, como indica Zurita: "don Juan de Cardona procuró que el rey le recibiese en su obediencia, aunque pidía algunas cosas que no se permitían entre señor y vasallo".[212] Finalmente, en 1469, en vida de don Hug, una sentencia arbitral en favor del hijo puso en sus manos la propiedad de los señoríos valencianos que reclamaba al padre.[213]

---

211 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVIII, 3.

212 Entre ellas: "pidía que su padre y él fuesen puestos en pacífica posesión de la vega de Gandía y Ondara en la forma que don Alonso duque de Gandía –hijo del infante don Pedro– la dio a don Hugo su nieto [...] Pidía que […] el perdón de lo pasado se extendiese a sus valedores en los reinos de Navarra y Valencia. Suplicaba que el rey tuviese por bien que él diese la obediencia después que el conde de Prades y el adelantado de Murcia, que eran nombrados jueces en sus diferencias, se hubiesen concertado, y que el adelantado tuviese el castillo de Guadaleste en tercería hasta que se concertasen los jueces o entregase el adelantado una de sus fortalezas en poder de don Pedro Manrique hijo del conde de Paredes, haciendo pleito homenaje al rey que si la sentencia se diese en favor de don Hugo su padre se le entregase el castillo de Guadaleste, y si por él se le entregase a él" (Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVIII, 13).

213 Garcia-Oliver *et alii*, *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica*, I, p. 42; III, pp. 1089-1116. Dos años más tarde se redactaba lo siguiente: "Die mercurii XXIº novembris anno a nativitate Domini MCCCCLXXº in villa Gandie. In Dei nomine, amen. Cunctis pateat evidenter quod nos, Ioannes de Cardona, dominus et possessor loci de Ondara, in termino comitatus Denie, ac locorum et alcarearum de Benioppa, Benipeixcar, Benicanena, l'Alqueria Nova del Real, sitarum in orte ville Gandie, ac vallium de Guadalest et de Conffrides, in regno Valentie sitorum et sitarum, nomine nostro proprio et tanquam donatarius et habens titulum donationis de dicto loco de Ondara et aliis predictis ab inclito domino Alfonso, duce Gandie et Marchione Villene, abavo nostro, ut de dicta donatione constat instrumento ipsius donationis recepto in [*en blanco*] die [*en blanco*] mensis [*en blanco*] anno a nativitate Domini MºCCCCº [*en blanco*], in posse [*en blanco*], et etiam

Jaume d'Aragó.

El otro miembro de la alta nobleza valenciana que, al igual que Cardona, se alzó contra Juan II fue don Jaume d'Aragó, señor de la baronía de Arenós. En la corte napolitana pudo haber conocido al príncipe de Viana, pues en 1458, al morir Alfonso el Magnánimo, entre los que partieron de aquel reino para volver al suyo, según Melcior Miralles, se encontraba "don Jaume d'Aragó".[214] De momento no parece haber constancia documental de su militancia vianista. Sabemos, no obstante, que, tras el fallecimiento de don Carlos, se levantó en armas en su baronía, coincidiendo en el tiempo con la insurrección de Joan de Cardona. El paralelismo entre ambos es evidente: si éste se autotitulaba duque de Gandia, Jaume apuntaba igualmente muy alto: "lo malvat rebel·le e traÿdor don Jayme d'Aragó, qui·s fa nomenar e intitular marqués e duch de Sogorb".[215] Los dos eran descendientes del duque Alfons el *Vell*, ya que Jaume –también el *don* precede siempre a su nombre de pila– era hijo no legítimo de Alfons el *Jove*. Y, aunque con suerte bien distinta, ambos se alzaron contra Juan II con apoyo de los catalanes y del rey de Castilla.[216]

Al referirse a estos hechos insurreccionales, iniciados en 1462, Zurita afirma que Jaume d'Aragó había pertenecido, al igual que Cardona, al partido del príncipe de Viana: "Envió con otras mil lanzas a Ruy Díaz de Mendoza prestamero de Vizcaya que entraron por la parte del obispado de Cuenca en Aragón y Valencia, por las comarcas de Albarracín y Teruel, recogiéndolos –como está dicho– *don Jaime de Aragón* y don Juan de Ijar, *que habían seguido la parte del príncipe don Carlos*; y pusieron gente de guerra en sus estados, y los tenían puestos en armas. Y juntóse con ellos *don Juan de Cardona hijo de don Hugo de Cardona (que fue mayordomo mayor del príncipe don Carlos y gran privado suyo)*..."[217] Y en 1463, según el historiador aragonés, la sentencia arbitral de Bayona "entre las otras cosas determinó lo que tocaba a los que habían seguido la parte del príncipe don Carlos, así navarros como aragoneses; y declaró que [...] también se

---

cum sententia arbitrali lata per egregium dictum Iohannem de Cardona, comitem Montanearum de Prades, recepta per discretos Iohannes Benedicti et Iacobum Gizquerol, notarios civitatis Valentie, die XVII° augusti anno a nativitate Domini MCCCCLXVIIII°, inter egregios Ugonem de Cardona et alios ex una, et nos, Iohannes de Cardona predictum ex alia parte..." (AMV, *Protocols, Jaume Ximeno* t-2, s. fol.).

214 Rodrigo Lizondo (ed.), *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnánim*, p. 255. Creemos que la referencia alude al noble, no a su hijo homónimo, al cual el dietarista menciona más adelante (p. 390) como "lo fill de don Jaume d'Aragó".

215 AMV, *LM* 25, f. 193r (1463, enero, 27).

216 Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, I, p. 96.

217 *Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 47; vol. 7, p. 438. Algo más adelante dice, a propósito de lo mismo: "...y este caballero entró por la comarca de Teruel y quemó Albentosa y Cedrillas, y con su favor *don Juan de Cardona* corrió hasta las puertas de Valencia y acudió en su socorro *don Jaime de Aragón*" (ibid., XVII, 47 (vol. 7, p. 440). Los subrayados son nuestros.

había de dar perdón y remisión de todo lo pasado a *don Jaime de Aragón y a don Juan de Cardona* [...] *y a todos los caballeros y pueblos y otras personas que en los tiempos pasados se habían mostrado en los reinos de Aragón y Valencia por el príncipe don Carlos y por el rey de Castilla*".[218]

A las fiables afirmaciones de Zurita podemos añadir algún dato de interés: a lo largo del tenso periodo que transcurrió entre la detención del príncipe y su fallecimiento, en la baronía de Arenós se registra un enfrentamiento con los oficiales de la corona que llegaron allí para ejecutar una sentencia judicial por endeudamiento del titular del señorío. Sucedió en enero de 1461, cuando don Carlos se encontraba en prisión y arreciaba la hostilidad de las autoridades del principado contra Juan II. Precisamente entonces, Lluís Cabanyelles, el lugarteniente de gobernador del reino, viajó por mandato real hasta Villahermosa "per haver les rendes de la dita baronia e la juredicció d'aquella a mans sues, ans verdaderament vostres, e exercir altres certs actes", según informaron al monarca los *jurats* de Valencia, quienes le venían pidiendo repetidamente desde tiempo atrás, "a instància dels crehedors de la baronia de don Jacme d'Aragó", la ejecución de la sentencia que ordenaba la confiscación de las rentas del señorío. Cabanyelles, llegado allí para proceder al embargo, mandó a un alguacil a Villahermosa, donde fue recibido con disparos de ballestas, "dient-li alguns de la dita vila, e senyaladament un qui·s diu gendre del dit don Jayme, appellat Anthon Navarro, que si no jurava de servar los furs e libertats de Aragó, no l'acullirían ni farían res per ell, ans li resistirían, així com han e de fet fahien so e continent de resistir-li ab armes; e més, li han denegat donar viures e victualles". El lugarteniente decidió entonces marchar a la villa próxima de Llucena, "per rahó dels dits actes desordenats", a la espera de recibir órdenes del rey. Los ediles de la capital, cuya actitud venía siendo muy combativa en este asunto, instaron a Juan II a proceder con rigor: "proveyr per tals e així prests e rigorosos remeys com lo cas requir, per forma que lo vostre official, així preheminent, no reste així lles e ab tant càrrech, injúria e innomínia, e los dits crehedors obtinguen son obtat e justícia".[219]

Sin embargo, diez días después de haber escrito estas palabras, se observa en ellos un giro radical. Decidieran entablar un diálogo con Jaume d'Aragó, al que dirigieron una misiva para hacerle saber que el *jurat* Galeàs Joan y el abogado Pere Belluga se presentarían ante él para abordar la cuestión en nombre del gobierno municipal.[220]

---

218 *Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 50 (vol. 7, p. 452).

219 Rubio Vela, *Epistolari de la València medieval (II)*, pp. 119-120.

220 "Al molt noble e magnífich mossènyer don Jayme d'Aragó, senyor de la baronia d'Arenós. Molt noble e magnífich mossènyer: Sentints algunes congoxes suscitades de poch atràs, que serien massa urgents si no y serà remediat per deguts e prests remeys, havem delliberat trametre a vós los honorables En Galeàs

De este acusado cambio, explicable por la extrema gravedad de la situación política en aquellos momentos –con el príncipe de Viana preso y los catalanes en actitud rebelde–, también fue informado Cabanyelles, que había escrito a los regidores para darles cuenta de los hechos. En otra carta, los *jurats* le indicaban su voluntad de encontrar "saludable remey" y "obviar, per nostre poder, a tots sinistres e amfractes".[221]

Johan y Belluga, acompañados de dos *verguers*, partieron hacia la baronía de Arenós el 1 de febrero y volvieron el 4 para abordar aquellos "fets e negocis molts urgents, rechaents en lo benavenir d'aquesta ciutat e regne". Solo consta que hablaron con el lugarteniente, "resident en la baronia".[222] De la entrevista con Jaume d'Aragó no hay la menor noticia, por lo que es probable que no llegara a producirse. Y, desde luego, la ejecución de la sentencia confiscatoria quedó pendiente. Las circunstancias desaconsejaban emprender acciones de calado contra el noble, cuya simpatía por la causa del príncipe encarcelado aumentaba el peligro de que un previsible estallido bélico entre Juan II y los catalanes se proyectase hacia el sur. Algo que los *jurats* querían evitar a toda costa.

El conde de Cocentaina.

Joan Roís de Corella, conde de Cocentaina, es otro miembro de la nobleza valenciana que tuvo gran proximidad al príncipe de Viana. Hay datos que indican la existencia de una relación amistosa entre ambos, que debió nacer también en Italia. Cuando falleció Alfonso el Magnánimo, el conde se encontraba en su corte de Nápoles y sabemos que estuvo presente en la lectura del testamento.[223] En aquellas tierras estaba también el príncipe exiliado, que en diciembre de ese mismo año de 1458, desde Messina, le dirigía una misiva informándole de la próxima llegada a Nápoles de su se-

---

Johan, jurat, e micer Pere Belluga, advocat d'aquesta ciutat, informats largament de nostra intenció e del que a present nos occorre. Pregam-vos, ab tanta affecció com podem, cregau llurs paraules, quant faríeu les nostres pròpries, donant de vós aquell exemple e rahó que de vós se pertany e nosaltres fermament confiam, e haurem-ho a gran complacència. Rescrivint-nos ab tota confiança del que voldreu façam per la honor vostra. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València derrer dia de jener de l'any MCCCCLXI. Los jurats de València, a tota vostra honor apparellats" (AMV, *LM* 23, f. 290v).

221 "Al molt honorable mossènyer e molt savi mossén Loís Cabanyelles, lochtinent de governador en regne de València. Molt honorable mossènyer e molt savi: Per donar e procurar algun saludable remey en los affers e congoxes que scrit nos haveu tocants a don Jayme d'Aragó e la sua baronia, e obviar per nostre poder a tots sinistres e amfractes, havem delliberat trametre, e trametem de present, a vós e al dit don Jayme los honorables En Galeàs Johan, jurat, e micer Pere Belluga, advocat de aquesta ciutat. Pregam-vos affectuosament los vullau donar plena fe e creença, quant a nostres pròrpies persones. E tinga-us en sa contínua guarda la Santa Trinitat. Scrita en València, derrer dia de jener de l'any MCCCCLXI. Los jurats de València, a vostra honor apparellats" (AMV, *LM* 23, ff. 290v-291r).

222 Doc. núm. 16 y AMV, *CCo* O-32, ff. 115-116r (1461, febrero, 9).

223 Vicens Vives, "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", p. 215.

cretario Pellicer.[224] Al año siguiente, desde Palermo, don Carlos, antes de embarcar hacia Cerdeña, "envió a Nápoles por su embajador al rey don Hernando a don Juan de Corella conde de Cocentaina".[225] El príncipe, hombre culto, siempre interesado en la lectura, buscó la ayuda del noble valenciano para adquirir algunos libros.[226]

Hay más datos significativos sobre este vínculo amistoso. Uno, fechado el 20 de octubre de 1459, durante la estancia balear, es el siguiente: "El príncipe informaba también a Juan de Corella, conde de Cocentaina, de los hechos que iban ocurriendo, explicándole el recibimiento que había tenido en la isla, así como la embajada que había enviado a Zaragoza para hablar con el rey sobre sus asuntos".[227] Más elocuente aún es el hecho de que el conde actuara como procurador del primogénito de Aragón: en calidad de tal, en agosto de 1459 reconocía en Nápoles haber recibido del tesorero general de la corona, Francesc Çanoguera, una parte de la asignación de doce mil ducados anuales concedida por el rey a su hijo, la misma renta que había establecido el Magnánimo para el mantenimiento del sobrino.[228] Esta procuración es una señal más de la confianza existente entre ambos. Cabe recordar al respecto que noviembre de ese mismo año, una persona tan inequívocamente afecta a don Carlos como Juan de Beaumont fue también nombrado procurador, a fin de que actuase en nombre suyo en Navarra. [229]

---

224 Vid. Torró, "Els darrers anys de Joanot Martorell. Regesta documental", p. 2. No se indica el mes ni el día de expedición de la carta.

225 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 55.

226 Rodríguez Risquete, *Pere Torroella: Obra completa*, I, p. 67.

227 Miranda Menacho, "La estancia del príncipe de Viana en Mallorca", p. 439; y, de la misma autora, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 459 y 615.

228 "Die XIIIIº augusti. Dominus Ioannes de Corella, miles, comes Cocentayne, procurator illustrissimi domini principis Viane, primogeniti Aragonum, ut constat de procuratione quodam solenni privilegio dato in civitate Panormi die XXº iunii proxime preteriti, signato manu dicti domini principis et clauso manu magnifici viri Roderici Vitalis, ipsius domini principis prothonotarii, dicto nomine confessus fuit habuisse et per medium banchi Gabrielis Copularo, bancherii recepisse a magnifico domino Francisco Çanoguera, regio generali thesaurario, presente, centum quinquaginta ducatos currentes in solutione prorata illorum XIIm ducatos quos ipse dominus rex eidem illustrissimi domino principi in annuam provisionem concessit. Testes, dominus Michael Petrus et Antonius Gaçó" (AMV, *Protocols, Jaume Ximeno* 7-3, f. 192r). El 17 de diciembre de 1458, en una misiva a Mateu Joan escrita en Messina, don Carlos alude a "aquells dotze mília ducats que lo illustríssim rey nos ha atorgats e promesos" (Torró i Torrent, "Els darrers anys de Joanot Martorell", p. 3). Todo indica que fue Juan II quien se hizo cargo del pago, aunque, según Zurita, a la muerte del Magnánimo Ferrante "le confirmó doce mil ducados de renta que el rey su padre le daba para su mantenimiento" (*Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 48).

229 Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 203. Cuando Juan II ordenó la prisión del príncipe, lo acusó de ser inductor de sus actos: "don Joan de Beaumunt, lo qual de totes les coses passades e presents és stat cap, factor e aconsellador ensemps ab don Loís de Beaumunt, son frare, e altres de son consell e casa adherents a ells" (ibid., p. 757).

No parece casual que Juan II, nada más sentarse en el trono de Aragón, destituyera al conde de Cocentaina del cargo de lugarteniente de gobernador del reino de Valencia, en el cual había sucedido a su padre, Ximén Pérez de Corella, primer conde de ese título, fallecido el año anterior.[230] El 29 de julio de 1458, en Zaragoza, el nuevo monarca se apresuraba a nombrar para el desempeño de la gobernación del reino, después de muchas décadas en manos de los Corella, a don Pedro de Urrea, noble de estirpe aragonesa que era señor de la baronía valenciana de l'Alcalatén.[231]

Los acontecimientos posteriores demostraron sobradamente la absoluta lealtad de Urrea a Juan II, según hemos podido ver en páginas anteriores. Su protagonismo durante la crisis política iniciada con la orden de prisión, siempre en favor de la causa realista, es una evidencia. Evidencia que contrasta con el eclipse de su predecesor, Joan Roís de Corella, que parece haber desaparecido de la actividad política y militar por las mismas fechas. La amistad del segundo conde de Cocentaina con don Carlos, que permitiría calificarlo de vianista, no parece que derivara en apoyo político a su causa frente a Juan II al desencadenarse el desencuentro entre padre e hijo a finales de 1460. Y, desde luego, a diferencia de Joan de Cardona y de Jaume d'Aragó, no se sumó posteriormente a la insurrección contra el rey. Pero su ausencia del escenario convulso abierto tras la orden de detención, unida a su destitución como gobernador, son indicios de desafección hacia el monarca por parte del noble valenciano que merecería la pena investigar.

Desafección temporal, desde luego. En julio de 1464, a la salida de las tropas de la ciudad de Valencia para sofocar la sublevación de Jaume d'Aragó, Corella figuraba en lugar preferente: "E aquella dita senyera per lo dit justícia acompanyada, per los molt honorables justícia civil e jurats de la dita ciutat, e encara per los lochtinent de governador, batle general, comte de Cocentayna, vezcomte de Gayano e per gran multitut

230 Ximén ejerció este oficio desde 1429 (prestó juramento el 1 de junio de este año: AMV, *MC* 29, ff. 110r y 115r), hasta su muerte, que se produjo en Nápoles a finales de 1457. Los *jurats* de Valencia, que fueron informados desde allí por el hijo del fallecimiento ("una vostra letra havem reebut, la qual lesta, bé sab Déus havem pres a molt gran enuig e entrenyor la mort del senyor comte, vostre pare"), saludaron así su llegada al oficio: "E si de la dita mort havem enuig, causa de gran enuig e congoixa, som stats, emperò, algun tant consolats perquè en vostra persona ha recaygut la sua heretat universal, e mes lo offici de la governació del dit regne" (AMV, *LM* 23, f. 141r; 1458, enero, 6).

231 Carreres Zacarés (ed.), *Libre de memories*, II, p. 625. El día 31 de enero de 1459, los *jurats* de la capital se referían al juramento que había hecho de su cargo tras el nombramiento real: "Aquesta matinada havem reebut una letra del noble don Pedro d'Urrea, trellat de la qual vos trametem ab la present, e perquè lo jurament que diu haver prestat en poder del senyor rey, en Sent Matheu, per lo offici de governació d'aquest regne, del qual diu ésser provehit..." (AMV, *LM* 23, f. 226v). Vid. Rubio Vela, *El patriciat i la nació. Sobre el particularisme dels valencians en els segles XIV i XV*, II, pp. 260-266.

de richs hòmens, cavallers, generosos ciutadans e per los ballesters de la ploma, e encara molts altres en multitut copiosa, fonch portada al portal dels Serrans, e en aquella mesa dalt, sobre la torre del dit portal".[232] El resentimiento del monarca, sin embargo, debía seguir vivo. Precisamente unos días antes, los ediles valencianos se hacían eco del disgusto que para el conde de Cocentaina había significado que el rey hubiera nombrado capitán general a Vilamarí, según el texto de la misiva que, en favor del noble valenciano, dirigieron a Juan II, en la que subrayan el afecto de la ciudad hacia él y su disposición a servirlo con dos galeras de su propiedad.[233]

La reconciliación definitiva llegaba en 1469, cuando Corella volvió a ostentar el cargo del que diez años atrás había sido fulminantemente desposeído. El 12 de junio de aquel año, en Tarragona, el rey firmaba su nombramiento como gobernador del reino, y diez días después, en la catedral de Valencia, "lo molt spectable, noble e magnífich don Johan Roïz de Corella, comte de Cocentayna, conseller e camarlench de la majestat del sereníssimo senyor rey", prestaba juramento en presencia de los regidores de la ciudad, de dos obispos, del conde de Oliva, del vizconde de Chelva, "e molts altres nobles, cavallers, gentils hòmens, ciutadans e hòmens honrats, e altres gents de altra condició, en gran e copiós nombre ajustats e congregats".[234]

Francesc Berenguer de Blanes y Guillem Ramon de Vilarrasa.

En la primavera de 1461, Francesc Berenguer de Blanes, Guillem Ramon de Vilarrasa y Bartomeu de Cruïlles, camarlengos del primogénito, fueron requeridos por el gobierno municipal de su ciudad, Valencia, para que actuasen de valedores en la corte barcelonesa de don Carlos. En la primera de las misivas, con fecha de 21 de marzo, los *jurats* se dirigieron a ellos tres, conjuntamente, en términos muy cordiales y afectivos: "als molt magníffichs e savis senyors, com a fills, En Francesch Berenguer de Blanes,

232 AMV *MC* 37, ff. 154(b)v-155(b)r (1464, julio, 21).

233 Comenzaban así: "Mossén Vilamarí, o nebot seu, és arribat a la platja d'aquesta ciutat ab certes galees, e diu-se capità general, la qual cosa pren ab ab alguna congoixa e molèstia lo spectable comte de Cocentayna, puix a vostra magestat ha plagut promoure·l a l'offici de capità general de les mars". Y proseguían: "Lo dit comte, senyor, se troba fill e natural d'aquesta ciutat e tots nosaltres li havem molta affecció e voluntat". Suplicaban por ello "sia mercé vostra, per sguart nostre e d'aquesta ciutat, que ama e te molt affecció al dit comte, vulla proveyr en aquesta matèria, que aquell no reste descontent ni reporte càrrech e vergonya del dit offici". Antes de despedirse, indicaban "En lo que pot, senyor, ab una galea que té en mar e altra que n'aparella e met a punt per servir vostra senyoria e en terra se dispon treballar e treballa tant com li és possible en totes les coses concernents servey vostre e beneffici d'aquesta ciutat e regne" (AMV, *LM* 26, f. 75v; 1464, julio, 15).

234 AMV *MC* 38, ff. 65(b)v-67(b)v; id., *Protocols, Jaume Beneyto* r-21, s. fol.: "Jurament del spectable comte de Cocentayna com a governador del regne de València" (1469, junio, 22),

Guillem Ramon de Vilarrasa, donzells, e En Berthomeu Cruïlles, e a cascun d'ells, en Barchinona". El motivo de la carta era que habían escrito a la reina Juana y al príncipe de Viana sobre asuntos graves, "concernents granment honor e servici de la magestat del senyor rey e dels dits senyors reyna e senyor príncep e beneffici gran de tota la cosa pública" y tenían interés en que las epístolas con la respuesta llegaran a sus destinatarios, por lo que dispusieron "remetre-les a vosaltres e a cascun de vosaltres" a fin de que las entregasen personalmente, por un lado al primogénito y por otro a la reina, en caso de que esta se hallara en Barcelona. También les pedían que enviaran noticias de lo que sucedía en la capital del principado en relación con el asunto de don Carlos (doc. núm. 83). Los regidores creían contar, pues, en el entorno de este, con tres personas pertenecientes a linajes de la capital del reino en las que podían confiar. Solo dos de ellas, los dos donceles, responderían a su petición.

Efectivamente, siete días más tarde, una misiva firmada por ambos –"Francesch Berenguer, Vilarrasa"– era enviada "als molt magníffichs e molt savis, com a pares, los senyors jurats de la ciutat de València". Les informaban que, tras llegar el correo a Barcelona, cumplieron de inmediato su encargo de entregar la misiva al primogénito, que la aceptó complacido: "havem ab molt plaer dada la vostra letra al senyor primogènit, lo qual molt gratament la ha acceptada, segons per resposta de sa senyoria largament poreu compendre". No así la de la reina: "La de la senyora reyna no és venguda en nostres mans, e per ço d'aquella rahó no us podem donar". Tras frases llenas de cordialidad, se mostraban dispuestos a servir a Valencia, "com aquells qui som naturals de aquí, e·ns alegram e·ns devem alegrar dels pròspers successos d'aquexa ciutat". Acababan con la promesa de escribir para darles cuenta de los acontecimientos (doc. núm. 92). Es obvio que ambos eran personas con fácil acceso a don Carlos, personas próximas a él.

El mismo día que llegó su respuesta, se recibía en el consistorio valenciano otra carta fechada igualmente en Barcelona, remitida por otra persona del entorno del príncipe de Viana: Jaume Pellicer, su secretario.[235] Decía a los *jurats* que él había estado recientemente en Valencia e informado luego a don Carlos de la excelente actitud del

235 Nombrado secretario del príncipe en Sicilia a mediados de octubre de 1458 (Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 188), en mayo del año siguiente, en Nápoles, ante el notario Jaume Ximeno, oficial de la tesorería real, Jaume Pellicer, reconocía haber recibido de Francesc Çanoguera, tesorero, doscientos ducados, parte del pago mensual de los mil correspondientes a la asignación anual de doce mil destinada por el rey para la provisión de su hijo, que había comenzado a cobrar a partir del primer día de julio: "Die veneris XVIII° madii anno MCCCCLVIIII°. Dominus Iacobus Pellicer, secretarius illustrissimi principis Aragonum et Navarre domini Karoli de Aragonia, confessus fuit habuisse et in modum infrascriptum recepisse a domino thesaurario generali presente, domino Francisco Çanoguera, ducentos ducatos in solutione prorata illorum XII^m^ ducatos quos serenissimus dominus rex in annuam

gobierno municipal hacia su causa: "é dit e refferit tot lo ben obrat, fet e mes en execució, per via de la dita embaxada, per vosaltres, ab una gran affecció e maravellós esforç, hoc e encara havia comunicat a sa senyoria tot lo que yo sentia, essent aquí, de la resposta feta per la magestat del senyor rey a vostres embaxadors e del replicat per ells". Este hombre, tan allegado al príncipe, les aseguraba que este estaba muy satisfecho con el comportamiento de la ciudad, y que pronto lo comprobarían: "De què la sua excel·lència hagué in[e]stimat plaer e consolació, e molta més ara quant ha sabut per vostra letra lo que fet haveu e enteneu fer ab summa diligència. De què, com per la resposta sua veureu, restà la sua excel·lència molt contenta." Y, tras las frases corteses de rigor, se ofrecía a actuar ante él de valedor, como si fuera un hijo de la ciudad: "E no pus, sinó que de mi dispongau axí com de fill d'aqueixa insigne ciutat. E si letres negocis o coses algunes haureu a tractar ab lo dit senyor primogènit, me'n façau participi, perquè yo ho estimaré molt de poder-vos servir" (doc. núm. 91).

Días más tarde dirigían los *jurats* a los anteriormente citados –incluido Bartomeu Cruïlles, pese a que este no les había respondido– un par de epístolas expedidas el 9 de abril por la escribanía municipal. Una tenía como destinatario a Pellicer, "conseller e secretari de l'il·lustríssimo senyor príncep e primogènit", a quien agradecían haber informado de manera tan favorable a don Carlos y le pedían que enviase noticias sobre lo que sucedía en Barcelona. También, que, "ensemps ab los magníffichs En Francesch Berenguer de Blanes, En Guillem Ramon de Vilarrasa e En Berthomeu Cruïlles, o qualsevol d'ells", procurase hacer llegar a manos del príncipe la misiva que le acababan de escribir (doc. núm. 105). En la segunda daban las gracias a los tres últimos, citados como "cambrés de l'il·lustríssimo senyor príncep e primogènit", por haber entregado a este la carta del 21 de marzo, y les pedían hacer lo mismo con la que ahora le dirigían, "ensemps ab lo magníffich mossén Jacme Pellicer, conseller e secretari del dit senyor príncep" (doc. núm. 106).

Pellicer respondió el 16 de abril con otra en la que hacía suya la misma expresión de afecto –"cars com a pares"– empleada por los camarlengos al dirigirse a los ediles.[236] Les decía que sus epístolas habían llegado a Barcelona la noche del lunes, 13 de

provisionem constituit domino principi, que currere incepit a primo die iulii anni MCCCCLVIII proxime preteriti, ad rationem I^{m} ducatos pro mense. Modus solutionis fuit is quam numerando habuit LXXX ducatos die [*en blanco*] mensis [*en blanco*] proxime preteriti et per medium banchi Ioannis Constanço die presenti CXX ducatos. Testes Ioannes Oliver, notarius, et Ioannes Gil, de regia thesaureria" (AMV, *Protocols, Jaume Ximeno* 7-3, f. 157v).

236 Los *jurats* no lo conocían, a juzgar por lo escrito el 6 de abril a sus embajadores: "Dissabte propassat, per lo matí, reebem una letra del senyor príncep e primogènit responent-nos a la letra que nosaltres li havíem dreçada, *e altra de un appellat Jacme Pellicer qui·s diu seria secretari del dit senyor príncep e primogènit*, trellat de les quals van ab la present, per vostre plaer e consolació" (doc. núm. 103).

abril, pero que no se pudo disponer de ellas hasta el día siguiente por haber sido retenidas en la *Diputació*. La del príncipe le fue entregada personalmente por él y por Francesc Berenguer de Blanes. Pese a estar enfermo a causa de cierta medicina –afirmaba–, don Carlos la leyó con atención. Si no les había respondido era por no creerlo necesario y por las ocupaciones que tenía, pero –asegura el secretario– estaba satisfecho y agradecido: "siau certs que sa senyoria vos regracia molt les bones voluntats que teniu, e més la prossequció de lo que haveu començat". Pellicer, actuando como portavoz oficioso del príncipe y tal vez esperando una retribución económica del gobierno municipal valenciano,[237] intentaba atraerse la confianza de este y estrechar lazos, ofreciéndole de nuevo sus servicios: "E en tot lo que yo us poré servir, só sempre prest a vostra ordinació e a vosaltres me coman". En cuanto a nuevas, en aquellos momentos sólo podía ofrecer una información de interés, referida a las negociaciones que se estaban llevando a cabo entre la reina y los representantes del principado: "aquests senyors cathalans speren de dia en dia haver resposta de les coses que, per mijà de la senyora reyna, demanen a la magestat del senyor rey; e, per millor conduhir-se, creu la dita senyora les hirà en persona a tractar e conferir ab la preffata magestat". Acababa pidiéndoles a su vez información, destinada al primogénito, sobre lo que acontecía en Valencia (doc. núm. 113).

El 5 de mayo, recién llegados a Barcelona los embajadores, al informar del problema que había impedido al príncipe recibirlos a la hora prevista, escriben una frase alusiva a Francesc Berenguer de Blanes que pone de manifiesto nuevamente su cercanía a don Carlos: "És ver que sa senyoria nos tramés a dir, per lo magnífich En Francesch de Blanes, que encara no era dispost per hoyr-nos, per la dita sua indisposició, per la qual fom certificats lo dit senyor no ixqué de la cambra, e la major part del temps jagué en lo lit" (doc. núm. 129). Semanas más tarde, cuando la misión diplomática ya había vuelto a Valencia, necesitando contar en Barcelona con alguien que les informara de los acontecimientos, los *jurats* pusieron su mirada en el "cambrer del senyor príncep e primogènit". A él dirigieron el 20 de junio una misiva en la cual, invocando la patria de origen, le instaron a hacer en la capital catalana la misma tarea que habían encomendado a otros dos valencianos, Joan Olzina y el maestre de Montesa, residentes en las cortes del rey y de la reina, respectivamente.

Eran momentos de gran incertidumbre política, previos a la firma de la concordia de Vilafranca, y los ediles necesitaban saber qué sucedía en Barcelona –"desijam, axí

237 Aunque ostentó el cargo de secretario desde 1458, en vida de don Carlos no llegó a percibir los emolumentos que le correspondían, ya que a la muerte del príncipe se le adeudaban tres años de salario, cuyo pago reclamaba el 8 de octubre de 1461 (Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 188, 483, 585, 587, 642 y 719-720).

com vol rahó, esser avisats sovint de totes les coses occorrents e que succehiran en la matèria dignes d'escriure"–, pero también en Zaragoza y allí donde la reina estaba negociando, por lo que "semblant càrrech havem donat al magníffich mossén Johan Olzina, qui·s troba ab lo senyor rey, e al senyor mestre de Muntesa, qui·s troba ab la il·lustríssima senyora regina, e ells ne han pres càrrech, per llur virtut" (doc. núm. 161).[238] Francesc Berenguer de Blanes era, con Olzina y el Despuig, hombre requerido para el suministro de información.

Francesc pertenecía a un linaje valenciano de bastante relieve, emparentado con Ausiàs March. Él y Vidal de Blanes, señor de Canet, fueron nombrados albaceas por la suegra del poeta –Constança Castellà, madre de Joana Escorna– en su testamento, otorgado en Pedreguer el 18 de febrero de 1446 y publicado nueve días después en Canet, en casa de Vidal.[239] Jofre de Blanes, el heredero de Ausiàs, hijo de Vidal y Castellana Escorna,[240] también aparece junto a Francesc Berenguer en una operación económica realizada en mayo de 1459.[241] Es posible que la admiración del príncipe de Viana hacia el gran poeta tenga alguna relación con la presencia en su corte de este doncel, al que probablemente conoció en Mallorca, durante su permanencia en el reino insular, donde ejercía el cargo de lugarteniente y gobernador su padre, Vidal Castellà

238 El maestre de Montesa acompañó a la reina durante las difíciles negociaciones junto con otras "personas de mucha autoridad y prudencia de quien el rey solía fiar semejantes cosas", según Zurita, que los identificó: "Luis Dezpuch maestre de Montesa, don Lope Ximénez de Urrea visorrey de Sicilia, el conde de Oliva, Juan Fernández de Heredia el mayor, don Guillén Ramón de Eril mayordomo del rey y Bernaldo Calba"; "Y ordenó [Juan II] que se viniesen con la reina el maestre de Montesa, el visorrey de Sicilia, el conde de Oliva y Juan Fernández de Heredia" (*Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 15 y 20). Despuig era, pues, persona bien informada del rumbo y contenido del texto que acabaría firmándose en Vilafranca del Penedès, por lo que no es de extrañar que los embajadores valencianos, antes de su retorno, le pidieran velar en la corte de Juana Enríquez por los intereses de la ciudad, a lo que respondió afirmativamente: "me so dispost, quant me és stat possible, entendre en tot lo que en honor e beneffici de la dita ciutat podia remediar, segons que per los dits embaxadors largament vos serà refferit" (doc. núm. 149). Desde Valencia, los *jurats* le mostraron su agradecimiento y le pidieron que escribiese asiduamente para dar noticia de lo que allí acontecía: "Nosaltres, senyor, no tenim altra persona disposta ab la senyora reyna a la qual poguéssem donar tal càrrech. Plàcia-us acceptar-ho e prestar-hi bona paciència, per la honor de aquesta ciutat e per la gran confiança que tenim en vostra molta virtut" (doc. núm. 160).

239 Chiner Gimeno, *Ausiàs March i la València del segle XV,* pp. 363-364.

240 "Joana Escorna era tía segunda materna de Jofre de Blanes. Una hermana suya, de nombre Castellana Escorna, estaba casada con el noble Vidal de Blanes, señor de Canet" (Villalmanzo, *Ausias March. Colección documental*, pp. 125-126, 145, 154 y 401-408).

241 El 10 de mayo de 1459, "los dits honorables jurats, en cambra de consell secret justats, prestaren lur assentiment que, per quitar de l'honorable En Joffre de Blanes, hereu de mossén Ausiàs March, quatrecents sexanta sis sous, huyt diners censals, que havia sobre la ciutat, pagadors a XIII de setembre en una paga, dels quals ja ha fermat quitament a VII del present mes de maig, sia fet carregament a l'honorable En Francesch Berenguer, *alias* de Blanes, donzell, habitador de la dita ciutat, a lurs despeses, *iuxta* lo consell de VIIII° de maig de l'any XIIII" (AMV, *MC* 36, f. 164[b]r; 1459, mayo, 10).

d'Orís de Blanes, de quien consta que prestó dinero a don Carlos. Algo que también hizo en julio de 1460 Joan de Vallterra, con cuya hija Isabel contrajo matrimonio nuestro Francesc Berenguer.[242]

El otro doncel valenciano del entorno del príncipe, Guillem Ramon de Vilarrasa, tuvo un menor protagonismo como valedor del gobierno de su ciudad. Era hermano de Lluís de Cabanyelles, esto es, del lugarteniente del gobernador Pedro de Urrea,[243] y, por tanto, de la primera autoridad militar del reino en ausencia de este último. En enero de 1459, en Sicilia, Guillem Ramon ya era camarlengo mayor de don Carlos, según Miranda Menacho, autora que asegura "que fue uno de los que lo acompañaron durante su exilio mediterráneo" y que más tarde, durante la estancia en Mallorca, permanecía junto a él.[244] En abril 1460, poco después de llegar a Barcelona, el príncipe le encomendó una misión ante el rey, de la que dio cuenta Zurita y que ha sido recogida posteriormente por varios autores.[245] Se sabe desde antiguo, pues, que fue servidor del príncipe,[246] con quien debió compartir aficiones literarias, y que estuvo junto a él hasta el final. A esta fidelidad se refieren los conocidos versos de Joan Fogassot: "mas no·l leixà en tots aquests afers / lo tant privat e volgut Vilarrasa, /qui per carrers, places, camins e casa, / sempre·l seguí".[247]

La estrecha vinculación con el primogénito de Blanes y Vilarrasa permite calificarlos, sin ningún género de dudas, de vianistas. De ahí el interés de lo que ocurrió con

---

242 El clavari de la ciudad pagó en 1469-70 cierta cantidad "a la honorable dona Na Ysabel, muller de l'honorable En Francesch de Blanes, donzell, habitador de la dita ciutat, filla e administradora de la heretat de l'honorable mossén Johan de Vallterra, cavaller, *quondam*", en concepto de ayuda a la importación de trigo, por cierta cantidad de grano que fue importada, "a coll de bèsties, de Castellmontà" (AMV, *CCo* O-37 [1469-70], f. 61r). Según Viciana, "Del governador [de Valencia Vidal de Blanes] procedió Vidal [Castellà d'Orís de Blanes], que fue virrey de Mallorca. Del virrey procedieron tres hijos: Francisco Berenguer, Vidal y Hierónimo, [...] De Francisco, primogénito, se remitte al capítulo de la familia de Vallterra, en quien passó su ser y nombre" (Iborra, ed., *Martí de Viciana: Libro segundo de la Crónica de la ínclita y coronada ciudad de Valencia y de su reino*, pp. 246 y 323). Vid. Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 463, 465, 478, 491, 616 y 731-732.

243 Torró, *Sis poetes del regnat d'Alfons el Magnànim*, pp. 205-206 y 210-212; y Rodríguez Risquete, *Pere Torroella: Obra completa*, I, p. 58.

244 Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 463, 466, 551-552, 593-594, 607 y 866.

245 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 65; Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, p. 295; Torró, *Sis poetes del regnat d'Alfons el Magnànim*, p. 205; Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 240 y 501.

246 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 4: "Y por esta misma causa el príncipe envió a los de la corte de Fraga a Guillén Ramón de Villarrasa su camarero mayor..."; "Volvió Guillén Ramon de Villarrasa otro día, a 8 del mes de deciembre a Fraga con una carta del príncipe..."

247 Vid. Massó Torrents, *El príncep de Viana i les seves relacions literàries*, p. 14; y Riquer, *Història de la literatura catalana*, III, p. 315.

ellos a la muerte del príncipe, que arroja bastante luz acerca de lo que fue su vianismo y el de la mayoría de los linajes valencianos.

Sabido es que Juan II, a fin de privar al bando enemigo de apoyos, tras el fallecimiento de su hijo perdonó de inmediato a quienes lo habían servido, concediéndoles salvoconducto para circular libremente y autorizando a los *consellers* de Barcelona a hacer público el perdón. De manera expresa se mencionaba en ese indulto a Juan de Íxar, Juan de Beaumunt y Joan de Cardona, los más encumbrados de la corte del primogénito, que lo ignoraron.[248] Pero pudo facilitar la vuelta de Guillem Ramon de Vilarrasa y de Francesc Berenguer de Blanes a la ciudad y reino del que eran originarios, donde residían y tenían las heredades sus familias, cerrando una etapa, tal vez la más apasionante de sus vidas, junto al admirado príncipe.

El 22 de septiembre de 1461, un día antes de que este expirara, la diputación del *General* de Cataluña expidió salvoconductos en favor de Guillem Ramon y de otros hombres del entorno de don Carlos que les garantizaban por dos meses el libre tránsito por tierras del principado.[249] Probablemente el camarlengo preparaba su retorno a Valencia, donde ya se encontraba el 19 de diciembre del mismo año, día en que firmaba los capítulos matrimoniales de su enlace con Violant de Montsoriu, y donde en enero del siguiente compraba la casa que fuera de Ausiàs March, situada en la parroquia de Sant Tomàs.[250] No parece que su pasado junto al príncipe supusiera un problema en su reincorporación a la sociedad valenciana, sin duda por la militancia juanista de su influyente hermano, Lluís de Cabanyelles. En 1463 participaba en las cortes valencianas, a las que fue convocado el 15 de febrero, "pro brachio domicellorum", mediante carta dirigida "al magníffich e amat del senyor rey En Guillem Ramon de Vilarrasa, donzell".[251]

Francesc Berenguer posiblemente partiera antes, pues a finales de julio, cuando los ediles de Valencia le pidieron que enviara información de lo que sucedía en Barcelona, no consta que respondiera (doc. núm. 170). Lo que sí es seguro es que en octubre, tan solo un mes después del óbito, el hijo del influyente gobernador de Mallorca se en-

248 Vid. Vicens Vives, "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", p. 250; y Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 443. También Martínez Ferrando, "Datos para el estudio de la Cancillería de los príncipes que disputaron la corona a Juan II de Aragón", p. 230.

249 Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 411.

250 Vid. Chiner Gimeno, "Joan Roís de Corella, la seua vida i el seu entorn: noves dades per a la història de la cultura en la València del segle XV", pp. 166 y 168; id., *Ausiàs March i la València del segle XV (1400-1459)*, p. 470; Soler, *Joan Roís de Corella (1435-1497). Síntesi biogràfica i aportació documental*, pp. 266-267.

251 AMV, *Processos de corts*, yy-20, f. 13v. Estuvo en las sesiones del 21 de febrero, 7 y 8 de marzo, y 4 de mayo (ff. 19v, 32r, 48v y 109v).

contraba ya en el reino, involucrado en un conflicto particular con Lluís Crespí de Valldaura por cuestiones de términos entre Cotes y Sumacàrcer, lugares vecinos de los que él y este eran respectivos señores.[252] Los *jurats* dan fe de ello en cartas del día 29 dirigidas a los lugartenientes de gobernación del reino y de la circunscripción "dellà Sexona": "En la vall de Sumacarcre e loch de Cotes se fa gran ajust, molt certament, de gents d'armes per los honorables En Crespí de Valldaura e En Francesch Berenguer de Blanes ab valedors de cascun d'ells".[253] A partir de entonces se suceden las noticias relativas a este enfrentamiento, que duró varios años,[254] que nos interesa aquí por cuanto demuestra que también fue temprano y definitivo el retorno de este otro camarlengo valenciano del príncipe.

A diferencia del secretario Pellicer, que llegó a ostentar cargos de cierta importancia en Cataluña durante la guerra civil,[255] Vilarrasa y Blanes, como la casi totalidad del estamento militar valenciano, del que formaban parte –Joan de Cardona y Jaume d'Aragó fueron la excepción–, no solo no participaron en la segunda insurrección del principado, sino que se reincorporaron a una sociedad que combatió contra aquella, en la que sus familias destacaron por su militancia realista. El vianismo de los dos donceles camarlengos acabó con la muerte del príncipe de Viana.

Vianismo popular y agitación callejera.

En vida de don Carlos, el apoyo generalizado que encontró su causa en la ciudad de Valencia, frente al intento paterno de desposeerlo de sus derechos, constituye una realidad histórica incuestionable. En ese sentido puede afirmarse que aquella sociedad urbana fue vianista. Ahora bien, no solo se detecta un vianismo *stricto sensu*, defensor del príncipe porque las leyes lo reconocían heredero de la corona; tal era el abrazado –aparentemente sin fisuras– por el patriciado municipal, que en todo momento pidió su liberación y siempre lo consideró primogénito. Pero también hubo un vianismo popular, disidente y antijuanista, bien distinto al enarbolado por los patricios

252 Pons Alós, "Lletra de requesta de batalla a ultrança o carta de desafío de Francesc Berenguer de Blanes, señor de Cotes, a Luis Crespí de Valldaura, señor de Sumacàrcer", pp. 238-239; y Perea Rodríguez, *Estudio biográfico sobre los poetas del* Cancionero General, p. 114.

253 AMV, *LM* 25, f. 36r-v.

254 Aún proseguía en 1463. El 30 de junio de este año escribían los *jurats* a Bartomeu Abat: "E tant com és al trellat dels testimonis produhits per En Francesch de Blanes e Crespí Valldaura en lur debat, reebuts per lo nostre síndich, que lo senyor rey demanà, jatsia cascuna de les dites parts ne tinga ja trellat segons relació del dit síndich, encara, emperò, a superabundant cautela, vos trametem lo dit trellat ab la present. Plàcia-us de continent refferir-ho axí al dit senyor rey" (AMV, *LM* 26, f. 7v).

255 Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*. I, pp. 444-445; Martínez Ferrando, "Datos para el estudio de la Cancillería de los príncipes que disputaron la corona a Juan II de Aragón", pp. 237 y 241.

de la ciudad, aunque sus dirigentes, a diferencia de lo que sucedió en Barcelona, no tuvieron fuerza suficiente para transformar en insurrección el malestar popular. De este otro vianismo se hacían eco los ediles en el texto de las instrucciones que dieron a los embajadores, cuando el príncipe aún estaba en prisión, al ordenarles que tendrían que notificar al rey cuál era en verdad "la volentat de tots los pobles", y que habían de hacerlo sin ambages: "la voluntat e desig dels dits pobles és que lo dit senyor primogènit sia libertat e jurat per primogènit". Más aún, le harían saber, no sólo su convicción de que no serían obedecidas sus órdenes si fueran en sentido contrario, sino que, llegado el caso de que los catalanes entrasen en el reino para liberar por la fuerza de las armas a don Carlos, la población los secundaría: "informant la dita magestat que, si fortuna administrava, per nostres peccats, que los cathalans strenyen més avant los affers ab armes o entraven en lo present regne, tot lo poble, e molts altres, segons los grans sentiments que se n'han, los seguiran, perdent tota vergonya. E en açò no cal dubtar" (doc. núm. 54).

La oligarquía municipal nos ofrece así una de las pruebas más elocuentes de la existencia de un sentir vianista en el reino, cuyas gentes –se alertaba al rey– no solo no tratarían de impedir u obstaculizar las acciones emprendidas por los catalanes para liberar al príncipe, sino que podrían sumarse a ellos. Coincidían con esta percepción otras informaciones, como las suministradas por un espía del principado en febrero de 1461, según las cuales en la ciudad de Valencia "la gent comuna e lo poble tots han gran voluntat en lo deliurament del dit Senyor Primogenit e que no entenen en res contrestar en la dita liberació".[256] Lo cierto es que, de acuerdo con las instrucciones recibidas, los *missatgers* valencianos expusieron a Juan II que la "pau, tranquil·litat e repòs" de los reinos peligraban si él se negaba a reconocer como primogénito a su hijo mayor, "atteses les grandíssimes voluntats e affeccions quasi de tots los pobles e regnícoles, no solament de la dita ciutat e regne de València e del principat de Cathalunya, del qual evidentment se mostra, mas encara dels altres regnes e terres a la corona reyal d'Aragó subjectes, los ànimos dels quals regnícoles a les dites coses notòriament són inclinats" (doc. núm. 74).

Hubo, pues, un vianismo popular entre los valencianos. Y con tintes de insurgencia. En la capital del reino se han podido detectar acciones clandestinas, llamamientos a la sedición mediante pasquines cuyos textos provocaban la repulsa del patriciado, resuelto a defender la causa de don Carlos, pero no a alzarse en armas contra su padre. Frente a esta actitud moderada de los regidores, voces anónimas pretendieron, sin éxito, crear un clima de agitación para provocar un levantamiento contra el rey auto-

256 Bofarull, *CoDoInACA*, XV, p. 287.

ritario, contra el padre que trataba cruelmente a su hijo, el joven príncipe que gozaba de gran simpatía y popularidad.[257] La primera noticia de ello está en las actas del *consell* celebrado el último día de febrero de 1461. El asunto abordado en primer lugar fue la aparición de *cartells* subversivos que habían sido colocados durante la noche en algunas calles de la ciudad. Los pasquines, calificados de "abhominables e molt odiosos" y sus desconocidos autores de "malívoles e perverses persones", tenían una evidente intencionalidad sediciosa: "contenents moltes coses detestables e donants causa a alguna comoció entre lo poble". Los *jurats* informaban del asunto a los *consellers* –aunque daban por supuesto que estos ya conocían la noticia– a fin de que fueran adoptadas medidas para averiguar "qui·ls havia fabricats tant malament e gosats posar, a fi que se'n fes castich degut". Se decidió conceder una importante recompensa a quienes delataran a los anónimos revoltosos (doc. núm. 52). Poco después, el 4 de marzo, en cumplimiento del acuerdo, se leía un pregón por toda la ciudad en el que se detallaba lo que recibiría aquel que revelara quiénes colocaron los pasquines por plazas y lugares públicos, "tements poch a Déu e a la real majestat e en deservici lur e en no poqua turbació del stat pacífich de la dita ciutat e regne" (doc. núm. 68).

Aunque no se desvelaba el contenido, es obvio que los "cartells o epitafis" intentaban crear desasosiego y animadversión hacia el rey por la cuestión del príncipe. En aquel mes de marzo se percibía tensión en las calles de la capital, donde una excesiva ostentación de armas preocupaba a los *jurats* (doc. núm. 77). Una de sus cartas, fechada el último día del mes, constituye un interesante testimonio de esa atmósfera enrarecida y cargada de violencia (doc. núm. 97).[258] En ella daban cuenta de que, según rumores, "un home appellat Cervaces, de Barchinona, que té muller en aquesta ciutat e pledeja ab aquella", habría participado en la colocación de los pasquines: "lo dit Cervaces hauria cabut en lo fet dels cartells". Lo presentaban como un auténtico agitador: ya había participado en 1455 en el asalto y robo de la morería de Valencia. En los días previos a este hecho violento –siempre según los ediles–, él, mostrando "certa bulla ficta e malvada", difundió la falsa noticia de que el papa había otorgado gran indulgencia a todo aquel que matara musulmanes. Tras el cruento episodio, antes de que el gobernador lo apresara, huyó a Berbería, "e may és tornat tro ara".

El turbio personaje había vuelto a Valencia, donde creaba desasosiego en 1461. El 23 de marzo acusaba en ella públicamente a los judeoconversos de ser cómplices en

257 Desdevises, aunque era consciente de lo anacrónico de la expresión, llegó a afirmar: "il fut porté au pouvoir par la seule force de l'opinion publique" (*Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, p. 265). Vid. también Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 273 y 321.

258 La información que sigue se basa, además, en los docs. núm. 102, 109, 139.

Barcelona de *mossén* Requesens, el gobernador del principado, en una supuesta confabulación que tendría como objetivo matar a los veintisiete *diputats* y apoderarse del dinero del *General*; ello habría sido la verdadera causa de la detención del significado oficial realista catalán: "per ço tenien pres lo dit mossén Requesens". Estas, "e moltes altres paraules e coses carregoses als christians novells", constituían una acusación en toda regla contra todos los conversos, a los que señalaba como enemigos del príncipe de Viana y merecedores de la muerte, incluidos los de Valencia: "Volent-hi miscuir los de aquesta ciutat e carregant aquells, los dehia que eren dignes que n'anassen a tall de espasa". Las palabras de Cervaces provocaron la indignación de algunos judeoconversos valencianos allí presentes, cuya reacción motivó la huida del agitador, que partió de inmediato de Valencia. Pero no acabó aquí el asunto, ya que su mujer, ignorante de la marcha súbita y de sus motivaciones, "mès en fama que havien mort al dit son marit", y, acusando unas veces a los oficiales del gobernador y otras a los cristianos nuevos, "provocava a no poch scàndel lo poble d'aquesta ciutat". Con el apoyo de un grupo de personas, llegó a recorrer las calles gritando "que son marit era mort e no trobava justícia". Hasta que quedó demostrado que este había huido a Barcelona, vía Tortosa. Tres hombres fueron enviados por los ediles de Valencia "per fer-lo tornar a la present ciutat", pero fracasaron, presumiblemente por la negativa de las autoridades dertusenses.

En el ecuador del mes de junio, el gobierno municipal volvió a hacer frente a nuevas acciones clandestinas, con toda probabilidad obra del vianismo antijuanista más radical. En el interior de las murallas aparecieron otra vez pasquines "detestables" y "malvats", similares a los de meses atrás, lo que dio pie a una nueva solicitud al *consell* de medidas para localizar, apresar y castigar a sus autores: "lo dimecres propassat, en la nit, eren stats posats çerts cartells, molt abominables e diffamatoris de algunes gents d'aquesta ciutat, ab paraules molt àvols e scandaloses, e ja ans d'aquests ne eren stats posats altres quasi semblants, e cascun jorn, no tement Déu ni la real correcció, no faran àls si lo consell no y proveeix degudament". La petición fue aprobada de inmediato (doc. núm. 153), y durante varios días pareció repetirse lo sucedido tres meses atrás: se leyó un pregón por las calles y plazas en el que prometían recompensas a quienes denunciaran a los que, sin temor de Dios ni del rey, y perturbando "el stat pacífich de la dita ciutat e regne", habían colocado en lugares públicos "epitafis e cartells" de contenido sedicioso (doc. núm. 156).

Fidelidad al rey del estamento militar.

El antijuanismo fue minoritario en el seno del estamento militar valenciano, como quedó de manifiesto cuando Jaume d'Aragó y Joan de Cardona, declarándose en rebeldía, se encontraron aislados en las dos comarcas del reino en que tenían sus seño-

ríos, sin conseguir más apoyo militar que el que les llegó del exterior, de Castilla y de Cataluña.[259] La nobleza en su conjunto se mantuvo entonces fiel a Juan II. Y, según se ha podido ver en páginas precedentes, lo mismo había sucedido con anterioridad, en vida del príncipe de Viana, durante los meses que transcurrieron entre su detención y su fallecimiento.

De la lista de barones y miembros del estamento militar que destacaron por su combatividad realista sobresalen el gobernador don Pedro de Urrea, señor de la Tinença de l'Alcalatén, y el conde de Oliva, Ramon de Riusec, *alias* Francesc Gilabert de Centelles, señor de la baronía de Nules, de Murla y del valle de Ayora, ambos vinculados familiarmente.[260] Asimismo fueron firmes puntales de la causa del monarca el gobernador de *Xixona enllà* Lluís Cornell, señor de Moixent,[261] Joan de Pròxita, señor de Alcocer,[262] Carroç de Vilaragut, titular de la baronía de Albaida,[263] y Joan de Vallterra, que lo era de la de Torres Torres.[264] En el mismo sentido actuaron el poderoso Lluís Despuig, quien, como maestre de la orden de Montesa, tenía bajo su jurisdicción el te-

259 Vid. Llorca, *Sublevación del infante don Jaime de Aragón, seguida de la de su hijo del mismo nombre (1462-1477)*, pp. 20-59; y Rubio Vela, "El condado de Dénia en tiempos del *Tirant*. A vueltas con la identidad de Joanot Martorell", pp. 574-583.

260 "Noverint universi quod nos, Raymundus de Rivosico, aliter nominatus Franciscus Gilabert de Centelles, comes Olive, dominus baronie et villarum de Nules e de Murla ac vallis d'Ayora in regno Valentie..." (AMV, *Protocols, Jaume Beneyto* r-20, s. fol.; 1467, junio, 16). Beatriz, sobrina de don Pedro de Urrea, "casó con don Françés Guilabert de Centellas, conde de Oliva". Era hija de su hermano de padre Lope Ximénez de Urrea, el que fuera virrey de Sicilia, quien contrajo segundas nupcias "con doña Cathalina Centellas" (Ubieto Artur, *Pedro Garcés de Cariñena, Nobiliario de Aragón. Anotado por Zurita, Blancas y otros autores*, pp. 269-271).

261 *Epistolari de la València medieval (II)*, p. 386. AMV, *LM* 25, f. 77r-v (1462, mayo, 12); id., *Procesos de Cortes*, yy-19, f. 53v (1446, julio, 1).

262 "...los affers de mossén Johan de Pròxida ab don Loís Cornell [...] que los dos moros vassalls del dit mossén, [...] són stats degollats e morts en un barranch en terme de Thous, e aprés los han portat soterrar al loch d'Alcocer, qui és del dit mossén Johan..." (AMV, *LM* 20, f. 151r-v; 1443, enero, 31).

263 "Ego, Paulus Rossell, notarius, civis Valentie, procurator nobilis Carrocii de Vilaragut, militis, domini ville et baronie d'Albayda..." (AMV, *Protocols, Jaume Beneyto* r-4, s. fol.; 1440, febrero, 26). Según Melcior Miralles, adquirió la baronía de Corbera en 1470: "En lo dit any .LXX., lo senyor rey don Johan e lo senyor príncep don Ferrando an empenorat Gandia a la ciutat de València; la baronia de Corbera, a mossén Caròs..."; "Divenres a .VII. de març [1477] morí mossén Caròs, senyor de la baronia de Corbera" (Rodrigo Lizondo (ed.), *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, pp. 341 y 447). El Barón de San Petrillo fecha cinco años antes la compra de Corbera (*Los Cruilles y sus alianzas. Nobiliario valenciano*, pp. 401-405). El 3 noviembre 1467, "in loco de Bicorb", actuaba como testigo de un acto notarial su hijo homónimo: "venerabilis, nobilis et magniffici Guillermus Serra, canonicus Sedis, Carrocius de Vilaracuto, dierum minor, miles, et Petrus Dezllor, civis Valentie" (AMV, *Protocols, Jaume Ximeno* 8-1, f. 178r-v).

264 AMV, *LM* 26, f. 99r (1464, agosto, 11): "Al molt magníffich mossènyer e de gran providència mossén Joan de Vallterra, senyor de la baronia de Torres Torres".

rritorio del Maestrat,[265] y Juan Fernández de Heredia, noble de estirpe aragonesa con señoríos en el reino de Valencia, a quien Juan II, cuando decidió trasladar a Morella a su hijo preso, "encomendó la guarda de la persona del príncipe [...], que fue la mayor confianza que en aquel tiempo se pudo hacer de ningún caballero".[266] Como embajadores de la reina, ambos, Despuig y Heredia, estuvieron presentes en Barcelona en el acto de juramento del príncipe de Viana (docs. núm. 165 y 166).

No menos lo fue Pero Sanchis de Centelles, también llamado Pero Sánchez de Calatayú, "senyor del loch de Pedralba" y yerno del batle general Berenguer Mercader.[267] Así como el noble Rodrigo Díez, señor de Andilla hasta 1458 –fecha en que la vendió a su hermano Manuel Díez–, y hombre de reconocidas aficiones literarias,[268] que se nos muestra como persona de confianza de Juan II.

Los vínculos familiares contribuían a reforzar el entramado de solidaridades de aquella combativa oligarquía realista. Rodrigo Díez, además de estar emparentado con el mencionado Pero Sanchis de Centelles o de Calatayú,[269] era marido de Beatriu, hija

265 El maestre movió tropas en favor de Juan II muy pronto. Pere Jordà, diputado local de Tortosa, informaba a los *diputats del General* el 6 de mayo de 1461: "Certificantvos mossenyors que aci es fama que en regne de Valencia se fa empre de moltes gentes per part del Senyor Rey e en lo Meastrat (sic) de Muntesa per part del senyor mestre e en altres parts. E diuse que lo Senyor Rey deu esser prest a la ciutat de Valencia de que aquesta ciutat sta en gran suspita e vos haurien a gracia volguesseu provehir que algunes gents fossen aci tramesses per custodia de aquella" (Bofarull, *CoDoInACA*, XVI, pp. 413-416).

266 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 6; y doc. núm. 29. Masalavés le fue vendido en 1462 para pagar a los acreedores del señor, Joan Jeroni de Vilaragut (Madoz, *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España y sus posesiones de Ultramar*, XI, p. 279). Dos años después, Fernández de Heredia obtenía de Juan II el mero y mixto imperio sobre ese lugar y sobre Alàsquer, según López Rodríguez, *Nobleza y poder político en el reino de Valencia (1416-446)*, p. 79.

267 *Epistolari de la València medieval (II)*, p. 386, Sáiz Serrano, *Caballeros del rey. Nobleza y guerra en el reinado de Alfonso el Magnánimo*, p. 249; y AMV, *MC* A-35, f. 246v (1453, marzo, 23). El noble "mossén Pero Sànchiz Centelles, cavaller, habitador de la dita ciutat", percibía en 1469 una renta procedente de censos que en 1463 "foren venuts e originalment carreguats a l'honorable mossén Berenguer Mercader, cavaller, *tunc* batle general del dit regne de València [...] Enaprés, lo dit honorable mossén Berenguer Mercader, en pagua prorata de la dot per aquell constituhida al dit noble mossén Pero Sánchez ab la honorable Na Johana, *tunch* donzella, filla sua e ara muller de aquell, li ha transportats los damunt dits..." (AMV, *CCo* O-37, ff. 92r-93r; 1469, agosto, 17). También se da cuenta de ello: "ego, Petrus Sánxez de Calatayú, miles, habitator Valentie [...], originaliter onerati honorabili Berengario Mercader, militi, seniori, tunc baiulo generali regni Valentie, nomine suo proprio [...] Dictus autem honorabilis Berengarius Mercader, emptor, collocando mecum in matrimonium venerabilis Iohanna tunc domicella, nunc uxor mea, insoltum dote illius mihi constituit, transtulit michi et meis..." (AMV, *Protocols, Jaume Beneyto* r-22; 1470, noviembre, 14).

268 Torró, *Sis poetes del regnat d'Alfons el Magnànim*, pp. 177-196; Corbalán de Celis y Durán, "Unas notas genealógicas sobre Manuel Diez, autor del *Llibre de la Menescalia*", pp. 14-15.

269 En la claveria de 1433-34 fue cancelado un censo que era propiedad de "mossén Manuell Díez, cavaller, e Na Blancha de Cal·latayú, muller sua, ab asentiment e vol·lentat del noble mossén N'Aymerich de Sentelles, cavaller, axí com a pare e legítim aministrador hi encara tudor e curador del noble En Pero Sanxis de Ca-

de Pere de Siscar y de Isabel Çaera. Al ser esta hija del jurista Guillem Çaera, hermana, por tanto, del *racional*, no hay duda del parentesco familiar entre el noble y este último,[270] el hombre de confianza del rey en el seno del gobierno valenciano. Lo cierto es que en marzo de 1461, momento de máxima tensión con los catalanes, desde Zaragoza, Juan II encomendó a Díez una tarea comprometedora: reclutar hombres en Valencia para llevarlos a la capital aragonesa y ponerlos a su servicio: "fer aquí certs ampraments de gent de cavall en nom del dit senyor per ço que la dita gent de cavall vingués ací". El citado noble fue el primero que recibió este encargo: "havem sentit que al noble mossén Rodrigo Díez era stat donat primerament càrrech, ans de la nostra venguda, de explicar la dita creença per part de la [magestat] del dit senyor a aquells que havien a esser amprats". Los embajadores, conscientes de la gravedad, pidieron monarca "revocar les dites letres de ampraments", lo que al fin hizo con las aún no expedidas, "provehint, encara, ab sa reyal letra, directa als dits noble e magníffichs governador e batle general, que signifficassen e diguesen al dit noble mossén Rodrigo Díez que en alguna cosa no enantàs en virtut de la creença a aquell donada e per aquell explicadora per causa dels dits ampraments" (doc. núm. 76).

Cabría añadir a la lista a Rodrigo de Rebolledo, ya que, gracias al favor de Juan de Navarra, este caballero, exiliado castellano, era señor de Calp, Benisssa, Teulada y Altea.[271] Fueron estas propiedades prueba y consecuencia del profundo afecto real hacia este militar "de la confianza del infante don Juan", en expresión de Riquer, "fiel camarlengo" y "juanista convencido" según Vicens, a quien habilitó para que, pese a ser natural de Castilla, pudiera gozar de oficios y beneficios en el reino de Valencia:

---

latayú, fil seu, nét e ereu del noble mossén Pero Sanxis de Cal·latayú, avi seu". Pero Sánchez de Calatayú era, pues, hijo de Eimeric de Centelles, y nieto y heredero de su abuelo homónimo, quien en 1422 compró las rentas censales en cuestión y las "costituí en dot del matremoni fermat entre lo dit noble mossén Manuell Díez e la noble Na Blancha de Calatayú, filla sua" (AMV, *QC* W-2, f. 144r).

270 "Rodericus Díez, miles, habitator Valentie, gratis et scienter, nomine meo proprio et ut procurator nobilis B[e]atricis, uxor mee, ut de dicta procuratione constat cum publico instrumento acto in loco de Benigafull, vallis d'Uxó [...] Et qui centum solidi censuales predicti dicte nobili uxor mee pertinent et expectant titulo venditionis sibi facti simul cum aliis censualibus per honorabilem Petrum de Siscar, militem, habitatorem dicte civitatis heredem universalem bonorum omnium et iurium que quondam fuerunt honorabilis Ysabelis, eius uxor, quondam [...] Et pertinerunt et expectarunt dicte honorabilis dompne Ysabeli, quondam uxoris dicti honorabilis Petri de Siscar titulo partitionis inter eam, heredem universalem simul cum aliis heredibus honorabilis Guillermi Çaera, legum doctoris, quondam patris eius..." (AMV, *Protocols, Joan de Santfeliu* q-4, s. fol.; 1438, mayo, 21). Bienes censales comprados en 1416 por "micer Guillem Çaera, lesensiat en leys", pasaron a su muerte, en 1421, como el resto de sus propiedades, a sus herederos: "tots los béns d'aquell pervengeren a Tomàs, Ysabel, Berenguer, Guillem, Beatriu, Xibil·la, germans, fil[s] del dit micer Guillem e de la honorable Na Francescha, muller sua". En 1432, parte de los censos, por sentencia arbitral, "foren ajutjats [...] a la noble Na Beatriu e al curador de aquella, e per aquells al noble mossén Rodrigo Díez, cavaller, marit de la dita Na Beatriu" (AMV, *Quitaments de Censals* W-2, f. 122r).

271 Campón Gonzalvo y Pastor Fluixà, *Nuevas aportaciones a la Història de Calp*, pp. 126-140; y Campón i Gonzalvo, *Història medieval d'Altea*, pp. 77-78 y 100-101; Llopis Bertomeu, *Calpe*, pp. 59-62.

"qui és per fur abilitat e pot posseyr officis e benefficis en aquest regne".[272] Émulo notorio del príncipe de Viana, los catalanes lo acusaban de ser uno de los "malos consejeros" del rey, como revelan los gritos en su contra que se dejaban oir en las calles barcelonesas en marzo de 1461, donde había "minyons armats cridant altes veus visque Don Carles e muyra Robolledo e los mals consellans".[273] No por casualidad él, su hijo y el maestre de Montesa figurarán entre las personas que en el verano del año siguiente fueron declaradas enemigos del principado por los *diputats* y *consell* catalanes.[274]

272 Rubio Vela, "Circunstancia familiar y entrada en la vida política del joven poeta valenciano Joan Escrivà (1461-1462)", p. 59.

273 Bofarull, *CoDoInACA*, XXVI, p. 74. El 13 de agosto de 1461, los diputados del principado, en presencia del príncipe de Viana, adoptaron medidas contra Rodrigo de Rebolledo, que había "dades a saco e corregudes dues viles de don Jofre de Castro en Arago per ço com lo dit don Jofre qui es catala ha seguida la oppinio dels catalans en la sua liberacio a fi que los catalans sien be tractats" (*ibid.*, XVII, pp. 394-395 y 435).

274 Sans i Travé (ed.), *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, p. 161.

Los préstamos y nombramientos de don Carlos.

En los meses anteriores a la orden de prisión, cuando se encontraba en Barcelona, Carlos de Viana, siempre necesitado de dinero, pidió de nuevo préstamos a particulares. La reconciliación con el padre mejoraba su posición, en apariencia al menos, ante los posibles acreedores. Consiguió algunos créditos en Valencia, ciudad a la que envió en la primavera de 1460 a su trinchante y *escrivà deració* "Iohannes Martorell, civis Valentie" –confundido con el novelista homónimo, caballero y no ciudadano: "Iohannes Martorell, miles"–, que actuó como procurador suyo para gestionarlos.[275] Guillem Çaera, el poderoso *racional*, fue uno de los prohombres a los que recurrió don Carlos, parece ser que sin éxito.[276] Sí pudo agradecer, en cambio, a Berenguer Mercader, el *batle general*, la respuesta que había dado a su petición personal, positiva, aunque con condiciones de garantía: "molt voluntàriament e promta vos sou offert en voler fer per nós socórrer-nos en aquesta nostra necessitat, però que sens nostra letra no dareu la quantitat a algú". Consta que el príncipe, entre el 5 de junio y el 2 de agosto, consiguió las cantidades siguientes, en libras, de hombres de Valencia: 275 del *batle* Mercader, 220 de Pere de Castellví, 150 de Joan de Vallterra, 50 de Ramon de Pertusa, 150 de Lluís de Montagut, y 100 de *misser* Miquel Dalmau. Otros valencianos que, según noticia documental, le facilitaron dinero a crédito en algún momento fueron Lluís de Vich, Lluís Despuig, maestre de Montesa, Joan de Cardona –el fiel amigo y privado–, el doncel Vidal de Vilanova y Lluís de Santàngel. [277]

275 Sobre la confusión del servidor del príncipe con el novelista homónimo vid. Rubio Vela, *Joanot Martorell y el condado de Dénia. Una clave en el Tirant*, pp. 16-23; y "L'escrivà deració del príncep de Viana i l'autoria de *Tirant lo Blanch*. Notes de crítica documental a l'entorn d'un miratge literari".

276 Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 453. La autora, que transcribe erróneamente "Guillem Caer", le asigna el cargo de *maestre racional*, un oficio real, bien distinto del oficio de *racional* de la ciudad de Valencia, de carácter estrictamente municipal.

277 Vid. Bofarull, *CoDoInACA*, XXVI, pp. 245-246, 270-273 y 277; Desdevises, *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, p. 301-302; Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 453, 478,487, 488, 490, 491 494 y 616; y Torró, "Els darrers anys de Joanot Martorell. Regesta documental", pp. 4-8.

¿Significa ello que fueron vianistas? ¿Figurar en la lista de acreedores puede considerarse indicio de simpatía política? En modo alguno. Es obvio, por ejemplo, que el *batle general* del reino, Berenguer Mercader, nunca estuvo al lado de Carlos de Viana. Todo lo contrario: su actuación demuestra que fue un fiel servidor del padre y hombre de su confianza. Sin embargo, en noviembre de 1460 el príncipe le agradecía un préstamo personal de 320 libras, con promesa de devolución, y figuraba en la lista de acreedores elaborada tras su fallecimiento. Igualmente, en las páginas precedentes hemos podido ver que existen pruebas del marcado perfil realista de *maestre racional* Lluís de Vich, hijo de Guillem de Vich,[278] tan incuestionable como el del maestre de Montesa Lluís Despuig, que también le proporcionaron dinero a crédito. Lo mismo cabe afirmar de Joan de Vallterra. Hay muestras bien tempranas de la confianza que tenía depositada en él Juan II.[279] Confianza por completo justificada: según se ha visto, le dio apoyo militar en los comienzos de la crisis y fue uno de los cuatro nobles valencianos a quienes Pau Rossell explicó personalmente, por orden expresa del monarca, las causas de la detención de don Carlos.[280]

Es obligado, por tanto, desterrar la idea de que quienes prestaron dinero al príncipe eran todos ellos simpatizantes de su causa, afectos a su persona y hombres a su servicio, políticamente contrarios al soberano. Resulta evidente que ni Berenguer Mercader, ni Lluís de Vich, ni Lluís Dezpuig, ni Joan de Vallterra lo fueron.[281] También es cosa comprobada la absoluta lealtad a Juan II de Vidal Castellà Orís de Blanes, lugarteniente y gobernador general del reino de Mallorca, quien, sin embargo, prestó 400 libras a su hijo.[282]

---

278 Fiel servidor de Juan de Navarra en el ducado de Gandia (véanse las pp. 80-81), Guillem de Vich ostentó antes que su hijo Lluís el cargo de *maestre racional* del reino (AMV, *LM* 21, f. 44r-v; 1449, octubre, 22). También era hijo suyo y homónimo el chantre de la catedral de Valencia que en septiembre de 1461, enfrentado a un sector de eclesiásticos, era defendido por los ediles de la ciudad (doc. núm. 174). Vid. Rubio Vela, *Alfons de Borja y la ciudad de Valencia,* pp. 58-59 y 186-187.

279 Muy poco después de sentarse en el trono de Aragón, previendo que una gran multitud de gente vendría a la ciudad de Valencia para ganar la indulgencia concedida a la Catedral por Calixto III, Juan II informó a los *jurats* que había considerado "que deguessen esser elegits tres hòmens disposts los quals haguessen consemblant potestat e juredicció de aquella que ha lo portantveus de governador en aquest regne o son lochtinent, los quals fossen mossén Francesch Maça, mossén Berenguer Vives Buÿl e mossén Johan de Vallterra, e per als quals vostra senyoria hauria manat esser feta certa comissió bastant" (AMV, *LM* 23, f. 189r; 1458, agosto, 5).

280 Véanse las pp. 21, 32 y 33.

281 Se equivoca Rodríguez Risquete cuando interpreta que "Mossén Johan de Vallterra", valenciano que, tras la muerte del príncipe, recibió las ciento cincuenta libras que le había prestado, era servidor de Carlos de Viana (*Pere Torroella: Obra completa*, I, p. 70).

282 Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, pp. 463 y 465.

El caso de este último y el de Vallterra son especialmente ilustrativos, por el vínculo familiar entre ambos, militantes juanistas muy marcados, y Francesc Berenguer de Blanes, el camarlengo valenciano de Carlos de Viana: casado con una hija de Joan de Vallterra, su padres eran Vidal Castellà d'Orís de Blanes y Joana Berenguer, la dama a la que fray Pero Martínez dedicó el *Mirall dels divinals assots* cuando se encontraba encarcelado en el castillo de la ciudad de Mallorca por su participación en la rebelión contra Juan II. La obra termina así: "...e ultimament, en los açots e congoxes retent la anima al creedor y redemptor de aquella, veure puga per temps lo molt magniffich e virtuos senyor marit vostre, vostra senyoria, ffills e ffilles devant los peus de Jesus benaventuradament ffruint". Palabras escritas durante el último trimestre de 1463, poco antes de la atroz ejecución del dominico en la ciudad insular, sin duda con la esperanza de que Joana, intercediendo ante su marido, consiguiera evitarla.[283] Es bien llamativo el hecho de que la condena a muerte de fray Pero Martínez, destacado vianista –"*Quia Carolo beato* / he servit ab grant amor, / *a patre rege irato* / reb presons y tal furor"–, fuera llevada a cabo por un Blanes casado con una Berenguer, los padres de Francesc Berenguer de Blanes, el camarlengo del príncipe.

Si los préstamos, salvo excepciones, no pueden considerarse prueba de proximidad política al príncipe, tampoco pueden serlo sus nombramientos, algunos claramente relacionados con aquellos. Caso notable es el de Lluís de Santàngel, mercader valenciano, hábil financiero, que "se captó enteramente la confianza de Juan II" antes de que se sentara en el trono de Aragón, cuando era lugarteniente de su hermano Alfonso.[284] Pues bien, don Carlos lo nombró *escribano de la futura princesa de Viana* antes –obviamente– de que supiera quién iba a ser la mujer elegida para contraer un matrimonio que nunca se realizó; algo que "resulta curioso", según escribe Miranda Menacho, y que prueba el carácter ficticio, puramente nominal, de algunos de los títulos concedidos por don Carlos. Su rango le brindaba la posibilidad, bien como muestra de gratitud, bien para tejer una red clientelar propia, de hacer nombramientos que daban lustre a quienes los recibían, pero nada más, ya que carecían de retribución e incluso, a veces, como en el caso de Santàngel que acabamos de señalar, hasta de sentido.[285]

---

283 Riquer (ed.), *Obras de Pero Martínez, escritor catalán del siglo XV*, pp. 10-16, 21 y 132-133.

284 Nicolau Bauzá, J., "Los Santàngel de Valencia", p. 40; y Hinojosa Montalvo, "Los Santàngel en tierras alicantinas", p. 46.

285 Vid. Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón (1457-1461)*, pp. 184-188, 249-251, 464 y 586. Otros caballeros valencianos señalados por la autora son Pere d'Òdena, nombrado mayordomo, y Pere Roís de Corella, copero (pp. 192, 534-535 y 557). Jaume Alfons, ciudadano, recibió el 8 de febrero de 1460 el cargo de *escrivà de ració*, y en julio del siguiente Andreu Català era designado lugarteniente del tesorero (pp. 220-221 y 398). Como "servidores y consejeros" son citados el doncel Joan d'Aranyó, los nobles Mateu Llançol y Jaume de Pallars Lladró, así como los caballeros Joan de Montagut y Bernat Sanz, todos ellos valencianos, al igual que Lluís de Vilaragut, que en diciembre de 1458, en Sicilia, era camarlengo (pp. 178 y 493). Para otro, Jaume Salvador, solicitó don Carlos un beneficio en la catedral de Valencia (p. 248).

Palabras y conceptos.

Cuando se utiliza una única palabra o concepto para designar fenómenos históricos complejos y de naturaleza plural, resulta obligado abordar la cuestión terminológica, no solo por elementales exigencias de precisión y claridad, sino para evitar simplificaciones que en ocasiones pueden incluso hacer incomprensible el asunto mismo enunciado por el vocablo. 'Vianismo', con sus derivados, es uno de esos casos. ¿Qué entendemos por 'vianista'? En sentido estricto el término designa a las personas o entidades que dieron apoyo a la causa del príncipe Carlos de Viana en su conflicto con Juan II. Vianistas fueron el noble valenciano Joan de Cardona o los regidores de la *diputació* y *consell* del principado de Cataluña. Ahora bien, ¿lo fue también el gobierno municipal de Valencia? Como institución, según hemos visto, no solo no aceptó nunca el intento del monarca de privar a su hijo primogénito del derecho de heredar la corona, sino que le pidió de manera reiterada que depusiera su actitud, esgrimiendo argumentos históricos, jurídicos y políticos. *Stricto sensu*, pues, los rectores de la capital del reino de aquellos años fueron vianistas o, al menos, se comportaron como tales. Es evidente, sin embargo, que su vianismo era bien distinto del de sus colegas de Barcelona. De ahí que, en rigor, deba hablarse, no de *vianismo*, sino –en todo caso– de *vianismos*.

En el principado, además de una gran radicalidad, el vianismo tuvo un sesgo reivindicativo. En diciembre de 1460 ya se vivía allí en "un clima precursor de guerra civil" derivado de un conflicto entre sus oligarquías y la corona que venía gestándose desde hacía mucho tiempo. En ese contexto social se produjo la orden de detención de don Carlos, cuya figura apareció "en el tremendo remolino de la revolución catalana", no como la de un "caudillo político", sino como la víctima del autoritarismo de Juan II, lo que permitió a los dirigentes rebeldes hacer suya la causa del príncipe, convertirla en "argumento principal" de su lucha contra el poder de la monarquía, según Vicens Vives,[286] que en esto coincide plenamente con Desdevises, para quien "l'arrestation de D. Carlos ne fut que le prétexte de l'agitation catalane". Y escribió al respecto: "Si les Catalans ne s'étaient soulevés que pour obtenir la libération de D. Carlos, la paix eût été rétablie du jour ou D. Carlos serait sorti de sa prison; mais la Généralité de Catalogne voulait obtenir du roi mieux qu'un ordre d'élargissement du prince: elle voulait une revision de la constitution qui empêchât à l'avenir tout malentendu entre elle et le roi".[287] Efectivamente, tomadas las armas para conseguir la li-

286 Vicens Vives, "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", pp. 225, 228 y 247. A juicio del autor, al producirse el fallecimiento del príncipe de Viana se pondría de manifiesto más claramente aún que la defensa de sus derechos no fue el principal objetivo del movimiento que, enarbolando su nombre, se desencadenó "para reducir a una mínima expresión la autoridad de la monarquía; no para transferirla de padre a hijo. Hecho que muy posiblemente jamás comprendió bien don Carlos" (p. 353).

287 *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane*, pp. 309 y 352.

bertad del heredero, pronto se vio que las metas iban mucho más allá de su defensa. Se proponían alejar del rey a sus consejeros –"pravarum atque malivolarum personarum"–, constituir Cataluña "in tranquillo stato" y garantizar su ordenamiento político e institucional, "statuendo leges et libertades illius in firma stabilitate".[288]

La defensa del joven príncipe, instrumento emocionalmente muy valioso para los rebeldes, pronto pasó a ser *uno de sus objetivos*, no *el objetivo* del movimiento insurreccional, cuyo detonante fue el arresto de aquel en Lérida. En los meses siguientes a la liberación, sus dirigentes, dueños de la situación, obligaron a la debilitada monarquía a firmar la célebre capitulación o concordia de Vilafranca del Penedès, que significaba aceptar "una reorganización profunda de la alta administración del Principado", cuyas autoridades, además de ser naturales de Cataluña –excepto el canciller, que habría de ostentar, no obstante, una prelatura catalana–, "pasarían a depender económicamente del país y no del rey".[289] Este sesgo particularista de la insurrección no pasó inadvertido. Las clases rectoras de los reinos de Aragón y Valencia, conscientes de que la causa del príncipe y las reivindicaciones del principado eran cosas distintas, las diferenciaron desde el primer momento: "procuraron deslindar el motivo del arresto de don Carlos y las reclamaciones políticas de Cataluña".[290]

Los movimientos en favor de la causa del príncipe no fueron emprendidos solamente por los catalanes. Las cortes aragonesas, al día siguiente de la orden de prisión, enviaron al rey una embajada en la que había representantes de todos los estamentos con la finalidad de suplicarle que liberase a su hijo.[291] Fueron los primeros en hacerlo. El *General* del principado pudo acusar a los aragoneses de "falta de colaboración", pero no de no haber defendido la causa de don Carlos.[292] Lo mismo puede decirse de los valencianos. Cuando estaba aún en prisión, los *jurats* de Valencia manifestaron por carta a los *consellers* de Barcelona y a los *paers* de Lérida, saliendo al paso de sus reproches de tibieza, que habían pedido al rey su libertad desde el principio y que compartían sus deseos y objetivos; el hecho de que no haber enviado de inmediato una embajada en modo alguno podía interpretarse como un intento de eludir el problema:

---

288 Vicens Vives, "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana", p. 244.

289 Vicens Vives, *Juan II de Aragón*, pp. 238 y 240. El texto de la concordia ha sido reeditado en Alcoberro (ed.), *Pere Miquel Carbonell, Cròniques d'Espanya*, II, pp. 225-244.

290 Vicens Vives, *Fernando el Católico, príncipe de Aragón, rey de Sicilia*, pp. 104-108. Algo similar ha dicho más recientemente Miranda Menacho, según la cual las autoridades valencianas, mallorquinas y aragonesas fueron conscientes de que el conflicto "no era sólo entre Juan II y el príncipe de Viana, sino que también representaba los conflictos sociales del Principado de Cataluña, algo que era alieno (*sic*) a sus políticas" (*El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 339).

291 Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVII, 4.

292 Vid. Miranda Menacho, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón*, p. 335.

"no creguen vostres reverències, virtuts e noblees que nosaltres nos hajam oblidat en los proppassats dies, venint a nostra notícia la detenció feta per la dita magestat en la ciutat de Leyda de la persona de l'il·lustríssimo senyor don Carles, príncep de Viana, primogènit del dit senyor, instantment suplicar la sua serenitat per lo delliurament del dit senyor príncep e per la bona concòrdia dels dits senyors pare e fill". Habían actuado, pues, sin esconderse, "ab suma dil·ligència" y "no gens divisos, ans concordants ab vosaltres en aquest desig e affecció" (doc. núm. 22). Más adelante, una vez libre el príncipe, se mantuvieron firmes en solicitar de Juan II su reconocimiento como heredero. Las páginas precedentes dan fe de ello sobradamente.

Así pues, en rigor, se puede afirmar que la actitud del patriciado de Valencia, en su conjunto, fue de defensa del príncipe de Viana frente al monarca, sin que ello supusiera una quiebra en la fidelidad a este. ¿Cómo calificar tal posición? Es evidente que, desde una concepción del vianismo *stricto sensu*, los patricios valencianos fueron vianistas. No así desde la perspectiva del vianismo que enarbolaban los rebeldes de Cataluña, mezcla de defensa del príncipe y de reivindicaciones territoriales. Nos encontramos, pues, con un término que remite a realidades de naturaleza diferente. De ahí la necesidad de usar plural. No hubo *vianismo* sino *vianismos*. Y no se trata de una cuestión de matiz, sino de concepto. Haberlo pasado por alto ha dado pie a interpretaciones equivocadas del pasado, en particular en el ámbito de la historia cultural y literaria, donde con cierta frecuencia se ha aplicado la palabra 'vianista' solo en uno de sus sentidos: el de disidente, el de enemigo del monarca y partidario del príncipe. En el reino de Valencia no fue así. Y es preciso tenerlo en cuenta al abordar las biografías y obras de autores valencianos. Tres de los más importantes han sido presentados como personas próximas al príncipe de Viana: Ausiàs March, Joanot Martorell y Joan Roís de Corella. Comenzaremos por este último.

Hombres de letras.

El vacío documental que, hasta hace poco tiempo, ensombrecía el conocimiento de la vida de Joan Roís de Corella entre los años 1453 y 1468, a juicio de Riquer no era total gracias al *Debat epistolar entre mossèn Corella y el príncep de Viana*, que debió de haberse escrito "durant les estades d'aquest darrer a Barcelona, del 28 de març al 26 de novembre del 1460, o del 12 de març al 23 de setembre del 1461", dia en que don Carlos murió. Para entonces, Corella "ja és un escriptor amb un cert prestigi, com demostren els elogis que li fa el Príncep".[293] Se trata de los elogios de que se hacen eco, entre mu-

293 Riquer, *Història de la literatura catalana*, III, pp. 256 y 298-299. Para Romeu i Figueras el *Debat* podría haberse escrito entre julio de 1459 y septiembre de 1461, y la frase indicaría "l'alt concepte que tenia el príncep en-

chos otros, López Quiles y Ribes con estas palabras: "el Príncep de Viana, Señor de Gandia i corresponsal de l'escriptor, arriba a afirmar de Corella que és *el mas suficiente ante nuestra presencia*".[294] Los autores introducen en su comentario una referencia al título de duque de Gandia del príncipe, sin duda para relacionarlo más estrechamente al poeta valenciano. Hizo lo mismo Riquer, que escribió al referirse a la cuestión: "No oblidem, però, un fet important i que és potser el que emmena a explicar les relacions entre l'escriptor i el Príncep. Carles de Viana fou duc de Gandia *des del 1439 fins a la seva mort*, i Joan Roís de Corella pertanyia a una família de Gandia, on potser havia nascut". Y creyó ver un reflejo de ello en unas palabras –"aunque la obediencia al senyorío devida sea"– que el poeta valenciano habría escrito "perquè complau el duc de Gandia, el seu senyor, en el vell sentit feudal del mot".[295] Ahora bien, según ha quedado demostrado en páginas precedentes, en 1461, cuando murió, Carlos de Viana no era duque de Gandia. Había dejado de serlo diez años atrás, al alzarse contra su padre en Navarra. La titularidad del señorío, que había sido de Juan de Navarra desde 1425 hasta 1439 y que permaneció bajo el control de oficiales nombrados por él cuando lo transfirió a su hijo, volvió a ser suyo. El ducado gandiense, donde jamás estuvo don Carlos, fue de este durante la década de los años cuarenta del siglo XV, en todo caso hasta 1451. Cualquier interpretación de los textos de Corella en relación con el elogio del príncipe, situado cronológicamente en torno a 1460, ha de tener esto en cuenta.

Una segunda cuestión es la naturaleza de de dicha relación. ¿Solamente literaria o también política? Martí de Riquer no se pronunció de manera rotunda acerca del posible vianismo del valenciano, aunque lo sugirió: "Els hiperbòlics ditirambes que Joan Roís de Corella adreça al príncep de Viana són, de vegades, tan exagerats que hom té la impressió que tanquen al·lusions concretes o que dissimulen una actitud que podríem considerar adversa a Joan II".[296] Para Riquer, tras la admiración estética pudo existir un vínculo político que implicaba, a su modo de ver, adversidad hacia Juan II. Corella, admirador del príncipe, solo podría ser hostil hacia su padre. Sin embargo, algo no encajaba en este trenzado de afectos literarios y lealtades políticas, como el propio Riquer señaló con absoluta claridad: de Corella también partieron elogios a Juan II. Lo hizo en la *Tragèdia de Caldesa*, en cuyo texto existe una célebre alusión que obliga a poner en duda la idea de que el poeta fuese su enemigo: "En la part del món

vers el nostre autor, que ja devia gaudir aleshores d'una bona anomenada com a literat" ("Dos poemes de Joan Roís de Corella: 'A Caldesa' i 'La Sepultura'", pp. 119-120).

294 López Quiles y Ribes Palmero (eds.), Joan Roís de Corella, *Psalteri*, p. 15.

295 Riquer, *Història de la literatura catalana*, III, pp. 299-300. Fullana, sin afirmarlo de manera explícita, lo dio a entender en *El poeta Ausias March. Su ilustre ascendencia, su vida y sus escritos*, pp. 192 y 224.

296 Riquer, *Història de la literatura catalana*, III, pp. 256 y 298-300.

a la qual encara de present de la gentil filla d'Agenor propi nom li resta, en la feroce bel·licosa província d'Espanya, en lo delitós ameníssim regne de València, dins los murs de la sua major ciutat, *regnant aquell que a l'animós troià ha succeït en egual ànimo, rei don Joan,* una ínclita donzella...".[297] De ahí la cautela del sabio maestro, que, pocas líneas antes, al referirse al tratamiento de "vostra majestat" que el poeta da al príncipe, escribió: "o bé és una hipèrbole merament literaria, o bé respon a una actitud que suposaria rebel·lia envers Joan II, citat amb elogi a la *Tragèdia de Caldesa*".[298]

La contradicción explica la prudente reserva de Riquer acerca del *vianismo* del escritor valenciano. ¿Cómo es posible que un partidario de don Carlos ensalce de forma tan rotunda al padre? Es obvio que en esta visión subyace la idea de que era imposible que el vianista Corella pudiera ser fiel súbdito de Juan II. Es decir, la idea de que vianismo era equivalente a antijuanismo, por lo que militar en las filas de aquel implicaba necesariamente ser hostil hacia el rey que desde 1450 había combatido, encarcelado y perseguido a su primogénito, obligado a vivir años en el exilio. Ahora bien, en este estudio se ha demostrado documentalmente que hubo un vianismo en el que, a diferencia del que triunfó en Cataluña, la defensa de los derechos del príncipe y la lealtad al rey no fueron incompatibles. Fue ese vianismo el del patriciado de Valencia, del cual formaba parte nuestro poeta.

Visto desde esta perspectiva, no existe contradicción entre el afecto de Corella por Carlos de Viana y el elogio de que hizo objeto a Juan II. El autor fue vianista, pero como lo fue la casi totalidad de la oligarquía valenciana, simpatizante y defensora de la causa del príncipe pero sin quebrantar por ello la fidelidad a Juan II. Sin hostilidad hacia el monarca. El caso Melcior Miralles, muy similar, corrobora esta idea. En su obra, el dietarista dedicó al primero frases tan ditirámbicas como la siguiente: "Venint a l'infant primogènit e príncep don Carles, lo qual fonch criat e nodrit ab molta perfecció de virtut, fonch molt bel, molt savi, molt soptil, molt agut e de molt clar enteniment, gran trobador, gran e bel sonador, dançador, cavalcador, complit de tota amor e gràcia. Hac encara molta ciència, tot lo temps de la sua vida amà estudi, fonch molt ver-

297 Carbonell (ed.), *Roís de Corella: Obra profana*, p. 66. Romeu i Figueras se ha referido a la expresión para datar la obra: "Aquest moment l'insinua l'autor poc després de començar la *Tragèdia*: "regnant aquell que al animós troyà ha succehit en egual ànimo, rey don Johan", és a dir, Joan II, que succeí el Magnànim el 27 de juny de 1458. Pels volts d'aquesta data, a judicar per la forma del verb, degueren ocórrer els fets. Però, pels motius indicats, la redacció de la *Tragèdia* ha d'ésser posterior [...]" ("Dos poemes de Joan Roís de Corella: 'A Caldesa' i 'La Sepultura'", p. 117); "El juny de 1458, tot just iniciat el regnat de Joan II, fóra el primer símptoma temporal que ens és insinuat. Però, com ja he dit en un altre lloc [Miscel·lània Sanchis Guarner], podem acostar-nos-hi més gràcies a una al·lusió del Debat de Caldesa que ens situa la data de la traïció de la dona segurament el juliol de l'esmentat any" (id., "*Tragèdia de Caldesa*, de Joan Roís de Corella: una aproximació textual", p. 88).

298 Riquer, *Història de la literatura catalana*, III, pp. 256 y 298-300.

dader e devot cristià, hac gràcia e amor de totes gens del món. O goig e alegria de pare tenint hun tal fill!". Se equivocaría, sin embargo, quien interpretara lo anterior como un indicio de antijuanismo. Pocas líneas después, el mismo autor, al lamentar la enemistad surgida entre el príncipe y su padre, de la que culpaba a la influencia sobre aquel de "algunes males gents e mals conselés", exclama: "O, don Carles, quin consel aveu pres, voler-vos partir del senyor rey vostre pare, que és tan savi e valent e cavaler en los actes e fets de les armes!".[299]

No hay contradicción en Miralles ni en Corella. Si se encuentra es por un error de concepto derivado de la utilización de un mismo vocablo –'vianismo'– para designar realidades diferentes. Los datos documentales que aquí ofrecemos, al tiempo que ayudan a comprender mejor la complejidad del fenómeno vianista, obligan a hacer un uso matizado de un término que remite a realidades distintas según el contexto. No hacerlo llevaría al error.

Error, sin ambages, es lo que ha sucedido en el caso de Ausiàs March, cuya vinculación directa con el príncipe de Viana se ha enarbolado como dato probatorio de la influencia literaria de su corte. Así, refiriéndose al gran Ausiàs, el profesor Jaume Torró, en una conferencia tan ampliamente conocida como citada, afirmaba: "Joan de Navarra i després el príncep de Viana eren els seus senyors naturals, com a ducs de Gandia". Y proseguía de este modo: "Finalment recordaré que la darrera documentació publicada per J. Chiner (1997) mostra constants conflictes d'Ausiàs March amb els jurats de Gandia, i que fou col·lector de les rendes ducals a partir de 1451. Aquí se'ns obre una via de relació amb Navarra, i convé tenir present que la poesia és un instrument important de persuasió".[300]

Desde luego, no ha sido el único autor que ha vinculado al poeta gandiense con la corte del príncipe de Viana. Equivocadamente, puesto que hoy sabemos, sin ningún género de duda, que hubo un Ausiàs March colector de las rentas del ducado, pero que este "Auzianus March, vicinus ville Gandie", no era el poeta, que tenía la condición de caballero, sino un homónimo que carecía de este rango. En otro lugar nos hemos referido a la transmisión de este error, en el que incurrieron Fullana, Montoliu, Chiner, Villalmanzo y Garcia-Oliver.[301] En su primera biografía de Ausiàs, este último aún se refería a la relación amistosa del autor con el príncipe de Viana, supuestamente derivada de su cargo de colector de rentas: "El senyor de Gandia degué rebre'n informes oportuns, i amb la confiança del càrrec es guanyava l'amistat de l'es-

299 Rodrigo Lizondo (ed.), *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, pp. 284 y 285.

300 Torró, *Una cort a Barcelona per a la literatura del segle XV*.

301 Vid. Rubio Vela, "Sobre Joan Martorell, señor de Beniarbeig, y otros casos de homonimia en el siglo XV valenciano. Notas de archivo y observaciones metodológicas", pp. 77-80.

criptor i del cavaller bon gestor de les finances ducals". Algo que en 2009, en su segunda versión de la biografía del poeta, omite Garcia-Oliver, quien, consciente ya del error de identificación, indica que el colector de impuestos llamado Ausiàs March "és *vicinus*, veí, de Gandia, i un cavaller mai no es reconeix amb aquesta condició sinó simplement amb la d'*habitant*". Y concluye: "Si mai, doncs, Ausias Marc arriba a tenir una coneixença íntima amb Carles de Viana és per altres conductes diferents del d'un càrrec subaltern".[302]

El único vínculo documentado hasta ahora entre el poeta y el príncipe no responde, pues, a la realidad histórica. Era uno más de esos espejismos que a veces producen los casos de homonimia, similar, a nuestro juicio, al de la relación entre el autor del *Tirant* y don Carlos, sobre la cual, en la conferencia antes citada, el profesor Torró afirmaba: "Joanot Martorell es movia en aquest ambient, i el pròleg a la seva novel·la em fa suposar que va continuar entre les files de vianistes i antijoanistes fins més enllà de la mort del príncep".[303] No es nuestra intención insistir aquí en lo ya expuesto en trabajos anteriores, a los que remitimos al lector interesado, en los que hemos cuestionado la veracidad del supuesto vianismo de Martorell, consecuencia de un error de identificación.[304] Pero sí nos parece oportuno sin recordar algo que en aquí, en páginas anteriores se ha expuesto y recordado: la presencia de los hermanos Joan y Jaume Martorell en Fraga, recibiendo un favor de Juan II, el 9 de febrero de 1461. Justamente el día siguiente al de los violentos sucesos que obligaron al rey a salir clandestinamente de Lérida. Lo cual, unido a otros datos documentados, como el de que tres años después, en 1464, poco antes de su muerte, el novelista recibió del monarca el encargo de realizar en su nombre una misión en Mallorca, donde había de viajar "per fets e negocis del dit molt alt senyor rey",[305] no permite dudar al lado de quién estaba.

La inverosimilitud del vianismo de Joanot se acrecienta si se tiene en cuenta que en el capítulo XXVII del *Tirant* –obra escrita entre los años 1460 y 1464, los de la primera revuelta y comienzos de la guerra civil en Cataluña– el autor puso en boca de un personaje venerable, el conde ermitaño, palabras que, en aquellas circunstancias, solo alguien de obediencia juanista habría escrito:

---

302 Vid. Garcia-Oliver, *En la vida d'Ausiàs March*, pp. 181-182; y *Ausias Marc,* pp. 225-226.

303 Torró, *Una cort a Barcelona per a la literatura del segle XV.*

304 Vid. Rubio Vela, *Joanot Martorell y el condado de Dénia. Una clave en el* Tirant; "L'escrivà de ració del príncep de Viana i l'autoria de *Tirant lo Blanch*. Notes de crítica documental a l'entorn d'un miratge literari"; "El condado de Dénia en tiempos del *Tirant*. A vueltas con la identidad de Joanot Martorell"; y "Sobre Joan Martorell, señor de Beniarbeig, y otros casos de homonimia en el siglo XV valenciano. Notas de archivo y observaciones metodológicas".

305 Soler, "Joanot Martorell, 'cavaller habitador de la ciutat de València'. Nous documents sobre els darrers anys de l'autor de *Tirant lo Blanc*", pp. 487-488.

"Lo comte hermità dix a son fill que se n'anàs ab lo rey e que·l servís de tot son poder. E que si debats o qüestions venien en lo regne, en negun cas del món no vengués contra son rey e senyor.

–Per molts mals e dans que·t fes. E dich-te verdaderament que la major infàmia que·l cavaller pot haver en aquest món sí és com ve contra son senyor natural. Posat cas que el rey te levàs tots los béns que tens ne pories haver, no vulles venir contra la magestat sua, car així com los leva, los pot tornar. Ages aquesta doctrina de mi: per moltes injúries que·l rey te faça, així dar-te de mà o de bastó o spasa o qualsevulla altra cosa, que vergonya no·t pot fer: bé·t poria fer dan en ta persona, mas no vergonya, per ço com és ton rey e senyor natural".

¿Qué posición política reflejan estas frases, escritas como mínimo una década después de que en Navarra comenzara la sublevación de Carlos de Viana contra su padre? En el estudio preliminar de su edición de *Tirant lo Blanch*, Albert Hauf no ocultaba su extrañeza ante el hecho de que un discurso así hubiese sido escrito por "un dels pocs cavallers valencians traïdors al seu monarca [...] i ignorant del principi fonamental de la cavalleria i del seu jurament de fidelitat".[306] Con toda razón. Analizadas desde la más estricta objetividad, el autor de la novela, en aquel el contexto político de confrontación, se nos revela en los antípodas del vianismo. No cabe pensar que un partidario del príncipe o de la insurrección catalana enarbolara, enalteciéndolos, argumentos como los contenidos en los anteriores consejos del conde ermitaño a su hijo. Por el contrario, las ideas esgrimidas por los propagandistas de Juan II son las mismas que defiende Martorell en ese capítulo del *Tirant*. Una obra maestra de la literatura universal, cuya comprensión exige un conocimiento profundo de la sociedad en que fue creada. Contribuir a ese mejor conocimiento, a esa mejor comprensión, ha sido también uno de los propósitos del trabajo que el lector tiene en sus manos, en el que han aflorado aspectos del complejo panorama político de aquella Valencia de la segunda mitad del Cuatrocientos, contexto de la vida y obra de tantos escritores.

306 Hauf (ed), *Joanot Martorell (Martí Joan de Galba): Tirant lo Blanch*, p. 66.

Colección
documental

Nota previa

La documentación que sirve de base a este trabajo procede, fundamentalmente, de las siguientes series del Archivo Histórico Municipal de Valencia (AMV):

Lletres Missives (*LM*)
Manuals de Consells (*MC*)
Claveria Comuna. Manuals de albarans (*CC*)
Claveria Comuna. Comptes (*CCo*)
Protocols (Jaume Beneyto, Jaume Ximeno, Joan de Santfeliu)

De las fuentes utilizadas, una requiere especial mención: el volumen núm. 24 de *Lletres missives* (*LM* 24), un registro de documentos fechados entre diciembre de 1460 y junio de 1461 (a pesar de que en el lomo se lee: "Letres 1460"; y en la cubierta: "Letres MCCCCLX"), todos ellos relativos a la crisis política iniciada a raíz de la detención del príncipe de Viana. Consta de tres cuadernillos. El primero termina en el folio 16; el segundo comprende los folios 17-56; y a partir del folio 57 está el tercero. El primero contiene las sucesivas instrucciones dadas por el gobierno de la ciudad a la embajada conciliadora que viajó a Zaragoza y Barcelona. El resto es un registro de la correspondencia expedida y recibida por los *jurats*, relacionada con el asunto del príncipe. Comienza con la misiva del rey, fechada el 14 de diciembre de 1460, en la que les comunica la prisión de su hijo, y termina con las enviadas por la reina y el maestre de Montesa desde Vilafranca del Penedès el 29 de junio de 1461 sobre la firma de la concordia de Vilafranca. Los ciento veintitrés documentos que contiene han sido íntegramente transcritos en la colección documental que sigue, aunque ordenados con criterio cronológico. En el volumen original figuran en el orden que indicamos a continuación, en numeración romana y caracteres en negrita; junto a dicho número, entre paréntesis, consignamos el que corresponde a cada uno en la regesta.

I (54), **II** (60), **III** (79), **IV** (98), **V** (124), **VI** (2), **VII** (11), **VIII** (14), **IX** (17), **X** (18), **XI** (21), **XII** (22), **XIII** (23), **XIV** (24), **XV** (25), **XVI** (26), **XVII** (27), **XVIII** (28), **XIX** (19), **XX** (13), **XXI** (30), **XXII** (31), **XXIII** (39), **XXIV** (38), **XXV** (40), **XXVI** (45), **XXVII** (46), **XXVIII** (47), **XXIX** (48), **XXX** (49), **XXXI** (50), **XXXII** (51), **XXXIII** (32), **XXXIV** (55), **XXXV** (33), **XXXVI** (59), **XXXVII** (41), **XXXVIII** (63), **XXXIX** (64), **XL** (65), **XLI** (42), **XLII** (43), **XLIII** (56), **XLIV** (44), **XLV** (33), **XLVI** (37), **XLVII** (34), **XLVIII** (35), **XLIX** (67), **L** (66), **LI** (57), **LII** (61), **LIII** (36), **LIV** (72), **LV** (73), **LVI** (74), **LVII** (75), **LVIII** (78), **LIX** (80), **LX** (76), **LXI** (81), **LXII** (82), **LXIII** (83), **LXIV** (70), **LXV** (86), **LXVI** (87), **LXVII** (89), **LXVIII** (88), **LXIX** (84), **LXX** (85), **LXXI** (97), **LXXII** (99), **LXXIII** (90), **LXXIV** (91), **LXXV** (92), **LXXVI** (95), **LXXVII** (94), **LXXVIII** (100), **LXXIX** (101), **LXXX** (93), **LXXXI** (103), **LXXXII** (105), **LXXXIII** (106), **LXXXIV** (107), **LXXXV** (108), **LXXXVI** (104), **LXXXVII** (111), **LXXXVIII** (112), **LXXXIX** (115), **XC** (116), **XCI** (113), **XCII** (125), **XCIII** (126), **XCIV** (127),**XCV** (128), **XCVI** (117), **XCVII** (129), **XCVIII** (132), **XCIX** (133), **C** (134), **CI** (130), **CII** (135), **CIII** (137), **CIV** (136), **CV** (145), **CVI** (143), **CVII** (147), **CVIII** (144), **CIX** (146), **CX** (148), **CXI** (149), **CXII** (150), **CXIII** (157), **CXIV** (158), **CXV** (159), **CXVI** (160), **CXVII** (161), **CXVIII** (163), **CXIX** (164), **CXX** (162), **CXXI** (165), **CXXII** (166), **CXXIII** (3).

1

1460, diciembre, 2.- Lérida.

Juan II de Aragón informa a los jurats *de Valencia de la detención de su hijo, el príncipe de Viana, y de Juan de Beaumont, ordenada por él mismo.*

–AMV, *MC* 37, f. 35(a)v. Publicado por Carreres Zacarés (ed.), *Libre de memories*, II, p. 627.

Als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València.

Lo rey.

Nós, haüda informació de algunes novitats que se devien fer en gran deservey de Déu e nostre, e encara en dan de l'il·lustre príncep, nostre car fill, havem manat detenir la sua persona e havem pres la persona de don Johan de Piamon. E perquè són coses que per vosaltres dejen esser sabudes, havem delliberat fer-vos la present de la dita detenció e presó. D'aquí avant, segons los cassos succeiran, sereu per nostres letres informats. De la nostra ciutat de Leyda, a II de deembre de l'any MCCCC sexanta. *Rex Iohannes*.

2

1460, diciembre, 12.- Aitona.

Juan II ordena al gobierno municipal de Valencia que se abstenga de intervenir en el asunto de la detención del príncipe Carlos, que considera de su exclusiva competencia, y no envíe embajadas como las que, según se decía, habrían acordado los diputados y algunos municipios de Cataluña.

–AMV, *LM* 24, f. 17r **[VI]**; *MC* 37, f. 36r. Publicado por Carreres Zacarés (ed.), *Libre de memories*, II, pp. 627-628.

Als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València.

Lo rey.

Amats e feels nostres: Per certes consideracions concernents pacíffich stat de nostra real dignitat e de nostres regnes e terres, e obviar a inconvenients que·s porien seguir, ha convengut detenir ab nós lo il·lustríssim príncep, nostre fill, e·ns cové provehir en algunes altres coses, de què, Déus volent, donarem bona rahó, principalment a nostre senyor Déu. E segons havem sentit, los deputats del General e algunes universitats del principat de Catalunya haurien delliberat fer embaxada a vosaltres e a·lgunes universitats e staments d'aqueix regne per comunicar sobre aquest negoci, lo que no·ns par pertinent. E jatsia confiam plenament en la discreció de vosaltres e del consell d'aquexa ciutat, e de les altres universitats e staments d'aqueix regne, que a cosa alguna impertinent o obviant al servir nostre no dareu loch ni orella, encara, perquè siau pus cauts en açò, vos certifficam que és nostra intenció[1] que de la detenció del dit nostre fill, la correcció e regulació del qual s'esguarda a nós e no a algú altre, no us entrametau ni vullau entrametre, ne fer alguna comunicació o participi ab los de la dita embaxada ni ab altres sobre açò; e lexau-ho a nós, a qui sol pertany, e, Déu volent, li'n darem bona rahó, així com cascú de vosaltres vol e desija, que de la correcció e regulació de la casa sua e de sos fills e família altre

1 En *MC* 37, "voluntat"

2 En *MC* 37, "siaus"

no s'entrameta. E siaus[2] certs que si feýeu lo contrari no ho tol·leraríem ab paciència. Data en Aytona, a XII dies de deembre de l'any MCCCCLX. *Rex Iohannes*.[3]

3

1460, diciembre, 16.- Valencia.

Los jurats *de Valencia, en respuesta a una misiva de los* paers *de Lérida, fechada el día 4, por medio de la cual fueron informados de la detención del príncipe e instados a sumarse a las súplicas por su libertad hechas al rey, afirman que habían tenido noticia del hecho por carta de este y que estaban dispuestos a pedirle que liberara a su hijo .*

–AMV, *LM* 24, hoja suelta entre los folios en blanco del cuadernillo final **[CXXIII]**.[4]

Ihesus.

Als molt honorables e savis senyors los pahers de la ciutat de Leyda.

Molt honorables e savis senyors: Vostra letra de quatre del corrent mes de deembre havem reebuda a XV del dit mes, ab la qual en efecte nos scriviu de la detenció que la magestat del senyor rey ha feta de la persona de l'il·lustre prínçep, fill seu, e de la suplicació que la cort de Catalunya e vosaltres haveu feta a la prefata magestat, pregant-nos, encara, en aquella que siam ensemps ab vosaltres participants en soplicar contínuament a nostre senyor Déus Jesuchrist vulla, per sa gran clemència, fer venir lo dit negoçi a bona concòrdia, a glòria de Déus e prosperitat del dit senyor rey e a conservació de tots sos regnes e terres. La qual entesa, vos responem que, regraciant-vos molt lo avís que·ns aveu fet de la dita detenció, de la qual ja, per letra del dit molt alt senyor rey sots data de dos del dit mes de deembre, érem estats avisats; e de la dita vostra soplicació som molt contents enseguir vostres prechs e esser participants ab vosaltres en soplicar la divinal magestat, segons dit és dessús. Pregant-vos que, si algunes coses concernents lo dit material occorreran, de les quals nos dejau scriure, per letres vostres siam avisats. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València a XVI de deembre de l'any MCCCCLX.

Los jurats de València, a vostra honor apparellats.

4

1460, diciembre, 17.- Valencia.

El Consell *de Valencia, tras informar los* jurats *de la carta en que el rey había dado noticia de la detención de su hijo, acuerda enviar a Fraga, donde Juan II se encontraba celebrando cortes generales a los aragoneses, una embajada para pedirle que deje al príncipe en libertad, para la que fueron elegidos Guillem Mascó, Lluís de Cruïlles, Guillem Çaera y* misser *Jaume Garcia d'Aguilar.*

3 En *LM*, anotación final: "*Recepta XVII decembris anno MºCCCCLXº*"

4 Se trata de un borrador, a juzgar por las numerosas rectificaciones y tachaduras del texto.

–AMV, *MC* 37, ff. 35(a)v-36(a)r. Publicado por Carreres Zacarés (ed.), *Libre de memories*, II, p. 627.

Essent axí congregat lo dit honorable consell, fon proposat per los honorables jurats que lo senyor rey los havia scrit sobre la detenció que havia fet, lo segon dia del present mes en la ciutat de Leyda, de la persona de l'il·lustríssimo senyor príncep, fill seu, segons crehien sabia bé e n'havia hoÿt dir lo honorable consell, la qual letra los dits honorables jurats manaren legir al dit honorable consell. E, lesta allí, fon atrobada del tenor següent:

"Als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València [...] *Rex Iohannes*".[5]

E, lesta la dita letra, los dits honorables jurats dixeren al dit honorable consell delliberàs què era faedor en aquesta matèria, car semblava·ls que cosa era deguda e pertinent, e la ciutat no·n staria bé si no y fahia qualque instància e no mostràs sentir-se'n axí com volia la rahó. E lo dit consell, hoÿda la dita letra e exegits los vots de cascun del dit consell, delliberà e proveí que, attés lo cas tal e tan congoxós e de gran importància, per salvar lur fidelitat e donar rahó de aquella al dit senyor rey e fer lo degut, fos feta solemne embaxada al dit senyor, que lavors se trobava vers la vila de Fraga, del regne d'Aragó, celebrant corts generals als aragoneses, per supplicar-lo ab grandíssima instància fos de sa mercé vulla delliurar lo dit il·lustríssimo senyor príncep, fill seu, e tornar-lo en sa prèstina libertat, tranctant-lo axí com bon pare clement deu tractar son fill bo, legíttim e natural. E comanà e remés la elecció dels embaxadors als honorables jurats e officials de la casa, los quals, aprés feta la dita elecció, ne fessen relació al dit honorable consell. E més avant provehí que fossen haüdes totes les peccúnies que serien necessàries per obs de la dita embaxada en via de carregaments de censals sobre los béns de la universitat de la dita ciutat e singulars de aquella, donant poder al síndich o subsíndich de fer e fermar los dits carregaments ab ferma dels honorables jurats o de la major part de aquells, ab totes les clàusules en semblants contractes posar acostumades.

E los dits honorables jurats tots, racional, quatre advocats e síndich, haüda la dita comissió, se levaren del dit consell e s'apartaren en la cambra dita de consell secret e, essents en la dita cambra, concordantment, elegiren en embaxadors trametedors a la dita sacra majestat per la dita rahó los honorables En Guillem Mascó, generós, En Loís de Cruÿlles, ciutadà, En Guillem Çaera, racional, e micer Jacme Garcia d'Aguilar, presents, los quals acceptaren de bon grat la dita embaxada.

E tornats al dit consell, fonch publicada en aquell la dita elecció, lo qual hac per accepta e loà e aprovà aquella.

Enaprés, en los dits dia e any, aprés çelebrat lo dit consell, fon reebuda per los dits honorables jurats, de la dita sacra majestat, la letra del tenor següent:

"Als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València [...] *Rex Iohannes*".[6]

5 Texto completo: doc. núm. 1.

6 Texto completo: doc. núm. 2.

5

1460, diciembre, 17.- Castillo de Fraga.

Juan II ordena a los jurats *que, en la inminente elección de los oficios del General del reino para el próximo trienio, no sea observado en esta ocasión, excepcionalmente, el grado u orden de prelación entre ellos.*

–AMV, *MC* 37, ff. 45(a)v.

Als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València.

Lo rey.

Amats e feels nostres: Jatsia sia costumat, just e rahonable que a l'offici de diputat e altres officis de la dita diputació del General de aquex regne de València sien elets per aquexa ciutat los jurats de aquella segons l'orde en lo qual són graduats, emperò, per alguns bons e justs respectes, los quals a present no curam explicar, és nostra voluntat e volem que vosaltres en la forma costumada en aquexa ciutat, per aquesta vegada tant solament, elegescau en los dits officis per al trienni prop venidor persones dispostes, servat o no servat l'orde de la dita graduació, segons per vosaltres o la major part serà concordat. E per res no façau lo contrari, que si ho fereu no u tol·leraríem ne ho permetríem, e·ns convendria en altra manera proveir en lo fet. E, ara per lavors, feta la dita elecció per vosaltres o la major part, aquells axí elets e no altres volem esser presentats als deputats del dit General per als dits officis e admeses en aquells. Dada en lo castell de Fraga, a XVII de deembre de l'any MCCCC sexanta. *Rex Iohannes. In diversorum Valentie IIII°.*"

6

1460, diciembre, 25.- Valencia.

Desacuerdo y debate en el seno del gobierno municipal de Valencia por la asignación de los oficios de la diputació del General *para trienio siguiente, cuyo procedimiento para la elección, establecido en 1457 por Alfonso el Magnánimo, había quedado anulado ocho días antes por una orden de Juan II (doc. núm. 7), dictada solamente para esta ocasión.*

–AMV, *MC* 37, ff. 44(a)r-49(a)r.

Anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, die videlicet iovis computata vicesima quinta mensis decembris, dia de Nadal, justats e congregats en la cambra de consell secret los molt honorables En Johan de Montpalau, generós, En Loís Cruÿlles, ciutadà, En Guillem Mascó, generós, En Francesch Valleriola, En Galeàs Johan e N'Arnau Constantí, ciutadans, jurats en l'any present de la ciutat de València, presents los honorables En Guillem Çaera, racional, micer Jacme Garcia Aguilar, micer Pere Amalrich e micer Miquel Dalmau, doctors en leys, advocats ordinaris, e N'Ambròs Alegret, notari, síndich de la dita ciutat e regne de València, per fer elecció e nominació dels officis de diputació del General de la dita ciutat e regne de València per al trienni primervinent. Primerament e ans de totes coses, a instància e requisició del dit honorable En Francesch Valleriola, fon, en presència de tots los damunt dits, lesta e publicada per mi, Jacme Beneyto, secretari del senyor rey e scrivà dels honorables jurats e consell de la dita ciutat, una letra o provisió del sereníssim senyor rey don Alfonso, de inmortal memòria, que fon trobada trelladada scrita en hun libre scrit en paper, lo qual se troba

conservat en la scrivania de la Sala de la dita ciutat, aon moltes letres e provisions reyals se mostren scrites e trelladades, la qual dita letra o provisió és del tenor següent:[7]

"Don Alfonso, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de Sicília deçà e dellà Far, de València, de Jherusalem, de Hungaria, de Mallorques, de Cerdenya e de Còrçega, comte de Barchinona, duch de Atenes e de Neopàtria, e encara comte de Rosselló e de Cerdanya. Als venerables pares en Christ, religiosos e altres del stament ecclesiàstich, e als spectables e magnífichs magnats, barons e cavallers e altres del stament militar, e als ciutadans e habitadors de la ciutat de València e de altres viles reals del dit regne, e altres del stament real de aquell, als quals les presents pervendran e seran presentades. Salut e dilecció. Recorda·ns en los anys passats ab nostra provisió, dada en Barchinona a XXIIII dies de setembre de l'any MCCCC vintquatre, haver proveït, declarat e ordenat que, en les eleccions faedores dels officis de la diputació general per lo dit stament real s'esguarda pertanyen als jurats de la dita ciutat, se hagués a servar e complir lo que per la major part dels jurats ciutadans fos ordenat, enaxí que, encara que los dos jurats cavallers fossen ab los dits jurats ciutadans discordes, gens per ço no pogués prejudicar a la elecció dels dits jurats en los officis de la dita diputació per part del braç o stament real faedora, ans aquell qui per la major part dels dits jurats ciutadans fossen elets o nomenats, o haguessen la major part de les veus en les dites eleccions dels officis de la dita diputació faedores, preceïssen a tots altres, e aquells fossen haüts tenguts e reputats per officials del dit General en sguart del stament real, segons en la dita provisió a la qual nos refferim més largament se conté. Emperò, com en les dites eleccions se hajen seguit algunes differències, discòrdies e altercacions entre los dits jurats ciutadans, e majorment en lo trienni present, qui finirà en la festa de Nadal primervinent, que lo terç graduat dels dits jurats volgué preceir, axí com precehí, lo segon, e hagué la claveria del dit General, la qual lo segon jurat haver devia e és stat acostumat en los officis de la dita diputació per lo dit stament real, de què se engendren odis e males voluntats entre los dits ciutadans, nós, per ço, per proveir a la indempnitat de la dita ciutat e obviar als dans e inconvenients que seguir-se porien a la dita ciutat e ciutadans de aquella, per tenor de la present, de nostra certa sciència, delliberadament e aconsellada, ordenam, volem e manam perpetualment e inviolablement esser observat que les eleccions e graduacions dels dits jurats ciutadans per als officis de la dita diputació per respecte del dit stament real en cascun trienni, axí de present com d'ací avant, per ells se façen e observen en aquesta manera, ço és, que los dits quatre jurats ciutadans hajen a esser concordes en la elecció e graduació dels dits officis de la diputació e no en altra manera. E si per ventura entre ells hi hagués alguna discòrdia, en tal cas volem, manam e ordenam que, axí com los dits quatre jurats ciutadans, presents e sdevenidors, en lo temps de lur elecció, per nós o per nostres lochtinents generals o per lo batle general o son lochtinent seran a la dita juraderia elegits, nomenats e graduats, aquella matexa graduació sia feta e servada en los dits officis de la dita diputació, ço és, que lo primer graduat dels dits jurats ciutadans sia diputat, lo segon clavari, lo terç comptador, lo quart administrador. E si per ventura algú dels dits jurats havent haüt per l'orde e manera dessús dits en algun trienni hun dels dits officis, aprés en lo altre trienni següent, essent jurat, fos graduat en tal

7 Al margen: "Provisió del senyor rey don Alffonso per la dipputació".

orde que vengués a haver aquell mateix offici, volem e declaram que no puxa haver o regir aquell mateix offici, ans de necessitat haja haver e regir l'offici que aquell qui aprés d'ell serà graduat haver deuria, enaxí que, si lo hun dels dits jurats qui en hun trienni serà primer graduat e·n lo trienni aprés següent hagués aquella matexa graduació, no pusca lavors esser diputat, mas haja lo segon offici de clavari, e lo qui hauria haver lo offici de clavari sia diputat. E axí, aquest orde sia servat en los restants officis, manants per la present, de nostra certa sciència e expressament, a vosaltres e cascun de vosaltres, sots incorriment de nostra ira e indignació, e pena de tres mília florins dels béns de qualsevol contrafaent exhigidors e a nostres coffres aplicadors, que la present nostra provisió e ordinació tingau e observeu, e façau tenir e observar, sens contradicció o alguna sinistra impetració. La dita provisió dessús mencionada, a la qual, expressament e de certa sciència, quant en açò, derogam e aquella revocam e anul·lam no obstant en manera alguna, manants no-res-menys als magnífichs e amats consellers nostres los portantveus de governador e batle general e a sos lochtinents o regents los dits officis, e a·ltres qualsevol officials nostres juredicció exercints e altres assessors, e a cascun d'ells, a qui·s pertanga, sots incorriment de les dites penes, que la dita nostra provisió e ordinació vós observeu e observar façau, e no-res-menys proceesquen contra vosaltres o qualsevol de vosaltres qui en açò contrafarà, a execució de les dites penes, sens remissió alguna com delliberadament vullam que axí·s faça e proceesca de nostra inconmutable intenció. Dada en lo Castell Nou de la nostra ciutat de Nàpols, lo primer dia del mes de agost de l'any de la nativitat de nostre Senyor MCCCCLVII. *Rex Alfonsus*. Sta és mi voluntat. *In diversorum Valentie III.º Rta. penes consilium generalem et expedita executoria in regno Valentie P. vicechancellario. Vis. pro officio consilii generalis P. Macip*.

E, lesta e publicada la dita letra o provisió, decontinent, lo dit honorable En Galeàs Johan, altre dels dits honorables jurats, liurà a mi, dit Jacme Beneyto, e requés per mi esser lesta e publicada una altra letra closa e sagellada del sereníssimo senyor rey benaventuradament regnant, ab lo seu sagell secret sagellada e de la sua pròpria mà signada, la qual allí mateix per mi, Jacme Beneyto, fon lesta e publicada lo sobrescrit de la qual és aytal:

"Als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València".

E, uberta aquella, fonch trobada de part de dins del tenor següent:[8]

"Lo rey. [...] *Rex Iohannes. In diversorum Valentie IIIIº*."[9]

E aprés,[10] lestes e publicades les dites letres, encontinent, lo dit honorable En Loís Cruÿlles, volent proceir a la dita elecció, dix que, seguint l'orde de graduació donat per lo dit senyor don Alfonso en la dessús dita inserta provisió, e segons stil e pràtica acostumats, nomenava e elegia, e de·ffet nomenà e elegí per diputat del dit General, per al trienni primervinent, si mateix, e per clavari lo dit honorable En Francesch Valleriola, e per comptador lo dit honorable En Galeàs Johan, e per administrador del dit General, per al trienni primervinent, lo dit honorable N'Arnau Contantí.

8 Al margen: "Letra del senyor rey don Joan".

9 Texto completo: doc. núm. 5.

10 Al margen: "Elecció dels officials del General".

E decontinent,[11] lo dit honorable En Francesch Valleriola acceptà lo dit offici de clavari. Més avant, volent proceir a la elecció dels dits officis de la dita diputació, dix que, seguint la dita provisió del dit senyor rey don Alfonso e la graduació per aquell feta, e encara segons pràtica e stil acostumats, dix que nomenava e elegia, e de·ffet nomenà e elegí, per diputat del dit General lo dit honorable En Loís de Cruÿlles, e per clavari si mateix, e per comptador lo dit honorable En Galeàs Johan, e per administrador lo dit honorable N'Arnau Costantí. E lo dit honorable En Luís de Cruÿlles dix que acceptava e acceptà lo dit offici de diputació del dit General per al trienni primervinent.

E, seguit ço que dit és,[12] decontinent, lo dit honorable En Galeàs Johan dix que, per lo poder a ell atribuït per acte de cort e seguint pràtica e facultat acostumades, e encara en virtut de la letra dessús inserta de la majestat del senyor rey regnant, nomenà e elegí si mateix en diputat del dit General per al trienni primervinent, e per clavari lo dit honorable N'Arnau Constantí, e per comptador lo dit honorable En Loís Cruÿlles, e per administrador lo dit honorable En Francesch Valleriola.

E decontinent,[13] lo dit honorable N'Arnau Constantí acceptà lo dit offici de claveria. E més avant, per lo poder que ell ha en virtut de l'acte de la letra de la prefata majestat del dit senyor rey dessús inserta, proceí a nomenar e elegir, e de fet nomenà e elegí per diputat del dit General lo dit honorable En Galeàs Johan, e si mateix per clavari, e per comptador lo dit honorable En Loís de Cruÿlles, e lo dit honorable En Francesch Valleriola per administrador del dit General per al trienni primervinent. E lo dit honorable En Galeàs Johan adherí e acceptà la dita elecció e nominació.

E tantost e allí mateix,[14] lo dit honorable En Johan de Montpalau dix que, en virtut de l'acte de cort dessús mencionat e de la letra de la majestat del dit senyor rey regnant dessús inserta, adheria e adherí en tot e per tot a la eleccio dessús feta dels dits officis de la diputació per los dits honorables En Galeàs Johan e N'Arnau Costantí, conjurats seus, e de·ffet nomenà e elegí per diputat lo dit En Galeàs Johan, e per clavari N'Arnau Costantí, per comptador En Loís de Cruÿlles, e lo dit En Francesch Valleriola per administrador del dit General per al trienni primervinent.

E lo dit honorable En Guillem Mascó,[15] altre dels dits honorables jurats, dix que, en e sobre lo donar lo seu vot en les dites eleccions, se aturava acort e delliberació tro a la miga nit del dit dia.

E, fetes les dites coses, decontinent, per lo dit honorable En Francesch Valleriola, altre dels dits honorables jurats, fonch liurada e request esser lesta e publicada allí mateix per mi, Jacme Beneyto, una çèdula de paper scrita. La qual, allí lesta e publicada en presència de tots los dessús nomenats, fonch trobada del tenor següent:

A vosaltres, molt magnífichs senyors de jurats, ço és, En Johan de Montpalau e En Guillem Mascó, donzells o generosos, e En Galeàs Johan e N'Arnau Constantí, ciutadans, conjurats nos-

11 Al margen: "Altra nominació e elecció".
12 Al margen: "Altra nominació".
13 Al margen: "Altra nominació".
14 Al margen: "Com l'onorable En Johan de Montpalau aderí a la damuntdita elecció".
15 Al margen: "Acord de l'honorable En Guillem Mascó".

tres. En Loís de Cruÿlles e En Francesch Miró de Valleriola, ciutadans. És manifest e notori la forma e manera que·s deu tenir e servar en la elecció ara faedora dels officis de la diputació per lo braç real per al trienni esdevenidor, ço és, de diputat, clavari, comptador e administrador, com per lo scrivà de la Sala de la present ciutat, e de tots nosaltres com a jurats qui dessús, vos sia stada lesta una provisió real, obtesa de la majestat del sereníssim don Alfons, rey d'Aragó, de perdurable recort, a supplicació de la present ciutat, o de l'honorable En Jacme de Fachs, ciutadà, per la dita ciutat, missatger tramés a la preffata majestat real, la qual provisió fon donada en lo Castell Nou de la ciutat de Nàpols lo primer dia del mes d'agost de l'any MCCCC cinquanta set, ab la qual, ultra la pràtica, costuma o consuetut anticada en la present ciutat en la elecció dels dits officis de la dita diputació, initint a la dita pràtica e consuetut, és dispost, proveït [e] ordenat que, en la elecció dels dits officis faedora en cascun trienni, sia observada aquesta forma e manera, ço és, que los quatre jurats ciutadans hajen esser concordes en la elecció e graduació dels dits officis de la diputació, e no en altra manera; e si per ventura entre aquells hi hagués alguna discòrdia, en tal cas volem, manam e ordenam que, així com los dits quatre jurats ciutadans, presents e esdevenidors, en lo temps de lur elecció, per nós o per nostres lochtinents generals, o per lo batle general o son lochtinent, seran a la dita juraderia elegits, nomenats e graduats, aquella matexa graduació sia feta e servada en los dits offiçis de la dita deputació, ço és, que·l primer graduat dels dits jurats ciutadans sia diputat, lo segon clavari, lo terç comptador e lo quart administrador, enaxí que la elecció dels dits officis de diputació à esser feta per los quatre jurats ciutadans en la forma e manera propdita, iuxta la sèrie e tenor de la dita real provisió, ab la qual és manat als dits jurats e a cascun de aquells, e sots encorriment de la ira e indignació real e pena de tres mília florins de qualsevol contrafaent exhigidors e als còfrens reals aplicadors, que la dita provisió real tinguen e observen; e axí, la dita forma e manera dessús dita tinguen e observen en les eleccions faedores dels dits officis de diputació. E com ell, dit En Loís de Cruÿlles, se trobe en jurat en lo any present primer graduat, primer de tots los ciutadans, e ell, dit En Francesch Miró Valleriola, graduat segon dels dits ciutadans, e axí no concordant-se tots los ciutadans dels dits officis de diputació, ell, dit En Loís de Cruÿlles, té esser elegit a l'ofici de diputació en diputat, puix és primer graduat, e En Francesch Miró Valleriola à esser elet e deu haver lo offici de clavari, e vós, En Galeàs Johan, per esser lo terç graduat, deure haver lo offici de comptador, e vós, dit N'Arnau Constantí, offici de administrador per al trienni sdevenidor; lo qual orde e graduació de officis no pot esser en altra manera conmutat sens encorriment de les dites penes. Per tal, ells, dits En Loís Cruÿlles e En Francesch Miró Valleriola, conjurats vostres, vos intimen e notifiquen totes les dites coses e us requiren, per lo interés de la present ciutat e encara per lo lur propri interés, que en la elecció dels dits officis de diputació sia servada la dessús dita forma e manera, com així se deja fer e proceesca de justícia, per disposició de la dita real provisió, obtesa a supplicació de la present ciutat e jurats de aquella, e per lo missatger per la dita ciutat elet e tramés a la dita majestat real; altrament, si lo contrari era fet o atentat fer, dien que no y consenten ne consentir entenen, ans hi dissenten e contradien, e protesten de actes e enantaments e proceïments nul·les; e per tal elecció que·s volgués fer dels dits officis contra la dita forma no·ls serà fet prejuhí algú, ans son dret los reste salvu e il·lés; e ara per lavors acusen les dites penes en les quals, iuxta forma de la dita real provisió, encorrerà ipso facto qualsevol dels contrafaents e contravenints a la dita provisió real en forma ab aquella donada e ordenada en les eleccions faedores dels dits officis

de diputació. E encara protesten contra vosaltres e cascun de vosaltres, contrafaents e contravenints a la dita ordinació e forma e manera donada al fer de la dita elecció, e dels béns de cascun de vosaltres, de tots dans, dampnatges, despeses e messions que per la dita rahó los convendrà fer e sostenir, axí en anar o trametre a la majestat del molt alt senyor rey, e haver recors a aquella o al sacre consell real resident en la present ciutat, com alias, axí com ab los presents scrits, ara per lavors, remeten lo dit recors a la prefata majestat real e al dit sacre consell, e volen haver per remés; per les quals penes, dans, dampnatges e despeses protesten vos puxen contravenir davant qui dejen, e de vosaltres e de cascun de vosaltres e béns vostres aquells demanar, haver e·xhigir, protestant generalment de totes e sengles coses a ells lícites e permeses protestar, requirent de predictis carta pública.

Fonch interrogat lo dit proposant qui havia ordenat la dita scriptura, e respòs que lo honorable micer Miquel Albert, doctor en leys.

E los dits honorables En Johan de Montpalau, En Galeàs Johan, En Guillem Mascó e N'Arnau Costantí, quatre dels dits honorables jurats, dissentints e contradients expressament a totes les dites coses e sengles d'aquelles e acusacions de penes, sí e en tant com sien vistes fer entre ells e lurs béns, dixeren que·s retenien acort e delliberació sobre la resposta e satisfacció per ells faedora a la dita scriptura e coses en aquella contengudes.

Presents testimonis foren a les dites coses los honorables micer Jacme Garcia Aguilar, micer Pere Amalrich e micer Miquel Dalmau, doctors en leys, habitadors de la dita ciutat de València.

<Enaprés lo dia de dijous, dia de Nadal, al poch aprés, sonada la onzena hora, aprés migjorn del dit dia e ans del toch de la dotzena hora del mateix dia ans de la mijanit, lo dit honorable En Guillem Mascó, altre dels dits honorables jurats, constituït personalment en la casa e habitació de l'honorable En Guillem Çaera, racional de la dita ciutat, en presència de mi, Jacme Beneyto, e dels testimonis davall scrits, dix de paraula que ell, declarant lo acord e delliberació per ell dessús retenguts, que ell aderia e volia aderir a elecció dels officis de la dita diputació per al trienni primervinent feta per los dits honorables En Johan de Montpalau, En Galeàs Johan e N'Arnau Costantí, conjurats seus. E de·ffet nomenà e elegí per diputat lo dit honorable En Galeàs Johan, e per clavari lo dit honorable N'Arnau Constantí, e lo dit honorable En Loís Cruÿlles per comptador, e lo dit En Francesch Valleriola per administrador del dit General per al trienni primervinent. Foren presents per testimonis a les dites coses lo noble don Loís Cornell e los honorables micer Jacme Aguilar e micer Miquel Dalmau, doctors en leys, habitadors de València.>[16]

16 El párrafo entre paréntesis angulares se intercaló con posterioridad a la redacción de lo que le sigue (doc. núm. 9).

7

1460, diciembre, 27.- Valencia.

Joan de Montpalau, Galeàs Johan, Guillem Mascó y Arnau Constantí, jurats *de la ciudad de Valencia, informan al gobernador don Pedro de Urrea, al maestre de Montesa, al* maestre racional *Lluís de Vich y al* escrivà de ració *Pau Rossell, del desacuerdo habido con sus colegas Lluís Cruïlles y Francesc Valleriola en la elección de los oficios de la* diputació del General *para el siguiente trienio, y les piden que actúen ante el rey para que dé por bueno lo acordado por ellos.*

–AMV, *LM* 23, ff. 286v-287r.

Al molt noble e magnífich mossènyer e de gran providència don Pedro d'Urrea, governador del regne de València.

Molt noble e magnífich mossènyer e de gran providència: Lo dia de Nadal proppassat, volents nosaltres, ensemps ab En Loís Cruïlles e En Francesch Valleriola, conjurats nostres, tots justats en la Sala d'aquesta ciutat per fer elecció dels officis de la diputació del General d'aquest regne per al trienni primervinent, se seguí entre nosaltres certa differència en e sobre la dita elecció en aquesta manera: que los dits En Loís Cruïlles e En Francesch Valleriola, no obstant cert acte de cort donant forma a la dita elecció, trellat del qual trametem a la magestat del senyor rey, e no obstant encara la provisió e voluntat per la prefata magestat declarada e proveÿda sobre la dita elecció ab letra sua, dada en Fraga a XVII del present mes, volents-se alegrar solament de certa provisió del sereníssimo senyor rey don Alfonso, de inmortal memòria, dada en Nàpols lo primer dia de agost de l'any MCCCCLVII, la qual no pot obviar al dit acte de cort, e menys a la dita última provisió del dit senyor rey, han volgut elegir e nomenar en diputat lo dit En Luís Cruïlles, e per clavari lo dit En Francesch Valleriola, e per comptador En Galeàs Johan, e N'Arnau Gostantí per administrador del dit General per al trienni primervinent. Nosaltres, mossènyer molt noble, tots quatre, seguint lo dit acte de cort e la dita voluntat e provisió de la dita magestat feta en e sobre la dita elecció, concordantment havem elet e nomenat per dipputat lo dit En Galeàs Johan, per clavari N'Arnau Gostantí, per comptador En Luís Cruïlles, e lo dit Francesch Valleriola per administrador del dit General per al trienni primervinent, segons les dites coses e altres, per actes reebuts per nostre scrivà, pus largament se demostren. Nosaltres, mossènyer molt noble, per altra nostra letra scrivim e notificam a la prefata magestat tot ço que dit és, pregant-vos, ab quanta afecció podem, que, per contemplació de nosaltres e d'aquesta ciutat, vullau supplicar e procurar ab la dita magestat sia mercé sua vulla haver per accepta la dita elecció per nosaltres quatre, que som la major part, feta legíttimament *iuxta* lo dit acte de cort e seguint la voluntat e provisió del dit senyor rey, e hajau per nul·la e no feta la elecció volguda fer per los dits dos altres conjurats nostres, axí com no procehint de rahó e justícia, e feta contra expressa voluntat e manament del dit senyor, retent sobre açò vostra diligència e bona voluntat, segons en altres coses bé e loablement haveu acostumat e nosaltres confiam, e haurem-ho a singular plaer e complacència. Rescrivint-nos ab gran confiança del que voldreu façam per la honor vostra. E tinga-us en sa contínua guarda e protecció la Sancta Trinitat. Scrita en València a XXVII dies de dehembre de l'any MCCCCLXI.

A tota vostra honor e complacència bé apparellats, En Johan de Montpalau, Galeàs Johan, Guillem Mascó e N'Arnau Gostantí, quatre dels jurats de València.

Alia similis al molt reverent senyor lo senyor mestre de Muntesa e de Sent Jordi.

Alia similis al molt honorable mossènyer e de gran saviesa mossén Loís de Vich, conseller e mestre racional de la cort del senyor rey en regne de València.

Alia similis al molt honorable mossènyer e molt savi En Pau Rossell, scrivà de ració, secretari del senyor rey.

8

1460, diciembre, 27.- Valencia.

Carta dirigida al rey por los mismos cuatro jurats que la anterior, de contenido similar.

–AMV, *LM* 23, f. 287r-v.

A la sacra majestat de nostre senyor lo rey.

Sereníssimo senyor:

Lo dia de Nadal proppassat, nosaltres, ensemps ab En Luís Cruïlles e En Francesch Valleriola, conjurats nostres, tots justats en la Sala d'aquesta vostra ciutat per fer elecció dels officis de la dipputació del General d'aquest regne per al trienni primervinent, volents proceyr a la dita elecció, se seguí entre nosaltres certa differència sobre aquella, en aquesta manera, senyor: que los dits En Loís Cruïlles e En Francesch Valleriola, no obstant cert acte de cort, per nosaltres al·legat, donant forma a la tal elecció, trellat del qual va dins la present, e no obstant encara la provisió e voluntat per vostra majestat declarada sobre la dita elecció ab letra vostra, dada en Fraga a XVII dies del present mes de dehembre, volents-se alegrar solament de certa provisió del sereníssimo senyor rey don Alfonso, frare vostre, de inmortal memòria, dada en Nàpols lo primer dia de agost de l'any MCCCCLVII, la qual no pot obviar al dit acte de cort, e menys a la dita vostra voluntat e provisió, se han volgut esforçar de elegir, e de fet han elet e nomenat en dipputat lo dit En Loís Cruïlles e per clavari lo dit En Francesch Valleriola e per comptador En Galeàs Johan, e N'Arnau Gostantí per administrador del dit General per al trienni primervinent. Nosaltres, senyor, tots quatre, seguint lo dit acte de cort e la dita vostra voluntat e provisió feta en e sobre la dita elecció, concordantment havem elet e nomenat per diputat lo dit En Galeàs Johan, per clavari N'Arnau Gostantí, per comptador En Luís Cruïlles e lo dit En Francesch Valleriola per administrador del dit General per al trienni següent, segons les dites coses e altres, per actes d'aquén reebuts per nostre scrivà, pus largament se demostren. Supplicam, per tal, senyor, molt humilment vostra majestat sia mercé vostra vulla haver per accepta la dita elecció per nosaltres quatre, que som la major part, feta legítimament *iuxta* lo dit acte de cort e la dita vostra voluntat e provisió, e repellir e haver nulla la elecció volguda fer per los dits dos altres conjurats nostres, axí com a no procehint de justícia e rahó, e feta contra vostra expressa voluntat e manament. E haurem-ho a singular gràcia e mercé de vostra majestat, la qual nostre senyor Déus vulla longament conservar ab tanta exaltació de honor e glòria com lo vostre cor desija. Scrita en València a XXVII dies de dehembre de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra majestat humils vassalls e servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, Johan de Montpalau, Galeàs Johan, Guillem Mascó e Arnau Gostantí, jurats de València.

9

1460, diciembre, 28.- Valencia.

Respuesta de los jurats *Joan de Montpalau, Galeàs Johan, Guillem Mascó y Arnau Constantí, a las alegaciones presentadas por sus colegas Lluís Cruïlles y Francesc Miró Valleriola, acerca de la elección de los cargos para la* diputació del General.

–AMV, *MC* 37, ff. 47(a)v-48(a)v.

Ceterum autem die dominica intitulata vicesima octava die mensis decembris eiusdem anni millesimi CCCC^{i} *sexagesimi primi*, tantost aprés lo toch de les deu hores ans de migjorn del dit dia en la Seu de València, los honorables En Johan de Montpalau, generós, En Galeàs Johan, ciutadà, e En Guillem Mascó, generós, tres dels honorables jurats en l'any present de la dita ciutat, e lo dit En Galeàs Johan dipputat e en nom e per part del dit honorable N'Arnau Costantí, jurat e clavari del general del regne de València en presència de mi, dit Jacme Beneyto, e dels testimonis davall scrits, per resposta e satisfacció e responents e satisfents a una scriptura posada dessús lo dia de Nadal propassat, comptats vintcinch del dit mes, per los honorables en Loís Cruÿlles e En Francesch Valleriola, ciutadans, conjurats seus, liuraren a mi, dit Jacme Beneyto, una cèdula de paper scrita la qual és del tenor següent:

Satisfent los magnífichs En Johan de Montpalau, generós, En Galeàs Johan, ciutadà, En Guillem Mascó, generós, e N'Arnau Costantí, ciutadà, jurats en lo any present de la ciutat de València, a una scriptura la qual és stada posada per los magnífichs En Luís Cruÿlles e En Francesch Miró Valleriola, ciuta[da]ns e jurats axímateix de la dita ciutat, la qual scriptura de intimació e protest fonch posada per vosaltres lo dia de Nadal aprés que fonch feta la elecció de diputat clavari comptador e administrador per al trienni sdevenidor, segons han acostumat fer los magnífichs jurats de la present ciutat, dien que lo effecte de la dita scriptura per vosaltres, magnífichs En Loís de Cruÿlles e En Francesch Miró Valleriola, en nom de jurats qui dessús posada és, que, segons una real provisió feta per lo sereníssim senyor rey don Alffonso, de singularíssim record e memòria inmortal, los quatre jurats ciutadans deuen fer la dita elecció concordantment de diputat, clavari, comptador e administrador, e, si no·s concorden, que lo jurat ciutadà primer graduat deu esser diputat, e lo segon en grau clavari, lo terç comptador e lo quart administrador, imposant certes penes e requerint que lo sobredit orde fos servat, e volent-ho haver dit segons se conté en la dita scriptura, la qual no proveeix *ex eo et alias*, car per acte de cort, lo qual és axí com a fur e ley del present regne, tots los jurats de la present ciutat, ço és, los dos cavallers o generosos e los quatre ciutadans, han e deuen fer la dita elecció en esta forma, que ço que tots los sis jurats o la major part de aquells fan, és canònica e verdadera elecció. Al qual acte de cort no pot prejudicar la qui·s diu real provisió en la dita scriptura comemorada, com se mostre provehida per lo dit molt alt senyor rey don Afonso *proprio motu* e no a supplicació de la dita ciutat de València, ignorant la prefata majestat lo dit acte de cort, obstant lo qual no·s podia proveir o fer la dita real provisió; e axí, aquella és surrepte e sens validitat *presertim* com per furs e privilegis del present regne, dels quals són protectors e deffenedors los magnifichs jurats de la present ciutat, totes provisions reals o rescrits los quals se atorguen o proveexen contra fur, privilegi o acte de cort són nul·les e affreturejen de validitat. E axí, la dita provisió, puix és exorbitant al dit acte de cort e abdica la libertat als magnífichs jurats, la qual tenen, per lo dit acte de cort, de fer la dita elecció tots sis concordes o la major part de aquells, és ver dir que no val ne deu esser servada. Ne obstaria si·s volia dir que hun mis-

satger o nunciu de la matexa ciutat la hauria impetrada, car no tenia tal poder ne·s mostrarà que la instrucció la qual aquell se'n portà tingués tal poder ne·l podia tenir ab effecte, obstant lo dit acte de cort. E axí mateix lo molt alt senyor don Johan, benaventuradament regnant, ab letra sua, la qual fon presentada e lesta ans que·s fes la sobredita elecció, data en la vila de Fraga a XVII dies del present mes de deembre, ha proveït e manat que la dita elecció se fes per tots los dits magnífichs jurats, o per la major part de aquells, manant que la elecció dels dits officis, la qual seria feta per la major part dels dits magnífichs jurats, sia observada, e que sa real majestat ab la dita letra la aprova e conferma. E com los magnífichs En Johan de Montpalau, generós, En Galeàs Johan, ciutadà, En Guillem Mascó, generós e N'Arnau Costantí, ciutadà, quatre dels sis jurats qui·s troben l'any present de la dita ciutat, e axí la major part de aquells, hajen elet en diputat per al trienni sdevenidor lo magnífich En Galeàs Johan, ciutadan, e per a clavari al dit magnífich N'Arnau Costantí, e per a l'offici de comptador al magnífich En Loís Cruÿlles, e per a l'offici de administrador al dit magnífich En Francesch Miró o Valleriola (*sic*), segueix-se que la dita elecció, axí com a justa e canònica, se ha de servar, e aquella és stada ja loada e aprovada per la majestat real, e no·s pot impugnar per los dits magnífichs En Loís Cruÿlles e En Francesch Miró Valleriola, ne ha loch lo incurs de les penes en la dita scriptura mencionades. E, pus verdaderament e ab més fonament de justícia parlant, se pot dir que los sobredits magnífichs En Loís Cruÿlles e En Francesch Miró Valleriola són encorreguts en la ira e indignació de la majestat real e en altres penes pecuniàries. E axí és satisfet a la dita scriptura. E, dissentint al contengut en aquella, dien los dits magnífichs En Johan de Montpalau, generós, En Galeàs Johan, ciutadà, En Guillem Mascó, generós, e N'Arnau Costantí, ciutadà, quatre dels dits jurats, que la present scriptura donen per satisfacció dels dits protests e intimació, requerint que sia continuada aprés d'aquells, e que de la una sens l'altra no·n sia donat trellat, protestant encara de tot ço que·ls sia necessari útil e condecent protestar, requerint *de premissis* carta pública.

Presents testimonis foren a les dites coses los honorables micer Pere Amalrich, micer Miquel Dalmau, doctors en leys, e En Johan Segarra, scrivent, habitadors de València.

10

1460, diciembre, 28.- Valencia.

El jurat *Arnau Constantí se presenta en el domicilio de Jaume Beneyto al final del día, y ratifica su adhesión a la postura de Joan de Montpalau, Galeàs Johan y Guillem Mascó, sobre la elección de los cargos para la* diputació del General.

–AMV, *MC* 37, ff. 48(a)v-49(a)r.

Denique autem dicta die dominica vicesima octava mensis decembris eiusdem anni millesimi CCC^{i} *sexagesimi primi, circa solis occasum ipsius diei,* lo dit honorable N'Arnau Costantí, altre dels dits honorables jurats e clavari dessús dit, constituït personalment en l'ort e habitació de mi, dit Jacme Beneyto, que tinch tantost fora los murs de València endret del portal e carrer major appellat dels Tints majors, en presència de mi, dit Jacme Beneyto, e testimonis davall scrits, dix de paraula que ell lo dia present, en poder d'En Johan de Sentfeliu, havia constituït procurador seu cert e special lo dit honorable En Galeàs Johan, conjurat seu e diputat del dit General, donant-li plen poder de loar e aprovar la scriptura en lo dia de huy posada per los damunt dits

honorables En Johan de Montpalau, En Galeàs Johan e En Guillem Mascó, e per lo dit En Galeàs Johan com a diputat, e encara en nom e per part d'ell, dit N'Arnau Costantí, clavari del dit General, responent e satisfent a la dita scriptura e de aderir a aquella, per què ell, com a jurat e clavari dessús dit, aderia e aderí de·ffet a la matexa scriptura e aquella loava e aprovava e posava e·ncara haurà per posada, e totes les coses e sengles en aquella expressades, de la primera línea tro a la derrera, requirent que la dita sua loació e aprovació fos continuada al peu dels presents actes per mi, dit Jacme Beneyto.

Presents testimonis foren al que dit és los honorables En Pere Madriç, ciutadà, e En Johan Segarra, scrivent, habitants en València.

11

1461, enero, 2.- Zaragoza.

Juan II pide a los ediles de Valencia que den crédito a lo que les diga de su parte Pau Rossell, secretario y escrivà de ració*, a quien ha enviado bien informado y con instrucciones.*

–AMV, *LM* 24, f. 17r-v **[VII]**; *MC* 37, f. 51(a)r.

Als amats e feels nostres los jurats, consell e prohòmens de la ciutat de València.

Lo rey.

Prohòmens amats e feels nostres: Sobre alguns affers occorrents nós trametem de les parts dellà l'amat secretari e scrivà de ració de casa nostra En Pau Rossell, informat a ple ab instruccions nostres de la intenció nostra. Pregam-vos, per tant, e encarregam, axí stretament com podem, que al dit En Pau Rossell doneu plena fe e creença, e, en ço que per ell vos serà refferit de part nostra, vos hajau ab aquella moderació e prudència que la exhigència del cas occorrent requer[17] e de vosaltres fermament confiam. Data en Çaragoça a dos dies de janer de l'any MCCCCLX[I]. *Rex Iohannes*.[18]

12

1461, enero, 15.- Valencia.

El Consell *de Valencia es informado por Pau Rossell, en nombre de Juan II, de las razones que le llevaron a ordenar la detención de su hijo; pide que no sean enviadas embajadas ni realizados actos sobre el asunto, que el soberano resolvería en justicia, con la asesoría de personas de su consejo, tanto de Aragón como de Valencia y Cataluña. Se acuerda que la respuesta al monarca sea elaborada por los* jurats *y oficiales de la casa, asesorados por personas expertas en la cuestión, y que, una vez escrita, antes de entregarla, la remitan al* Consell.

–AMV, *MC* 37, f. 51(a)r.

17 En *MC*: "requir"

18 En *MC*: "Dada en Çaragoça a dos dies de gener de l'any mil CCCCLXI. *Rex Iohannes. In curie Valentie. Primo*".

Essent axí lo honorable consell congregat,[19] vench a aquell l'onorable En Pau Rossell, secretari e scrivà de ració de casa del senyor rey, lo qual donà e presentà al dit honorable consell una letra de la sacra majestat del senyor rey, la subscripció de la qual era tal: "Als amats e feels nostres los jurats, consell e prohòmens de la ciutat de València". E, uberta aquella, fon atrobada de la part de dins del tenor següent: "Als amats [...] *Rex Iohannes*".[20] E, lesta la dita letra al dit honorable consell, foren dites e explicades en aquell per lo dit En Pau Rossell largament algunes rahons e causes per les quals, entre altres, havien mogut e convengut al dit senyor rey detenir la persona de l'il·lustre senyor príncep, fill seu, axí per servey e honor sua e del dit senyor príncep com encara per gran benavenir de sos regnes e terres. E, per tal com algunes embaxades fetes al dit senyor per causa de la dita detenció, jatsia ab bona e sana intenció e per zel verdader, podían fàcilment donar causa e occasió de alguns sinistres e inconvenients, en poch servey del dit senyor rey e menys benefici, ans en dan de sos regnes e terres, pregà e exortà lo dit honorable consell, de part de la dita sacra majestat, cessassen de part de la dita ciutat tota manera de embaxades, parlaments e comocions, per bones e degudes consideracions, lo qual la prefata majestat hauria a singular servey e complacència, offerint lo dit Pau Rossell de part del dit senyor al dit honorable consell que la sua senyoria tractaria los affers del dit senyor príncep per justícia o ab clemència, a consell de persones de son consell, axí d'Aragó, de València com de Cathalunya, o semblants paraules en effecte. E lo dit honorable consell dix al dit En Pau Rossell que·ls fes loch e delliberarien sobre les coses per ell proposades. E, aquell partit d'allí, lo dit honorable consell delliberà que la resposta faedora al dit senyor rey sobre lo que dit és fos remesa e de·ffet remés als dits honorables jurats e officials de la casa, los quals, appellades e convocades algunes notables e provectes persones, expertes en tals affers, ordenassen e devisassen la dita resposta que·s devia fer a la prefata majestat. E, aquella ordenada e delliberada per ells, ans que la fessen o tornassen, la referissen al dit honorable consell, e no en altra manera.

13

1461, enero, 20.- Córdoba.

Enrique IV de Castilla escribe al gobierno municipal de Valencia para exculpar al príncipe de Viana de haber actuado a espaldas de Juan II en lo tocante a su proyectado matrimonio con la infanta Isabel, difamación urdida por quienes desean enemistar al hijo con el padre. Sabedor de que los ediles habían actuado en favor de la liberación de don Carlos, les pide que continúen haciéndolo hasta conseguirla.

–AMV, *LM* 24, f. 27r-v **[XX]**. La misiva fue reproducida fielmente, con ligeras variantes ortográficas y sin la datación, por *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, p. 302.

Por el rey de Castilla e de León.

19 Al margen: "Com En Pau Rossell presentà una letra a l'honorable consell de València e explicà algunes coses. La responsió faedora a aquell fon remesa als honorables jurats".

20 Texto completo: doc. núm. 11.

A la justicia, jurados e regidores de la ciutat de Valencia.

Nos, el rey de Castilla e de León, embiamos mucho saludar a vos, el justicia, jurados e regidores de la noble ciudat de Valencia, como aquellos para qu[i]en mucha honrra e buena ventura querríamos. Fazémosvos saber que nos havemos sabido que, después que·l rey de Aragón, nuestro muy caro e muy amado tío, ovo perdonado e segurado e[l] príncepe don Carles, su fijo primogénito, lo ha agora, poco t[i]empo ha, tomado preso, assignando en la presión suya algunas cabsas, e que la mayor sea porque·l príncepe toviesse e demostrasse haver volundat de concluyr el matrimonio con la infante, nostra muy cara e muy amada hermana. Sea verdad que este matrimonio fue por nos movido, ací con el rey como con el príncepe, por el buen deseo que nos havemos a la pas e concordia de aquestos nuestros regnos; ciertament[e] otro tracto ni fabla alguna non se tovo con el dicho príncepe, ni aón en lo tocante al mesmo matrimonio con el príncepe aparte del rey se fabló más de aquello que al rey su padre fue fablado. O, si algunas otras cosas allá se han dicho e diffamado, sin dubda esto es fecho con mal propósito, a·ffin de danyar la voluntat del rey con su fijo por personas que·l amor e concordia de entre ellos non desean. Somos mucho maravellados de tal caso. Non menos havemos d·ello pesar e dolor, por el gran amor e debdo que nos havemos con los dichos rey e príncepe. Havemos asín mesmo sabido quánto vosotros avéys trebajado e trebajades por la delliberación del dicho príncepe, en lo qual fazéys como buenos e leales, e aquello que la razón vos obliga hi corresponde bien a lo que vuestros antepassados si[e]mpre fizieron. Por ende, quanto afectuosamente podemos, vos rogamos lo continuedes así fasta que·l dicho príncepe sia libre, ca nos embiamos sobr·ello nuestra embaxada al rey, nuestro muy caro e muy amado tío, o entendemos trebajar e procurar esta delliberación, certifficándovos que nuestra entención e propósito verdaderamente es de conservar e guardar la pas d·estos nuestros regnos com esos. Faréys vosotros en esto vuestro dever, e nos vos lo grad[e]sceremos mucho. Áy[a]os nuestro Senyor todos tiempos en su especial guarda. Dada en la muy noble ciudat de Córdova a v[e]inte dias de jenyero del anyo MCCCCLXI.

Yo, el rey.

14

1461, enero, 26.- Valencia.

Los jurats, *el* racional, *los abogados, el* síndic *y el* escrivà de la Sala *de Valencia informan a Juan II de su intención de dilatar la elaboración de la respuesta que había de darle la ciudad, encomendada a ellos por el* Consell *(vid. doc. núm. 16), entendiendo que así lo desearía el monarca, al que piden trato benigno y paternal para el príncipe.*

–AMV, *LM* 24, f. 17v **[VIII]**.

A la sacra magestat de nostre senyor lo rey.

Sereníssimo senyor.

Una letra de vostra magestat dreçada a nosaltres e al consell d'aquesta vostra ciutat, ab creença, acomanada a·N Pau Rosell, secretari e scrivà de ració de casa vostra, havem reebut, la qual en effecte explicà en lo dit consell, que, per alguns bons respectes, vostra magestat volia que embaxada no degués anar per la detenció de l'il·lustre senyor príncep, vostre fill. E attesa,

senyor, la gravitat del fet, per lo dit consell fonch remesa la resposta fahedora a vostra excel·lència a nosaltres e als officials de la casa, ab condició, emperò, de refferir aquella al dit consell. Nosaltres, senyor, considerants que fóra diffícil, si la resposta se hagués a refferir, haver-la tal que complís al servey vostre ne a l'intent de la proposició, havem tardat e tardam comunicar ab lo dit consell, veents que la dil·lació satisfà a vostra voluntat, fins que occorregués alguna cosa per la qual ho haguéssem a fer. Entretant, senyor, no cessam de suplicar vostra magestat vulla, per mercé sua, usar de tota humanitat paternal e reyal benignitat devers lo dit senyor príncep, fill vostre, axí com fermament speram de vostra virtut e acostumada clemència, havent molt cara lo honor d'aquesta ciutat, la innata fidelitat de la qual vostra magestat e vostres gloriosos predecessors, reys d'Aragó, per experiència han conegut, e aquella per la dita rahó molt han comendada.[21] Nostre senyor Déus vulla longament prosperar vostre reyal stat e persona ab tanta exaltació de honor e glòria com lo vostre cor desija. Scrita en València a XXVI dies de jener de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra magestat humils vassalls e servidors, qui·s comanen en gràcia e mercé vostra, los jurats, racional, advocats, síndich e scrivà de València.

15

1461, enero, 26.- Valencia.

Los jurats *Lluís de Cruïlles y Francesc Valleriola renuncian a los oficios de* comptador *y administrador de la* diputació del General *para el trienio que comienza, para los que habían sido elegidos, y son sustituidos, respectivamente, por Vicent Alegre y Vicent Calbet, elegidos por los cuatro* jurats *restantes.*

–AMV, *MC* 37 f. 52(a)v.

Eisdem die et anno, los honorables En Loís de Cruÿlles e En Francesch Valleriola, dos dels honorables jurats, en cambra de consell secret, presents los honorables quatre jurats, de certa sciència, renunciaren als officis de la diputació als quals eren stats elets, ço és, lo dit honorable En Loís de Cruÿlles [a] l'offici de comptador, e lo dit honorable En Francesch Valleriola a l'offici de administrador.

E tantost e allí mateix, los honorables En Johan de Montpalau, En Galeàs Johan, En Guillem Mascó e N'Arnau Gostantí, quatre dels dits honorables jurats, *iuxta* forma de capítol, elegiren en comptador En Vicent Alegre, e per administrador del dit General, per al trienni corrent, En Vicent Calbet, ciutadans de la dita ciutat, absents, axí com si fossen presents.

Testimonis, los honorables micer Pere Amalrich e micer Miquel Albert, doctor en leys, habitadors de València.

21 En el original [en adelante, or.]: "conegucomendada"

16

1461, febrero, 9.- Valencia.

Orden de pago al jurat *Galeàs Johan, al abogado de la ciudad* misser *Pere Belluga, y a dos* verguers, *por un viaje realizado entre los días 1 y 4 de febrero a la baronía de Arenós, de la que era señor Jaume d'Aragó, donde se encontraba el lugarteniente de gobernación, para tratar con él de asuntos muy urgentes.*

–AMV, *CC* J-70, f. 63v

Los jurats, *etc*. Pagats als honorables En Galeàs Johan, conjurat nostre, micer Pere Belluga, advocat de la dita ciutat, En Pere Valero e En Berthomeu Just, verguers, setze lliures reyals a ell degudes per rahó de hun viatge que, precedent ordinació nostra, han fet al magníffich mossén Luís de Cabanyelles, cavaller, lochtinent general de governador de regne de València, resident en la baronia de don Jacme d'Aragó, per comunicar ab lo dit governador de fets e negocis molts urgents rechaents en lo benavenir d'aquesta ciutat e regne, és saber, per salari diurnal de quatre dies, començats diumenge primer del present mes de febrer e finit dimecres a quatre del dit mes, en los quals han vagat anant, stant e tornant, ço és: als dits honorables En Galeàs Johan e micer Pere Belluga, a rahó de XXXIII sous per cascun dia, per cascun d'ells, CCLXIIII sous, e als dits verguers, a rahó de set sous per cascun dia e per cascun d'ells, LVI sous. Les quals quantitats prenen suma de les dites XVIe lliures, segons que de totes les dites coses som stats certificats per lo dit honorable racional ab son a[l]barà dreçat al scrivà de la Sala. E cobrats *etc. Datum Valentie VIIII^{a} die februarii anno a nativitate Domini M^{o}CCCC^{o}LXI°*. Johan de Monpalau.

17

1461, febrero, 11.- Caspe.

Juan II pide al gobierno municipal valenciano que se dé crédito a la información que proporcionarán el batle general, *el lugarteniente de gobernación y el* racional, *a quienes ha escrito relatando los graves sucesos de Lérida, y sobre la situación del príncipe de Viana.*

–AMV, *LM* 24, f. 18r **[IX]**.

Als amats e feels nostres los jurats, consell e prohòmens de la ciutat de Val[è]ncia.

Lo rey.

Amats e feels nostres: Per los magníffichs e amats consellers nostres mossén Berenguer Mercader, batle general, mossén Luís de Cabanyelles, lochtinent de governador d'aqueix regne de València, e En Guillem Çaera, racional d'aqueixa ciutat, a qui de açò scrivim llarch, seureu amplament informats, de part nostra, del cas tant desordenat que alguns del principat de Catalunya, moguts per propris interessos e grandíssima malícia, han volgut attentar, essent nós en la nostra ciutat de Leyda, e de tot lo stament e succés dels fets de l'il·lustre príncep, nostre fill, culpa[22] fe e creença als tres damunt dits en tot ço que de part nostra sobre les dites coses vos refferiran, vos hajats en aquests fets ab aquella fidelitat, naturalea e virtut que com feels vas-

22 El copista debió de saltarse el párrafo que seguía, que podría decir: "*Pregam-vos que doneu plena* fe e creença..."

salls nostres tostemps, així vostres predecessors com vosaltres, bé havets acostumat fer e de vosaltres ab grandíssima e ferma confiança vivim, com sia cosa en què tant va al servey nostre honor e beneffici de nostres feels súbdits e vassalls. Data en Casp, a XI dies de febrer de l'any MCCCCLXI. *Rex Iohannes*.[23]

18

1461, febrero, 14.- Morella.

Juan II pide al gobierno municipal de Valencia dar fe a las palabras del gobernador del reino, don Pedro de Urrea, que narrará y explicará los hechos acontecidos en Lérida el pasado día 8, de los que él, allí presente, fue testigo.

–AMV, *LM* 24, f. 18v **[X];** *MC* 37, f. 56(a)r-v. Publicado por Carreres Zacarés (ed.), *Libre de memories*, II, p. 629.

Als amats e feels nostres los jurats, consell e prohòmens dela ciutat de València.

Lo rey.

Prohòmens amats e feels nostres: Sobre lo cas lo diumenge proppassat subseguit en la ciutat de Leyda, justifficacions e offertes per nós fetes per causa de la instància e supplicacions a nós fetes per part de les sexanta persones del principat de Catalunya que allí eren ajustades per la delliurança de l'il·lustríssimo príncep don Carlos, nostre fill, va plenàriament instruït de les parts dellà lo magníffich noble amat conseller e camarlench nostre don Pedro d'Urrea, governador de aqueix regne, qui en tot és stat present. Pregam-vos per ço e encarregam, així stretament com podem, que li doneu plena fe e creença en tot ço que de nostra part vos dirà e refferirà, així com si nós en pròpria persona nostra vos ho deÿem, havent-vos en la prossequció[24] de aquests negocis ab aquella amor e natural affecció que de vosaltres indubitadament confiam, car manifestament poreu compendre que per nós és stat fet més del dever, e lo desviament és stat procurat més per malícia e pròpries passions de alguns que per causa alguna legíttima que n'haguessen, segons que pus stesament per lo dit governador vos serà narrat e explicat. Data en la vila de Morella a XIIII dies de febrer de l'any CCCCLXI. *Rex Iohannes*.

19

1461, febrero, 18.- Barcelona.

Carta de los diputados del General *de Cataluña y consejo elegido por las cortes, al gobierno municipal de Valencia, en la que exponen su posición contraria a la detención del príncipe de Viana y relatan sus actuaciones para que Juan II lo ponga en libertad.*

---

23 A continuación, tachado: "A la sacra magestat de nostre senyor lo rey. Sereníssimo senyor: Gran turbació, contristació e dolor ha donat a nostres ànimos e de". Es el comienzo de la carta al rey del día 21 de febrero que finalmente fue copiada algo más adelante: doc. núm. 21 **[XI]**.

24 En *MC* 37: "prosecució".

–AMV, *LM* 24, ff. 24r-27r **[XIX]**.

Als molt magníffichs, honorables e de gran providència senyors los jurats e consell de la ciutat de València.

Molt magníffichs, honorables e de gran providència senyors: No dubtam a la audiència de vostres savieses esser pervenguda alguna part de les coses que novament occorren en aquest principat, les quals són grans e de molta importància, no solament concernents interés, repòs e benavenir d'aquest principat e de la cosa pública de aquell, mas encara de aqueix regne e de tots los altres súbdits a la corona reyal. E per tant, hoc encara per la unitat, amor e benivolença que entre aqueix regne e aquest principat ha acostumat esser e bona freternitat observada, havem delliberat per letra succintament informar vostres providències, les quals havem creure, de la veritat certifficades, faran en los negocis ço que virtuosament degen. Dimarts, a dos de deembre proppassat, en Leyda, per la magestat del sereníssimo senyor rey fon detengut e levada libertat a l'il·lustríssimo don Carles, primogènit, lo qual per la magestat del senyor rey e en la sua fe reyal era vengut assegurat, e assegurat era anat a Leyda, e dins pochs dies fon tret del dit principat e transportat fora aquell. E, jatsia notori fos les dites captura e extracció, juxta les leys del principat paccionades e jurades, no deure's fer, nosaltres, lo dit principat representants, creent la magestat del dit senyor, no plenament de tals leys certifficada e informada, havia fet les dites detenció e extracció, sperant que la sua serenitat seria propícia e prompta en restituir lo dit il·lustríssimo son fill en lo principat e aquí liberar-lo, fonch feta per lo dit principat a la magestat del senyor rey insigne embaxada de quinze persones notables e de gran sapiència e experiència dotades, e, ab tot la justícia manifesta que competia al dit principat, volgués per justícia lo dit il·lustríssimo primogènit esser promptament retornat en Catalunya e aquí liberat, juxta forma dels usatges, constitucions e privilegis del dit principat, en pacte deduïts e jurats, hoc encara per ley divina e humana disposant fe reyal esser observada. Emperò, desijants nosaltres ab humils supplicacions e instàncies obtenir de la magestat del senyor rey que, en sa gràcia, amor e benedicció paternal, reebés e tingués lo dit senyor primogènit, fon als dits embaxadors comissió donada ab reverents e humils supplicacions tractassen, sol·licitassen e procurassen fil·lial reverència del senyor primogènit a la magestat del senyor rey e de la dita magestat paternal, amor, gràcia e benedicció en lo dit senyor primogènit. Aquest offici era vist molt pertinent, degut e necessari, no solament a aquest principat, mas encara a tots los súbdits a la reyal corona, e axí en altres temps és stat praticat e observat occorrents differències entre los reys passats, de immortal memòria, e los primogènits, car, com a media e cominal persona, la terra tractava, obtenia e donava orde de repòs entre ells, de què consta en los actes. E per ço, aquest principat, imitant e inseguint los virtuosos actes dels passats, veent esser granment necessari al beneffici e repòs de la cosa pública de aquell unitat e concòrdia esser degudament observada entre tals pare e fill, qui en lo món són axí gran exemplar, hoc encara per evitar tanta ignomínia com a la real corona per la differència de ells se seguex, e per occórrer e obviar als grans perills e inconvenients qui, per la dita differència en los súbdits de la corona reyal promptes stan, volent aquest principat son deute retre a la reyal corona e a la magestat del senyor rey e al dit senyor primogènit, ab molta instància, humilitat e perseverància ha tractat, sol·licitat e procurat lo que dit és per mija dels dits quinze embaxadors a la magestat del senyor rey, no sens grans despeses e càrrechs tramesos. E, jatsia los dits embaxadors, ab molta reverència, pros-

tració e humilitat e devoció, la comissió a ell donada hagen a exequció deduhida, no solament no han pogut obtenir de la dita magestat recepció e admissió de son fill en amor e benedicció paternal e concòrdia, mas encara, suadint açò enemichs de la reyal corona e deservidors de la sua magestat, ha fet oyr als dits embaxadors ço que jamés embaxadors d'aquest principat se lig haver oÿt de llur rey e senyor. Són stades en aquest temps moltes coses tractades, sol·licitades e procurades en aquest principat, per ministres e officials del dit senyor rey e en nom seu, molt alienes al que pertinent és a la dignitat reyal, en gran dan de la cosa pública de aquest principat e offensa de la reyal corona, les quals, per tant, ommetem scriure com, si ab veritat són designades, sens derogació de la magestat del dit senyor d'escriure no·s porien, si en tals coses sentia e auctoritat prestat havia; e nosaltres, desijosos de l'honor e servir de la magestat del dit senyor, tals coses més occultar volem e callar. Durant aquesta nostra sol·licitació e treballs, certame[n]t nos ha constat, lo qua[l] ab grandíssimo dolor comemoram, la dita detenció esser per apartar lo dit senyor primogènit de la successió dels regnes e abdicar-li los drets de la primogenitura, e totes les causes preteses de la detenció sua esser confictes e simulades per venir a l'effecte sobredit, suadint, tractant e sol·licitant açò alguns detractors de l'honor e corona reyal, informants e importunants la magestat del senyor rey indegudament e contra veritat, seduint lo dit senyor obsequir a ells e tals informacions. La qual cosa, pervenguda a certitud de aquest principat, dóna als poblats en aquell dolor e congoxa intol·lerables, veent llur rey e senyor, lo qual ells tant reverexen e adoren, esser aportat [e] loch donar a via tant poch honorosa a la real corona e damnosa a tota la cosa pública dels regnes e terres e súbdits a la dita corona reyal, car no ha en oblit mès aquest principat los irreparables dans e inconvenients [qu]e occorregueren aprés morts dels reys En Johan e Martí, qui abdosos germans sens fills moriren. E, haüt gran consell sobre lo dit fet e recensits los actes dels reys passats; examinat lo que a la dignitat reyal se pertany e, per semblant, quant importa la dignitat de la primogenitura e drets de aquella en los regnes; discotit molt attentament e diligent los reys en aquests regnes a què són obligats a sos vassalls e los vassalls en quant són als reys obligats; e, axí matex, vist los vassalls a què són al primogènit tenguts, haüda complida rahó e examinació de totes aquestes coses, fonch delliberat pus stretament la magestat del dit senyor fos per los dits embaxadors supplicada e instada de gràcia e justícia. E, jatsia per moltes vegades los dits embaxadors, explicant solament los grans interessos que en aquest negoci concorrien al dit principat per causa dels llurs privilegis, usos e constitucions, ometent per bona causa subintrar en los merits de la successió e primogenitura, los quals són eguals e comuns a vosaltres e nosaltres e a tots los regnes e terres súbdits a la corona reyal, supplicat hagen de justícia molt stretament, jamés, emperò, gràcia han pogut obtenir, e axí poch lo effecte de justícia. E contínuament en aquest principat incercar e tractar vies de molts inconvenients e dans a la cosa pública per officials de la magestat del dit senyor, jamés en lo dit temps e ans és stat disistit. Per què, considerades e molt rominades totes les coses occorrents, vist que per naturalesa e fidelitat tots los súbdits a la reyal corona som tenguts salvar e deffendre la persona del primogènit, qualsevol sia, com aquell sia per Déus al poble donat e aquell aprés lo genitor dege haver la administració e govern reyal en los dits súbdits, e aquests drets, essent nat primogènit, ha en la terra sens esser necessària disposició del genitor o de algú altre; vist que lo rey, qualsevol sia, no pot dels regnes dispondre, ans aquells han necessàriament venir al primogènit o succehint als drets de primogenitura, e axí és

stat inconcussament e inviolable usat e observat en aquests regnes e terres; considerat los naturals súbdits de la corona reyal, lo dit ús e singular libertat conservants, quant delicadament e prima han acostumat satisfer al deute de la fidelitat a que són tenguts e per naturalesa innatament obligats a·quest principat, lo qual a present és de tanta virtut dotat quant en los temps passats stat sia; vist que lo senyor rey, qualsevol sia, del primogènit no pot per si sols judicar, ans per lo format interés de la pàtria deu ella e à acostumat entrevenir, lo que és precípuu dret e singular libertat de la terra, segons clarament en los actes dels passats reys se mostra, car si en altra forma los reys procehir e per si dels primogènits judicar podien seria en llur facultat dels regnes dispondre en qui·s volrien; totes aquestes coses considerades e molt diligentment atteses e examinades, és stat vist a nosaltres, aquest principat representants, per tots nostres treballs e ingenis deure provehir en salvar la persona del dit senyor primogènit e conservar-li los drets a ell pertinents per la primogenitura, en què no solament lo deute de naturalesa e fidelitat a nosaltres obliga, mas encara a tos los súbdits de la corona reyal; e no havem dubtat jamés aquesta empresa de donar orde en salvar e conservar la persona del senyor primogènit e drets seus esser per aqueix regne abandonada, car no seria correspondre a la virtut de què aqueix regne ha acostumat usar. E molt menys se deu dilatar prosseguir aquesta empresa tant justa, digna, pertinent e necessària al bé públich de tots los súbdits de la reyal corona, quant se veu manife[s]tament lo dit il·lustríssim primogènit esser detengut per calumnioses, perverses e iniqües informacions fetes a la magestat del senyor rey; qui, en tal edat com és constituït, de aquelles, procehints de adversants al beneffici públich, és sobrat e detengut, ab humil reverència de la sua alta corona, açò parlant no sens gran cruximent de nostres entràmenes, dolor e congoxa. E per les dites calumnioses informacions se proceheix e·s dona orde en condemnar[25] e la successió llevar al dit senyor primogènit, humil e devot a Déus omnipotent, just, virtuós, inmune de culpa, e de gran consell e molta saviesa dotat, humaníssim e de la pus alta sanch de christians, ·és ja en presó tant temps detengut sens legítima causa lo qui justament e recta deu succehir en lo domini e corona d'Aragó. O ignominia gran a la dita corona e a tots los súbdits de aquella que s'haja a dir, star apresonat sens causa lo qui llur senyor s'espera esser! E què se'n dirà en les parts de christians? Cert, no coses honoroses a la corona reyal e axí poch als súbdits de aquella. Per provehir, donchs, a evitar tantes ignomínies e vergonyes e satisfer al deute que som tenguts, delliberà aquest principat trametre a la magestat del dit senyor altra embaxada de XXXXV persones qui, unides ab les primeres XV, són stades LX, de molta indústria e experiència dotades, les quals de totes dites coses han supplicat la dita magestat, a la qual axí poch ha plagut exaudir los dits LX embaxadors ne moure-se atorgar les dites coses, axí poch per lo interés format comú de tots sos regnes com lo particular de aquest principat. Per què, prevehent aquest principat los grans inconvenients, dans irreparables, ingomínies e altres congoxes ja suscitades e que s'esperaven si al dit negoci no era ab celeritat occorregut, per donar repòs a aquelles e per satisfer al deute de la naturalesa e fidelitat, delliberà e provehí esser anat ab alguna potència a Fraga, on dit senyor primogènit en presó detengut era, per forma que fos haüt e portat en la ciutat de Leyda, hon era la magestat del dit senyor, e aquí fos entre ells de

25 Or.: "condemnear"

tal forma de concòrdia tractat que lo dit senyor primogènit hagués fil·lial devoció, reverència e obediència portar a la magestat del dit senyor, lo qual, en la sua gràcia, amor e benedicció paternal admeses, e tengués al dit senyor primogènit; emperò, lo enemich de concòrdia e pau donà tal orde que la magestat del dit senyor, presentint tal delliberació, consellada e importunada per los detractors del beneffici comú e de la reyal corona, hora insòlita e incogitada, en forma no pertinent a la reyal altesa, se partí de Leyda e, fahent la via de Fraga, tragué d'allí lo dit senyor primogènit e·l se'n mes dintre lo regne de Aragó e transportar, a gran deservey de la sua serenitat e perill de molts dans a sos regnes e terres; car per ço no desistirà aquest principat, e axí poch crehem dilattaran o desistiran los altres súbdits de la reyal cor[o]na son deute retre en salvar la persona del dit senyor primogènit, ans ha delliberat aquest principat seguir lo dit senyor primogènit quietament e pacíffica e anar-lo trobar e deslliurar onsevulla sia. E per açò degudament e segura poder a execució deduhir, és stada alguna gent de cavall e peu conduïda per obviar als qui impertinentment consell[en] e seduexen la dita magestat, si en la salvació del dit senyor primogènit e liberació al dit principat impediment prestar volren. E per quant aquestes coses seran vàriament reportades, havem delliberat axí estesament e prolixa scriure a vostres magnifficències la veritat de tot lo negoci, no curant suadir, pregar, exortar o convidar aquelles a la endreça o prossequció del dit negoci, lo qual per si vos hi ret convidats e obligats. E som cert, per vostra intreguitat, no oblidareu ço a que virtut vos obliga e satisfacció del deute de naturalesa e fidelitat, e los vostres antesessors han bé acustumat. E ab tot en aquesta matèria per moltes promeses, instàncies, cominacions, pràtiques e altres coses observades en prejudici del dit senyor primogènit se senten moltes passions e afficcions per interessos particulars, apartants lo beneffici comú, per quant los tals són coneguts qual zel los porta, havem ferma sperança dirigireu e ajudareu la dita empresa per lo honor e degut de aqu[e]ix regne, qui jamés ha acustumat fallir a l'honor de la reyal corona. Som bé certs no esser per vostres providències ignorat los reys deure regir los pobles a ells comanats ab leys, e molt més aquells en qui paccionades són, e de observar jurades, e si qualsevol rey acte algú digne de gran nota per la reyal corona e molt damnós e prejudicial a sos regnes e terres seduhit exequtar volie, són obligats e tenguts sos súbdits ajudar-lo en transgració de tal acte o exequció passar no puixa. Car, si permés o tol·lerat era, succehiria en poch honor de la reyal corona grandíssimo dan de la cosa pública e notori càrrech dels que la cosa pública regexen, los quals manifestament no satisfarien al deute llur al què obligats són. E per ço degudament observar, se mostren molts actes dignament e justa a effecte deduïts per aqueix regne e aquest principat e lo regne de Aragó comunament, e molts actes particulars en cascuns regnes e aquest principat virtuosament e digna exercits. E per quant, prosseguint la restauració de la persona del dit senyor primogènit e liberació sua juxta la delliberació de aquest principat, convé seguir-lo on serà, en tal forma que sia per deffendre-se de qui impediment hi volrà prestar, per observar la fraterna unitat fins ací entre aqueix regne e aquest principat observada, desijam sentir vostre voler sobre la entrada per dita gent en aqueix regne fahedora, la qual, sens fer interés o dan algú, satisfent planament a tothom de tot ço que obs hauran, e no en altra manera, entrar entén. De què us pregam nos certiffiqueu de vostra intenció e voler prestament, avisant-nos clarament de tot lo que en aquesta matèria occorrerà a vostres grans providències, al beneplàcit de les quals som sempre apparellats. Tinga-us, molt magníffichs honorables e de gran providèn-

cia senyors, la[26] Sancta Trinitat en guarda sua. Dada en Barchinona a XVIII de febrer de l'any MCCCCLXI.

Los diputats del General de Catalunya e consell en virtut de la comissió de la cort elegit e assignat, apparellats a vostra honor.

20

1461, febrero, 20.- Valencia.

Pedro de Urrea, gobernador del reino de Valencia, tras presentar una credencial de Juan II (doc. núm. 18), relata y explica al Consell *de la capital, en nombre de este, las actuaciones de las embajadas de Cataluña para conseguir la libertad del príncipe de Viana, lo acontecido en Lérida y la propuesta del monarca. Tras manifestar su agradecimiento por la información, la corporación acuerda prorrogar la sesión al lunes siguiente (23 de febrero), con el fin de deliberar y tomar decisiones sobre una cuestión de tanta trascendencia.*

–AMV, *MC* 37, f. 56(a)r-v.

E, essent axí congregat lo dit honorable consell, vench a aquell lo molt noble e molt magnífich don Pedro d'Urrea, governador en regne de València, al qual fonch donada en plen consell una letra de la majestat del molt alt senyor rey, la qual manà legir, la superscripció de la qual era tal: "Als amats e feels nostres los jurats, consell e prohòmens de la ciutat de València". E, uberta la dita letra, fon atrobada del tenor següent: "Lo rey. Prohòmens amats e feels nostres: Sobre lo cas [...] Dada en la vila de Morella a quatorze dies de febrer de l'any CCCCLXI. *Rex Iohannes*".[27] E, lesta la dita letra, lo dit noble e magnífich governador, en virtut de aquella, explicà e dix al dit honorable consell, per part de la majestat del dit senyor, tots los affers e embaxades del principat de Cathalunya e supplicacions fetes per la delliurança de l'il·lustríssim senyor príncep. E aprés recità lo cas e comoció feta ab gran desorde en la ciutat de Leyda per los catalans e lo que s'era seguit tro ací, e la offerta feta per lo dit senyor de metre la persona del dit il·lustríssim príncep en poder de aragoneses, valencians e catalans, e moltes altres coses per aquell dites e explicades, elegantment e bé e ab gran orde. E lo dit honorable consell, hoÿda la dita creença e coses per lo dit noble e magnífich governador explicades, regracià molt a la sacra majestat del dit senyor rey com per sa acostumada benignitat havia volgut fer comunicar a la dita ciutat totes les dites coses. E al dit noble e magnífich governador axí mateix com per sa noblea e bondat hi havia volgut treballar, offerint-li per part de la ciutat tot lo que per ell fer pogués ab bona voluntat. E fonch prorogat lo dit consell per a dilluns primervinent per mils veure e delliberar què seria faedor, e la tant àrdua matèria e de tan gran importància, a servey de nostre senyor Déu e de la dita sacra majestat, beneffici e repòs de tota la cosa pública de tots los regnes e terres.

26 Or.: "los"

27 Texto completo en el doc. núm. 18.

21

1461, febrero, 21.- Valencia.

Los jurats *expresan al rey su pesar por el enfrentamiento con los catalanes y los sucesos derivados, y le comunican que el gobierno municipal había acordado el envío de una embajada con finalidad conciliatoria, para pedir a él la libertad de su hijo, e instar a sus vasallos del principado a la obediencia. Una vez escrita la misiva, habían conocido la buena noticia de un acuerdo alcanzado para poner en libertad a don Carlos, pese a lo cual los embajadores saldrían lo antes posible, de acuerdo con los deseos del monarca.*

–AMV, *LM* 24, f. 18v-19r **[XI]**.

A la sacra magestat de nostre senyor lo rey.

Sereníssimo senyor:

Gran turbació, contristació e dolor ha donat a nostres ànimos e de tots los h[ab]itadors de aquest regne la nova disconveniència, per nosaltres entesa primerament per letres de micer Jacme Garcia Aguilar e aprés pus stesament per relació del noble don Pedro d'Urrea, governador d'aquest regne, en virtut de la creença contenguda en les letres de vostra magestat sots data de XIIII del present mes a nosaltres directes, seguida entre la magestat vostra et los del principat de Catalunya, e tots los actes aprés seguits, per molts notoris respectes los quals no curam a present recitar. Per obviar, donchs, senyor, als grans dans e inconvenients que veem a vull preparats en aquests fets, principalment per fer lo servici de vostra magestat e per lo bé e repòs de vostres regnes, ha paregut a nosaltres de necessitat deure trametre solemne embaxada a la magestat vostra, e aprés als del dit principat, e axí ho havem mes en execució, per supplicar a vós, senyor, primerament, de tota concòrdia, amor paternal e dilecció de vostra magestat ab lo il·lustríssimo príncep de Via[na] don Carles, fill vostre, e per lo delliurament de aquell, e encara de tota placació e benivolença entre vostra magestat e los vostres vassalls del dit principat de Catalunya; aprés, per executar e instar los del dit principat sien bons e obedients vassalls a la serenitat vostra, e que, entretant que nostres embaxadors yran, los quals ja havem elets, sis en nombre, e ab la ajuda de nostre senyor Déus partran molt prestament, vullen sobreseure en qualsevol enantaments fahedors, e no permetre que hosts e gents d'armes de aquells passen avant del loch on se trobaran quant nostres letres a aquells pervendran. Per què, senyor molt excel·lent, significam a la serenitat vostra les dites coses perquè sàpia nosaltres esser tostemps vigils e sol·lícits en lo servici de aquella, la qual conserve e prospere nostre senyor Déus ab tanta exsaltació de honor e glòria com lo vostre cor desija. Scrita en València, a XXI de febrer de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra magestat humils vassalls e servidors, qui·s comanen en gràcia e mercé vostra, los jurats de València.

Aprés, senyor, d'escrita la present, nos és stada comunicada per lo dit governador una letra de vostra magestat contenent en effecte la bona concòrdia moguda per la il·lustríssima senyora reyna e senyora infanta e altres ab les LX persones dels catalans, en sguart de la persona del dit il·lustre senyor príncep, de la qual nostres ànimos se són molt alegrats e consolats. E de·ffet, senyor, seguint vostra voluntat, abreujarem lo més que porem ab molta accel·leració lo temps de la partida de la dita nostra embaxada, havents ferma sperança en la divinal clemència nos farà dignes de obrar en los dits affers la·ffi que molt desijam.

22

1461, febrero, 21.- Valencia.

Carta de los jurats *de la ciudad a los diputados y consejo elegido por las cortes de Cataluña, remitida también a los embajadores del principado en Lérida, en la que lamentan lo acontecido en esta el pasado día 8, justifican la actuación de Valencia, diferente de la suya, ante la detención del príncipe de Viana, informan de la embajada conciliadora ordenada por la ciudad, y les instan a no realizar actos que puedan aumentar la tensión.*

–AMV, *LM* 24, ff. 19v-20v **[XII]**.

Als molt reverents, spectables, egregis, nobles, magníffichs senyors los diputats e consell elet per comissió de la cort de Catalunya, en Barchinona.

Molt reverents, spectables, egregis, nobles e magníffichs senyors: No sens gran displicència e contristació de nostres ànimos havem entesa la disconveniència e novitat, en la ciutat de Leyda a VIII dies del corrent mes de febrer seguida, entre la magestat del molt alt senyor rey e vosaltres e tots los h[ab]itadors d'aqueix insigne principat, no solament perquè·ns hi obliga la comuna e innata fidelitat, singular entre totes altres nacions, dels h[ab]itadors del regne d'Aragó, de vosaltres del dit principat e dels h[ab]itadors d'aquest regne de València, deguda a la reyal corona d'Aragó e a la reyal magestat, mas encara perquè la unió indissoluble e fraternitat dels dits regnes e principat, fins ací tant excelsa e prosperada, nos constituex en gran dubte qualsevol inconvenient preparat seguir en aquest cors polítich, del qual la preffata magestat és lo cap e vosaltres e los altres sotsmeses de la dita reyal dignitat e nosaltres som los membres, per la conservació dels quals, per natural instint e inclinació, cascuna part se deu exposar a tot perill; e d'aquí avant la unitat, així com és disposta produhir augment e prosperitat de l'univers, se done orde que lo inconvenient no obre diminució e desolació de bé de potència e de virtuts, car, segons la evangèlica doctrina, tot regne en si devís serà desolat.[28] E per ço no creguen vostres reverències, virtuts e noblees que nosaltres nos hajam oblidat en los proppassats dies, venint a nostra notícia la detenció feta per la dita magestat en la ciutat de Leyda de la persona de l'il·lustríssimo senyor don Carles, príncep de Viana, primogènit del dit senyor, instantment supplicar la sua serenitat per lo delliurament del dit senyor príncep e per la bona concòrdia dels dits senyors pare e fill, ans ab summa dil·ligència hi havem entés e obrat, no gents divisos ans concordants ab vosaltres en aquest desig e affecció; emperò, no havem aquest comun desig prosseguit ab demostracions extrínseques, e senyaladament de embaxades, perquè és stat necessari a nosaltres axí fer e praticar-ho, jatsia cregam que vosaltres, senyors, a bona fi e intenció hajau fetes per la dita rahó moltes embaxades. E nosaltres, volents donar rahó a vosaltres, per una freternal complecència de la dita nostra pràtica e per tolre a les vostres penses tota matèria de admiració, vos signifficam que en aquest regne totes semblants demostracions, per la malícia del temps, foren e són stades vistes donar moviment per una errònea oppinió causada en les gents del realme de Castella, les fronteres del qual, així com a nosaltres són propinqües e confinen ab aquest regne, així són molt distants del vostre principat, en tant que havíem nova que certa gent d'armes era venguda a les dites fronteres e devia entrar en aquest regne per fer

28 "Omne regnum divisum contra se, desolabitur" (Mt., 12, 25); "Omne regnum in seipsum divisum desolabitur" (Lc., 11, 17).

guerra a aquell, prenent concepte e audàcia, jatsia falsa, de divisió seguida entre la dita magestat e los habitadors d'aquest regne, per les quals coses succehia alguna rumor e murmuració entre los nostres pobles, los quals han cessat aprés que han haüt scilenci les dites demostracions de embaxades. Encara havem considerat que aquest regne, sens convocació de cort feta per lo dit senyor e sens comissió de la dita cort, la qual vosaltres dieu haver de la cort del dit principat, no podia fer instància en lo dit negoci, mas solament açò podien fer com ja han fet les universitats e altres persones particularment, als quals és permés segons los furs e privilegis del dit regne. E més avant, en lo dit cas, tot lo dit regne, o de present aquells a qui és permés, solament poden supplicar del delliurament del dit senyor príncep per via de una gràcia justa, humana e rahonable, e no podien pretendre motiu de infricció de libertats, furs e privilegis d'aquesta ciutat e regne com vosaltres affermau de vostres constitucions libertats e usatges. E aquesta ciutat ha feta contínuament aquella deguda instància ab lo dit senyor, per humils supplicacions que fer devia juxta la exigència dels dits fets, a les quals supplicacions la dita magestat, ab bones paraules e offertes, tostemps se és dignada respondre en tal forma que aquesta ciutat crehia obtenir la fi desijada. E aprés, sobrevenint la disconveniència e los actes que havem enteses de convocacions de hosts e de gents d'armes fets per vosaltres, ha paregut a nosaltres esser cosa pertinent e deguda ab tot nostre esforç interposar-nos en aquest fet, de tanta arduÿtat e importància e tant necessari a la conservació de la reyal corona d'Aragó e al bé e repòs de tots los regnes e terres a aquella sotsmeses quant cascú pot veure, e major del qual gran temps ha som certs no han vist nostres antecessors. E per ço, precehint matura delliberació, trametem al dit senyor nostres embaxadors, e aprés a vosaltres, e creem semblant faran altres staments e universitats d'aquest regne, per supplicar lo dit senyor vulla delliurar lo dit senyor príncep e tornar a degut orde tot ço que sia fet contra vostres libertats e constitucions e concordar-se ab vosaltres, instar, pregar e exortar de ço que és vostre desig, ço és, de obeyr lo dit senyor virtuosíssim, nostre rey e senyor, e de tota unitat e concòrdia; los quals embaxadors partran indubitadament, plaent a nostre senyor Déus, molt prest. E entretant, vos pregam e exortam, ab la major affecció que podem, e us demanam de gràcia, per lo servici de nostre senyor Déus e de la dita reyal corona, e amor e contemplció encara de nosaltres, vullau proveyr e donar orde ab tot effecte que sia sobreseÿt en qualsevol enantaments fahedors per vosaltres e per los que d'açò han càrrech sobreseure, e senyaladament[29] no vullau permetre passar avant les hosts e gents d'armes vostres de aquell loch on seran quant la present a vostres mans pervendrà. Car, ab tota aquella major acceleració que lo temps comportarà, seran ab vosaltres los dits nostres embaxadors, per medi dels quals, obrant e disponent-ho la potència divina, en la qual summament és nostra confiança e lo qual en açò specialment invocam, speram se farà tota bona concòrdia entre los dits senyors pare e fill e vosaltres, senyors, e los h[ab]itadors d'aqueix principat, tant útil e necessària a la prosperitat e exaltació de la reyal corona de Aragó. E d'açò multiplicades veus vos exortam, pregam e instam, supplicants la divina magestat nos faça dignes de acabar e obtenir la fi que desijam.[30] E tinga-us, molt reverents, egregis, spectables, nobles e magníffichs senyors, la divina providència en la sua direcció e custòdia. Scrita en València a XXI de febrer de l'any MCCCCLXI.

29 Entre "sobreseure" y "e senyaladament" se repite "en qualsevol enantaments fahedors per vosaltres".

30 Or.: "disijam"

A tota honor e complacència de vostres grans reverències e magnifficències bé apparellats, los jurats de València.

Alia similis fuit expedita, directa als molt reverents, spectables, egregis, nobles, magnífichs senyors los embaxadors del principat de Catalunya residents en la ciutat de Leyda, *sub eodem kalendario, mutatis mutandis per totum*.

23

1461, febrero, 21.- Valencia.

Carta de los jurats dirigida al conde de Módica, de contenido similar al de la anterior (doc. núm. 22).

–AMV, *LM* 24, f. 21r **[XIII]**.

Al molt spectable, magníffich e de gran providència lo senyor comte de Mòdica.

Molt spectable, noble e magníffich baró: No sens gran displicència e contristació de nostres ànimos havem entesa la disconveniència e novitat, en la ciutat de Leyda a VIII dies del corrent mes de febrer seguida, entre la magestat del senyor rey e alguns habitadors de aques[t] insigne[31] principat e de la dita ciutat, no solament perquè·ns hi obliga, *etc. Fiat ut suppra per totum*[32] *mutatis mutandis et sub e[o]dem kalendario*.

A tota honor e complacència de vostra noblea e magnifficència bé apparellats, los jurats de València.

24

1461, febrero, 21.- Valencia.

Carta, de contenido similar al de las dos anteriores (docs. núm. 25 y 26), dirigida a los gobiernos municipales de Barcelona y Lérida.

–AMV, *LM* 24, ff. 21r-22v **[XIV]**.

Als molt honorables e molt savis senyors los consellers de la ciutat de Barchinona.

Molt honorables e molt savis senyors: No sens gran displicència e contristació de nostres ànimos havem entesa la disconveniència e novitat, en la ciutat de Leyda a VIII dies del corrent mes de febrer seguida, entre la magestat del molt alt senyor rey e vosaltres e tots los habitadors de l'insigne principat de Catalunya, no solament perquè·ns hi obliga la comuna e innata fidelitat, singular entre totes altres nacions, dels habitadors del regne d'Aragó e d'aquexa ciutat, del dit principat e dels habitadors d'aquest regne de Val[è]ncia, deguda a la reyal corona de Aragó e a la reyal magestat, mas encara perquè la unió indissoluble e fraternitat dels dits regnes e principat, fins ací tant excelsa e prosperada, nos constitueix en gran dubte qualsevol inconve-

31 Or.: "insignie"

32 "per totum": se repite.

nient prepar[a]t seguir en aquest cos polític, del qual la preffata magestat és lo cap e vosaltres e los altres sotsmeses de la dita reyal dignitat, e nosaltres, som los membres, per la conservació dels quals, per natural instint e inclinació, cascuna pert se deu exposar a tot perill; d'aquí avant la unitat, així com és disposta produhir augment e prosperitat de l'univers, se done orde que lo inconvenient no obre diminució e desolació de[33] potència e de virtuts, car, segons la evangèlica doctrina, tot regne en si divís serà desolat.[34] E per ço no creguen vostres reverències, virtuts e noblees que nosaltres nos hajam oblidat en los proppassats dies, venint a nostra notícia la detenció feta per la dita magestat en la ciutat de Leyda de la persona de l'il·lustríssimo senyor don Carles, príncep de Viana, primogènit del dit senyor, instantment suplicar la sua serenitat per lo delliurament del dit senyor príncep e per la bona concòrdia dels dits senyors pare e fill, ans, ab suma dil·ligència, hi havem entés e obrat no gens divisos ans concordants ab vosaltres en aquest desig e affecció; emperò, no havem aquest comun desig prosseguit ab demostracions extrínseques, e senyaladament de embaxades, perquè és stat necessari a nosaltres així fer e praticar ho, jatsia cregam que vosaltres, senyors, a bona fi e intenció hajau fetes per la dita rahó moltes embaxades. E nosaltres, volents donar rahó a vosaltres per una fraternal complacència de la dita nostra pràtica e per tolre a les vostres penses tota matèria de admiració,[35] vos significam que en aquest regne totes semblants demostracions, per la malícia del temps, foren e són stades vistes donar moviment per una errònea oppinió causada en les gents del realme de Castella, les fronteres del qual, així com a nosaltres són propinqües e confinen ab aquest regne, així són molt distants del vostre principat, en tant que havíem nova que certa gent d'armes era venguda a les dites fronteres e devia entrar en aquest regne per fer guerra a aquell, prenent concepte e audàcia, jatssia falsa, de divisió seguida entre la dita magestat e los h[ab]itadors d'aquest regne, per les quals coses succehia alguna rumor e murmuració entre los nostres pobles, les quals han cessat aprés que han h[a]üt scilenci les dites demostracions de embaxades. Encara havem considerat que aquest regne, sens convocació de cort feta per lo dit senyor e sens comissió de la dita cort, la qual vosaltres dieu haver de la cort del dit principat, no podia fer instància en lo dit negoci, mas solament açò podien fer, com ja han fet, les universitats e altres persones particularment, als quals és permés segons los furs e privilegis del dit regne. E més avant, en lo dit cas tot lo regne, o de present aquells a qui és permés, solament poden supplicar del delliurament del dit senyor príncep per via de una gràcia justa, humana e rahonable, e no podien pretendre motiu de infricció de libertats, furs e privilegis d'aquesta ciutat o regne com vosaltres afermau de vostres constitucions, libertats e usatges. E aquesta ciutat ha feta contínuament aquella deguda instància ab lo dit senyor per humils supplicacions que fer devia juxta la exhigència dels dits fets; a les quals supplicacions la dita magestat, ab bones paraules e offertes, tots temps se és dignada respondre en tal forma que aquesta ciutat crehia obtenir la fi desijada. E aprés, sobrevenint la disconveniència e los actes que havem enteses de convocacions de hosts e de gents d'armes fets per vosaltres, ha paregut a nosaltres esser cosa pertinent e deguda ab tot nostre esforç interposar-nos en aquest fet, de tanta arduÿtat e importància e tant

33 "de": se repite.

34 Vid. nota núm. 29.

35 Or.: "admiracia"

necessari a la conservació de la reyal corona d'Aragó e al bé e repòs de tots los regnes e terres a aquella sotsmeses quant cascú pot veure, e major del qual gran temps ha som certs no han vist nostres antecessors. E per ço, procehint matura del·liberació, trametem al dit senyor nostres embaxadors, e aprés als molt reverents spectables egregis nobles magníffichs e savis senyors los embaxadors per lo dit principat a·quexa ciutat destinats, [e] a vosaltres, e creem semblant faran altres staments e universitats d'aquest regne, per supplicar lo dit senyor vulla delliurar lo dit senyor príncep e tornar a degut orde tot ço que sia fet contra vostres libertats e constitucions, e concordar-se ab aquells e vosaltres, instar, pregar e exortar de ço que és vostre desig, ço és, de obeyr lo dit senyor virtuosíssim, nostre rey e senyor, e de tota unitat e concòrdia; los quals embaxadors partran indubitadament, plaent a nostre senyor Déus, molt prest. E entretant vos pregam e exortam, ab la major affecció que podem, per lo servici de nostre senyor Déus e de la dita reyal corona, e amor e complacència encara de nosaltres, vullau procurar e servar manera ab tot degut effecte que en tot cas sia sobresehit en qualsevol enantaments fahedors per los qui n'han càrrech, e senyaladament que no sia permés passar avant les hosts e gents d'armes vostres e del dit principat de aquell loch hon seran quant la present a vostres mans pervendrà. Car, ab tota aquella major acceleració que lo temps comportarà, seran de les parts dellà los dits nostres embaxadors, per medi dels quals, obrant e disponent-ho la potència divina, en la qual sumament és nostra confiança, e la qual en açò specialment invocam, speram se farà tota bona concòrdia entre los dits senyors pare e fill e vosaltres, senyors, e los habitadors d'aquex principat, tant útil e necessària a la prosperitat e exaltació de la reyal corona d'Aragó. E açò ab multiplicades veus vos exortam, pregam e instam, suplicants la divina magestat nos faça dignes de acabar e obtenir la fi que desijam. E tinga-us, molt honorables e molt savis senyors, en sa contínua guarda la Sancta Trinitat.

Scrita en València a XXI dies de febrer de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a tota vostra honor e bé apparellats.

Alia similis fuit expedita per totum sub eodem kalendario, directa als molt honorables e molt savis senyors los payers de la ciutat de Leyda.

25

1461, febrero, 21.- Valencia.

Los jurats *informan a los gobiernos municipales de Xàtiva, Alzira, Vila-real y Castelló de la decisión de enviar una embajada para solicitar la libertad del príncipe de Viana y les invitan a sumarse.*

–AMV, *LM* 24, ff. 22v-23r **[XV]**.

Als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e concell de la ciutat de Xàtiva.

Molt honorables e savis senyors: Pochs dies són passats, sentints nosaltres la detenció de la persona del senyor príncep, vinguem delliberats fer notable embaxada a la magestat del senyor rey per entrametre'ns dels affers e sentir la volu[n]tat del dit senyor, e encara supplicarlo ab molt gran instància del delliurament de la persona del dit senyor príncep. Per algunes, emperò, bones, justes e degudes consideracions, la dita embaxada fonch differida. A present, emperò, perquè ab la venguda del noble e magníffich don Pedro d'Urrea, governador d'aquest

regne, e primerament per relació del magníffich micer Jacme Garcia Aguilar, tornat d'aquelles parts, havem sentit stesament ab gran contristació e enuig que los affers se són molt agreujats e posats en gran perill per part dels de Catalunya ab la preffata magestat, e són en punt de molts inconvenients, scàndels e dans irreparables, venim delliberats fer e desempachar la dita embaxada, e per ventura ab més nombre de persones, e creem que los dels staments eccl[es]iàstich e militar voldran haver participi en aquella. Havents nosaltres ferma sperança que, ab lo adjutori divinal, que, per mija de la dita embaxada e d'aquells que yran, seran donats e procurats tals medis que se'n seguesqua bona e desijada concòrdia, a glòria de nostre senyor Déus e liberació de la persona del dit senyor príncep, dehim e manifestam-vos-ho per ço que, attesa la arduïtat de ço que dit és e quant va en [açò] al servey de nostre senyor Déus e del senyor rey e a tot lo stament de la cosa pública, si us plaurà trametre per part d'aquexa universitat persona o persones algunes per embaxadors a la preffata magestat ne haurem molt singular plaer. E los que voldreu que vagen s'i poran ací atènyer la dita nostra embaxada; si no, en lo camí o ab lo dit senyor la trobaran e poran fer part ab aquella, axí com per part vostra serà ordenat e donat càrrech. En ço que dit havem, senyors, va a tots la vida e la substància e tot lo repòs e tranquil·le stat. Plàcia-us vullau abreujar e metre en presta execució lo que haureu delliberat, rescrivints-nos, si us plaurà, de vostra entenció. E tinga-us en guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València a XXI dies de febrer de l'any mil CCCCLXI.

Los jurats de València, a vostra honor apparellats.

Alia similis fuit expedita per totum sub eodem kalendario, directa als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e consell de la vila de Algezira.

Item, alia similis, etc., als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e consell de la vila de Vilareal.

Item alia, etc., als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e consell de la vila de Castelló.

26

1461, febrero, 21.- Xàtiva.

Los ediles de Xàtiva agradecen a los de Valencia que hayan informado de la decisión de organizar una embajada por el asunto del príncipe de Viana, y manifiestan su convicción de que, aunque ya fueron enviados embajadores al rey, el gobierno municipal de la localidad volvería a acordar hacerlo.

–AMV, *LM* 24, f. 23r-v **[XVI]**.

Als molt magníffichs, honorables e savis senyors los jurats de la ciutat de Valencia.

Molt magníffichs, honorables e savis senyors: Huna letra vostra havem huy reebuda sobre la embaxada per vosaltres delliberada fer a la magestat del senyor rey per la detenció feta de la persona del senyor príncep, per los sguarts en la dita letra vostra recitats, avisants-nos a·ffi que, si per aquesta ciutat semblantment serà delliberat trametre embaxadors a la preffata magestat per la rahó sobredita, ne haureu singular plaer, segons les dites coses pus stesament se mostren per vostra letra, feta en València a XX dels presents mes e any. A la qual vos diem e responem que, jatsia aquesta ciutat, per la dita rahó e per altres, haja trameses ja missatgers a la

dita magestat, emperò, per quant lo bo e pròspero èxit d'aquest negoci serà grandíssim servey de nostre senyor Déu e de la preffata magestat e tranquil·le repòs d'aquest regne, en lo qual va interés a tots, tenim per ço delliberat de·ffer comunicar del dit material e continuar aquell, creents e havents sperança que, per lo consell d'aquesta ciutat, los dits embaxadors seran delliberats fer e trametre a la dita magestat. Regraciam-vos, emperò, la bona volu[n]tat que·ns havets mostrada en haver-nos avisats del dit negoci, en lo qual va tant a tot lo regne. E tinga-us la Sanctíssima Trinitat en sa guarda. Scrita en Xàtiva a XXI de febrer de l'any MCCCCLXI.

Los justícia e jurats de Xàtiva, a vostra honor apparellats.

27

1461, febrero, 23.- Vila-real.

El gobierno municipal de Vila-real, en respuesta a la misiva de los jurats *de Valencia (doc. núm. 25), les comunican que ya habían elegido sus embajadores, que se unirían a los de la ciudad antes de presentarse ante el rey.*

–AMV, *LM* 24, f. 23v **[XVII]**.

Als spectables e molt magníffichs senyors los jurats de la ciutat de València.

Spectables[36] e molt magníffichs senyors: La nit propassada, ora de la oració, havem reebuda una vostra letra sobre la embaxada fahedora a la magestat del senyor rey per causa de la liberació del senyor príncep. E, vistes les coses en aquella contengudes, aquesta universitat ha tengut son consell sobre aquelles e ha acordat e elet sos embaxadors, los quals partran de·ffet. Som certs seran junts ab la magníffica vostra embaxada ans de arribar ab la preffata magestat. Offerints-nos tots temps prests a la ordinació de vosaltres. Scrita en Vilareal a XXIII de febrer de l'any MCCCCLXI.

A vostra ordinació apparellats, los justícia, jurats e consell de Vilareal.

28

1461, febrero, 23.- Castelló.

El gobierno municipal de Castelló, en respuesta a la misiva de los jurats de Valencia, les comunican que ya habían elegido sus embajadores, que se unirían a los de la ciudad antes de presentarse ante el rey.

–AMV, *LM* 24, ff. 23v-24r **[XVIII]**.

Spectables e molt magníffichs senyors los jurats de la ciutat de València.

Spectables[37] e molt magníffichs senyors: Huy, set ores de matí, havem reebuda vostra letra sobre la embaxada fahedora a la magestat del senyor rey per causa de la liberació del senyor

36 Or.: " Sepctables"

37 Or.: "Sepctables"

príncep. E, vistes les coses en aquella contengudes, aquesta universitat, haüt consell sobre aquelles, ha acordat e elet sos embaxadors, los quals partran prestament. Som certs seran junts ab la vostra embaxada ans de arribar ab la preffata magestat. E ordenau de nosaltres ço que us serà plasent. Scrita en Castelló, a XXIII de febrer de l'any MCCCCLXI.

A vostra ordinació apparellats, los justícia, jurats e consell de la vila de Castelló.

29

1461, febrero, 23.- Valencia.

El gobernador, Pedro de Urrea, lee en el Consell *una carta del rey, fechada en Morella el 19 de febrero, dirigida a él y al* batle general, *en la que informaba de una concordia con los catalanes sobre la libertad del príncipe de Viana, que ya habría sido puesto en manos de Juan Fernández de Heredia, señor de Mora. Tras manifestar su alegría por la noticia, los* consellers *adoptan varios acuerdos acerca de la embajada que la ciudad decidió enviar, cuyos seis componentes ya habían sido elegidos, y nombran una comisión para redactar las instrucciones que habrían de llevar consigo y observar.*

–AMV, *MC* 37, ff. 57(a)v-58(a)v.

E, axí congregat e justat lo dit honorable consell,[38] vench a aquell lo noble e magnífich don Pedro d'Urrea, governador del regne de València, e, precedents paraules elegants e compostes, per part de la magestat del senyor rey fonch per aquell lesta en plen consell una letra de la prefata majestat, scrita en Morella a XVIIII del present mes de febrer, dreçada al dit governador e batle general, contenent en effecte algunes coses, e senyaladament, la bona concòrdia moguda e finada, per gràcia de nostre senyor Déu, ab los de Catalunya sobre lo delliurament de la persona de l'il·lustríssimo senyor príncep, per aquells e per altres molt instat e demanat en recta forma, allí expressada per lo dit noble governador. De la qual nova lo dit honorable consell demostrà haver molt gran consolació e alegria, faent-ne gràcies a nostre senyor Déu e a la prefata majestat, e encara regraciant-ho al dit noble governador. E més avant, lo dit noble governador dix que havia per cert que, en lo dia present, lo dit senyor príncep era ja en poder del magnífich Johan Ferrándiz de Heredia, senyor de Mora. E, fet e explicat ço que dit és, lo dit noble governador féu loch e·s partí del dit honorable consell. E partit d'allí, decontinent fonch proposat per los dits honorables jurats com, per saber e sentir què farien los dels stament[s] ecclesiàstich e militar del present regne en la embaxada que era stada moguda fer al dit senyor rey sobre los affers del dit il·lustríssimo senyor príncep, lo dit honorable consell era stat per a huy prorogat. Dubtaven, emperò, que los dits dos staments se concordassen en fer e anar ensemps ab la ciutat en la dita enbaxada si ja no·s donava loch que les despeses faedores per tota la dita embaxada, així per part de la ciutat com dels dits dos staments no·s pagaven de peccúnies havedores e carregadores sobre los drets e emoluments de la fàbrica de murs e valls de la dita ciutat. Proposaven-ho per tal que veés lo dit honorable consell què era faedor. E eren de parer que, si la dita embaxada anava a soles per part de la dita ciutat sens los dits dos staments, devia esser de nombre de sis persones, ço és, los honorables En Guillem Mascó, En Loís Cruÿlles, En Guillem

38 Al margen: "Com l'onorable consell proveí esser feta embaxada al senyor rey e a Cathalunya".

Çaera, racional, micer Jacme Garcia Aguilar, que ja eren stats elets, En Pere Bou e micer Pere Amalrich. E lo dit honorable consell primerament delliberà que en alguna manera ço que demanaven e volen los dits dos staments de esser haüdes e carregades les dites despeses sobre la dita fàbrica de murs e valls no sia fet ni donat loch o permés en alguna manera. Tant, emperò, com és a la dita embaxada faedora per part de la dita ciutat al senyor rey, príncep, son fill, e encara als de Cathalunya, loà e aprovà e hac per bona la dita nominació feta de embaxadors dessús nomenats, en aquesta manera, emperò: que en les instruccions faedores als dits embaxadors per part de la dita ciutat entrevinguen e sien consellers les persones elegidores per lo dit honorable consell, no solament quant a les dites instruccions, mas encara a entrevenir e consellar ab los dits honorables jurats en tot ço que los dits embaxadors scriuran, consultaran e serà necessari e expedient a la concurrència dels dits affers, per no ajustar e tediar sovint lo dit honorable consell. E, en cas que los dits dos staments participaran e volran anar en la dita embaxada, donà poder als dits honorables jurats e officials de la casa de tolre e diminuir les dites persones nomenades segons los parrà se deja fer a honor de la ciutat, e encara donà poder al síndich o subsíndich que, ab ferma dels dits honorables jurats, o major part de aquells, puxa fer carregaments, sobre los béns e drets de la dita universitat, de tantes pecúnies com seran necessàries a la dita embaxada.

E açò fet e seguit, los dits honorables jurats e officials de la casa se apartaren en cambra de consell secret e feren nominació de les persones que han entrevenir en consellar e en fer les dites instruccions e en tot l'àls dessús dit, ço és: los honorables mossén Pere de Siscar, En Johan de Nàtera, mossén Johan Vives, En Berenguer Martí, major, En Loís Bou, En Loís Johan, mossén Joffre de Montpalau, N'Anthoni Miracle, micer Francesch Tallada, En Jacme de Fachs, En Thomàs Sorell, En Loís d'Alpicat, En Gabriel Thomàs, notari, En Francesch Pérez, notari, En Francesch Bosch, perayre, En Johan Ferrer, tintorer, En Johan Pérez, colteller, En Loís Romeu, perayre, e.N Jacme Ponç, fuster.

E, feta la dita nominació, decontinent tornaren al dit honorable consell, en lo qual fonch publicada la dita nominació de les dites persones, la qual lo dit honorable consell loà e aprovà e hac per bona sufficient e ben feta.

30

1461, febrero, 24.- Valencia.

Los jurats *de Valencia dirigen a Orihuela, Alacant, Xixona, Alcoi, Penàguila, Ontinyent, Biar y Bocairent una carta similar a la enviada dos días antes a otros gobiernos municipales (doc. núm. 25) para solicitar que se sumen a la embajada.*

–AMV, *LM* 24, ff. 27v-28v **[XXI]**.

Als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e consell de la ciutat de Oriola.

Molt honorables e savis senyors: Pochs dies són passats, sentints nosaltres la detenció de la persona del sen[y]or príncep, vinguem delliberats fer notable embaxada a la magestat del senyor rey per entrametre'ns dels affers e sentir la voluntat del dit senyor, e encara supplicarlo, ab molt gran instància, del delliurament de la persona del dit senyor príncep. Per algun[e]s, emperò, bones, justes e degudes consideracions, la dita embaxada fon differida. A present, em-

però, perquè ab la venguda del noble e magníffich don Pedro d'Urrea, governador d'aquest regne, e primerament per relació del magníffich micer Jacme Garcia Aguilar, tornat d'aquelles parts, havem sentit stesament ab gran contristació e enuig que los affers se són molt agreujats e posats en gran perill, per part dels de Catalunya ab la preffata magestat, e són en punt de molts inconvenients, scàndels e dans irreparables, venim delliberats fer e desempachar la dita embaxada, e per ventura ab més nombre de persones, e creem que los dels staments ecclesiàstich e militar voldran haver participi en aquella. Havents nosaltres ferma sperança que, ab lo adjutori divinal, que, per mija de la dita embaxada e d'aquells que yran, seran donats e procurats tals medis que se'n seguirà bona e desijada concòrdia, a glòria de nostre senyor Déus e liberació de la persona del dit senyor príncep, dehim e manifestam-vos per ço que, attesa la arduïtat de ço que dit és e quant va en açò al servey de nostre senyor Déus e del senyor rey e a tot lo stament de la cosa pública, si us plaurà trametre per part d'aqueixa universitat persona o persones algunes per embaxadós a la preffata magestat, ne hauríem molt singular plaer. E los que voldreu que vagen s'i poran ací atènyer la dita nostra embaxada, la qual partrà dissabte primervinent, Déus volent; si no, en lo camí o ab lo dit senyor la trobaran, e poran fer part ab aquella, així com per part vostra serà ordenat e donat càrrech. En ço que dit havem, senyors, va a tots la vida e la substància e tot lo repòs e tranquil·le stat. Plàcia-us vullau abreujar e metre en presta execució lo que haureu delliberat, rescrivints nos, si us plaurà, de vostra entenció. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València a XXIIII de març[39] de l'any mil CCCCLXI.

Los jurats de València, a vostra honor apparellats.

Alie similes fuerunt expedite per totum e sub eodem kalendario directe videlicet als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e concell de la vila de Alacant.

Item alia similis ut suppra, etc., als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e consell de la vila de Sexona.

Item alia similis, etc., als molt honorables e savis senyors los justícia e jurats de la vila de Alcoy.

Item alia similis als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e concell de la vila de Penàguila.

Item alia similis, etc., als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e consell de la vila de Ontinyén.

Item alia similis per totum, etc., als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e concell de la vi[l]a de Biar.

Item alia similis, etc., als molt honorables e savis senyors los[40] justícia, jurats e concell de la vila de Bocay[r]én.

39 Es un error del copista, que debió escribir "febrer".

40 Or.: "als"

31

1461, febrero, 24.- Valencia.

Los jurats *de Valencia comunican a los de Xàtiva y Alzira que, pese a la mejoría de la situación, la embajada partirá, y los animan a hacer lo mismo.*

–AMV, *LM* 24, f. 28v **[XXII]**.

Als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e concell de la ciutat de Xàtiva.

Molt honorables e savis senyors: Reebuda havem vostra letra responent-nos al que scrit vos havíem sobre la embaxada fahedora al senyor rey, e aprés lo honorable micer Francesch Tallada nos ha comunicat una vostra letra. Responem e avisam-vos que, encara que les noves occorrents sien bones e millors que no us són recitades, nostra delliberació és de fer la embaxada en tot cas, la qual creem és ara tant necessària com poguera esser. E de·ffet, dissabte primervinent, Déus volent, los embaxadors d'aquesta ciutat partran e faran sa via. Haurem plaer aquex[a] ciutat faça lo semblant. E guart-vos la Sancta Trinitat. Scrita en València a XXIIII de febrer de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a vostra honor apparellats.

Fuit facta alia similis per totum mutatis mutandis, directa als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e concell de la vila de Algezira, *et sub eodem kalendario*.

32

1461, febrero, 25.- Zaragoza.

El rey Juan II comunica a los jurats *de Valencia que, a instancias de la reina, había decidido poner en libertad al príncipe de Viana.*

–AMV, *LM* 24, f. 32r **[XXXIII]**.

Als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València.

Lo rey

Amats e feels nostres: Per vostre plaer e consolació vos certifficam que en lo dia present, a instantíssima e multiplicada supplicació de la il·lustríssima reyna, nostra molt cara e molt amada muller, havem feta certa delliberació sobre lo delliurament de la persona de l'il·lustre príncep, nostre fill, de la qual de present scrivim al portantveus de governador e al batle general en aqueix regne, segons per ells sereu certifficats. Creureu-los de tot quant sobre açò de nostra part vos diran axí com nós personalment vos ho dehíem. De Çaragoça, a XXV de febrer de l'any MCCCCLXI. *Rex Iohannes*.

33

1461, febrero, 25.- Ontinyent.

El gobierno municipal de Ontinyent, en respuesta a la misiva de los jurats *de Valencia sobre la embajada, les informa de la llegada a la ciudad de dos hombres de la villa, quienes les darían cuenta de su decisión.*

–AMV, *LM* 24, f. 36r **[XLV]**.

Als molt magníffichs e savis senyors los jurats de València.

Molt magníffichs e savis senyors: Una vostra letra de avís e consulta havem reebut huy, que és dimecres, a les sis ores aprés migjorn, que comptam XXV de febrer, any MCCCCLXI, de què decontinent s'és vist en lo desempachament e delliberació, e lo correu vostre, qui és March Anthoni, fon desempachat lo mateix dia, mes e any, a les VIII ores. E perquè vostres magnifficències sien avisades, havem delliberat tantost trametre-us dos notables hòmens de aquesta vila, los quals, informats plenerament de nostra delliberació, creem seran aquí ans que lo dit correu e portador. E tinga-us en sa guarda e protecció la Sanctíssima Trenitat. Scrita en Ontinyén lo damunt dit dia e any.

Los justícia, jurats e concell de la vila de Ontinyén, a vostra honor apparellats.

34

1461, febrero, 25.- Xàtiva.

Los jurats *de Xàtiva, en respuesta a la misiva de sus colegas de Valencia sobre la embajada, les informa de que habían acordado enviar como embajadores a uno de ellos, Bernat Ferran, y al doncel Francesc de Malferit, que partirían de inmediato.*

–AMV, *LM* 24, f. 36v **[XLVII]**.

Als molt magníffichs e savis senyors los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

Molt honorables e savis senyors: Vostra letra havem reebut, de XXIIII del present mes de febrer, per March Anthoni, correu d'aquexa ciutat, entre XI e XII ores del present dia, ans de migjorn, per la qual nos avisau com lo consell de aquexa[41] ciutat ha delliberat de fer la embaxada a la magestat del senyor rey, per lo cas molt necessari, e trametre los embaxadors dissabte primervinent, e que lo concell d'aquexa ciutat hauria per bo que aquesta ciutat axí mateix fes embaxada a la dita magestat per benavenir de la dita magestat ab lo senyor príncep. E tenint consell aquesta ciutat sobre lo present negoci, lo dit correu presentà a nosaltres la dita letra, qui fon desempachat a les dos ores aprés migjorn. E no obsta[n]t, lo consell hagués bona voluntat e delliberació de fer la dita embaxada, e decontinent són stats en consell elets per embaxadors los magníffichs En Bernat Ferran, jurat, e En Francesch de Malferit, donzell d'aquesta ciutat, los quals, Déu volent, molt prestament partran. És estat delliberat que, en fer la dita embaxada, no passen de la ordinació dels dits vostres embaxadors. E tinga-us la Sancta Trinitat en sa special custòdia. De Xàtiva, a XXV de febrer, any, *etc*.

Los jurats de Xàtiva, a vostra honor apparellats.

41 Or.: "aquesta"

35

1461, febrero, 25.- Alzira.

El gobierno municipal de Alzira, en respuesta a la misiva de los jurats *de Valencia sobre la embajada, les informan de que habían convocado para el día siguiente una reunión del* Consell general*, al cual correspondía tomar una decisión sobre el asunto.*

–AMV, *LM* 24, f. 37r **[XLVIII]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los jurats de la ciutat de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors: Huy, comptats XXV dies dels corrents e dejús scrits mes e any, a les set hores ans de migdia, per March Anthoni, correu, havem reebuda una letra vostra, dada en aquexa ciutat a XXIIII dies dels sobredits mes e any, en e ab la qual en effecte nos signifficau que poch havia per letra vostra nos avisàs la embaxada que aquexa ciutat de València, mare nostra, entenia a fer a la magestat del senyor rey, e que havíeu entés que nosaltres e aquesta vila seríem delliberats fer e trametre per semblant embaxada per part de la dita vila, per lo cas tant evident e de tant grandíssima importància que ho requeria, havents-ne singular plaer, avisants-nos que la dita vostra embaxa[da] partrà dissabte primervinent, Déus volent, sens tota falla, e que seria plaer vostre que nostres embaxadors attenguessen aquí los vostres. A la qual vos responem que decontinent, reebuda la primera vostra letra, per nós fon ajustat concell de consellers, seguint l'orde d'estatuts e provisions reyals de tenir e celebrar consells en aquesta vila. E, lesta la dita vostra letra e donada a entendre, fon delliberat e conclús que fos remés a consell general. E, entretant, fos differit lo dit consell general tro que fos haüt concell del magníffich micer Jacme Garcia Aguilar, advocat nostre, de certs dubtes e caps occorrents a nós, e axí és stat fet. E ja huy, ans que·l[42] dit correu vingués, son stats dats albarans per a demà, que serà[43] dijous, per a celebrar lo dit consell, en lo qual se clourà la delliberació de la dita embaxada; e, segons lo dit concell clourà, sereu mils per nós certifficats, com a present de pus, attés que·l dit concell general no s'és tengut, no us puxam scriure. Emperò, siau certs que s'i darà, segons tenor de la conclusió, tota aquella expedició que porem e lo negoci requir. E tingaus la Sancta Trinitat en special gràcia e custòdia. De Algezira, a XXV dies del mes de febrer de l'any MCCCCLXI.

Prests a vostra ordinació, los justícia e jurats de la vila de Algezira.

36

1461, febrero, 25.- Lérida.

Los paers *de Lérida, en respuesta a la carta conciliadora de los* jurats *de Valencia fechada el día 21 (doc. núm. 24), explican las razones de su actitud radicalmente contraria al comportamiento del rey con respecto al príncipe de Viana.*

–AMV, *LM* 24, f. 39r-v **[LIII]**.

Als molt honorables e savis senyors los jurats de la ciutat de València.

42 Or.: "del"

43 Or.: "cera"

Molt honorables e savis senyors: Vostra letra de XXI del present havem reebuda, stesament continent algunes causes d'escusació de la morositat e triga vostra en no haver entés, per los perills e inconvenients en la dita vostra letra mencionats, ensemps ab nosaltres, ab supplicacions e demostracions exteriós, en lo delliurament de la persona de l'il·lustre senyor príncep e primogènit del senyor rey; dient més: que, cessant ara los mencionats en vostra letra inconvenients e veent més necessari, per la disconveniència orta entre la magestat del senyor rey e d'aquesta ciutat e principat, enteneu interposar-vos ab supplicacions ab lo dit senyor rey e entendre en lo dit delliurament, segons que diffusament en dita letra és contengut. A la qual vos responem que nosaltres, ab inenarrable dolor e contristació mirant la detenció feta en aquesta ciutat de la persona del dit il·lustríssim primogènit del dit senyor rey e dels regnes de Aragó e Sicília e altres terres de la corona de Aragó, car, essent aquell nat primogènit al dit senyor rey, fonch dat e nat primogènit a la pàtria –car dien los conditors de les leys romanes e imperials que primer naix a la pàtria que al pare– e, per successió e deute de natura, aprés la longeva, votiva e benaventurada vida de sa magestat, s'espera rey e senyor, e ja en vida de la magestat del dit senyor rey, la qual lo gloriós Jesús conserve votivament e pròspera, *quodammodo*, ab lo degut orde e sguart successiu, lo hun aprés l'altre és intuït o dit quasi senyor, e majorment, atesa la edat en que és, li és degut certa manera de regiment e gubernació en la terra. Aprés, tots temps e salva la major, supprema e preexcel·lent de la magestat del dit senyor rey, e intuhint lur persona per una inpressió, induccions e persuasions de persones no zelants lo servey de nostre senyor Déus, ni tement aquell, ni la honor e servey de la magestat del senyor rey, ni bé de la terra, e per sinistres informacions, les quals coses són vistes no importar menor violença que força exterior de armes, per les íntimes e innates amor e fidelitat e deute e obligació de natura, veent la magestat del dit senyor rey, com dit és, per empressió e per los dits sguarts e per mals consellers opprés, vexat e quasi obsés e assetjat, e lo dit senyor primogènit detengut, e no sens algun perill de sa persona, e, attesa sa virtuosíssima condició, ornat de inmenses virtuts e gràcies de nostre senyor Déus, encara que alguns perills hi haguessen vist concórrer, lo que no·s veÿe ni podia veure, oblidant-los tots –car la virtut e exarcici virtuós no sta, ans vol e concerneix per qualsevol perills no star de virtuosament obrar– e pensant ab rahó que entenre's per mijans de supplicacions e deguts en lo delliurament de la persona del dit il·lustre senyor primogènit obviave e tolre causa e occasió a qualsevol altres reys e altres ab inconvenients entenre en aquell, e levava altres molts inconvenients e moviments, per ço, e altres molts deguts sguarts, aquesta ciutat e lo consell general de aquella, ab matura delliberació e digest consell, delliberà ab embaxades, inhiciades per aquesta ciutat, freqüentades e continuades, instar ab lo dit senyor rey per lo dit delliurament de la persona del dit il·lustre senyor primogènit. Les quals, aprés e decontinent, foren reassumptes e conadjudades per lo principat univers e altres ciutats e viles reyals de aquest principat, e per tots, ab deguda e gran unitat e concòrdia honestament deguda, necessària e viril, continuades. E jatsia en aquest principat e ciutat e altres hagués infinides dissencions e discòrdies, per la gràcia divina, oblidant cascú los propris interessos e particulars passions, per lo servey de nostre senyor Déus, lahor, glòria e exaltació de la reyal corona de Aragó e conservació del bé públich de aquest cos místich, del qual la dita magestat del senyor rey és cap; e aprés, representant tots temps aquell e conservant lo dit cors, s'espera cap axí penre duració e conservació, mijançant la divina glòria, com dit és, en lo dit senyor primogènit, a lahor, glòria e honor de la magestat del dit senyor rey, *maxime* sperant-li succe-

hir tal e tant virtuós fill, *quia honor fillii gloria patris*; e la amor e innata fidelitat al dit primogènit no li havem per si, mas per esser fill e primogènit de nostre rey e senyor. E haver nosaltres obmés les dites instàncies ab supplicacions nos semblaria haver fallit al deute de la fidelitat e amor; ni plàcia a nostre Senyor alguna disconveniència sia stada ni sia entre la magestat del dit senyor rey ni aquesta ciutat, ni s'haja entés ni s'entena en cosa del món sinó en llevar les impressions de mals consellers e induccions perverses al dit senyor rey; e per conservació de sa magestat, honor e exaltació de sa reyal corona e deslliurament de la persona del dit il·lustre senyor primogènit se és fet e enantat tot lo que fet s'és fins huy; per la qual speram en nostre senyor Déus e en la clemència de la magestat del dit senyor rey vostra intervenció no serà necessària, car speram molt prest obtenir aquella hi lo sobresehiment de les hosts en vostra letra demanat no és en nostra mà a present, però per si mateix cessarà, recobrada la persona del dit il·lustre senyor primogènit, ab lo qual se seguirà reparació de les constitucions, privilegis e libertats de aquesta ciutat e principat, per la detenció e extracció de aquell violades, a honor e glòria de la magestat del dit senyor rey, e a lahor e servey de nostre senyor Déus, e bé comú de ses terres e regnes. E sie nostre senyor Déus protector piíssim d'éls tots. De Leyda, a XXV del mes de febrer, any MCCCCLXI.

Los pahers de la ciutat de Leyda, a vostra honor apparellats.

37

1461, febrero, 26.- Biar.

Los ediles de Biar, en respuesta a la misiva de los jurats *de Valencia sobre la embajada, les comunican que, si bien no habían abordado aún la cuestión, podían anticipar que la decisión del* Consell *de la villa sería no enviar embajadores.*

–AMV, *LM* 24, f. 36r-v **[XLVI]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los justícia e jurats de la ciutat de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors: Per part de vosaltres nos és stada presentada una letra per En March Anthoni, correu, huy dijous, una ora ans migjorn, comptats XXVI dies del mes de febrer, any MCCCCLXI, la qual en effecte conté com vosaltres haveu delliberat fer certa embaxada a la magestat del senyor rey, e que, si per part de aquesta vila hi voldrem trametre embaxadors, nos ho manifestau. A la qual vos responem que, per la cuyta del dit correu e per ço com no havem pogut justar consell, per esser la més gent de·ffora a treballar, no havem pogut provehir a la resposta; però, som de oppinió que lo concell no delliberarà trametre embaxadors per moltes rahons, specialment considerat aquesta vila hon és situada. Axí, senyors molt magníffichs, plàcia-us haver-nos-ne per scusats. E la Sancta Trinitat sia en vostra protecció e guarda, e us endrece la dita embaxada, en proffit, utilitat, repòs e concòrdia del dit senyor rey e de tota la terra. De Biar, a XXVI de febrer de l'any MCCCCLXI.

A vostra honor prests, los justícia e jurats de la vila de Biar.

38

1461, febrero, 27.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia, en respuesta a la carta de los diputados y consell *de Cataluña, reitera su actitud moderada en el conflicto entre ellos y el monarca, plasmada en el envío de una embajada mediadora, y, argumentando que sus competencias se limitan a la ciudad y su término, evitan manifestar su parecer acerca de la entrada de tropas catalanas en el reino.*

–AMV, *LM* 24, f. 29r-v **[XXIV]**.

Als molt reverents, spectables, egregis, nobles e magníffichs senyo[r]s los diputats del General de Catalunya e concell elegit e assignat, en Barchinona.

Molt reverents, spectables, egregis, nobles, magníffichs senyors: Reebuda havem una letra vostra, scrita en Barchinona a XVIII del present mes, per la qual nos significau axí lo cas de la detenció, feta per la magestat del molt alt senyor rey, de la persona de l'il·lustríssimo senyor príncep, fill primogènit de aquell, de la qual ja per moltes vies nosaltres havíem haüt notícia, com encara los actes per aquex insigne principat per causa de la dita detenció fets, ab tot lo que ha succehit en lo dit negoci fins a la data de la dita vostra letra. E finalment nos dieu que us preparau entrar en aquest regne per obtenir delliurament e restauració de la persona del dit senyor príncep, e açò enteneu a·ffer ab potència de alguna gent per obviar a aquells detractors de l'honor reyal, los quals a les dites coses vos v[o]lran donar impediment algú, volents sobre açò clarament la intenció nostra saber. A la qual vos responem que a nosaltres ha donada molta congoxa, molèstia e enuig la dita gran novitat de la detenció del dit senyor príncep, no solament per los respectes en la dita vostra letra recitats, mas encara per molts altres dignes de consideració, los quals a present ommetem, e per ço és stat e és tots temps nostre desig ab suma e contínua diligència entendre, e procurar amor e concòrdia e mútua dilecció entre los dits senyors pare e fill. E axí per obra ho havem fet per aquelles vies millors e pus acceptes que·ns ha paregut deure's fer, segons ja havem scrit a vostres reverències per altres letres nostres. E aprés havem haüt enug e desplaer de les differències que entre la magestat del dit senyor rey e lo dit principat per la dita raho són seguides; de les quals, per la freternitat, indissoluble unitat e amor que és e tots temps és stada entre lo dit principat e nosaltres, havem gran sentiment. Perquè, encara, de les dites coses veem preparats molts dans e inconvenients a tots los sotsmesos a la reyal magestat e corona d'Aragó; e perquè a present no vehem altra via pus disposta e saludable a bé obrar e remediar en lo dit negoci que tractar e procurar concòrdia, amor e benivolència entre los dits senyors pare e fill per medi e intercessió de embaxades; e encara per aquella matexa via tractar e comunicar per tot nostre sforç entre la preffata magestat e vosaltres, molts reverents, nobles e magníffichs senyors, de repòs e assossech e concòrdia en les dites differències, havem delliberat trametre e decontinent trametem nostres embaxadors a la preffata magestat, los quals aprés comunicaran ab los sexanta embaxadors vostres residents en la ciutat de Leyda, si allí seran atrobats; e, si no, ab aquelles persones que per vosaltres hi seran destinades, pregant-vos aquelles vullau designar e trametre en aquella part del dit principat pus propinqua al loch on la magestat del dit senyor rey se trobarà, per major facilitat e expedició dels dits fets. E al que·ns scriviu de la entrada de vostra gent fahedora en aquest regne, vos responem que no sta en nostra facultat, qui sols havem càrrech d'aquesta ciutat e terme de aquella, e no de tot lo regne. E açò és, fins ací, lo nostre propòsit e intenció. E lo que a vosaltres per nostres letres havem a comunicar quant, plaent a Déu, nostres missatgers seran ab los vostres, poran ab aquells comunicar, los quals pus stesament los poran dir e recitar nostre bon affecte

e intenció molt promptíssims a les dites coses. E per a present no·ns resta pus a dir sinó que nostre senyor Déu conserve vostre concell e nostre al seu servir e de la reyal magestat e del dit senyor príncep e primogènit, e benavenir de la república nostra. Recomanants-nos a les grans reverències, noblees e virtuts vostres, les quals nostre senyor Déus tinga en sa contínua guarda e protecció. Scrita en València a XXVII dies de febrer de l'any MCCCCLXI.

Los justícia, jurats e concell de València, promptes a tota honor e beneplàcit de les vostres reverències.

39

1461, febrero, 27.- Valencia.

Los jurats *informan a Juan II, por lealtad a él, de un fragmento de la carta que les dirigieron desde Barcelona los diputados y* consell *del principado en el que les pedían su parecer sobre la entrada en el reino de tropas catalanas para conseguir la liberación del príncipe Carlos, así como de la respuesta dada.*

–AMV, *LM* 24, f. 29r **[XXIII]**.

A la sacra magestat de nostre senyor lo rey.

Sereníssimo senyor:

Dels deputats e consell del principat de Catalunya residents en Barchinona havem reebuda una letra de XIIII del present mes, contenent en si moltes rahons e suasions en los fets de l'il·lustríssimo senyor príncep, fill vostre. E en la fi de la dita letra, senyor, és continuat un capítol, trellat del qual trametem a vostra senyoria. A nosaltres, senyor, ha paregut, per total descàrrech nostre e de nostra fidelitat, deure avisar vostra magestat del contengut en lo dit capítol, al qual nosaltres havem respost que, de la entrada en lo regne, no sta en nostra facultat, qui sols havem càrrech d'aquesta ciutat e terme d'aquella, e no de tot lo regne. D'altra part, senyor, per un haraut nos és stada donada una letra del senyor rey de Castella, nebot vostre, trellat de la qual va dins la present perquè vostra celsitut puxa veure e sentir lo contengut en aquella. Nostre senyor Déus conserve longament vostre reyal stat e persona ab exaltació de molta honor e glòria. Scrita en València a XXVII dies de febrer de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra magestat humils vassalls e servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los jurats de València.

40

1461, febrero, 27.- Valencia.

Respuesta de los ediles valencianos a la carta enviada por el rey Enrique IV de Castilla sobre la prisión del príncipe de Viana por orden de su padre (doc. núm. 13), hecho que aseguran les causa profundo dolor, y le hacen saber que han actuado y seguirán actuando por la concordia entre ambos.

–AMV, *LM* 24, f. 30r **[XXV]**.

Al molt alt e molt excel·lent senyor lo senyor rey de Castella e de Leon.

Senyor molt alt:

De vostra serenitat havem reebuda una letra, feta en la noble ciutat de Córdova a XX de

jener de l'any corrent e dejús scrit, a la qual responem que regraciam a la senyoria vostra les saluts e bona volu[n]tat que per aquella vos plau scriure e mostrar a nosaltres. E d'aquí avant significam a la excel·lència vostra com tots nosaltres havem haüt gran dolor e enuig de la detenció, per la sacra magestat de nostre molt alt e molt excel·lent rey e senyor feta, de la persona de l'il·lustríssimo senyor príncep don Carles, fill de aquell. Les causes de la dita detenció, de les quals, senyor, en vostra letra féu menció, nosaltres en part ignoram, car, per no esser feta la detenció dessús dita del dit senyor príncep en aquest regne, no havem d'aquelles així clara notícia e manifesta que puixam satisfer o respondre a vostra letra lo que deuríem si aquelles verdaderament[44] sabessem. De altra part, los dits senyors pare e fill són tant virtuosos e de tanta excel·lència, que no podem creure entre aquells puixa perseverar alguna discòrdia. Veritat és, senyor, que nosaltres, per obtenir tota amor e concòrdia entre aquells, havem treballat e treballam contínuament, així per mijans de embaxades com per altres vies honestes e condecents, tots temps attenents a la fidelitat que al dit molt alt senyor rey som tenguts, e a la conservació e exaltació de la real corona de Aragó, e al beneffici, repòs e consolació del dit senyor príncep, los quals senyors sumament reverim e honram per son degut orde. Havem en la voluntat e delliberam de treballar assíduament en les dites coses per totes aquelles vies degudes que fer se puixa e deja. E som certs vós, senyor, teniu bon propòsit e voluntat en procurar la dita concòrdia dels dits senyors pare e fill, e conservar la pau ab los dits senyors e nosaltres e altres súbdits a la dita magestat, e d'açò tenim ferma creença. E lo desig de nosaltres vers la senyoria vostra e de vostres súbdits és lo semblant, ço és, en conservar la bona pau e concòrdia. E tinga vostra reyal persona la Sancta Trinitat en longa sanitat. Feta en la molt noble ciutat de València, a XXVII dies de febrer de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra altesa humils e devo[t]s servidors, qui·s comanen en gràcia e mercé vostra, los jurats e regidors de la ciutat de València.

41

1461, febrero, 27.- Zaragoza.

Juan II de Aragón agradece a los jurats *de Valencia la carta del día 21 (doc. núm. 21) y aprueba la decisión de enviar una embajada, si bien les pide que esta se dirija a Morella para acompañar a la reina y al príncipe de Viana hasta Barcelona, e instar allí a los catalanes a la concordia.*

–AMV, *LM* 24, f. 33v **[XXXVII]**.

Als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València.

Lo rey.

Amats e feels nostres: Vostra letra de XXI del present havem reebut, e som bé contents de vostra bona intenció e voluntat al servir nostre, lo que sempre havem bé conegut en vosaltres e en aqueixa ciutat e regne, e lo que molt vos regraciam, e tenim en servir molt accepte, e siau certs que·n serem bé recordants. E plau-nos bé la embaxada per vosaltres delliberada fer a nós sobre lo delliurament de l'il·lustríssimo príncep, fill nostre, e encara als del nostre principat de

44 Or: "verdaderrament"

Catalunya, per exortar aquells sien tots temps a tot servici e obediència nostres. Emperò, per com a supplicació de la il·lustríssima reyna, nostra molt cara e amada muller, nós havem manat delliurar lo dit príncep, e per aquesta rahó la dita reyna partí de aquesta ciutat a XXV del present per anar a la nostra vila e castell de Morella per traure de aquell lo dit príncep e dur-lo a Barchinona, segons per altres letres nostres vos havem scrit, no·ns par sia necessari que los vostres embaxadors vinguen a present a nós, mas que facen la via per a dita il·lustríssima reyna a Morella. E si aquí no la trobaran, la segueixquen la via de Barchinona, on deu anar ab lo dit príncep, e assisteixquen a la dita reyna en consell e en tot lo que mester los haja. Axí mateix, se interposen a la concòrdia e obediència del dit nostre fill e exorten e indueixquen los catalans al servir nostre e a tota bona concòrdia, mijançant la intercessió de la dita reyna. Aprés, si voldran e serà mester, poran esser ab nós e fer segons la occorrència del temps e dels negocis requerran. E si en fer la dita embaxada volran esser ab vosaltres e aqueixa ciutat los de la església e del stament militar, segons nós scrivim, serem bé contents, e ja sobre açò los scrivim. On no, la vostra embaxada no cesse, sens alguna dilació de temps, per la occorrència dels affers. Data en Çaragoça a XXVII dies de febrer de l'any MCCCC sexanta hu. *Rex Iohannes*.[45]

42

1461, febrero, 27.- [Orihuela].

El gobierno municipal de Orihuela, en respuesta a una misiva de los jurats *de Valencia sobre la embajada, les informa de que habían convocado una reunión de su consejo, que decidiría sobre el asunto.*

–AMV, *LM* 24, f. 35r **[XLI]**.

Als molt honorables e molt virtuosos senyors los jurats de la ciutat de València.

Molt[46] magníffichs e virtuosos senyors: Per lo correu present, huy divendres, ora de migjorn, havem reebuda una vostra letra, al concell de aquesta ciutat e a nosaltres directa, per la qual som certifficats sou delliberats desempachar la embaxada per a la magestat del senyor rey, lo desempachament de la qual serà demà, dissabte, sobre les causes e coses occorrents e en vostra letra declarades, per què, si aquesta dita ciutat delliberava per part de aquella trametre a la dita magestat embaxadors, ho pendrieu a plaer. A la qual vos responem que, per ço que aquest feyt és lo hun dels principals qui deu esser delliberat e mès en execució per lo dit concell, sens lo qual no·s pot expedir, ab tota diligència donarem orde de congregar lo dit concell. E fiam en Déu que y serà proveÿt, retent lo deute degut e acostumat, ço que sia servey de nostre senyor Déu e de la magestat del senyor rey. E del que serà delliberat, en execució presta serà mès. E la Sancta Trinitat sia en custòdia vostra. Scrita a XXVII de febrer de l'any MCCCCLXI.

Prests a la honor vostra, los justícia e jurats de la ciutat de Oriola.

45 Se anota al final: "*Recepta III[a] martii anno CCCCLXI*".

46 Or.: "als molt"

43

1461, febrero, 28.- Alacant.

El gobierno municipal de Alacant, en respuesta a una misiva de los jurats *de Valencia sobre la embajada, les informan de que habían convocado al* Consell*, aunque dudaban de que pudiera reunirse, ya que la mayor parte de los* consellers*, por causa de la pestilencia, no se encontraban en la villa.*

–AMV, *LM* 24, f. 35v **[XLII]**.

Als molt magníffichs e de gran saviesa senyors los senyors jurats de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors: Yr, a migjorn, reebem una letra per correu de les vostres grans savieses, per la qual nos dieu e manifestau la delliberació e intenció vostra de la benaventurada embaxada eleta a la magestat del senyor rey per lo delliurament de la detenció del senyor príncep, per evitar los inconvenients preparats per les coses subseguides per los de Catalunya, la qual cosa nos és en tristícia e enuig. E per ço com entenem metre en execució les coses de què·ns scrivits, donam orde de ajustar concell, lo qual fàcilment ajustar no·s pot, que, *ex causa* de la pestilència, la major part dels consellers són apartats de aquesta vila. Tant prestament com porem hi delliberarem e, ab missatger o en aquella manera que serà concordat per nosaltres, serets consultats, en forma que lo servey de nostre senyor Déu e del senyor rey se complesqua. E sia en vostra protecció, senyors molt magníffichs, la Sancta Trinitat. Scrita en Alaquant a XXVIII de febrer de l'any MCCCCLXI.

A vostra honor e ordinació prests, los justícia e jurats de la vila d'Alaquant.

44

1461, febrero, 28.- Penàguila.

El gobierno municipal de Penàguila, en respuesta a una misiva de los jurats *de Valencia sobre la embajada, agradece la información y pide que consideren a la villa representada en ella.*

–AMV, *LM* 24, f. 36r **[XLIV]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los jurats de la ciutat de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors: La saviesa de vosaltres certifficam com disabte, derrer dia del present mes de febrer, a deu hores de la nit, per En March Anthoni, correu, havem reebuda una letra de la saviesa de vosaltres, ab la qual nos certifficau que sou delliberats fer notable embaxada a la magestat del senyor rey per entrametre-us dels affers e sentir la voluntat del dit senyor en lo delliurament de la persona del senyor príncep, la qual cosa nos par molt notable e virtuós consell e servey de nostre senyor Déu e beneffici de la cosa pública, regraciantvos molt de l'avís que fet nos haveu, per què us pregam, per part de aquesta vila, vullau fer part en la dita embaxada, remetent tots aquests affers a la notable saviesa de vosaltres. Pregant nostre senyor Déu vos endrece en tal manera que sia a son servir e beneffici de la cosa pública. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita en Penàguila a XXVIII e derrer dia del mes de febrer de l'any, *etc*.

A vostra ordinació prests, los justícia e jurats de la vila de Penàguila.

45

1461, febrero, 28.- Valencia.

Credencial expedida por los jurats *de Valencia a los embajadores de la ciudad, dirigida al rey Juan II de Aragón.*

–AMV, *LM* 24, f. 30v **[XXVI]**

A la sacra magestat de nostre senyor lo rey.

Sereníssimo senyor:

Per causa de affers, molt àrduus, consernents servey de vostra magestat, dels quals molt affectam bona e votiva conclusió, trametem a vostra celsitut, per embaxadors nostres e del concell d'aquesta vostra ciutat, En Guillem Mascó, En Luís Cruïlles, jurats, En Guillem Çaera, racional, micer Jacme Garcia Aguilar, advocat, En Pere Bou, ciutadà, e micer Pere Amalrich, advocat de la dita ciutat, informats a ple de la intenció nostra. Sia mercé vostra los vulla donar plena fe e creença, quant a les nostres pròpries persones. Nostre senyor Déus, per sa infinida clemència, vulla longament conservar vostre reyal stat e persona ab molta exaltació de honor e glòria. Scrita en València lo derrer dia de febrer de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra magestat humils vassalls e devo[t]s servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los jurats de València.

46

1461, febrero, 28.- Valencia.

Credencial expedida por los jurats *de Valencia a los embajadores de la ciudad, dirigida a la reina, Juana Enríquez.*

–AMV, *LM* 24, f. 30v **[XXVII]**.

A la sereníssima e molt excel·lent senyora la senyora reyna.

Sereníssima senyora:

Per causa de affers molt àrduus, concernents servey del senyor rey e vostre, dels quals molt affectam bona e votiva conclusió, trametem al dit senyor e a vostra senyoria, per embaxadors nostres e del concell d'aquesta ciutat, En Guillem Mascó, *etc. Fiat ut suppra per totum et sub eodem kalendario*.

47

1461, febrero, 28.- Valencia.

Credenciales expedidas por los jurats *de Valencia a los embajadores de la ciudad, dirigidas al* maestre *de Montesa, a Lluís de Vich, consejero y maestre* racional *del reino, y a Joan de Gallach, consejero del rey.*

–AMV, *LM* 24, ff. 30v-31r **[XXVIII]**.

Al molt reverent lo senyor mestre de Muntesa.

Molt reverent senyor: Per causa de certs affers, concernents honor e servey de la sacra magestat del senyor rey, dels quals affectam molt bona e presta conclusió, trametem al dit senyor,

per embaxadors nostres e del consell d'aquesta ciutat, los magníffichs[47] En Guillem Mascó, En Luís Cruïlles, jurats, En Guillem Çaera, racional, micer Jacme Garcia Aguilar, advocat, En Pere Bou e micer Pere Amalrich, advocat de la dita ciutat, informats a ple de la intenció[48] nostra. P[l]àcia-us donar-los plena fe e creença quant a les nostres pròpries persones. E tinga nostre senyor Déus vostra reverent persona en sa contínua protecció e guarda. Scrita en València lo derrer dia de febrer de l'any MCCCCLXI.

A la honor e beneplàcit de vostra gran reverència bé apparellats, los jurats de València.

Alia similis fuit expedita per totum mutatis mutandis et sub eodem kalendario, directa al molt magníffich mossènyer e molt savi mossén Luís de Vich, conseller e mestre racional de la cort del senyor rey en regne de València.

Alia similis fuit expedita, etc., ut suppra, etc., expedita al molt magníffich mossènyer e de gran saviesa micer Johan de Gallach, conceller del senyor rey.

48

1461, febrero, 28.- Valencia.

Credenciales expedidas por los jurats *de Valencia a los embajadores de la ciudad, dirigidas a los embajadores del principado de Cataluña y a los representantes y diputados de las cortes de Aragón.*

–AMV, *LM* 24, f. 31r **[XXIX]**.

Als molt reverents, spectables, egregis, nobles e magníffichs senyors los embaxadors elets per lo insigne principat de Cathalunya.

Molt reverents, spectables, egregis, nobles e magníffichs senyors: Per causa de alguns affers de gran arduïtat, concernents granment honor e servey de nostre senyor Déus e de la magestat del senyor rey e del senyor príncep, fill primogènit seu, e beneffici de tota la cosa pública de sos regnes e terres, trametem a la preffata magestat del dit senyor e a·quexes parts, per embaxadors d'aquesta ciutat, los magníffichs savis e de gran providència En Guillem Mascó, En Luís Cruïlles, En Guillem Çaera, micer Jacme Garcia Aguilar, En Pere Bou e micer Pere Amalrich, informats plenament de la intenció nostra. Pregam-vos ab molta affecció los vullau donar plena fe e creença quant a les nostres pròpries persones. Nostre senyor Déus tinga vostres reverents persones en sa contínua guarda e protecció. Scrita en València derrer dia de febrer de l'any MCCCCLXI.

Los justícia, jurats e consell de València, promptes a tota honor e beneplàcit de vostres grans reverències.

Alia similis fuit expedita per totum mutatis mutandis et sub eodem kalendario, directa als molt reverents, spectables, egregis, nobles e magníffichs senyors los representants e deputats per la cort general d'Aragó.

47 Or.: "magníffichs e"

48 Or.: "intencion"

49

1461, febrero, 28.- Valencia.

Credencial expedida por los jurats *de Valencia a los embajadores de la ciudad, dirigida al príncipe de Viana.*

–AMV, *LM* 24, f. 31r-v **[XXX]**.

Al molt excel·lent e molt virtuós senyor lo senyor príncep de Viana, primogènit d'Aragó.

Senyor molt excel·lent:

Per causa de alguns affers de gran importància, concernents lo honor e servey de la magestat del senyor rey, pare vostre, e de vostra senyoria, e encara beneffici e repòs de tota la cosa pública, trametem[49] a la preffata magestat e a vostra senyoria, per embaxadors nostres, En Guillem Mascó, En Luís Cruïlles, En Guillem Çaera, micer Jacme Garcia Aguilar, En Pere Bou e micer Pere Amalrich, informats a ple de nostra intenció. A les paraules dels quals supplicam vostra senyoria los vulla donar plena fe e creença quant a nostres pròpries persones. Nostre senyor Déus, per sa infinita clemència, vulla conservar lo[n]gament vostra reyal persona ab compliment de tots bons desigs. Scrita en València derrer dia de febrer de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra senyoria humils servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los jurats e concell de València.

50

1461, febrero, 28.- Valencia.

Credenciales expedidas por los jurats *de Valencia a los embajadores de la ciudad, dirigidas a los gobiernos municipales de Zaragoza y Lérida.*

–AMV, *LM* 24, f. 31v **[XXXI]**.

Als molt magníffichs e savis senyors los jurats e consell de la ciutat de Çaragoça.

Molt magníffichs e savis senyors: Per causa de alguns affers de gran arduïtat. *Fiat ut suppra per totum mutatis mutandis, etc., usque ad finem*. E tinga-us molt magníffichs e savis senyors en sa contínua guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València, *ut supra, etc*.

Los justícia, jurats e concell de València, a tota vostra honor bé apparellats.

Alia similis fuit expedita per totum, etc., als molt magníffichs e savis senyors los payers e consell de la ciutat de Leyda.

49 Or.: "trametem de"

51

1461, febrero, 28.- Valencia.

Los jurats *de la ciudad de Valencia se complacen, en cartas a los gobiernos municipales de Castelló y de Vila-real, de que hayan acordado elegir y enviar embajadores al rey, y les avisan de que el día siguiente partirán los de la ciudad hacia a Zaragoza, siguiendo la ruta de Segorbe y Teruel.*

–AMV, *LM* 24, ff. 31v-32r **[XXXII]**.

Als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e concell de la vila de Castelló.

Molt honorables e savis senyors: Vostra letra responent-nos a una nostra havem reebut, e plau-nos molt de vostra bona delliberació de elegir e trametre embaxada per part d'aquexa vila a la magestat del senyor rey. Perquè la exhigència e arduïtat gran dels affers ho requir, axí reteu vostre deute. Avisants-vos que los nostres embaxadors partran d'ací, Déu volent, demà, diumenge, aprés dinar e faran la via de Sogorb e de Terol tro a Çaragoça, on se deu trobar lo dit senyor. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València dissabte, derrer dia de febrer de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a vostra honor apparellats.

Alia similis fuit expedita per totum expedita et sub eodem kalendario als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e concell de la vila de Vilareal.[50]

52

1461, febrero, 28.- Valencia.

El Consell *de Valencia, tras informar los* jurats *de la aparición en varias zonas de la ciudad de pasquines que llamaban a la gente a la sedición, adopta medidas para investigar los hechos y castigar a los autores. Acto seguido, decide aumentar el número de componentes de la comisión asesora en el asunto del príncipe de Viana, eligiendo para ello a diecinueve más.*

–AMV, *MC* 37, ff. 60(a)v-61(a)r.

Fonch[51] proposat al dit honorable consell per los dits honorables jurats que certs cartells, abhominables e molt odiosos, eren stats posats per algunes malívoles e perverses persones per algunes parts de la ciutat, contenents moltes coses detestables e donants causa a alguna comoció entre lo poble, segons a ells, o los més d'ells, devia esser notori. Proposaven-ho perquè veessen e delliberassen lo que era faedor, per una vegada indagar e investigar qui·ls havia fabricats tant malament e gosats posar, a fi que se'n fes castich degut.

Item més, fonch proposat que, considerat que en lo precedent consell era stada feta elecció e nominació de certes persones per aconsellar los honorables jurats e entrevenir en los affers occorrents, lo dit honorable consell sobre la dita proposició delliberà e proveí en la forma següent.

50 A continuación, tachado: "Als molt magníffichs e de gran providència senyors los embaxadors de la ciutat de València. Molt magníffichs e de gran providència senyors". Es el comienzo de la carta de 1 de marzo que fue copiada más adelante: doc. núm. 55.

51 Al margen: "Sobre lo fet dels cartells".

E primerament, quant al primer cap, de investigar la persona o persones que han fabricat o cabut, sabut o participat en alguna manera en los dits cartells e posició de aquells, vol e proveí lo dit honorable consell que, de part del noble governador e ciutat, sia feta pública crida, per la dita ciutat e lochs acostumats de aquella, prometent que, a aquells o aquell que manifestaran los dits malfaytors e aquells metran en poder de la cort e constarà del dit crim manifestament, seran donats per la ciutat trecents timbres d'or decontinent. E més, per lo dit noble governador serà feta bastant remissió a aquells o aquell qui axí ho manifestaran o faran ab degut effecte. E tot açò sia remés a càrrech e discreció dels honorables jurats e officials de la casa e als altres consellers elets e elegidors, axí lo ordenar de la dita crida com en altra manera.

Quant al segon cap, de augmentar lo nombre dels consellers ja elets per fer les dites instruccions e consellar los dits honorables jurats, *iuxta* la concurrència e gravitat dels dits affers, paregué al dit honorable consell, e hac per bo, e proveí hi dejen esser justades altres persones notables, axí com cavallers, ciutadans, notaris, mercaders e artistes, en cert nombre. E de·ffet donà poder e remés als dits honorables jurats e officials de la casa, e als ja elets o als que·s trobaran d'aquells en lo present consell, la elecció e nominació faedora de les persones que·ls parrà degen esser justades als dits consellers, reportant-ho, emperò, al present consell.

E, haüda la dita comissió, tantost se levaren d'allí e s'apartaren en la cambra de consell secret los següents, ço és, los honorables sis jurats, racional, micer Pere Amalrich, micer Miquel Dalmau, micer Pere Belluga, advocats, síndich, mossén Pere Siscar, En Johan de Nàtera, mossén Johan Vives, En Loís Johan, En Jacme de Fachs, N'Anthoni Miracle, En Loís d'Alpicat, En Thomàs Sorell, micer Francesch Tallada, En Gabriel Thomàs, En Francesch Pérez, En Johan Ferrer, En Francesch Ponç, En Johan Pérez, En Loís Romeu e En Jacme Ponç. E de·ffet, haüt primerament col·loqui e parlament entre aquells, concordantment foren per ells elets e nomenats per assistents e conselladors als dits honorables jurats en los affers occorrents del senyor príncep, *et alias*, a esser e deure esser justats aquells a la primera elecció e nominació feta en lo consell propassat, los següents: *primo*, mossén Johan de Vallterra, En Joffre de Blanes, mossén Loís de Soler, mossén Pere d'Ezllava, per los cavallers, En Johan Gómiz e·N Berenguer Martí, menor, ciutadans, micer Nicholau Figuerola, jurista, En Johan Amalrich, En Bernat Guillem de Reig, En Johan Amat, En Dimas Ballester, mercaders, En Guillem de Castellbell, En Johan Sart, En Miquel Bataller, En Johan Comes, notaris, En Pere Torres, apothecari, En Johan Fababuix, correger, En Pere Sabastià, blanquer, En Pere Sabastià, ballester d'acer, artistes.[52]

E, feta la dita nominació, decontinent los dessús nomenats ço és jurats, officials de la casa e electors, tornaren al dit honorable consell, que estava encara justat, e allí publicaren la dita elecció e nominació dels que deuen esser justats als dits consellers, la qual lo dit honorable consell loà e aprovà com a ben feta.

52 Al margen: "Com foren augmentats certs per consellar los honorables jurats en lo fet del príncep".

53

1461, febrero, 28.- Valencia.

Pregón, publicado en la ciudad de Valencia el 5 de marzo, que anuncia una procesión para el día siguiente, en acción de gracias por la liberación en Morella del príncipe de Viana.

–AMV, *MC* 37, f. 62(a)r-v. Publicado parcialmente por Carreres Zacarés (ed.), *Libre de memories*, II, p. 630.

A laor e glòria de nostre senyor Déu e de la gloriosa Verge Maria, mare sua.[53] Ara ojats què us fan saber los molt honorables justícia e jurats de la ciutat de València: que, com per letra de la sereníssima senyora reyna en lo dia de huy sien stats avisats que digmenge propassat lo il·lustríssimo senyor príncep era stat delliurat de la detenció on era tengut, en lo castell de la vila de Morella, e dimarts aprés la dita senyora reyna, ensemps ab lo dit senyor príncep, partí de la dita vila, faent dreta via a la ciutat de Barchinona, per donar, donchs, degudes e homils gràcies a nostre senyor Déu, de qui tot bé proceeix, e a la dita homil Verge Maria, mare sua, del delliurament del dit senyor príncep, que és acte singular concernent honor e glòria de nostre senyor Déu e de la majestat dels dits senyors rey e reyna e príncep, e gran beneffici e repòs inextimable de tots los regnes e terres sotsmeses a la prefata majestat, per tal, ab voluntat e concòrdia de l'honorable capítol de la Seu, han delliberat que demà, divenres, per lo matí, sia feta solemne e general processó, partint de la Seu de València e exint per lo portal dels Apòstols e faent sa via per lo carrer dels Cavallers e de la bosseria, per lo mercat avall, e passarà per la sglésia de la Verge Maria de la Mercé, e d'allí tirarà dreta via a nostra dona Sancta Maria de Gràcia. E, allí fetes e donades degudes gràcies e laors a nostre senyor Déu e a la dita homil Verge Maria, exirà al carrer de Sent Vicent, tirant dreta via a la plaça dels Caxers, e passarà per la sglésia de monsènyer Sent Martí, e aprés per la plaça de la Figuera e per lo carrer de les Avellanes, e tornarà a la dita Seu. Preguen per ço e exorten que tot hom seguesca la dita processó ab lumsençeses. E més avant dien e manen que, per tant singular goig, consolació e alegria, tots se preparen ab bona voluntat cascuns per on passarà la dita processó se preparen a empaliar lurs enfronts e denegen les carreres. E noresmenys tot hom tinga e celebre festa e solemnitat, no obrint cases ni obradors a fi de fer faena, sots pena de cent morabatins. E més avant aquesta vesprada e demà divenres a vespre tothom en cases e torres de tota la ciutat facen belles alimares per demostrar goig e alegria de tant bona nova.

Post hec vero die veneris sexta martii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, En Miquel Artús, trompeta e crida públich del consell de la ciutat, feu relació que en lo dia de hir ab sos companyons, per los lochs e cantonades acostumats de la dita ciutat, havia publicat la damunt dita crida.

53 Al margen: "Crida de la processó feta a Sancta Maria de Gràcia per lo delliurament del senyor príncep".

54

1461, febrero, 23-28.- Valencia.

Primeras instrucciones dadas por el gobierno municipal de Valencia a sus embajadores.

–AMV, *LM* 24, ff. 1r-3r **[I]**.

Instruccions dels molt magníffichs justícia civil, jurats e concell de la ciutat de València dreçades als molt magníffichs En Guillem Mascó, En Luís Cruïlles, jurats, En Guillem Çaera, racional, micer Jacme Garcia Aguilar, advocat, En Pere Bou, ciutadà, e micer Pere Amalrich, advocat de la ciutat de València, embaxadors per lo concell general de la dita ciutat axí a la magestat del senyor rey com de la senyora reyna e a les LX persones eletes per lo principat de Cathalunya que són en la ciutat de Leyda, del que deuen explicar e fer ab lo dit senyor, senyora reyna e altres persones sobredites.[54]

Primerament, aprés degudes humils recomendacions de part de la dita ciutat a la preffata magestat, donaran a aquella una letra de creença que se'n porten dels dits honorables jurats e concell de la dita ciutat, en virtut de la qual explicaran a la sua serenitat com sta en veritat que, sentida la detenció del senyor príncep, per una tal e tanta novitat la dita ciutat fonch moguda, per deguts respectes e per llur fidelitat, fer solemne embaxada a la dita magestat per supplicar a aquella del delliurament del dit senyor príncep. E de·ffet la dita embaxada fonch elegida e en punt de poder partir ja ans de Nadal; emperò, havents letres de la sua magestat que no era expedient al servey seu ni al bé de la cosa pública, per molts respectes, que anàs la dita embaxada, aquella, per complaure a la voluntat del dit senyor, fonch differida. Emperò, occorrents los actes aprés subseguits en lo principat de Cathalunya, ha paregut, tant per servey de la preffata magestat com per delliurar al dit senyor príncep e repòs dels regnes d'Aragó e de València e del Principat de Cathalunya e dels súbdits del dit senyor rey, deure's fer la dita embaxada ab expedició e accel·leració, e differir aquella seria en deservey de la sua magestat reyal e en perdició de la cosa pública e dels pobles sotsmeses del dit senyor rey. E a supplicar la magestat reyal que les dites coses vinguen a effecte, los astreny e necessita la fidelitat per la qual són obligats a la excel·lència reyal.

E per quant se deuen experimentar, per obtenir lo fi de la dita embaxada, tots los remeys congruents e opportuns per conduir, suadir e supplicar la magestat reyal que delliure al dit senyor príncep, és delliberat que los dits magníffichs embaxadors parlen ab la il·lustríssima senyora, a la qual daran la letra de creença que li tramet la dita ciutat de València. E, preceints[55] degudes e subjectes recomendacions, supplicaran aquella vulla intercedir ab la magestat reyal que delliure al dit il·lustre senyor príncep, car lo seu medi farà merexedors als dits magníffichs embaxadors de obtenir liberació del dit senyor primogènit, signifficant a aquella que la comuna creença és poder molt benefficar los dits fets, de què reportaria honor e glòria singularíssima e augment de llur reyal stat, gran repòs en la persona de la magestat real e tranquilitat de les terres, pobles e súbdits de aquell.

54 No se indica la fecha de redacción de estas instrucciones, que hubieron de ser confeccionadas entre el 21 de febrero, día en que fue comunicada al rey, a los catalanes y a algunas localidades del reino la decisión de enviar embajadores, y "lo darrer dia de febrer", fecha de las credenciales.

55 Or.: "precheints"

E com concernexqua grandíssimo servey del molt alt senyor rey e exaltació de la reyal corona que sia verídicament informat de la devoció e intrínsequa voluntat, les quals, servada la fidelitat de la dita magestat, tots los pobles e regnícoles del regne de València han unànimes, en delliurar e esser liberat lo dit senyor príncep don Carles, notifficant la dita conforme voluntat per ço que, si lo molt alt senyor rey era informat del contrari per persones les quals, per engraciar-se *aut alias*, li haguessen dit lo contrari, no ediffique sots confiança de la dita informació, com la realitat sia segons damunt és dit.

La continència e lectura de molts furs e privilegis del present regne de València mostren que los primogènits los quals són stats en temps passats regien e exercien los drets de primogenitura e tenien sos officials e exercien juredicció en forma reyal, e los dits il·lustríssims primogènits juraven, així com són tenguts jurar, los dits furs e privilegis e altres costums e bones pràtiques e libertats del dit regne. E tant per los sguarts sobredits com per dar perdurable repòs e assossech en lo dit regne, *et alias*, per molts altres justs e bons sguarts, los dits magníffichs embaxadors suppliquen a l'excel·lent e reyal senyoria faça, així per clemència com suadint-ho justícia, que, per observança dels dits furs e privilegis, usos, costums e bones pràtiques del dit regne, que lo dit senyor príncep sia jurat per primogènit del dit regne, haja e exercesqua tots los drets que li pertanyen de primogenitura; e que viceversa lo dit senyor primogènit jure los dits furs, privilegis, usos, costums, bones pràtiques e libertats del mateix regne, com loablament hajen acostumat jurar e observar los predecessors senyors reys e primogènits passats. E a supplicar de les dites coses los astreny la fidelitat a la qual són tenguts.

Experiència de molts actes passats ha mostrat que divisió en alguns regnes ha portat en aquells grandíssima ruïna e irreparable destrucció. E desijant la ciutat de València exaltació de la corona reyal, a la qual granment obvia tota divisió, e sia pertinent a aquella haver-se ab los seus vassalls e súbdits ab affecció e amor paterna, reduint tota divisió a bona unitat, que los dits missatgers e magníffichs embaxadors suppliquen la magestat reyal que li plàcia pendre bons medis de concòrdia ab lo principat de Cathalunya e interposar-se ab supplicacions e instància assídues entre la magestat reyal e lo dit principat de Cathalunya, per reduhir-los a tota bona concòrdia.

E si los dits embaxadors aquí, intercedint entre la preffata magestat e lo dit principat, res effectualment no poran acabar per a que·s segueixca liberació al dit senyor príncep, o del tot lo dit negoci venia a total ruptura, lo que nostre senyor Déus no haja ordenat, no volent la dita magestat delliurar lo dit senyor primogènit e posar aquell en libertat, los dits embaxadors scriguen, als dits magníffichs jurats e a les persones eletes lo dit concell representants, lo stat del dit negoci per a que degudament s'i puixa proveyr a servir de nostre senyor Déus e a exaltació e glorifficació de la reyal corona, e ha liberar lo dit senyor príncep e a ben avenir del regne de València e de la cosa pública de aquell.

E com, segons ja és stat dit en les presents instruccions, la volentat de tots los pobles sia ajudar a delliurar lo dit senyor príncep e primogènit, servada la fidelitat a la magestat reyal, e així mateix lo dit regne sia posat en tanta necessitat que no té alguna possibilitat e lo dit senyor primogènit sia detengut en lo castell de Morella, hoc encara per manament de sa real senyoria se diga que algunes viles són adehenades, que sia supplicat lo traga fora lo regne, notifficant-

li que la voluntat e desig dels dits pobles és que lo dit senyor primogènit sia libertat e jurat[56] per primogènit, e que a fer lo contrari en les lances no portarien ferre, ne farien armes o contrastarien; e que en fer totes les dites coses lo suppliquen no pose dilació. Informant la dita magestat que, si fortuna administrava, per nostres peccats, que los cathalans strenyen més avant los affers ab armes o entraven en lo present regne, tot lo poble, e molts altres, segons los grans sentiments que se n'han, los seguiran, perdent tota vergonya. E en açò no cal dubtar.

Als missatgers e o LX persones eletes per lo principat de Cathalunya, les quals se deuen trobar en la ciutat de Leyda, sia donada la letra de creença la qual a aquells per la dita ciutat se tramet e és directa, ab dèbites recomendacions signifficant a les llurs reverències, nobleses e virtuts que la preffata ciutat tramet la dita embaxada per intercedir e menejar e, si a nostre senyor Déus serà plasent, concordar la dita magestat reyal ab lo dit principat; al qual, si constitucions, usatges, pràtiques, bons costums o altres drets de aquell són stats infringits, supplicaran la magestat reyal li plàcia tornar a loch tot ço que sia stat fet contra les dites constitucions, usatges, bons costums e altres drets del dit principat, e que, per reintegració aquells e aquelles, los sia feta offerta, per part de la dita ciutat de València, de supplicar la magestat reyal e ajudar-los en tot lo possible a la dita ciutat, com, per deffensió de les libertats, tots los súbdits de la reyal celsitut se degen ajudar los uns als altres per no desllibertar la pàtria.

55

1461, marzo, 1.- Valencia.

Los jurats *de Valencia informan a los embajadores de la ciudad de la liberación del príncipe de Viana, noticia que les había dado el rey por medio de una carta fechada en Zaragoza el día 25 de febrero (doc. núm. 32).*

–AMV, *LM* 24, f. 32r-v **[XXXIV]**.

Als molt magníffichs e de gran providència senyors los embaxadors de la ciutat de València.

Molt magníffichs e de gran providència senyors: De la magestat reyal havem reebut una letra, dada en Çaragoça a XXV dies del mes proppassat, ab creença explicadora per los noble governador e magníffich batle general de aquest regne, e per aquells és stada mostrada e lesta en concell la letra a ells tramesa per la preffata magestat contenent en effecte que, a supplicació instantíssima e assídua[57] de la il·lustríssima senyora reyna, lo senyor rey li ha atorgat liurar lo senyor príncep als LX embaxadors elets per lo principat de Cathalunya, segons la concòrdia que havien menejada. E si aquells no·l voldran acceptar en la dita forma, en tal cas la dita molt excel·lent senyora reyna lo tinga o liure als catalans axí com benvist li sia. Per què decontinent és stat ajustat consell de cambra, on és stat delliberat scriure-us-ne perquè siau participants de la bona nova, e que axí mateix vos detingau en Murvedre. E demà per lo matí, ajustat lo dit con-

56 Or.: "jurats"

57 Or.: "assidia"

sell, serà delliberat què és fahedor, vist lo cas nou. E de la delliberació seran avisades vostres magnifficències per demà tot dia a les quals nos recomanam. De València, lo primer de març de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a vostra honor apparellats.

56

1461, marzo, 1.- Alcoi.

El gobierno municipal de Alcoi, en respuesta a una misiva de los jurats *de Valencia sobre la embajada al rey, les informa de la elección de un embajador por parte de la villa, que partiría de inmediato.*

–AMV, *LM* 24, f. 35v **[XLIII]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los jurats de la ciutat de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors: En lo present dia de huy, comptats lo primer dia de març, havem reebuda una vostra letra per En March Anthoni, correu, sobre la embaxada fahedora a la sacra magestat del senyor rey, sobre la detenció del senyor príncep. A la qual vos responem que de·ffet, per servir de nostre senyor Déu e del senyor rey, e per la desijada concòrdia de aquell e del senyor príncep, havem elet nostre embaxador, lo qual de·ffet, Déus volent, partrà. Pregam nostre senyor Déu que, per la sua infinida clemència e pietat, li plàcia que, per mija de la dita embaxa[da], la dita concòrdia vinga a bona fi. E per la present no pus, sinó que la Sancta Indivídua Trinitat sia en vostra protecció e guarda. De Alcoy, lo primer dia de març, any MCCCCLXI.

Prests a la honor vostra molt apparellats, los jurats e consell de la vila de Alcoy.

57

1461, marzo, 1.- Morella.

La reina Juana Enríquez informa a los jurats *de Valencia de su llegada a Morella para ejecutar la orden del rey de poner en libertad al príncipe Carlos, tras lo cual partiría con este a Barcelona el día 3.*

–AMV, *LM* 24, f. 38r **[LI]**.

Als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València.

La reyna.

Amats e feels nostres: Pus que la magestat del senyor rey, marit e senyor nostre molt car e molt amat, lo dimecres, que comptàvem XXIIII de febrer pus proppassat, per sa acustumada virtut e clemència, nos ha feta gràcia de la solta e relexació de la persona de l'il·lustre príncep, nostre molt car e molt amat fill, ab grandíssimos voluntat e plaer, per posar-ho en exequució en lo dia mateix e quasi en la mateixa ora, sens interposició de entrevall algú, nos disponguem de partir per aquesta vila. En la qual huy, diumenge, data de la present, entre tres e quatre ores aprés migjorn, encara que·ns siam plevida de la festa, per fer tal e tant beneffici som arribada e, sens descav[a]lcar, muntada al castell, del qual havem tret lo dit il·lustre príncep. E, ab ell ensemps, som devallada baix en la dita vila, aon, per la indisposició del temps, de grans pluges e vents –los quals fins ací, sens lexar, nos han acompanyada e detenguda esser venguda a jor-

nades tirades, per malissos e aspres camins–, e per condescendre als prechs del dit il·lustre príncep, qui, per los dits respectes, veent-nos cançada e fatigada, nos ne ha pregat, havem delliberat reposar ací, en aquesta vila, demà per tot lo dia. E lo dimarts subsegüent, Déus volent, ensemps ab lo il·lustre príncep, partrem, prosseguint nostre camí e fahent la via de Barchinona en la forma e manera per la preffata magestat a nós manada. E axí, parent-nos deguda, havem delliberat, per lo avís vostre, de les dites coses, per esser tals tant essencials e de plaer a tots, fervos la present. Data en la vila de Morella lo primer dia de març de l'any mil CCCCLXI.

La reyna.[58]

58

1461, marzo, 2.- Morvedre.

Los embajadores de Valencia, tras recibir la noticia de la liberación del príncipe una vez emprendido el viaje a la corte del rey, informan al gobierno municipal de que permanecerían en Morvedre (Sagunt) a la espera de que les ordenara cómo proceder.

–AMV, *LM* 24, ff. 32v-33r **[XXXV]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los justícia, jurats e consell de la insigne ciutat de València.

Molt magníffichs e molt virtuosos senyors: De les magnifficències vostres havem reebuda una letra, en lo dia de hir feta, per la qual nos avisau com haveu reebuda una letra de la magestat del senyor rey, dada en Çaragoça a XXV del proppassat mes, e lo que la creença en aquella contenguda vos és stat explicat per los noble e magníffichs governador e batle general. E, vistes les dites coses e la delliberació vostra, dihem que havem haüt singularíssimo plaer e consolació de tant bona nova com és aquesta. E lo dit correu erram en lo camí, que·ns desplagué molt. Per què tots stam aconsolats del que fins ací és stat fet. Speram en nostre senyor Déus que los dits fets hauran bo e pròsper succehiment. De nosaltres, los qual stam a la ordinació vostra, som contents detenir-nos ací en aquesta vila fins que·ns scrivau lo que haureu delliberat. Plàcia-us prestament significar-nos la voluntat vostra e de aquex magníffich concell, lo qual lo Sperit Sant vulla il·luminar, per sa mercé. E comanam-nos a les magnifficències vostres. De Morvedre, a dos de març, a les huyt ores de matí.

Als manaments e ordinació de vosaltres, senyors, prests, los embaxadors vostres.

58 Anotación final: "*Recepta V martii anno M°CCCCLXI°*".

59

1461, marzo, 2.- Valencia.

El gobierno municipal, respondiendo a los embajadores de la ciudad, que permanecían en Morvedre a la espera de sus órdenes, les informa de la confección de nuevas instrucciones, que les envían junto con esta misiva (doc. núm. 60).

–AMV, *LM* 24, f. 33r **[XXXVI]**.

Als molt magníffichs e de gran providència senyors los embaxadors de la ciutat de València.

Molt magníffichs senyors e de gran providència: Sobre lo que ayr vespre scrivim a vostres honorables savieses –vos plagués detenir en Murvedre per huy tot dia a·ffi de dir e manifestarvos la oppinió e delliberació de nosaltres e del magníffich concell del que seria fahedor, per esser sobrevenguda aprés vostra partida la bona e desijada nova de la liberació del senyor príncep–, vos avisam que, per lo dit magníffich concell, en lo present dia, sobre ço que dit és són stades vistes e ordenades madurament certes instruccions, les quals van ab la present. Som bé certs e segurs que vostres honorables savieses són dotades de tanta virtut e sapiència que en tot retreu vostre deute. Haurem plaer e us pregam que contínuament e sovint nos scrivau e aviseu de tot lo que sentreu e occorrerà en la matèria, digne d'escriure. E tinga-us en sa contínua guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València, ja de nit, a dos de març de l'any MCCCCLXI.

Los justícia, jurats e concell de València, a tota vostra honor bé apparellats.

60

[1461, marzo, 2].- Valencia.

Segundas instrucciones para los embajadores, elaboradas por el gobierno municipal de Valencia tras conocer la liberación del príncipe.

–AMV, *LM* 24, ff. 3v-4v **[II]**.

Segue's instruccions dels magníffichs justícia, jurats e concell de la ciutat de València per als magníffichs embaxadors de la dita ciutat tramesos a la magestat del senyor rey.

En lo dia de huy, sentida la bona nova de la liberació del senyor príncep, lo magníffich concell ha delliberat que los magníffichs embaxadors tiren al senyor rey per la via de Morella. E, si en lo camí o prop, sentran que la senyora reyna serà en Morella, és cosa decent que tiren aquella via perquè, si possible serà, troben allí en traure e exir del castell lo dit senyor príncep. E donaran a la dita senyora reyna una letra de creença que se'n porten del dit magníffich concell, de part del qual retran a la dita senyora reyna tantes gràcies com seran possibles e dir-se poran perquè ab tanta assídua diligència, amor e affecció li ha plagut interposar-se e obtenir liberació del senyor príncep, supplicant-la que, puix loablament e molt comendada li ha plagut donar e procurar saludable principi en los affers, sia mercé sua hi vulla donar e procurar bona e saludable conclusió, a honor e servey de nostre senyor Déus e del senyor rey e seu e del dit senyor príncep, e beneffici e repòs de tots los regnes e terres sotsmeses a la corona reyal, axí com lo dit magníffich concell ab gran confiança spera obtenir per medi de la sua senyoria, car de acte al món no pot reportar tanta honor e glòria quant de dar bona conclusió en lo dit fet.

Item, al dit senyor príncep donaran altra letra de creença que se'n porten, ab submissió e

reverència deguda e paraules sàvies e pertinents, tals quals llurs savieses sabran mils explicar, explicaran la gran consolació, goig e alegria de aquesta ciutat e tot lo poble de aquella han pres de la sua liberació, fahent-ne moltes gràcies e aquelles que poden a nostre senyor Déus. Aprés li explicaran tot ço que per part de la dita ciutat, ab moltes supplicacions a la magestat del senyor rey per obtenir la dita liberació, donant bona rahó perquè tro açí no n'han fet demostracions extrínseques per embaxades, *etc*.; e d'ací avant, de la dita senyora reyna e senyor príncep poran bonament sentir la forma e fi de la dita liberació, ni si hi resten a examinar algunes differències, perquè mils ne puixen conferir ab la preffata magestat, e al dit magníffich concell scriure, si necessari serà, embaxadors.

Item, si anant a la magestat reyal per la part de Morella los dits magníffichs embaxadors attenyen als dits senyors reyna e príncep, faran e explicaran als dits senyora reyna e senyor príncep ço que dessús és dit. E, sens passar més avant, tiraran dreta via al dit senyor rey, a Çaragoça o lla on sabran que sia, e tiraran dreta via al dit senyor rey. E si·ls attenyen e la dita senyora reyna volia que la acompanyassen, diran que no és en llur facultat, com tinguen manament del dit magníffich concell de anar a la magestat reyal e no detenir-se per res. E puix sien ab la magestat del dit senyor rey, usaran de les coses contengudes en les instruccions que ja tenen del delliurament de la persona del dit senyor príncep; parlaran en lo que sentran se ha de menejar e finar, remetent-ho a llurs magnífiques savieses e discrecions, treballant que líberament sia delliurat.

Açò ajustat: que, fetes primerament moltes gràcies, de part del dit magníffich concell e ciutat de València, de la gran gràcia que li ha plagut fer a la dita ciutat e a tots sos regnes e terres e lo delliurament del dit senyor príncep, informar-se han del dit senyor del modo e fi del delliurament de la persona del dit senyor príncep e de les differències que restarien a exeminar e concordar entre la sua magestat e lo dit senyor príncep, e encara ab lo principat de Cathalunya.

E si conexeran que en les dites coses sia necessària o còmoda la intervenció dels dits magníffichs embaxadors, supplicaran la preffata magestat de ells entrevenir-hi e anar a Leyda o a Barchinona, o a·quelles parts que conexeran esser expedient e necessari, a·ffi que sia provehit totalment a la liberació del dit senyor príncep e dicissió e votiva conclusió de les dites differències.

Puix diu[59] que lo senyor príncep per supplicacions de la virtuosissima senyora reyna seria delliurat, suppliquen los dits magníffichs embaxadors a la magestat reyal que lo dit senyor príncep sia jurat per primogènit, e regexqua e exercesqua los drets de primogenitura, entenent ab suma dil·ligència en obtenir lo fet de la primogenitura, jatsia que d'açò se faça menció en les altres instruccions.

E com en les altres instruccions sia ja ordenat en lo final capítol que si los dits embaxadors no obtenien de la magestat reyal ço perquè van, que consulten al magníffich concell de València, que açò mateix facen en lo fet de les presents instruccions.

59 Tal vez debió de haberse escrito "diu-se"

61

1461, marzo, 2.- Zaragoza.

Juan II acusa recibo de la copia, suministrada por los jurats *de Valencia, de las cartas que les dirigieron Enrique IV de Castilla y los diputados y consejo de Cataluña sobre la detención del príncipe, cuyo motivo había desaparecido al haber sido puesto en libertad.*

–AMV, *LM* 24, ff. 38r-v **[LII]**.

Als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València.

Amats e feels nostres: Vostra letra de XXVII de febrer havem reebut, en la qual nos certifficau de les letres a vosaltres trameses per lo il·lustríssim rey de Castella, nebot n[ost]re, e altra dels deputats e concell del principat de Catalunya, residents en Barchinona, sobre lo delliurament de l'il·lustríssimo príncep, nostre fill. E puix per nós és provehit e manat delliurar lo dit príncep, segons per altres letres nostres de creença, comanada als noble, magnífichs, amats consellers nostres los portantveus de governador e batle general de aqueix regne, vos havem scrit e notifficat, cessa la causa per la qual les dites letres són fetes. Confiam que vosaltres hi fareu tal resposta qual complirà al servir e honor nostres e segons bé haveu acustumat. De Çaragoça, a dos de març de l'any MCCCCLXI. *Rex Iohannes*.

62

1461, marzo, 2.- Valencia.

Los jurats *de Valencia ordenan el pago de 25 timbres de oro a Cantabria, faraute de Enrique IV de Castilla, por haber sido portador de una carta de éste sobre el príncipe de Viana.*

–AMV, *CC* J-70, f. 66r.

Los jurats, *etc*. Pagats a·N Cantàbria, haraud del rey de Castella, vint cinch timbres d'or, valents dotze lliures, deu sous reyals, los quals li havem provehit pagar de la dita pecúnia comuna per una letra qui·ns ha portat del senyor rey de Castella, dreçada a nosaltres, per los affers del senyor príncep, segons en la dita provisió, la qual se's conté en actes de consell de la scrivania de la Sala, en kalandari del present e dejús scrit dia, és larch contengut. E cobrats, *etc*. *Datum Valentie secunda die martii anno a nativitate Domini M°CCCCLXI°*. Francesch Miró de Valleriol·la.

63

1461, marzo, 3.- Valencia.

Los jurats *de Valencia remiten a los embajadores copia de una carta de Juan II llegada ese mismo día (doc. núm. 41), y les ordenan que ninguna circunstancia les haga alterar su itinerario, ya que su objetivo es viajar directamente a la corte del monarca.*

–AMV, *LM* 24, f. 34r **[XXXVIII]**.

Als molt magníffichs senyors e de gran providència los embaxadors de la ciutat de València.

Molt magníffichs senyors e de gran providència: Huy, de matí, havem reebut una letra del senyor rey, trellat de la qual va dins la present. Avisam-vos que decontinent fem justar les persones deputades per lo concell general sobre lo contengut en aquella, les quals, ben ruminat lo contengut en la dita letra, ensemps ab nosaltres, havem tots delliberat que vosaltres, senyors, en nom de Déu, façau dreta via a Morella. E si aquí atenyeu la senyora reyna e senyor príncep, fareu lo que ja us havem scrit axí ab letra com ab les segones instruccions. E si no·ls trobau en la dita vila, sens divertir a altres parts, o sabreu en lo camí que sien ja partits de Morella, yreu dreta via a la magestat del dit senyor rey, dient a la sua celsitut que vosaltres en vostres instruccions teniu càrrech special de tals coses que era e és molt necessari tirar a sa magestat ans de totes coses, e que no era espedient, per forma del món, jaquir la dita via e acompanyar la sereníssima senyora reyna; e que axí és stat delliberat per lo honorable concell d'aquesta ciutat. D'açò mateix, per descàrrech nostre e de vosaltres, scrivim al dit senyor rey ab altra letra nostra que va ab la present. E d'aquí avant seguireu l'orde a vosaltres donat per les primeres e segones instruccions, rescrivint-nos de tot ço que succehirà. E tinga-us, molt magníffichs senyors e de gran providència, en sa contínua guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València a tres dies de març de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a la honor de vosaltres bé apparellats.

64

1461, marzo, 3.- Valencia.

Los jurats *de Valencia explican a Juan II, en respuesta a la petición que les había hecho en su misiva del pasado 27 de febrero (doc. núm. 41), que los embajadores habían de presentarse directamente ante él, siguiendo las instrucciones del gobierno municipal, por lo que no podían alterar su itinerario para acompañar a la reina.*

–AMV, *LM* 24, f. 34r-v **[XXXIX]**.

A la sacra magestat de nostre senyor lo rey.

Sereníssimo senyor:

En lo present dia havem reebut una letra de vostra magestat, scrita en Çaragoça a XXVII del proppassat mes de febrer, comendant e regraciant a nosaltres, per vostra molta virtut e humanitat, lo que en los affers occorrents és stat fet e enseguit per nosaltres e aquesta ciutat. E aprés, volent-nos avisar del delliurament de la persona de l'il·lustre senyor príncep, fill vostre, de què, e no sens causa, havem fet gràcies specials a nostre senyor Déus, e aprés a vostra magestat, perquè se és volguda dig[n]ar a la dita liberació, en gran honor e servey vostre e del dit senyor príncep, e no poch beneffici e repòs de tots vostres regnes e terres. E venint al que vostra celsitut nos prega –que los nostres embaxadors no vagen a present a vostra senyoria, mas que facen la via per a la il·lustríssima senyora reyna, a Morella, e si aquí no la trobaran la seguexquen la via de Barchinona, on deu anar ab lo dit senyor príncep, e assestexquen a la dita senyora reyna, en concell e en tot lo que mester los haja–, vos responem, senyor, que lo concell de aquesta vostra ciutat ha elet e tramés a vostra senyoria los dits embaxadors, e, segons lo càrrech que se'n porten en llurs instruccions, és molt necessari facen dreta via a vostra magestat per servey de aquella. És veritat que lo dit consell ha donat orde que, puix no perden camí,

passen per la dita vila de Morella e, si allí trobaran la dita senyora reyna e príncep, los facen reverència deguda, retents a la dita senyora reyna aquelles gràcies que poran de la molta affecció e assídua instància e supplicació que li ha plagut fer en la liberació del dit senyor príncep e de la dita vila, sens divertir a altres parts, continuen llur via a vostra celsitut per explicar a aquella la delliberació per lo dit concell feta, per exaltació de la corona d'Aragó. E així és stat vist e delliberat per lo dit concell en lo dia de huy celebrat, per servir vostre e beneffici dels affers. Sia mercé vostra, senyor, si los dits embaxadors no van ab la dita senyora reyna ans de explicar a vostra excel·lència llur embaxada, voler-hi prestar bona pasciència, com se faça per bon respecte e servey de vostra altesa. Nostre senyor Déus conserve longament vostre reyal stat e persona ab molta exaltació de honor e glòria. Scrita en València a tres dies de març de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra magestat humils e devo[t]s servidors, qui·s, *etc*., los jurats de València.

65

1461, marzo, 3.- Morvedre.

Respuesta de los embajadores de la ciudad al gobierno municipal, cuya misiva recibieron en Morvedre, en la que aseguran que proseguirán el viaje, vía Morella, y que actuarán de acuerdo con las nuevas instruccciones.

–AMV, *LM* 24, f. 35r **[XL]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los justícia, jurats e consell de la insigne ciutat de València.

Senyors molt magnífichs e molt savis: Vostra letra del dia propassat havem reebuda huy per lo matí. E, vista aquella e la delliberació de aquex magníffich consell, delliberam tantost partir, fahent la via de Morella, segons per vosaltres és stat ordenat. E així, del que farem, contínuament sereu avisats, pregan nostre senyor Déus nos endreçe en fer la sua voluntat e en lo beneffici de aquexa ciutat, e comanam-nos a les magnificències vostres, les quals conserve nostre senyor Déus en sanitat e prosperitat. Scrita en Morvedre a III de març, a sis ores de matí. Les instruccions segones per semblant havem reebudes ab la dita letra, segons les quals prosseguirem lo dit negoci.

A la ordinació vostra apparellats, los embaxadors.

66

1461, marzo, 4.- Cabanes.

Los embajadores, desde Cabanes, comunican a los jurats *que viajarían a Zaragoza directamente, sin pasar por Morella, pues habían sabido que la reina y el príncipe ya no estaban en esta villa, y acusan recibo de dos cartas al rey. Uno de ellos, Lluís de Cruïlles da cuenta de su mal estado de salud.*

–AMV, *LM* 24, f. 37v **[L]**.

Als molt magníffichs senyors e de gran providència los jurats de la insigne ciutat de València.

Molt magníffichs senyors e de gran prudència e virtut: Una letra, en lo dia de hir feta, havem huy reebuda, ora de migjorn. Poch aprés, e vista aquella e la delliberació de aqueix magníffich consell, havem axí acordat, per què dreta via anem a la magestat del senyor rey, lo qual és en Çaragoça, car som certifficats que la senyora reyna e lo senyor príncep són ja fora de Morella, e ja anit foren a Trahiguera; e, segons la ordinació vostra, no podem divertir lo camí per fer la via dels dits senyors, ans travessarem entre la Salzadella e Sent Matheu, e, Déus volent, nos dinarem demà a Sencta Maria de Vallivana. La interclusa que·ns haveu tramés de la letra de la magestat havem reebuda e, vista aquella, havem comprés la causa que us ha mogut a scriure'ns la dita letra. E, per semblant, havem reebut la letra que trameteu a la magestat del dit senyor, la qual li serà bé donada, e a la qual serà dit tot lo que ordenat haveu, a tota honor de aqueixa ciutat. E àls no·ns occorre a present digne d'escriure, sinó que yo, En Luís Cruïlles, so plegat ací molt indispost o discresiat, per què·ns ha convengut fins ací no cuytar tant lo camí com hauríem fet. E haja-us, molt magníffichs senyors, la Sancta Trinitat en la sua gràcia recomanats. Feta en lo loch de Cabanes a IIII de març. Certifficant-vos que lo dit correu plega ací mija hora aprés migjorn, poch més o menys, e partix de ací a tres ores e mija aprés migjorn.

A la ordinació de vosaltres, senyors, molt prests, los vostres embaxadors.

67

1461, marzo, 4.- Cabanes.

Los embajadores, desde Cabanes, informan al gobierno municipal del retorno a Valencia de Lluís de Cruïlles, indispuesto para proseguir el viaje.

–AMV, *LM* 24, f. 37v **[XLIX]**.

Als molt magníffichs e virtuosos senyors los jurats e consell de la ciutat de València.

Molt magníffichs e savis senyors: Huy, dimecres, haprés que fom partits de Vilareal, faents la via de Cabanes per anar la via de Morella, segons per vosaltres era e és stat hordenat, lo magníffich En Luís de Cruïlles, conmissatger nostre, en lo camí és stat discresiat, enaxí que, plegat al present loch de Cabanes, ell no és stat ni és en disposició de poder continuar e seguir la embaxada ab nosaltres, per causa del dit accident e indisposició; e per ço ha delliberat bé, e ab consell nostre, vehents la dita sua indisposició e accident, per causa dels quals li és impossible poder caminar degudament e per ses jornades, tornar-se'n aquí, segons pus largament per aquell sereu informats, e nosaltres cinch continuarem la dita embaxada. Signifficants-vos les dites coses per ço que hajats justament per scusat lo dit magníffich En Loís de Cruïlles, lo qual, ab veritat, ha mostrat grandíssima congoxa per no haver pogut prosseguir la dita embaxada. E per la present no pus, sinó que nostre senyor Déu conserve a tots en bé consellar e obrar. De Cabanes, a IIII de març.

A les magnifficències e reverències vostres ben prests, los vostres missatgers.

68

1461, marzo, 5.- Valencia.

Pregón del gobernador y del justícia y jurats *de Valencia en el que informan de las recompensas que recibirían aquellos que delatasen a los autores de los pasquines sediciosos aparecidos en la ciudad (doc. núm. 52).*

–AMV, *MC* 37, ff. 61(a)v-62(a)r.

Ara ojats[60] què us fan saber los molt noble e magnífichs don Pedro d'Urrea, conseller e camarlench de la magestat del molt alt senyor rey e governador del regne de València, e justícia e jurats de la ciutat de València: que com per algunes persones, tements poch a Déu e a la real majestat e en deservici lur e en no poqua turbació del stat pacífich de la dita ciutat e regne, sien stats mesos, posats e affixos per les places, cantons e lochs públichs de la dita ciutat certs epitaffis e cartells, zelants poch, segons la continença de aquells, lo que tenguts són e a Déu e a la prefata magestat del senyor rey e a la conservació de la cosa pública de la matexa ciutat e regne, per la qual rahó vinga en grandíssimo servey de nostre senyor Déu e de la predita real majestat, e en bé e repòs de tots los vassalls del dit senyor, saber e sentir qui són les dites persones, perquè en aquelles se faça lo castich degut e en altres se done terror e·s conferesca a exemple, per tal, los dits noble e magnífichs governador e justícia e jurats, ab la present pública crida, per los sguarts premesos intimant les dites coses, preguen, exorden e manen, a totes e qualsevol persones, de qualque ley, stament o condició sien, sots la fe e naturalesa a la qual són tenguts al dit senyor rey, que si saben o senten qui son les dites persones qui han fets o manats o han cabut, sentit o sabut en fer fer o metre e posar los dits epitafis o cartells, que los notifiquen e descobren als dits noble e magnífichs governador justícia e jurats, o qualsevol d'ells, per forma que vinguen e puguen venir ab tot effecte en poder e mans de sos officis, significant-los que, faent e complint lo dessús dit, ultra que faran servir a Déu e a la predita real majestat e daran causa al benavenir, repòs e assossech de la dita ciutat e regne, e servaran e tendran la fidelitat, la qual són tenguts tenir e servar al dit senyor, los dits magnífichs jurats offiren, en nom de la dita ciutat e de béns de aquella, donar e pagar realment e de·ffet, a aquell o aquells que faran la dita notificació, segons dessús és dit, trecents timbres d'or. E, ultra, lo dit noble e magnífich governador, si algú dels culpables revelara lo dit crim, segons e per la forma que dessús és recitat, li dóna paraula, en nom del dit senyor rey, de remetre-li la culpa e la pena que per la dita rahó hauria comesa e poria encórrer. E perquè les dites coses vinguen en notícia e sabuderia pública, manen los dits noble e magnífichs governador, justícia e jurats, preconizar aquelles, perquè ignorància no se'n puxa al·legar.

60 Al margen: "Crida dels cartells".

69

1461, marzo, 5.- Valencia.

Pregón municipal que anuncia una procesión para el día siguiente, a fin de dar gracias a Dios por la liberación del príncipe de Viana.

–AMV, *MC* 37, f. 62(a)r-v

A laor e glòria de nostre senyor Déu e de la gloriosa Verge Maria, mare sua.[61] Ara ojats què us fan saber los molt honorables justícia e jurats de la ciutat de València: que, com per letra de la sereníssima senyora reyna en lo dia de huy sien stats avisats que digmenge propassat lo il·lustríssimo senyor príncep era stat delliurat de la detenció on era tengut, en lo castell de la vila de Morella, e dimarts aprés la dita senyora reyna, ensemps ab lo dit senyor príncep, partí de la dita vila, faent dreta via a la ciutat de Barchinona, per donar, donchs, degudes e homils gràcies a nostre senyor Déu, de qui tot bé proceeix, e a la dita homil Verge Maria, mare sua, del delliurament del dit senyor príncep, que és acte singular concernent honor e glòria de nostre senyor Déu e de la majestat dels dits senyors rey e reyna e príncep, e gran beneffici e repòs inextimable de tots los regnes e terres sotsmeses a la prefata majestat, per tal, ab voluntat e concòrdia de l'honorable capítol de la Seu, han delliberat que demà, divenres, per lo matí, sia feta solemne e general processó, partint de la Seu de València e exint per lo portal dels Apòstols e faent sa via per lo carrer dels Cavallers e de la bosseria, per lo mercat avall, e passarà per la sglésia de la Verge Maria de la Mercé, e d'allí tirarà dreta via a nostra dona Sancta Maria de Gràcia. E, allí fetes e donades degudes gràcies e laors a nostre senyor Déu e a la dita homil Verge Maria, exirà al carrer de Sent Vicent, tirant dreta via a la plaça dels Caxers, e passarà per la sglésia de monsènyer Sent Martí, e aprés per la plaça de la Figuera e per lo carrer de les Avellanes, e tornarà a la dita Seu. Preguen per ço e exorten que tot hom seguesca la dita processó ab lumsençeses. E més avant dien e manen que, per tant singular goig, consolació e alegria, tots se preparen ab bona voluntat cascuns per on passarà la dita processó se preparen a empaliar lurs enfronts e denegen les carreres. E noresmenys tot hom tinga e celebre festa e solemnitat, no obrint cases ni obradors a fi de fer faena, sots pena de cent morabatins. E més avant aquesta vesprada e demà divenres a vespre tothom en cases e torres de tota la ciutat facen belles alimares per demostrar goig e alegria de tant bona nova.

Post hec vero die veneris sexta martii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, En Miquel Artús, trompeta e crida públich del consell de la ciutat, feu relació que en lo dia de hir ab sos companyons, per los lochs e cantonades acostumats de la dita ciutat, havia publicat la damunt dita crida.

61 Al margen: "Crida de la processó feta a Sancta Maria de Gràcia per lo delliurament del senyor príncep".

70

1461, marzo, 5.- Tortosa.

Carlos, príncipe de Viana, informa a los jurats *de que el día anterior, tras haber obtenido la plena libertad, había entrado en la ciudad de Tortosa junto con la reina.*

–AMV, *LM* 24, f. 52v **[LXIV]**.

Als magníffichs, bé amats e devots nostres los jurats de la ciutat de València.

Lo príncep e primogènit d'Aragó.

Magníffichs, bé amats e devots nostres: Per vostra consolació vos signifficam que, mijançant la gràcia de Déu, obtesa de la magestat del senyor rey, nostre senyor, per sa clemència, la plena libertat, hir, que era dimecres, entram en la ciutat de Tortosa ensemps ab la senyora reyna, nostra caríssima mare. E demà, Déu volent, partrem la via de Barchinona per dar conclusió en los negocis, a tot servey del senyor rey e beneffici nostre. Dada en la ciutat de Tortosa a cinch de març, any MCCCCLXI. *Charles*.[62]

71

1460, marzo, 5.- Valencia.

Orden de pago de los ediles valencianos en favor de Jaume Fillol, por los trabajos de pinturas de heráldica municipal que había realizado, destinados a la comitiva de los embajadores de la ciudad.

–AMV, *CC* J-70, f. 66r-v.

Los jurats, *etc*. Pagats a·N Jacme Fillol, pintor, ciutadan de la dita ciutat, quaranta dos sous, sis dinés, valents dues lliures, dos sous, sis dinés reyals, los quals li són stats taxats, ço és: Per tres senyals ab armes de la dita ciutat, en paper de la forma major les corones e los senyals daurats d'or: XXI sous. *Item* per altres tres senyals ab les armes de la dita ciutat, pintats de colors: VIIII° sous. *Item* per pintar les armes de la dita ciutat en les cinch e[n]torches: XII sous VI; les quals entorches e los dits senyals foren fets per obs dels embaxadors que la dita ciutat tramet al senyor rey per fets molt urgents en benavenir de la dita ciutat e regne, segons que de les dites coses som stats certificats per l'onorable regent lo offici de racional de la dita ciutat ab son albarà dreçat al scrivà de la Sala. E cobrats *etc*. *Datum Valentie V^{a} die martii anno a nativitate Domini M^{o}CCCCLX^{o} primo*. Arnau Constantí.

62 Anotado al final: "Reebuda a XXII de març de l'any MCCCCL[X]I".

72

1461, marzo, 7.- Valencia.

Los jurats *de la ciudad de Valencia contestan la carta que les había enviado desde Morella la reina Juana Enríquez (doc. núm. 57), a la que agradecen su intervención y empeño en la liberación del príncipe.*

–AMV, *LM* 24, f. 40r **[LIV]**.

A la sereníssima e molt excel·lent senyora la senyora reyna.

Sereníssima senyora:

De vostra magestat divendres proppassat reebem una letra, certifficants-nos vostra benaventurada venguda a la vila de Morella, de voluntat de la magestat del senyor rey, digmenge proppassat, e sens descavalcar muntàs al castell, del qual vostra senyoria tragué lo il·lustríssimo senyor príncep, e ab ell ensemps vos plagué devallar a la dita vila, aon, per la indisposició del temps, e, d'altra part, per esser arribada allí vostra serenitat molt cansada e trebulada, per causa de grans pluges e vents, e per condescendre als prechs del dit il·lustre senyor príncep, delliberàs reposar en la dita vila lo dilluns aprés, e dimarts següent partir de la dita vila ab lo dit senyor príncep, prosseguint vostre camí la via de Barchinona. Quanta consolació, goig e alegria és stada donada a nostres penses en haver reebuda tal letra ab tal nova, no ho poríem per letres exprimir ni ab lengües recitar. E primerament ne retem gràcies, no aq[ue]lles que devem, mas les que podem, a la magestat divina, e aprés al dit senyor rey e a vostra celsitut, que·ns ha volgut impetrar tal gràcia ab instantíssimes supplicacions, e aprés haver volgut sostenir tants treballs e desayres per donar compliment al delliurament de la persona del dit senyor príncep. Nostre senyor Déus, per sa clemència, vos ne vulla esser bon retrebuÿdor, e confiam ho farà per haver obtengut ab complida execució tal gràcia que concerneix sumament glòria, honor e laor de nostre senyor Déus e de la magestat del dit senyor rey e vostra, e encara del dit senyor príncep, e no poch repòs, tranquilitat e beneffici inexp[l]icable e inmens de tots sos regnes e terres. Supplicans vostra excel·lència, axí humilment com podem, sia mercé vostra vulla en tal manera prosseguir e entendre en aquests affers, que prestament prenguen pròspera e votiva conclusió e tal com fermament speram vostra magestat hi sabrà donar. E haurem-ho a singular gràcia e mercé de vostra altesa, la qual nostre senyor Déus vulla longament conservar ab molta exaltació de honor e glòria, e compliment de tots bons desigs. Scrita en València a VII dies de març de l'any MCCCCLXI.

De vostra magestat humils vassalls e servidors, qui·s comanen en gràcia e mercé vostra, los jurats de València.

73

1461, marzo, 10.- Valencia.

Los jurats *de Valencia informan a los embajadores de una misiva de los* paers *de Lérida, cuya copia les envían, a la que se había decidido dejar sin respuesta. Y, tras acusar recibo de la suya en que informaron del retorno de Cruïlles, les dicen que la habían hecho leer ante los* consellers*, a fin de evitar rumores infundados.*

–AMV, *LM* 24, f. 40v **[LV]**.

Als molt magníffichs senyors e de gran providència los embaxadors de la ciutat de València.

Molt magníffichs senyors e de gran sapiència: Ayr, dilluns, reebem una letra dels honorables pahers de la ciutat de Leyda, trellat de la qual va dins la present. Avisants vostres magnifficències que lo dia de huy havem volgut comunicar la dita letra als consellers deputats per lo honorable consell, per exegir d'ells llur vot e parer; los quals, tots ensemps ab nosaltres, són stats de oppinió que a la dita letra per algunes consideracions no sia feta per nosaltres a present resposta alguna, perquè és tal que a·pparer de tots no la requir. D'ací avant, lo que enaprés serà fahedor o·s deja fer e comunicar ab los dits pahers, en cas que us convengués anar a la dita ciutat de Leyda, ho remetem a vostres savieses e discretes magnifficències. E haurem plaer e us pregam que, si per ventura feýeu la via de Cathalunya, nos aviseu del que lo dit senyor vos haurà comunicat en los affers, perquè us puxam scriure nostre parer. Una vostra letra reebem, scrita en Cabanes, avisants-nos que lo magníffich En Luís Cruïlles, per greu accident de sa persona, se'n tornava e li convenia tornar a la present ciutat, axí com de·ffet és tornat. La dita vostra letra, a·ffi de obviar vàries oppinions e fames, per semblant comunicam ab los dits consellers perquè vessen e sentissen la causa de la tornada del dit En Luís Cruïlles. La qual, allí lesta, considerat lo dit accident, tots lo hagueren per bé scusat. Si altres coses vos occorreran, haurem plaer nos ne aviseu. E tinga nostre senyor Déus vostres magníffiques persones en sa contínua protecció e guarda. Scrita en València a deu dies [de març] de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a tota vostra honor bé apparellats.

74

1461, marzo, 11.- Zaragoza.

Los embajadores de la ciudad de Valencia informan amplia y prolijamente al gobierno municipal de su llegada a Zaragoza y primera audiencia con Juan II, que se manifestó en el asunto de la primogenitura de manera contraria al criterio defendido por la ciudad.

–AMV, *LM* 24, ff. 40v-44v **[LVI]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los justícia, jurats e concell de la insigne ciutat de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors: En lo dit de yr, ans de migjorn, nosaltres, per gràcia de nostre senyor Déu, entram en aquesta ciutat de Çaragoça. E a la entrada fom reebuts honradament e acompanyats per lo reverent bisbe de Girona e altres del concell del senyor rey, jatsia s'i trobassen pochs. E aprés, dreta via, anam tots a fer reverència a la magestat del dit senyor, per lo qual fom alegrament reebuts. E, besada[63] la mà a la sua serenitat axí per nosaltres com per los missatgers de les viles de Castelló, de Ontinyén e de Vilareal, los quals ensemps ab nosaltres són venguts, e donades nostres letres de creença, obtinguem assignació de esser oÿts per la preffata magestat per a l'aprés dinar.

63 Or.: "bensada"

E no·s maravellen les magnifficències vostres com ans de la dita jornada no som plegats ací, car, axí perquè·ns haguem un jorn en la vila de Morvedre per ordinació vostra, com per la indisposició e senectut del magníffich En Luís de Cruïlles, com, encara, per seguir lo mal camí de la vila de Morella, segons vostres letres, havem ab tants mal temps, frets e tempesta passat aquest camí, que no·ns era possible ans, majorment ab adzembles, plegar ací o en menys temps. E és ver, senyors, que nosaltres, fahents la via de Morella per trobar aquí la senyora reyna e lo senyor príncep, segons nos havíeu hordenat, plegam fins al loch de Cabanes; e, encara, perquè no erràssem nostre camí, havem tramés de Vilareal un home la via de Morella per haver avís de la senyora reyna; e finalment, com fom al dit loch de Cabanes, fom certifficats que la dita senyora reyna ja era partida de la vila de Morella ab lo senyor príncep; e, axí no obstant pogués-sem atènyer los dits senyors en la ciutat de Tortosa, emperò, seguint la ordinació vostra, prengem lo camí de Morella, segons dit havem.

E en lo dit dia de ir, ja ora tarda, nosaltres[64] fom hoÿts per la preffata magestat –en secret, com axí·l ne haguéssem supplicat–, e largament explicam nostra creença e tot lo que pertinent era, segons les primeres e segones instruccions vostres, com aprés nostra partida se fos ja seguida la liberació del dit senyor príncep. E per ço quant al dit cap no restava àls explicar, sinó que regraciàvem a nostre Senyor e al dit senyor la gràcia que·ns era stada feta del dit delliurament del dit senyor príncep, jatsia també li mostràssem haver ennuig com la sua magestat no·ns havia comunicat lo dit delliurament ans de fer aquell per ço que fóssem stats participants en tant beneffici e n'haguéssem aconseguit honor e reputació; axí com, per esser molt obedients a la sua magestat en no haver feta embaxada, per molts som stats carregats, refferint-li, encara, com axí·ns ho havia offert per part de sa magestat En Pau Rosell aquí, en aquexa ciutat, e lo dit senyor ho havia dit a mi, Jacme Garcia, en Leyda, ab moltes altres paraules pertinents als dits effectes.

E, encara, significant a la magestat sua quant era stat necessari, per conservació del stat de sos regnes e terres, e senyaladament de aquexa ciutat e regne, que lo delliurament del dit senyor príncep prestament sia stat fet, atteses les grandíssimes voluntats e affeccions que los de aquexa ciutat e regne havien que la persona del dit senyor príncep fos delliurada e los fets de aquell succehissen pròsperament; significant a la sua magestat que açò era la veritat, e la devoció e affecció de tots, axí de gran com de poch stament, e que no donàs fe o creença si lo contrari de açò li era dit o scrit; e que no solament era lo desig de tots que lo dit senyor príncep fos delliurat e favorit, mas encara entendre per totes vies opportunes e ajudar en lo delliurament de aquell e obvia[r] a qualsevol persones que en les dites coses donassen empaig o destorb; e que aquesta voluntat devoció e affecció era axí conforme e unida, no solament en aquexa ciutat e regne, mas encara fora lo dit regne, segons clarament nosaltres, venints a sa magestat, per les posades e camins havíem sentit, e per los missatgers de les dites viles havíem haüda verdadera informació. Explicant, encara, a sa magestat los molts actes e gestes seguides en aqueixa ciutat, axí per esser posats en alguns cantons e lochs públichs los cartells e libells diffamatoris, molt scandelosos, los quals vostres magníffičncies no ignoren, com encara per molts desor-

64 "nosaltres": se repite.

denats parlaments fets per alguns de aqueixa ciutat, clarament denotants la gran affecció e voluntat que lo dit delliurament del dit senyor príncep era haüda, e la glòria que·n speraven haver.

E enaprés, seguint la dita explicació, venint al segon cap de les nostres instruccions, la dita magestat ab gran devoció, affecció e voluntat fonch supplicada fos de sa mercé, així per justícia com per gràcia, volgués fer tanta honor a aquexa ciutat –la qual fins ací no havia haüt algun participi en lo delliurament del dit senyor príncep, ans en aquests fets senyaladament era stada tant obedientíssima a la sua serenitat que un punt no havia volgut passar son manament–, nomenàs e intitulàs, a supplicació de la dita ciutat, lo dit il·lustríssimo príncep de aquell nom, títol e dignitat de primogenitura, del qual Déus e natura lo havien dotat, e lo qual a aquell pertany[i]a –no solament per disposició de les scriptures divines e de les leys humanes, mas encara segons los costums, pràtiques e bons usos observats tostemps per los gloriosos reys de Aragó en sos regnes e terres, los quals són haüts per leys e són stats jurats per sa magestat, així com lo[s] furs e privilegis e altres leys scrites dels dits regnes–, enaxí que permetés usar e exercir al dit il·lustríssimo príncep en vida sua de totes aquelles regalies, priminències e suppr[em]a jurisdicció que per furs, privilegis e loables pràtiques e costums de sos regnes han acustumat los primogènits usar e exercir, los quals actes e preminències són preparatoris, aprés los benavent[u]rats dies de la sua fi, en demostrar la successió de sos regnes e terres pertànyer al dit il·lustríssimo príncep. E estenent-nos en aquesta matèria amplíssimament e ab molts fonaments, los quals serien larchs de recitar.

A la qual explicació responent, la preffata magestat nos dix e recità moltes coses per scusació sua, e justifficant la detenció que ell havia feta de la persona del dit il·lustríssimo príncep, e mostrant com aquella havia feta per tolre dans e inconvenients de sos regnes e terres, a bona fi e no a sinistra intenció alguna, scusant-se, encara, no·ns havia comunicat lo fet de la liberació del dit il·lustríssimo príncep, son fill, perquè la exigència del temps e dels fets no comportava alguna dilació, e dient-nos com, per fer-nos participants en les dites coses, havia manat anàssem en Catalunya ab la senyora reyna e ab lo senyor príncep per acompanyar e aconsellar a la dita senyora reyna. E aprés, responent a la supplicació nostra quant al fet de la primogenitura, nos dix que açò era cosa de gran importància e que los fets eren encara indigests e no en tal disposició que lo supplicat per nosaltres bonament se pogués provehir al present, e que no creÿa tal cosa, ço és, donar exercir de juredicció a primogènit portàs beneffici en sos regnes e terres, ans era cosa preparada a alguns inconvenients e altercacions, car porien-se fer provisions contraris en los negocis. Més avant, nos dix que lo rey, quisvulla fos, de Aragó no era astret nomenar en primogènit lo primer nat, ans podia elegir entre sos fills lo que li plagués esser primogènit, e que així lo rey En Martí, supplicat nomenàs primogènit son fill, lo rey En Martí de Sicília, encara que fos fill únich no u volgué fer en dues corts que tench en lo regne, fins en la tercera cort, que vingué bé al dit rey fer-ho així; e lo rey En Pere no volch nomenar en primogènit lo rey En Johan, fill primer de aquell, ans, si lo dit rey no fos stat de mort prevengut, mostrava en altre voler dispondre de la primogenitura que en lo fill primer nat, e que açò fos en disposició del rey. Al·legà lo dit senyor certs actes, los quals dix que·s troben en los registres de les corts de Aragó e de Cathalunya, e que per semblant ho devíem tenir nosaltres en los registres de València. E aprés, lo dit senyor mostrà en son parlar no voler atorgar o denegar lo supplicat per nosaltres, mas voler veure com succehirien los fets. E promés-nos que no·n pro-

vehiria en algun temps sense que aquexa ciutat no fos participant en les supplicacions fahedores sobre lo dit punt de la dita primogenitura. E en açò effectualment sta la resposta del dit senyor.

A la qual per nosaltres fon replicada lo que·ns paregué esser pertinent e necessari dir e respondre en prompte e per aquella hora, perseverant e geminant ab gran instància la dita supplicació de la dita primogenitura, dient e recitant-li, per mils induhir sa magestat, que ja lo més era stat fet per lo delliurament del dit il·lustríssimo príncep, e que la dita nominació de primogènit ja de si la rahó la importava e per si[65] se feÿa, e que en Catalunya e en lo regne de València, en les misses que·s celebraven en les Seus catedrals,[66] ab veu alta e intel·ligible se feÿa expressa comemoració e oració intitulant primogènit al dit il·lustríssimo príncep, e que així mateix era intitulat en lo dit principat ja en altres actes. E aprés, seguits los dits rahonaments e altres concernents lo dit material, delliberam obmetre'ns satisfer a aquell punt tocat per sa magestat en ço que havia dit esser en elecció o facultat sua elegir lo un dels fills que li plagués en primogènit, per ço que·ns paregué que respondre e satisfer al dit cap degudament se devia fer ab gran delliberació, jatsia nosaltres hajam per clar que aquell que Déus e natura ha preposat en orde de genitura és merexedor de la dita dignitat de primogenitura, ni és o recau en facultat del rey dispondre a llur voluntat de la dita primogenitura. E per ço, per supplicar consultament e ab gran esforç la preffata magestat de les dites coses e fu[n]dar que per justícia la dita dignitat de primogenitura pertany al dit il·lustríssimo príncep e que no són o recahen en la dita facultat per lo dit senyor pretesa, havem delliberat, al pus prest que porem, fer un bon rahonament e satisfacció al dit senyor sobre les dites coses. Les quals ab veritat, quant foren dites, nos portaren una gran congoxa, contristació e admiració. E a la fi, ab molta e geminada instància, havem delliberat continuar les dites supplicacions e no cansar-nos jamés. En fer les dites coses, senyors molt magnífichs, siau certs que·ns haurem ab aquella affecció sol·licitut e dil·ligència que porem e deurem, e la exhigència dels dits fets mereix.

E per dar major facilitat als dits fets, ha occorregut a nosaltres, veents les difficultats que lo dit senyor ingerix en aquells, en les quals dubtam la sua serenitat no persevere si alguna mutació o novitat no·l fa mudar de propòsit, que seria expedient nosaltres deure comunicar ab les setanta dues persones ací residents representants la cort de Aragó e, encara, ab los jurats de aquesta ciutat de Çaragoça, del dit material, pregant e exortant-los, per servici de la preffata magestat e assossech e repòs de tots sos regnes e terres, vullen, ensemps ab nosaltres o separadament, supplicar la preffata magestat vulla nomenar e intitular en primogènit lo dit il·lustríssimo senyor príncep, insignint aquell de les dites preminències e exercici de regalies a primogènit de Aragó pertanyents, significant a aquells com, entre les altres causes, principalment som tramesos a la magestat del dit senyor per supplicar-lo del dit material. E per ço com dubtam les nostres instruccions basten a les dites coses, e perquè aquelles no volem fer sens lo consell, ordinació e voluntat vostres, per tal, vos signifficam lo dit nostre pensament per ço que, si us apparrà axí esser fahedor, nos trametau instruccions bastants per a fer les dites coses, e affigint o millorant en aquelles lo que conexereu esser fahedor. E açò molt prestament, per la gran des-

65 "e per si": se repite.

66 Or.: "catredals"

pesa que ací fem, signifficant-vos que, si per la dita intercessió no porem obtenir les dites coses, som delliberats tornar-nos-ne a aquesta ciutat ab vostra bona voluntat e licència, com no vejam que fruyt algú puxa fer lo nostre aturar ací, atés lo que havem oÿt e comprés de la resposta e rahonament del dit senyor.

Avisant-vos, encara, que lo temps nos mostra no esser cosa expedient ni honorosa a aquexa insigne ciutat nosaltres anar de present al principat de Catalunya per comunicar ab los catalans dels dits fets, stants aquells en lo punt que huy són. E açò us diem perquè no·ns doneu càrrech si no posam en execució lo que per vostres instruccions nos era comés, occorrent lo cas de comunicar ab los dits cathalans. E no sabem si los dits cathalans vos han respost a les letres que·ls trametés, en les quals, entre les altres coses, los scrivíeu com nosaltres havíem anar en Catalunya aprés haguéssem comunicat ab la magestat del senyor rey; e per ço hauríem plaer nos ne avisàsseu, ço és, si us han respost a vostres letres o no, e què us han scrit. E, encara, per descàrrech vostre e de nosaltres, los scrivau que la occorrència dels fets, e senyaladament lo delliurament del dit senyor príncep, vos ha fet mudar de propòsit e cessar a present la tramesa de vostres embaxadors.

De les noves que han occorregut en aquestes parts vos avisam, com se diu ací que la senyora reyna e lo senyor príncep en lo dia de ir entraren en la ciutat de Barchinona, e que la dita senyora reyna se deu desempachar prestament per venir a la magestat del senyor rey. Speram ab gran desig la sua venguda perquè confiam en nostre senyor Déus que, per la relació fahedora per la senyora dels actes fets en Cathalunya, e encara per les supplicacions e intercessions de aquella, los fets se conduhiran a tot bé. E nosaltres havem delliberat, segons les nostres instruccions, ab gran instància, affecció e devoció, explicar e supplicar a la dita senyora reyna tot lo que havem dit e supplicat a la preffata magestat, per aquelles paraules que seran pertinents dir e explicar a la dita senyora reyna.

E més avant, venint nosaltres[67] a la present ciutat, un jorn ans que en aquella entràssem, sentim nova, la qual aprés havem trobat esser vera, que lo condestable de Navarra, germà de don Johan de Beamunt, ab DCCC rocins segons alguns e segons los altres ab mil e doscents –en los quals hi havia CCC hòmens d'armes, e los altres eren ginets–, e ab tres mília peons, eren entrats en aquest regne de Aragó per la via de Ágreda fins al loch de Agón, lo qual dista de aquesta ciutat per spay de X o XII legües, e és lo dit loch de mossén Johan Cerdán. De la qual cosa tots aquests pobles han presa gran comoció entre si, e staven tots convocats e adeenats per manament del senyor rey. E aprés, entrants nosaltres en la ciutat en lo dia de ir, trobam que lo senyor rey havia treballat molt en lo dia precedent de traure de la dita ciutat la més gent de cavall e de peu que pogués per exir a l'encontre al dit condestable, jatsia ab molta difficultat los pobles ixquessen; e lo senyor rey volia anar en persona, sinó que fon supplicat axí per les setanta dues persones representant la cort de Aragó com per los jurats de aquesta, per los quals, encara, li fon donat un protest en scrits, e per la dita rahó se detingué la sua magestat. E entretant, que fonch en aquella ora en la qual nosaltres entràvem en aquesta ciutat, se hac nova certa com lo dit conestable se'n tornava. De la qual cosa lo poble d'aquesta ciutat se alegrà molt, e nosaltres per lo semblant, los quals, per rahó de les dites novitats havíem una grandíssima con-

67 Or.: "a nosaltres"

goxa. E diem-vos ab veritat, senyors, que tothom, dient-se per la ciutat que nosaltres érem entrats ab pau, per quant en la nostra entrada era venguda la nova de aquella. E perquè de tots siau certifficats, vos avisam que lo dit condestable, havent reebuda una letra del senyor príncep en la qual era avisat del delliurament de aquell, ha scrit als diputats de Aragó com ell, puix havia sabut lo senyor príncep esser delliure de la presó en què era detengut, se partia decontinent de aquest regne, del qual seria fora en lo dia de huy, ans de migjorn, e que se'n tornava prop la frontera de aquest regne dins lo regne de Castella, e en lo dit loch staria fins que los affers començats haguessen presa fi. E açò conté la letra del dit condestable, lo qual en la sua entrada no ha fet dan a persona del món u occupats béns de algú, ans ha pagat tot ço que ha pres per necessitat de son viure, així com havia offert e scrit als dits diputats en una altra letra que·ls havia feta notifficant-los la entrada que volia fer en aquest regne.

Aquesta letra així larga havem feta, senyors, perquè stesament siau avisats de tots los fets. E d'aquí avant, si per purgar la infàmia que·ns és stada imposada per malignes persones volents impugnar aquesta nostra embaxada, vos par deja esser comunicada a altres persones fora aqueix concell, e a quals persones e per quin modo, açò sia remés a les vostres magníffiques reverències, les quals virtuosament ordenaran. E nosaltres seguirem vostres consells e ordinacions. E fahents fi a nostre rahonament, nos comanam a les magnifficències vostres, les quals nostre senyor Déus il·lumine e aconselle, e al seu servey e bon regiment de aqueixa ciutat. De Çaragoça, a XI de març, any MCCCCLXI.

A la ordinació de vosaltres, senyors, apparellats, los embaxadors d'aquexa insigne ciutat.[68]

75

1461, marzo, 12.- Zaragoza.

Los embajadores informan al gobierno municipal de Valencia de que, en una segunda audiencia que les había concedido el rey, le expresaron su pesar y desacuerdo con lo manifestado por él en la primera sobre la cuestión de la primogenitura (doc. núm. 74). A lo que Juan II respondió con palabras llenas de comprensión, que rectificarían las anteriores, que, según él, no suponían una decisión, sino un criterio, el suyo.

–AMV, *LM* 24, ff. 44v-46r **[LVII]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

Molt magníffichs e savis senyors: Aprés de la explicació de vostra missatgeria feta a la magestat del senyor rey, de la qual, e de les respostes per lo dit senyor a nosaltres fetes, largament, per letra nostra data en lo dia de hir, comptats XI del present mes, ab propri correu a vostres magnifficències tramesa –la qual creem haveu ja reebuda–, sou stats largament informats, se és seguit que en lo present dia de huy, ora tarda, nosaltres som tornats per supplicar la preffata magestat del dit senyor, continuant les primeres supplicacions. E de·ffet, mostrant una gran

68 Anotación final: "*Recepta XIIII[a] martii anno a nativitate Domini M[o]CCCCLXI[o]*".

admiració, contristació e congoxa que havíem haüda en ço que lo dit senyor, responent a la explicació primerament feta de nostra missatgeria en lo dia que entram en aquesta ciutat, nos havia dit: que sa senyoria no era astreta a títol e preminències de primogènit al fill primer nat, ans era en facultat del dit senyor elegir o intitular en primogènit qualsevol altre fill de aquell, o semblants paraules en effecte denotants les dites coses recaure en arbitre o facultat sua.

Sobre les quals coses, axí dignes de contristació e congoxa, precehint matura delliberació e consultament, per nosaltres és stat fet e explicat cert rahonament, ab molts fundaments de justícia, al dit senyor, al·legant e fundant, axí per dret divinal com per furs e privilegis del regne de València e per bons usos e costums del dit regne, per sa senyoria jurats, e per les pràtiques[69] observades per los reys de Aragó, predessessors de sa magestat, qui han haüt fills primogènits, que lo dit senyor, de justícia, la qual aquexa ciutat li reputaria a gràcia, era e és tengut e deu intitular e insignir de la dignitat de primogenitura, ab totes les preminències e regalies a primogènit degudes e pertanyents, a l'il·lustríssimo príncep don Carles, fill primer engenrat seu, deduhint a sa senyoria particularment lo que s'és seguit en semblants fills primer engendrats dels senyors reys que successivament són stats, de l'alt rey N'Alfons, pare de l'alt rey En Pere, fins a la successió de l'alt rey N'Alfons, germà del dit senyor rey, primogènit qui fonch del molt alt rey don Ferrando, pare seu, fahent una singular conclusió que, en aquests regnes d'Espanya, e senyaladament de la corona de Aragó, axí com los reys succeheixen en los regnes per natural successió e no per elecció, axí en la dignitat de primogenitura succeheix lo primer nat com a primogènit. Dient, encara, e suadint ab zell de gran fidelitat al dit senyor que, ultra los dits fundaments de justícia, encara era e és expedient e necessari, per servey de vostra magestat, pau, tranquil·litat e repòs de sos regnes, que lo dit il·lustríssimo príncep fos axí intitulat e insignit de la dita dignitat e primogenitura, atteses les grandíssimes voluntats e affeccions quasi de tots los pobles e regnícoles, no solament de la dita ciutat e regne de València e del principat de Cathalunya, del qual evidentment se mostra, mas encara dels altres regnes e terres a la corona reyal d'Aragó subjectes, los ànimos dels quals regnícoles a les dites coses notòriament són inclinats. Explicant, encara, a la dita magestat, ab gran fervor de fidelitat, que si alguna persona consellava o havia consellat a sa magestat lo contrari de les dites coses, sens algun dubte no havia consellat ne consellava bé, com la supplicació e consell nostres, en nom de aqueixa insigne ciutat, fossen fundats en gran rahó e justícia.

A la qual explicació per la magestat del dit senyor, aquella ben entesa, fon respost ab so e gest de gran humanitat e suavitat, dient que no·s maravellava sa senyoria de la dita nostra contristació e congoxa que per la dita rahó havien haüda, com semblàs esser cosa assats rahonable e fundada la explicació que per nosaltres, en nom de aquexa ciutat, li és stada feta. E que les dites paraules que·ns havia dit en la resposta de la primera explicació, denotants que era en facultat sua intitular e nomenar qualsevol fill seu primogènit, e que no era astret per justícia insignir e intitular al fill primer nat de la dignitat de primogenitura, no les havia dites a effecte dispositiu e delliberat per al cas occorrent, mas solament per una recitació, crehent que axí u poden fer los reys e que en llur potestat era, és o recau donar la dita dignitat de primogenitura

69 Or.: "pratigues"

a aquell fill que·ls plau; emperò, que bé porta rahó que lo fill primer nat sia primogènit e haja la succesió dels regnes, mostrant que aquella era la sua voluntat. Mas, per ço com los dits fets còmodament e bé se deuen comunicar, concordar e veure ab tots los regnes, per ço, sa senyoria delliberà en los dits fets, ab los regnes d'Aragó, de València e principat de Cathalunya, lo que seria fahedor, havent ferm propòsit e voluntat inviolablament servar los furs e privilegis, libertats e bons usos de aqueix e dels altres regnes. Mostrant lo dit senyor molt gran contentament d'aquexa insigne ciutat, expressament nos ha offert e promés que, en qualsevol delliberació e concòrdia fahedora dels dits fets, entrevendrà la dita ciutat de València, e que sens aquella no farà[70] ni finarà concòrdia nenguna. E aquest és lo rahonament que huy és stat fet e passat entre la dita reyal magestat e nosaltres, lo qual signifficam a vostres magnifficències. É[s] veritat, senyors, que de la dita magestat nosaltres no havem haüt paraula o promissió certa de fer les dites coses per nosaltres supplicades, mas solament la dita resposta, ab gran humanitat e suavitat per lo dit senyor a nosaltres feta.

Enaprés, senyors molt magníffichs, contínuament explicar a la dita magestat un altre de nostres instruccions tocant lo fet dels greuges fets per don Jacme de Aragó e altres de la baronia de Arenós, per lo dit senyor és stat offert e promés a nosaltres revocar lo sobresehiment per sa senyoria fet, provehint e manant esser fetes totes les provisions necessàries e opportunes, a effecte que tots los greuges per lo dit don Jacme e altres de la dita baronia fets sien reparats. Signifficant encara a vostres magnifficències que, jatsia volguéssem procehir a explicar alguns altres capítols de les dites nostres instruccions, emperò, per ço com ja era molt vespre [e] lo dit senyor se mostrà enujat de affers, no haguem manera de pus poder continuar en los dits fets, ans per lo dit senyor nos fon dit que per al dia següent hi fossem. E axí, demà, si a Déus plau, serem a la dita magestat per continuar e donar expedició, en quant en nosaltres serà, en los dits fets.

Dels fets dels catalans no havem algun bon sentiment, ans lo que·n sentim és que los dits cathalans no volen lexar o derrenclir la vila de Fraga, la qual han presa, e axí mateix se diu que demanen altres coses, ultra lo delliurament que és stat fet de la persona de l'il·lustríssimo senyor príncep. Del que·s seguirà sereu continuament avisats. E per la present no pus, sinó que·n[s] recomanam a vostres magnifficències, les quals nostre senyor Déus conserve en tota sanitat e prosperitat. De Çaragoça, a XII de març, any MCCCCLXI.

A la ordinació de vosaltres, senyors, apparellats, los embaxadors de aquexa insigne ciutat.[71]

70 Or.: "fora"

71 Al final se indica: "*Recepta*".

76

1461, marzo, 15.- Zaragoza.

Misiva de los embajadores al gobierno municipal de Valencia en la que, entre otros asuntos, expresan su respaldo a la decisión de dejar sin respuesta la carta de los paers *de Lérida, resumen el contenido de sus audiencias con el rey, y subrayan el interés de este por que viajaran a Barcelona para tratar con los catalanes y el príncipe de Viana.*

–AMV, *LM* 24, ff. 48r-50r **[LX]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

Molt magníffichs e savis senyors: Vostra letra havem reebuda en la nit proppassada, quasi hora de miganit, per correu propri, la qual fon feta a deu dies del corrent e dejús scrit mes, e dins aquella un trellat de una letra tramesa per los pahers de Leyda a vostres magnifficències sots kalendari de XXV del mes de febrer proppassats, en lo qual dia trobam que fon provehit ací lo delliurament de l'il·lustríssimo senyor príncep per la magestat del senyor rey. Lo qual trellat vist per nosaltres, nos ha paregut que no mereix resposta, attés moltes coses impertinents en aquell contengudes. E per ço·ns par esser stada bona vostra delliberació de no fer resposta alguna a la dita letra. E quant al que·ns scriviu més avant en la dita vostra letra, que us havisem del que comunicam e havem comunicat ab la magestat del senyor rey, vos diem que fins ací havem avisat vostres magnifficències de tot quant havem parlat e comunicat ab la dita magestat per dues letres, que us havem trameses per correus, fetes la una a XI e l'altra a XII del corrent mes, exceptat lo que huy havem comunicat ab lo dit senyor, la magestat del qual havem supplicat que li plagués comunicar e maniffestar a nosaltres en quin punt staven les differències que·s dien esser entre sa senyoria e los catalans, dient que expressament per vostres magnifficències nos era comés que·ns informassem de les dites differències de la sua magestat per ço que per tot[72] nostre poder treballàssem e procuràssem tots los benefficis que en los dits fets, per intercessió nostra, se poguessen fer. A la qual explicació lo dit senyor, ab molta humanitat e benignitat, nos respòs que lo punt en lo qual los dits fets stan és aquest: que en lo dia de hir reebé letres de la reyna e del mestre de Muntesa per les quals era avisat com la senyora reyna, a supplicació de certs embaxadors tramesos a aquella, axí per los diputats e XXVII persones del concell del principat com per la ciutat de Barchinona, havia donat loch que la dita senyora reyna romangués al loch de Semboy, e lo dit senyor príncep entràs en Barchinona sens aquella. E més, nos dix lo dit senyor que ell havia scrit ab correu propri, lo qual partí anit vespre, al mestre de Muntesa e al visrey de Sicília, que, si a·quells parria que en aquests fets fes algun beneffici la intercessió dels aragoneses e valencians, que ell donaria orde ab los aragoneses e ab nosaltres, qui ja som ací, que tots ensemps anàssem en Cathalunya per embaxadors per comunicar ab lo il·lustríssimo senyor príncep e ab los cathalans; emperò, que, quant a nosaltres, havia haüt dubte si havien poder de vosaltres per anar en Cathalunya, e lo dit dubte li occorria per ço com nosaltres, lo primer jorn que explicam a sa magestat nostra embaxada, li diguem haver manament de vosaltres, senyors, que, si no trobàvem la senyora reyna e lo senyor prín-

72 Or.: "per to tot"

cep en Morella, no anàssem la via de Cathalunya, mas féssem la via de sa magestat, e açò mateix contenia una letra que donam a sa magestat lo dit dia; dient, encara, que·ns havia dit res de les dites coses perquè·s dubtava que, anant los aragoneses e nosaltres en Cathalunya, no·ns fos fet algun càrrech o vergonya. E per ço, cloent lo dit senyor la sua resposta, dix a nosaltres que li diguéssem si havíem poder de anar en Cathalunya per la dita rahó, car, si poder havíem, reebuda la dita resposta dels dits mestre de Muntesa e visrey, e vist esser expedient nosaltres deure anar al dit principat, en tal cas daria orde que la dita embaxada d'Aragó e nostra anasen al dit il·lustríssimo príncep e als cathalans per entrevenir en los dits fets e concòrdia; e si poder no havíem en nostres instruccions, que donàssem orde que haguéssem lo dit poder de vostres magnifficències. A les quals coses per nosaltres fon respost, per mils delliberar en los dits fets e fer pus consultament la dita resposta, que nosaltres veuríem sobre lo dit punt nostres instruccions e que tornaríem resposta a sa magestat. E així, en lo present dia de huy, de matí, donam conclusió en lo dit rahonament. E jatsia, senyors molt magníffichs, nosaltres per les instruccions cregam esser-nos donat per vosaltres poder que, occorrent lo cas que per intercessió nostra se puixa fer beneffici en los dits fets de anar en Cathalunya e intercedir en la concòrdia fahedora entre lo senyor rey e lo senyor príncep e los cathalans, emperò, considerants nosaltres haver-vos scrit en la dita primera letra de onze del present mes de febrer que no·ns paria esser expedient nosaltres deure anar al dit principat per algunes coses ladonchs occorrents, dubtants, encara, que la intenció e voluntat del dit senyor no fos donar causa a la nostra anada de Cathalunya per ço que nosaltres asistíssem en los dits fets a la dita senyora reyna, volentnos constituir més parcials que intercessors en los dits fets, ço que no obraria algun beneffici en aquells ni seria servici de la sua magestat, ans cessaria la causa final per la qual nosaltres som ací tramesos, per la dita rahó fem la dita resposta, aturant-nos acort per ve[u]re les dites instruccions si bastaven. E havem delliberat consultament tornar la resposta al dit senyor, continent lo effecte següent, ço és, que, vistes les dites nostres instruccions, creem per aquelles haver facultat e poder de anar al dit principat de Cathalunya per entrevenir e intercedir en totes coses que sien en servey de la sua magestat e del dit il·lustríssimo príncep,[73] assosech e repòs de tots sos regnes e terres, e senyaladament del dit principat de Cathalunya; emperò, que, on per la nostra anada no s'haguessen a seguir les dites virtuoses, vem clarament[74] que les dites nostres instruccions no basten. E de la dita resposta no·s pot seguir sinó bona fi, car, segons la occorrència del temps e dels fets e les particularitats o individus que s'hauran a menegar, tractar e praticar, elegirem, Déu migançant, si irem al dit principat de Cathalunya per la dita rahó o si·ns ne tornarem aquí o si necessari serà consultar-vos em. Car al present no us podem scriure de certitut alguna quant al dit punt, atés majorment que los dits fets de hora en hora prenen moltes mutacions e varietats. De totes les dites coses, per consolació vostra e descàrrech nostre, e perquè clarament vejau lo bon zel e intenció que en los dits fets nos porta, vos scrivim. Plauria'ns, emperò, que, així com nosaltres, tarts en la ploma en scriure-us largament de totes les particularitats dels fets, així vostres magnifficències no·s mostrasen cançar-se en scriure'ns de

73 Or.: "princip"

74 "clarament": se repite.

algunes particularitats e noves que aquí han occorregut e tots jorns occorren, car de la solemne processó que en aquexa ciutat és stada feta, e de les grans alimares e solemnitats que aquí se fon seguides per lo delliurament del dit il·lustríssimo príncep, de les quals coses havem haüt singularíssimo plaer e consolació, no·ns haveu avisat, ans les dites coses per altres havem sentit. E axí mateix vostres magnifficències se han obmés scriure'ns si haveu scrit al dit il·lustríssimo príncep aprés del dit seu delliurament significant-li les singulars gràcies que haveu fet e féu a nostre senyor Déu, e lo gran goig que, per rahó del dit delliurament, haveu haüt, e les grans solemnitats en aqueixa ciutat fetes. Car, jatsia cregam li hajats scrit de les dites coses ab major e millor ornat, emperò, haguérem haüt gran consolació de saber-ho certament; car, si scrit no haveu, sembla'ns que li deveu scriure, e no reputeu açò a presumpció nostra, mas a la bona e sana voluntat que·ns mou a reduir-vos-ho a memòria.

E per ço com novament havem sentit que lo magníffich micer Johan de Gallach devia partir en lo dia de huy ab moltes letres, plus de docentes, en nombre de la magestat del dit senyor, per fer aquí certs ampraments de gent de cavall en nom del dit senyor per ço que la dita gent de cavall vingués ací, pretenent lo dit senyor açò esser servey de sa magestat; e sobre les dites coses havien aquí a explicar la crehença los molt noble [e] magníffichs don Pedro d'Urrea, governador, lo batle general e lo dit micer Johan de Gallach. Sobre les quals coses, axí mateix, havem sentit que al noble mossén Rodrigo Díez era stat donat primerament càrrech, ans de la nostra venguda, de explicar la dita creença per part de la [magestat] del dit senyor a aquells que havien a esser amprats, nosaltres, sentint les dites coses esser molt damnoses a la cosa pública de aqueixa ciutat e regne, atés la occorrència del temps, e per molts sguarts a la magestat del dit senyor recitats, havem supplicat en lo present dia de huy lo dit senyor fos de sa mercé voler revocar les dites letres de ampraments per sa senyoria manades e provehides. E de·ffet, seguides multiplicades supplicacions, lo dit senyor, jatsia algun tant difficultàs revocar les dites coses ja per aquell provehides, fahent-se venir davant lo dit micer Johan de Gallach en presència nostra, qui les dites letres tenia ja en son poder spatxades, manà a aquell que no portàs les dites letres, ans revocà aquelles, havent-les per no fetes e provehides, provehint, encara, ab sa reyal letra, directa als dits noble e magníffichs governador e batle general, que signifficassen e diguesen al dit noble mossén Rodrigo Díez que en alguna cosa no enantàs en virtut de la creença a aquell donada e per aquell explicadora per causa dels dits ampraments. Provehint e manant, encara, als dits governador e batle, que en res no procehisen ni enantasen en los dits ampraments, ans, si alguna cosa en los dits fets per aquells seria stada feta, que u revocassen. De les quals letres closes, les quals ab la present vos trametem perquè mils siau informats, vos trametem trellats interclusos en la present. E per ço que pus prestament sia occorregut a les dites coses e perquè los qui són e serien amprats, ignorants la dita revocació de les dites letres per nosaltres obtesa, sien relevats de congoxes e ànsies, havem delliberat per lo mateix correu trametr[e]-us les dites letres, fahent-vos avís e recort de les dites coses. E d'aquí avant fem fi a la present, recomanant-nos a les magnifficències vostres. De Çaragoça, a XV de març, any MCCCCLXI.

A la ordinació vostra ben prests, los embaxadors vostres.[75]

75 Se anotó al final: "Reebuda a XVIII de març, any MCCCCLXI".

77

1461, marzo, 17.- Valencia.

Los jurats *se hacen eco en el* Consell *de los excesos que se advertían en las calles de la ciudad en lo tocante a las espadas y cuchillos que las gentes llevaban, y piden la adopción de medidas.*

–AMV, *MC* 37, f. 65(a)r.

Essent axí lo honorable consell justat, fonch proposat per los dits honorables jurats que havien moltes clamors, axí de officials com altres, que en la present ciutat se porten spases sens posts, solament ab bayna, e molts coltells fora de mida, ab que·s fan moltes nafres e dans infinits, sens temor de Déu e de la correcció real. Proposaven-ho a l'honorable consell li plagués proveir-hi, per alguns decents e prests remeys, a beneffici de la dita ciutat e singulars de aquella. E, hoÿda la dita proposició, lo dit honorable consell dix que·s retenia e retench major acord e delliberació sobre la provisió e stabliment faedors en la matèria per altre consell.

78

1461, marzo, 18.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia, respondiendo a las misivas de sus embajadores, les comunica el envío junto a la carta de las instrucciones que solicitaban, y les manifiesta su satisfacción por lo que expresaron ante el rey durante las audiencias.

–AMV, *LM* 24, ff. 46r-47r **[LVIII]**.

Als molt magníffich[s] e de gran providència senyors los embaxadors de la ciutat de València.

Molt magníffichs senyors e de gran sapiència: Dissabte proppassat, comptats XIIII del present mes, ora de migjorn, reebem una vostra letra, e huy ne havem reebut altra. A la primera vos responem que, aprés alguns col·loquis e parlaments, foren delliberades digestament certes instruccions, les quals van ab la present, e per ço, e per altres coses que són stades ordenades, s'és detardada tant la resposta. Veritat és que les dites instruccions eren tocades ja ans de reebre la segona letra, e per ço, juxta aquella, són stades en alguna part adabtades. A la dita segona vos responem que som molt contents del rahonament e supplicació segona per vostres magnifficències feta a la magestat del senyor rey, molt elegantment e destra, ab notables e singulars al·legacions e fonaments, axí de dret divinal e humanal, a·ffi de obtenir de la dita magestat que lo il·lustríssimo senyor príncep sia jurat e intitulat primogènit e use de tots los drets e preminències de[76] primogenitura. E, entesa la resposta, de gran humanitat, feta a vosaltres per la preffata magestat, som stats molt aconsolats e tant contents que dir ne exprimir no poríem, puix prestament per vosaltres se obtinga la petició juxta que haveu feta; emperò, lo dir que·s faça ab intercessió de Cathalunya, Aragó e València mostra dilació. E, ultra nostra contentació, venim delliberats, axí vostra supplicació, que és molt comendable, com la resposta, molt singular e desijosa, feta per la preffata magestat, comunicar-ho tot a tots aquells que saber e oyr-ho voldran, perquè hagen participi de nostra consolació, goig e alegria, e cessen algunes vàries e si-

76 "de": se repite.

nistres fames que han occorregut entre alguns del poble. Avisam-vos que, tantost divulgada la dita última vostra letra, tot lo poble se n'és tant alegrat e consolat que dir ni explicar no·s poria; e axí, haurem plaer e és molt necessari ho senta lo dit senyor rey per vosaltres, obtenint, emperò, lo que dit altrament pensau: que lo poble restarà no bé content e entrenyorat.

Venint ara al que és per vosaltres fahedor en la matèria ultra lo contengut en les dites instruccions, som delliberats que assíduament sien per vosaltres continuades les supplicacions les quals són expressades en la dita última vostra letra, ab tot l'àls que us occorrerà en la matèria. Tota ora, emperò, les dites vostres supplicacions e instàncies, ensemps ab les respostes a aquelles fahedores per lo dit senyor rey, sien redigides en scrits e fet acte condecent perquè, ara e per avant, aquestes coses e les instàncies e supplicacions fetes per part de aquesta ciutat, en son cas e loch se puguen mostrar e no stiguen en paraules. E no una vegada, mas moltes, vos plàcia usar de aquesta pràtiqua, per total descàrrech de nosaltres e vosaltres e d'aquesta ciutat, per delliberar aquella lo que serà fahedor.

Tant com toqua al contengut en les damunt dites instruccions de comunicar ab les LXXII persones eletes per la cort de Aragó e jurats de Çaragoça, remetem a vostres grans magnifficències que n'useu axí com a vosaltres serà vist fahedor, segons conexereu que u requira la disposició e exhigència del temps e dels [fets], servada la forma, ab instruccions que us trametem, donada. Tota ora, emperò, vos plàcia fer contínua residència ab lo dit senyor rey, fahent e geminant en scrits les dites supplicacions e instàncies en la forma e manera dessús dites, rescrivint e avisant-nos sovint de totes les coses occorrents pertanyents a la matèria perquè al necessari vos puixam mils scriure de la intenció del consell.

Al que·ns scriviu tocant lo fet de don Jacme d'Aragó havem haüt plaer de vostra instància e supplicació. Pregam-vos ab molta affecció que, tota hora que us sia avinent, sens, emperò, perdre temps ni ora en los affers principals, vullau procurar e servar manera que lo dit senyor rey hi provexca per deguts e prests remeys, remetent totes les provisions opportunes segons lo cas de tanta importància requer. Altres coses no·ns occorren a present, senyors molt magníffichs e molt savis, sinó que la Sancta Trenitat tinga vostres magníffiques persones en sa contínua protecció e guarda. Scrita en València a XVIII dies de març de l'any mil CCCCLXI.

Los justícia, jurats...[77]

79

1461, marzo, 18.- Valencia.

Nuevas instrucciones del gobierno municipal de Valencia a sus embajadores.

–AMV, *LM* 24, ff. 5r-6v **[III]**.

Responents los magníffichs justícia, jurats e concell de la ciutat de València a dues letres dels magníffichs embaxadors de la dita ciutat fetes en Çaragoça, la una a XI e l'altra a XII del present mes, dien que comenden e loen tot ço que per aquells a la sacra magestat del senyor rey

77 Solamente figura el comienzo del texto de despedida, que el escribano no terminó de copiar.

és stat explicat e supplicat lo dit senyor fos mercé sua lo dit senyor príncep fos jurat per primogènit e exercís tots los drets pertanyents al primogènit. E han vista la resposta a ells feta per lo dit senyor rey, e les rahons fetes en contrari, e encara lo que per ells és stat loablament respost, satisfet e replicat, e totes les altres coses en la dita letra largament deduhides, regraciant-los llur bon treball, affecció e diligència.

E sobre la matèria de la primogenitura, los dits honorables justícia, jurats e concell són de oppinió que tota hora los dits honorables embaxadors contínuament e assídua facen llurs supplicacions e instàncies a la preffata magestat, ab les millors rahons e suasions que·ls occorreran, a·ffi que lo dit senyor príncep sia jurat e intitulat primogènit, e de·ffet use de tots los drets de primogenitura. Car, per la resposta feta per lo senyor rey als dits magníffichs embaxadors dient que era en sa facultat elegir en primogènit qualsevol fill, prefferint lo segon nat al primer, tot lo consell e lo poble se n'és contristat e descontentat, mostrant gran scroximent.

E, si per ventura açò bonament no poran obtenir, speraran la venguda de la sereníssima senyora reyna. E, aquella arribada, fetes primerament per los dits magníffichs embaxadors a la sua celsitut degudes gràcies dels seus grans treballs e supplicacions sostenguts e fetes en lo delliurament del dit senyor príncep, notifficaran a la sua excel·lència lo que hauran fet e suplicat al senyor rey en sguart del dit primogènit. E com ells han càrrech special per aquesta ciutat de treballar, instar e suplicar lo que dit és, e haurien a gran glòria de obtenir aquesta gràcia tant singular, ja que no són poguts attènyer a la liberació del dit senyor príncep per obeyr e esser conformes a la voluntat del dit senyor rey, que en lo delliurar del dit senyor príncep entrevendria aquesta ciutat o embaxadors per aquella.

E, si per totes aquestes vies, pràtiques e supplicacions servades no·s porà obtenir la dita justa petició, ço que no·s pot creure, en tal cas los dits magníffichs embaxadors, ab multiplicades supplicacions, en scrits deduhint tots los drets e preheminences pertanyents e degudes al primogènit e ajudant-se de tot ço que·ls occorrerà en favor del que dit és, supplicaran, instaran e requeran ab molta humilitat e subjecció lo dit senyor rey los vulla atorgar lo que demanen en sguart del senyor príncep. E de cascuna supplicació e resposta per la magestat fahedora faran fer e requeran carta pública a ells esser liurada, per tal que per avant se demostren e·s puxen demostrar les supplicacions e instàncies e requestes fetes per part de la dita ciutat, per mijà dels dits embaxadors, en la matèria, preten[en]ts fundant-ho per totes aquelles rahons de què ja han usat los dits magníffichs embaxadors, segons mostra la dita segona letra. E totes les respostes que·s faran a les dites supplicacions axí mateix se puixen mostrar als dits magníffichs justícia, jurats e concell autènticament, perquè, vistes aquelles, puxen delliberar e scriure als magníffichs embaxadors lo que serà fahedor.

E si cas era que per llurs supplicacions fetes de paraules e per scrits, o per la intercessió de la senyora reyna, no·s pogués obtenir lo que dit és en sguart del senyor príncep, en tal cas comunicaran de aquestes coses ab les LXXII persones eletes per la cort d'Aragó e ab los jurats de la ciutat de Çaragoça, recitant-los tot ço que hauran fet de per si ab lo senyor rey, e aprés ab intervenció de la dita senyora reyna, pregant-los ab molta affecció, de part d'aquesta ciutat, vullen intercedir ab ells o sens ells en lo que dit és dessús en sguart del dit senyor príncep, per lo gran beneffici, repòs e tranquilitat que d'açò se seguirà, en totes maneres que no·s poden eximir, als regnes d'Aragó e València.

E, jatsia se crega fermament que sobre açò los dits magníffichs embaxadors, ab vives ra-

hons e fonaments, hagen retut son deute, encara occorre als dits magníffichs justícia, jurats e concell que lo dit senyor rey ha jurat expressament tenir e servar furs, privilegis, libertats, usos e costums de la ciutat e regne de València, segons los quals tota hora e *ab eterno* és vist e pratiquat que lo primer engendrat és stat jurat per primogènit, e aquesta és consuetut universal e inconcussa en los presents regnes, que no és stat may vist lo contra[ri], que·l segon nat haja prefferit al primer. E açò és molt conforme als furs e privilegis del present regne, per los quals és ordenat e statuït que lo primogènit haja jurar furs e privilegis, hoc encara los consellers, vicicanceller e alguatzirs e officials d'aquell, e en cert cas pot celebrar corts e tenir audiència, la qual cessa passats deu dies, axí com per la partida del senyor rey. E lo dit primogènit pot tenir alguatzirs dos, axí com lo senyor rey; e en cas de necessitat no pot fer e crear tants com ben vist li serà, axí bé com lo senyor rey, e encara havia cena de presència.

Mostra's per un capítol, trellat del qual se tramet ab la present, que dels fruyts e ortalices dels orts dins la ciutat de València situats no·s deu pagar delme terç ne alguna cosa, emperò, perquè llavors la ciutat no era tant gran e huy té altre àmbit de murs, se diu que solament són compresos los orts que eren dins los murs antichs; emperò, puix és aquella mateixa ciutat, sia supplicat lo senyor rey que u faça servar dins tota la present ciutat que huy és, manant-ho axí al governador, batle general e altres officials, ab grans penes.

D'ací avant, de les coses que fetes haurau e·ls occorreran, nos scriurau contínuament, e d'aquí no partrau fins que hageu cobrat nostra resposta e voluntat, perquè axí u requir la exhigència dels affers. Scrita en València a XVIII de març de l'any MCCCCLXI.

Closes les presents instruccions, havem reebut la última letra vostra, la qual, lesta en concell, és stat delliberat en aquell que, si la magestat rey[al] se digna e fa certs a vosaltres de jurar al senyor príncep per primogènit e regexca segons vostres instruccions, attés que principalment per allò és stada[78] feta la embaxada, que en tal cas sia remés a vostres savieses e prudències lo anar de Cathalunya, guardant tots temps lo honor de València. En altra manera no us entrametau de anar a Cathalunya o de altres actes.

80

1461, marzo, 18.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia expresa su satisfacción a los embajadores por la respuesta que dieron al rey sobre el viaje a Cataluña, y les informa de los actos con que se celebró en la ciudad la noticia de la liberación del príncipe, así como de las misivas enviadas a la reina y al príncipe Carlos.

–AMV, *LM* 24, ff. 47r-48r **[LIX]**.

Als molt magníffichs e de gran providència senyors los embaxadors de la ciutat de València.

Molt magníffichs senyors e de gran providència: Aprés vos havem scrit en lo dia present per altra letra nostra e stant lo correu en punt de partir, reebem una letra vostra de XV del present mes. Som molt contents de tot ço que scrit nos haveu, e senyaladament de la resposta per

78 Or: "stadada"

vostres magnifficències feta al senyor rey sobre l'amprament que ha fet de anar vosaltres ab los aragoneses en Cathalunya, puix primerament de la magestat reyal obtingau e siau certs que lo dit senyor rey sia content que lo senyor príncep e primogènit sia jurat e exercesca en forma reyal e acustumada, segons se deprén per moltes disposicions de furs e privilegis de aquest regne de València a vosaltres not[òri]es; delliberants los dits magníffichs justícia, jurats e concell que, puix la embaxada és stada feta per supplicar e obtenir que lo dit senyor príncep sia jurat per primogènit e exercexca los drets de primogenitura, que, sens obtenir primerament lo fi principal de vostra embaxada, no us partexcau per anar en Catalunya; emperò, si lo supplicat per vostres magnifficències obteniu, sia ladonchs remés a vostres magnifficències, e no en altra manera, e a vostres prudències e discrecions, anar al principat de Cathalunya e intercedir en los fets dels quals vos ha parlat la magestat reyal, attenent tots temps com de vosaltres se confia, a la honor d'aquesta ciutat e, per consegüent, la vostra.

E, sabuda la liberació del senyor príncep, decontinent, sens divertir a altres actes, los magníffichs justícia [e] jurats, acompanyats de moltes notables persones, anaren a la Seu, on fon feta solemne processó, entrevenint-hi lo noble e magníffich don Pedro d'Urrea, governador, batle general, nobles, cavallers, ciutadans e altres molts; e, així en lo campanar nou com en les altres sglésies de la present ciutat, sonaren les campanes, fent molta alegria; e en lo dia següent se féu solemne e singlaríssima processó a la Verge Maria de Gràcia, on entrevengueren tots los frares e religiosos dels monestirs, e les creus e capellans de les parròquies de la present ciutat, regraciant a nostre senyor Déus e a la sua beneyta Mare la dita lliberació; e per dos nits foren fetes moltes alimares, mesos farons e lançats coets; e los pobles restaren molt contents e alegres, bal·lant per ciutat; e d'ací foren fetes letres a les ciutats e viles reyals d'aquest regne, on han fetes consemblants festes e han mostrat molt goig, consolació e alegria, e són restats los pobles molt aconsolats.

Item havem ja scrit, e encara tornam scriure e scriurem, una e moltes vegades, a la il·lustríssima senyora reyna, supplicant llur altesa que, puix virtuosíssimament ha principiat les dites fahenes, li plàcia continuar e dan bon fi en aquelles, com se cregua molt poder-hi obrar. E d'altra part és stat scrit al senyor príncep, intitulant-lo primogènit e signifficant a sa gran altesa gran part del contengut en vostres instruccions e de la delliberació de aquest magníffich concell. E no·s maravellen vostres magnifficències com remissament e ab alguna tarditat vos havem scrit, car, volent partir lo correu, havem reebut vostres letres, e per respondre al contengut en aquelles no haveu cobrat respostes. Crehem que, així com del scriure vostre sovint sentim molta consolació, tal mateix féu vosaltres del nostre, per què siau certs que del que occorrerà particularment vostres magnificències seran avisades, les quals vullen bé continuar e sovint scriure com fins ací haveu bé acostumat. E no poch regraciam, ensemps ab les altres coses, que virtuosament haveu obrat com haveu fet cessar los ampraments dels quals nos haveu scrit, car gran servey és stat de la magestat reyal e repòs de aquest regne. Recomanants-nos a vostres honorables savieses, per les quals no cessaríem fer tot ço que fos honor de vosaltres. De València, a XVIII de març de l'any MCCCCLXI.

Los justícia, jurats e concell de la ciutat de València, a la honor de vosaltres, senyors, bé apparellats.

81

1461, marzo, 21.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia manifiesta de nuevo a la reina Juana Enríquez su gratitud por haber actuado en favor de la liberación del príncipe de Viana, celebrada con alegría en la ciudad, le informa de las súplicas de los embajadores al monarca para el reconocimiento de aquel como primogénito, e instan a la soberana a seguir propiciando la concordia.

–AMV, *LM* 24, ff. 50r-51r **[LXI]**.

A la sereníssima e molt virtuosa senyora la senyora reyna.

Sereníssima senyora:

Per altra letra nostra havem scrit a vostra magestat de la gran e inexplicable consolació que nosaltres e tot lo poble d'aquesta ciutat havia pres sabent, per letra de vostra excel·lència, la liberació de la persona de l'il·lustríssimo senyor príncep, seguida per les grans intercessió e supplicacions instantíssimes per vostra senyoria fetes e virtuosament continuades, ab gran amor e dilecció, a la magestat del sereníssimo senyor rey. De què, senyora molt excel·lent, segons ja scrit havem són stades fetes, per nosaltres e los officials preheminents, així com governador, batle general e molts nobles cavallers e ciutadans, e altres, solemnes processons e altres moltes coses e[n] senyal de infinit goig e alegria que s'havia de la dita liberació. E com encara ans del dit delliurament aquesta ciutat havia elet notable embaxada per trobar-se en aquell, segons per la preffata magestat nos era stat offert, fon cas, emperò, que, al temps que nostres embaxadors feÿen camí a Morella e ans de aplegar a la dita vila, saberen que vostra excel·lència, ensemps ab lo dit senyor príncep, era ja d'allí partida la via de Barchinona, per què als dits nostres embaxadors covench de necessitat, juxta llurs instruccions, fer dreta via a la preffata magestat a Çaragoça. E som, senyora, avisats que en la primera explicació los dits embaxadors volgueren demostrar algun sentiment de entrenyor a la dita magestat perquè no s'eren trobats a la dita liberació, havent-ho així offert a nosaltres lo dit senyor rey. Aquell, per mercé sua, los ne volch donar certa rahó. E com, senyora molt virtuosa, la dita nostra embaxada sia stada eleta e tramesa, no solament per lo dit delliurament, mas encara principalment per supplicar e instar la dita magestat sia mercé sua vulla donar orde degut e prest que lo dit senyor príncep, puix natura lo ha fet primer nàxer, sia jurat e intitulat primogènit e use de tots los drets e preheminències pertanyents a primogenitura e acustumats exercir per los primogènits passats, de·ffet los dits nostres embaxadors, ab geminades instàncies, ne han així supplicat la preffata magestat, ab molta humilitat e subjecció. E lo dit senyor, com a virtuosíssim rey e senyor, los ha respost e constitu[ï]t en bona sperança, segons per letres dels dits nostres embaxadors de XII del present mes som stats avisats; e confiam que lo dit senyor, per mercé sua, ho deduhirà prestament a degut effecte. Açò no obstant, senyora molt excel·lent, lo concell d'aquesta ciutat ha delliberat e provehit que los dits nostres embaxadors no cessen de les dites contínua instància e supplicacions, així de gràcia com exhigint-ho mera justícia, e mostrant-ho los furs, privilegis, leys, pràtiques e costums aprovades d'aquesta ciutat e regne esser stat servat, e no partexquen del dit senyor fins a tant hagen obtengut en açò llur obtat e justícia. Creem, senyora, e havem ferma sperança que nostre senyor Déus il·luminarà lo cor e pensa del dit senyor rey en tal manera que prestament, obrant-hi la gràcia del Sperit Sant, ne obtendrem e veurem la fi desijada. Per obtenir la qual, de nostre Senyor Déu, en la sobredita Seu e per totes les sglésies e monestirs d'aquesta ciutat, se fa oració contínua e comemoració special e devota tots jorns. Resta d'ací

avant, senyora, que, si entre la dita magestat e lo dit senyor príncep e, encara, los del principat de Cathalunya, haurà algunes differències, vulla vostra senyoria benignament entrevenir, procurar e servar orde que, rececades totes difficultats e dicensió que lo enemich de pau e concòrdia ha procurat, sia donat prestament fi degut en aquelles, axí com som molt certs que la intervenció de vostra celsitut hi sabrà e porà més e millor obrar que tota altra persona, a glòria e lahor de nostre senyor Déus, e honor e servici de la dita magestat, vostre e del dit senyor príncep, beneffici, tranquilitat e repòs de tots los regnes e terres sotsmeses a la reyal corona. Del contrari, senyora, ço que nostre senyor Déus no vulla permetre, seria occasió,[79] segons los tèrmens e disposició que·s sent, a molta tribulació, dispendis, congoxes e dans irreparables. No·s vulla, donchs, cansar vostra senyoria en procurar tant e tal útil e beneffici, per relevar tots los regnes e terres de tants perills eminents com stan preparats, per nostres peccats. Havents ferma sperança en la divinal clemència e en vostra intercessió, que ho sabrà conduhir tot a bona part, molt mellor e pus prest que nosaltres no sabríem dir ni divisar. E haurem-ho a tanta gràcia que major no poríem de vostra magestat, la qual nostre senyor Déus vulla longament conservar ab molta exaltació de honor e glòria. Scrita en València a XXI dies de març de l'any MCCCCLXI.

Senyora, de vostra magestat humils vassalls e devots servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

82

1461, marzo, 21.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia, en carta al príncipe de Viana, expresa la alegría por su liberación, celebrada en todo el reino, y le informa de las continuadas instancias de la ciudad al rey para pedir su libertad, comenzadas cuando se tuvo noticia de la detención con el acuerdo de enviar de una embajada, que había partido antes de tener noticia de su liberación y que ya había pedido al soberano que lo reconociese como primogénito.

–AMV, *LM* 24, ff. 51r-52r **[LXII]**.

A l'il·lustríssimo e molt virtuós senyor lo senyor don Carles, primogènit d'Aragó e príncep de Viana.

Il·lustríssimo e molt virtuós senyor:

Quanta és stada la consolació que nosaltres e tots los habitadors de aquesta ciutat han pres de la benaventurada e pròspera liberació de la vostra reyal persona, no·s poria scriure ne còmodament recitar. Emperò, decontinent, axí solemnes processons com fistivitats tal liberació significants, no solament en aquesta ciutat foren fetes, mas en tot lo regne, procehints de molta amor e devoció inexplicable, tots ab un ànimo conformes e affectada voluntat a vostra gran senyoria com a primogènit, per innata fidelitat deguda. E per bé, senyor, que no sien stades fetes extrínseques demostracions de supplicar e assíduament instar la dita vostra liberació, jamés havem cessat ab altres pertinents vies e medis opportuns, granment conferints, a la dita vostra liberació entendre, en aquella, emperò, lo fi desijat no aconseguints. Havents grandíssima con-

79 Or.: "occasia"

tristació de la detenció de vostra reyal persona, ab gran delliberació fonch per aquesta ciutat eleta solemne embaxada, la qual ans de sentir vostre delliurament fonch tramesa. E per quant, senyor, aquella no sols fonch delliberada per a obtenir vostra lliberació, mas encara per supplicar, instar e demanar, axí de gràcia com suadint-ho justícia, tots los drets e preeminències primogenitura representants, segons loables custums de temps passat, puix sou primer nat, virtuós e de pus alta dignitat merexedor. E sabent vós, senyor, esser constituït en libertat, fonch provehit se continuàs nostra embaxada. E nostres embaxadors, seguint tal delliberació, a la sacra magestat los effectes concernents importància de llur embaxada han explicat; per letres dels quals som avisats tenen del dit senyor rey salutable resposta. És nostra intenció, senyor, continuen les dites supplicacions e instàncies, segons és contengut en llurs instruccions, e de la indústria, providència e experiència de aquells plenament confiam. Resta que vostra gran excel·lència vulla benignament procurar tals medis e vies que prestament se consegueixca glòria e lahor a nostre senyor Déus, honor e servey a la preffata magestat e vostra, beneffici, repòs e tranquilitat de tots los regnes e terres sotsmeses a la reyal corona, la conservació dels quals granment concerneix interés de vostra altesa. Havem ferma sperança en la divinal clemència e en vostra excel·lència, prudència, experiència e molta virtut, [que] ho conduhirà molt mellor e pus prest que nosaltres no sabríem dir. La qual nostre senyor Déus, per sa infinida misericòrdia, vulla pròsperament conservar ab molta exaltació de honor e glòria. De València, a XXI dies de març de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra excel·lència humils e devots servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

83

1461, marzo, 21.- Valencia.

Los jurats *de Valencia comunican a Francesc Berenguer de Blanes, Guillem Ramon de Vilarrasa y Bartomeu Cruïlles, que se encontraban en Barcelona, el envío a esta ciudad de cartas destinadas a la reina y al príncipe de Viana, y les piden que se las entreguen en mano.*

–AMV, *LM* 24, f. 52r **[LXIII]**.

Als molt magníffichs e savis senyors, com a fills, En Francesch Berenguer de Blanes, Guillem Ramon de Vilarrasa, donzells, e En Berthomeu Cruïlles, e a cascun d'ells, en Barchinona.

Molt magníffichs e savis senyors: Nosaltres scrivim de present a la sereníssima senyora reyna e il·lustríssimo senyor prímogènit e príncep, sobre algunes coses concernents granment honor e servici de la magestat del senyor rey e dels dits senyors reyna e senyor príncep e beneffici gran de tota la cosa pública, ab altres letres nostres que van ab la present. E perquè sien ben donades, havem delliberat remetre-les a vosaltres e a cascun de vosaltres, pregants-vos ab molta affecció vos plàcia, per amor de nosaltres, pendre aquest càrrech de donar les dites nostres letres en mans de la dita senyora reyna la sua, si en Barchinona serà, e la del dit senyor primogènit en mans sues. E si coses algunes porem fer per la honor de vosaltres, haurem plaer nos n'escrivau ab bona e presta volu[n]tat. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. E perquè ací concorren vàries noves dels affers del dit senyor primogènit e altres, haurem plaer e us pregam

ab molta affecció nos vullau sovint avisar de tot ço que sentreu e us occorrerà digne de scriure. Scrita en València a XXI dies de març de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a la honor de vosaltres bé apparellats.

84

1461, marzo, 22.- Zaragoza.

Los embajadores acusan recibo de las últimas cartas enviadas por los jurats *de Valencia, a quienes informan del retorno de los embajadores de las villas del reino.*

–AMV, *LM* 24, f. 57r-v **[LXIX]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los jurats de la insigne ciutat de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors: Air, qui comptaven XXI del present mes de març, a les VIII hores aprés migjorn, arribà lo vostre correu ab lo plech de les letres de vostres magnifficències fetes en aquexa ciutat de València a XVIII del dit mes de març. A les quals respondre ab la present no és possible, e açò per quant fins ara no havem comunicat ab la sua magestat del que vostres letres contenen. Solament la present és per avisar vostres magnifficències com havem delliberat los missatgers de les viles de aqueix regne se'n tornen, en nom de Déu, considerant que ací ells no fan negun proffit sinó despesa e gran dan a les dites viles. Pregant-vos, senyors molt magníffichs, que, si algunes coses de vosaltres, senyors, hauran mester, axí en letres per a les dites viles com en altres coses, no·ls fallixcau, segons de vosaltres confiam. Avisant-vos com ells vos informaran del que havem comunicat ab la dita magestat dels fets perquè som ací. Als quals en tot lo que us diran dareu fe e creença, per quant hi són stats presents, vehents e hoynts lo que havem ab la dita magestat del dit senyor comunicat. Més, vos avisam com los dits missatgers són stats tant obedients al que per nosaltres és stat dit e fet, que no han fet ni dit contradicció alguna. E ab la present no havem més a dir, sinó que pregam Déus en sanitat vos conserve. De Çaragoça, a XXII de març.

A la ordinació de vostres magnifficències prests, los vostres embaxadors.[80]

85

1461, marzo, 23.- Vilafranca del Penedès.

La reina indica a los jurats *de Valencia que del desarrollo de su misión en Cataluña serían informados en adelante por el gobernador, Pedro de Urrea, corresponsal suyo, a quien había encomendado esa tarea, y les da noticia de algunos acontecimientos recientes en el reino de Navarra.*

–AMV, *LM* 24, ff. 57v-58r **[LXX]**.

Als bé amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València.

La reyna.

80 Anotado al final: "*Recepta XXVIII[a] marti[i] anno LXI[o]*".

Bé amats e feels de la magestat del senyor rey e nostres:[81] Per lo magníffich noble, bé amat e feel conseller de la preffata magestat e nostra, e portantveus de governador en aqueix regne, don Pedro d'Urrea, al qual ne havem scrit donant-li càrrech vos ho comunicàs, creem serets stats avisats del progrés dels affers occorrents aprés lo delliurament de l'il·lustríssimo príncep, nostre molt car e molt amat fill. La present és per vosaltres certifficar com són stats ací a nós tramesos tres embaxadors dels deputats e del consell representants lo principat de Cathalunya, los quals, de llur part, nos han supplicada volguéssem detenir-nos en aquesta vila, per gran beneffici dels dits affers, donants-nos bons sentiments que aquells se conduyran e portaran a bona conclusió, per servey del dit senyor, nostre e del dit il·lustríssimo príncep, repòs e beneffici dels regnes e terres de sa senyoria, e del dit principat, car en açò se entén e treballa ab summa vigilància e studi, e tal confiança havem, Déus mijançant. E d'alló que s'és dit de la novitat feta per castellans e lo conestable, ço és, que haurien occupats dos lochs del regne de Navarra, no torbarà la bona conclusió dels dits affers. La qual novitat sabuda per los dits embaxadors, han mostrat portar-ho greu; e creem lo dit principat farà instància, ab lo dit il·lustríssimo príncep, ho faça tornar a loch e que cessen tals coses. E molt prest haurem ací altra major embaxada, que portarà totes les coses de què se ha a praticar, per portar los dits affers a bona conclusió, a lahor de Déu, servey del dit senyor, nostre e del dit il·lustríssimo príncep, tranquilitat, repòs e beneffici de tots sos regnes e terres e del dit principat. Havem-vos-ne volgut avisar perquè som certa ne haurets plaer, com a bons feels e affectats vassalls e súbdits de la preffata magestat. E avisarem del que d'aquí avant succehirà sobre los dits affers. Data en la Vilaffranqua de Penedès a XXIII de març de l'any MCCCCLXI.

86

1461, marzo, 25.- Zaragoza.

Juan II de Aragón pide a los ediles de Valencia que den crédito a lo que el gobernador y el batle general *del reino les comunicarán de su parte.*

–AMV, *LM* 24, f. 52v **[LXV]**.[82]

Als amats e feels nostres los justícia, jurats e concell de la nostra ciutat de València.

Lo rey.

Prohòmens amats e feels nostres: De algunes coses havem donat càrrech special vos dígan als nobles, magníffichs e amats consellers nostres lo governador e batle general d'aqueix regne de València. En ço que de part nostra vos diran, poreu donar a ells e a qualsevol d'ells tota fe e crença com si nós vos ho deÿem personalment. Dada en la nostra ciutat de Çaragoça a XXV dies del mes de març de l'any MCCCCLXI.[83]

81 Or.: "Bé amats e feels nostres magestat del senyor rey e nostres"

82 La forma y tamaño de la letra obliga a suponer que la copia de esta carta se realizó después de estar hecha la de las misivas precedente y siguiente. Fue intercalada en el reducido espacio en blanco que había quedado entre ambas.

83 Anotado al final: "Reebuda a XXVIII dies del dit mes de març".

87

1461, marzo, 25.- Zaragoza.

Juan II, a petición de los embajadores de Valencia, informa al gobierno municipal de que, dada la situación presente, no considera oportuno responder a la solicitud, formulada por aquellos en nombre de la ciudad, de que, de acuerdo con la normativa foral, el príncipe Carlos sea nombrado y titulado primogénito, y jurado como tal.

–AMV, *LM* 24, ff. 52v-53r **[LXVI]**.

Als amats e fels nostres los justícia, jurats e concell de la nostra ciutat de València.

Lo rey.

Prohòmens amats e fels nostres: En virtut de una letra de creença, a nós tramesa per vosaltres per los amats e fels nostres En Guillem Mascó, jurat, En Guillem Çaera, racional, micer Jacme Garcia Aguilar, advocat, En Pere Bou e micer Pere Amalrich, advocat, missatgers de aquexa nostra ciutat, és stat explicat e supplicat a la magestat nostra, ab molt gran affecció, per diverses jornades, a nós plagués nomenar e intitular en primogènit nostre e de nostres regnes e terres lo il·lustre príncep don Karles, nostre fill molt car e molt amat, ab les preheminències al primogènit nostre pertanyents, e que féssem aquell jurar per nostre primogènit en los dits nostres regnes e terres, pretenents alguns furs, privilegis, usos e bons costums del regne de València açò dispondre. Per nós és stat respost als dits vostres missatgers que, attés lo stat e disposició del temps, considerat que los fets que·s menegen en Cathalunya per la il·lustríssima reyna, nostra molt cara e molt amada muller, e per lo dit il·lustre príncep, nostre fill, ab los cathalans no són en algun apuntament o concòrdia, hoc e, encara, arbitrants que a present ans de la concòrdia no seria expedient ni beneffici dels dits afers, considerades les coses que·ns són scrites axí per la dita reyna com per lo dit príncep, ans porien portar molt grans dans e inconvenients a nostra reyal corona e al dit príncep e regnes e terres nostres, per evitar aquells a present havem feta e fem aquesta resposta, certifficant-vos que, quesvulla que s'haurà a fer o delliberar per nós de les dites coses, los dits vostres missatgers seran sabidós, e aquexa ciutat, en les coses redundants servey de nostre Senyor e nostre, beneffici del dit príncep, benavenir e repòs de nostres regnes e terres, gratifficada ab aquell singular amor e dilecció que a aquella e a tots vosaltres portam. Les dites coses vos havem manat scriure a supplicació dels dits vostres missatgers perquè conste de la bona deligència de aquells. Dada en nostra ciutat de Çaragoça a XXV de [març de] l'any MCCCCLXI.[84]

84 Se anotó al final: "*Recepta XXVIII martii anno MºCCCCLXIº*".

88

1461, marzo, 25.- Zaragoza.

Juan II ordena al gobernador y al batle general *del reino que expliquen al gobierno municipal de Valencia, para el que adjuntan la carta credencial correspondiente, el contenido de la misiva con su respuesta a la embajada, de la que les envían copia.*

–AMV, *LM* 24, f. 57r **[LXVIII]**.

Lo rey.

Governador e batle general, noble, magníffichs e amats consellers nostres: Per los missatgers de aquexa nostra ciutat qui són ací ab nós, som stats supplicats de les coses que veureu recitades en una còpia de la letra que de present trametem a la dita ciutat, la qual còpia seria dins la present interclusa. Nós havem feta la resposta que per aquella axí mateix veureu. De altra part, scrivim a la dita ciutat letra que solament és creença dirigida a vosaltres e a qualsevol de vós. Donam-vos càrrech molt special la dita letra de creença, que ab aquesta serà, doneu als jurats de la dita ciutat, e, en virtut de la dita creença, en effecte los direu e explicareu de part nostra les coses en la dita interclusa contengudes, ab les pus pertinents e acomodades paraules que us parran convenir, segons que de cascú de vosaltres bé confiam ho fareu. Dada en Çaragoça a XXV de març de l'any MCCCCLXI.

89

1461, marzo, 26.- Zaragoza.

Extensa misiva de los embajadores valencianos a los ediles de la ciudad en la que responden a las dos que habían recibido de ellos con instrucciones adjuntas relativas a su misión diplomática, les informan del desarrollo de esta, y les dan cuenta de algunas noticias de interés sobre los acontecimientos últimos en Cataluña.

–AMV, *LM* 24, ff. 53r-56v **[LXVII]**.

Als molt magníffichs e molt virtuosos senyors los justícia, jurats e concell de la insigne ciutat de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors: Dues letres de XVIII del corrent mes de març, ab certes noves instruccions, per correu propri havem reebudes dissabte proppassat, comptat XXI del dit mes, hora tarda. Les quals lestes e vistes, trobam que per les dites instruccions, a les quals les dites vostres letres se reffiren, nos és stat donat cert orde, e molt limitat, en ço que per nosaltres és fahedor, juxta la matèria de la primogenitura de l'il·lustríssimo senyor príncep, per la qual cosa principalment som tramesos ací a la magestat del senyor rey. Car senyaladament nos scriviu que, si ab la magestat del dit senyor no·s porà obtenir que lo dit il·lustríssimo príncep sia intitulat primogènit e exercexca los drets a primogènit pertanyents, que en tal cas sperem la venguda de la sereníssima senyora reyna, a la qual suppliquem sia intercessora ab la preffata magestat sobre la dita nominació de primogènit per nosaltres tant demanada. E si per intercessió de la dita senyora reyna açò no·s pot obtenir, que en tal cas les dites supplicacions sien redigides en scrits, ensemps ab les respostes per lo dit senyor fahedores a les dites supplicacions, de les quals nos sien atorgades cartes públiques; e que d'aquesta pràtica usem moltes vegades. E si per les dites vies les dites coses no·s poran obtenir del senyor, que en tal cas

comuniquem[85] ab les LXXII persones representants la cort d'Aragó e ab los jurats de aquesta ciutat, recitant-los tots los actes dessús dits que fets haurem ab los dits senyors rey e e reyna, pregant aquells que intercedexquen en los dits actes. Cloent, finalment, en lo últim capítol de les dites vostres instruccions, aprés de la clausura de aquelles ajustat, que, si lo dit senyor atorga les dites coses, sia remés a nosaltres lo anar en Cathalunya, guardant tots temps la honor de València. En altra manera, ço és, si les dites coses no·ns són atorgades per lo dit senyor, no·ns entrametam de anar en Cathalunya o de altres actes.

De les quals coses e orde per vosaltres en les dites instruccions e letres a nosaltres donat, encara que·n siam stats molt maravellats per lo que enaprés direm, emperò, seguint lo dit orde, com en lo dit dia de dissabte no poguéssem comunicar ab lo senyor rey, perquè era molt vespre quant haguem lestes vostres letres e instruccions, en lo dia de diumenge aprés següent, aprés dinar, parlam ab la preffata magestat, a la qual ab gran instància e fervor largament explicam lo que per vosaltres és stat ordenat en les dites letres e instruccions, geminant lo que ja en moltes e diverses jornades a sa magestat era stat dit, explicat e supplicat, ço és, que volgués intitular e nomenar en primogènit lo dit il·lustríssimo príncep don Charles, fill seu, e aquell fer jurar per primogènit, e exercís los drets, preeminències e regalies a primogènit pertanyents, recitant al dit senyor tots los fonaments de justícia per los quals açò·s devia e deu fer, e tots los inconvenients que del contrari se seguien e·s podien seguir, e la gran affecció e voluntat que, per obtenir les dites coses, havia e ha aquexa ciutat, e encara tot lo regne, e senyaladament que ja aquexa ciutat havia intitulat primogènit lo dit il·lustríssimo príncep; e que per la dita rahó, ab aquestes noves instruccions per vosaltres a nosaltres trameses, érem informats com tots los habitadors d'aquexa ciutat mostraven haver gran congoxa com tant era stat differit e no obtenir una tant justa petició de sa magestat, signifficant al dit senyor com la voluntat de vosaltres era e és que contínuament supplicàssem la magestat sua per obtenir les dites coses e, si aquelles no obteníem de sa magestat, per via del món no anàssem en Cathalunya.

E açò nos covench dir al dit senyor per ço com ja en altra explicació e rahonaments havíeu offert al dit senyor anar en Cathalunya per intercedir e fer beneffici en los dits fets, juxta lo poder per vosaltres a nosaltres donat en les primeres instruccions. De la qual offerta, per nosaltres al dit senyor ladonchs fahedora e enaprés feta, vos scrivim per la última letra per nosaltres a vostres magnifficències, tramesa a XV del corrent mes. A la qual explicació per la magestat del dit senyor fon a nosaltres respost que los dits fets eren molt àrduus e de gran importància e per ço hi volia acordar. E com per nosaltres li fos supplicat nos assignàs certa hora per haver la dita resposta, per lo dit senyor nos fon dit que ell nos trametria a demanar quant hagués delliberat la dita resposta. E com en lo dia de dilluns aprés següent la magestat del dit senyor fos sol·licitada de part nostra per haver la dita resposta, dix que en lo dia següent nos faria resposta. E axí, en lo dia de dimarts, dia assignat per haver nosaltres del dit senyor la dita resposta, som stats de matí, aprés la missa, a la preffata magestat del dit senyor, lo qual, responent a les dites supplicacions e coses per nosaltres explicades en lo dit dia de diumenge, nos dix, precehint un tema al dit seu rahonament, ço és, que lo seu sperit era prompte, mas la carn era infirma, segons que·s deÿa en lo Evangeli, aplicant les dites paraules a son propòsit, volent

85 Or.: "comuniquen"

nos mostrar que sa magestat seria contenta de atorgar-nos lo per nosaltres supplicat si cregués que fes beneffici[86] en los fets; mas veÿa que si tal cosa era atorgada stants los fets en les differències que huy stan, sens convocar los cathalans e els aragoneses, a sola supplicació de nosaltres, certament se'n seguirien grans inconvenients e destrucció e ruptura de tots los fets, ço que seria gran deservici de sa senyoria e dan de tots los regnes, lo que no creÿa aquexa ciutat volgués si fos bé informada de les dites coses.

E que de açò era avisat axí per la senyora reyna com per lo dit il·lustríssimo príncep, los quals li havien scrit que no fes o provehís alguna cosa de nou en lo fet de la primogenitura ni en fer jurar per primogènit lo dit il·lustríssimo príncep. E, encara, lo dit senyor nos dix més avant que, per les dites letres, li era signifficat per la dita senyora reyna e per lo dit il·lustríssimo príncep que lo anar de nosaltres en Cathalunya, ni la embaxada de Aragó, al present, no faria beneffici algú en los dits fets. E de·ffet nos mostrà e legí certa letra, la qual dix que era de la senyora reyna, en la qual algunes de les dites coses eren contengudes, senyaladament en ço que havia dit de les dites embaxades de Aragó e de València no deure anar en Cathalunya, mostrant en son rahonament lo dit senyor la voluntat sua esser que a present nosaltres no devíem anar en Cathalunya. E jatsia per nosaltres les dites supplicacions fossen multiplicades e geminades al dit senyor, dient a aquell que contínuament lo supplicaríem e supplicàvem de les dites coses, satisfent, en quant en nosaltres era, a les rahons fetes per lo dit senyor e fundant-li que lo supplicat per nosaltres era beneffici dels fets e servici de sa magestat, e que no podia produhir alguns inconvenients, ans se'n seguiria servici de la sua magestat e beneffici dels dits fets, per quant los cathalans, fins ací, han oppinió que nosaltres som parcials e no intercessors en aquests fets, e que per la dita rahó som venguts ací e no som anats en Cathalunya ne havem obrat alguna cosa en favor del dit il·lustríssimo príncep, perquè no solament no érem acceptes als cathalans, mas encara odiosos a aquells. E si la sua magestat, a supplicació de nosaltres, nos atorgava lo que havem supplicat e supplicàvem, seríem acceptes als dits cathalans e, per conseg[ü]ent, seríem persones dispostes a intercedir en les dites differències, e concordar aquelles, e fer beneffici en los dits fets. Emperò, no obstants les dites rahons, e altres moltes que serien longues de recitar, lo dit senyor perseverava en la dit sua resposta.

E veents nosaltres que pus del dit senyor no podíem obtenir e, per consegüent, era cas de venir al segon remey de vostres instruccions, si la senyora reyna, la qual sabeu que és absent, fos ací; e per ço, per rahó de la dita absència de la dita senyora, no podíem usar del dit remey en segon orde posat en vostres instruccions, supplicam lo dit senyor volgués la dita sua resposta, ensemps ab la dita nostra supplicació, reduhir en scrits, e de les dites coses per letra de sa magestat avisar-ne vostres magnifficències. E axí·ns ho atorgà lo dit senyor, la letra del qual va ab la present, ab altres letres de creença directes al noble governador e batle general d'aqueix regne, als quals lo dit senyor ha volgut fer letres de creença sens que nosaltres no·l ne supplicaven, jatsia la dita letra del dit senyor a vosaltres directa largament contenga tot ço que aquells vos poden explicar en virtut de la dita creença, e per ço vos trametem trellat de la dita letra a vosaltres directa, e de la letra directa als dits governador e batle, o minutes de aquelles. E, jatsia, segons lo dit orde de vostres instruccions, a nosaltres nos fos possible pus fer o enan-

86 Or.: "benefficici"

tar en los dits fets, ultra les dites supplicacions de paraula fetes a la dita magestat, pux la dita senyora reyna era e és absent, la qual absència se creu esser per lonch temps duradora, emperò, per no perd[r]e temps o star ací sens fer fruyt algú o beneffici en los dits fets, delliberam supplicar lo dit senyor nos manàs fer la dita letra a vosaltres directa per ço que autènticament vos constàs de les nostres supplicacions e assídua diligència, e de les respostes per sa senyoria ab tanta perseverància e delliberació fetes.

E per açò, encara·ns par esser a aquell cap en tantes parts de vostres letres e instruccions geminat e repetit, en lo qual mostrau voler que ab cartes públiques conste de les nostres supplicacions e instàncies sobre lo dit punt de primogenitura per nosaltres fetes al dit senyor e de les respostes per la sua serenitat a nosaltres fetes; com la dita letra a vosaltres directa e de mà pròpria del dit senyor signada, e sagellada ab lo sagell reyal, reebuda per lo secretari del dit senyor e continuada en los registres de la sua cort, haja força de carta pública, e per ço us pregam la dita letra conserveu bé per los respectes en vostres instruccions contenguts, car de les supplicacions en scrits ni de cartes públiques no podíem usar segons l'orde de vostres instruccions per la absència de la dita senyora reyna. E d'ací avant nos par seria cosa supèrflua, en cas que vingués la dita senyora reyna, demanar cartes públiques del dit material, puix, per la dita letra a vosaltres, senyors,[87] directa de la preffata magestat, hi és provehit.

E puix vos havem recitat tot lo que fins a huy en los dits fets ha occorregut e a nosaltres segons l'orde de vostres instruccions, no[·n]s és possible, seguint aquelles, pus procehir e enantar en los dits fets, ans nos covendria sperar la venguda de la dita senyora reyna e estar en oci sens vagar en los dits fets.

Havem haüt gran causa de admiració, majorment restrenyent-nos en lo dit derrer capítol de les dites últimes instruccions, e dient-nos que no anàssem en Cathalunya ni fessem actes alguns si no obteníem lo fet de la primogenitura. Car nosaltres, qui som presents e veem que los dits fets cascun dia, e quasi cascuna hora, prenen mutacions e varietats, usaríem de tots aquells remeys que·ns apparrien bons, útils e expedients per a beneffici dels dits fets, en los quals creu que havem verdaderament bona intenció e, encara, edat e alguna disposició per a pensar lo que la qualitat e exhigència dels dits fets importa, si per vosaltres ab tant stretes paraules no fóssem stats limitats; majorment, que no creem haver fet actes alguns per los quals[88] lo larch poder a nosaltres donat en les primeres instruccions ací·ns degués esser restret per les letres e últimes instruccions vostres. E aço no diem perquè tingam gran desig de anar en Cathalunya o fer actes alguns supèrfluus, mas perquè veem no poder fer coses algunes en cas que fossen necessàries o útils als dits fets, obstants les dites vostres últimes instruccions. E, encara, que, stants ací nosaltres, en la manera dessús dita, fem pocha honor a aquexa ciutat; e confermam la oppinió de aquells qui han falsament dit que aquesta embaxada nostra és stada feta per esser parcials contra los catalans, ço que mostra la nostra longa aturada en aquesta ciutat sens algun fruyt. Per què és nostre parer que, no obtenint la dita intitulació de primogènit, segons per nosaltres és stat supplicat a la magestat del dit senyor, ací com creem que no obtendrem, per les dites respostes per lo dit senyor a nosaltres fetes, que nosaltres ab vostra bona[89] licència nos devem par-

87 Or.: "senyores"

88 "per los quals": se repite.

89 Or.: "vona"

tir d'ací per tornar-nos-ne aquí. E així u farem, decontinent cobrada vostra resposta, la qual vos pregam que prestament e sens dilació alguna nos sia tramesa per correu propri, avisant-vos que, ans nostra partida, si a vosaltres plasent serà, signifficarem a les LXXII persones representants la cort d'Aragó, e als jurats de aquesta ciutat, la causa per[què] nosaltres som ací tramesos a la preffata magestat del dit senyor, e com no havem pogut de sa senyoria àls del que damunt és recitat obtenir, a·ffi e effecte que a tots sia notori ço que aqueixa ha haüt e ha en voluntat quant a la dita primogenitura del dit il·lustríssimo príncep, per tolre totes altres sinistres oppinions. E la dita comunicació ab los dits aragonesos havem cessat e cessam fer fins hajam la dita vostra resposta, per causa de l'orde per vosaltres a nosaltres donat en les dites últimes instruccions.

E en tal cas, par a nosaltres que deveu scriure al dit il·lustríssimo príncep, signifficant a sa senyoria, per letres o per embaxada, per aquella via que mils vos parega, la dita vostra delliberació e la causa per la qual nosaltres som venguts a la magestat del dit rey, e la rahó perquè·ns ne tornam aquí, en manera que lo dit senyor príncep senta vostra bona voluntat e propòsit, e romanga ben edifficat dels dits fets, e sia obviat a algunes sinistres informacions. E si a vosaltres serà ben vist, així mateix deure esser scrit als cathalans per ço que·ls hajen scrit ab diverses letres que trametien al senyor rey embaxada la qual hagués facultat de comunicar aprés ab los embaxadors del principat de Cathalunya, per dar rahó de vosaltres, de la nostra tornada en aquexa ciutat. Tot açò sia remés a vostres magnifficències.

E jatsia totes les dites supplicacions e respostes damunt recitades fossen stades fetes, e la dita letra per lo dit senyor fos stada provehida e manada fer a vosaltres en lo dit dia de dimarts, emperò, enaprés, en lo dia de dimecres aprés següent, dia de la Verge Maria, som venguts en altercacions e differències ab lo secretari del dit senyor qui havia càrrech de ordenar la dita letra, per quant nosaltres volíem que lo dit senyor en la dita letra scrivís a vosaltres, senyors, que la sua intenció e voluntat era intitular en primogènit lo dit il·lustríssimo príncep, jatsia per la indisposició del temps no volgués a present la dita sua intenció se publicàs, car així·ns ho havia dit lo dit senyor en sos rahonaments. E açò volíem nosaltres per ço que per scriptura auctèntica constàs com aquella era la sua voluntat, encara que no volgués que aquella se publicàs al present o deduhís en execució. Per causa de la qual differència vinguem davant lo dit senyor e supplicam aquell volgués manar al dit secretari que en la dita letra continuàs les dites paraules, per les rahons dessús recitades. Emperò, lo dit senyor no volgué que les dites paraules fossen continuades en la dita letra, dient que bé li plahia per nosaltres fos scrit a vostres magnifficències que aquella era la sua intenció e voluntat, emperò, que ell no·n scriuria per ço car mostraria que ja ell ha lo dit il·lustríssimo príncep per primogènit, e açò produhir molts dans e inconvenients, car una de les majors coses ab que ell podia fer torcedor al dit príncep e als cathalans era la dita declaració o intitulació de primogènit, la qual sa senyoria no entenia a fer sinó fahent lo dit il·lustríssimo príncep deguda obediència a sa magestat e seguint-se la concòrdia ab los cathalans, la qual obediència creÿa que lo dit senyor príncep faria. En tant que, si les dites coses no·s fahien e concordaven, ans los dits fets venien a ruptura, en tal cas la sua magestat no entenia intitular primogènit lo dit son fill, ans se ajudaria de tots los remeys que pogués, e que sabés haver ajuda de gents stranyes, e que en tal cas creÿa que los regnes de València e de Aragó no li demanarien que intitulàs primogènit lo dit príncep. La segona rahó per lo dit senyor feta fonch que açò que demanàvem era la major cosa que·s podia demanar per son fill

e per los catalans, e la qual lo dit son fill totstemps havia desijada e ell li havia denegada per tenir-li fre. E si aquesta petició nostra de present atorgava, los cathalans li demanarien altres coses, les quals, en cas que no fossen tant grans com aquesta, ell no les faria, que sabés perdre la vida, e aquelles los dits cathalans ab major ànimo demanarien, veent ja aquesta petició de primogenitura esser atorgada. Per què lo dit senyor per les dites rahons no ha permés en la dita letra fossen scrites les paraules dessús per nosaltres recitades.

De les noves que a present occorren ací autèntiques, lexades moltes altres que·s dien, vos avisam, com ja creem sapiau, que lo governador de Cathalunya, mossén Galceran de Requesens, és stat aportat pres a la presó comuna de la ciutat de Barchinona, en la qual és huy detengut pres; e, per semblant, són stats presos mossén Johan de Monbohí, alguazir del senyor rey, micer Soler e micer Bou, juristes, En Balaguer, e En Cintes. E més, en lo dit dia de dimarts pus proppassat, lo dit senyor nos ha dit com tenia letres de la senyora reyna, part de les quals nos legí, en les quals era significat a sa magestat que la dita senyora reyna havia haüt consell del senyor príncep, per mijà de mossén Pere Torrella, lo qual ab letres de creença lo dit senyor príncep tramés a la dita senyora reyna dient e consellant a aquella que no volgués entrar en Barcelona ni encara se partís de la dita vila de Vilafranqua de Penedès, on la dita senyora reyna era, per acostar-se en algun loch pus propinch a la ciutat de Barchinona, car si u feya se'n poria seguir ruptura e destrucció de tots los fets; e que, per sa mercé, la dita senyora reyna hagués una pocha de pasciència, per beneffici dels fets; car molt prestament la dita senyora reyna hauria embaxadors, los quals ja eren stats elets, dels diputats e concell lo principat de Cathalunya representant, los quals embaxadors portarien coses acceptes a la dita senyora reyna.[90] E los dits embaxadors, Ysalguer, abat de Sent Johan de les[91] Abadeses, mossén Burgués de Tortosa e mossén Sabastida. E més, nos dix lo dit senyor que, en la porta de la posada del senyor príncep, és stada posada la ymatge del comte de Prades penjada cap avall, ab les armes de aquell revesades, e ab un títol en lo qual és scrit: "aquestes són les armes del traÿdor del comte de Prades, fill bort del comte de Castro". E finalment, senyors, per lo que veem, hoÿm e sentim, som certs que los fets de Cathalunya no remeyen ni prenen repòs o assosech, car lo comte de Mòdica ab la gent d'armes ajustada s'estan en Fraga, per ells presa, e altra part de gent d'armes ajustada en Tortosa. E sabem que los de Fraga no permeten passar letres algunes que no sien ubertes e lestes per ells. E que los qui són en Barchinona, ab maneres exquisites differexen axí la entrada de la dita senyora reyna en la dita ciutat de Barchinona com, encara, tota pràtica o meneg de venir les llurs differències a bona concòrdia. E lo que pejor és, que no veem persones acceptes e dispostes per a menejar e concordar los dits affers entre les parts, les quals són tant differents

90 "Como la reina entendía el peligro en que estaban las cosas si no cesasen aquellos ayuntamientos y se dejasen las armas y se fatigase por su estada en Villafranca y que no le permitiesen entrar en Barcelona, el príncipe le envió a Pedro Torroella su mayordomo y de su consejo, excusándose que no podía obrar, de manera que la reina fuese servida; y visto que lo de su entrada en Barcelona se había de tratar con tanta y tal congregación convenía tener paciencia. Decía el príncipe que él había estrechamente insistido con los diputados y con las personas que se juntaban sobre aquellos negocios para que se determinasen; y entendía convenir grandemente para la concordia y beneficio público que la reina se detuviese en aquel lugar y suplicábale que no se partiese" (Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, XVI, 8). Identificado con el poeta Pere Torroella (Rodríguez Risquete, [ed.], *Pere Torroella: Obra completa*, I, p. 35).

91 Or.: "ses"

entre si que ab molt gran difficultat creu hom se reduhiran a concòrdia. Nostre senyor Déus, per sa clemència, vulla obrar en los dits fets. E axí, fahent fi a nostra letra, altra volta vos pregam que breument e desempaxada hajam vostra resposta, encara que sia vespra dia de Rams o de Setmana Sancta, car sancta cosa és en tals dies tractar d'aquests fets. Recomanants-nos tostemps a vostres grans magnifficències, les quals nostre senyor Déus conserve en longa sanitat. Scrita en Çaragoça a XXVI de març de l'any mil CCCCLXI.

A la ordinació de vosaltres, senyors, bé apparellats, los vostres embaxadors.

90

1461, marzo, 28.- Barcelona.

Carlos, príncipe de Viana, en carta de respuesta a la del gobierno municipal de Valencia, agradece sus manifestaciones de afecto, el envío de la embajada destinada a pedir su liberación (pese a no haber llegado en su momento) y las peticiones en favor suyo que había formulado al rey.

–AMV, *LM* 24, ff. 61v-62r **[LXXIII]**.

Als magníffichs, bé amats e devots nostres los justícia, jurats e consell de la ciutat de València, feels de la magestat del senyor rey, nostre senyor e pare colendíssimo.

Lo príncep de Viana, primogènit d'Aragó, de Sicília, *etc*.

Magníffichs, bé amats e devots nostres, feels de la magestat del senyor rey, nostre senyor. Reebuda havem vostra letra de XXI de març, per la qual, e molt més per les vostres loables obres, ab effecte comprenem vostra innata amor, fe e devoció en nós e·n nostre benavenir, de la qual nunqua som stats en dubte algú, e restam-vos obligats de tanta e tal demostració de alegria e congratulació de la restitució en nostra libertat. Havíem bé per ferm éreu contristats e agreujats del nostre cas, al qual Déu piadós, per la infinida sua clemència, ha proveÿt e dat loch. E creem vostra embaxada, si bé no era juncta, lo sentiment pur que de aquella se havia haurà obrat e fa e farà fruyt bo. Alegram-nos molt la magestat del senyor rey vos haja respost axí bé com dieu. Si bé de sa benignitat vers nós no·s pot sperar sinó tot beneffici en nostra persona e stat, pregam-vos affectuosament vostres supplicacions e obres vullau continuar, que molt vos ho agrayrem. Per nostra part serà dat loch a tot lo degut concernent servey de la sua alta senyoria e benavenir nostre. Dada en la ciutat de Barchinona a XXVIII de març de l'any mil CCCCLXI. *Charles*.[92]

92 Se anotó al final: "*Recepta III aprilis anno M°CCCCLXI°*".

91

1461, marzo, 28.- Barcelona.

Jaume Pellicer hace saber a los ediles valencianos que el príncipe de Viana estaba muy satisfecho con la ciudad, tras haber sido informado por él mismo de lo que los embajadores habían expuesto y defendido en las audiencias reales de Zaragoza, y se ofrece como servidor y valedor de Valencia ante don Carlos.

–AMV, *LM* 24, f. 62r **[LXXIV]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors, e com a pares, los justícia e jurats de la insigne ciutat de València.

Senyors molt magníffichs e de gran saviesa: Ab tot que·l senyor primogènit per molts hagués haüda de vosaltres bona relació sobre la determenació de la embaxada derrerament tramesa al senyor rey e de les coses que per aquella demanau a la sua serenitat, yo, encara, derrerament vengut d'aquí, a qui alguna creença més que a altres sa senyoria podia donar, é dit e refferit tot lo ben obrat, fet e mès en execució, per via de la dita embaxada, per vosaltres, ab una gran affecció e maravellós esforç, hoc e encara havia comunicat a sa senyoria tot lo que yo sentia, essent aquí, de la resposta feta per la magestat del senyor rey a vostres embaxadors e del replicat per ells. De què la sua excel·lència hagué in[e]stimat plaer e consolació, e molta més ara quant ha sabut per vostra letra lo que fet haveu e enteneu fer ab summa diligència. De què, com per la resposta sua veureu, restà la sua excel·lència molt contenta. E certament podeu creure, segons mostra, e yo e tots sentim, que ell vos té en tant bona oppinió, affecció e voluntat quant se pot dir. Axí que dir-ne yo confortar-vos a la prossecució e continuació del negoci, seria presumpció mia, perquè sé que vostres magníffiques senyories són de tanta prudència dotades que d'aquesta fahena vos fareu no menys honor de aquells qui sols la creen haver tota. E no pus, sinó que de mi dispongau axí com de fill d'aqueixa insigne ciutat. E si letres negocis o coses algunes haureu a tractar ab lo dit senyor primogènit, me'n façau participi, perquè yo ho estimaré molt de poder-vos servir. E endreçe Déus tots vostres actes. De Barchinona a XXVIII de març de l'any MCCCCLXI. *Comprobatum*.

Prest al servir de vostres magnifficències, Jacme Pellicer.[93]

92

1461, marzo, 28.- Barcelona.

Los valencianos Francesc Berenguer [de Blanes] y [Guillem Ramon de] Vilarrasa informan a los jurats *de Valencia de la grata acogida del príncipe Carlos a su carta, pero que la dirigida a la reina no había llegado a sus manos, por lo que no pudieron entregársela.*

–AMV, *LM* 24, f. 62v **[LXXV]**.

Als molt magníffichs e molt savis, com a pares, los senyors jurats de la ciutat de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors, com a pares: Reebuda havem la letra de vostres magnifficències e, aquella lesta e entesa, havem ab molt plaer dada la vostra letra al senyor primogènit, lo qual molt gratament la ha acceptada, segons per resposta de sa senyoria largament

93 Se anotó al final: "*Recepta ut supra proxime*".

poreu compendre. La de la senyora reyna no és venguda en nostres mans, e per ço d'aquella rahó no us podem donar. Offerints-nos a vostres savieses esser prests, en tot lo que servey dels senyors rey e primogènit, beneffici d'aqueixa ciutat e de cascú de vosaltres concernirà, com aquells qui som naturals de aquí, e·ns alegram e·ns devem alegrar dels pròspers successos d'aquexa ciutat. E perquè de les novitats que a present occorren lo dit senyor vos n'escriu, no cové més a nosaltres ampliar-les. Quant lo loch e opportunitat hi serà, sereu largament, del que scriure honestament vos porem, certifficats. E per la present no àls sinó que ordeneu de nosaltres lo que plasent vos sia. Feta en Barchinona a XXVIII de març, any MCCCCLXI.

Prest al manar de vostres magnifficències, Francesch Berenguer, Vilarrasa.[94]

93

1461, marzo, 28.- Barcelona.

Los diputats del General *y* consell *de las cortes de Cataluña escriben a los diputados del reino de Aragón para justificar la entrada que había hecho en Fraga el ejército del principado, enviado con el único fin de liberar al príncipe de Viana, y les comunican que ya habían dado órdenes para el retorno de las tropas.*

–AMV, *LM* 24, f. 65r-v **[LXXX]**.

Als molt reverents, nobles e magníffichs senyors los diputats del regne d'Aragó.

Molt reverent, nobles, magnífichs senyors: Nosaltres, per delliurar la persona del senyor primogènit, qui lavors en aqueix regne era detengut, e per execució del procés del so metent e altres coses concernents les libertats del principat de Cathalunya, havem dirigit, axí com haveu vist, lo exèrcit nostre la via de la vila de Fraga, que era pas per lo qual a la dita delliberació se havia pervenir. E, junt lo dit exèrcit en la dita vila, se és alleugat per alguns dies en aquella e, per tuïció e deffensió sua de gents o persones qui volguessen la dita delliberació perturbar, nos ha covengut tenir e guardar la dita vila e castell de aquella. E axí, lo dit exèrcit és aquí aturat fins en los dies presents, portants e havents-se ab les gents de la dita vila e altres d'aqueix regne no altrament com si fossen d'aquest principat, e a tota aquella amistat, amor e benivolença que entre aqueix regne e aquest principat són stats tostemps; ne havem pensat jamés de açò a vosaltres ni aqueix regne donar greuge o molèstia alguna, com tota vegada hajam haüt per cert que vosaltres fóreu adjutors nostres, o tant principals actors de aquesta empresa com nosaltres mateixos, atenent a cascuns hi concorre urgent causa e rahó, ço és, deute de fidelitat per tots deguts a la corona reyal, e lo zel de la devoció e amor a totes coses concernents honor de aquella, e beneffici de la cosa pública de tots los regnes e dominis seus. Ara, donchs, qui a nostre senyor Déu ha plagut axí dispondre que la desijada liberació del dit senyor príncep és obtenguda, per alguns respectes justs, sens prejudici del dit procés e ab salvetat del necessari e útil per lo que ha sguart a les libertats del dit principat, havem delliberat e provehit que lo dit exèrcit jaquexca la dita vila e castell e se'n torne, en nom de Déu, la via de Cathalunya, e axí ho havem comandat al capità e gents del dit exèrcit. La qual cosa havem volgut notifficar a les reverències, no-

94 Se anotó al final: "*Recepta ut supra proxime*".

blees e magnifficències vostres perquè de la stada e partida del dit exèrcit sapiau la causa e rahó, e senteu la volentat nostra envers vosaltres e aqueix regne e los vehins e habitadors seus qual és, per los quals tota vegada aquest principat farà tant com per si mateix. Pregant les dites reverències, nobleses e magnifficències vostres que, si lo dit exèrcit, en lo qual, per la numerosa multitut ha a concórrer persones de diverses condicions, havia donat algun greuge o molèstia als hòmens de la dita vila, que no penseu esser procehit de sciència o permissió nostre o d'aquest principat, qui assats ha solicitat e fet son deute que les gents del dit exèrcit stiguessen sots moderació o disciplina tal que los habitadors de la dita vila no fossen en res agreujats. E açò hajau per cert que, si lo cas hagués portat la dita delliberació se hagués haüda a prosseguir dins aquest principat, e per aquell vosaltres o exèrcit vostre fossen ací pervenguts, fóreu stats per nosaltres e per les gents de aquest principat reebuts e tractats ab molta fraternitat e amor. Vista, donchs, la intenció nostra, vos pregam juxta aquella jutgar e no en alguna altra sinistra part, car en nosaltres, com dit és, no recau alre que amor e benivolència envers vosaltres e aquex regne, e axí ho veureu per obra en totes coses que, per beneffici e honor vostra e del dit regne, per nosaltres e aquest principat se puixa fer. Ab tant, molt reverent[s], nobles e magníffichs senyors, tinga-us la Sancta Trinitat en guarda sua. Dada en Barchinona a XXVIII del mes de març de l'any MCCCCLXI.

Los diputats del General de Catalunya e consell en virtut de la comissió de la cort elegit, prest a vostra honor.

94

[1461], marzo, 29.- Barcelona.

Carta del castellán de Amposta a la reina en la que, tras darle cuenta de las dificultades con que tropiezan, él y Lluís Despuig, en la negociación que llevan a cabo con los catalanes, le informan del retorno a Lérida del ejército del principado que entró Fraga.

–AMV, *LM* 24, f. 63r-v **[LXXVII]**.

Molt alta e molt excel·lent senyora:

De vostra senyoria he reebut huy dissabte, a les sis ores aprés migjorn, una letra, dirigida a mossén Luís e a mi, per un servidor del senyor archebisbe de Çaragoça, per la qual só informat de la molta molèstia e enuig que vostra senyoria sosté per les grans dilacions de aquests fets, e sol·licitant a nosaltres que en aquests negocis deguéssem dar summa diligència. Perquè sia avís a vostra excel·lència que, de l'enuig e molèstia que per la dita rahó aquella soporta part[95] mossén Luís e yo ne sostenim treballants sens repòs tots jorns, desijant satisfer al servey de la magestat del senyor rey e de vostra excel·lent senyoria. Quant toca al que vostra senyoria scriu –per les novitats aquí reportades e aquí se serien seguides, mossén Luís e yo anàssem aquí–, sia avís en aquella que, abans de haver reebuda la dita letra, nosaltres havíem delliberat ell o yo anar, cogitants lo enuig que vostra senyoria staria per la dita rahó. Los quals no són res,

95 Faltan algunas palabras, tal vez por error del copista.

segons aquella porà saber per lo dit mossén Luís; mas alguns de perversa condició, no desijants concòrdia sinó tot dicidi, reporten semblants coses de una part a altra, car, com reporten fama falsa aquí, crega vostra senyoria que al doble ne reporten ací. A la letra de vostra senyoria no fretura respondre, sinó que sia certa aquella que en sol·licitar aquestes gents no s'i pert punt ni hora, ni s'i perdrà. Axí mateix serà informada de tot lo que fins al present seguit s'és, per lo dit mossén Luís solament. Perquè vostra excel·lent senyoria haja alguna consolació del que, aprés lo dit mossén Luís és partit, yo he sabut, fac la present: huy, entre dotze ores e una, és stat delliberat e determenat per los diputats e consell del principat que totes aquelles gents asoldadades que són en Fraga tornen en Leyda, e que dexen la dita vila de Fraga e lo castell soltament e líbera, com de primer staven. E aquesta determinació haja vostra senyoria per certa, car verdaderament axí és stat conclòs. Perquè, molt excel·lent senyora, aquest és un bon principi del que tots desijam, e axí, si vostra senyoria ne voldrà scriure a la magestat del molt alt senyor rey, a la qual indubitadament ne pot scriure, he fet lo present correu. He tardat fer aquest per tant com he sabut havien conclòs tots los capítols que han portat los embaxadors, e aprés dinar havien esser elegits los dits embaxadors, e són exits del consell fins sta nit, passada mija nit; e, per tant, no n'he pogut saber res fins huy de matí, que és diumenge. E no·s són poguts encara acordar quals seran los dits embaxadors; mas, com damunt dit he, la gent de Fraga torna en Leyda, e de aquella no·n romandrà en Leyda sinó D ballesters e L rocins. E man-me vostra senyoria lo que plasent li sia, la qual nostre senyor tinga en sa custòdia molts anys pròsperament. Dada en Barchinona huy diumenge, a les set ores de matí, a XXVIIII de març.

De vostra excel·lent senyoria humil vassall e servidor, qui en gràcia e mercé de aquella me recoman, lo castellà d'Amposta.

95

1461, [marzo], 30.- Vilafranca del Penedès.

La reina, en respuesta a la misiva de los jurats *de Valencia en la que estos le habían informado de lo hablado entre el rey y sus embajadores, pide prudencia y cautela por la gravedad de la situación, y les envía copia de la carta del castellán de Amposta (doc. núm. 94).*

–AMV, *LM* 24, ff. 62v-63r **[LXXVI]**.

Als bé amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València.

La reyna.

Bé amats e feels nostres: Vostra letra de XXI del present havem reebuda, al contengut de la qual vos responem que, pus vostres missatgers són ab la magestat del senyor rey, en ço que scriviu e deveu supplicar per la part vostra a aquella, en quant la justícia e honestat comportaran, lo dit senyor, ab la virtut e clemència que ha acustumat, crehem no·s retrà difficultós en atorgar-vos-ho, e en aquesta part tal sperança se deu haver en la excel·lència sua. Però, veent e considerant los affers que aquella a present té entre mans, e quant àrduus, si algun entrevall de dilació hi ha, que axí prest no·s puixa fer e conduyr, no·n stigau en admiració, ans és necessari e us pregam que, ab la discreció, prudència e innata fidelitat que acustumat haveu e confiam, ho vullau tol·lerar ab bona paciència. Car aquests affers occorrents stan, per gràcia de nostre Senyor, en tal disposició –segons haureu pogut e poreu compendre, axí per una letra dels de-

putats e consell representants aquest principat a nós tramesa e de què ara poch[96] a vós havem tramesa còpia, com encara per la interclusa, que dins la present serà, de una letra que anit passada del castellà de Amposta havem reebuda–, que de la bona e votiva conclusió de aquells se ha molta sperança. E axí, e los dits affers e lo que vosaltres demanau confiam en nostre Senyor que, mediant lo seu adjutori, se compondran, a tot servey seu, de la preffata magestat, nostre e de l'il·lustríssimo príncep, nostre molt car e molt amat fill, beneffici, repòs e tranquil·le stat dels regnes e terres del[97] dit senyor, e plaer consolació e contentació vostres. Car altra no és stat ni és nostre desig e treball sinó esser bona mediadora entre lo dit senyor e sos súbdits e vassalls, e, per nostre poder, reposar, confortar e contentar los ànimos de aquells, com seran, Déu volent, los vostres. E tota vegada dels succers dels dits affers vos donarem avís, com fins ací havem fet, per nostres letres. Dada en Vilafranca de Penedès, a XXX dies del mes [de març] de l'any MCCCCLXI. La reyna.[98]

96

1461, marzo, 31.- Valencia.

El jurista misser *Pere Belluga hace leer al notario Jaume Beneyto, ante cuatro de los* jurats *de Valencia, su renuncia a la abogacía de Paterna, la Pobla y Benaguasil, concedida a él por una provisión real, en perjuicio de la provisión municipal por la que la obtuvo* misser *Jaume Garcia Aguilar, a quien correspondía ejercerla legalmente, dado que el nombramiento era competencia del gobierno de la ciudad.*

–AMV, *Protocols, Jaume Beneyto* r-17, s. fol.

Die martis XXXI[a] et ultima mensis martii eiusdem anni.

Noverint universi quod anno a nativitate Domini M[o] CCCC[o] sexagesimo primo, die videlicet martis computata XXXI[a] et ultima mensis martii, davant la presència dels molt honorables En Johan de Montpalau, generós, En Francesch Valleriola, En Galeàs Johan e N'Arnau Gostantí, ciutadans, quatre dels honorables jurats en l'any present de la ciutat de València, justats en cambra de consell secret, constituït personalment lo honorable micer Pere Belluga, doctor en cascun dret, davall scrit, en presència dels dits honorables jurats e dels testimonis davall scrits, per mi Jacme Beneyto, secretari del senyor rey e scrivà dels honorables jurats e consell de la dita ciutat, requerí instantment esser llesta e publicada una cèdula de paper, la qual allí fonch llesta e publicada, e és del tenor següent:

A les magnifficències de vosaltres, senyors de jurats de la present ciutat, de paraula fonch explicat e dit per mi, Pere Belluga, doctor en cascun dret, que no era ma intenció haver haüd de la magestat real la provisió, la qual ja he lliurada a vostres magnifficències, sobre la advocació de Paterna, la Pobla e Beneguatzir, en prejuhí de la provisió per vosaltres feta ab la qual la dita advocació concordantment donàs al magníffich micer Jacme Garcia Aguilar; que·m plahia renunciar a la dita real provisió e que la concessió de la dita advocació per vosaltres feta res-

96 "poch": lectura dudosa.

97 "amat fill, beneffici, repòs e tranquil·le stat dels regnes e terres del": se repite.

98 Anotación al final: "*Compro[batum]*".

tàs vàlida e ferma, offerint fer la dita renunciació per scrits; per què, *et alias*, ab la present scriptura, confiant de la clemència del senyor rey, que ho pendrà ab paciència, renuncie axí a la dita real provisió, com a qualsevol dret que per aquella a mi pertangués o pogués pertànyer en la dita advocació. E que la dita concessió per vosaltres, molt magníffichs senyors de jurats, feta de la dita advocació, donant aquella al sobredit micer Jacme Garcia, sia e reste vàlida e tinga aquella pacífficament lo dit micer Jacme Garcia, com pertanga a vosaltres atorgar e donar la dita advocació, volent que la dita advocació, axí pacífficament e sens contrast, reste e sia del dit micer Jacme Garcia, com si a mi ab sentència en cosa jutjada passada callament perdurable me fos imposat, requerint de la present scriptura esser-ne feta carta pública.

E, llesta e publicada la damunt dita scriptura contenent la damunt dita renunciació del dit offici e advocació dels dits lochs de Paterna, la Pobla e Benaguatzir, propris de la dita ciutat, dixeren que acceptaven aquella. Presents per testimonis foren a les dits coses appellats En Francesch Remolins, verguer, e En Nadal Borrell, correu, comorants en València.

97

1461, marzo, 31.- Valencia.

Extensa misiva, de contenido heterogéneo, de los jurats *de Valencia a sus embajadores, a quienes informan y envían copia de la correspondencia última, recibida y enviada, sobre la situación política, les dan cuenta de la renuncia de Belluga a la abogacía de Paterna (doc. núm. 96) y relatan sucesos resonantes que habían tenido lugar en la ciudad.*

–AMV, *LM* 24, ff. 58r-61r **[LXXI]**.

Als molt magníffichs e de gran sapiència senyors los embaxadors[99] de la ciutat de València:

Molt magnífichs senyors e de gran sapiència: Aprés haguem scrit e respost a vostres letres de XV del present mes, jatsia haguéssem ja scrit a la sereníssima senyora reyna responents a una sua letra de dos del [dit] mes e fahents a la sua celsitut aquelles gràcies que podíem dels grans treballs[100] e instantíssimes supplicacions per aquella fetes a la sacra magestat en la liberació del senyor príncep e primogènit, e, encara, a XXII dies del[101] dit mes li havem tornat a scriure, e més avant havem scrit al dit senyor príncep e primogènit, segons vostres magnifficencies poran veure per los trellats que van ab la present. Més avant, vos avisam que dilluns proppassat, comptats XXIII del mateix mes, reebem una letra del dit senyor príncep e primogènit, feta en Tortosa a cinch del dit mes, trellat de la qual va ab la present. Lo portador o lo correu no ha cuytat lo camí. E creem, per la dita nostra letra de XXII del corrent mes, haver assats satisfet e respost a la dita sua letra.

Item, quant al que los quatre de vosaltres scrit nos haveu de l'offici de advocació de l'antich patrimoni, que hauria obtengut micer Pere Belluga, vos signifficam que nosaltres som de

99 Or.: "jurats". El error es evidente.

100 Or.: "treballas"

101 "del": se repite.

oppinió de provehir-hi en certa manera, la qual, sentida per lo dit micer Pere, vench a nosaltres ab assats justificació, escusant-se que ell no havia impetrat ni suplicat per lo dit offici. E stant així ab nosaltres en les dites rahons e moltes altres, sobrevench lo noble governador e de·ffet dix que lo dit micer dehia veritat, car ell, ensemps ab lo maestre de Muntesa, en absència de aquell havien impetrat lo dit offici de la magestat del dit senyor rey. Per què lo dit micer Pere, dient que Déus no volgués ell, ni altre per ell, hagués impetrat lo dit offici en prejuhí d'aquesta ciutat, a la qual desijava servir e obeyr en totes coses, mès la cosa en nostre poder e mans, e de·ffet restituí a nosaltres la provisió, en la[102] pública forma que s'havia obtengut, del dit offici del dit senyor rey, offerint-se prest renu[n]ciar a aquella e tot e qualsevol dret a ell pertangués en qualsevol manera en virtut de la dita provisió. E a superabundant cautela e a tota contentació de nosaltres e d'aquesta ciutat, en scrits ell ha de·ffet expressament renunciant al dit offici de advocació de l'antich patrimoni, tant, emperò, com se esguarda als lochs de Paterna, la Pobla e Benaguazir,[103] dels quals és senyora e posseix aquesta ciutat, segons són certes vostres magnificències, trellat de la qual dita renunciació vos trametem ab la present.

Item, vos avisam que dissabte, de matí, a les dos ores aprés mijanit, comptats XXI del present mes, se seguí cas que mossén Johan Gerònim de Vilaragut e altres, donants-hi consentiment e obrint algunes portes un scuder de la casa appellat Vallebrera e altres, entrà en la casa de la viuda Vilanova, muller *quondam* de mossén Anthoni de Vilanova. E essent dins, en la cambra on la dita viuda dormia ab algunes dones e fills seus, acostant-se al llit d'aquella dormint, la hauria despertada, e dient "senyora, yo so tal; no·m conexeu?", nomenant-se per son nom, volent-la conduhir que s'esposàs ab ell, ella, emperò, no volent-ho fer; per abreujar, la tragué de sa casa, vestida sols ab unes faldetes e una capa abrigada, e, ab la boca tapada, la se'n portaren los hòmens que ab aquell eren allí venguts, en nombre de XV o XX, armats; los uns prenint-la per lo cap e altres a peus, menaren-la a la casa de una dona appellada Na Tormos, vídua, qui està prop casa de Martí d'Alpont, la qual s'és tenguda per algun temps per En Martí Fenoll, notari, procurador del dit mossén Johan Gerònim. Açò sentit, gran matí, per lo governador e justícia criminal, feren tancar tantost los portals de la[104] ciutat. E, feta pública crida de part del dit governador, offerint per aquella cinchcents florins que mostràs e liuràs la dita vídua e los dits mossén Johan Gerònim e escuder en poder e mans de la cort. E, fahent o principiant-se fer la dita crida, fonch dit e manifestat al dit governador, per persona que encara no havia sentit la dita crida, aon trobaria la dita vidua, ço és, en casa de la dita Na Tormos; e, de·ffet, lo dit governador anà a la dita casa. E, allí trobada, la se'n portà a la casa de la noble Na Maça, muller *quondam* de don Pero Maça, posant-la allí en seqüestre, e ella posà son clam en scrits, en poder del dit governador, com forcívolment e mala lo dit mossén Johan Gerònim, ab certa gent armada, la havia presa e treta de sa casa, forcívolment e mala. És veritat se diu que no vol prosseguir lo dit clam, seduhida per moltes pregàries. Lo dit En Martí Fenoll fonch arrestat e·s diu esser denunciat, e no·s sab com seria stat desarrestat e faria via al senyor rey. Pregam-vos molt affectuosament li façau tenir esment, sí·s trobarà en cort, e de tot açò vullau informar a ple lo

102 Or.: "sa"
103 Or.: "Benaguatg"
104 "de la": se repite.

dit senyor, a·ffi que del dit Martí Fenoll faça fer castich degut, e encara proveexca que, contra lo dit mossén Johan Gerònim e lo dit scuder e tots altres que han cabut e participat en lo dit cas detestable e raptura de la dita vídua, sia procehit per tots deguts remeys de justícia, per forma que tal cas, de pèssim exemple, no reste impunit. Avisant-vos que, per part del fisch, los dits mossén Johan Gerònim e sos còmplices són stats ja denunciats. Vostres magnifficències saben e senten quantes semblants casos se són seguits en aquesta ciutat e regne de poch temps atràs, e, si no·y és degudament proveÿt, serà donar audàcia a molts altres de fer lo semblant e pejor, e no serà permés a ni[n]gun de viure e habitar en ses cases pacífficament ni segura. Pregam-vos-hi façats tot lo possible, supplicant lo dit senyor rey hi vulla prestament provehir per deguts remeys, e senyaladament mane, sots grans penes, al fisch proceesca e enante rigorosament lo dit clam. E més, si lo dit senyor havia proveÿt sobre açò alguna cosa, o per via de comissió, guiatge o remissió, o en altra manera, ho vulla revocar. E axí és molt necessari per al temps que tenim, dient tot lo poble que dels chichs e pochs se fa rigorosa justícia e dels majors no·s pot obtenir, al·legant molts mals exemples, *etc*. Per què és molt expedient, e encara necessari, segons lo temps occorrent, que en açò sia prestament e deguda proveÿt, per obviar a molts inconvenients e scàndels, que stan massa apparellats.

Ultra lo dit cas detestable, se és seguit un altre cas massa perillós de alguna comoció, ço és, que dilluns proppassat, a XXIII del dit mes, arribà en aquesta ciutat un home appellat Cervaces, de Barchinona, que té muller en aquesta ciutat e pledeja ab aquella. E és aquest Cervaces lo que, ans del cas de la moreria, trobant-se ací mès en fama que lo sant pare havia atorgat bul·les de gran indulgència a qui·s vulla matàs moros, e mostrà certa bul·la ficta e malvada. E sabent açò lo comte de Cocentayna, féu son poder de haver-lo. Ell, emperò, se'n fugí en Barberia e may és tornat tro ara. E trobant-se lo dit dilluns en un obrador de les Corts, dix e meté en fama que ell havia vist una letra de Barchinona contenent en effecte que mossén Requesens, ab los christians novells, havia fet liga e tenien en Barchinona pus de dos mília gascons partits en certes cases a ffi de rebel·lar-se e matar los XXVII e pendre lo tresor del General, e que per ço tenien pres lo dit mossén Requesens, e moltes altres paraules e coses carregoses als christians novells, volent-hi miscuir los de aquesta ciutat. E carregant aquells, los dehia que eren dignes que n'anassen a tall de espasa. E responent alguns christians novells, e, entre los altres, Johan March e Pintor e, pus fort, Castellar, lo qual vench a noves ab ell. E per despartir e traure·l d'allí, En Lorenç Soler cridà·l dit Cervaces e portà'l-se'n tro endret de la casa del cardenal per tolre·l de occasió. E jaquit, aquell se n'anà e fugí, per dubte dels officials, al loch d'Almenara, aon se féu assegurar, segons aprés havem sentit. E per tal com, anant e fogint-se'n axí, no dix res ni parlà ab sa muller, aquella mès en fama que havien mort al dit son marit, a les voltes sospitant-se de les officials e a les voltes dels christians novells. E, affermant que era mort, provocava a no poch scàndel lo poble d'aquesta ciutat. Nosaltres no havent-ne sentiment, fórem stats decebuts sinó que nostre Senyor e algunes bones persones hi provehiren. La pràtica de la dita dona era que X o XII dones, de dia e de nit, eren ab ella congoxant e lanmentant, e encara alguns hòmens que allí se ajustaven e escanpaven la dita fahena per ciutat e provocaven a yra e scàndel lo dit poble, en tant que lo jorn de la Anunciació de Nostra Dona, al vespre, la dita dona, e altres ab ella de nit volien anar per la ciutat cridant e plorant que son marit era mort e no trobava justícia. Aprés, emperò, assessegada la dita dona per algunes gents, servam orde que per lo matí fos ab nosaltres. E axí ho feu. E parlant ab ella, plagué a nostre senyor Déus que

arribà un hum de Almenara dient que havia vist lo dit Cervaces, marit seu, en la dita Almenara, de què lo governador e nosaltres del·liberam trametre tantost a Almenara tres hòmens perquè vessen aquell e donassen orde, tant ab la muller de mossén Nicolau de Pròxita quant ab altres, que aquell fos portat ací. E com los dits tres hòmens foren arribats a Almenara, saberen que lo dit Cervaces era partit d'allí la via de Tortosa. Los dits, emperò, tres hòmens lo segueixen per atènyer-lo e fer-lo tornar ací en la millor manera que poran. Aprés havem sabut, per home que venia de Barchinona, com lo havia encontrat en Cabanes e aprés trobà nostres hòmens deçà, e arbitren que l'atenyeran e seran ab ell, e creem lo portaran. És stat ben necessari que axí hi hajam proveÿt per la malícia del temps, majorment que·s vol dir que lo dit Cervaces hauria cabut en lo fet dels cartells. Avisam-vos-ne perquè lo dit senyor rey ne sia informat per vostres magnifficències.

Item, per lo semblant havem reebut una letra de la il·lustríssima senyora, trellat de la qual vos trametem. Fem-li nostra bona resposta, havents-li a no pocha gràcia que en tal manera nos vulla scriure e comunicar lo stament dels affers occorrents de Cathalunya. E som molt contents e alegres que los dits affers reeben bona e votiva conclusió, repòs e tranquilitat per mija e intercessió sua, supplicant-la que, per sa mercé, vulla intercedir e usar de tals medis que aquells prestament vinguen a bona concòrdia e a la fi desijada, no planyent treballs de sa reyal persona, com siam certs que la sua altesa hi pot molt més obrar que altra qualsevol persona, per la amor que ha a la conservació de la pàtria, preparada a tota ruÿna e desolació si no y és provehit. E, d'altra part, vullau contínuament scriure e avisar-nos del que·s seguirà e occorrerà en los dits affers.

E[n] la dita vostra de XXVI del present mes, vostres magnifficències demostren alguna admiració e algun tant congoxa de esser-vos donat lo poder axí artat en les últimes instruccions. No creguen vostres reverències sia stat fet per desconfiança de vostres virtuts, saber e prudència, car, ab tota veritat, no y és stat, ne menys pensat. Solament fon fet e axí delliberat per alguna bona consideració, e senyaladament per descàrrech de vosaltres, creents que, havents vosaltres lo poder axí artat, lo senyor rey poguera esser mils conduhit a obtenir aquesta ciutat lo que tant desijam, e no gens per altra sinistra intenció.

Volents cloure la present, havem sentit, per persona digna de fe e major, de tota excepció, la qual parlà de presència, que hun appellat Cabeçon, castellà, lo qual en companya de moros de Granada se seria trobat personalment en la presó que novament han fet los dits moros de un loch appellat Caravaqua, dins Castella, barrejant e portant-se'n homes e dones, béns e robes que·s trobaren en lo dit loch, que ho recitava en lo dit loch. E com li diguessen que dan poria haver del que deÿa, respòs que persona tant gran tenia la mà en los dits affers que si u sabíeu no diríeu, que ell ne pogués haver dan, significant ubertament ho deya per lo senyor rey. E anant lo dit Çabeçon de Ayora a un loch de la vall del comte de Oliva, certs castellans de Billena, los quals li tenien aguayt per haver-lo viu, lo han assaltat. E com se deffensàs a cavall en bon rocí, no volent jaquir pendre, li foren donades certes lançades; al qual han pres lo rocí e una aljavera ab letres que portave, fent so que pendria una mula en la dita vall e faria via a la magestat del dit senyor rey. E occorrent al dit cas moros, lo dit Cabeçon a aquells dix que li ajudassen, que moro era axí com ells. E los dits castellans de Billena requiriren que lo dit Cabeçon los fos liurat, dients que s'era fet moro e tenia tracte ab moros; però los castellans no·l pogueren haver. És mester que, molt stretament, d'aquest tal material parleu ab la preffata magestat, car, per la

gran morisma que és en aquest regne, per pochs moros strangers que entrassen, seria posar lo regne en perill irreparable. E ja los moros, oynt aquestes coses, sentim se n'alegren e fan demostracions no prou bones. Axí estrenyeu-vos-ne e provehíu-hi ab lo senyor rey degudament e presta, car dubtam molt açò no responga ab ço que·ns scriviu vos ha dit lo senyor rey de metre gents stranyes en lo regne. Altres coses no·ns resten a dir a vostres magnifficències, sinó que us pregam que sovint[105] nos aviseu del que sentreu e us occorrerà digne d'escriure, de les quals nostre senyor Déus vulla tenir en sa contínua protecció e guarda. Scrita en València lo derrer dia de març, any MCCCCLXI.

Los justícia, jurats e concell de la ciutat de València, a la honor de vosaltres bé apparellats.

98

1461, marzo, [31].- Valencia.

Respuesta del gobierno municipal a los embajadores de la ciudad, que se encuentran en Zaragoza, con nuevas instrucciones acerca de su misión.

–AMV, *LM* 24, f. 7r-v **[IV]**.

Resposta e instruccions dels magníffichs justícia, jurats e concell de la ciutat de València dreçades als magníffichs embaxadors de aquella residents en cort del senyor rey.

Primerament, los dits magníffichs justícia, jurats e concell de la dita ciutat han reebuda una letra dissabte proppassat, comptats XXVIII del present mes, dos hores aprés migjorn, dels dits magníffichs embaxadors, feta en Çaragoça a XXVI del dit mes, de la qual e de la gran diligència,[106] discreció e providència de aquells, axí del que han supplicat la magestat del senyor rey per la primogenitura de l'il·lustríssimo senyor príncep e del que ells han explicat e replicat a la preffata magestat, han haüt molt singular plaer e molta contentació, axí com de hòmens virtuosos e de gran experiència, en moltes maneres aprovada. No són, emperò, contents de la resposta e offerta feta per lo dit senyor en lo material, de la qual nos consta axí per llur letra com per letra del dit senyor, com encara per explicació e narració dels noble e magníffichs governador e batle general, en virtut de letra de creença del dit senyor rey. E quant a aquest cap, los dits magníffichs justícia, jurats e concell de la dita ciutat scriuen e responen a la preffata magestat ab letra de creença dreçada als dits magníffichs embaxadors.

En virtut de la qual explicaran a la excel·lència del dit senyor que los dits magníffichs justícia, jurats e concell haurien gran consolació que lo dit senyor, per mercé sua, hagués declarat e mès en certenitat ferma lo intitular del dit senyor príncep en primogènit, e de usar de tots sos drets e preheminències, a contentació de aquesta ciutat e de tot lo regne, la qual molt affecten e desigen tant que no·s poria recitar. E en açò no creen se'n seguís deservey als dits senyors rey e príncep, ans pus presta e millor direcció e expidició en tots llurs affers occorrents, majorment disponents-ho axí furs e privilegis, pràtiques e costumes d'aquest regne, inviolablament observades e per sa magestat jurades.

105 Or.: "savint"

106 Or: "diligencio"

E per res que lo dit senyor haja dit he respost, aquesta ciutat, considerant los furs, privilegis, libertats e bons usos per aquell jurats, no creu que la sua celsitut no vulla benignament annuir e condecendre a les llurs humils e devotes supplicacions, tant perquè creen que serà e és honor e glòria dels dits senyors rey e príncep, e exaltació de la reyal corona d'Aragó, beneffici, repòs e tranquilitat de tots sos regnes e terres, com per la exhigència de justícia. E per tal, los dits magníffichs embaxadors continuaran[107] tota hora les instàncies e supplicacions sobre açò mateix al dit senyor rey, no solament a part, mas encara en plen concell seu, formant sobre açò degudes e pertinents supplicacions per scrit, ab tots los fonaments e motius que ja han usat de justícia e tots altres fahents a la matèria que·ls occorreran, requerint de llurs supplicacions, e de les respostes fahedores per lo dit senyor rey, acte e carta públichs, segons ja per les últimes instruccions foren avisats, perquè dien que no·ls és sufficient la resposta per la letra feta per lo dit senyor als dits justícia, jurats e concell sobre açò.

E si la dita senyora reyna no serà en la ciutat de Çaragoça quant les presents se rebran, en tal cas los dits magníffichs justícia, jurats e concell d'aquesta ciutat han delliberat e són de opinió que los dits magníffichs embaxadors comuniquen de aquests affers ab les LXXII persones representants la cort d'Aragó e, encara, ab los magníffichs jurats e concell de la ciutat de Çaragoça.

99

1461, marzo, 31.- Valencia.

El gobierno municipal, tras acusar recibo de la carta de de Juan II referida a las súplicas de Valencia sobre la primogenitura del príncipe de Viana, asunto del que el portantveus *del gobernador y el* batle general *del reino también habían informado, demandan del rey una mayor claridad en la respuesta, que le será solicitada de nuevo por los embajadores.*

–AMV, *LM* 24, f. 61r-v **[LXXII]**.

Sereníssimo senyor.

Una letra de vostra magestat reebem disabte proppassat, conten[en]t en effecte la intenció e resposta vostra, feta als embaxadors d'aquesta vostra ciutat, a les supplicacions per aquells fetes a vostra senyoria fos mercé vostra que lo il·lustríssimo senyor príncep, fill vostre,[108] fos intitulat primogènit e usàs de tots los drets e preheminències a primogenitura pertanyents e degudes. E açò mateix, quasi en effecte, nos és stat explicat de part de vostra excel·lència per los noble e magníffichs portantveus de governador e batle general d'aquest regne, ab letra de creença a aquells acomanada. E perquè nosaltres, senyor, e aquesta ciutat, e tot lo dit regne, per bones, degudes e justes consideracions, affectam que la dita vostra resposta fos més declarada e en millor comunicada, scrivim de present de nostre propòsit e intenció als dits nostres embaxadors, als [quals] sia mercé vostra, axí sobre açò com altres coses que·ns han aprés occorregut, vulla donar plena fe e creença, axí com a nostres pròpries persones. E haurem-ho a molta

107 "continuaran": se repite.

108 Or.: "vostres"

singular gràcia e mercé de vostra magestat, la qual nostre senyor Déus vulla longament confermar ab tanta exaltació de honor e glòria com lo vostre cor desija. Scrita en València lo derrer dia de març de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra excel·lència humils vassalls e servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

100

1461, abril, 1.- Zaragoza.

Los embajadores valencianos dan noticia y envían copia al gobierno municipal de una carta, recibida ese mismo día por los diputados de Aragón, de los diputats *y* consell *de Cataluña, que da pie a cierto optimismo.*

–AMV, *LM* 24, f. 64r **[LXXVIII]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los justícia, jurats e consell de la insigne ciutat de Valencia.

Molt magníffichs e molt savis senyors: En lo dia de huy los diputats d'aquest regne e los jurats de aquesta ciutat han reebudes dues letres de consemblant effecte e tenor dels diputats e concell del principat de Cathalunya, trellat de l[e]s quals interclús vos trametem en la present perquè·ns par cosa digna vostres magnifficències, per letres nostres, hagen avís de aquest bon principi. Plàcia a nostre senyor Déus que los fets succehexquen en millor medi e desijada fi. Almenys perquè vejau nostra diligència, vos signifficam les dites coses, e del que occorrerà continuament sereu avisats. E conserve-us, senyors molt magníffichs, la Sancta Trinitat en pròspera sanitat, axí com desijau. E speram ab molta voluntat vostra resposta de les letres que us havem tramés per correus a XXVI e XXVIIII del proppassat mes de març. Recomanant-nos ab molta affecció a les magnifficències vostres. De Çaragoça, lo primer dia d'abril de l'any MCCCCLXI. *Comprobatum*.

Als manaments e ordinació de vosaltres, senyors, apparellats, los vostres missatgers.

101

1461, abril, 1.- Zaragoza.

Los embajadores informan al gobierno municipal de Valencia del atentado fallido contra la reina en Vilafranca del Penedès, y del optimismo sobre el curso de las negociaciones que el maestre de Montesa manifestaba en una misiva enviada a Jaume Garcia Aguilar.

–AMV, *LM* 24, f. 64r-65r **[LXXIX]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los justícia, jurats e consell de la insigne ciutat de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors: Aprés feta la letra la qual vos trametem ab lo present correu, és venguda ací una mala nova molt congoxa, e la qual nos ha donat molt gran alteració, del cas que s'és seguit en Vilafranca de Penedès, lo qual se diu esser tal que un capellà appellat mossén Miquel Martínez, de Terol, lo qual se diu que era de la capella de la molt il·lus-

tríssima senyora reyna, se seria amagat en la cambra de la senyora reyna e que en la vesprada, de nit, seria exit ab un punyal tret en la mà, e hauria apagat les lums que dins la dita cambra eren, faent la via del loch on la dita senyora reyna era per matar la dita senyora; e de cert se diu que aquell dit capellà haguera fet lo dit mal cas sinó per ço com, decontinent apagades les dites lums, hac grans crits en la dita cambra, en la qual havia sis o set notables dones en servey e companya de la dita senyora reyna, als quals grans crits acórrech alguna gent, e senyaladament don Lop Ximénez d'Urrea, lo qual era prop la dita posada de la dita senyora reyna. Per causa dels quals crits o remor lo dit capellà, molt turbat, se n'entrà en una recambra de la dita cambra sens haver pogut fer mal algú, e de la dita recambra, per una finestra, saltà en la carrera per fugir. E de·ffet se'n fugia; emperò, per ço com donà gran colp en terra e·s féu mal en la cama, no poch axí fugir cuytadament, e fon atés e pres. Diu-se que ha dit e confessat per què ha fet lo dit cas; emperò, nosaltres no u sabem. Car, jatsia totes aquestes coses ara hajam sabut del senyor rey, ab lo qual nosaltres havem comunicat, dolent-nos del dit cas e per saber aquell com era passat, emperò, sa senyoria nos ha recitat lo dit cas dient que al present pus no y sab, mostrant sa senyoria haver gran congoxa del dit mal cas; dient-nos, encara, que sta nit devia plegar ací, en Çaragoça, un scrivà de casa sua appellat Christià, lo qual venia de Vilafranqua e s'era trobat la dita hora en la dita vila, que per aquell crehia que largament sabria tots los dits fets e ço que lo dit capellà hauria confessat. E per ço pus largament d'aquests affers no us podem scriure.

Més, havem sabut altra nova per una letra del reverent mestre de Muntesa tramesa a mi, Jacme Garcia, scrita e Vilafranca de Penedès a XXX de març, en la qual ha un capítol del tenor següent: De àls no fretura scriure sinó que, demà o despuix demà, speram la embaxa[da] del principat, ab la qual speram en la divina gràcia farem tota res de bé, com tingam òbtimos principis, segons sabreu per la letra que la senyora reyna fa a la magestat del senyor rey. Ja haveu entés com han revocada la gent de Fraga, e solament dexen en Leyda D ballesters e L rocins. Altres noves al present no occorren ací de les quals vos puixam scriure. Recomanant-nos tots temps a vostres grans magnifficències. Scrita en Çaragoça lo primer dia d'abril en la nit. *Comprobatum*.

Al manament e ordinació vostres ben prests, los vostres missatgers.

102

1461, abril, 4.- Valencia.

Los jurats *ordenan que se pague el salario de siete días a las tres personas que, por mandato suyo, fueron al alcance, infructuosamente, de un hombre llamado Cervaces a fin de obligarlo a volver a la ciudad.*

–AMV, *MC* 37, f. 65(a)r.

Die quarta aprilis eiusdem anni. Los honorables En Francesch Valleriola, En Galeàs Johan e N'Arnau Costantí, tres dels honorables jurats en l'any present, justats en cambra de consell secret, present lo honorable En Loís Blanch, lochtinent de racional, proveïren que a·N Berthomeu Yrles, En Francesch Bosch, perayres, e En Johan Adzebro, argenter, los quals tres hòmens, de manament lur, anaren detràs hun home appellat Cervaces per fer-lo tornar a la present ciutat

per certa causa assats urgent, lo qual fahia la via de Tortosa e Barchinona, e no·l pogueren atènyer tro a Tortosa, e d'allí no fonch en lur libertat poder-lo fer tornar a la present ciutat, en lo qual viatge han vacat, anant, stant e tornant per temps de set dies, sien pagats a cascú d'ells hun timbre per dia, que serien a cascun d'ells set timbres; e per tot, vint hun timbres e quaranta sis sous, que han despés en certs actes e letres que feren fer e portaren dels paers de Tortosa faents per la dita rahó.

Presents testimonis, En Johan de la Torre e En Francesch Remolins, veguer.

103

1461, abril, 6.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia envía a los embajadores traslado de las cartas del príncipe de Viana y del que se decía que era su secretario, Jaume Pellicer, acusa recibo de las dos suyas con la copia de la que los diputados de Cataluña dirigieron a los de Aragón, y manifiesta su contento por la retirada del ejército de Fraga y su dolor por la noticia del atentado contra la reina.

–AMV, *LM* 24, f. 66r **[LXXXI]**.

Als molt magníffichs senyors e de gran prudència los embaxadors de la ciutat de València.

Molt magníffichs senyors e de gran prudència: Dissabte propassat, per lo matí, reebem una letra del senyor príncep e primogènit responent-nos a la letra que nosaltres li havíem dreçada, e altra de un appellat Jacme Pellicer qui·s diu seria secretari del dit senyor príncep e primogènit, trellat de les quals van ab la present, per vostre plaer e consolació. Enaprés, huy dimarts, per lo matí, havem reebut dues letres vostres del primer d'aquest mes significant-nos les novitats e coses en aquelles expressades, ab un trellat de una letra dels diputats de Cathalunya e consell elet en Barchinona, hauria tramés als diputats d'Aragó, e altre semblant als jurats de Çaragoça. De totes les coses que scrites nos haveu, e senyaladament que los cathalans hagen proveÿt que la llur gent d'armes se'n torne de Fraga, havem haüt molt gran plaer, perquè són principis a tot bé, Déus volent, comendants, tant com dir-se pot, vostra loable e acostumada diligència. Del cas, emperò, que·ns scriviu seria seguit en la cambra de la il·lustríssima senyora reyna, nos condolem molt, axí com és cosa de gran contristació. Fem lahors a nostre senyor Déus que lo propòsit detestable del mal capellà no vench a negun effecte. E perquè ha poch scrivim largament a vostres magnifficències, a present no·ns occorre àls d'escriure-us sinó que us pregam ab molta affecció hajats en singular memòria, ab expidició, tots los affers dels quals vos havem tramés instruccions e donat càrrech special tro ací. Avisant-nos contínuament de ço que sentreu en los affers corrents entre la magestat del senyor rey e lo dit senyor príncep e cathalans, la bona e pròspera assequció e conclusió dels quals sab Déus que molt e molt affectam. E, molt magníffichs senyors e de gran sapiència, tinga-us en sa contínua guarda e protecció la Sancta Trinitat. De València, a VI d'abril de l'any MCCCCLXI.

Los justícia, jurats e concell de la ciutat de València, a vostra honor apparellats.

104

1461, abril, 7.- Zaragoza.

Los embajadores Guillem Mascó, Guillem Çaera y Pere Amalrich comunican a los ediles de Valencia que misser *Jaume Garcia Aguilar y Pere Bou, sus compañeros de embajada, han emprendido viaje a Valencia para explicar directamente al gobierno municipal lo sucedido hasta el momento, dada la importancia del asunto, y les piden que den crédito a sus palabras.*

–AMV, *LM* 24, f. 68v **[LXXXVI]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los justícia, jurats e consell de la insigne ciutat de València.

Molt magníffichs e savis senyors: Per alguns bons sguarts és stat ací per nosaltres delliberat que·ls magníffichs micer Jacme Garcia e En Pere Bou, conmissatgers nostres, vagen aquí per explicar e comunicar ab vostres magnifficències moltes coses que han occorregut en los fets per nosaltres ab la magestat del molt alt senyor rey ací comunicats e menegats, les quals coses per aquells explicadores bonament no porien comendar e comunicar per letres, ans la arduïtat e importància dels fets exegex la explicació e comunicació de paraula, personalment per aquells a vosaltres fahedora. E per ço, pregam vostres grans magnifficències que doneu plena fe e creença als dits magníffichs commisatgers e companyons nostres en tot ço que per aquells, en nom de tots nosaltres cinch missatgers, vos serà explicat. E tinga-us nostre senyor Déus en sa protecció, ab molt augment de honor de aqueixa insigne ciutat e vostra. Scrita en Çaragoça, a VII dies d'abril de l'any MCCCCLXI.

A la honor e ordinació vostres ben prests, En Guillem Mascó, En Guillem Çaera e En Pere Amalrich, tres dels vostres missatgers.[109]

105

1461, abril, 9.- Valencia.

Los jurats *de la ciudad de Valencia agradecen a Jaume Pellicer, consejero y secretario del príncipe de Viana, intervención ante este en favor de la ciudad, le piden que, junto con Blanes, Vilarrasa y Cruïlles, haga llegar a manos de don Carlos una carta, y le instan a enviar información.*

–AMV, *LM* 24, f. 66v **[LXXXII]**.

Al molt magníffich mossènyer e molt savi mossén Jacme Pellicer, conseller e secretari de l'il·lustríssimo senyor príncep e primogènit.

Molt magníffich mossènyer e molt savi: Reebut havem vostra letra, e agraÿm-vos molt tot lo contengut en aquella, e en special la bona e singlar devoció que, ab exhibició de obra, haveu demostrat en lo per vós recitat a l'il·lustríssimo senyor príncep del que aquesta ciutat e los embaxadors d'aquella han fet e continuen a·ffi de obtenir que lo dit senyor príncep sia intitulat primogènit e use de tots los drets e preheminències pertanyents a primogenitura. Reputam-vos-ho a gran complacència, e porà esser cas que vostra bona e sana intenció serà ben coneguda, Déus volent, en tota honor e beneffici vostre. E perquè a present tornam scriure al dit il·lustríssimo

109 Se anotó bajo el texto: "*Recepta XIIIª aprilis anno MºCCCCLXIºº*".

senyor príncep, vos pregam que vós, ensemps ab los magníffichs En Francesch Berenguer de Blanes, En Guillem Ramon de Vilarrasa e En Berthomeu Cruïlles, o qualsevol d'ells, als quals n'escrivim, vullau donar en mans del dit senyor príncep nostra letra, que va ab la present. Pregants-vos, encara, ab molta affecció que, de totes les coses, actes e noves occorrents dignes d'escriure, nos vullau sovint avisar, per nostra contentació. Rescrivint-nos ab plena confiança del que voldríeu façam per la honor vostra. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València a VIIII dies d'abril de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a vostra honor apparellats.

106

1461, abril, 9.- Valencia.

Los jurats de la ciudad de Valencia agradecen a Francesc Berenguer de Blanes, Guillem Ramon de Vilarrasa y Bartomeu Cruïlles, camarlengos del príncipe de Viana, la entrega a este de una misiva, les piden que, junto con Jaume Pellicer, procuren poner en sus manos otra, y les instan a enviar información.

–AMV, *LM* 24, f. 66v **[LXXXIII]**.

Als magníffichs e molt savis En Francesch Berenguer de Blanes, En Guillem Ramon de Vilarrasa e En Berthomeu Cruïlles, cambrés de l'il·lustríssimo senyor príncep e primogènit.

Molt magníffichs e savis senyors: Vostra letra havem reebut. Agraÿm-vos molt lo bon orde per vosaltres servat en esser donada a l'il·lustríssimo senyor príncep e primogènit nostra letra. Àls, de vostres bones vountat e affeccions, no·s podia presumir. E perquè a present tornam scriure al dit senyor príncep, vos pregam que vosaltres, o qualsevol de vosaltres que més avinent li serà, ensemps ab lo magníffich mossén Jacme Pellicer, conseller e secretari del dit senyor príncep, al qual n'escrivim, vullau donar en mans sues nostra letra, que va ab la present. Pregants-vos, encara, ab molta affecció, segons ja scrit havem, que de totes les coses, actes e noves occorrents nos vullau sovint avisar, per nostra contentació. Rescrivint-nos fiablament del que voldreu façam per lo honor de vosaltres. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València, a VIIII dies d'abril de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a la honor de vosaltres bé apparellats.

107

1461, abril, 9.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia expresa al príncipe de Viana su deseo de concordia y reitera que la ciudad, por medio de sus embajadores, sigue trabajando para que sea reconocido por el rey como primogénito.

–AMV, *LM* 24, f. 67r **[LXXXIV]**.

Il·lustríssimo senyor:

De vostra grandíssima excel·lència havem reebut una letra, dada en la ciutat de Barchinona a XXVIII de març de l'any MCCCCLXI, ab la qual, responent a una nostra letra, nos signiffica

vostra gran senyoria haver haüt servey accepte de la nostra embaxada, e més de la causa d'aquella, offerint que per part de vostra excel·lència serà dat loch a tot lo condigne e degut servey de la magestat del senyor rey e benavenir vostre concernent. E per quant aquesta ciutat, així per la fidelitat innata per son orde a la preffata magestat e a la serenitat vostra deguda, per condecents medis no entén cessar e ab vigilància entendre en lo dit servey, e encara repòs del principat de Cathalunya, ab la qual unitat e bona freternitat conservar desijam, havem ferma sperança que, per intercessió virtuosa de vostra altesa, los actes seguits remediaran. E de vós, entre·ls altres, principalment se espera remey en los dits fets. Supplicam-vos, donchs, senyor, no cesseu continuar fins a·ffi desijat obtenir ço que ab la dita vostra letra scriviu, car per aquesta ciutat noves instruccions als embaxadors nostres són stades trameses a·ffi de obtenir de la magestat reyal lo per aquells supplicat, e en aquelles incessantment continuam. Nostre senyor Déus vulla lo[n]gament conservar vostre reyal stat e persona ab molta exaltació de unor[110] e glòria. Scrita en València, a VIIII° dies de abril de l'any MCCCCLX[I].

De vostra excel·lència humils e devots servidors, quis recomanen en gràcia e mercé vostra, los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

108

1461, abril, 9.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia, en respuesta a la carta de la reina, agradece sus esfuerzos por la concordia, la anima a seguir trabajando por conseguirla y le pide que siga informando sobre el curso de los acontecimientos.

–AMV, *LM* 24, ff. 67v-68v **[LXXXV]**.

Sereníssima senyora:

De vostra molt gran senyoria havem reebuda una letra, dada en Vilafranqua de Penedès a XXIII del present mes de març, ab la qual vostra celsitut nos certiffica lo stat ab què de present stan los affers del principat de Cathalunya, e com les persones representant aquell havien tramés a vostra altesa tres embaxadors, los quals de llur part vos havien supplicada volgués-seu detenir-vos en la dita vila de Vilafranqua per gran beneffici dels dits affers, donant-vos bons sentiments que aquells se conduhiran e portaran a bona conclusió, per servey de la magestat del senyor rey e vostre e de l'il·lustríssimo senyor príncep, repòs e beneffici de tots los regnes e terres de sa senyoria e del dit principat, car en açò se entenia ab summa dil·ligència; e que prestament vostra altesa sperava major embaxada, que havia a portar totes les coses de què se ha a praticar, per portar los dits affers a bona conclusió; e que açò no torbaria alguna novitat feta en Navarra per lo condestable de aquella, segons totes les dites coses e altres en la dita letra són pus largament explicades. Del qual avís e bon recort feyt per vostra molt gran senyoria a nosaltres havem a molta gràcia e mercé a vostra celsitut. E som stats molt contents e alegres que los dits affers reben bona e òbtima conclusió, repòs e tranquilitat, supplicant a vostra

110 *Sic*, por "honor".

altesa hi vulla treballar e no cansar-se, en manera que los dits affers prenguen repòs e assossech, per lo qual los altres regnes e terres súbdits a la magestat del senyor rey reposaran. E som certs que vostra virtut és tanta que, ab lo adjutori divinal, hi sabrà dar votiva e bona conclusió. Car no·s pot pensar que, puix vostra altesa hi té les mans, e la tanta virtut quanta habita en lo dit il·lustríssimo senyor príncep, non dega restar pacificació, concòrdia e repòs perpetual en los dits affers e així en totes les terres e regnes súbdits a la magestat del senyor rey; e ara és ja[111] hora que tantes virtuts, lo do de saviea e de saber que Déu ha en vosaltres possats, vostra excel·lència mostrant amor maternal al dit il·lustríssimo senyor príncep, e aquell a vostra celsitut amor e reverència fil·lial, mostrant lo amor que haveu a la conservació de la pàtria, parada tota ruÿna e desolació si per vosaltres no y és remeyat per mijà de concòrdia. Car, aprés lo divinal obsequi e demostració de vostres virtuts, serà guanyar los ànimos de tots los tres pobles e conservació de tots los regnes e terres de la preffata magestat, car les poques coses ab concòrdia crexen e les grans ab discòrdia se destroeixen. Supplicam-vos, per ço, humilment sia mercé de vostra molt gran senyoria voler entendre ab summa diligència e no cansat ànimo en prestament voler concordar les dites differències que per part del dit principat se deuen manifestar a vostra excel·lència; car, per semblant, nostres missatgers continuadament insten ab la preffata magestat que les dites differències prenguen breu fi e conclusió, e senyaladament que lo dit il·lustríssimo senyor príncep sia jurat per primogènit e exercesca les preheminències de primogenitura, segons volen nostres furs e privilegis. E de açò, ultra lo servir divinal e conservació de la pàtria, aquesta ciutat ho reputarà a singularíssima gràcia e mercé a vostra molt gran senyoria, la qual nostre senyor Déu vulla conservar en tota prosperitat. Encara haurem a molta gràcia que vostra excel·lència nos vulla sovint scriure e avisar de tot lo que·s seguirà e occorrerà en los dits affers. E a bé que d'aquesta matèria o quasi effecte d'aquella, per letra nostra de XXI del proppassat mes de març e altres, hajam scrit e supplicat vostra celsitut, encara, per lo gran desig que tenim, e no sens causa, de la votiva, pròspera e presta conclusió dels dits affers no cessarem d'escriure e solicitar molt sovint vostra excelència d'açò mateix, creents que aquella haurà per accepte nostre bon propòsit. Scrita en València a VIIII d'abril de l'any MCCCCLXI.

Senyora, de vostra magestat humils vassalls e servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

Aprés, senyora, d'escrita la present, e volent aquella cloure, havem reebut lo dia present altra letra vostra, de XXX de març proppassat, responent-nos a la dita nostra letra de XXI del mateix mes de març, ab interclusa del castellà d'Amposta scrita en Barchinona a XXVIIII del dit mes. De la qual dita vostra letra, senyora, e del contengut en aquella e en la dita interclusa, havem pres molta consolació. Nostre senyor Déus, per mercé sua, vulla obrir e dirigir lo coratge e ànimos de la preffata magestat, v[ost]re e del dit senyor príncep, e de tots aquells qui han càrrech dels affers, que menegen e tracten aquells per tal saludable e presta via que vinguen a la fi pròspera e molt desijada, e tal que se'n seguesca lahor e[112] glòria de nostre senyor Déus, honor e servey del dit senyor rey, vostre e encara del dit senyor príncep, repòs, beneffici e tranquilitat de tots los regnes e terres sotsmeses a la real corona, així com summament affectam. Tenim

111 Or.: "ha"

112 "e": se repite.

a molta gràcia, senyora, que axí vostra excel·lència nos vulla scriure e avisar sovint de totes les coses occorrents e succés dels dits affers. Supplicants-vos, encara, molt humilment que, demanants de gràcia special, que axí ho vulla continuar, per nostra gran contentació. Scrita *ut supra*.

109

1461, abril, 9.- Valencia.

Los jurats *de Valencia ordenan al* clavari *que pague las cantidades debidas a los tres individuos que fueron hasta Tortosa tras un hombre llamado Cervaces para obligarlo a volver a la ciudad, infructuosamente (vid. doc. núm. 102).*

–AMV, *CC* J-70, f. 67r.

Los jurats, *etc*. Pagats als honorables En Berthomeu Irles, a·N Francesch Bosch, perayres, e a·N Johan Azebro, argenter, ciutadans de la dita ciutat, dotze lliures, setze sous reyals, les quals los havem provehit pagar de la dita pecúnia comuna en la forma següent, és a saber: deu lliures, deu sous, per lur salari e treballs de set dies, a rahó de deu sous per cascun dia e per cascun d'ells, en los quals, de nostre manament, han vagat, anant, stant e tornant fins a Tortosa detràs un hom appellat En Cervaces, per fer-lo tornar a la present ciutat per certa causa assats urgent, lo qual fon atés a Tortosa e d'allí no fonch, en lur libertat, poder-lo fer tornar a la present ciutat; e II lliures, VI sous que han despés en certs actes e letres que feren fer e portaren dels pahers de Tortosa, fahents per la dita rahó, segons que de la dita provisió consta en actes de consells de la scrivania de la Sala de la present juraderia en kalandari de quatre del present e dejús scrit mes d'abril, on és larch contengut. E cobrats, *etc*. *Datum Valentie VIIII[a] die aprilis anno a nativitate Domini M[o]CCCC[o]LXI[o]*. Arnau Gostantí.

110

1461, abril, 14.- Valencia.

Jaume Garcia Aguilar, llegado a Valencia junto con el también embajador Pere Bou, informa al Consell *de lo hecho hasta entonces por la embajada, en cuyo nombre solicita órdenes sobre lo que se habría de hacer. La corporación acuerda que prosiga la misión diplomática en Cataluña, adonde viajarán los embajadores desde Zaragoza, salvo el racional Çaera, que volvería a la ciudad y sería sustituido por Lluís Johan.*

–AMV, *MC* 37, f. 67(a)r.

Essent axí congregat lo dit honorable consell, fon proposat per los honorables jurats que los magnífichs micer Jacme Garcia Aguilar e En Pere Bou eren venguts del senyor rey, los quals a sa majestat eren trameses per embaxadors per la ciutat, ensemps ab los honorables e magnífichs En Guillem Mascó, En Guillem Çaera e micer Pere Amalrich, e aquells eren tornats, de concòrdia dels dits lurs companyons e coembaxadors, per algunes coses necessàries, les quals aquells dirien e explicarien al dit honorable consell largament.[113]

113 Al margen: "Relació feta per l'onorable micer Jacme Garcia de la tornada que havia fet ensemps ab En Pere Bou, del senyor rey".

E de·ffet lo dit magnífich micer Jacme Garcia dix e explicà que bé sabia lo dit honorable consell com, entesa per aquell la detenció de la persona de l'il·lustríssim senyor príncep en la ciutat de Leyda, e aprés portat al castell de Morella, havia proveït e delliberat esser feta e tramesa embaxada a la dita sacra majestat per suplicar aquella, per part de la dita ciutat, de algunes coses, e senyaladament, segons era contengut en lurs instruccions, que a sa senyoria plagués voler delliurar de la dita detenció lo dit il·lustríssimo senyor príncep, e axí mateix li plagués insignir, decorar e intitular aquell de la primogenitura, la qual, axí per ley divinal com natural e humanal, li pertanyia, ab totes aquelles honors, preheminències e regalies que, segons furs e privilegis del regne, a primogènit pertanyien, e segons la casa d'Aragó bé e sanctament havia acostumat d'ací atràs; e rahonat tot lo discurs per aquells fet des que partiren de la dita ciutat de València fins que foren en la ciutat de Çaragoça, e com havien fet reverència a la dita sacra majestat, per la qual eren stats reebuts molt graciosament e bé, e l'havien supplicat una e moltes vegades de les dites coses, e senyaladament de la dita primogenitura, ab les mellors e pus pertinents paraules, fonaments e suasions que·ls havían occorregut, e tals com la cosa requeria, e encara d'algunes provisions necessàries e útils a la dita ciutat; e comunicat ab sa senyoria de moltes coses, les quals molt estesament e·xplícita dix e rahonà al dit honorable consell. Als quals lo dit senyor, ab bona cara e molt alegra, e ab bona humanitat, los havia respost, tant quant s'esguardava a la primogenitura del dit il·lustríssim senyor príncep, son fill, era molt content e·ls ho promés de paraula, emperò, que no era de opinió que sols a supplicació de la ciutat de València ho faés, perquè no seria servey seu ni bonament dels affers que tenia entre mans, de gran importància; emperò, que, quant fos disposició e temps de fer-ho, volia que y entrevenguessen tots sos regnes e terres, e senyaladament los regnes d'Aragó, de València e principat de Cathalunya; e en aquella sahó la sua senyoria era contenta e offeria avisar e convocar ab temps la present ciutat a fi que·s fes e seguís la cosa en presència e concòrdia de tots; e, faent lo contrari, crehia aprofitaria molt poch; e que per ara restàs aquest fet a major delliberació. Quant al delliurament de la persona de l'il·lustríssim senyor príncep, notori era a tot lo món com era delliure e restituït en sa plena libertat, e axí mateix com los havia atorgat totes les provisions de les quals era stat supplicat per part de la dita ciutat. Per les quals rahons era stat delliberat lla, entre ells, esser trameses a la dita ciutat lo dit magnífich En Pere Bou e a ell, segons dit és, notificava, donchs, les dites coses a l'honorable consell, lo qual delliberàs què era faedor, car tot lo que per aquell seria manat, ordenat e proveït, eren apparellats fer e enseguir ab bona e prompta voluntat. E lo dit honorable consell, hoÿda la dita proposició, en veu de l'onorable En Loís de Cruÿlles, altre dels dits honorables jurats, los regracià molt lo que per part de la dita ciutat havien fet e treballat ab molta elegància, virtut e prudència. E, exhigits los vots de tots, lo honorable consell provehí, stablí e ordenà que, per beneffici de tota la terra e repòs de tots los regnes e terres sotsmeses a la real corona d'Aragó, que los dits mateixs embaxadors, continuants lur embaxada, anassen e fossen trameses a la molt alta senyora reyna, que·s trobava en Vilafranqua de Penedès, a l'il·lustríssim senyor príncep, qui·s trobava en Barchinona, e a Cathalunya, ensemps ab lo dit honorable En Loís de Cruÿlles, al qual lo honorable consell lo·n pregava molt, per comunicar ab aquells e tractar e concordar, si a nostre Senyor serà plasent, les differències que entre aquells eren. Per tal, emperò, com lo honorable En Guillem Çaera, segons dit és, era hun dels dits embaxadors, lo qual plauria bé a l'honorable consell anàs en la dita embaxada, per sa bona sufficiència, ab los altres, mas, per la gran fretura que ací fahia en molts

affers de la ciutat, e senyaladament en lo temps corrent, en lo qual convenia de necessitat vendre les imposicions, e liquidar e examinar los comptes dels clavaris, qui s'han a dar e cloure lurs claveries ans de Cinquagesma, elegiren en loch de aquell, per embaxador, lo honorable En Loís Johan, ciutadan de la dita ciutat, present e acceptant, e que, per les dites rahons, fos scrit al dit honorable En Guillem Çaera se'n tornàs, e als altres embaxadors que eren en Çaragoça fossen notificades, per correu e letra lur, totes les dites coses, perquè les sentissen, e sabessen què devien fer.

111

1461, abril, 16.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia, informado por Jaume Garcia Aguilar y Pere Bou de los pormenores de la embajada, agradece a los componentes de esta su gestión y súplicas al rey para el reconocimiento de Carlos como primogénito, objetivo en el que la ciudad se reafirma, y les comunica el acuerdo del Consell *de que partan de Zaragoza hacia Cataluña para proseguir allí la misión diplomática.*

–AMV, *LM* 24, ff. 69r-71r **[LXXXVII]**.

Als molt magníffichs e de gran providència senyors los embaxadors de la ciutat de València.

Molt magníffichs e savis senyors: Vostra letra de VII del corrent e dejús scrit mes havem reebuda, per los magníffichs micer Jacme Garcia, En Pere Bou, commissatgers e companyons vostres. E, oÿda, en virtut de la creença en la dita letra contenguda, la relació feta per los dits missatgers, en lo concell de cambra, de tots los actes e rahonaments fets per vosaltres cinch ab la magestat del molt alt senyor rey, e vist lo que la sua magestat à offert e promés a vosaltres, representants aquesta insigne ciutat, sobre la petició de la primogenitura del senyor príncep e intitulació de aquell, tant és stat accepte lo que vosaltres haveu fet e praticat en los dits fets que·ns ha paregut se devia fer relació per los dits vostres conmissatgers dels dits fets en lo concell general de la dita ciutat, ab la discreció, emperò, que era necessària, ço ommetent-se algunes coses no dignes de refferir en lo dit concell. E axí és stat fet, car en lo dia de yr fonch celebrat concell general, en lo qual, feta relació de tots los dits fets per vosaltres menejats e del que obtés haveu de la preffata magestat, són stades per lo dit concell general les delliberacions e conclusions infrasegüents. Primerament, que tot lo concell ha haüt gran contentament e consolació de tot lo que vosaltres haveu fet e us han comendat, de molta virtut diligència e prudència; e, encara, us han regraciat lo que fet haveu, ab moltes bones paraules, segons que·s mereix per vostre virtuós obrar. Segonament, han delliberat e han per bo que per vosaltres no sien fetes supplicacions en scrits a la preffata magestat, ni sien posades scriptures algunes o fets altres rahonaments a les LXXII persones representants la cort d'Aragó ni als jurats o concell de Çaragoça, segons que us havíem scrit ab les últimes instruccions, ans vol tot lo dit concell que cessen en fer los dits actes, car seria fatigar la magestat del senyor rey d'escriptures supèrflues, puix han vist e veen la sua bona intenció e voluntat, e de[s]igen servir la sua magestat e no enujarla. E per ço, tot lo concell vol e ordena que vosaltres comuniqueu ab lo dit senyor e li digau com són passats tots aquests fets. És ver que deveu dir al dit senyor, per major beneffici dels fets, que, jatssia lo dit concell, oÿda la dessús dita relació dels dits vostres conmissatgers, sia stat content

que cessen les dites supplicacions que·s devien donar en scrits, emperò, que açò se és obtés ab molta difficultat e treballs, servant algunes pràtiques de induccions e persuasions, que y són stades fetes axí particularment e en secret al[s] concellers, com encara públicament en lo dit concell, axí per los dits conmissatgers vostres com per altres persones affectades al servir de la sua magestat. E, finalment, confiant lo dit concell de la offerta per lo dit senyor rey a vosaltres feta, de intitular lo senyor príncep en primogènit, la qual offerta vosaltres li reffermareu, continuant les dites supplicacions, de paraula tots temps, dient-li que aquesta ciutat persevera en la dita supplicació e que haurà a gràcia a la sua magestat prestament deduexca a execució la sua offerta e delliberació, e que, per servici de la sua magestat, no li volen posar alguna scriptura a present puix a·quella és vist esser cosa desplasent usar la ciutat de les dites supplicacions en scrits, segons que les magnifficències vostres als effectes dessús dits[114] poran o sabran dir, ho explicar a la preffata magestat ab paraules pertinents. E per ço ho remetem tot a les prudències vostres. Tercerament, és stat delliberat en lo dit concell que, puix la delliberació de la dita magestat en nomenar e publicar lo dit senyor príncep en primogènit no·s pot deduhir a execució a present per les differències que són entre la magestat dessús dita e los catalans, e per ço sia necessari treballar e intercedir en les dites differències, per gran servici de la dita magestat e beneffici de tots sos regnes e terres, la qual intercessió deu fer aquesta la qual sens dubte serà e és accepta a totes les parts; e per semblant, sia cosa molt rahonable que lo senyor príncep sia visitat per aquesta ciutat, per embaxada solemne, per supplicar e exortar la sua senyoria vulla entendre en concordar les dites differències, e que, encara, de aquelles sia comunicat ab los cathalans, als quals era stat scrit per aquesta ciutat que trametria embaxadors al dit senyor e aprés als dits cathalans; per tots los dits respectes, e altres que no curam recitar, és stat delliberat que vosaltes, senyors En Guillem Mascó e micer Pere Amalrich, e los magníffichs En Luís Cruïlles, En Luís Johan e los dos companyons e commissatgers vostres, tots sis, aneu en Cathalunya per comunicar, axí ab la il·lustríssima senyora reyna e ab lo senyor príncep com ab los cathalans, ab les instruccions que aprés vos seran ordenades. E perquè volem que, ab lo menys treball que sia possible, en aquest regne de València tots sis vos ajusteu en un loch, e, axí ajustats, entreu en Cathalunya, havem ordenat que vosaltres, dessús dits En Guillem Mascó e micer Pere Amalrich, parteixeu d'aquí lo pus prest que us sia possible, fent en la via de Trahiguera, e siau en la dita vila en tota manera almenys a XXVI del corrent e dejús scrit mes, a la qual jornada de tot cert seran junts aquí, en la dita vila, los dessús dits quatre companyons e conmissatgers vostres, perquè d'aquí avant tots sis continueu vostre bon viatge, e axí us pregam ho vullau fer. E a vós, magníffich En Guillem Çaera, scrivim que és nostra intenció e voluntat vos ne torneu a la present ciutat, e d'açò us pregam molt affectuosament per quant vós sabeu bé és cosa molt necessària al beneffici d'aquesta ciutat que us trobeu present e siau en lo ordenar, examinar e cloure los comptes de les claveries, lo[s] quals se han a cloure, ab sagrament per nosaltres e per vós prestat, ans de Cinquagesma, e sens la intervenció vostra bonament no·s porien cloure. Encara sou molt més necessari per rahó de les vendes que·s deuen fer dels capítols de les imposicions d'aquesta ciutat, les quals se deuen contractar e finar dins lo dit temps. Plàcia-us, donchs, per tant servir d'aquesta ciutat, no haver a congoxa lo que us scrivim, car certament no

114 "dessús dits": se repite.

hauríem feta la dita delliberació si flixar-nos podíem de la presència vostra. E a tots tres, senyors magníffichs, pregam vullau comunicar a la preffata magestat la dita delliberació que feta havem de trametre la dita embaxada en Cathalunya e los motius e rahons que·ns han mogut a fer aquella, ja dessús recitats, per la qual embaxada entenem fer gran servici al dit senyor e beneffici en los dits fets, perquè lo dit senyor reste bé edifficat de la dita embaxada e per malignes persones no li sia donat a entendre lo contrari. E confiam en nostre senyor Déus que, ab bona ajuda sua principalment, e, aprés, per intercessió de la il·lustríssima senyora reyna e de l'il·lustríssimo senyor príncep, ab los treballs e indústria vostres nos farà dignes de esser participants e ajudants en tota bona concòrdia, e reportarem honor e glòria per aquesta ciutat.

Més avant vos signifficam com ací havem vista una letra que scriu En Dalmau de Ribes, batle de la vila d'Ayora, a la senyora comtessa de Castro, trellat de la qual interclús dins la present vos trametem. Perquè la dita letra conté matèria molt congoxosa, nos som ajustats los jurats de aquesta ciutat e los advocats ab los noble e magníffichs lo governador e batle general d'aquest regne e havem delliberat trametre una o dues persones al marquesat de Billena perquè aquells vegen quines gents de christians o moros se ajusten, e que de tot contínuament nos avisen a·ffi que puixam provehir lo que sia deffensió e beneffici d'aquest regne. E, entretant, scrivim a vostres magnifficències perquè la dita letra comuniqueu a la preffata magestat, e supplicareu aquella vulla proveyr en los dits fets, per assossech dels pobles d'aquest regne. Car, venints les dites gents de moros de les parts propinqües d'aquest regne, se dóna gran comoció als qui volen moure inconvenients en aquell; e los moros ne prenén los uns moviment los altres terror, és cosa molt perillosa en aquest regne. Del que·s seguirà, sa magestat serà contínuament avisada. E per totes les dites coses trametrem una letra de creença, dreçada a la magestat dessús dita, en virtut de la qual li explicareu lo que dit és. E més, havem delliberat que aquí residexca contínuament ab la dita magestat una persona disposta per solicitar lo dit senyor dels fets de la dita ciutat e per avisar a nosaltres contínuament del que seguirà. E d'açò havem donat càrrech special al magníffich mossén Johan Olzina, lo qual, per contemplació d'aquesta ciutat, ne ha pres càrrech e serà prestament aquí. Sobre los affers del qual, e del magníffich son pare, vos havem tramés un capítol ab les últimes instruccions. Pregam-vos molt que, si ja executat, no haureu lo contengut en lo dit capítol; si no, que ab molta affecció ho façau e deduexcau per obra presta, per modo que faça fruyt, donant a entendre a la sua magestat que aquesta ciutat, per bones consideracions, haurà a molta gràcia que aquells sien bé e favorablament tractats en llur justícia. D'altra part, lo dit mossén Johan Olzina ha pres càrrech de avisar-nos de totes les coses occorrents en Çaragoça al temps que us trobareu en Cathalunya, per què és necessari vos entengau ab ell. Encara us pregam vullau haver a memòria de donar bona e presta expedició en la revocació que obtenguda és stada per part d'aquesta ciutat, per mijà de vosaltres, de la provisió desaforada obtenguda per part de don Hugo de Cardona. Trellat, si us plaurà, de trametre-la·ns com pus prest serà possible. E tinga nostre senyor Déus vostres magníffiques persones en sa contínua guarda e protecció. Scrita en València a XVI dies d'abril de l'any MCCCCLXI.

Los justícia, jurats e concell de la ciutat de València, a vostra honor apparellats.

112

1461, abril, 16.- Valencia.

Carta del gobierno municipal de Valencia a Juan II, a quien piden que dé crédito a las palabras de los embajadores de la ciudad.

–AMV, *LM* 24, f. 71r **[LXXXVIII]**.

A la sacra magestat de nostre senyor lo rey.

Sereníssimo senyor:

Sobre algunes coses que de nou han occorregut havem informat stesament, per letres nostres, los embaxadors d'aquesta vostra ciutat residents en vostra cort; sia mercé vostra los vulla donar plena fe e creença, quant a nostres pròpries persones. E haurem-ho a gràcia singular de vostra magestat, la qual nostre senyor Déus, per sa infinita clemència, vulla longament conservar ab molta exaltació de honor e glòria. Scrita en València, a XVI dies d'abril de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra magestat humils vassalls e servidors, qui·s comanen en gràcia e mercé vostra, los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

113

[1461], abril, 16.- Barcelona.

Jaume Pellicer comunica a los jurats *de Valencia que él y Francesc Berenguer de Blanes habían puesto en manos del príncipe su misiva, tal como les pidieron, y que este la leyó con atención. Asegura que don Carlos estaba agradecido por la buena voluntad que manifestaban hacia su causa, y aconseja que escriban asiduamente al primogénito de lo que sucedía en la ciudad.*

–AMV, *LM* 24, f. 71v **[XCI]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors, e cars com a pares, los jurats de la ciutat de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors, cars com a pares: Arribà vostre correu, ab vostres letres de VIIII° del present mes fetes, lo dilluns a deu hores de nit. E perquè foren detengudes en la Diputació, fins en lo següent jorn, que teníem XIIII del dit mes, no les haguí fins a les VIII hores ans de migjorn. E de·ffet doní les letres. E les del senyor primogènit donam En Francesch Berenguer de Blanes e yo a sa senyoria. Les quals, jatsia stigués enujós per certa medecina [que] havia pres,[115] legí ab attenció. A les quals no respon perquè no és stat molt necessari, ne ha haüda opportunitat, per la occupació de occorrents negocis; però, siau certs que sa senyoria vos regracia molt les bones voluntats que teniu, e més la prossequció de lo que haveu començat. E en perseverar no és mester persuadir-vos perquè la voluntat hi haveu gran, e la providència és molt major. Fins al present no ha noves algunes, sinó que aquests senyors cathalans speren de dia en dia haver resposta de les coses que, per mijà de la senyora reyna, demanen a la magestat del senyor rey; e, per millor conduhir-se, creu la dita senyora les hirà en persona a tractar e conferir ab la preffata magestat. Del que serà, sereu aprés per mi avisats. Una cosa vos

115 "pres": se repite.

prech: siau attents a scriure e avisar sovint, de les coses occorrents a aquexa ciutat, al senyor primogènit, que certament lo·n complaureu e servireu molt. E en tot lo que yo us poré servir, só sempre prest a vostra ordinació. E a vosaltres me coman. De Barchinona, a XVI d'abril.

A tota vostra ordinació e servir ben prest, Jacme Pellicer.[116]

114

1461, abril, 17.- Valencia.

La comisión municipal encargada de controlar la deuda aprueba cargar censos por valor de diez mil sueldos, dinero destinado a los embajadores enviados a Cataluña.

–AMV, *MC* 37, f. 68(a)r

Item prestaren lur assentiment de poder esser carregats deu mília sous per obs dels embaxadors novament elets trametedors per la dita ciutat a la senyora reyna e al senyor príncep e altres parts de Catalunya.

115

1461, abril, 18.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia informa a la reina Juana Enríquez de la partida próxima de seis embajadores de la ciudad hacia Cataluña, que se entrevistarían con ella, con el príncipe y con las autoridades del principado.

–AMV, *LM* 24, f. 71r **[LXXXIX]**.

Sereníssima senyora:

Lo concell general d'aquesta ciutat, pensant com porà procurar algun beneffici en los affers occorrents, de tanta importància, no planyent treballs e despeses, de·ffet ha elet missatgers sis notables persones, de gran sapiència e virtut, los quals partran molt prestament d'ací, Déus volent, e faran dreta via a vostra excel·lència, e aprés a l'il·lustríssimo senyor príncep e al principat de Cathalunya. Havem ferma sperança en lo adjutori divinal, qui veu nostre bon propòsit e sana intenció, los endreçarà per tal forma en llurs actes que se'n seguirà glòria e lahor a nostre senyor Déus, honor e servey a la magestat del senyor rey, e vostre, e del dit senyor príncep, e encara beneffici a tota la cosa pública d'ací avant. Déus omnipotent vulla conservar vostra reyal persona ab molta exaltació de honor e glòria. Scrita en València[117] a XVIII d'abril de l'any MCCCCLXI.

Senyor[a], de vostra gran excel·lència humils vassalls e servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

116 Anotado bajo el texto: "*Recepta XXIª aprilis anno MºCCCCLXIº*".

117 "Scrita en València": se repite.

116

1461, abril, 18.- Valencia.

Carta de contenido similar a la anterior, dirigida al príncipe de Viana.

–AMV, *LM* 24, f. 71r **[XC]**.

Il·lustríssimo e molt virtuós senyor.

Lo concell general d'aquesta ciutat, pensant com porà procurar algun beneffici en los affers occorrents, de tanta importància, no planyent treballs e despeses, de·ffet ha elet missatgers sis notables persones, de gran sapiència e virtut, los quals molt prestament partran d'ací, Déus volent, e faran dreta via a la il·lustríssima senyora reyna, e aprés a vostra gran excel·lència e al principat de Cathalunya. Havem ferma speransa, *etc. Ut supra usque* d'ací avant. Déus omnipotent vulla conservar vostra reyal persona ab compliment de tots bons desigs. Scrita en València a XVIII d'abril de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra gran excel·lència humils e devots servidors, qui·s comanen en gràcia e mercé vostra, los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

117

1461, abril, 20.- Vilafranca del Penedès.

La reina Juana Enríquez da cuenta a los jurats *de Valencia de que, tras entrevistarse con una delegación de doce personas del principado, se dispone a emprender viaje para informar al rey de las negociaciones. Ha escrito extensamente sobre el asunto al gobernador y al* batle general *del reino, que les informarán en su nombre.*

–AMV, *LM* 24, f. 73r **[XCVI]**.

Als ben amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València.

La reyna.

Pròmens ben amats e feels n[ost]res: Perquè siau certs de ço que a present occorre de les parts deçà, vos certifficam com dissabte proppassat, a la nit, vingueren a aquesta villa, a nós tramesos per los diputats de Cathalunya e congregats en Barchinona, nou missatgers, en los quals són venguts lo reverent arquebisbe de Tarragona e venerable bisbe de Barchinona, egregi e magníffichs comte de Prades e vizconte d'Illa, ben amats nostres, e tres que ja staven ací ab nós. Tots dotze, ayr digmenge portaren certes respostes de les coses que·s són praticades entre nós e ells, ab les quals nós, demà, si plaurà a Déu, entenem partir la via del rey, mon senyor, per supplicar la magestat sua de ço que·s sguarda a la bona conclusió del[s] affers. E havem ferma speransa per sa magestat no restarà de·ffer lo degut e convenient, al servey de nostre senyor Déu e seu, beneffici e repòs de sa casa e de sos reynes e terres. De les dites coses pus stesament vos parlaran los noble, magníffichs e ben amats concellers nostres lo governador e batle general d'aqueix regne, als quals e a qualsevol d'ells en ço que us diran de nostra part donareu fe e creença, com a nostra pròpria[118] persona. Certifficants-vos que nós havem voluntat, en quant

118 Or.: "pròpries"

porem, de treballar en tot repòs e beneffici dels dits affers, axí com si a salvar-nos ne hagués-sem, e axí com fins ací efficacíssimament ho havem fet e procurat. Data en Vilafranqua de Penedès a XX d'abril de l'any MCCCCLXI. La reyna.

118

1461, abril, 20.- Valencia.

Requerido el Consell *de Valencia por los* jurats *a pronunciarse sobre la forma de relacionarse el gobierno municipal con los miembros de la segunda embajada, acuerda que se proceda del modo establecido para la primera, puesto que era continuación de ella.*

–AMV, *MC* 37, f. 69(a)r-v.

Essent axí congregat lo dit honorable consell, fon proposat per los honorables jurats que no ignorava aquell com en lo precedent consell era stada feta elecció de embaxadors trametedors a la senyora reyna, al senyor príncep e a Cathalunya, als quals era necessari, per los affers que occorreran, fer e ordenar instruccions e altres coses expedients, per tal que, instruïts sufficientment, sàpien què deuran fer. Axí mateix era necessari, a les coses de què consultaran e scriuran, occorrents a ells en la matèria, satisfer e respondre d'ací, si·ls parria açò fos comunicat als del consell ja elets per consellers e assistents als dits honorables jurats, o què és lo que parrà esser faedor a l'honorable consell. Proposaven-ho a aquell, que·n fes lo que li plagués. E lo dit honorable consell, hoÿda la dita proposició e haüd rahonament sobre les dites coses, attenent que la embaxada novament eleta era continuació de la primera, proveí e ordenà que totes aquestes coses resten segons la primera embaxada, ço és, que los ja elets resten assistents e consellers en totes les coses occorrents a la dita embaxada, per no ajustar tots dies consell general e tediar aquell; e si mester serà anar la dita embaxada, o part de aquella, al senyor rey lla on serà, e als aragoneses e altres parts, o si serà necessari e expedient diminuir dels dits consellers ja elets o diminuir d'aquells, e si seran costrets ab jurament de tenir secretes les coses, delliberades o no, finalment, tots los affers de la dita nova embaxada e prosecució de aquella lo dit honorable consell reemés als honorables jurats e consellers de aquells.

119

1461, abril, 20.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia ordena pagar al embajador Jaume Garcia Aguilar el salario de cuarenta y tres días, desde el 1 de marzo, fecha de su partida, hasta el 13 de abril, día de su retorno, y otras cantidades relacionadas con gastos durante la embajada.

–AMV, *MC* 37, ff. 69(a)v-70(a)r.

Die lune predicta, vicesima aprilis anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo. Los honorables En Johan de Montpalau, En Loís Cruÿlles, En Francesch Valleriola e En Galeàs Johan, quatre dels honorables jurats en l'any present de la ciutat de València, en cambra de consell secret justats, presents los honorables En Loís Blanch, lochtinent de racional, e N'Ambròs Alegret, síndich, proveïren que a l'honorable micer Jacme Garcia Aguilar, hun dels

missatgers elets per lo honorable consell de la dita ciutat e trameses al senyor rey, sia pagat son salari a rahó de tres florins per cascun dia, de quaranta tres dies que vacà en la dita embaxada, comptats del primer dia del mes de març propassat, que partiren de la present ciutat, tro a XIII del present mes d'abril, que tornaren a la dita ciutat lo dit micer Jacme e lo honorable En Pere Bou. E més, sien pagats al dit micer Jacme tot ço que, per certificació de l'honorable racional, serà atrobat aquell deure haver e cobrar de la dita ciutat per causa de la dita embaxada, faent-li compte del que haurà reebut per rahó de aquella.

Item, d'altra part, los dits honorables jurats, presents los dits lochtinent de racional e síndich, proveïren que al dit honorable micer Jacme Garcia Aguilar sien pagades de les peccúnies comunes huyt lliures deeset sous, VIII diners, a ell degudes e deguts per algunes despeses extraordinàries per ell fetes necessàriament per rahó e causa de la dita embaxada.

Testimonis, En Johan de la Torre e En Francesch Remolins, verguers dels dits honorables jurats.

120

1461, abril, 21.- Valencia.

Los jurats *de Valencia ordenan al* clavari *municipal el pago de las cantidades debidas al embajador* misser *Jaume Garcia Aguilar.*

–AMV, *CC* J-70, f. 67r-v.

Los jurats, *etc*. Pagats, o fets compliment ab ço que bestret havets d'aquesta rahó, a l'honrat micer Jacme Garcia, doctor en leys, hu dels advocats ordinaris de la dita ciutat, cent vint lliures, XIe sous, quatre diners reyals, a ell degudes per rahó de una missatgeria que, precedent ordinació de l'honorable consell de la dita ciutat, ha fet, ensemps ab los honorables En Guillem Mascó, En Guillem Çaera, En Pere Bou, micer Pere Amalrich, al senyor rey, resident en la ciutat de Çaragoça, per fets e negocis molt urgents rechauents en gran pacificació de tots los tres regnes, e en concòrdia del dit senyor e del príncep, fill seu e primogènit d'Aragó, és saber: LXX lliures, XVIIII° sous, per son salari de XXXXIII dies, a rahó de XXXIII sous per cascun dia, començats lo primer dia de març e finits a XIII del present e dejús scrit mes de abril. *Item*, per salari de una adzembla acostumada donar a cascun missatger exint fora del regne: VIII lliures, XII sous, a rahó de quatre sous lo dia, dels dits XXXXIII dies. *Item*, sis lliures per forrar e borrar les celles. *Item*, a mossén Domingo Decho, secretari del senyor rey, per dret de sagell de moltes e diverses letres e provisions: set lliures, V sous, VIIII diners. *Item*, quatre lliures, huyt sous, VIII diners, per bestreta que féu a hun correu que los embaxadors trameteren a la dita ciutat. *Item*, III lliures, V sous que donà a Nadal, correu que tramés la ciutat als dits embaxadors. *Item*, a mossén Oliet, secretari del dit senyor rey, per una letra closa que lo dit senyor féu a nosaltres: X sous, VII diners. *Item*, per certa empara que los dits embaxador[s] feren, que no ixqués algun sobresehiment o guiatge contra fur: II sous. *Item*, als porters del dit senyor: III lliures. *Item*, als uxers: VI lliures. *Item*, a hun tamborino: X sous. *Item*, als jutglars de la ciutat de Çaragoça: I lliura. E per certes despeses que lo dit micer Jacme ha convengut fer, extraordinàries, per manament verbal nostre, rechaents en gran honor e útil de la dita ciutat e regne: VIII lliures, XVII sous, IIII diners. Segons que de totes les dites coses lo dit honorable micer Jacme Garcia ha

donat compte per menut a l'honorable racional de la dita ciutat, lo qual, summat e verificat, roman conservat en l'archiu del seu offici. E axí·n som stats per aquell certificats ab son albarà dreçat al scrivà de la Sala. E cobrats *etc*. *Datum Valentie XXI die aprilis anno a nativitate Domini M°CCCCLXI°*. Francesch Miró de Valleriol·la.

121

1461, abril, 21.- Valencia.

Los jurats *de Valencia ordenan al* clavari *municipal el pago de las cantidades debidas al embajador Pere Bou, que había partido el 1 de marzo y vuelto el 13 de abril.*

–AMV, *CC* J-70, f. 67v.

Los jurats, *etc*. Pagats, o fets compliment ab ço que bestret havets d'aquesta rahó, a l'honorable En Pere Bou, conciutadà nostre, noranta quatre lliures, huyt sous, quatre dinés reyals, a ell degudes per rahó de una missatgeria que, precedent ordinació de l'honorable consell de la dita ciutat, ha fet, ensemps ab los honorables En Guillem Mascó, En Guillem Çaera, micer Jacme Garcia, micer Pere Amalrich, al senyor rey, resident en la ciutat de Çaragoça, per fets e negocis molt urgents rachaents en gran pascificació de tots los tres regnes e en concòrdia del dit senyor rey e del príncep, fill seu e primogènit de Aragó, és saber: LXX lliures, XVIIII sous, per son salari de XXXXIII dies, a rahó de XXXIII sous per cascun dia, començats lo primer dia de març e finits a XIII del present e e (*sic*) dejús scrit mes d'abril. *Item*, VIII lliures, XIIe sous per salari de un·adzembla, acostumada donar a cascun missatger exint fora lo regne, a rahó de quatre sous per cascun dia, dels dits XXXXIII dies. *Item*, sis lliures per forrar e borrar les celles. E VIII lliures, XVII sous, quatre dinés per certes despeses que al dit En Pere Bou ha convengut fer, extraordinàries, per manament verbal de nosaltres, rechaents en gran honor de la dita ciutat e regne. Segons que de totes les dites coses lo dit honorable En Pere Bou ha donat compte per menut a l'honorable regent de racional de la dita ciutat, lo qual, summat e verificat, roman conservat en l'archiu del seu offici. E axí·n som stats per aquell certificats ab son albarà dreçat al scrivà de la Sala. E cobrats, *etc*. *Datum Valentie XXI^{a} die aprilis anno a nativitate Domini M°CCCCLXI°*. Francesch Miró de Valleriol·la.

122

1461, mayo, 2.- Valencia.

Los jurats *de Valencia ordenan al* clavari *municipal el pago de las cantidades debidas al* racional, *Guillem Çaera, por su actuación como embajador de la ciudad entre los días 1 de marzo y 27 de abril.*

–AMV, *CC* J-70, f. 68r

Los jurats, *etc*. Pagats, o fets compliment ab ço que bestret havets d'aquesta rahó, a l'honorable En Guillem Çaera, racional de la dita ciutat, cent vint quatre lliures, quinze sous reyals, a ell degudes per rahó de una missatgeria que, precedent ordinació de l'honorable consell celebrat en la Sala de la dita ciutat, ha fet, ensemps ab los honorables En Guillem Mascó, donzell, micer Jacme Garcia, En Pere Bou, micer Pere Amalrich, al senyor rey, resident en la ciutat de Sa-

ragoça, per fets e negocis molt urgents racahents en gran passificació de tots los tres regnes e en concòrdia del dit senyor rey e del príncep, fill seu e primogènit de Aragó, e en altres coses necessàries al passífich de la ciutat e regne, és saber: LXXXXIIII lliures, hun sou, per son salari de LVIII dies, a rahó de XXXIII sous per cascun dia, començats lo primer dia de març e finits a XXVII de abrill proppassat, en los quals ha vagat, anant, stant e tornant en la dita missatgeria. *Item*, XIe lliures, huyt sous, per salari de un·adzembla acostumada donar a cascun missatger exint fora lo regne, a rahó de quatre sous per cascun dels dits LVIII dies. *Item*, sis lliures per forrar e borrar les celles. E XIII lliures, VI sous, per certes despeses que li ha convengut fer, extraordinàries, per manament verbal nostre, rechaents en gran honor e útil de la dita ciutat e regne, segons que de totes les dites coses és stat donat compte per menut, lo qual, summat e verificat, roman en l'archiu del seu offici. E axí·n som stats per aquell certificats ab son albarà dreçat al scrivà de la Sala. E cobrats, *etc*. *Datum Valentie secunda die madii anno a nativitate Domini M^{o}CCCCLXI^{o}*. Johan de Monpalau.

123

1461, abril, 22.- Valencia.

El gobierno municipal acuerda que el clavari *haga entrega y reparto, entre los embajadores enviados al rey y* verguers *acompañantes, de los doce mil sueldos que fueron tomados de Antoni Miracle a finales del mes de febrero, y que distribuya entre cinco de ellos, que irán a Cataluña, los diez mil tomados de* misser *Miquel Dalmau y de la mujer de Joan de Bonastre.*

–AMV, *MC* 37, f. 70(a)r.

Die mercurii vicesima secunda predictorum mensis et anni, los honorables En Francesch Valleriola, En Galeàs Johan e N'Arnau Constantí, tres dels honorables jurats en l'any present, justats en lo archiu de l'honorable racional, presents los honorables En Loís Blanch, regent lo offici de racional per absència de aquell, e lo síndich, proveïren que, dels dotze mília sous que foren preses en la fi del mes de febrer propassat de l'honorable N'Anthoni Miracle per obs dels embaxadors lavors elets al senyor rey, sien donats a cascú dels dits embaxadors, que són los honorable En Guillem Mascó, En Loís Cruÿlles, En Guillem Çaera, micer Jacme Garcia, En Pere Bou e micer Pere Amalrich, noranta set lliures deu sous; e a·N Pere Valero e En Berthomeu Just, verguers, a cascun d'ells, set lliures deu sous, que sumen totes les dites quantitats los dits dotze mília sous. És veritat que aquesta provisió se deguera fer a la partida dels dits embaxadors, que partiren lo primer dia de març propassat o abans, e no·s féu per la presta e cuytada partida d'aquells. Dien, emperò, e són çerts que los dits dotze mília sous foren lavors pagats als damunt nomenats en la dita manera, e per aquells reebuts, per què lo dit clavari tendrà son compte a cascun dels dessús nomenats segons orde de la sua claveria.

Item, proveïren més, que los deu mília sous que ara són stats preses per obs de la novella embaxada a la senyora reyna, al senyor príncep, a Cathalunya e altres parts, ço és, de micer Miquel Dalmau cinch mília sous, e de la muller de mossén Johan de Bonastre altres cinch mília sous, sien liurats per lo dit clavari comú, ço és, a l'honorable En Guillem Mascó dos mília, a l'honorable micer Jacme Garcia altres dos mília sous, a l'honorable En Pere Bou altres dos mília sous, a l'honorable En Loís Johan altres dos mília sous, e a l'honorable micer Pere Amalrich al-

tres dos mília sous. E a l'honorable En Loís Cruÿlles no proveïren esser donada cosa alguna per tal com en la primera embaxada havia reebut noranta set lliures deu sous e, per cert accident de sa persona, no havia complit lo viatge, ans se n'era tornat forçadament del loch de Cabanes. E que lo dit clavari tinga compte als dits embaxadors del que dit és, per orde de la sua claveria.

Presents testimonis, En Jacme Gisquerol, notari, e En Martí Mariana, pellicer.

124

1461, abril, c. 24.- Valencia.

Instrucciones dadas por el gobierno municipal de Valencia a sus embajadores, que desde Zaragoza se habían de dirigir a Cataluña para entrevistarse con la reina, el príncipe de Viana y los dirigentes del principado.

–AMV, *LM* 24, ff. 8r-10r **[V]**.

Instruccions dels magníffichs e de gran providència senyors los justícia, jurats e concell de la ciutat de València, dreçades als magníffichs e molt savis En Guillem Mascó, En Luís Cruïlles, jurats, micer Jacme Garcia, En Luís Johan, En Pere Bou e micer Pere Amalrich, ciutadans de la dita ciutat, del que deuen dir, fer e explicar de part de la dita ciutat, axí a la il·lustríssima senyora reyna, il·lustríssimo senyor príncep e primogènit, com als cathalans e altres, segons daval se dirà.

Primerament, que los dits magníffichs embaxadors, si la il·lustríssima senyora reyna serà en la vila de Vilaffranqua de Penedès, que vagen e accedexquen a sa reyal senyoria, a la qual, precedents degudes e condignes reverència e recomendacions, li daran la letra de creença, supplicant-la que, puix virtuosament ha principiat la liberació del senyor príncep e primogènit, vulla continuar sia donat repòs en los fets del principat de Cathalunya, narrant ço que és stat fet per los dits magníffichs embaxadors ab la magestat reyal, a servey de nostre senyor Déus, lahor e glòria sua, e servici de la magestat reyal e del senyor príncep, e repòs dels vassalls e terres súbdits a la reyal corona de Aragó, per los quals obtenir-la supplicaran de la liberació del noble don Johan de Biamunt.

E aprés yran dreta via al dit senyor príncep e primogènit, al qual, axí mateix, sien fetes condignes reverència e recomendacions, explicant a sa senyoria lo effecte de llur embaxada. Aprés[119] li hauran donat la letra de creença e refferint la gran alegria e moltes festes celebrades en la ciutat de València, la qual primerament granment se era contristada de la sua detenció, remetent-ho a les perhícies, experhiències aprovades e grans intel·ligències dels magníffichs embaxadors, no oblidant-se, emperò, explicar la causa del principi de la embaxada, que fonch per la liberació del dit senyor príncep, qui no era en libertat quant partí la dita embaxada ne·s sabia si degués axí prest delliurar, e per entendre, axí com és stat fet, ab sol·lícites supplicacions e assídues, que lo dit senyor príncep fos jurat per primogènit e exercís tots los drets de primogenitura. La qual petició és stada primerament feta a supplicació de la ciutat de Valèn-

119 "aprés": se repite.

cia, signifficant al dit senyor príncep lo que ha succehit per la dita embaxada e ço que és stat obtés[120] de la magestat reyal per los dits magníffichs embaxadors.

Axí mateix, les letres de creença les quals la dita ciutat tramet a les persones eletes e deputades per lo insigne principat de Cathalunya e al concell aquell representants, e successivament als magníffichs concellers de la ciutat de Barchinona. Als quals, ultra les recomendacions condignes, diran ço que a llurs discrecions serà vist deure's explicar e dir, segons en lo temps passat han sabut e, fahent llur via, sentran e sabran, a lahor e glòria de nostre senyor Déus, servici de la magestat reyal e del dit senyor príncep e primogènit, beneffici e repòs dels súbdits e terres de la dita reyal corona, remetent-ho a llur discreció.

E per quant porà tal contingència de fet occórrer que seria necessari o expedient que los dits magníffichs embaxadors, o part de aquells, accedissen a la preffata magestat o a la il·lustríssima senyora reyna, o en altra part, per útil e beneffici de la causa de llur embaxada, que aquells tinguen, separadament o com benvist los serà, notifficant e incitant-los[121] ab bones e pertinents suasions e motius, que, ensemps ab ells, vullen fer part e instar e suplicar una e moltes vegades la preffata magestat sia mercé sua vulla intitular primogènit lo dit senyor príncep e permetre benignament que aquell use e exercexca tots sos drets, preeminències e regalies a primogenitura pertanyents, metent-los al davant e informant-los plenament e per extens de tot ço que en aquesta matèria ells han fet, instat e supplicat, axí al dit senyor rey com a la dita senyora reyna, si venguda serà, e que fer-se les dites coses és servey[122] de sa senyoria, e benefficar los fets, e de les respostes a ells fetes ja per la prefata magestat, per tal forma que, informats a ple de tot, les dites LXXII persones, jurats e consell de Çaragoça adereixquen ab ells, e tots ensemps ne suppliquen e requiren com se pertany de vassalls a rey e senyor. E açò lo pus prest que fer-se porà.

E si aquells seran contents de fer-ho axí ensemps ab ells, solicitaran que axí sia deduhit en effecte lo pus prest que sia possible. E han per bo que ells, ab tots los sobredits, usen de les dites supplicacions e instàncies al dit senyor rey a part, e aprés en lo seu plen concell, e tota hora les dites supplicacions instàncies e respostes del dit senyor rey sien fetes e dirigides en scrits, e request acte públich, perquè de totes les dites coses ne sia haüda memòria en sdevenidor, a tot descàrrech d'aquesta ciutat e perquè axí ho requiren affers de tanta importància.

E si per ventura les dites LXXII persones, jurats e concell de Çaragoça no acceptaven o no volien annuhir al que dit és, ço que no podem creure, en tal cas volem que en scrits los sien fets requesta copiosa e protest per vosaltres, deduït en aquella tots los effectes necessaris, e requirint-los ab gran instància del que dit havem, e fahent-ne fer carta pública perquè no·s puga dir per avant que no·ls hajau incitats e requests del que dit havem, e a·ffi que conste de la diligència, instància e bona voluntat que aquesta ciutat ha fet e treballat en los dits affers, volent que llurs furs, privilegis e bons usos sien servats; e que no partiscats de Çaragoça, avisant-nos decontinent del que en los dits fets haurà succehit e del que sentreu que los cathalans demanen e vullen del dit senyor rey, perquè, de tot certifficats, mils vos puixam respondre de nostra úl-

120 "obtés": se repite.

121 Se refieren, sin duda, a "les LXXII persones, jurats e consell de Çaragoça".

122 "és servey": se repite.

tima delliberació e voluntat e del que aprés aquí serà fahedor. E si altres coses en lo *interim* vos occorreran en aquests affers se degen fer e instar a beneffici d'aquells e honor de aquesta ciutat, remetem-ho a vostres grans virtuts e discrecions perquè y teniu les mans e podeu sentir de hora en hora los dits affers e les mutacions e varietats que occorreran, axí com creem occorren en los dits affers. Emperò, no partint-vos de la cort del senyor rey.

En quant lo dit senyor rey diu no entén fer jurar lo dit senyor príncep en primogènit sinó fahent lo dit senyor príncep deguda obediència a sa magestat e seguint-se la concòrdia ab los cathalans, la qual obediència creÿa que lo dit senyor príncep faria, en tant que si les dites coses no faÿan e concordaven, ans los affers venien a ruptura, en tal cas la sua magestat no entén a intitular primogènit son fill, ans se ajudaria de tots los remeys que pogués, e que sabés haver ajuda de gents stranyes, *etc*. Aquestes últimes paraules són stades de gran admiració, molèstia e contristació a tot lo magníffich concell. És, per tal, molt necessari suppliqueu lo dit senyor no vulla, per mercé sua, de tals paraules e remeys que naffren los ànimos e orelles de tots los oynts, car, aon en tal cas lo dit senyor volgués usar de tals remeys, deu e pot considerar la sua celsitut que aquesta ciutat e totes les altres ciutats, viles e lochs, hi provehiran en tot lo a ells possible per llur conservació, salva tots temps la fidelitat.

Facultat de fer les dites coses remetent-ho a llur bona e sàvia discreció.

On altres coses occorreguessen sens les sobredites, a beneffici dels dits fets, tot sia remés a les perícies dels dits magníffichs embaxadors.[123]

125

1461, abril, 24.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia informa a los diputados y consell *de Cataluña del envío de sus embajadores, y les pide dar crédito a sus palabras.*

–AMV, *LM* 24, ff. 71v-72r **[XCII]**.

Als molt reverents, spectables, egregis, nobles e magníffichs senyors los deputats e consell representants lo insigne principat de Cathalunya.

Molt reverents, spectables, egregis, nobles e magníffichs senyors: Affectants nosaltres e aquesta ciutat satisfer per tot nostre poder a la lahor e glòria de nostre senyor Déus e a la honor e servey de la magestat del senyor rey e de l'il·lustríssimo senyor príncep e primogènit, e encara al beneffici e repòs de tots los regnes e terres sotsmeses a la reyal corona d'Aragó, moguts per nostra innata fidelitat e volents retre lo deute a aquella, ensemps ab lo concell general de la dita ciutat, havem elet e trametem al dit senyor príncep e primogènit, e a vostres grans reverències, noble[e]s e magnifficències, e altres parts, per embaxadors los magníffichs En Guillem Mascó, En Luís Cruïlles, jurats, micer Jacme Garcia Aguilar, En Luís Johan, En Pere Bou e micer Pere Amalrich, conciutadans nostres, instruïts a ple de nostra intenció e voluntat. Plàcia-us creure·ls e donar plena fe e creença, quant a nostres pròpries persones, en tot ço que per part

123 En blanco a partir de aquí hasta el folio 16, último del cuadernillo.

d'aquesta ciutat explicaran a les dites vostres reverències, noble[e]s e magnifficències, les quals nostre senyor Déus vulla tenir e conservar en sa contínua protecció e guarda. Scrita en València a XXIIII d'abril de l'any MCCCCLXI.

A tota honor e complacència de vostres grans reverències e magnifficències bé apparellats, los justícia, jurats e consell de la ciutat de València.

126

1461, abril, 24.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia informa a los consellers *de Barcelona del envío de sus embajadores, y les pide dar crédito a sus palabras.*

–AMV, *LM* 24, f. 72r **[XCIII]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los concellers de la ciutat de Barchinona.

Molt magníffichs e savis senyors: Affectans nosaltres e aquesta ciutat satisfer per tot nostre poder a la lahor e glòria de nostre senyor Déu e a la honor e servey de la magestat del senyor rey, *etc. Fiat ut suppra et sub eodem kalendario usque* a vostres honorables savieses, les quals nostre senyor Déus tinga en sa contínua protecció e guarda. Scrita en València a XXIIII d'abril de l'any mil CCCCLXI.

Los justícia, jurats e concell de la ciutat de València, a tota vostra honor bé apparellats.

127

1461, abril, 24.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia informa a la reina Juana Enríquez del envío de sus embajadores, y le pide que dé crédito a sus palabras.

–AMV, *LM* 24, f. 72v **[XCIV]**.

Sereníssima e molt virtuosa senyora:

Affectants nosaltres e aquesta ciutat per tot [nostre] poder satisfer a la lahor e glòria de nostre senyor e a la honor e servey de la magestat del senyor rey e vostre e de l'il·lustríssimo senyor príncep, e encara al gran beneffici, concòrdia e repòs de tots los regnes e terres sotsmeses a la reyal corona, moguts per nostra innata fidelitat e volents retre lo deute d'aquella, ensemps ab lo consell general de la dita ciutat, havem elet e trametem a vostra excel·lència e altres parts, per embaxadors, En Guillem Mascó, En Luís Cruïlles, jurats, micer Jacme Garcia Aguilar, En Luís Johan, En Pere Bou e micer Pere Amalrich, conciutadans nostres, plenament instruïts de nostra voluntat e intenció. Supplicam vostra celsitut, humilment, sia mercé vostra los vulla creure e donar plena fe e creença, quant a nostres pròpries persones, en tot ço que de part d'aquesta ciutat explicaran a vostra senyoria, la qual nostre senyor Déus, per sa infinida clemència, vulla longament conservar ab molta exaltació de honor e glòria. Scrita en València a XXIIII dies d'abril de l'any MCCCCLXI.

Senyora, de vostra gran excel·lència humils vassalls e servidors, qui·s comanen en gràcia e mercé vostra, los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

128

1461, abril, 24.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia informa al príncipe de Viana del envío de sus embajadores, y le pide que dé crédito a sus palabras.

–AMV, *LM* 24, f. 72v **[XCV]**.

A l'il·lustríssimo e molt virtuós senyor lo senyor príncep e primogènit.

Il·lustríssimo e virtuós senyor:

Affectants nosaltres e aquesta ciutat per tot nostre poder satisfer a la lahor e glòria de nostre senyor Déu e a la honor e servey de la magestat del senyor rey e vostre, e encara al gran beneffici e repòs, *etc. Fiat ut suppra per totum et sub eodem kalendario usque* la qual nostre senyor Déus vulla longament conservar ab compliment de bons desigs. Scrita en València, *etc*.

Senyor, de vostra gran excel·lència humils e devots servidors, qui·s comanen en gràcia e mercé vostra, los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

129

1461, mayo, 5 y 6.- Barcelona.

Los embajadores de Valencia comunican al gobierno municipal que habían sido objeto de gran recibimiento en Barcelona, donde comparecieron ante el príncipe de Viana, a quien saludaron con reverencia, si bien una indisposición de este obligó a interrumpir la audiencia, que quedó pospuesta. Creen que llegarán a buen fin las negociaciones con el príncipe y los catalanes que está llevando a cabo la reina, que había partido para estudiar con el rey sus propuestas.

–AMV, *LM* 24, ff. 73r-74r **[XCVII]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors: Fins a la data de la present no havem scrit a vostres magnifficències per quant, del jorn que d'aquí partim fins al dia de hir, qui era dilluns, comptat quart dia del corrent mes de maig, havem despés tot lo lo temps en lo camí. E en lo dit dia de ir, entre quatre e cinch hores aprés migjorn, entram en aquesta ciutat. E ans de la entrada de aquella nos ixqueren a reebre, per manament del senyor príncep e primogènit, los de la casa sua e concell, e, encara, per part de sa senyoria ne foren convidats los diputats de Cathalunya e los consellers de la dita ciutat, e molts prelats, barons, nobles hòmens e altres ciutadans de la dita ciutat. E, axí per contemplació e honor d'aqueixa ciutat com perquè la dita nostra entrada fon a aquells signifficada per part del dit senyor príncep e primogènit, nos ixqueren a rebre una gran multitut de gents de diverses staments, ab molt bona festa, entre·ls quals foren lo arquebisbe de Tharragona, los bisbes de Vich e de Oscha, lo prior de Cathalunya, molts abats e altres persones ecclesiàstiques, lo comte de Prades, vezcomte d'Illa, don Johan d'Ixer e molts barons, cavallers e generosos, dels ciutadans honrats de Barchinona e síndichs de ciutats e viles reals, e quasi les XXVII persones representants lo principat de Cathalunya, o la major part de aquelles, en gran nombre. Veritat és que los diputats ni los consellers de la ciutat no·ns són exits a reebre, dients han per stil e pràtica que no ixen a rebre sinó a rey o primogènit. Altres dien ho han fet perquè són descontents de les letres que de aquí los haveu trameses. De açò no sabem

la veritat. Solament vos significam les dites coses perquè semblant ley los sia servada per aquexa ciutat, si occorrerà semblant embaxada de aquesta ciutat anar a vosaltres; e par-nos deveu manar a vostre scrivà ne faça memorial.

E succehint, aprés nostra entrada vinguem acompanyats dels dessús dits, dreta via, a fer reverència al dit senyor príncep, al qual, explicades degudes recomendacions e besada la mà, per nosaltres, en nom de aquexa ciutat, fonch demanada hora per explicar nostra creença; e per sa senyoria nos fonch assignada hora, per oyr-nos, per a huy ans de migjorn. E a la dita hora e assignació comparents nosaltres e havent ja principiat nostre rahonament, se seguí que lo senyor príncep hagué cert moviment o dolor de ventre per rahó de certa medicina que havia presa de matí, per què sa senyoria nos pregà haguéssem paciència com no·ns pogués hoyr en la dita hora per rahó del dit accident que en aquella hora li era sobrevengut, e assignà·ns per lo aprés dinar, hora de vespres, del dit dia per hoyr la dita explicació. E, partint-nos del dit senyor ab la dita assignació, a la hora a nosaltres assignada fom apparellats per tornar al dit senyor. És ver que sa senyoria nos tramés a dir, per lo magnífich En Francesch de Blanes, que encara no era dispost per hoyr-nos, per la dita sua indisposició, per la qual fom certificats lo dit senyor no ixqué de la cambra, e la major part del temps jagué en lo lit; e axí és passat lo dia de huy, que no havem pogut comunicar ab lo dit senyor, ni encara tenim assignació certa per quant la disposició de la persona del dit senyor és incerta. Nostre senyor Déus li done aquella sanitat que lo seu real ànimo desija.

Som certs que lo dit senyor ab molt gran desig spera hoyr la dita nostra explicació, la qual, per honor de aquexa ciutat e gran beneffici dels fets, havem delliberat sia feta públicament, e aprés comunicarem, segons lo orde de vostres instruccions, axí ab lo dit senyor com ab les altres persones ab les quals nos haveu manat dejam comunicar. E de tot lo que succehirà sereu avisats. Significant a les magnificències vostres com no havem expletades o amprades les letres vostres directes a la molt alta senyora reyna e als altres consellers de sa senyoria, per quant la dita senyora reyna fonch partida de Vilafrancha molts dies ans que nosaltres plegàssem a la dita vila. E la dita senyora és partida per consultar e comunicar ab la magestat del senyor rey de les coses que demanen los cathalans, les quals, encara que sien molt forts e diffícils, emperò, per la necessitat del temps se creu se conduyran a alguna bona concòrdia. E a·çò, encara, conforta molt lo scriure que ha fet la senyora reyna al dit senyor príncep e als cathalans, les letres de la qual foren ací ahir rebudes, en les quals la dita senyora demostra que los fets vendran a bona conclusió. E plàcia a nostre senyor Déus sia axí, car certament molt hi és mester. Altres coses no occorren a present dignes d'escriure, sinó que·ns comanam a les magnificències vostres, les quals pregam nos vullen scriure de les coses aquí occorrents, car lo semblant farem ací nosaltres. Scrita en Barchinona a V de maig any mil CCCCLXI.

A la ordinació de vosaltres, senyors, apparellats, los vostres missatgers.

Aprés, data de la present, se és detengut lo portador, havem haüda huy asignació del senyor primogènit, per explicar a sa senyoria la nostra embaxada, entre quatre e cinch hores aprés migjorn. Scrita a VI del dit mes e any.

130

1461, mayo, 6.- Aranda [de Duero].

Enrique IV de Castilla expresa al gobierno municipal de Valencia su voluntad e intención de mantener y guardar la paz con los reinos de Aragón y Valencia.

–AMV, *LM* 24, f. 76r-v **[CI]**.

Por el rey de Castilla e de León.

A los venerables sus bien amados los justicia e regidores e jurados de la noble ciudat de Valencia.

Nos, el rey de Castilla e de León, embiamos mucho saludar a vos, los venerables e bien amados nuestros los justicia e regidores e jurados de la noble ciudat de Valencia, como aquellos pora quien mucha honrra e buena ventura querríamos. Ya sabéys cómo, al tiempo que vos scrivimos rogándovos que trebajásedes en la delliberación del príncepe don Carlos, nuestro muy caro e muy amado primo, vos certificamos que nuestra entención e propósito verdaderamente era de guardar e conservar la paz d'estos nuestros regnos con aquexos. Después de lo qual, per causa de algunas gentes de nuestros regnos que stan en la frontera de Navarra, por parte de los deputados e corte general d'ese regno de Aragón nos fue embiada embaxada por saber qual fuese nuestra voluntat cerca del aguardar de la dicha paz. A lo qual, nos, con personas nuestras e de nuestro consejo, los havemos agora respondido que nuestra voluntat e propósito siempre ha seýdo e es e será de guardar e conservar la paz que stá firmada e jurada entre nuestros regnos e esos regnos de Aragón e de Valencia; e así havemos mandado e mandamos que se guarda e conserve, e que por parte de nuestros regnos e súbditos e naturales d'ellos se non crebante. Fazémosvos a saber aquesto porque sepades qual es nuestra intención e voluntat, al bien e guarda de la dicha paz. E affectuosamente vos rogamos e amonestamos vosotros asi mesmo guardedes e tengades manera como por vuestra parte e d'esos regnos la dicha paz se guarde, e que en otra cosa alguna vos non entremetades, nin creades que otra sea nuestra voluntat, nin otras cosas que dichas vos sean en contrario de aquesto, porque sins dubda aquesta es la verdat, apercipiéndovos que, si otra manera tenéys, a gran cargo e culpa vuestra mandaremos entender en lo que a nuestro servicio e bien de nuestros regnos e súbditos e naturales d'ellos cumple. Dada en la villa de Aranda a VI dias de mayo, any[o] de LXI.

131

1461, mayo, 11.- Valencia.

Tras solicitar Juan II ayuda económica a la ciudad de Valencia, por medio del batle general *y del* escrivà de ració, *destinada a la defensa de los reinos frente a un ataque del rey de Castilla, cuyas tropas amenazaban las fronteras de Navarra y Aragón, el* Consell *acuerda prestar al monarca, bajo ciertas garantías y con el compromiso de su devolución, diez mil florines.*

–AMV, *MC* 37, ff. 71(a)v-72(a)r.

E, congregat axí lo dit honorable consell,[124] fon proposat per los honorables jurats que de la majestat del senyor rey havien reebut una letra de creença, dreçada als magnífichs batle general e scrivà de ració, en virtut de la qual los havien explicat que lo rey de Castella, trobant-se en frontera d'Aragó e de Navarra, no per nenguna bona intenció, ans se crehia que per sinistre, al senyor rey, ab bona e sancta intenció, per deffensió e conservació de sos regnes e terres, segons se convenia, era forçat e molt necessari de preparar-se ab gent d'armes poderosament per resistir al dit rey de Castella e obviar al seu mal propòsit, e per açò a fer e metre en presta execució, segons lo cas e temps exhigia, havia necessari prestament grans quantitats de peccúnia. Per què·ls pregava, ab molta affecció, que la ciutat li prestàs e fes car[t]a almenys tro en deu mília florins, valents cent deu mília sous reals de València, los quals los offeria restituir molt prestament. E, per lur seguretat, lo dit senyor los prometia assignar e obligar specialment, e metre entre mans, lo dret de morabatí d'aquest regne que·s deu començar a collir l'any mil quatrecents sexanta tres, e los emoluments de la cort criminal de la dita ciutat, e rendes de la baronia de Corbera e de la vila d'Alcoy, e generalment tots los drets rendes e emoluments de la batlia general. E perquè a la dita ciutat convendria haver los dits deu mília florins per via de carregaments de censals, los offeria pagar e pagaria totes les pensions dels censals carregadors per la dita quantitat ensemps ab totes despeses e messions, e d'ací a hun any començaria a quitar e quitarà cinchcents sous censals, e d'allí avant continuarà cascun any de quitar e quitarà D sous censals tro a tant lo dit morabatí sia acabat de collir; e, acabat de collir lo dit morabatí, quitarà realment tots los censals ab effecte que·s carregaran per haver los dits deu mília florins. E, encara, en cas que los dits drets e rendes del dit morabatí e emoluments de la cort criminal e rendes de Corbera e d'Alcoy no bastassen a fer tots los quitaments ab effecte, lo dit honorable batle general, en nom del dit senyor, se offeria e prometia fer-hi compliment de les altres rendes e emoluments de la dita batlia general, axí al total quitament dels dits deu mília florins com a pagar totes les pensions, prorates e messions, fins a quitament inclusive. Proposaven-ho a l'honorable consell hi proveís axí com li plagués. E lo dit honorable consell, hoÿda la dita proposició e haüd rahonament sobre les dites coses, veents lur rey e senyor constituït en tant perill e necessitat, no podents-li fallir, com a verdaders e leals vassalls, provehí volch e ordenà que, puix lo dit honorable batle general se obligue e prometa, sots virtut de sagrament e homenatge, de fer e complir ab effecte les dites coses, e lo dit senyor rey, o altre havent plen poder a aquestes coses, faça la dita obligació e seguretat amplament e a tot útil indempnitat e seguretat eminent, fos servit, complagut e subvengut, lo pus prest que fer se puxa, dels dits deu mília florins, conferman, emperò, jurant e prometent-ho lo dit senyor tenir e servar amplament lo que dit és, ordenadores totes aquestes coses per los honorables jurats, advocats e officials de la casa, als quals lo dit honorable consell ho remet e·ls ne dona plen poder.

124 Al margen: "Que lo senyor rey fos complagut e subvengut de Xm florins en via de préstech, ab certes obligacions de tornar-los".

132

1461, mayo, 11.- Barcelona.

El jurista Jaume Garcia Aguilar informa al gobierno municipal de que los embajadores de la ciudad, uno de los cuales era él mismo, se habían entrevistado en Barcelona con el príncipe de Viana, tanto en público como en privado (secretamente), y de que en la sede de la Diputació *habían expuesto, ante los más de cien* diputats *y* consellers *elegidos por las cortes catalanas, la posición de Valencia en el conflicto político, que fue acogida con complacencia.*

–AMV, *LM* 24, ff. 74v-75r **[XCVIII]**.

Als molt magnífichs e savis senyors los justícia, jurats e consell de la ciutat de València.

Senyors molt magnífichs e molt savis: Per quant los fets que los senyors commisatgers meus menegen no han encara compliment tal que us puixen scriure –e volen vos scriure larch de aquells, quant vos scriuran–, e vosaltres no stigau sens letra de algú de nosaltres, me ha apparegut scriure a vostres magnificències una breu suma dels fets, la qual és aquesta. Ço és, que en lo sisén dia del corrent mes, en lo qual vos scrivim tots del que fins en aquella jornada se era fet, se seguí que entrà ací un missatger de Castella, mossén Diego de Ribera, dreçat per part del rey de Castella al senyor príncep e als dipputats e representants lo principat de Cathalunya, e ab lo dit missatger vingueren don Johan de Cardona, Menant, fill de don Johan de Biamunt, e altres. E, aprés que hagueren feta reverència al senyor príncep e partits de la presència de aquell, aquests senyors e yo explicam públicament nostra creença al dit senyor davant tots aquells qui esser-hi volgueren. Açò fem de certa sciència, per levar moltes maneres de sospites. E aprés, en lo VIII dia del dit mes, ço és, divendres proppassat, dia de la Apparició de sent Miquel, parlam en secret ab lo senyor príncep. E durà lo rahonament bé tres hores e més. E en cascú dels dits rahonaments foren dites al dit senyor príncep moltes coses a servici del senyor rey e de sa senyoria, e honor de aquexa ciutat e de tota la terra sotsmesa a la corona de Aragó. E lo dit senyor, molt regraciant-nos nostra venguda e rahonament, se és offert ab molt voler fer per aquexa ciutat, segons que açò pus larch vos serà scrit o recitat de paraula, quant a Déus plàcia, per aquests senyors. Aprés, dissapte proppassat, aquests senyors anaren a la Diputació e parlaren ab los diputats e los representants la cort de Cathalunya, que eren bé cent persones e més, molt prelats, comtes e altres persones grans, que tant bella plaça yo no he vist dies ha, fom molt honradament reebuts. E, hoÿda nostra preposició e vista vostra letra ans de aquella, nos fonch molt regraciada e acceptada nostra venguda e offertes fetes per part de aquexa ciutat; fom molt loats de tot lo que fet havíem en lo passat e lo que feÿem de present, ab cara e gest de molt gran plaer. E, a la fi, se aturaren acord sobre la resposta pus larch fahedora a nosaltres, lo qual acord fins ací no havem cobrat. Creem lo haurem demà. E lavors crech que aquests senyors vos scriuran larch. Solament açò vos scrich, e·n summa, perquè no siau dejuns de aquests fets e perdau moltes oppinions que aquí eren causades de la venguda d'aquesta nostra embaxada en aquesta ciutat. Stam ací, nosaltres tots, ab molta amor e concòrdia e a molta honor de aquexa ciutat, e axí los mateixs cathalans ne són preÿcadors. Siau certs que, per honor de aquexa ciutat e dels fets occorrents, era molt necessari aquesta embaxada. E no us dich més sinó que aquests senyors e yo nos comanam a les magnificències vostres ab la major affecció que podem. Scrita en Barchinona a XI de maig de l'any MCCCCLXI.

Senyors, al que maneu prest, Jacme Garcia Aguilar.

133

1461, mayo, 13 y 16.- Valencia.

Los jurats *agradecen y acusan recibo de las cartas enviadas desde Barcelona por los embajadores de la ciudad, con especial mención de la escrita por* misser *Jaume Garcia Aguilar, y les instan a seguir informando.*

–AMV, *LM* 24, f. 75r-v **[XCIX]**.

Als molt magnífichs e de gran providència senyors los embaxadors de la ciutat de València, en Barchinona.

Molt magnífichs senyors e de gran providència: Vostra letra havem reebut, de V e de VI del present mes, de la qual som stats consolats per esser stats certificats de la vostra bona sanitat e de esser junts en Barchinona. Havem, emperò, haüd no poch enuig de la indisposició de la persona de l'il·lustríssimo senyor príncep e primogènit, la qual seria stada causa de vosaltres no haver pogut tro aquella hora explicar la vostra embaxada; e encara per letra del magnífich micer Jacme Garcia Aguilar dreçada al magnífich mossén lo racional, de VIII del mateix mes, havem vist per semblant no havíeu prestament bona disposició al dit senyor príncep, e vosaltres poreu entendre en la dita explicació e en tot l'àls expressat en vostres instruccions. No·ns par en la dita vostra letra haja altres coses a les quals dejam respondre e satisfer a present, sinó que us pregam, ab molta affecció, en vostra bona manera acostumada nos vullau scriure e avisar sovint de tot ço que sentreu e haureu procehit en los affers per los quals sou stats trameses, e de la sperança que haureu en aquells. E tinga-us en sa contínua protecció e guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València a XIII dies de maig de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a tota vostra honor bé apparellats.

Per culpa de l'hoste de correus, e no punt per diligència e affecció de no voler-vos respondre e scriure sovint, la present se és ací detenguda de dimecres passat[125] tro a huy, en lo qual dia haurem reebut una letra de vós, magnífich Jacme Garcia, de XI del dit mes, significantnos la explicació elegant, feta per vostres magnificències, primerament a l'il·lustríssimo senyor príncep e primogènit, e aprés als reverents, nobles e magnífichs diputats e los representants la cort de Barchinona, on se troba gran nombre de notables e singulars persones. E axí per lo dit senyor príncep e primogènit com per tots los altres, la dita vostra explicació e anada seria stada regraciada e bé acceptada, e no menys loada, ab moltes bones offertes fetes per lo dit senyor príncep a aquesta ciutat. De les quals coses, e de tot l'àls en la dita letra mencionat, havem haüd singular plaer e consolació. Scrita dissapte a XVI del dit mes de maig.

125 Or.: "possat"

134

1461, mayo, 13 y 18.- Valencia.

Los jurats *de Valencia agradecen a Joan Olzina, mayordomo del rey, las cartas que había enviado desde Zaragoza, con noticias varias de acontecimientos políticos recientes, al tiempo que le informan de la llegada a Barcelona de sus embajadores y del recibimiento de que habían sido objeto.*

–AMV, *LM* 24, ff. 75v-76r **[C]**.

Al molt magnífich mossènyer e molt savi mossén Johan Olzina, majordom del senyor rey, en Çaragoça.

Molt magnífich mossènyer e molt savi: Dos letres vostres, la una de quatre e l'altra de set del present mes, havem reebut. E plau-nos molt vostres bons avisos expressats en aquelles, e specialment en la última, axí com la embaxada del rey de Castella tramesa a les LXXII persones de la cort d'Aragó demostrant-li plau la bona pau que és entre los regnes del seyor rey e seus, e la bona resposta feta per les dites LXXII persones als dits embaxadors, e del que aquelles són stades pregades per part de l'il·lustríssimo senyor príncep e primogènit, e de tot l'àls en la dita vostra letra largament deduÿdes. De què havem haüd molt gran plaer. E conexén per obra, havem elet persona destra e virtuosa per al que nosaltres podem sentir e esser avisats de totes les coses occorrents en les matèries que·s menegen e tracten a present. Pregants-vos molt affectuosament vullau continuar en vostra bona manera, segons de vostra bona indústria e sol·licitut fermament confiam. Dels nostres embaxadors, tramesos al dit senyor príncep e primogènit e als cathalans, havem letres, de VI e de VIII^{t} del corrent mes, com a V del dit mes eren entrats en Barchinona; emperò, que tro en aquella hora, per alguna indisposició de la persona del dit senyor príncep, no havían explicat lur embaxada. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València a XIII dies de maig de l'any mil CCCCLXI.

Aprés scrita la present, ço és, dissapte proppassat, reebem altra letra vostra avisant-nos de l'apuntament dels affers de la cort d'Aragó per les VIII^{t} persones menejat, e senyaladament del que lo senyor príncep demana, e de la tornada de la senyora reyna en Cathalunya, e derreriament de la cavalgada que gent del senyor rey havia fet en Castella, la qual lo dit senyor, per esser passada per terme d'Aragó, la hauria manada tornar. En lo present havem reebut altra letra vostra, de XIII del mateix mes, significant-nos de la partida de la senyora reyna la via de Barchinona ab gran poder, e d'altres novitats seguides en Navarra, e que lo rey de Castella seria ja a Logronyo, e d'altres coses en la dita vostra última letra[126] expressades. Agraÿm-vos molt vostra bona e acostumada diligència, e pregants-vos vullau continuar lo scriure, perquè grantment havem plaer de vostres letres e avisos. E conexem nos era e és molt necessari tenir tal persona ab lo senyor rey en Çaragoça.

Dels embaxadors nostres que són en Barchinona havem reebut altra letra, de XI del present mes, avisants-nos de la explicació molt comendable feta per ells al dit senyor príncep, una en públich e altra en secret, de què lo dit senyor ha demostrat esser molt content, regraciantlos llur anada e rahonaments ab moltes bones offertes. E aprés són stats a la Diputació e han parlat ab los diputats e los representants la cort de Cathalunya, on se trobaren pus de cent per-

126 Or.: "la dita ultima vostra ultima letra"

sones, ço és, molts prelats, comtes e altres persones grans, e molt bella plaça. Foren honradament reebuts, e regraciada e loada llur anada e tot lo que havien fet en lo passat e lo que fahien de present, ab cara e gest de molt gran plaer, retenint-se, emperò, acord sobre la resposta, la qual encara no havían cobrat. Per no trobar-se correus o altres persones que fessen aquexa via, no reebeu letres nostres axí sovint com voldríeu. Pensau, emperò, que per nosaltres no ha restat ni restarà d'escriure-us com pus sovint porem. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita o acabada d'escriure en València a XVIII de maig de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a vostra honor apparellats.

135

1461, mayo, 18.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia celebra, en respuesta a una misiva de Enrique IV de Castilla, la voluntad manifestada por este de respetar la paz con los reinos y tierras del rey de Aragón.

–AMV, *LM* 24, f. 76v **[CII]**.

Al molt alt e molt excel·lent senyor lo senyor rey de Castella e de León.

Molt alt e molt excel·lent senyor:

A una vostra letra, scrita en Córdova a XX dies del mes de jener proppassat responguem per letra nostra de XXVII dies del proppassat mes de febrer. Enaprés dissapte proppassat comptats XII del present mes de maig havem reebut altra letra de vostra altesa feta en Aranda a VI del mateix mes per la qual vostra senyoria en effecte demostra que vol guardar e servar la bona pau que és entre los regnes e terres del sereníssimo senyor rey nostre e de vostra excel·lència de què som stats molt contents. Nosaltres, senyor, no havem pensat ni poríem pensar lo contrari de un tant virtuós e cathòlich rey ni en nosaltres ni en aquest regne ha occorregut fins ací altra sinistra intenció ni occorrerà Déus volent en sdevenidor perquè nostre ferm propòsit e desig és de guardar e servar la dita pau e concòrdia. Nostre senyor Déus conserve vostre real stat e persona longament segons lo vostre cor desija. Scrita en València a XVIII dies de maig de l'any MCCCCLXI.

De vostra gran altesa humils e devots servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los jurats e regidors de la ciutat de València.

136

1461, mayo, 18.- Barcelona.

Los embajadores de Valencia, tras informar detalladamente al gobierno municipal de sus gestiones diplomáticas en Barcelona, le dan noticia sobre la próxima firma de un acuerdo entre el rey y los catalanes, resultado de las negociaciones llevadas a cabo por la reina, de su propósito de partir de inmediato para entrevistarse con esta, y de algunos otros acontecimientos de relieve.

–AMV, *LM* 24, ff. 77v-81v **[CIV]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los justícia, jurats e concell de la molt insigne ciutat de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors: A sis del corrent e dejús scrit mes vos scrivim largament de nostra entrada en aquesta ciutat e de la recepció que fonch feta de nosaltres per los habitadors de aquella, ab molta honor de aqueixa insigne ciutat, la qual nosaltres representam. E aprés, a sis del dit mes, per nosaltres fonch explicada nostra creença, en públich, a l'il·lustríssim senyor príncep e primogènit, dient a aquell, per part del concell de aqueixa ciutat, moltes bones paraules e offertes, en servici de la magestat del senyor rey e de sa senyoria, beneffici e repòs de totes les terres sotsmeses a la reyal corona de Aragó. E a la dita nostra proposició fonch feta graciosa resposta per lo dit senyor, ab moltes bones offertes que féu a nosaltres en nom de aqueixa ciutat. E en lo dia de divendres, comptats VIII del dit mes, comunicam ab lo dit senyor en secret e stant aquell tots sols ab nosaltres; al qual explicam moltes coses necessàries dir e explicar a sa senyoria per part de aqueixa ciutat per beneffici dels fets occorrents e per servici dels dits senyors pare e fill. E lo dit senyor mostrà haver accepte lo dit nostre rahonament, lo qual, per esser larch e per altres respectes dignes de consideració, no volem scriure per letres, mas quant, Déus volent serem aquí, vos serà recitat largament, segons que és stat fet, ab les respostes fetes per lo dit senyor. E en lo dia aprés següent, comptat VIIII del dit mes, nosaltres anam a la casa de la Diputació, en la qual foren ajustats los diputats e los representants lo principat de Cathalunya, los quals eren pus de LXXX o cent persones, entre les quals eren molts prelats e persones ecclesiàstiques, comtes, vezcomtes, barons, síndichs de universitats e, finalment, dels tres staments, ecclesiàstich, militar e reyal, de aquest principat, les pus principals persones e de major dignitat. A les quals, axí congregades, fonch donada la letra de creença per vostres magnifficències a aquells tramesa, e refferides degudes recomendacions; e, aprés, fonch explicada la creença a nosaltres comesa segons l'orde de vostres instruccions, en effecte continent dues coses. La primera fonch donar rahó del que aquexa ciutat havia fet en lo delliurament del dit senyor primogènit, començant al temps que lo dit senyor fonch mès en lo castell de Morella, situat en aqueix regne de València, per ço com llavors començà esser interés propri de aqueixa ciutat, e lexant o obmetent lo discús del temps precedent, ço és, de la detenció feta en Leyda de la persona del dit senyor; e fonch recitat tot lo principi de nostra embaxada, e per quines causes fonch dreçada a Çaragoça e aprés és venguda ací. E fonch la segona part de la explicació dient que érem venguts per dues coses. La primera, per fer reverència, visitació e salutació per part de aqueixa ciutat al dit senyor príncep. La segona, per intercedir e treballar per tota nostra possibilitat que los fets occorrents vinguessen a concòrdia, repòs e assossech, ab moltes rahons concloents los dits effectes. E a la dita preposició, per lo abat de Monserrat, diputat, en nom de tot aquell gran senat, fonch feta una molt bona e graciosa resposta, mostrant en effecte que tot lo principat era molt content de aqueixa insigne ciutat e del que fet havie en trametre embaxada al senyor rey a Çaragoça per obtenir delliurament del dit senyor príncep, e que·ls havia molt plagut la nostra venguda, la qual molt comendaren e, encara, regraciaren molt. E, en conclusió, feren a aqueixa ciutat moltes offertes, e a nosaltres en nom de aquella. E, jatsia per les dites paraules fos satisffet a la nostra preposició quasi per la major part, encara, però, se aturaren acort sobre la resposta pus amplament fahedora a la dita preposició. E axí, molt graciosament, per a aquella jornada, dels dits diputats e altres dessús dits, nos partim. E és ver que aprés som stats en aquesta ciutat sens poder menegar cosa alguna dels dits fets per quant aquells staven en aquest stat, ço és, que, ans de nostra venguda, la senyora reyna se era partida de Vilafranqua ab los capítols los quals a sa senyoria havien donat

los cathalans continents les coses que aquells volen esser fermades e atorgades per la magestat del senyor rey, e era necessari que personalment la dita senyora reyna anàs comunicar de les dites coses a la preffata magestat; e axí era ja partida la dita senyora ans de nostra venguda. E per ço, los cathalans, no havents cobrada resposta de les dites coses, no·ns podien bonament respondre alguna cosa en cert, car, si lo senyor rey atorgava les coses per aquells demanades, no era necessària nostra intercessió; e, si discordaven, havien mester la ajuda de nosaltres e que·ns interposàsem en les dites differències per conduir aquelles a concòrdia. E a nosaltres ha paregut esser cosa deguda sperar quin camí pendrien los dits fets per satisfer al càrrech que per vostres magnifficències nos és stat donat. E axí som stats per aquests dies passats fins al dia de ir, en lo qual, per correu propri dreçat al senyor primogènit e als diputats e representants lo principat de Cathalunya, fonch signifficat a aquells, per lo senyor rey e per la senyora reyna e altres, en cert, com la senyora reyna partí dijous proppassat, comptat XIIII del dit mes, de Çaragoça, e diu-se que ab poder bastant del senyor rey de contractar e finar tota bona concòrdia ab los cathalans. E la dita senyora vé a la vila de Egualada, la qual dista de aquesta ciutat per nou legües, com no hagen volgut los cathalans que sia passada pus avant; e en lo dia de huy són partits de ací, per anar a la dita senyora reyna, per part del dit principat, tres embaxadors, ço és, frare Jacme de la Jaltruy, prior de Cathalunya de l'orde de Sent Johan del Spital, mossén Viladamay, cavaller, e.N Jacme Ros, ciutadà de aquesta ciutat, e diu-se van ab poder limitat, ço és, per dir a la dita senyora reyna que no volen mudar, tolre o ajustar res als capítols demanats per los cathalans sinó que tots aquells los sien fermats e atorgats per lo senyor rey, ni volen entrar en altra pràtica ab la dita senyora reyna sinó o fermar los dits capítols o tornar-se'n. E, veents nosaltres que la dita senyora reyna deu esser per nosaltres visitada per part d'aqueixa ciutat e a sa senyoria som stats dreçats ab letres e instruccions de vostres magnifficències, havem per tal delliberat partir-nos huy d'aquesta ciutat per anar a la dita senyora reyna, e axí ho farem de·ffet. E, si plau a nostre senyor Déus que les fahenes se concorden, trobar-nos em a la conclusió dels dits fets; si les fahenes se discorden o vénen en algunes differències, per nostre poder treballarem[127] en fer-hi aquell beneffici que·ns serà possible, no planyent-hi nostres treballs, indústries e dil·ligència, per la honor de aqueixa ciutat. E axí, lo pus prest que·ns sia possible, donada conclusió a aquests fets, si a nostre senyor Déus serà plasent que aquells se concorden, irem la via d'aqueixa ciutat; o si veem que sien de alguna[128] duració e la nostra intercessió no y faça fruyt, en tal cas acordarem lo que·ns parrà esser fahedor, juxta la exhigència dels fets e la comissió que tenim de les magnifficències vostres. Més avant, vos signifficam com lo senyor rey, ab letres sues directes al principat de Cathalunya e als consellers de aquesta ciutat, ha pregat e requests aquells, per la fidelitat que li són tenguts, que li ajuden contra lo rey de Castella, lo qual entrà ab gran poder de gent d'armes en Navarra e ha pres ja algunes forces e terres. E lo dit nostre rey e senyor, segons se diu, devià de Çaragoça ab alguns rocins que ha haüt, faent la via de Navarra. E açò és cert. De aquest[a] part no·s creu haja alguna ajuda lo dit senyor, per quant la una de les coses que los dits cathalans demanen és que lo regne de Navarra sia mès en poder de aragoneses, valencians e cathalans perquè segurament lo puixa haver lo dit sen-

127 Or.: "treballaren"

128 "de alguna": se repite.

yor príncep aprés los derrés dies de la dita magestat; e lo que fa lo dit rey de Castella, fa, segons se diu, per lo dit senyor príncep. Són coses de grans congoxes. Nostre senyor Déus, per sa mercé, les vulla remeyar, donant-hi bona fi e conclusió, car tantes passions hi ha e congoxes, que no y basten enteniments de hòmens humanals a donar-hi recapte. E fem fi a la present, comanant-nos a les grans magnifficències vostres. E no us maravelleu com no us havem scrit en aquest mig temps, perquè, per los sguarts dessús dits, no occorria alguna cosa digne d'escriure fins a la jornada present. Scrita en Barchinona a XVIII de maig, any MCCCCLXI.

A manament e ordinació de vosaltres, senyors, apparellats, los vostres missatgers.[129]

Aprés la data de la present, volents pendre licència del senyor primogènit, per sa senyoria som stats pregats volguéssem aturar per tot lo dia. E açò, perquè lo comte de Armanyach, cosingermà del dit senyor, era junt en la plaja de la present ciutat ab dues galeaces de florentins, les quals ja entraven en la p[l]aja, e volia que nosaltres acompanyàssem lo dit senyor primogènit e fóssem presents a la recepció que aquell faria del dit comte. Per los quals prechs, los quals volguem obeir com a manaments, responguem al dit senyor érem contents de aturar per tot lo dia present, e així ho havem fet, e havem porrogat la nostra partida per a demà per lo matí. Déus volent, stimam que serem en la vila de Egualada ab la dita senyora reyna despús demà, qui serà dimecres, que hom comptarà vint del corrent mes, a hora de dinar. De aquí avant seran avisades vostres magnifficències de tot lo que·s succehirà. E perquè totes les noves sapiau del fet del dit comte de Armanyach, vos significam que lo dit comte de Armanyach, per lo incest que ha comés ab una germana sua, de la qual ha haüt dues criatures, és anat a nostre sant pare per haver absolució del dit crim; e per la sua sanctedat és stat absolt, ab dues condicions: la una és que per un any serveixca ab L cavallers en guerra contra lo turch; la segona, que no habite o sia en loch o vila on se trobe la dita germana sua. E així, venint lo dit comte a aquesta ciutat, ans de desembarcar aquell, lo senyor primogènit ha fet regonèxer la absolució de aquell; e, per quant la dita germana stava en lo monestir de Monte Sion, lo dit comte no és pogut exir en terra; e dóna·s aquest orde, que en aquesta nit la germana del dit comte serà treta de la ciutat, e aprés, demà, entra[rà] lo dit comte, segons que les dites coses nos ha recitat lo senyor primogènit. Més avant, aprés data de la present som stats ab los diputats e altres persones representants lo principat de Cathalunya en la casa de la Diputació, e per lo reverent archebisbe de Terragona, en nom de tot lo dit principat, és stada feta una bella resposta a la nostra preposició, la qual en aquell mateix consistori, huy ha deu dies, per nosaltres fon feta, continent en effecte tres caps. La hun és stat demostrar molt contentament de tot lo que aqueixa ciutat ab molta virtut ha fet en lo delliurament del dit senyor príncep en lo temps qui començà esser interés propri de aquella, comendant molt aqueixa ciutat e encara les persones de nosaltres, aquella representants. Lo segon cap fonch regraciar molt a aqueixa insigne ciutat lo que fet ha, así per lo dit delliurament del dit senyor príncep com de la visitació que feta havem al dit principat, e les offertes per nosaltres fetes, en nom d'aqueixa ciutat, de intercedir en les differències e treballar que los fets occorrents vinguen a tota bona concòrdia; per les quals coses han dit lo dit principat esser constituït en molta obligació a fer per aqueixa ciutat tot ço que fos honor e

129 Los folios siguientes, 79v y 80r, en blanco. En el centro de cada uno de ellos hay una gran tachadura vertical. Todo indica que se trata de un simple descuido del copista.

complacència d'aquella, offerint-se molt largament en aquesta part. E dients que, per quant aquests fets specialment tocaven lo principat per algunes circunstàncies, jatsia al principi fos comú interés de tots los regnes lo delliurament del dit senyor príncep, que lo principat de Cathalunya, veent de quanta virtut aqueixa ciutat havia usat en aquests fets, se offeria, ab molta voluntat e affecció, tota hora que occorregués necessitat fer per la honor d'aqueixa ciutat, no solament en cas que per aquella fossen requests, mas encara sens requesta alguna, si ells sabien la ciutat nostra haver-ho mester, farien per la honor d'aquella així com per la honor de uns germans. Lo terç cap fonch pregar a nosaltres que, puix havíem tants bons desigs en fer beneffici en los fets occorrents e aquells no haguessen pres final conclusió, volguéssem reposar-nos un poch en aquesta terra perquè veéssem quin camí pendrien los fets, stimants molt la ajuda de nosaltres esser necessari en benefficar aquells, e que en açò, si·ls volíem complaure, los obligaríem molt, ultra la obligació que ja·ns tenien per los actes passats. Al qual rahonament per semblant no falgué condigna resposta. E, als dos caps primers, que són tots de accions de gràcies e complacències, los foren dites semblants rahons de aquelles, ab pròpries, pertinents e degudes paraules, e ab molt bones offertes que foren geminades per part de aqueixa ciutat, mostrant extimar e acceptar molt les llurs offertes e aquelles regraciant a aquells. E quant al derrer cap, los fonch dit per nosaltres que, per mostrar lo gran desig que [ha] aqueixa ciutat de fer beneffici en los dits fets, nosaltres érem ací en aquesta ciutat; e, prosseguint aquell, enteníem, ab tots los treballs a nosaltres possibles entendre, en la bona conclusió dels dits fets; e, per contemplació del dit principat, enteníem anar a la senyora reyna, per intercedir ab sa senyoria e supplicar-la que aquests fets fossen en tal manera praticats e menegats que vinguessen a bona concòrdia; e que en açò expondríem tota nostra solicitut e dil·ligència. E si los fets se concordaven, loat ne sie[130] nostre senyor Déus, e si venien a discòrdia, faríem nostra possibilitat de ferhi beneffici; e d'aquesta terra no partríem tant com veésem la nostra presència e intercessió fer algun fruyt e beneffici en los dits fets; e que, ans de partir d'ací, tornaríem en aquesta ciutat e comunicaríem ab les llurs reverències; e, finalment, fossen certs que aqueixa ciutat, e nosaltres per aquella, faria e faríem en aquests fets tals coses que seria llaor e glòria de nostre senyor Déus e servici de la magestat del senyor rey e del senyor príncep, assossech e repòs de tots los sotsmeses a la corona real d'Aragó. E per lo dit reverent archebisbe fonch replicat regraciantnos molt lo offert per nosaltres e offerint-nos segons que dessús és dit. E per nosaltres altra vegada fonch respost perseverant e geminant lo que dit havíem e acceptant les llurs offertes. E així, ab molt gracioses paraules, los uns e los altres nos partim del dit rahonament. *Data ut suppra*.

130 "loat ne sie": lectura dudosa.

137

1461, mayo, 23.- Valencia.

Los jurats *de Valencia escriben a sus embajadores, en Barcelona o allá donde estuvieren, para informarles de quiénes habían sido elegidos para sucederles en la juradería del año administrativo que comenzaba, y para que persuadan al campanero Bernat Vidal para que venga a la ciudad y se instale en ella.*

–AMV, *LM* 24, f. 77r-v **[CIII]**.

Als molt magníffichs senyors e de gran providència los embaxadors de la ciutat de València, en Barchinona o lla on sien.

Molt magníffichs senyors e de gran providència: Lo concell general d'aquesta ciutat[131] celebrat lo dia present, seguint forma de furs e privilegis, ha procehit a fer elecció de offici de juraderia per a l'any primervinent, e ha plagut a nostre senyor Déus que són venguts per sort en la dita elecció los magníffichs mossén Pere Siscar, En Jacme de Fachs, mossén Berenguer Mercader, En Luís Blanch, N'Anthoni Miracle e Perot Pelegrí. Plàcia a nostre senyor Déus los deix regir per tal forma que sia lahor sua, servey de la magestat del senyor rey e beneffici de tota la cosa pública. Som no poch maravellats perquè ha grans dies no havem reebut letra alguna de vosaltres, ne haüt ardit algú dels affers per los quals sou stats tramesos. Havem a pensar si per ventura vostres letres serien stades preses en lo camí, lo que no és presumidor. *Item*, senyors molt magníffichs, per la gran necessitat que passam de campana per ha sonar les hores, ultra certa provisió per nosaltres feta a deu dies d'abril proppassat contenent en effecte que érem contents[132] tenir e servar a·N Bernat Vidal, campaner, los capítols fets en dies passats entre los lavors honorables jurats e lo dit En Bernat, offerint-li, més, que, tantost com aquell fos en la present ciutat, lo metríem en possessió de la casa e del sonar de les ores, prometent-li tenir e servar tot ço e quant li era stat promés largament. E en lo present dia, per total ferma e seguretat sua, lo dit honorable concell general ha fermat, lohat e aprovat los dits capítols. E, encara, amplia[n]t aquells, à provehit En Bernat Vidal o substituït seu sia mès en possessió de la dita casa e sonar de les ores, puix ell se trobe personalment en la present ciutat per tot lo més de juny primervinent, e·l fa segur que de tota sa vida no serà privat del dit offici. E més, que, decontinent que ell serà en la present ciutat, li seran bestrets e anticipats mil cinchcents sous dels tres mília sous que ell demana per sos treballs. E, puix per lo dit honorable concell hac stat axí provehit, ell pot esser segur, e vosaltres, magníffichs senyors, lo podeu fer segur. De tot ço que dit és haurem plaer e us pregam affectuosament parleu ab ell e doneu orde ell en tot cas vinga a la present ciutat lo pus prest que sia possible, offerint-li que li serà feta bona companyia. Com dit havem, per la gran e extrema necessitat que havem de la dita campana, a nosaltres e al dit concell ha paragut axí deure esser proveÿt, promés e offert. Confiam-hi donareu lo recapte que confiam de vostres grans magnifficències, les quals nostre senyor Déus vulla preservar de tot perill. Scrita en València a XXIII dies de maig de l'any mil CCCCLXI. Plàcia-us d'ací avant voler-nos scriure sovint. E parria'ns, puix lo offici de vosaltres, magníffichs jurats, serà finit, que los verguers que són ab vosaltres se'n deuen venir e tornar de ací, anant perquè ací fan gran fretura.

Los jurats de València, a tota vostra honor bé apparellats.

---

131 "de aquesta ciutat": se repite.

132 Or.: "contentes"

138

1461, mayo, 23.- Valencia.

El Consell *de la ciudad de Valencia faculta al* síndic *a incrementar la deuda municipal mediante la carga de censos por valor del dinero tomado de diversas personas, parte del cual fue destinado a sufragar los gastos de las embajadas enviadas a Zaragoza y Barcelona.*

–AMV, *MC* 37, f. 74(a)r

Axí mateix lo dit honorable consell donà poder, al síndich o subsíndich, de poder carregar los trenta dos mília siscents trenta dos sous, preses de diverses persones ab albarans, per obs de certes embaxades trameses per la ciutat al senyor rey en Çaragoça, e al senyor príncep e primogènit resident en Barchinona, e encara als diputats e persones representants lo principat de Cathalunya, e per certes ajudes ab ferma dels honorables jurats o de la major part de aquells, ab totes les clàusules en semblants contractes posar acostumades.

139

1461, mayo, 23.- Valencia.

El Consell *de la ciudad ordena incluir entre los gastos realizados durante la juradería que acaba lo pagado al faraute Cantabria por traer una carta del rey de Castilla y el salario de los tres hombres que partieron hacia Tortosa tras Cervaces.*

–AMV, *MC* 37, f. 74(a)v.

Item, los vintcinch timbres donats a Cantàbria, haraut del rey de Castella, per una letra que havia portat del dit senyor als honorables jurats.

[...]

Item, les deu lliures deu sous pagats a tres hòmens qui foren trameses la via de Tortosa detràs hun home appellat En Çesavaçes (*sic*), per certa causa.

140

1461, mayo, 23.- Valencia.

Tras haber recibido carta del rey, con credencial para el batle general *y el* racional*, el gobierno municipal de Valencia le informa de que, siguiendo su voluntad, habían sido elegidos nuevos* jurats *de la forma acostumbrada, recayendo el cargo en Pere Siscar, Jaume de Fachs, Berenguer Mercader, Lluís Blanch, Antoni del Miracle y Perot Pelegrí. También le comunican que se había ordenado cargar censos para obtener los diez mil florines que la ciudad había acordado prestarle.*

–AMV, *LM* 25, f. 2v.

Sereníssimo senyor:

Reebuda per nosaltres una letra de vostra majestat, ab creença acomanada a vostre batle general d'aquest regne e a·N Guillem Çaera, racional d'aquesta vostra ciutat, sobre la elecció fahedora de offici de juraderia, lo concell general, enseguint vostra voluntat, lo dia present, que és dissabte, vespra de Cinquagesma, en lo qual dia, segons forma de furs e privilegis és stat acostumat e·s deu fer la dita elecció, procehí a fer aquella pacífficament per a l'any primervi-

nent, e ha plagut ha nostre senyor Déus són venguts en la sort de la dita elecció de jurats: mossén Pere Siscar, En Jacme de Fachs, mossén Berenguer Mercader, En Luís Blanch, N'Anthoni del Miracle e En Perot Pelegrí. Pregam nostre senyor Déus que, per sa clemència, los deix regir per tal forma que sia lahor sua, servey de vostra majestat e beneffici de tota la cosa pública, e vulla conservar longament vostre real stat e persona, ab tanta exaltació de honor e glòria com lo vostre cor desija. Scrita en València, a XXIII dies de maig de l'any MCCCCLXI.

Aprés, senyor, de feta la present, havem donat orde, per servey de vostra magestat, que són stats haüts e carregats per via de censals los deu mília florins offerts prestar a vostra senyoria per lo dit concell general. E tota hora que serà cobrada la cautela e contracte de seguretat tramés a vostra excel·lència, concordat e ordenat, seran hora per ora liurats a qui vostra majestat voldrà e ordenarà.

141

1461, mayo, 23.- Valencia.

Los jurats *ordenan que los diez mil florines que la ciudad acordó prestar a Juan II sean entregados por el* clavari *a Berenguer Mercader,* batle general*, en su condición de procurador del rey especialmente delegado para ello.*

–AMV, *CC* J-70, f. 69v.

Los jurats, *etc*. Pagats al molt alt senyor rey, e per ell a l'honorable mossén Berenguer Mercader, cavaller, batle general de regne de València, e procurador per lo dit senyor, quant a les coses dejús scrites, specialment delegat, deu mília florins, valents cinch mília cinch centes lliures reyals, los quals l'onorable consell celebrat en la Sala de la dita ciutat a XIe del present e dejús scrit mes de maig, confermat per altre consell celebrat en la dita Sala lo present e dejús scrit dia, ha offerts prestar al dit senyor, restituïdors al dit senyor en certa forma e manera e dins cert temps, *juxta* tenor de certs capítols fermats per lo dit batle e l'onorable En Pau Rossell, scrivà de ració, com ha procuració de dit senyor, ab nosaltres e lo síndich e universitat de la dita ciutat, en poder de l'honorable En Jacme Beneyto, notari, scrivà nostre e del consell de la dita ciutat, a XVI del dit mes de maig, e·ncara *iuxta* tenor de cert contracte de confessió, cautela, obligació e seguretat fets e fermats expressament per lo dit senyor rey a la dita ciutat a XXV dies del dit mes, segons en aquells, als quals se refer, és larch contengut. E cobrats *etc*. *Datum Valentie XXIII^{a} die madii anno a nativitate domini M^{o}CCCCLXI^{o}*. Loís de Cruïlles.

142

1461, mayo, 23.- Valencia.

Los jurats *de Valencia ordenan al* clavari *realizar el pago del dinero debido, por salarios y gastos, a cada uno de los componentes de las embajadas a Zaragoza y Barcelona.* [133]

–AMV, *CC* J-70, f. 71r-v.

Los jurats, *etc*. Pagats, o fets compliment ab que bestret havets d'aquesta rahó, als honorables En Guillem Mascó, donzell, En Luís de Cruïlles, ciutadà, conjurats nostres, micer Jacme Garcia, advocat, En Luís Johan, En Pere Bou, micer Pere Amalrich, advocat, ciutadans de la dita ciutat, missatgers per part de la dita ciutat tramesos a la majestat del senyor rey, resident en la ciutat de Çaragoça, precedent ordinació de l'honorable consell de la dita ciutat, e a·N Berthomeu Just e a·N Pere Valero, verguers nostres, dehenou mília trenta sous, dos diners, valents noucentes cinquanta una lliures, deu sous, dos dinés reyals, a ells degudes en la forma següent, és saber: Al dit honorable En Guillem Mascó, per salari de cent dies, a raó de XXXIII sous cascun dia: III^{m}CCC sous. *Item*, per l'atzembla, a raó de quatre sous lo dia, per los dits cent dies: CCCC sous. *Item*, per forrar e borrar, acostumat donar a cascun missatger exint fora lo regne: CXX sous. *Item*, per altres despeses ordinàries que posà haver fetes, axí en la ciutat de Çaragoça com en la ciutat de Barchinona: DLXXVI sous; que muntà per tot: IIII^{m}CCCLXXXXVI sous. *Item*, al dit honorable En Luís de Cruïlles, per son salari de LVI dies, ço és, VII dies per la primera anada, que partí de la dita ciutat de València lo primer dia de març e tornà lo setén dia del dit mes, e per XXXXVIIII^{o} dies per la segona anada, que partí de la dita ciutat, que són per tots los dits LVI dies; que, a la dita rahó de XXXIII sous per cascun dia, valen: MDCCCXXXXVIII sous; per l'atzembla acostumada per los dits LVI dies, a rahó de quatre sous lo dia: CCXXIIII sous. *Item*, per forrar e borrar: CXX sous. *Item*, per donar als jutglars e altres de la cort del senyor príncep, e per altres despeses que posà haver fetes: DCXXXII, sous VIII diners; que munta per tot: II^{m} DCCCXXIIII sous, VIII diners. *Item*, al dit honorable micer Jacme Garcia, per son salari de XXXXVIII dies: CLXXX sous. *Item*, per forrar e borrar: CXX sous. *Item*, per altres despeses que posà haver fetes, axí en uxers del senyor príncep com a correus e altres en la ciutat de Barchinona: DCCCIIII sous, VI diners, que munten per tot: II^{m}DLXXXVIIII^{o} sous, VI diners. *Item*, al dit honorable En Luís Johan, per son salari dels dits XXXXV dies, a rahó de XXXIII sous per cascun dia: MCCCCLXXXV sous. *Item*, per la dita adzembla a raó de quatre sous per cascun dia, dels dits XXXXV dies: CLXXX sous. *Item*, per forrar e borrar, segons és acostumat: CXX sous. Les quals quantitats acumulades munten MDCCLXXXV sous. *Item*, al dit honorable En Pere Bou, per son salari dels dits XXXXV dies, a la dita rahó de XXXIII sous per cascun dia: MCCCCLXXXV sous. *Item*, per salari de la adzembla, a rahó de quatre sous per cascun dels dits XXXXV dies: CLXXX sous. *Item*, per forrar e borrar, segons és acostumat: CCXX sous; que muntà per tot: M DCCLXXXV sous. E al dit honorable micer Pere Amalrich, per son salari de

133 Es evidente que la fecha que figura en el documento, 23 de mayo de 1461, no corresponde al momento real en que fue expedido, ya que alude a hechos posteriores (la llegada de los *verguers* fue el 30 de mayo y la de los embajadores el 8 de junio). Todo apunta a una manipulación de orden administrativo, encaminada a incluir estos pagos entre los gastos de la *claveria* de 1460-61, que acababa justamente el mismo día 23 de mayo. Su aprobación se hizo *a posteriori*, en el *consell* del 11 de julio (doc. núm. 168). Consta, por otro lado, que gran parte del dinero percibido por los *missatgers* se les había proporcionado anticipadamente (doc. núm. 123).

cent dies, a la dita rahó de XXXIII sous per cascun dia, III^{m}CCC sous. *Item*, per salari de una adzembla, a rahó de quatre sous per cascun dia: CCCC sous. *Item*, per forrar e borrar, segons és acostumat: CXX sous. *Item*, per altres despeses que posà haver fetes, extraordinàries, axí en la ciutat de Çaragoça com en Barchinona: DLVI sous; que munta per tot IIII^{m}CCCLXXVI sous. E als dits En Berthomeu Just e En Pere Valero, verguers, per son salari de LXXXXI dia, a rahó de set sous per cascun dia e per cascun d'ells: MCCLXXIIII sous. Los quals dits missatgés partiren de la present ciutat, ço és, los dits honorable En Guillem Mascó, micer Pere Amalrich lo primer dia del mes de març, e tornaren a VIII del dit mes de juny; e los dits micer Jacme Garcia, En Luís Johan e En Pere Bou partiren a XXV dies del mes, e tornaren a VIII del dit mes de juny; e los dits verguers partiren lo dit primer dia de març e tornaren a XXX del present e dejús scrit mes de maig. Los quals dits missatgers són anats a la magestat del senyor rey per fets e negocis molts urgents rachaents en gran passificació e utilitat de tots los tres regnes e en concòrdia del dit senyor rey e primogènit, fill seu, e altres coses necessàries al passífich e útil de la dita ciutat e regne de aquella. Les quals quantitats, acumulades, prenen la dita summa dels dits XVIIII^{m} XXX sous, II diners. Segons que de totes les dites coses los dessús dits han donat compte per menut a l'honorable racional de la dita ciutat, lo qual, summat e verificat, roman conservat en l'archiu del seu offici. E axí·n som stats per aquell certificats ab son albarà dreçat al scrivà de la Sala. E cobrats, *etc*. *Datum Valentie XXIII^{a} die madii anno a nativitate Domini M^{o}CCCCLXI^{o}*. Galeàs Johan.

143

1461, mayo, 25.- Martorell.

Los embajadores de Valencia informan al gobierno municipal de sus conversaciones en Cataluña con la reina y con los embajadores del principado, tendentes a procurar la concordia.

–AMV, *LM* 24, ff. 82v-83v **[CVI]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

Molt magniffichs e molt savis senyors: Dilluns proppassat comptat [XVIII] del corrent e dejús scrit mes de maig, scrivim als magníffichs jurats, precessors vostres, de tot lo que occorria digne d'escriure fins en la dita jornada. Enaprés se és seguit que, sabents nosaltres que la il·lustríssima senyora reyna devia venir a la vila de Egualada per concordar, no hac disposició ne manera de poder nosaltres fer reverència e explicar la creença a la dita senyora reyna fins que fom en lo loch de Piera. En lo qual, per la dita senyora, mostrant haver gran plaer e consolació de nostra venguda, fom, per sa gran clemència e virtut, molt bé acceptes. E en lo dia de divendres, de matí, comptat XXII del present mes, ans que·ls embaxadors del principat de Cathalunya, los quals ja en la dita vila de Egualada eren partits, discordes de la dita senyora reyna sobre lo loch en lo qual aquells volien aturàs per comunicar dels dits fets en los quals són les differències, nosaltres explicam la dita creença a la dita senyora reyna en secret, supplicant en conclusió a sa senyoria li plagués donar orde, fi e conclusió a totes les dites differències occorrents, com, aprés nostre senyor Déu, en lo món no sabèssem altra persona pogués concordar e pacifficar los dits fets sinó sols la sua senyoria, interserint en la dita explicació moltes coses

necessàries per induir la sua serenitat al dit acte virtuós de concòrdia, les quals serien prolixes de recitar en la present. A la qual explicació, per la dita senyora reyna, molt singlarment e virtuosa, nos fon respost mostrant haver gran voluntat en concordar les dites differències. E ab tota veritat vos signifficam que nosaltres, axí de la recepció com de les respostes per la dita senyora reyna a nosaltres fetes, romanguem molt contents e aconsolats. Seguí·s poch aprés que·ls dits embaxadors de Cathalunya en lo dit loch de Piera comunicaren ab la dita il·lustríssima senyora reyna, suadint molt a sa senyoria que aturàs en lo dit loch e que no entràs més avant per fer la dita via de Barchinona, mostrant los dits embaxadors de Cathalunya que aquella era la voluntat de tots los representants lo dit principat, e que, fahent lo contrari la dita senyora, seria preparar molts inconvenients; e, finalment, aquells mostraven que lo poder que la dita senyora havia del senyor rey, a aquells devia esser mostrat e comunicat, e ab aquells dits embaxadors, com a representant lo dit principat, devia esser comunicada e concordada la dita concòrdia; ço que a la dita senyora no fon accepte, com mostràs la sua voluntat esser de·ffer la via de Sent Cugat per ço que fos en loch pus propinch a la dita ciutat de Barchinona, e pus fàcilment e ab menys treball e difficultat la sua senyoria pogués significar a tots los representants lo dit principat la bona volu[n]tat que ha en los dits fets e concordar les dites differències ab aquells. E sens algun apuntament o conclusió, ans partint en ubert sobre lo dit punt, la dita senyora reyna partí lo dit dia de divendres, aprés dinar, en lo loch de Piera a la present vila de Martorell, en la qual de present la sua senyoria és, e nosaltres axí mateix residim. Havem axí mateix, per beneffici dels affers, comunicat ab los dits embaxadors de Cathalunya, e contínuament pensam e treballam, per tota nostra possibilitat, ingeni e sforç, de conduir los dits fets, los quals són tals que, ab veritat, creem que, per conduir[134] aquells a la fi que desijam, la summa potència de nostre senyor Déus hi ha obrar. Del que enaprés se seguirà sereu informats, com sia stat mogut que la dita senyora staria mils en lo loch de Caldes, que dista tant de la dita ciutat de Barchinona com la present vila de Martorell, en lo qual loch se diu que, ab veritat, la dita senyora seria mils alleujada. De açò, emperò, no és feta conclusió alguna. Totes les dites coses signifficam a vostres grans magnifficències, tant per ço que en los dits affers sapiau quasi tot ço que tro a huy ha succehit, quant, encara, per la occorrent partida dels verguers de vosaltres, magníffichs senyors de jurats de aqueixa insigne ciutat, los quals, cessant la causa per la qual eren en servey de nosaltres dos *tunch* jurats e missatgers, havem delliberat deure-se'n tornar aquí, no solament per scusar supèrflues despeses, mas encara per ço com de huy avant sens justa causa romandrien ací. La letra dels magníffichs jurats, scrita a XIII e closa a XVI del corrent mes de maig, havem reebuda per via de Barchinona, la qual no fretura resposta. E per ço, fent fi a nostre rahonament, vos diem que bon prou facen los officis a vosaltres, magníffichs senyors jurats. Plàcia a nostre senyor Déus vos done indústria e prudència de regir aquells a servici de nostre senyor Déus e beneffici de aqueixa insigne ciutat, mare nostra. Scrita en la vila de Martorell a XXV de maig de l'any MCCCCLXI. Scrivint la present, la senyora reyna ha delliberat, ab voluntat dels cathalans, anar la via de Caldes. E decontinent partix sa senyoria per fer lo dit camí. E nosaltres, per semblant, seguirem la sua excel·lència.

A la ordinació e manament vostres apparellats, los embaxadors vostres.

134 "los dits fets [...] per conduir": se repite.

144

1461, mayo, 26.- Caldes.

La reina Juana Enríquez, informada por los embajadores de Valencia, expresa al gobierno municipal de la ciudad su gratitud por la fidelidad y voluntad de concordia que había demostrado, y le insta a seguir actuando así.

–AMV, *LM* 24, ff. 84v-85r **[CVIII]**.

Als ben amats e fels nostres los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

La Reyna.

Pròmens ben amats e feels nostres: Reebut havem vostra letra, de XXIIII de abril de l'any present, per los ben amats e feels nostres En Guillem Mascó, En Luís Cruïlles, micer Jacme Garcia Aguilar, En Luís Johan, En Pere Bou e micer Pere Amalrich, conciutadans e missatgers vostres, e havem entés tot ço que de part de vosaltres e d'aqueixa ciutat dir-nos han volgut. E certament tant en la prudència, bon portament e virtut llur quant en la de vosaltres, havem conegut la voluntat íntegra e innata fidelitat que tots haveu, a la lahor e glòria de nostre senyor Déu e a la honor e servey de la magestat del senyor rey e nostre e de l'il·lustríssimo príncep, nostre molt car e molt amat fill, e al gran beneffici, concòrdia, unitat e repòs de tots los regnes e terres sotsmeses a la reyal corona de la preffata magestat, seguint los vestigis loables de vostres predecessors. Lo qual, de part del dit senyor rey e de nós tant vos agrahim quant al món podem. E esperam que les vostres opperacions e ànimos no cansaran en prosseguir e procurar ço que ab tanta prudència e bona voluntat, satisfahent al degut, axí com a fidel·líssimos e virtuosíssimos vassalls, vos haveu recordat e animatvertit. Pus extensament havem parlat ab los dits vostres missatgers les coses que per ells vos seran refferides. Dada en la vila de Caldes a XXVI de maig de l'any MCCCCLXI. La reyna.

145

1461, mayo, 27.- Valencia.

Los jurats *de Valencia acusan recibo de las cartas que les han escrito desde Barcelona Jaume Garcia Aguilar y los embajadores, y piden a estos seguir enviando información mientras dure su estancia en esa ciudad.*

–AMV, *LM* 24, ff. 81v-82r **[CV]**.

Als molt magníffichs senyors e de gran providència los embaxadors de la ciutat de València, en Barchinona.

Molt magníffichs senyors: Ayr dimarts, comptats XXVI del present mes de maig, reebem una vostra letra de XVIII del mateix mes, comemorant al principi d'aquella algunes coses de les quals, per letra vostra e encara per altra del magníffich micer Jacme Garcia Aguilar, érem stats avisats, axí com la visitació e explicació per vosaltres feta al senyor príncep primogènit e, aprés, als reverents, spectables e magníffichs diputats e representants lo principat de Cathalun[y]a, e les bones respostes e offertes fetes tant per lo dit senyor príncep quant per los dits diputats e altres; e, aprés, de la molta contentació e plaer que aquells han demostrat algunes vegades haver de la vostra anada e offerta de intercedir en los affers, e altres moltes coses, ab

acció de[135] gràcies d'ells a vosaltres e de vosaltres a ells, en la dita vostra letra molt largament e estesa deduïdes; e de la venguda del comte de Armanyach a la plaja de Barchinona; e de vostra delliberada anada a la il·lustríssima senyora reyna a la vila de Egualada; e de com los cathalans pe[r]severen en los capítols e coses que han demanat e volen, *etc.* De tot, e specialment de vostra bona concòrdia e de sentir tot lo contengut en la dita vostra letra, havem pres molt singular plaer e consolació, perquè ací se recitaven altres coses no concordants al que scrit nos haveu. Per semblant, comendam molt e havem per accepta vostra bona offerta, feta als dits diputats e representants lo principat de Cathalunya, de residir en aquexes parts, intercedir [e] treballar en tota concòrdia, assossech e benavenir dels affers occorrents, tant com conexereu hi puxau fer e procurar beneffici. E axí·ns plau o façau. Si, emperò, conexereu que vostra residència no pogués proveyr beneffici, remetem a vostra delliberació la aturada vostra en aqueixes parts, pregants-vos que, dementres aquí sereu, nos scrivau e aviseu de contínua de tot lo que·s seguirà e sentreu en la prossequció e meneig del que dit és. E haurem-ho a gran conplacència de vostres magnifficències, les quals nostre senyor Déus vulla tenir en sa contínua protecció e guarda, tota ora comanant e recomanant-nos, per C^{m} voltes, en gràcia e mercé del dit senyor príncep e primogènit. Scrita en València a XXVII de maig de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de la ciutat de València, a la honor de vosaltres bé apparellats.

146

1461, mayo, 28.- Barcelona.

Carlos, príncipe de Viana, primogénito de Aragón, informa al gobierno municipal de Valencia de sus conversaciones con los embajadores de la ciudad, cuyas explicaciones ha escuchado y agradecido, y a las que ha respondido, según ellos darán cuenta.

–AMV, *LM* 24, f. 85r **[CIX]**.

Als magníffichs, bé amats e devots nostres los justícia, jurats e concell de la ciutat de València, feels de la magestat del senyor rey, nostre coledíssimo pare.

Lo príncep e primogènit, *etc*.

Magníffichs, bé amats e devots nostres, feels de la magestat del senyor rey, nostre senyor: Reebem ab molt plaer en dies passats vostra credencial letra en persona de vostres embaxadors, e, aquells hoym plenament en tot lo que dir e explicar nos han volgut en virtut de aquella, havem per effecte comprés vostre loable propòsit e intenció sana a la satisfacció de Déu omnipotent, al servey de la magestat del senyor rey, nostre senyor, e plaer e satisfacció nostres, e encara ab beneffici e tranquil·le repòs de la república de tots los regnes a la corona de Aragó sotsmeses. E, ab tot que de vosaltres e vostres prudències, ingenis e operacions virtuoses e pròpries a vosaltres, àls no·s devia sperar, pur comendant vostres dignes effectes, acceptant vostres profferides offertes, quant en nós és stat, vos ho agrahim. E de tanta demostració de amor, no sens operació effectiva, ab la innata e per vosaltres usada fe vos restam deutors e·n obligació, offerint-nos promptes corresponents a la vostra amorosa intenció, a la multiplicada retri-

135 "de": se repite.

bució de merit, totes hores e en tot temps que Déu, destribuïdor de les gràcies, nos prestarà la facultat. Havem amplament respost e parlat als dessús dits vostres embaxadors, segons per ells vos serà refferit, als quals, per esser tant dignes persones, vos pregam per vosaltres sia dada indúbia fe, qual daríeu a nós presencialment, en lo que ells vos diran profferint. E Déu conserve a vosaltres, ciutat e tot aqueix regne, en repòs e perpètua tranquilitat. Dada en la ciutat de Barchinona a XXVIII de maig de l'any MCCCCLXI. *Charles*.

147

[1461], mayo, 30.- Barcelona.

Primera carta de los embajadores de Valencia a los jurats *nuevamente elegidos. Tras los elogios protocolarios, niegan haber sido negligentes en el envío de información, a la vez que reprochan ciertas actuaciones de gobierno de las que habían tenido noticia; les comunican que, finalizada su tarea conciliadora, elogiada por ambas partes, habían decidido partir hacia Valencia; y les piden que, en caso de que tuvieran noticia, antes de su llegada, de un acuerdo entre el monarca y los catalanes, no hiciesen manifestaciones de alegría, por razones que no quieren hacer explícitas en la misiva.*

–AMV, *LM* 24, ff. 83v-84v **[CVII]**.

Als molt magníffichs e molt savis senyors los jurats de la insigne ciutat de València.

Molt magníffichs senyors e de gran reverència: En lo dia de yr reebem una letra de les magnifficències vostres feta a XXIII del corrent mes, per la qual fom avisats de la elecció nova, per lo concell general de aqueixa insigne ciutat feta, de vostres magníffiques persones en lo offici de jurats. De la qual cosa som stats molt aconsolats, axí per haver-nos signifficada la dita elecció com perquè vosaltres sou tant virtuoses persones e prudents persones, que speram en nostre senyor Déus la cosa pública de aqueixa nostra mare serà bé regida e governada. Al que·ns scriviu, senyors, que stau maravellats com no haveu letres nostres, vos responem que dins una setmana vos havem fetes tres letres, dues per correus e la última per los verguers, los quals partiren de nosaltres, stants en la vila de Martorell, la segona festa de Pasqua propassada. E creem totes les dites letres haureu haüdes, per les quals particularment vos havem notifficats tots los actes fets fins en aquella jornada dignes d'escriure, sens fer ommissió de alguna cosa que fos de importància. O, si reebudes no haveu[136] les dites letres, no és càrrech nostre, mas alguna negligència o impediment que y ha occorregut. E axí, per lo que dit és, pot cessar tota la dita vostra admiració. E nosaltres poríem star ab alguna congoxa, e no sens rahó, de algunes noves que ací nos són recitades de alguns contractes novament fets per aqueixa ciutat, asats en gran suma, los quals, vista la disposició del temps occorrent e la necessitat de aqueixa ciutat, no podíem creure al principi fossen stats fets, fins que havem haüda certa notícia de la veritat, e ja som stats constituïts en major admiració per moltes rahons les quals no és necessari scriure. E no us maravelleu, senyors molt magnífichs, del que us scrivim, car ací nosaltres oÿm moltes coses dels fets de aquí, los quals per menut són tots scrits a persones de aquesta ciutat, que en aqueixa ciutat ignorau. Al que scriviu que haveu no poch entrenyor com per letres de alguns

136 Or.: "no ha haveu"

singulars e no de nosaltres se sent certa resposta que·ns han fet los cathalans, vos diem que de la dita resposta dels cathalans ja us havem scrit larch per nostres letres, segons que dit és, e creem que ja les haveu reebudes. Quant al fet del relotger que·ns scriviu, ja ans de la vostra letra havíem ab aquell comunicat; posa algunes difficultats e dubtes en los fets concordats; creem conduir-lo a anar a aquí e fer vostra voluntat. Al que dieu dels verguers, ja fonch executat lo que scriviu tantost que cessaren los officis de jurats de l'any proppassat, segons dit és dessús, e axí satisfet a tots los caps de la dita vostra letra. Més avant, vos signifficam com, aprés la dita ultima letra que us trametem per los verguers, nosaltres havem presa conclusió en los fets que ací havíem a tractar en tant com per la honor de aqueixa ciutat podíem e devíem fer. E dimarts proppassat, comptat XXVI del dit corrent mes, partim de la vila de Caldes, ab molt bon contentament de la il·lustríssima senyora reyna e ab bona licència de aquella. E aprés nos som expedits ací del senyor primogènit e dels diputats e representants lo principat de Cathalunya, cascuns dels quals resten contentíssimos de nosaltres. E en dos rahonaments que ab aquells havem haüt, certament havem fet molt beneffici en los fets occorrents e no pocha honor a aqueixa ciutat, segons que, per relació de viva veu nostra, seran largament informades vostres magnifficències; hoyreu moltes coses de les quals sereu molt aconsolats. E perquè aquestes fahenes pus avant no requiren la presència de nosaltres, huy, disponent nostre senyor Déus, partrem de aquesta ciutat per tornar aquí. Signifficant-vos com aquestes differències de Cathalunya creem pendran per al present conclusió, per quant la senyora reyna ha offert star al concell dels cathalans; emperò, si, ans que nosaltres pleguem aquí, éreu certifficats que la concòrdia és de tot finida, vos avisam, per la honor d'aqueixa ciutat, que no deveu fer alguna demostració de festa o alegria per causa de la dita nova. Les causes perquè açò us scrivim vos direm de paraula. E sols per aquesta rahó havem fet avantatge al correu de dos florins corrents. E fem fi al present, recomanant-nos molt a les magnifficències vostres e dels magníffichs micer Miquel Dalmau, micer Pere Belluga, N'Ambròs Alegret e En Jacme Beneyto, al qual faça bon prou lo primogènit. Scrita en Barchinona a XXX de maig.

A la ordinació e manament de vosaltres, magníffichs senyors, los missatgers d'aquexa ciutat.

148

1461, mayo, 30.- Barcelona.

Los diputados del General *y* consell *de las cortes de Cataluña informan al gobierno municipal de Valencia de su encuentro con los embajadores y de las explicaciones que se dieron mutuamente, y agradecen su intervención conciliadora.*

–AMV, *LM* 24, f. 85v **[CX]**.

Als molt magníffichs senyors e de gran providència los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

Molt magníffichs senyors e de gran providència: Vostra letra de creença havem reebuda per los vostres magníffichs embaxadors en la dita vostra letra mencionats, los quals havem ree-

buts e oÿts ab[137] aquell amor e honor que·s pertany de tot lo que per part vostra nos han volgut dir e explicar. E regraciam a les vostres magnifficències, quant podem, la gran affecció e voluntat que mostrau en conservar lo amor, unitat e confederació qui és e deu esser entre aqueixa insigne ciutat e aquest principat, e encara les offertes de interposar-vos e treballar en totes les coses qui sguart hagen[138] a l'honor, benavenir, útil e tranquil·le stat de aquest principat e poblats en aquell, de què us restam no poch obligats. E semblantment nosaltres, qui aquest principat representam, vos offerim volenterosament mostrar per obra la nostra affecció e bona voluntat que havem, e interposar nostres treballs a les coses que sien honor e útil d'aqueixa insigne ciutat, tostemps que lo cas e loch o requirran. E per quant dels grans affers quals són los que tenim entre mans, e de nostra justa instància, sovent se fa variablament report, havem sumàriament informats los dits vostres magníffichs embaxadors dels procehiments e actes per justificació de la dita nostra instància fets, a la qual speram Déus omnipotent darà tal fi e conclusió com desijam, e que serà a glòria e laor sua, e servey molt gran a la magestat del senyor rey, beneffici [e] repòs de l'il·lustríssimo primogènit, e repòs e tranquilitat no solament de aquest principat e boblats[139] en aquell, mas de tots los regnes e terres del dit senyor rey. E sia, molt magníffichs senyors e de gran providència, la Sancta Trinitat vostra protecció e guarda. Dada en Barchinona, a XXX dies del mes de maig de l'any MCCCCLXI. A(ntoni) P(ere), abat de Monserrat.

Los diputats del General de Catalunya e concell en virtut de la comissió de la cort elegit e assignat, a vostra honor promptes.

149

1461, junio, 2.- Vilafranca del Penedès.

El maestre de Montesa, tras recibir a los embajadores de Valencia e informarles ampliamente, pide a los jurats *de la ciudad que den crédito a sus palabras.*

–AMV, *LM* 24, f. 86r **[CXI]**.

Als molt magníffichs senyors e cars frares los jurats de la ciutat de València.

Molt magníffichs senyors e de gran prudència: Reebuda he una letra vostra de creença en persona dels magníffichs embaxadors d'aqueixa insigne ciutat, la qual entesa, me so dispost, quant me és stat possible, entendre en tot lo que en honor e beneffici de la dita ciutat podia remediar, segons que per los dits embaxadors largament vos serà refferit. Als quals vos prech plàcia donar fe e creença, axí com a la persona mia, en tot lo que per part mia vos diran. Offerint-vos que sempre me trobareu prest a tot lo que sia honor e servici d'aqueixa ciutat. De Vilafranqua de Penedès, a dos de juny, any MCCCCLXI.

A vostra ordinació prest, lo mestre de Mu[n]tesa.

137 Or.: "al"

138 'hagen': lectura dudosa.

139 *Sic*, por "poblats".

150

1461, junio, 8.- Zaragoza.

Juan II de Aragón agradece, en carta al gobierno municipal de Valencia, la intervención conciliadora de sus embajadores en Cataluña, de la que había tenido noticia por la reina, y pide que varios prohombres de la ciudad sean elegidos y enviados a él para, junto con otros de otras tierras, aconsejarle y procurar el sosiego y tranquilidad de los reinos.

–AMV, *LM* 24, f. 86r-v **[CXII]**.

Als amats e fels nostres los jurats, consell e prohòmens de la ciutat de València.

Lo Rey.

Prohòmens amats e feels nostres: Per letres de la il·lustríssima reyna, nostra molt cara e molt amada muller, e per altres vies, som avisats de la bona e virtuosa voluntat que han mostrat los missatgers vostres tramesos a l'il·lustríssimo príncep don Carles, nostre molt car e molt amat fill, e als diputats e consell del principat de Cathalunya, residents en Barchinona, sobre los affers que per la dita il·lustríssima reyna, nostra muller, als dits missatgers vostres són stats comunicats. De què restam contentíssimos e no poch obligats a aqueixa ciutat, e certament en aquest cas special e en tots altres concernents la nostra honor, stat e servey no·ns som trobats frustats de la virtuosa reputació en la qual sempre aquella havem tengut e tenim. Havem ferma confiança en nostre senyor Déus que·ns donarà loch e disposició de retre·n lo grat que desijam a la dita ciutat, axí en universal com en particular, en totes coses que redundar puixen en honor e augmentació d'aquella. Pregants e encarregants-vos, axí stretament com podem, que en vostres bons e comenda[b]les propòsits vullau pe[r]severar ab aquella precípua confiança que speram, e per vosaltres e vostres predecessors virtuosament és stat acostumat vers nós e los nostres predecessors, reys d'Aragó, de preclara recordació. E perquè la intenció nostra és de veure e entendre en algunes coses concernents honor e servey nostres e beneffici de tots nostres regnes e terres, entre les quals dignament deu esser feta per nós special memòria e menció de aqueixa ciutat, pregam-vos, per tant, e encarregam, tant com podem, que vullau nomenar e trametre, lo pus prest que fer-se puixa, algunes notables persones, les quals, en nom e per part de aqueixa ciutat, capien e entrevinguen en tot ço que farem e delliberarem, e de les quals nos puixam esser aconsellats. Car confiam en nostre senyor Déus que, mijançant la sua ajuda e bon consell, del que·ns trametreu en nom de la dita ciutat e dels altres qui per part de les altres nostres regnes e terres hi cabran, aconsellaran e intevendran, seran fetes e delliberades tals coses que seran glòria de nostre senyor Déus e redundaran en honor e servey nostres, e en repòs, assossech e tranquilitat de tots nostres regnes e terres. Dada en Çaragoça a VIII dies de juny de l'any MCCCCLXI. *Iohannes*.

151

1461, junio, 15.- Valencia.

El Consell *ordena pagar al* racional *Çaera el dinero que gastó en Zaragoza, durante su estancia como miembro de la embajada de la ciudad, por una carta del rey, revocatoria de cierto sobreseimiento conseguido por Hug de Cardona que contrariaba la normativa foral.*

–AMV, *MC* 37, f. 85(a)r-v.

Item, proveïren que al dit honorable En Guillem Çaera sien pagats d'altra part vint set sous, dos diners, que ell en dies passats, essent en Çaragoça ab los altres embaxadors, havia bestret per dret de sagell e treballs de una provisió obtenguda del senyor rey a supplicació dels *tunc* jurats, revocatòria obtenguda per don Ugo de Cardona de sobresehiment, contra forma de furs e privilegis.

152

1461, junio, 16.- Valencia.

El racional *Guillem Çaera, en virtud del poder que le fue atribuido por el* Consell general *de Valencia, nombra ayudante o lugarteniente del oficio de* racional*, en sustitución de Lluís Carbonell, que había fallecido, a Vicent Alegre, y pone en conocimiento de los* jurats *la decisión.*

–AMV, *MC* 37, f. 85(a)v.

Die martis, sexta decima dictorum mensis et anni. Lo honorable En Guillem Çaera, racional de la ciutat de València, personalment constituït en lo archiu, per lo poder a ell atribuït e donat en lo honorable consell general en lo qual fon proveït del dit offici de racional, per mort de l'honorable En Loís Carbonell, qui era hun dels ajudants del dit offici, proveí e elegí en hun dels seus ajudants en lo dit offici lo honorable En Vicent Alegre, ciutadan de la dita ciutat, present e acceptant, ab lo salari acostumat, lo qual en poder del dit honorable racional prestà lo juram ent acostumat prestar per los ajudants de racional.

E a poch instant, lo dit honorable racional, constituït en presència dels honorables mossén Pere Siscar, En Jacme de Fachs, En Loís Blanch e En Perot Pelegrí, quatre dels honorables jurats en l'any present justats en cambra de consell secret, dix, presents aquells, que ell, per tota hora e quant fos absent de la present ciutat, jaquia e elegi en lochtinent seu lo dit honorable Vicent Alegre, present, en la manera acostumada.

Testimonis foren presents a les dites coses En Pere Valero e En Berthomeu Just, verguers dels dits honorables jurats.

153

1461, junio, 19.- Valencia.

Ante la aparición, la mañana del día 18, de pasquines difamatorios colocados durante la noche por las calles de la ciudad, el Consell general *de Valencia encarga a los* jurats *que se encarguen de averiguar quiénes han sido los artífices, y que por medio de un pregón, en nombre del gobernador y de la ciudad, se ofrezca una recompensa a quien los delate.*

–AMV, *MC* 37, f. 87(a)r-v.

Enaprés fon proposat a l'honorable consell per los dits honorables jurats que crehien no ignorava com lo dimecres propassat, en la nit, eren stats posats çerts cartells, molt abominables e diffamatoris de algunes gents d'aquesta ciutat, ab paraules molt àvols e scandaloses, e ja ans d'aquests ne eren stats posats altres quasi semblants, e cascun jorn, no tement Déu ni la real correcció, no faran àls si lo consell no y proveeix degudament. Proposaven-ho a l'honorable consell hi proveís axí com li plagués. E lo dit honorable consell, hoÿda la dita proposició e vists los dits cartells esser tan mals e tan àvols e diffamatoris, proveí e ordenà dues coses. La primera, que remés als honorables jurats e officials de la casa que, sobre la investigació de tals e tan detestables e malvats cartells, donen càrrech a algunes notables e singulars persones que·ls occorreran, e encara als advocat e procuradors fiscals, que per totes vies e maneres encerquen enqueresquen e indaguen si·s porà saber en alguna manera quals persones hauran sabut en lo fer ordenar o posar dels dits cartells, o algun d'ells, ab algunes offertes e promeses que sien fetes als descobrints alguna de les dites coses.

Item, l'altra cosa és que, per part del noble governador e de la ciutat, sia feta crida pública en la forma acostumada, per tres dies continuus, en la qual sien offertes per part de la ciutat mil timbres a tota persona que descobrirà los dits cartells e altres cartells diffamatoris que foren posats, per los quals foren offerts trecents timbres o trecents florins puix no sia lo principal actor; e, si seran dos, que sien donats al que u revelarà. E, encara, que per lo dit noble governador sia offert guiatge o remissió bastant del cas al que u descobrirà puix no sia lo principal actor, e lo malfactor sia pres e mès en poder de la cort, e aquell sia en tal manera corregit que a aquell sia càstich e pena e a altres pas en exemple. Volen més, que los dits mil timbres, faentse les dites crides, porte hun verguer a ull e manifestament en hun sach. E aprés, fetes les crides, sien meses en poder de la taula d'En Miquel d'Eviça perquè sia segur haver-los aquell que en la dita forma ho descobrirà.

154

1461, junio, 19.- Valencia.

Los jurats *de Valencia agradecen a Joan Olzina, mayordomo del rey, el envío de cartas con información sobre las negociaciones entre el rey y los catalanes, y le piden que entregue a Juan II una misiva en la que ponen en su conocimiento la aparición en la ciudad de pasquines difamatorios (doc núm. 155).*

–AMV, *LM* 25, f. 4r-v.

Al molt magnífich mossènyer e molt savi mossén Johan Olzina, majordom del senyor rey, en Çaragoça.

Molt honorable mossènyer e molt savi: Dos o tres letres vostres de poch atràs havem rebut, avisants-nos de moltes coses e novitats seguides en lo regne de Navarra e en Çaragoça, e encara donants-nos sentiment que los cathalans serían de oppinió de mudar los capítols, *etc*. Bé·ns plaguera, si possible fos e fer-se porà bonament, poguéssem sentir lo que voldran mudar o corregir los cathalans, per nostre avís, car ja del que scrit nos haveu nos som ajudats en algunes coses occorrents en la matèria. Conexem per obra e comendam vostra gran indústria e diligència, de les quals vos restam no poch obligats, pregants-vos ab molta affecció vullau contínuament vostre bon costum d'escriure sovint, avisants-nos contínuament de totes les coses que succehiran dignes de scriure, e serà cosa que us tindrem a una singular complacència. Rescrivint-nos ab molta confiança del que voldreu façam per la honor vostra. De present scrivim a la sacra magestat, per altra letra que va ab la present, de matèria molt odiosa e escandalosa, ço és, certs cartells diffamatoris, molt detestables, que són stats posats per persones malívoles, no tements Déu ni la real corecció, en algunes parts e lochs d'aquesta ciutat. Plàcia-us donar nostra letra en mans del dit senyor e sol·licitar-lo de la resposta e provisió que hi voldria fer. E si lo dit senyor no serà en Çaragoça, plàcia-us trametre-la'n ab persona o correu propri, a nostra despesa.

Los jurats de València, a tota vostra honor bé apparellats.

155

1461, junio, 19.- Valencia.

Los jurats *de Valencia informan a Juan II de la aparición de pasquines y de las medidas adoptadas para identificar y castigar a los autores.*

–AMV, *LM* 25, ff. 4v-5r.

A la sacra magestat de nostre senyor lo rey.

Sereníssimo senyor.

En lo dia propassat, de matí, són stats trobats, possats en alguns lochs e parts d'aquesta vostra ciutat per persona malívoles, no tements Déu ni vostra real correcció, certs cartells molt diffamatoris e detestables, donants fàcilment causa a molts sinistres, comociens (*sic*) e inconvenients, trellat dels quals, per total descàrrech nostre, va dins la present. Per causa dels quals fonch delliberat que en lo dia present fos celebrat consell general, en lo qual són stades fetes algunes provisions a·ffí de investigar e inquirir, diligentment e curosa, los que han fet, cabut o sentit en tal matèria abominable, e encara en los altres cartells diffamatoris que foren trobats esser possats no són molts dies passats en e per la dita ciutat. E, entre les altres coses, és stat provehit que a aquell qui manifestarà e dirà les persones que han fabricat los dits cartells, o cabut o sabut en fer e possar aquells o algun d'ells, sien donats per nosaltres decontinent mil timbres d'or, puix, emperò, tals persones o persona sien preses e a mà de la cort, e no sia lo principal actor, e si los principals actors seran dos o més, sien donats al que ho descobrirà solament; que d'açò sien fetes crides públiques per tres dies continus per la dita ciutat, portant en cascuna d'aquelles un verguer o porter un sach en lo qual sien encomptants los dits mil timbres, e, passats los dits tres dies, los dits mil timbres sien possats e mesos realment e de·ffet en la taula d'En Miquel d'Iviça, cambiador, a·ffi que lo que descobrirà ço que dit és, sia cert e segur de haver en lo

dit cas los dits mil timbres d'or. E, per tal que aquell que ho voldrà descobrir no dubte de esser pres o punit del dit crim ni altre, per enorme que sia, és delliberat que lo noble e magnífich portantveus de governador dóna guiatge bastant e seguretat a aytal persona; e encara, si voldrà e demanarà, li atorgue remissió bastant, puix, com dit és, tal persona o persones sien preses e a mà de la cort e no sien dels principals actor o actors. Totes aquestes coses, senyor, que fàcilment porían donar turbació al bon stament d'aquesta ciutat, havem volgut significar a vostra magestat per tal que conega quanta és la nostra fidelitat e zel al servey e honor de aquella e al bé e tranquil·le repòs de la dita ciutat, e encara a·ffi que vostra excel·lència vulla pensar e provehir a servey seu, correcció e castich de tals crims enormes, beneffici e conservació de tota la cosa pública, segons és ben necessari. Nostre senyor Déus conserve longament e exalte vostre real stat e persona, ab compliment de tots bons desigs. Scrita en València a XVIIII dies de juny de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra magestat humils vassalls e servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los jurats de València.

156

1461, junio, 19.- Valencia.

Pregón del gobernador Urrea y del gobierno municipal de Valencia ofreciendo recompensas al delator de los artífices de los pasquines sediciosos que aparecieron la mañana del día 18. Se procedió a su lectura por calles y plazas los días 20, 22 y 25, según certifica Miquel Artús, crida públic *de la ciudad.*

–AMV, *MC* 37, ff. 90(a)v-91(a)r

Ara ojats[140] què us fan saber los molt noble e magnífichs don Pedro d'Urrea, conseller e camarlench de la majestat del molt alt senyor rey e governador del regne de València, e justícia e jurats de la ciutat de València: que, per algunes persones tements poch a Déu e a la real magestat, e en deservici lur e en no poqua turbació del stat pacífich de la dita ciutat e regne, sien stats mesos, posats e affixos per les places, cantons e lochs públichs de la dita ciutat, dijous propassat, certs epitafis e cartells zelants poch, segons la continença de aquells, lo que tenguts són e a Déu e a la preffata majestat del senyor rey e a la conservació de la cosa pública de la matexa ciutat e regne, per la qual rahó vinga en grandíssimo servey de nostre senyor Déu e de la predita real majestat, e en bé e repòs de tots los vassalls del dit senyor, saber e sentir qui són les dites persones, perquè en aquelles se faça lo castich degut e en altres se done terror e·s conferesca a exemple. Per tal, los dits noble e magnífichs governador e justícia e jurats, ab la present pública crida, per los sguarts premesos intimant les dites coses, preguen e exorten a totes e qualsevol persones, de qualque ley, stament o condició sien, per la fe e naturalesa a la qual són tenguts al dit senyor rey, que si saben o senten qui son les dites persones qui han fets o manats o han cabut, sentit o sabut en fer fer, o metre e posar, no solament los dits epitafis e cartells, mas encara huns altres que foren posats en la fi del mes de febrer propassat en e per la dita ciutat, que ho notifiquen e descobren als dits noble e magnífichs governador, justícia e jurats, o a qual-

140 Al margen: "Crida del fet dels cartells".

sevol d'ells, per forma que vinguen e puxen venir ab tot effecte en poder e mans de sos officis, significant los que, faent e complint lo dessús dit, ultra que faran servir a Déu e a la predita real majestat, e daran causa al benavenir, repòs e assossech de la dita ciutat e regne, e servaran e tendran la fidelitat la qual són tenguts tenir e servar al dit senyor. Los dits magnífichs jurats offiren, en nom de la dita ciutat e de béns de aquella, donar e pagar realment e de·ffet a aquell o aquells que faran la dita notificació dels dessús dits fabricadors dels dits cartells, e qualsevol de aquells, segons dessús és dit, mil timbres d'or puis no sia lo principal actor; e si los principals actors seran dos o més, que sien donats los dits mil timbres al qui revelarà solament, encara que sia hun dels principals actors. E ultra, lo dit noble e magnífich governador, si algú dels culpables revelarà lo dit crim segons e per la forma que dessús és recitat, li dona paraula, en nom del dit senyor rey, de donar-li guiatge e bastant seguretat del dit crim, e qualsevol altre per enorme que sia, anant, stant e tornant; e, encara, si voldrà e o demanarà, li atorga remissió bastant del dit crim dels dits cartells, perquè sens dubte, de esser pres o punit, puxa fer la dita notifficació. E perquè les dites coses vinguen en notícia e sabuderia pública, manen los dits noble e magnífichs governador, justícia e jurats, preconizar aquelles per tres dies, per tots los lochs acostumats de la dita ciutat, e que en cascuna preconització sia hun verguer portant en hun sach de comptants los dits mil timbres; e, a la fi dels dits tres dies, aquells sien deposats realment e de·ffet en la taula de l'honrat En Miquel d'Eviça, a·ffi que aquell que les dites coses revelarà sia cert e segur de haver aquells d'ací avant. Donchs, no y sia al·legada ignorància.

Post hec vero die die veneris vicesima sexta iunii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, En Miquel Artús trompeta e crida públich del consell de la ciutat de València, féu relació que, ensemps ab sos companyons, dissapte, dilluns e dijous propassats, per los lochs e cantonades acostumats de la dita ciutat, havia publicat la damunt dita crida.

157

1461, junio, 20.- Valencia.

Los jurats, *en carta a la reina, muestran su satisfacción por la valoración positiva que había hecho de las actuaciones de la ciudad, y le aseguran que continuarán trabajando al servicio de la Corona y de todos sus súbditos.*

–AMV, *LM* 24, ff. 86v-87r **[CXIII]**.

A la sereníssima e molt excel·lent senyora la senyora reyna.

Sereníssima senyora:

De vostra gran excel·lència havem reebuda una letra per los nostres missatgers, dada[141] en la vila de Caldes a XXVI del mes de maig proppassat, per la qual, e per la relació de aquells a nosaltres feta en virtut de la dita letra, havem entés, ab molt gran consolació, que la serenitat vostra, conexent la voluntat íntegra e innata fidelitat que aquesta ciutat tots temps ha haüt a la honor e servey de la magestat del senyor rey e vostra, e de l'il·lustríssimo senyor príncep e primogènit, e al gran beneffici, concòrdia, unitat e repòs de tots los regnes e terres sotsmeses a la

141 Or.: "danda"

reyal corona d'Aragó, restà e és molt contenta del meneig, parlaments e operacions dels dits nostres missatgers, los quals, segons som bé e verídicament informats, ab molta virtut e prudència se han hagut en los dits fets. De la qual cosa, senyora excel·lentíssima, som molt alegres e aconsolats, jatsia altra cosa no speràssem de la prudència, virtut e experiència de aquells, los quals, per esser tals com dit és, aquesta ciutat per a tant grans fets havia dignament elets e destinats. E vostra serenitat sia certa que, axí com fins ací havem satisfet a tot lo degut, sens fallir un punt, al que som obligats, no·s cansaran d'ací avant en continuar e proseguir les virtuoses e bones opperacions per nosaltres ab tot effecte començades e en execució deduhides, seguint los vestigis de nostres predecessors, los quals, com a·ffidelíssimos e virtu[o]sos vassalls de la reyal corona d'Aragó, ab tota cura e solicitut han entés en lo servici, exaltació e honor de la reyal magestat, e en lo beneffici e prosperitat de la llur pàtria. Signifficants a la excel·lència vostra que en los fets occorrents dels quals los nostres missatgers han comunicat a vostra senyoria, perquè aquells són de gran importància e arduïtat, contínuament entenem, celebrants per causa de aquells molts parlaments e consells, perquè, precehints degudes delliberacions, en los dits fets se façen tals apuntaments e conclusions que sia satisfet, a la lahor e glòria de nostre senyor Déus, servici del dit molt alt senyor rey e de vostra s[enyor]ia, e del dit senyor príncep, e a la honor d'aquesta ciutat e beneffici de tots los sotsmeses a la reyal corona. E del que succehirà serà certifficada la serenitat vostra, la qual la magestat divina, per la sua infinida clemència, vulla conservar en pròspera e votiva sanitat e felicitat. Scrita en València a XX dies de juny de l'any mil CCCCLXI.

Senyora, de vostra serenitat humils vassalls e servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los jurats de València.

158

1461, junio, 20.- Valencia.

Los jurats *agradecen al príncipe Carlos, primogénito de Aragón, su misiva, fechada en Barcelona el 28 de mayo, así como la buena acogida que había dispensado a los embajadores de la ciudad, cuyas conversaciones con él ya conocían por el relato de estos. Satisfechos con lo realizado hasta ahora, le aseguran que seguirán actuando a su servicio y el del rey, para beneficio de todos los súbditos de la Corona.*

–AMV, *LM* 24, f. 87v **[CXIV]**.

A l'il·lustríssimo e molt virtuós senyor lo senyor príncep e primogènit.

Il·lustríssimo senyor:

De vostra senyoria havem reebut per nostres missatgers una letra, data en la ciutat de Barchinona a XXVIII del proppassat mes de maig, per la qual, e per la relació dels dits missatgers nostres en virtut de la dita letra a nosaltres feta, som stats certifficats de tot lo que aquells han comunicat ab la excel·lència. E som stats en gran consolació constituïts, e molt alegres, per quant havem sabut axí la honor e favorable recepció als dits missatgers per vostra senyoria feta, ab demostració de molta amor, com encara lo bon contentament lo qual vostra excel·lència demostra haver de aquesta ciutat e dels dits nostres missatgers, los quals meritament elegim e destinam per menejar tants grans e tan àrduus fets, com aquells han comunicat ab vostra excel·lència. A la qual refferim multiplicades accions de gràcies de les bones e grans offertes, axí

de paraula als dits nostres missatgers com per la dita letra a aquesta ciutat per vostra excel·lència fetes, la qual ab molta voluntat desijam servir. E per quant, senyor, los fets occorrents dels quals los dits nostres missatgers han comunicat ab vostra senyoria són grans e àrduus, per ço en aquells és necessari ab molta cura e sol·licitut entendre e per moltes veus en aquells pensar, així com de continu no cessam. Signifficants a la excel·lència vostra que no perdrem un punt de temps fins que en aquells façam tals apuntaments e conclusions que redunden en honor e glòria de nostre senyor Déus, servici de la reyal magestat e de vostra excel·lència, beneffici, concòrdia e repòs de tots los sotsmeses a la corona de Aragó. Açò és, senyor, lo que a present podem scriure. Del que succehirà serà certifficada vostra excel·lència, la qual nostre senyor Déus vulla conservar e prosperar en votiva sanitat e felicitat. Scrita en València a vint dies de juny de l'any mil CCCC sexanta hu.

Senyor, de vostra senyoria humils e devots servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los jurats de València.

159

1461, junio, 20.- Valencia.

El gobierno municipal agradece a los diputats *y* consell *de Cataluña su carta del 30 de mayo, entregada por los embajadores de la ciudad llegados de Barcelona, referida a asuntos de gran importancia que exigen ser analizados con atención.*

–AMV, *LM* 24, f. 88r **[CXV]**.

Als molt reverents, spectables, egregis, nobles e magnífichs senyors los deputats e consell elet per comissió de la cort de Cathalunya, en Barchinona.

Molt reverents, spectables, egregis, nobles e magníffichs senyors: Vostra letra de XXX dies del proppassat mes de maig havem reebuda per los nostres magníffichs embaxadors, la qual vista e bé entesa, e, encara, oÿda la relació que aquells nos han feta de les coses que han comunicades ab les reverències vostres, vos responem que us regraciam les bones offertes vostres en la dita vostra letra contengudes, e de la part nostra offerim per semblant fer per aqueix insigne principat lo que sia honor e benavenir de aquell. E, considerat que nosaltres som a ple informats de tots los fets aquí occorrents, en los quals, per esser molt àrduus e de gran importància, és necessari madurament e digesta delliberar e aconselladament proceir,[142] per tal, vos signifficam que, aprés havem haüda notícia dels dits fets, contínuament entenem en aquells. E speram en nostre senyor Déus que farem tals apuntaments e conclusions que redundaran en laor e glòria de nostre senyor Déus, honor e servici de la sacra magestat del molt alt senyor rey e del senyor príncep e primogènit, e, encara beneffici, assossech e repòs de totes les terres sostsmeses a la real corona d'Aragó. E tinga-us, molt reverents, spectables, egregis, nobles e magníffichs senyors, la divina magestat en la sua gràcia recomanats. Scrita en València a vint dies de juny de l'any MCCCC sexanta hu.

A tota vostra honor bé apparellats, los justícia, jurats e consell de València.

142 Or.: "procheir"

160

1461, junio, 20.- Valencia.

Los jurats *de Valencia agradecen al maestre de Montesa la carta que entregó a los embajadores, quienes han informado de su actuación favorable a la ciudad; le piden que entregue una misiva a la reina y que les escriba asiduamente para dar noticia de los acontecimientos.*

–AMV, *LM* 24, f. 88v **[CXVI]**.

Al molt reverent e de gran magnifficència lo senyor mestre de Muntesa e de Sent Jordi.

Senyor molt reverent: Vostra letra de Vilafranqua de Penedès, de dos del corrent mes de juny feta, havem reebut per los nostres magníffichs embaxadors, per la relació dels quals som stats bé informats del que vós haveu fet e obrat loablament per la honor e beneffici d'aquesta ciutat. La qual cosa molt vos regraciam e tenim en singular stima, offerint-nos molt promptes fer, per la honorificència de la vostra reverent persona, lo que a nosaltres sia possible. Nosaltres scrivim de present a la il·lustríssima senyora reyna ab altra letra nostra, que va ab la present. Demanam-vos de gràcia la vullau donar en ses mans, e d'aquí avant vos plàcia pendre càrrech, per la honor de aquesta ciutat, de avisar-nos sovint de totes les coses occorrents dignes d'escriure perquè les puixam sentir com és rahó, car per semblant avisarem vostra reverència de les novitats que deçà occorreran. Nosaltres, senyor, no tenim altra persona disposta ab la senyora reyna a la qual poguéssem donar tal càrrech. Plàcia-us acceptar-ho e prestar-hi bona paciència, per la honor de aquesta ciutat e per la gran confiança que tenim en vostra molta virtut. E si coses eren tals de avisar-nos necessàriament, no y plangau qualque percaç o avantatge a algun correu. E tinga-us, senyor molt reverent, la Sancta Trinitat en sa contínua protecció. Scrita en València a XX dies de juny de l'any MCCCCLXI.

A tota vostra honor e complacència bé apparellats, los jurats de València.

161

1461, junio, 20.- Valencia.

Los ediles valencianos solicitan de Francesc Berenguer de Blanes, camarlengo del príncipe de Viana, la entrega a este y a los diputados y consell *de Cataluña de unas cartas que le envían con la presente, y que actúe como informador del gobierno de Valencia, tarea que han encomendado a Joan Olzina, que está en la corte del rey en Zaragoza, y al maestre de Montesa, que se encuentra junto a la reina.*

–AMV, *LM* 24, ff. 88v-89r **[CXVII]**.

Al molt magníffich mossènyer e molt savi En Francesch Berenguer de Blanes, donzell, cambrer del senyor príncep e primogènit.

Molt magníffich mossènyer e molt savi: Nosaltres scrivim de present a l'il·lustríssimo senyor príncep, primogènit, e als reverents, spectables, nobles e magníffichs los deputats e consell del principat de Cathalunya resident en Barchinona, per altres letres nostres que van ab la present. Plàcia-us donar-les, segons se drecen, en llurs mans. E perquè nosaltres desijam, així com vol rahó, esser avisats sovint de totes les coses occorrents e que succehiran en la matèria dignes d'escriure, vos pregam e volem donar càrrech special, com a bon fill d'aquesta ciutat, que, per honor de aquella e per contemplació de nosaltres, vos plàcia pendre tal càrrech. E tota hora que sentreu tals coses, nos ne aviseu decontinent, no planyent algun percaç o avantatge

al correu, si lo cas o requeria, car semblant càrrech havem donat al magníffich mossén Johan Olzina, qui·s troba ab lo senyor rey, e al senyor mestre de Muntesa, qui·s troba ab la il·lustríssima senyora regina, e ells ne han pres càrrech, per llur virtut. E serà cosa que reputarem a singular complacència. Rescrivint-nos fiablament de tot ço que voldreu façam per la honor vostra. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València, a XX dies de juny de l'any mil CCCCLXI.

Los jurats de València, a vostra honor bé apparellats.

162

1461, junio, 21.- Barcelona.

Carlos, príncipe de Viana, comunica al gobierno municipal de Valencia la firma de la concordia entre el rey y el principado de Cataluña, en virtud de la cual se le prestaría juramento como primogénito de Aragón y gobernador general.

–AMV, *LM* 24, ff. 89v-90r **[CXX]**.

Als magníffichs, amats e feels de la magestat del senyor rey e nostres, los justícia, jurats e consell de la ciutat de València.

Lo primogènit e governador general.

Magníffichs, amats e feels de la magestat del senyor rey e nostres: Per consolació vostra, atés lo gran desig que del nostre benavenir teniu de la innata amor que·ns portau, vos significam com, obrant la clemència divina, la il·lustríssima senyora reyna, havent facultat e poder de la magestat del senyor rey, nostre senyor, ha fermat los capítols de la concòrdia entre sa magestat e aquest principat en la forma concordada, entrevenint-hi los venerables e magníffichs lo abbat de Poblet, mossén Johan Çabastida, cavaller, e mossén Johan Llull, ciutadà de Barchinona, embaxadors per la dita causa últimament destinats, los quals huy, ja ora tarda, són aplegats ab bon compliment. E nos deuen prestar, e a nos serà prestada la jura deguda, venguts que sien alguns que ab la dita senyora reyna són per entrevenir en aquella. Féu, per ço, gràcies e laors a nostre senyor Déus de tanta gràcia a nós feta e beneffici a aquest principat. Dada en Barchinona a XXI de juny de l'any MCCCCLX[I]. *Charles*.

163

1461, junio, 22.- Vilafranca del Penedès.

Juana Enríquez comunica al gobierno municipal de Valencia que el rey ha firmado con el príncipe de Viana y Cataluña una concordia de la que ella ha sido mediadora e intercesora.

–AMV, *LM* 24, f. 89r **[CXVIII]**.

Als ben amats e feels nostres los justícia, jurats e concell de la ciutat de València.

La reyna.

Pròmens bé amats e feels nostres: Per quant, migançant lo divinal adiutori, entre lo sereníssimo senyor rey, marit e senyor nostre molt car, e lo il·lustríssimo príncep, nostre fill, e lo principat de Cathalunya és stada, ab mija e intercessió nostres, feta e fermada bona concòrdia

per la qual speram nostre senyor Déus sia loat e lo dit senyor rey servit, e se'n seguirà beneffici e repòs no solament al dit principat mas encara als altres regnes e terres del dit senyor, havem volgut e volem, per vostre plaer e contentació, avisar-vos-ne, pregant e encarregant-vos ho notiffiquets als qui bé us semblarà. Data en Vilafranqua de Penedès a XXII dies de juny, any mil CCCCLXI. La Reyna.

164

1461, junio, 22.- Vilafranca del Penedès.

El maestre de Montesa, aunque sabe que la reina ya ha escrito para informar del acuerdo con el príncipe de Viana y los catalanes, dirige a los jurats *de Valencia una misiva sobre el asunto, dada su trascendencia.*

–AMV, *LM* 24, f. 89v **[CXIX]**.

Als molt magníffichs senyors e cars frares los jurats de la ciutat de València.

Molt magníffichs senyors e cars frares: No obstant per letra de la sereníssima senyora reyna, qui serà ab la present, vostres magnifficències degen compendre com, ab la divina gràcia, entre la magestat del senyor rey e lo principat de Cathalunya, mijançant la intervenció, indústria e molta prudència de la dita senyora, se és seguida bona tranquilitat e concòrdia de totes e qualsevol differències, la qual no és dubte succeix en laor e glòria de nostre senyor Déus, honor e servey de la magestat dels dits senyors rey e reyna, e beneffici de l'il·lustríssimo senyor príncep, bé e repòs universal de tots sos regnes e terres, et *precipue* del dit principat, procurant yo que la dita senyora ne haja scrit a vostres magnifficències, me ha paregut de tanta salutíffera nova no cessar de exprimir a aquelles la molta consolació e la que tots ne deuen tenir, de què tots deuen fer infinides gràcies a nostre senyor Déus, qui no ha permés donar loch als inconvenients que del contrari s'esperaven, *iterum ergo Deo gratias*. De les particularitats a present no cur scriure com sia cert que aprés cascunes coses vos seran per part de les preffates magestats comunicades. E de mi ordenen vostres magnifficències lo que·ls sia accepte. De Vilafranqua de Penedès, a XXII de juny de l'any MCCCCLXI.

Al que ordeneu prest, lo mestre de Muntesa.

165

1461, junio, 29.- Vilafranca del Penedès.

La reina Juana Enríquez, tras reiterar su agradecimiento a los jurats *de Valencia, les informa de que, en virtud de la concordia firmada, en Barcelona, el pasado día 23, el príncipe de Viana prestó juramento como primogénito y gobernador, en presencia del maestre de Montesa y Juan Fernández de Heredia enviados por ella como embajadores.*

–AMV, *LM* 24, f. 90r-v **[CXXI]**.

Als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València.

La reyna.

Amats e feels nostres: Vostra letra havem reebuda de vint del present. E, vist lo contengut

en aquella, havem trobat singlaríssimo plaer e consolació de vostre bó, virtuós e comendable propòsit e intenció, conformes ab los que vostres embaxadors, en la forma que dieu e la speriència nos ha mostrat, se són portats; e de vosaltres e de ells no se'n sperava lo contrari; e la magestat del senyor rey e nós havem molta causa de restar contentíssimos. E axí, us pregam, quant affectuosíssimament pregam (*sic*) podem, ab la mateixa virtut e intenció ho prosseguexcau, en manera que siau dignes de comendació, e la preffata magestat e nós no sols restar en contentació, mas en més obligació. Certifficant-vos, per vostre plaer e consolació, com, aprés que us haguem scrit e notifficat la concòrdia dels fets que occorrien nos som venguda ací. La vegília de Sent Johan pus proppassat enviam a la ciutat de Barchinona los venerable, religiós, magníffichs e ben amats consellers e embaxadors nostres, lo mestre de Muntesa e Johan Ferrándiz d'Eredia, per esser presents a la ferma de la dita concòrdia fahedora per lo il·lustríssimo príncep, nostre molt car e molt amat fill, e per los diputats e consell representants lo principat e la ciutat de Barchinona, e al jurament prestador de primogènit e governador per lo dit il·lustríssimo príncep. E axí, puix la dita ferma ha haüt compliment, havem cobrat los dits embaxadors. E, per gràcia de nostre Senyor, aquella ciutat e tot aquest dit principat stan en tal disposició, contentació e repòs que serà satisfet, a glòria e servey seus e de la preffata magestat. E de l'àls que succehirà nos tenim per dit donar-vos-ne havís. Data en Vilafranqua de Penedès a XXVIIII dies de juny de l'any MCCCCLXI. La reyna.

166

1461, junio, 29.- Vilafranca del Penedès.

El maestre de Montesa comunica a los jurats *de Valencia que acepta encargarse de hacer llegar a la reina sus misivas y de enviarles noticias, tal como ellos le habían pedido, y les informa de su presencia, junto a Juan Fernández de Heredia, en el acto de juramento del príncipe en Barcelona.*

–AMV, *LM* 24, f. 90v **[CXXII]**.

Als molt magníffichs e savis senyors los jurats de la ciutat de València.

Molt magníffichs e molt savis senyors: Reebut he una letra de vostres magnifficències, de XX del present, responsiva de altra mia, e per ço en la major part del contengut en aquella no fretura alguna cosa replicar, exceptat a la particularitat del càrrech que vostres magnifficències me volen donar, axí de reportar ses letres a la sereníssima senyora reyna com, encara, de deure a aquelles donar avís de les coses occorrents. A què responch que, ab molt bona e prompta voluntat, vull acceptar e accepte aquest e tots altres càrrechs que sien honor, hútil e benavenir de la república de la dita ciutat e complacència vostra; e axí, só molt content, occorrent alguna cosa digna, procurar que a vostres magnifficències ne sia donat avís; e de per mi só content significar a aquelles lo que conexeré necessari, axí com ja hauran entés per correu la beneÿta e desijada concòrdia e de aquest principat. Aprés no s'i à subseguit àls, sinó com lo magníffich Johan Ferrándiz d'Eredya e yo, trameses per la prefata senyora reyna, som anats a l'il·lustríssimo senyor primogènit, diputats e consell, e a la ciutat de Barchinona, per instar la conclusió de la dita concòrdia. E axí, la vespra de Sent Johan, los dits il·lustríssimo senyor primogènit, diputats e consellers juraren ab effecte los capítols de la dita concòrdia; e lo dia de Sent Johan lo dit senyor primogènit jurà les constitucions, privilegis e libertats del principat, e cavalcà com

a lochtinent general. Speram tots en la divina clemència que, ab la concòrdia, totes coses succehiran en bé. Si àls per lo avenir occorrerà, de tot vostres magnifficències hauran avís e ampla notícia, a la voluntat e beneplàcit de les quals me trobaran dispostíssimo e apparellat. De Vilafranqua de Penedès, a XXVIIII de juny, any MCCCCLXI.

Post data. La letra directa a la dita senyora reyna és stada donada a sa excel·lència per mi. Pens que, si porà, vos respondrà ab lo present correu, lo qual molt cuytat s'espacha per causa de la liberació de don Johan de Beamunt, *etc*.

A vostra ordinació prest, lo mestre de Muntesa.

167

1461, julio, 4.- Valencia.

Pregón del gobierno municipal de Valencia que informa de la procesión que, en acción de gracias por la concordia firmada entre el rey y el principado de Cataluña, tendría lugar el día siguiente, domingo, 5 de julio.

–AMV, *MC* 37, f. 92(a)r.

A laor e glòria de nostre senyor Déu e de la gloriosa Verge, nostra dona sancta Maria, mare sua,[143] e dels benaventurats sanct Vicent, màrtir e sanct Vicent Ferrer, confessor, de aquesta ciutat. Ara ojats què us fan saber los molt honorables justícia e jurats de la ciutat de València: que, per retre gràcies a nostre senyor Déu e a la dita gloriosa mare sua de tant beneffici que per la sua gran misericòrdia e pietat han fet de la benaventurada concòrdia de la sacra majestat del senyor rey ab lo principat de Cathalunya la qual no·s podia fer ni seguir sinó migançant aquells, han delliberat e concordat ab lo honorable capítol de la Seu de la dita ciutat que demà, qui serà digmenge, de matí, sia feta solemne e devota processó, la qual partint de la dita Seu exirà per lo portal del Campanar Nou, irà per davant la tapineria, per la plaça dels Paveses, per lo carrer d'En Bou, per lotja, per la fusteria e per lo monestir de la Mercé. E d'aquí proceirà dret camí a la capella de la Verge Maria de Gràcia. E aquí, donades dignes laors a la reyna de paradís de tant beneffici, se'n tornarà dret camí per lo carrer de Sent Vicent per la plaça dels Caxers, per Sent Martí per la draperia del lli tornarà en la dita Seu. Per tal, los dits honorables justícia e jurats intimen e notifiquen a tot feel christià e christiana que lo dit dia de demà de matí sien en la dita Seu per seguir la dita processó ab lums en les mans e ab aquella major devoció que poran exortant e pregant a aquells qui habiten en los carrers per on la dita processó passarà denegen lurs enfronts lo mils que puxen e guanyaran los perdons acostumats.

Post hec vero die martis septima iulii anno a nativitate Domini millesimo CCCC° sexagesimo primo, En Miquel Artús, trompeta e crida públich del consell de la dita ciutat feu relació que en lo dissapte propassat havia ab sos companyons per los lochs e cantonades acostumats de la dita ciutat publicat la damunt dita crida.

143 Al margen: "Crida de la concòrdia del senyor rey ab Cathalunya".

168

1461, julio, 11.- Valencia.

El gobierno municipal de Valencia acuerda que se pague a cada uno de los embajadores que fueron a Zaragoza y Barcelona, y a sus acompañantes, el dinero que les correspondía por salario y gastos.

–AMV, *MC* 37, ff. 92(a)v-93(a)r.

En los dits dia e any, los honorables mossén Pere de Siscar, En Jacme de Fachs, mossén Berenguer Mercader, En Loís Blanch, N'Anthoni Miracle e En Pere Pelegrí, jurats de la ciutat de València, presents los honorables racional e síndich, proveïren que als honorables missatgers dejús contenguts fossen pagades les quantitats a cascú següents:

Primo, a l'honorable En Guillem Mascó, per salari de çent dies, a rahó de trenta tres sous per dia, tres mília treents sous. *Item* per los cent dies, per l'adzembla, a raho de quatre sous per dia, quatrecents sous. *Item*, per ferrar e borrar segons és acostumat, cent vint sous. *Item*, per altres despeses ordinàries per aquell fetes, axí en Çaragoça com en Barchinona, cinchcents setanta sis sous.

Item, a l'honorable En Loís de Cruÿlles, per salari de cinquanta sis dies, ço és, set jorns per la primera anada e quaranta nou jorns per la segona anada, que són per tot cinquanta sis jorns, a rahó de trenta tres sous pr dia, mil huytcents quaranta huyt sous. *Item*, per l'adzembla, cinquanta sis jorns, a rahó de quatre sous per dia, doents vint quatre sous. *Item*, per borrar e ferrar segons és acostumat, cent vint sous. *Item*, per donar a juglars e altres despeses fetes per aquell en Barchinona, siscents trenta dos sous, huyt diners.

Item, a l'honorable micer Jacme Garcia, per salari de quaranta cinch dies, a rahó de trenta tres sous per dia, mil quatrecents huytanta cinch sous. *Item*, per l'adzembla, quaranta cinch jorns, a rahó de quatre lo jorn, cent huytanta sous. *Item*, per borrar e ferrar, segons és acostumat, cent vint sous. *Item*, per altres despeses fetes, axí a uxers del senyor príncep com a correus, e altres despeses per aquell fetes en Barchinona, huytcents quatre sous sis diners.

Item, a l'honorable En Loís Johan, per salari de quaranta cinch jorns, a rahó de trenta tres sous lo jorn, mil quatrecents huytanta cinch sous. *Item*, per salari de la adzembla, per quaranta cinch jorns, a quatre sous lo jorn, cent huytanta sous. *Item*, per ferrar e borrar segons es acostumat, cent vint sous.

Item, a l'honorable En Pere Bou, per salari de quaranta cinch jorns, a rahó de trenta tres sous lo jorn, mil quatrecents huytanta cinch sous. *Item*, per salari de la azembla, per quaranta cinch jorns, a quatre sous per jorn, cent huytanta sous. *Item*, per ferrar e borrar segons es acostumat, cent vint sous.

Item, a l'honorable micer Pere Amalrich, per salari de cent jorns a rahó de trenta tres sous lo jorn, tres mília trecents sous. *Item*, per salari de la azembla, per cent jorns, a rahó de quatre sous lo jorn, quatrecents sous. *Item*, per ferrar e borrar segons és acostumat, cent vint sous. *Item*, per altres despeses fetes extraordinàries, axí en la ciutat de Saragoça com en Barchinona, per tot, cinchcents cinquanta sis sous.

Item, a·N Berthomeu Just e En Pere Valero, per noranta hun jorn, a rahó de set sous lo jorn, mil doents setanta quatre sous.

Presents testimonis foren a les dites coses En Thomàs Godall e En Johan Segarra, scriptors, ciutadans de València.

169

1461, julio, 18.- Valencia.

Los jurats *se dirigen al príncipe Carlos, primogénito y gobernador general, para denunciar la proliferación del corso en las costas del reino, pedir el castigo de En Fiveller, de la ciudad de Barcelona, y exigirle reparar los daños sufridos por los mercaderes de Valencia que habían sido víctima de sus actividades piráticas.*

–AMV, *LM* 25, f. 11v.

A l'il·lustríssimo e molt virtuós senyor lo senyor primogènit e governador general.

Il·lustríssimo senyor: No ha molts dies passats que, venint una galiota de mercaders de aquesta ciutat de les parts d'Espanya e Barberia carregada de diverses robes e mercaderies, essent en la plaja del Grau de la mar de la dita ciutat qui llavors entrava del dit viatge, dues galees, la una de frare Sureda, de Mallorques, e l'altra de mossén *talis* Pou, de Manorqua, essents en la dita plaja assegurades, veren venir la dita galiota e anaren a aquella e, ab grandíssima furor irruint vers aquella ab bombardes e ballestes, naffrant e dampnificant-hi molts de la dita galiota, li feren donar de la proha en terra, la qual se destroí allí e s'esfondrà, e se n'ha portat totes les robes e mercaderies que en aquella eren; que tant fonch cosa cuytada que no s'i pogué provehir, en gran dan e destrucció dels mercaders e dels drets del senyor rey e de la dita ciutat. E aprés, pochs dies ha, se és seguit que la galiota d'En Fiveller, de aquexa ciutat, portant lo bergantí d'En Johan Rull, de aquesta ciutat, certs moros qui havia pres en Barberia, estant en les parts del terme de Calp, donà caça al dit bergantí e ha-li fet dar de la proha en terra; e han haüd prou a fer decampar a si matexos e als moros, metent-los en una torreta. Emperò, la dita galiota se n'ha portat lo dit bergantí, armes e totes les altres coses que en aquell eren. ¡Basta, molt il·lustríssim senyor, que aquesta ciutat està assetjada per los vassalls de la sacra majestat del senyor rey, que res no y pot venir que per pirates e males gents no sia pres e llevat! Tota la mar e costa és enjuncada de ladres, que cosa alguna no y ve ne hix per mar de la ciutat presa, robada e levada. Per què, senyor molt il·lustríssim, vostra senyoria humilment supplicam sia de sa mercé que, si les dites galees e galiota arriben en aquexa ciutat, voler proveir e donar tot orde e manera que nostres mercaders cobren lo que llevat los és stat, e castigar e punir los malfeytors, perquè a aquells sia castich e a·ltres exemple; e lo dit En Fiveller, qui té aquí béns, manar-lo executar, e, del que de aquells procehirà, manar satisfer e pagar los qui tant dan han sostengut. Açò, senyor molt il·lustríssim, encara que sia cosa justíssima, haurem a singular gràcia e mercé de vostra excel·lència, la qual nostre senyor Déu prospere en honor e glòria per lonch temps. De València, a XVIII de juliol de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra excel·lència humils e devots servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los jurats de València.

170

1461, julio, 30.- Valencia.

Cartas de los jurats *de Valencia dirigidas a Francesc Berenguer de Blanes, consejero y camarlengo del príncipe de Viana, y a Jaume Pellicer, secretario de este, para que les proporcionen discretamente información de ciertos aspectos del curso de las negociaciones y acuerdos (concordia de Vilafranca) firmados por el monarca con el príncipe y los catalanes.*

–AMV, *LM* 25, f. 13r. Publicado por Rubio Vela, *El patriciat i la nació*, II, pp. 276-277.

Al molt magnífich mossènyer e molt savi En Francesch Berenguer de Blanes, conseller e camarlench del senyor príncep e primogènit.

Molt magnífich mossènyer e molt savi:

Nosaltres, per algunes bones consideracions, necessàriament desijam esser informats de totes les coses que han occorregut entre la majestat del senyor rey e senyor príncep e cathalans, axí dels capítols primerament forjats e demanats per part del dit senyor príncep e cathalans, com de les coses que aprés foren mudades e adaptades en aquells, e de les respostes per part de la prefata majestat fetes als dits capítols, e en altra manera, com encare de totes les altres coses adherents al que dit havem. Pregam-vos, per ço, ab molta affecció, vos plàcia, per honor d'aquesta ciutat, ensemps ab lo magnífich mossén Jacme Pellicer, secretari del dit senyor príncep, al qual per semblant ne scrivim, sentir totes les dites coses, e de aquelles, com pus cautament fer-se porà, fer-ne fer còpia autèntica molt stesa, remetent-la a nosaltres lo pus prest que sia possible; e del que pagareu per aquella vos plàcia pendre cambi sobre nosaltres, car hora per hora serà complit. Pregants-vos que en açò vos vullau haver ab aquella indústria e sol·licitut que de vós plenament confiam. E serà cosa que·us agrayrem tant que més no poríem. Rescrivint-nos ab molta confiança del que voldreu façam per la honor vostra. E tinga-us en sa contínua guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València a XXX dies de juliol de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a vostra honor bé apparellats.

Fuit facta alia similis, mutatis mutandis, directa al molt magnífich mossènyer e molt savi mossén Jacme Pellicer, secretari del senyor príncep e primogènit.

171

1461, julio, 30.- Valencia.

Los jurats *piden a Joan Olzina, consejero y mayordomo de Juan II, que les suministre detallada información, con discreción y cautela, de todo cuanto habían solicitado y conseguido del monarca las cortes de Aragón.*

–AMV, *LM* 25, f. 13r.

Al molt magnífich mossènyer e molt savi mossén Johan Olzina, conseller e majordom del senyor rey.

Molt magnífich mossènyer e molt savi: Novament som stats informats que en les corts d'Aragó serien stades impetrades e obtengudes de la magestat del senyor rey per los aragonesos moltes coses en gran honor, favor e libertat del dit regne e singulars de aquell, *iuxta* tenor de certs capítols. E com nosaltres, per bones consideracions, affectem necessàriament haver

trellat de tot ço que dit és, vos pregam, ab tanta affecció com podem, vos plàcia en la millor manera que us occorrerà, cautament e discreta, haver trellats dels dits capítols, gràcies e libertats, e altres coses adherents a aquelles, e remetre a nosaltres lo dit trellat auttenticat lo pus prest que us serà possible. E del que per aquell vos covendrà pagar, poreu pendre cambi sobre nosaltres, car hora per hora serà complit. Pregam-vos ab molta affecció en açò vullau treballar per amor e honor, e servar manera que en tot cas hajau lo dit trellat. E serà cosa que molt vos agrayrem. Rescrivint-nos fiablement de tot ço que voldreu façam per la honor vostra. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València, a XXX dies de juliol de l'any mil CCCCLXI.

Los jurats de València, a vostra honor bé apparellats.

172

1461, agosto, 6.- Valencia.

Los jurats *se dirigen nuevamente al príncipe Carlos, primogénito y gobernador general, para denunciar el corso en las costas del reino, cuyo comercio paraliza y arruina, y pedir el castigo de quienes lo practican.*

–AMV, *LM* 25, f. 16v.

A l'il·lustríssimo e molt virtuós senyor lo senyor primogènit e governador general.

Il·lustríssimo senyor:

La majestat del senyor rey, pare vostre, per letra sua patent, dada en Calatahyú a XVIII dies del present mes de juliol, scriu a vostra excel·lència de certs predis e roberies fetes per En Jacme Fivaller, de Barchinona, ab una sua galiota, de un bergantí d'En Johan Rull, vehí nostre, lo qual anava acordat en companya de una nau de la majestat del dit senyor rey, e encara del buch e altres coses de una galiota de moros que lo dit bergantí, ab força de armes, valentment havia pres, e de una barcha presa per lo dit En Jacme Fivaller que havia trobat en mar devers lo loch de Benicarló, e més, de una altra galiota de hòmens vehins nostres carregada de certes mercaderies en gran valor que venia a aquesta ciutat de l[e]s parts d'Almeria e Barberia, la qual per mossén Guillem Sureda, de Mallorques, e un altre appellat Pou, de Manorques, ab certes llurs fustes armades, stants pacífficament e assegurades en la plaja d'aquesta ciutat, hostilment e mala la investiren e, a força d'armes, la feren donar la proha en terra, naffrant molts dels que·s trobaren en la dita galiota, e se'n portaren totes les robes e mercaderies que en aquella eren, que són stimades XV^{m} florins e més; e lo pejor, que no redubtaren fer resistència, ultratge e no poch càrrech e vergonya al governador e a nosaltres, que eren anats a la dita plaja per obviar la dita prèdia e insult, trametent e lançant-nos bombardes e sagetes malament, en gran offensa e menyspreu de la divinal justícia e de la prefata majestat, injúria e vilipendi del dit governador e d'aquesta ciutat, e encara irreparable dan e destrucció del comerci de la mercaderia e de tota la cosa pública, com stiga en veritat que, per causa dels dits insults, roberies e novitats, ha cessat aquell poch tràffech de mercaderia que·s fahia en aquesta ciutat, de la qual se paguen los drets del dit senyor rey e les nostres imposicions, cessant los quals no és dubte aquesta ciutat vinga a gran extermini. Supplicam, per tal, molt humilment, vostra excel·lència sia mercé vostra que, *iuxta* la voluntat e provisió del dit senyor rey e segons los cassos de mal exemple requiren, vulla proveyr en lo que dit és per tal forma que sia castich dels malfeytors, e los

dampnificats puixen cobrar entregament tot e quant los és stat pres e robat, ensemps ab tots dans, interesses e messions, havent-vos hi, senyor, si mercé vostra serà, per lo tant servey e interés de la prefata majestat, e per sguard d'aquesta ciutat, que del que dit havem restà molt affligida, ab aquella rigor que en tals casos se requir e nosaltres de vostra excel·lència indubitadament speram. E serà cosa que reputarem a gràcia molt singular de vostra serenitat, la qual nostre senyor Déus vulla longament conservar e guardar de tot perill e adversitat. Scrita en València, a VI d'agost de l'any mil CCCCLXI.

Senyor, de vostra excel·lència humils e devots servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los jurats de València.

173

1461, agosto, 6.- Valencia.

Los jurats *piden a Asbert Vilella, mercader de Barcelona, la entrega en mano al príncipe Carlos de una misiva en la que le solicitan llevar a efecto el contenido de una provisión del rey, cuya copia insertan, y que, tras suplicarle él mismo sobre el particular, les envíe de inmediato noticia de cuál ha sido la respuesta.*

–AMV, *LM* 25, f. 17r

Al molt honorable e savi sènyer N'Azbert Vilella, mercader, en Barchinona.

Molt honorable e savi sènyer: Nosaltres de present trametem a l'il·lustríssimo senyor príncep e primogènit certa provisió de la magestat del senyor rey, e scrivim de present al dit senyor sobre lo contengut en la dita provisió, supplicant la sua excel·lència sia mercé sua vulla deduyr a degut effecte la voluntat e manament del dit senyor rey. Pregam-vos affectuosament vullau donar e presentar en mans del dit senyor príncep e primogènit les dites provisió e letra nostra, e aprés instar e sol·licitar contínuament la sua serenitat vulla proveyr prestament e deguda en lo que dit és, cobrant-nos resposta de la sua intenció e del que fet e proveÿt hi haurà. La qual nos trametreu lo pus prest que us serà possible, havent-vos-hi ab aquella cura e sol·licitut que lo cas requer e de vós confiam. E serà cosa que molt vos agrayrem. Rescrivint-nos del que voldreu façam per la honor vostra. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València, a VI dies d'agost de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a vostra honor apparellats.

174

1461, septiembre, 5.- Valencia.

Los jurats*, en carta a Juan II, defienden a mossén Guillem de Vich, chantre de la catedral de Valencia, de las falsas acusaciones de desobediencia de que era objeto por parte de un sector de eclesiásticos de aquella, que actuaban movidos por la malicia.*

–AMV, *LM* 25, f. 18r.

A la sacra magestat de nostre senyor lo rey.

Sereníssimo senyor: Informats som stats que alguns ecclesiàstichs de la Seu d'aquesta vos-

tra ciutat, ab no bona voluntat, haurien scrit e informat vostra magestat, contra tota veritat, que mossén Guillem de Vich, cabiscol de la dita Seu, trobant-se excomunicat per cert cas e volent-se esforçar a esser inobedient a la dita excomunicació e contra voluntat dels vicaris e officials del senyor cardenal bisbe de València e dels de capítol, se volia esforçar entrar en la dita Seu e entrevenir en los officis divinals a·ffi que ells e tots los altres encorreguessen en pena de irregularitat; e que, ultra açò, hauria fet grans menaces de matar, injuriar e dempnificar alguns dels dessús nomenats, e de altres coses, axí com los ha plagut. Nosaltres, senyor, en açò e en tot lo progrés som stats sent Johan Evangelista. E és veritat que, sentints nosaltres alguna rumor e discràsia entre los dits ecclesiàstichs e cabiscol, nos volguem interposar e entrevenir entre aquells a·ffi que cessàs tot desorde e novitat. E sta en veritat, senyor, que volguem parlar primerament ab lo dit cabiscol, lo qual molt volenterosament nos offerí star a ordinació nostra e de no entrar en la dita Seu per no torbar lo offici divinal, e ho jaquí soltament en nostres mans, e som çerts, senyor, que, axí com ho offerí, ho ha servat e de·ffet, per nostra intercessió, ell se volch abstenir e s'és abstengut, que no és entrat en la dita Seu ni ha fet novitat alguna tal que scàndel se'n pogués seguir. E d'altra part sabem bé e som certs que, per ell ni altri per ell, no són stades fetes tals menaces ni altres algunes, ans havem en ell conegut molta obediència, e tota hora no ha passat hun punt del que nosaltres lo pregam e encarregam e havem volgut. Lo que és stat scrit a vostra magestat, senyor, és stat mogut de gran iniquitat e malícia, assats descuberta e manifesta, que los dits ecclesiàstichs han concebut contra lo dit cabiscol, a gran càrrech lur. E per tal, senyor, sabent nosaltres la veritat del que dit és, puix hi havem tengut les mans, havem delliberat fer-ne lo present testimoni, e scriurem (*sic*) a vostra magestat, a la qual molt humilment supplicam sia mercé vostra no vulla, per sinistra informació, innovar cosa alguna contra lo dit cabiscol, almenys tro que vostra senyoria haja cobrat resposta de la consulta sobre açò per vós, senyor, feta a nostre sant pare. E haurem-ho a molt singular gràcia e mercé de vostra excel·lència, la qual nostre senyor Déus vulla longament conservar ab molta exaltació de honor e glòria. Scrita en València, a V dies de setembre de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra magestat humils vassalls e servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los jurats de València.

175

1461, septiembre, 7.- Valencia.

Misiva de los jurats *de Valencia al príncipe de Viana, primogénito, solicitando su apoyo a las reclamaciones, hasta ahora no atendidas, del notario de la ciudad Joan Rull, dueño de un bergantín que había sido asaltado y robado en las costas del reino por dos embarcaciones armadas de Jaume Fiveller,*[144] *de Barcelona.*

–AMV, *LM* 25, ff. 18v-19r.

144 Aunque aquí dice 'Civeller', no cabe duda de que es el que en los docs. núm. 169 y 172 figura como 'Fiveller' y 'Fivaller'.

Al il·lustríssimo e molt virtuós senyor lo senyor primogènit.

Il·lustríssimo senyor:

En lo mes de juny pus proppassat, En Johan Rull, notari, conciutadà nostre, a intercessió dels governador e del batle general d'aquest regne e del scrivà de ració del senyor rey, vostre pare, lexà un bergantí seu nou, fornit e exarciat de nou, armat de XXV hòmens, patronejat per En Guillem Perelló, mariner, al dit senyor rey e o per servey seu, a la sua nau castellamar (*sic*) armada. Lo qual bergantí armat partí de la plaja d'aquesta ciutat, e portà lo patró de la dita nau e quaranta o cinquanta hòmens acordats de aquella al port de Xàbea. E del dit port, lo dit bergantí armat partí en conserva e companya de la dita nau, fahent la via de Barberia. E, quant foren prop de Orà, lo dit bergantí, de manament del capità de la dita nau, anà la via de Orà per descobrir lo port e veure quines fustes hi havia; e, per mal temps, la dita nau corregué e féu la via del Stret, e lo dit bergantí se aferrà en la ylla de Alquocèber, prop de Orà, e allí stech dos dies; e aprés, hun digmenge matí, vespra de Sent Pere, lo dit bergantí se encontrà ab una galiota de moros, en la qual havia XXXXIIII moros, e, haüda entre ells gran brega, e morts huyt o deu moros de la dita galiota e un christià del dit bergantí, e molts altres christians e moros naffrats, los dits moros foren presos e vençuts; e venint-se'n lo dit patró ab lo dit bergantí e presa la volta de València, essent en la costa prop de Benidorm e Calp, mossén Jacme Civeller, ab una sua galiota e un altre laüd armat, donà caça al dit bergantí e, desparant-los moltes bombardes e ballestes, li feren donar la proha en terra en la plaja de Calp, e la gent del dit bergantí saltà en terra, e tragueren los dits moros. E stant axí, donant recapte als dits moros, lo dit mossén Jacme Civeller se'n portà lo dit bergantí, fornit e exarciat, ab moltes robes e coses de valor que dins aquell eren, e no res menys naffraren e mataren un moro de la dita presa. Per causa de la qual presa, la gent del dit bergantí e moros presos són haüts a venir per terra, de què han despés ultra cent florins. Tot açò, senyor, consta ab informació de molts testimonis reebuts per lo dit batle general, tramesa a vostra excel·lència. D'altra part, senyor, lo dit En Johan Rull ha delliberat, per aquesta sola causa, anar personalment a vostra senyoria. Veritat és, senyor, que per altra letra nostra pochs dies són passats scrivim a vostra celsitut de altres presons de fustes fetes a vehins nostres malament, e de la presó del dit bergantí succintament fem menció en la matexa letra. A la qual vostra senyoria nos ha respost, entre les altres coses, que no·s troben béns ni fermances del dit mossén Civeller. Crehem, senyor, que vostra senyoria no n'és stada bé informada, com lo contrari pretenga lo dit En Johan Rull e altres. Supplicam, per tal, molt humilment vostra gran excel·lència, sia mercé vostra que, considerat que aquestes preses e roberies donen causa fàcilment a total desviament del tràffech de la mercaderia, de què·s segueix molt evident dan e destrucció als drets e regalies del dit senyor rey e a tota la cosa pública, sia mercé vostra vulla provehir, ab molta prerogativa e favor, que lo dit En Johan Rull, lo qual tenim en bona reputació e stima, per sos actes comendables, cobre lo dit bergantí, o la valor de aquell, puix anava en servey del senyor rey, ensemps ab totes les robes e coses que en aquell eren, dans, interesses e messions, havent-lo axí per recomanat sobre açò, per sguard de ço que dit havem e d'aquesta nostra intercessió que conega, per obra presta, no esser frustrat ni maltractat per haver servit lo dit senyor rey e aquesta nostra supplicació molt justa haver-li approffitat, segons ab gran sperança confiam. E haurem-ho a molt singular gràcia e mercé de vostra altesa, la qual nostre senyor Déus vulla longament conservar ab molta honor e prosperitat. Nosaltres, senyor, tenim ferma notícia que vostra senyoria, per mercé sua, ha en singular recomendació e me-

mòria los affers e honor d'aquesta ciutat e dels singulars d'aquella, e tracta aquells ab molta amor e prerogativa, de què vivim molt contents e aconsolats e ho stimam a molta gràcia. Scrita en València a VII dies de setembre de l'any mil CCCCLXI.

Senyor, de vostra gran excel·lència humils e devots servidors, qui·s recomanen en gràcia e mercé vostra, los jurats de València.

176

1461, septiembre, 19.- Valencia.

Los jurats *expresan a Juan II su contento por el acuerdo alcanzado por él y su facción castellana con el rey de Castilla, lamentan el contenido de la carta, de la que les envió copia, que le dirigieron los de Barcelona, y le informan del corso en las costas del reino que arruinaba el comercio de la ciudad.*

–AMV, *LM* 25, ff. 25v-26r

Sereníssimo senyor: Una letra de vostra majestat havem reebut, per la qual nos ha volgut comunicar la bona concòrdia feta entre vós, senyor, e los de la vostra parcialitat, així en lo regne de Castella com en vostres regnes, de una part, e lo il·lustríssimo rey de Castella e tots los de la sua en lo regne de Castella, de la altra; la qual concòrdia seria stada feta e concordada ab gran honor de vostra excel·lència e de la vostra parcialitat. De què, senyor, e de tant bona nova e prosperitat vostra, sab Déus havem concebut en nostres ànimos, per moltes bones consideracions, singular plaer e consolació. Nostre senyor Déus, per sa clemència, la vulla conservar e donar-hi bona e votiva conclusió, a servey seu e de vostra senyoria, així com tots desijam. Quant, senyor, al contengut en una interclusa e trellat de una letra a vostra senyoria tramesa de Barchinona, que tramés-nos haveu, nos desplau molt per moltes consideracions que ací no és necessari exprimir. Senyor, ja vostra majestat fonch avisada per nosaltres de la presó que les galeres capitanejades per mossén Yvany de Castre e de Pinós havia fet de una galiota de mercaders vehins nostres en la plaja d'aquesta ciutat, rompent malament aquella, e vostra senyoria hi provehí ab certes provisions sues. Ara, senyor, novament lo dit mossén Yvany és tornat en la costa d'aquest regne e, sabent que en lo port de Dénia havia una galera de mossén Requese[n]s carregada de diverses robes e mercaderies de fills e mercaders d'aquesta ciutat per fer son viatge en les parts de Barberia, és entrat en lo dit port ab les sues galeres e, infringint aquell, ajustant mal a mal, ha pres la dita galera, ab totes les robes que portava, volent pendre tema que no vol sinó les robes que·y trobarà de enemichs. E, sots aquella color, som avisats que ell se occupa tot ço que vol e bé li vé, e senyaladament les persones e béns de certs moros vassalls vostres. Nosaltres, senyor, vehents tant e tal dan e novitat, havem delliberat trametre, e de·ffet havem tramés per missatgers nostres al dit capità un jurat e un advocat d'aquesta ciutat per requerir e instar aquell restituesca totes les dites robes preses, així de la dita galiota com de la dita galera. Del que trobaran e faran, senyor, serà n'avisada vostra senyoria, car a present no podem àls scriure. E si en tals actes e roberies, senyor, no·s dona degut e prest remey per vostra majestat, som certs e sentim manifestament que, ab gran rahó, tots los mercaders que·s disponen en lo exercici de l'art de la mercaderia cessaran del tot en fer aquella. E així, senyor, los drets e regalies de vostra senyoria, e lo interés e bé universal d'aquesta ciutat e regne, pendran gran dan e dechaïment que no·s pot stimar, ultra que, cessant lo comerci e tràffech de la mer-

caderia, la qual sosté lo món e sens aquella no·s pot viure, en [a]questa vostra ciutat e regne nos trobam de total destrucció e ruÿna. Sia, donchs, mercé vostra, senyor, hi vullau proveyr per tots deguts e prests remeys, a servey vostre e conservació de tota la cosa pública. E haurem-ho a gràcia e mercé de vostra senyoria, la qual nostre seyor Déus vulla longament conservar ab molta exaltació de honor e glòria. Scrita en València a XVIIII de setembre de l'any mil CCCCLXI.

Senyor, de vostra majestat humils vassalls e servidors, qui·s comanen en gràcia e mercé vostra, los jurats de València.

177

1461, septiembre, 22.- Valencia.

Los jurats *ordenan al* clavari *municipal pagar al pintor Jaume Fillol el dinero que se le debía por trabajos diversos, alguno destinado a los embajadores enviados al príncipe de Viana, residente entonces en Barcelona.*

–AMV, *CC* J-71, f. 12v.

Los jurats, *etc*. Pagats a l'honorable En Jacme Fillol, pintor de la dita ciutat, huytanta cinch sous, valents quatre lliures, cinch sous reyals, a ell deguts en la forma següent, és saber, XXXX sous per lo cost de XIIe senyals, los nou pintats e los tres ab or, en paper de la forma major, ab armes de la dita ciutat, per obs dels sis embaxadors tramesos al senyor príncep, resident en la ciutat de Barchinona, e XXXXV sous per lo cost de dos penons de llança los quals foren donats a la Pobla de Benaguazir per obs de les festes que han fetes los jorns de Sent Pere e de Sent Jacme proppassats, segons que de totes les dites coses lo dit En Jacme Fillol ha donat compte per menut a l'honorable racional de la dita ciutat, lo qual, summat e verificat, roman conservat en l'archiu del seu offici. E axí·n som stats per aquell certificats ab son albarà dreçat al scrivà de la Sala. E cobrats etc. *Datum Valentie XXII^{a} die septembris anno a nativitate Domini M^{o}CCCCLXI^{o}*. Jacme de Fachs.

178

1461, septiembre, 26.- Calatayud.

Don Pedro de Urrea, gobernador del reino de Valencia, informa a los jurats *de la capital de las informaciones que fueron llegando al rey sobre el agravamiento de la enfermedad de su hijo, el príncipe de Viana, hasta acabar con su vida en Barcelona, sumiendo en el dolor a la familia real, así como de la petición, hecha a Juan II por los catalanes, del envío al principado de Fernando, príncipe de Gerona.*

–AMV, *MC* 37, ff. 107(a)v-108(a)r

Als molt magnífichs e savis senyors los jurats de la insigne ciutat de València. Molt magnífichs e savis senyors: Aprés de haver-vos scrit la majestat del senyor rey sots kalendari de XXI del present mes, reebé a XXIIII letres de Barchinona, dels diputats e consell del principat de Cathalunya e dels consellers de la dita ciutat, significant a la sua serenitat com lo dit dia lo senyor príncep se era agreugat de sos accidents e li havia sobrevengut, damunt lo passió còlica e febra, dolor de costat e augment a la febra, en tant que era en perill de mort. E, per quant de una tan

gran novitat era digna cosa avisar sa senyoria, ab molta congoxa ho notificaven a la sua celsitut. Les dites letres foren donades a la prefata majestat per los embaxadors del principat de Cathalunya, e en effecte splicat lo que les letres contenien, lo dit senyor, pres congoxa e alteració de tal nova com era rahó essent senyor e pare del dit príncep, respongué ab molta discreció e virtut als dits embaxadors, e per letres manà respondre als dits diputats e consell e a la dita ciutat prudentíssimament e sàvia. Ahir, que comptam vint cinch, a tres hores aprés migjorn, dormint lo dit senyor la sesta, la serenitat sua hagué letres de Andreu Català, lochtinent de tresorer, de XXIII, intimant a la excelsitut sua com dimarts a quatre hores nostre Senyor havia demanat a la celeste glòria l'ànima del dit príncep, fill de la sua serenitat, lo qual, reebuts tots los sagraments, havia donada l'ànima a Déu com a cathòlich e verdader christià. En aquella hora yo·m trobí en la cambra e lo mestre de Montesa. La humanitat de aquest senyor no pogué a la sua carn denegar lo degut sentiment ab alguna demostració de dolor, lançant algunes làgremes; però l'ànimo, virtut e discreció sues decontinent vençeren totes les passions de la sensualitat e se atengué al que·s devia proveir. La senyora reyna en tot era present, e com a virtuosíssima e si li fos mare no mostrara àls del que mostrà. Los embaxadors fins en la nit no hagueren correu de sos principals, si bé lo senyor rey los ho notificà per miga del dit maestre e del visrey. Haüt aquells lo correu, decontinent foren ab la prefata majestat, a la qual, aprés de haver intimada la nova segons los era manat, supplicaren la excel·lència sua, iuxta la forma de la capitulació e concòrdia de sa senyoria ab lo dit principat, sa magestat los fes gràcia enviar al dit principat lo il·lustríssimo senyor l'infant don Ferrando, son primogènit e governador general, lochtinent irrevocable en lo dit principat. La prefata magestat respongué esser content de complaure·ls e observar los dits capítols sens infricció de aquells, segons sa sèrie e tenor. Açí, en aquest regne, lo dit sereníssim senyor don Ferrando, príncep de Gerona, puixs tenim ajustada la cort, serà jurat per primogènit e governador general. Spere en nostre Senyor totes coses succeiran pròsperament a aquest senyor e a tota la sua real casa, ab repòs de tots sos regnes e terres. La magestat sua vos (sic) manà scriure, mes yo no reputaria haver satisfet al degut si no fes la present a les magnificències vostres. Ab aquestes turbacions e ocupacions no s'és pogut desempatxar lo correu ne lo que la magestat del senyor rey proveeix en la novitat, per d'on [*en blanco*] sia scusat de tanta dilació per les rahons dessús dites. La Sancta Trinitat sia guarda vostra e de aquexa ciutat. De Calatayú, a XXVI de setembre any MCCCCLXI. Lo governador, prest a vostra honor, Pedro d'Urrea.

179

1461, septiembre, 30.- Valencia.

Los jurats *ordenan al* clavari *el pago de lo debido a Antoni del Miracle,* misser *Pere Belluga y los dos* verguers *que los acompañaron en un viaje a Dénia, donde mediaron para la devolución de una galera con mercancías de comerciantes de Valencia que había sido apresada por Vilamarí, capitán de las galeras del rey.*

–AMV, *CC* J-71, f. 13r-v.

Los jurats, *etc*. Pagats a l'honorable N'Anthoni del Miracle, conjurat nostre, micer Pere Belluga, doctor en cascun dret, advocat de la dita ciutat, a·N Johan de la Torre e a·N Pere Valero, verguers nostres, trenta tres lliures, dotze sous reyals, a ell[s] degudes en la forma següent, per

rahó de hun viatge que, precedent ordinació nostra, ha fet a la vila de Dénia, a mossén Vilamarí, capità de les galees del senyor rey, lo qual havia pres una galea que era exida de la plaja de la dita ciutat, carregada de draps e altres coses de mercaders de la dita ciutat per a terra de moros, la qual fonch restituïda per miga dels dits embaxadors, és saber, als dits honorables N'Anthoni DCVIII lliures, e a micer Pere Belluga XXVI lliures, VIII sous, VIII diners, a rahó de XXXIII sous per cascun dia e per cascun d'ells, los quals VIII dies començaren a XVIIII del present e dejús scrit mes de gener e finiren a XXVI del dit mes; e als dits verguers, V lliures, XII sous, per llur salari dels dits VIII dies, a rahó de VII sous per cascun dia e per cascun d'ells, en los quals han vagat, anant, stant e tornant en la dita missatgeria; e al dit micer Pere Belluga una lliura, XII sous, per salari de una adzembla acostumada donar a cascun advocat anant en missatgeria, a rahó de quatre sous per cascun dia. Segons que de totes les dites coses los dessús dits han donat compte per menut a l'honorable racional de la dita ciutat, lo qual, summat e verificat, roman conservat en l'archiu del seu offici, e així·n som stats per aquell certificats ab son albarà dreçat al scrivà de la Sala. E cobrats, *etc*. *Datum Valentie XXX*^{a} *die septembris anno a nativitate Domini M*^{o}*CCCCLXI*^{o}. Miquel Çarovira de Sentjohan, *alias* Pere Pelegrí.

180

1461, septiembre, 30.- Valencia.

Tras confirmarse la noticia de la muerte del príncipe Carlos por la carta del gobernador Urrea (doc. núm. 178), el gobierno municipal de Valencia convoca a los abogados de la ciudad, al lugarteniente de gobernación y al batle general *a fin de acordar los actos de luto que habían de organizarse.*

–AMV, *MC* 37, f. 106(a)r.

En lo dit dia de dimecres,[145] comptats trenta dies del mes de setembre de l'any MCCCC sexanta hun, los molt honorables jurats, racional e síndich de la ciutat de València, jatsia tro allí se diguessen e sonassen moltes fames de la mort de l'il·lustríssimo senyor don Carles, príncep de Viana, fill primogènit del senyor rey, aquell dia, emperò, ja hora tarda, reeberen letres del molt noble e magnífich don Pedro d'Urrea, governador del regne de València, scrites en Calatayut a XXVI dies del dit mes de setembre, aon se trobava lo senyor rey, significant-los que lo dit senyor rey havia reebut letres de Barchinona certificant-lo que lo dit senyor príncep e primogènit, en la dita ciutat de Barchinona, dimarts, comptats vint dos dies del mateix mes, certament havia retut lo deute a son Creador. De la qual així trista e dolorosa nova los dits honorables jurats, racional e síndich demostraren haver gran contristació e dolor, ab no pochs gemechs e sospirs per la pèrdua de tant valerós e virtuós senyor príncep e primogènit. E de·ffet, sens divertir a altres actes, trameteren e feren venir a la Sala los honorables advocats de la dita ciutat e, haüd entre aquells algun rahonament del que era faedor, delliberaren trametre, e de·ffet trameteren, per los molt honorables mossén Loís de Cabanyelles, lochtinent de governador, e mossén Berenguer Mercader, batle general del regne de València, pregants-los affectuosament volguessen venir a la dita Sala a·ffi de comunicar-los la dita trista nova e haver ab aquells con-

145 Al margen: "Que fos convocat consell per veure què seria faedor per la mort del senyor príncep".

sell e delliberació del que·s devia fer axí en demostració de la dita mort com en suffragi de la ànima del dit senyor príncep e primogènit. E per tots ells fonch delliberat e concordat que la dita ciutat ne fes aquella demostració e suffragi que en cas de mort de semblant senyor primogènit era stat fer acostumat. E de·ffet, los dits honorables jurats, racional e síndich delliberaren que per a l'endemà per lo matí, que seria dijous, fos convocat consell general, en lo qual, e no en altra manera, se havia e devia delliberar tot ço que dit és e lo que era faedor.

181

1461, octubre, 1.

Tras confirmarse la noticia de la muerte del príncipe de Viana en Barcelona, el gobierno municipal de Valencia envía misivas a las ciudades y villas del reino para informar del óbito y de las manifestaciones de luto ordenadas.

–AMV, *LM* 25, f. 28r-v.

Als molt honorables e savis senyors los justícia, jurats e prohòmens de la vila d'Algezira.

Molt honorables e savis senyors: Per moltes letres, e senyaladament del noble e magníffich don Pedro d'Urrea, governador d'aquest regne, fetes en Çaragoça a XXVI del propassat mes de setembre, som stats certifficats que lo il·lustríssimo senyor don Carles, príncep de Viana, fill primogènit del sereníssimo senyor rey, en la ciutat de Barchinona, dimarts, comptats XXII dies del dit mes de setembre, havia retut lo deute a son Creador. De què, senyors molt honorables, podeu pensar que nostres penses de tant trista nova stan molt alterades, ab no pocha congoxa e tristor. Tantost, sabuda la dita nova, en lo dia de yr delliberam celebrar concell general en lo present dia, en lo qual són stades delliberades moltes coses, e, entre les altres, que nosaltres e tots los officials d'aquesta ciutat, e molts altres, fossen, axí com de·ffet són stats, vestits de màrregues, e feta aquella menció que la cosa requir, mostrants gran angústia, dolor e congoxa de la mort del dit senyor, la ànima del qual sia col·locada en pau. E per al dilluns primervinent venim delliberats, Déus volent, fer-ne solemne comemoració, tal que seria servey de nostre senyor Déus, repòs e glòria de la ànima del dit senyor príncep e primogènit, e honor d'aquesta ciutat. Havem volgut avisar-vos-ne perquè siats certs de la dita dolorosa mort e del que dit és. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València lo primer dia d'octubre de l'any mil CCCCLXI.

Los jurats de València, constituïts en dolor, a vostra honor apparellats.

Fuerunt facte multe alie similes sub eodem kalendario, s[c]ilicet als molt honorables los justícia, jurats e prohòmens de la vila d'Algezira.

Et alia als molt honorables los justícia, jurats e prohòmens de la ciutat de Xàtiva.

Et alia als molt honorables los justícia, *etc*., de la vila d'Ontinyén, avisant Bocayrén e Biar.

Item, als molt honorables los justícia, *etc*., de Alcoy, avisant-ne los de Penàguila.

Item, als de Saxona.

Item, Alacant.

Item, als molt noble e honorables senyors los governador generals (*sic*) delà Saxona, e justícia, jurats e prohòmens de la ciutat de Oriola.

Als justícia, jurats e prohòmens de la vila de Vilareal, avisant-ne los de Burriana.

Als molt honorables e savis senyors los lochtinent de governador de regne de València delà riu d'Uxó e officials de la vila de Castelló.

Als molt honorables justícia, jurats e prohòmens de la vila de Morella.

Item, als de Líria.

Item, als justícia, jurats de la vila d'Alpont.

Item, als de Ademuç, avisant a Castellfabib.

182

1461, octubre, 1.- Valencia.

El Consell *de Valencia, con motivo de la muerte del príncipe de Viana, primogénito del rey, organiza actos de luto y en sufragio de su alma, que son dados a conocer mediante pregón.*

–AMV, *MC* 37, ff. 107(a)v-111(a)r.

E congregat axí lo dit honorable consell,[146] fon proposat per los honorables jurats que, jatsia per diverses letres e fames se digués en la present ciutat de la mort de l'il·lustríssimo senyor don Carles, príncep de Viana, fill primogènit del sereníssimo senyor rey, no y havien, emperò, atribuït fe tro fins en lo dia de hir, que per letra del noble don Pedro d'Urrea, governador del regne de València, havien sabut certament la dita mort, la qual letra manaren legir en lo dit consell. E, aquella uberta, fon atrobada del tenor següent la super scripció:

"Als molt magnífichs e savis senyors los jurats de la insigne ciutat de València [...] Lo governador, prest a vostra honor, Pedro d'Urrea".[147]

E lesta la dita letra e haüd rahonament sobre les dites coses, mostrant lo dit consell haver grandíssim enug e congoxa de la mort d'un tal príncep e senyor, la solemnitat que·s devia fer, exèquies e sufragi per la ànima d'un tan alt e tan singular senyor, dotat de molta virtut e excel·lència, reemés als honorables jurats e officials de la casa, los quals hi faessen, ordenassen, delliberassen e proveïssen tot lo que·ls paregués e fos necessari fer e s'i merexia a honor glòria e beneffici de la sua ànima, e proveint que y fossen haüdes les peccúnies necessàries per a la dita solemnitat, exèquies e anniversari en via de carregaments de censals, donant poder al síndich o subsíndich de fer e fermar los dits carregaments ab ferma dels honorables jurats, o de la major part de aquells, ab totes les clàusules en semblants contractes posar acostumades.

E haüda la dita comissió, de·ffet los honorables jurats, racional, síndich e advocats se apartaren en la cambra dita de consell secret; e haüd allí son rahonament e matura delliberació, proveïren primerament que la crida que ja era ordenada per la dita mort del dit senyor príncep e primogènit, la qual allí entre ells fonch lesta e concordada, fos feta per la dita ciutat. Segonament, que los honorables justícia, jurats, officials de la casa e consellers e alguns altres fossen vestits decontinent de màrregues, e los trompetes qui deuen fer la dita crida, per demostrar dol e tristor de la dita mort, en la manera ja acostumada. Sobre les altres coses faedores per causa de ço que dit és, se returaven major delliberació.

146 Al margen: "Que fossen fetes exèquies e anniversari per la ànima del senyor príncep".

147 Texto completo: doc. núm. 178.

La qual crida dessús ordenada e concorda[da] és del tenor següent:

"Ara ojats què us fan saber e manen los molt honorables justícia, jurats, prohòmens e consell de la ciutat de València: Que no sia persona alguna, stranya o privada, de qualsevol stament o condició sia, en la dita ciutat e terme d'aquella, que gos o presomesca, per rahó d'esposalles, de covit de noces ne per altra qualsevol rahó, sonar o fer sonar instruments de alguna natura, ne fer o demostrar altra manera de plaer o de alegria forana, mas solament dol e desplaer per la mort de l'il·lustríssimo senyor don Carles, príncep de Viana, fill e primogènit del serenís-simo senyor e rey nostre, al qual nostre senyor Déu, per sa mercé, do la sua sancta glòria. E qui contrafarà sia cert serà pres decontinent, punit e castigat greument en persona e en béns, a coneguda dels dits justícia, jurats, prohòmens e consell.

Més avant fan a saber que alguna persona, de qualque ley, stament o condició sia, no gos o presomesca tenir parats ne uberts alguns obradors ne tendes, ne fer fahena públicament en places ne en carreres ne en taules ne altres qualsevol lochs, ans tinguen tancats contínuament a tots obs los dits obradors e tendes, exceptat lo postich o la entrada de aquells o de aquelles, tro a tant sia feta e acabada la solemnitat de l'anniversari per ànima del dit senyor príncep e primogènit. E aquestes coses, per denotar dol, desplaer e tristor a tota la ciutat e a cascuns en singular de la mort e absència de tant e tal senyor príncep e primogènit. Emperò, si entretant alguns, dins lur obradors o tendes així tancats o tancades volran fer faena o venderia, açò no entenen vedar tro al dia del dit aniversari. Així mateix d'açò excepten lo almodí, forns, molins, carniceries, pescateries, tavernes, venderies de pa e de ortalices e de fruytes, les quals coses són necessàries a la humanal vida. E qui contra les dites coses e qualsevol d'aquelles farà, encórrega en pena de vint sous per cascuna vegada. E no res menys, serà castigat en persona a coneguda dels dits justícia, jurats, prohòmens e consell.

Encara fan a·ssaber e manen que les corts e tots los obradors de notaris sien e stiguen tancats, e algú no gos o presomesca tenir aquells uberts ne proceir en alguns actes públichs, sots pena de vint sous, pagadors per cascú e per cascuna vegada contrafaent. E açò manen esser tengut e observat tro a tant que sia feta e acabada la solemnitat del dit anniversari per ànima del dit il·lustríssimo senyor príncep e primogènit, de gloriosa recordació. E guart-se qui guardars'i ha.

Post hec vero die mercurii septima octobris anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, En Miquel Artús, trompeta e crida públich del consell de la dita ciutat, féu relació que·n lo dijous propassat, per los lochs e cantonades acostumats de aquella, ab sos companyons havia publicat la damunt dita crida".

Enaprés los dits honorables jurats, racional, advocats e síndich, per virtut del poder a ells atribuït e donat per lo dit honorable consell proveïren que de la mort del dit senyor príncep e primogènit, e de la comemoració e anniversari solemne davall proveït, fos decontinent scrit e notificat a totes les ciutats e viles reals del regne. E així fonch fet e executat segons en lo libre e registre de letres és largament contengut.

Més avant foren de parer e delliberats que dimecres primervinent, que seran comptats set dies del present mes d'octubre, sia fet e celebrat solemne anniversari per ànima del dit senyor príncep e primogènit en la Seu de la dita ciutat, tractat, emperò, e avengut primerament ab lo sagrista e ab los clergues de la dita Seu sobre e per les grans e excessives coses que solen demanar de tals solemnitats affermants que és així lur dret. E si per ventura sobre açò los dits ho-

norables jurats, racional, advocats e síndich a lur coneguda no·s poran bé avenir ab ells, en tal cas lo dit anniversari sia fet en la sglésia de monsènyer Sant Vicent. E que lo dimarts primervinent lo dit anniversari sia notificat ab crida.

Item, apuntaren e foren de acort que tantost, aprés lo dit anniversari, fossen vestits de drap negre, de la peccúnia comuna, los tres justícies, tots los officials de la casa, de sengles gramalles e caperons, e que cotes ne altres vestidures no sien fetes per rahó del dit dol sinó les dites gramalles, ni ara ne per avant.

Item, que les processons, ab lurs creus de les parròquies e dels òrdens axí de hòmens com de dones que solen exir de lur monestir o casa, hoc encara totes les dones d'estament, se'n vagen cascunes per sa dreta via a la Seu, o en son cas a Sent Vicent, e los dits honorables jurats e officials e tots los que seran demanats se ajusten tots en la dita Seu.

Item, que totes les confraries fossen appellades e demanades al dit anniversari en la forma acostumada, exceptades les confraries de Sanct Jacme [e] de nostra dona Sancta Maria, per certa differència que és entre los majordòmens, officials e confrares de aquelles.

Item, que enmig de la Seu, o de la sglésia de Sent Vicent en son cas, sia fet hun bastiment a manera de llit, gran e alt, e sobre aquell sia feta e posada una gran tomba, tot fornit de fins draps d'àur. E alt, sobre la dita tomba, sia fet en nova manera hun altre bastiment de fusta negra, que reta a manera de papalló molt bell. E més, que prop lo dit papalló e tomba, de cascuna part, ço és, de pilar a pilar, sia fet altre bastiment de fusta negra a manera d'andana, en los quals bastiments e andana, e en les rexes davant lo cor, e encara sobre lo dit papalló, sia posada gran e bella luminària de ciris negres; emperò, sobre lo dit papalló, de ciris xichs e no tals com los altres, per tal que la dita luminària no empatxe lo pati que serà entorn del dit llit e tomba, ans prop d'aquell sien allogades grans dones d'estament, segons lurs graus o dignitats, e que totes vinguen o stiguen ab sobrecaps e vestidures de dol. E aprés e luny d'elles, en certs banchs que y seran meses, stiguen los hòmens, axí clergues com lechs.

Item, jatsia que en altres semblants exèquies e anniversaris sia stat acostumat haver e comprar quatre draps d'aur de la peccúnia comuna, los pus richs e bells que en la ciutat se podien trobar, a cascú dels quals eren fetes orles de terçanell negre ab senyals de la ciutat e cayrons, los primers dels quals eren pintats en paper e cosits perquè no haurien temps de fer-los-hi en altra guisa, fonch, emperò, delliberat que solament fos comprat hun drap d'aur e aquell fos donat a la Seu e fossen-ne manllevats tres altres, los quals fossen restituïts decontinent, fet lo anniversari als de qui serien manllevats.

Item, que en los dits bastiments e andanes e rexes davant lo cor e sobre lo dit papalló sien meses e cremen tants brandons de çera negra com seran necessaris; emperò, en different manera, ço és, sobre los dits bastiments e andanes ciris comuns negres, e sobre lo dit papalló altres molt pus xichs, segons dessús és dit, e fets ab senyal de la ciutat per al dit anniversari, ultra los que singulars hi vullen fer portar. E que tantost sia mesa mà, axí a fer los brandons com los artificis de banchs foradats per als brandons, e per a seure e per altres actes de l'anniversari.

Item, que per a la offerta sien haüts dotze timbres d'or, e meses en quatre dels dits brandons, ço és, tres en cascun d'aquells, e aquells offiren quatre honrats hòmens, elegidors per lo dit honorable racional.

Item, que sia feta caritat e almoyna de alguna competent quantitat de la peccúnia comuna, la qual sia convertida en aquells actes solament, ço és, en la dita offerta de diners, en la porció

dels preveres, en almoynes de totes les òrdens mendicants, axí de hòmens com de dones, a cascuna certa cosa a part scrita, e que entrevinguen al dit anniversari general. E puix, cascú en sa sglésia faça son anniversari special per ànima del dit senyor. *Item*, en sonar los senys e campanes. *Item*, en messions comunes d'aquest anniversari. *Item*, a tots pobres mendicants qui reebre vullen almoyna sien dats a cascú tres diners.

Item, que a l'altar major de la Seu sia fet lo divinal offici lo dia de l'anniversari ab sermó solemne. E que per los jurats hi sia procurat e haüd solemne sermonador, lo qual sia bé informat e certificat de les virtuts e laors del dit senyor rey (*sic*). Car rahó és de hun christianisme (*sic*) e mantenidor de la fe cathòlica, oracioner e devot, savi e virtuós, almoyner e d'altres virtuts de les quals Déu lo havia habundantment dotat.

Item, que·l dia del dit general anniversari, e no enans, tots los clergues e religiosos hajen a venir e esser a aquell; e aprés, qui anniversari special volrà fer, que·l faça, ab la gràcia de Déu. Los òrdens, emperò, sien tengudes de fer enaprés specials anniversaris segons ja és tocat dessús.

Item, que sien elets e convidats a la dita solemnitat dotze convidadors, ço és, quatre richs hòmens e generosos, dos de cascun estament, e huyt ciutadans, e vajen tots ensemps e conviden, la vespra o dia precedent, al dit anniversari totes condicions de hòmens e totes dones notables e les òrdens de dones. E puix, ab crida pública, vers lo vespre d'aquest dia sia tothom generalment convidat.

Item, que dementres se tarda a fer lo dit anniversari, sien sonats los senys e les campanes, axí de la Seu com de les parròquies e òrdens ensemps, a dues hores lo jorn, ço és, a matí e a vespre tres tochs a cascuna hora; e açò sia tantost intimat a les dites Seu, parròquies e òrdens e·s compartesca de·ffet.

Item, delliberaren que les corts e obradors de notaris sien tancats e cessen tots actes judicials, com açò sien coses pus acostades a la real auctoritat e senyoria, per denotar dol desplaer e tristor a tota la ciutat. E per semblant sien tancats tots los altres obradors e tendes, e sien vedats de parar e de obrir de dilluns primervinent en avant, exceptat postich o entrada; sia encara vedat de fer faena públicament per places, per carrers e per taules tro a tant que sia acabada la solemnitat del dit anniversari; emperò, si entretant alguns dins lurs obradors o tendes, axí tancats o tancades, volen fer faena o venderia, açò no sia vedat tro al dit de l'anniversari. Axí mateix no sien vedats ne tancats l'almodí, forns, molins, carniceries, tavernes e venderies de pa, de ortaliços e de altres coses que sien necessàries a humanal vida. E d'açò sien fetes crides, a pena pecuniària e encara a castich corporal, a coneguda dels honorables justícia e jurats, les quals crides sien fetes ab trompes e anafil sens penons e tabals, a so breu e lamentable, denotant dol e tristor, vestits aquells qui les faran de màrregues.

E si altres coses hi exiran o apparran necessàries o expedients als dits affers, sien fetes a coneguda dels dits honorables jurats, advocats, racional e síndich, o major part de aquells.

E més avant, los dits honorables justícia e jurats proveïren que lo dimarts primervinent, hun dia ans de la celebració del dit anniversari, ja hora tarda, fos feta e publicada per la dita ciutat e lochs acostumats d'aquella la crida dessús proveïda, que tothom fos generalment covidat a la solemnitat del dit anniversari ab trompes e anafil sens penons e tabals, vestits de màrregues e ab veu divisant dolor e tristícia, sots la forma següent:

"Ara ojats què us fan saber los molt honorables justícia e jurats de la ciutat de València, a

tot hom en general e a cascú en special: Que ells, demà dimecres per lo matí, Déu volent, entenen fer en la Seu solemne anniversari e comemoració per la ànima de l'il·lustríssimo senyor don Carles, príncep de Viana, fill e primogènit del sereníssimo senyor rey nostre, al qual nostre senyor Déu, per sa mercé, do la sua sancta glòria. Per tal, vos pregen, insten e amonesten que demà per lo matí siats en la dita Seu per solemnizar e fer honor al dit anniversari, e pregar per la ànima del dit senyor que Déu totpoderós la vulla reebre e col·locar en la sancta glòria de paradís".

183

1461, octubre, 2.- Valencia.

En respuesta a la carta en que el gobernador Urrea informó del fallecimiento del príncipe, los jurats *le dan cuenta de los actos organizados en sufragio del alma del difunto, y manifiestan su extrañeza por no haber recibido aún la misiva que, según el corresponsal, el rey habría ordenado escribir para comunicarles la noticia.*

–AMV, *LM* 25, ff. 28v-29r.

Al molt noble e magníffich mossén e de gran providència don Pedro d'Urrea, governador del regne de València.

Molt noble e magníffich mossén e de gran providència: Dimecres passat, ja hora tarda, reebem una vostra letra de XXVI de setembre significant-nos en conclusió la mort de l'il·lustríssimo senyor don Carles, príncep de Viana, fill primogènit del sereníssimo senyor rey. La qual nova, de tanta dolor e tristor, sab Déus donà en les nostres penses molt gran afflicció e contristació, e no sens grandíssima causa, per esser privats de un tal e tant singular senyor, dotat de tantes virtuts e excel·lències. Nostre senyor Déus, per sa gran clemència, vulla col·locar la sua ànima en repòs e glòria. Tantost, mossènyer molt noble, reebuda la dita vostra letra, jatsia fins allí concorreguessen moltes fames vàries de la dita mort, en aquella hora, emperò, la haguem per certa, e servam orde de esser ensemps los magníffichs mossén Luís de Cabanyelles, lochtinent de governador e mossén Berenguer Mercader, batle general d'aquest regne, lo racional, advocats e síndich, per veure lo que·s devia fer, així en demostració com en suffragi de la ànima del dit senyor príncep e primogènit. E, haüt parlament entre nosaltres e los damu[n]t dits, e sentints llur parer, decontinent, lo dit dimecres, nosaltres manam esser celebrat consell general per ayr dijous per lo matí, en lo qual fonch delliberat, entre les altres coses, que, servant l'orde acostumat en semblant cas, nosaltres e tots los justícies e officials de la casa, e encara tots los consellers e molts altres, fossen, així com són stats, vestits de màrregues, e que per la Seu e totes les parròquies, e encara monestirs, fos fet gran so de campanes, inhibint que les corts e obradors de notaris, e encara de tots los mestres e altres, stiguen tancats per demostrar tristor e dolor de la dita mort, així com vol rahó, tro a tant sia fet lo aniversari molt solemne per ànima del dit senyor, lo qual havem delliberat sia fet dimarts primervinent, Déus volent, en la Seu d'aquesta ciutat, per al qual seran convidats tots los hòmens e dones de alguna reputació, que facen honor al dit aniversari. Lo qual, e totes les altres cerimònies, sia certa vostra noblesa se faran ab tanta sole[m]nitat e manera com se faran (*sic*) en lo aniversari per la ànima del sereníssimo senyor rey don Alfonso, de inmortal memòria. Vós, mossènyer molt noble, en la dita

vostra letra nos féu menció que la magestat del senyor rey havia manat fos scrit a nosaltres de la dita nova; fins aquesta hora no havem reebut tal letra, ni certificació alguna, de la preffata magestat, del que dit havem, de què som constituïts en molt gran admiració e congoxa, que de cosa de tanta importància no hajam haüt letra pròpria e ardit del dit senyor rey. Creem verdaderament que la sua excel·lència ho haurà manat, segons vos, mossènyer, nos scrivim. Ignoram, emperò, molt a culpa o càrrech de qui ha restat. E en altres coses e casos, que pensàvem e la rahó volia nosaltres fóssem avisats del dit senyor rey, per semblant nos som trobats frustrats. Haurem-vos a molta complacència e us pregam ab molta affecció ne vullau conferir e informar la preffata magestat, perquè senta sa excel·lència com passen aquestes coses e a culpa e càrrech de qui. Nosaltres ne volíem scriure a sa senyoria, mas, per no donar-li més tedi e enuig del que creem e és versemblant té la sua celsitut, havem cessat a present. Pregants-vos, mossèn molt noble, affectuosament, que de tot lo que succehirà e sia digne d'escriure nos vullau en vostra bona e acostumada manera sovint avisar, rescrivint-nos ab molta confiança de tot lo que voldreu façam per la honor vostra. E tinga-us en sa contínua guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València a dos dies d'octubre de l'any MCCCCLXI.

Los jurats de València, a tota vostra honor bé apparellats.

184

1461, octubre, 13.- Valencia.

Los jurats, *respondiendo a la carta del día 26 de septiembre en que Juan II les notificó el fallecimiento del príncipe, le expresan sus condolencias e informan de los actos en sufragio de su alma organizados por el gobierno de la ciudad.*

–AMV, *LM* 25, ff. 30v-31r.

Sereníssimo senyor:

Veritat és que, per letra nostra de dos del present mes, responents nosaltres al que lo noble e magníffich don Pedro d'Urrea, governador d'aquest regne, nos havia scrit de la mort de l'il·lustríssimo senyor príncep, fill primogènit vostre, li scrivim e signifficam la gran contristació e flicció que la mort del dit senyor, per esser fill vostre e dotat de tants singulars dons de virtuts, havia donat a les nostres penses, denotant-li succintament lo que aquesta vostra ciutat havia en propòsit de fer per demostració de la dita mort e suffragis de la sua ànima. E[n] la qual letra, senyor, demostraven algun entrenyor perquè del que dit és no havíem fins allí reebent letra e ardit de vostra magestat. Enaprés, emperò, senyor, reebem letra de vostra senyoria, de XXVI de setembre, notifficant-nos com a nostre senyor Déus havia plagut ordenar de la vida del dit gloriós príncep, fill primogènit vostre. Som bé certs que, per lo stret deute fil·lial que havia ab vós, senyor, vostra excel·lència ne haurà presa gran alteració e molèstia; e nosaltres, per lo mateix respecte, ne som stats constituïts en molta tribulació, dolor e angústia. Pensants, emperò, que és stada disposició divina, cové forçadament prestar-hi tol·lerància. E volents-nos dispondre al que en semblants casos és stat acostumat fer, decontinent sentida la dita mort, aprés de haver comunicat d'aquella ab los lochtinent de governador, batle general e altres, delliberam convocar consell general, en lo qual fonch delliberat que nosaltres e los justícies e altres officials, e tots los consellers e altres, fossen, així com foren, vestits de màrregues, e per la

Seu, e encara per totes les parròquies e monestirs, per mostrar deguts senyals de la dita mort, foren sonades les campanes; decontinent e aprés, per alguns dies, les corts e obradors de notaris e de menestrals e altres stiguessen tancats tro al jorn de l'aniversari; e aprés, ço és, dimecres, comptats set dies del present mes, és stat celebrat molt singular aniversari e comemoració en la dita Seu, ab solemne tomba cuberta de draps d'or, ab molt gran papalló cubert de negre, en lo qual e entorn de la dita tomba, en nova manera, hac molt bella lumenària de gran nombre e multitut de ciris. Al qual aniversari e exèquies foren presents totes les parròquies ab llurs creus e tots los monestirs, frares e monges de aquells. Foren-hi, encara, presents, per semblant convidats per nosaltres, tots los officials reyals e altres, e los pus singulars hòmens e dones de reputació de tota la ciutat e solemne sermó. Finalment, senyor, lo dit aniversari és stat celebrat ab tota singularitat com sia stat vist en aquesta ciutat. Creents, senyor, tota hora fer-ne honor e servey a vostra magestat, la qual nostre senyor Déus vulla longament conservar ab molta exaltació de honor e glòria. Scrita en València a XIII dies de octubre de l'any MCCCCLXI.

Senyor, de vostra magestat humils, *etc*.

185

1461, noviembre, 3.- Valencia.

Los jurats *agradecen a Jaume Pellicer las noticias que había enviado desde Barcelona, una referida a milagros del fallecido príncipe Carlos.*

–AMV, *LM* 25, ff. 43v-44r.

Al molt honorable mossènyer e molt savi En Jacme Pellicer, en Barchinona.

Molt honorable mossènyer e molt savi: Per letra nostra de XVII del passat mes de noembre nos recorda haver-vos scrit e respost a letres vostres; la qual letra nostra liuram a mossén Johan Besalú, lo qual pres càrrech de trametre-la-us. No som encara certs si seria venguda a vostres mans. De tot lo contengut en la dita vostra última letra, axí del que seria stada supplicada la sereníssima senyora reyna sobre la sua entrada e de l'il·lustríssimo senyor príncep en Barchinona, e de la delliberació feta en la dita entrada per la diputació e ciutat, e de les coses mirables que·s fan e continuen fer per lo sant príncep, de gloriosa recordació, e entre les altres del mut al qual seria restituïda la paraula miraculosament, e de la partida del embaxador de França ab la sàvia resposta a ell feta en tots los caps de la sua proposició, e de la embaxada que·s diu del comte d'Armanyac al rey de Castella, e de la recuperació de tot son comdat e tres o IIII places més, e de tot l'àls en la dita vostra recitat, havem pres molt gran plaer e us ho agraÿm molt. Veritat és que, per altres letres, som stats ja avisats de la entrada de la dita senyora reyna e senyor príncep en Barchinona ab demostració de gran festa e singular acolliment. De tot sia nostre senyor Déus loat. Segons per la dita nostra letra de XVII de deembre haureu pogut veure, a nosaltres és molt accepte lo vostre scriure e avisament de les coses occorrents, e·ns plaurà molt e us pregam, segons ja scrit vos havem, prengau càrrech, per amor e contemplació de nosaltres e d'aquesta ciutat, de sovint scriure·ns de totes les coses que succehiran en aqueixa ciutat e altres parts, no planyent-hi algun percaç o avantatge covinent al correu si les coses seran de alguna importància e ho requeran, perquè les sentam ací lo pus prest que sia possible, car de cosa alguna no·ns poríeu fer al present major plaer e complacència. Del que vós, mossènyer,

siau cert que en nosaltres trobareu bona e ampla volentat en tot lo que sia honor e útil vostre, advenint-hi lo cas. E tinga-us en sa guarda la Sancta Trinitat. Scrita en València a III de noembre de l'any mil CCCCLXI.

Los jurats de València, a vostra honor apparellats.

186

1462, mayo, 13.- Valencia.

Los ediles ordenan pagar al orfebre Nicolau Çavila el valor de la copa de plata que se regaló a Pau Rossell, escrivà de ració*, por sus trabajos en la corte en favor de la ciudad, en especial por su intervención en Zaragoza cuando, a súplicas de los embajadores de Valencia, Juan II declaró la primogenitura del fallecido don Carlos.*

–AMV, *MC* 37, f. 132(a)r.

Die iovis tertia decima mensis madii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo secundo,[148] los honorables mossén Berenguer Mercader, En Jacme de Fachs, En Loís Blanch, N'Anthoni Miracle e En Perot Pelegrí, cinch dels honorables jurats de la ciutat de València, en lotja de mercaders congregats per vendre les imposicions, present lo honorable racional, proveïren que a·N Nicholau Çavila argenter sien pagades, de la peccúnia comuna de la dita ciutat, dotze lliures, onze sous, sis diners per la valor de una copa d'argent sobredaurada, la qual, de manament e provisió feta de paraula per ells, fonch proveït e haüd per bo fos, així com fonch, donada a l'honorable En Pau Rossell, scrivà de ració del senyor rey, per sguart e alguna remuneració de molts treballs per aquell sostenguts en dies passats en cort del dit senyor rey per affers concernents honor e servey de la dita ciutat, e senyaladament per l'acte per aquell reebut en Çaragoça, a instància e supplicació dels embaxadors de la dita ciutat en l'any propassat, en e ab lo qual lo dit senyor rey declarà e volch declarar la primogenitura del senyor don Carles, primogènit e fill seu, que Déu haja.

Testimonis, los honorables En Vicent Alegre e En Bernat Lorenç, ciutadans de València.

148 Al margen: "Que a·N Nicholau Çavila, argenter, fossen pagades XII lliures, XI sous, VI, per una copa d'argent".

Bibliografía

Alcoberro, Agustí (ed.), *Pere Miquel Carbonell: Cròniques d'Espanya*, ENC, Barcino, Barcelona, 1997, 2 vols.

Aparisi Romero, F., y Royo Perez, V., "Pequeña nobleza y guerra en el reino de Valencia durante la Baja Edad Media. Actitudes y comportamientos en el servicio militar", *Medievalismo*, 20 (2010), pp. 149-171.

Barón de San Petrillo, El, *Los Cruilles y sus alianzas. Nobiliario valenciano*, Centro de Cultura Valenciana, Valencia,1946.

Batlle y Prats, L., "Epistolario gerundense de Juan II de Aragón", *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, XVIII (1967), pp. 261-346.

Belenguer Cebrià, E., *València en la crisi del segle XV*, Edicions 62, Barcelona 1976.

Bofarull y Mascaró, P., y Bofarull y de Sartorio, M., *Levantamiento y guerra de Cataluña en tiempo de don Juan II. Documentos relativos á aquellos sucesos*, en *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, [*CoDoInACA*], XIV-XXVI, Barcelona, 1858-1864, 13 vols.

Cabré, Lluís, "Dos lectors antics del mestre Ausiàs March i un context", en Alemany Ferrer, R. (ed.), *Ausiàs March: textos contextos*, IIFV, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, pp. 59-71.

Calmettte, Joseph, *Louis XI, Jean II et la révolution catalane (1461-1473)*, Toulouse-París, 1903.

Campón Gonzalvo, J. y Pastor Fluixà, J., *Nuevas aportaciones a la Història de Calp*, Ajuntament de Calp,1989.

Campón i Gonzalvo, Júlia, *Història medieval d'Altea*, Ajuntament d'Altea, 2009.

Carbonell, Jordi (ed.), *Joan Roís de Corella: Obra profana*, Eliseu Climent ed., Valencia, 1983.

Carreres Zacarés, S. (ed.), *Libre de memories de diversos sucesos e fets memorables e de coses senyalades de la ciutat e regne de Valencia (1308-1644)*, Acción Bibliográfica Valenciana, Valencia, 1930-1935, 2 vols.

Castillo Sainz, J., *Alfons el Vell, duc reial de Gandia*, CEIC Alfons el Vell, Gandia, 1999.

Chiner Gimeno, J. J., *Ausiàs March i la València del segle XV (1400-1459)*, Generalitat Valenciana, Consell Valencià de Cultura, 1997.

Chiner Gimeno, J. J., "Joan Roís de Corella, la seua vida i el seu entorn: noves dades per a la història de la cultura en la València del segle XV", *Magnificat CLM* 1 (2014), pp. 111-377.

Chirra, Sara, *Giovanni II d'Aragona e la partecipazione del Regno di Sardegna e Corsica nella guerra civile catalana*. Tesi di Dottorato in 'Antropologia, Storia medievale, Filologia e Letterature del Mediterraneo Occidentale in relazione alla Sardegna', Università degli Studi di Sassari, 2005-2006.

Coll Juliá, Nuria, *Doña Juana Enríquez, lugarteniente real en Cataluña (1461-1468)*, CSIC, Madrid, 1953, 2 vols.

Corbalán de Celis y Durán, J., "Unas notas genealógicas sobre Manuel Diez, autor del *Llibre de la Menescalia*", *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XC (2014), pp. 5-26.

Coroleu e Inglada, J., y Pella y Forgas, J., *Las cortes catalanas. Estudio jurídico y comparativo de su organización y reseña analítica de todas sus legislaturas*, Imprenta de la revista histórica latina, Barcelona, 1876, 2ª ed.

Desdevises du Dezert, G., *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane. Étude sur l'Espagne du nord au XVe siècle*, Armand Colin, París, 1889.

Duran, Eulàlia, y Vilallonga, Mariàngela (eds.), *Antonio Beccadelli el Panormita: Dels fets e dits del gran rey Alfonso. Versió catalana del segle XV de Jordi de Centelles*, ENC, Barcino, Barcelona,1990.

Faraudo de Sant Germain, Ll., "Les lletres de batalla canviades entre Lluís Cornell i Galceran de Besora", *Homenatge a Antoni Rubió i Lluch. Miscel·lània d'estudis literaris, històrics i lingüístics*, III (Barcelona, 1936), pp. 1-42.

Fullana, O.F.M., Luis, *El poeta Ausias March. Su ilustre ascendencia, su vida y sus escritos*, Editorial Torres, Valencia, 1945.

Garcia-Oliver, F., *En la vida d'Ausiàs March*, Edicions 62, Barcelona, 1998.

Garcia-Oliver, F., *Ausias Marc*, Universitat de València, Valencia, 2009.

Garcia-Oliver, F.; Aparisi, F.; Rangel, N.; y Royo, V. (eds.), *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica (1407-1482)*, Fonts històriques valencianes, Universitat de València, 2009-2011, 3 vols.

Gimeno Casalduero, J., *La imagen del monarca en la Castilla del siglo XIV. Pedro el Cruel, Enrique II y Juan I*, Revista de Occidente, Madrid, 1972.

Gonzalvo i Bou, G., "Lletres inèdites de Carles, príncep de Viana, primogènit legítim dels catalans, a l'abat de Poblet Miquel Delgado (1460-1461)", *Aplec de Treballs*, 25 (Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Montblanc, 2007), pp. 49-58.

Graullera Sanz, V., "Un jurista valenciano del siglo XV, don Jaime García Aguilar", *Quaderns d'investigació d'Alaquàs*, 1998, pp. 9-22.

Graullera Sanz, V., *Derecho y juristas valencianos en el siglo XV*, Generalitat Valenciana, Valencia, 2009

Hauf, Albert (ed.), *Joanot Martorell (Martí Joan de Galba): Tirant lo Blanch*, Ed. Tirant lo Blanch, València, 2008.

Hinojosa Montalvo, J., "Los Santàngel en tierras alicantinas", en *Lluís de Santàngel i el seu temps. Congrés Internacional. València 5 al 8 d'Octubre 1987*, Ajuntament de València, 1992, pp. 43-54.

Hinojosa Montalvo, J., "Torneos y justas en la Valencia foral", *Medievalismo*, 23 (2013), pp. 209-240.

Hinojosa Montalvo, J., "Los abusos del poder en la gobernación general de Orihuela a mediados del siglo XV", en Josefina Mutgé i Vives, Roser Salicrú i Lluch, y Carles Vela Aulesa (eds.), *La Corona catalano-aragonesa, l'Islam i el món mediterrani. Estudis d'història medieval en homenatge a la doctora Maria Teresa Ferrer i Mallol*, CSIC, Institució Milà i Fontanals, Barcelona, 2013, pp. 363-373.

Iborra, Joan (ed.), *Martí de Viciana: Libro segundo de la Crónica de la ínclita y coronada ciudad de Valencia y de su reino*, Fonts històriques valencianes, Universitat de València,2013.

Llopis Bertomeu, V., *Calpe*, Valencia, 1953.

LLORCA, Fernando, *Sublevación del infante don Jaime de Aragón, seguida de la de su hijo del mismo nombre (1462-1477)*, Valencia, s. d.

LÓPEZ I QUILES, J. A. i RIBES I PALMERO, V. (eds.): *Joan Roís de Corella: Psalteri*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985.

LÓPEZ RODRÍGUEZ, C., *Nobleza y poder político en el reino de Valencia (1416-446)*, PUV, Universitat de València, 2005.

MADOZ, Pascual, *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España y sus posesiones de Ultramar*, Madrid, 1845-1850.

MARTÍNEZ FERRANDO, J. E., "Datos para el estudio de la Cancillería de los príncipes que disputaron la corona a Juan II de Aragón", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 5-6 (1984-1985), pp. 225-242.

MASSÓ TORRENTS, J., *El príncep de Viana i les seves relacions literàries*. Discurs llegit [...] en la sessió inaugural del curs acadèmic de 1926-27, celebrada el 4 de desembre 1926, Ateneo Barcelonés, Barcelona, [1926].

MIRANDA MENACHO, Vera-Cruz, "La estancia del príncipe de Viana en Mallorca (1459-1460)", *Príncipe de Viana*, 235 (2005), pp. 429-448.

MIRANDA MENACHO, Vera-Cruz, *El príncipe de Viana en la Corona de Aragón (1457-1461)*, Tesis doctoral dirigida por Roser SALICRÚ LLUCH y Eloísa RAMÍREZ VAQUERO, Universitat de Barcelona, 2011.

MUÑOZ POMER, Mª Rosa, *Orígenes de la Generalidad Valenciana*, Generalitat Valenciana, Valencia, 1987.

NARBONA VIZCAÍNO, R., "Alfonso el Magnánimo, Valencia y el oficio de racional", XVI *Congresso Internazionale di Storia della Corona d'Aragona. La Corona d'Aragona ai tempi di Alfonso il Magnanimo*, Paparo Edizioni, Nápoles, 2000, I, pp. 593-617.

NICOLAU BAUZÁ, J., "Los Santàngel de Valencia", en *Lluís de Santàngel i el seu temps. Congrés Internacional. València 5 al 8 d'Octubre 1987*, Ajuntament de València, 1992, pp. 35-42.

PEREA RODRÍGUEZ, O., *Estudio biográfico sobre los poetas del* Cancionero General, CSIC, Madrid, 2007.

PONS ALÓS, V., "Lletra de requesta de batalla a ultrança o carta de desafío de Francesc Berenguer de Blanes, señor de Cotes, a Luis Crespí de Valldaura, señor de Sumacàrcer", *El hogar de los Borja, Valencia*, Generalitat Valenciana, Valencia, 2001, pp. 238-239.

RIQUER, Martín de (ed.), *Obras de Pero Martínez, escritor catalán del siglo XV*, CSIC, Barcelona, 1946.

RIQUER, Martí de, *Història de la literatura catalana*, Ariel, Barcelona,1980 (2ª ed.), 3 vols.

RODRIGO LIZONDO, M. (ed.), *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, Fonts històriques valencianes, Universitat de València, 2011.

RODRÍGUEZ RISQUETE, F., (ed.), *Pere Torroella: Obra completa*, ENC, Barcino, Barcelona, 2011, 2 vols.

ROMEU I FIGUERAS, J., "Dos poemes de Joan Roís de Corella: 'A Caldesa' i 'La Sepultura'", en A. FERRANDO (ed.), *Miscel·lània Sanchis Guarner*, III, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Universitat de València, 1992, pp. 109-138.

ROMEU I FIGUERAS, J., "*Tragèdia de Caldesa*, de Joan Roís de Corella: una aproximació textual", *Caplletra* 24 (1998), pp. 81-92.

RUBIO VELA, A., "Autobiografia i ficció en *L'Espill* de Jaume Roig. A propòsit de l'episodi en l'hospital", *L'Espill* 17-18 (1983), pp. 127-148.

Rubio Vela, A., "Las epidemias de peste en la ciudad de Valencia durante el siglo XV. Nuevas aportaciones", *Estudis Castellonencs* 6 [=*Miscel·lània d'estudis dedicats a la memòria del professor Josep Trenchs i Òdena*] (1994-1995), pp. 1179-1221.

Rubio Vela, A., *L'escrivania municipal de València als segles XIV i XV: burocràcia, política i cultura*, Consell Valencià de Cultura, Valencia, 1995.

Rubio Vela, A., (ed.), *Epistolari de la València medieval (II)*, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, València/Barcelona 1998.

Rubio Vela, A., *Alfons de Borja y la ciudad de Valencia (1419-1458). Colección de documentos del Archivo Histórico Municipal*, Fundación Valencia III Milenio, Valencia, 2000.

Rubio Vela, A., *Joanot Martorell y el condado de Dénia. Una clave en el Tirant*, Gráficas Papallona, València, 2010.

Rubio Vela, A., *El patriciat i la nació. Sobre el particularisme dels valencians en els segles XIV i XV*, Fundació Germà Colón Domènech, Castelló-Barcelona, 2012, 2 vols.

Rubio Vela, A., "L'escrivà de ració del príncep de Viana i l'autoria de *Tirant lo Blanch*. Notes de crítica documental a l'entorn d'un miratge literari", en G. Colón Domènech (ed.), *Els escriptors valencians del segle XV*, Universitat Jaume I, Castelló de la Plana, 2013, pp. 109-137.

Rubio Vela, A., "El condado de Dénia en tiempos del *Tirant*. A vueltas con la identidad de Joanot Martorell", *eHumanista* 23 (2013), pp. 557-604.

Rubio Vela, A., "El context històric de Joan Roís de Corella. Tríptic documental sobre el seu entorn", *Afers* 76 (2013), pp. 593-615.

Rubio Vela, A., "Circunstancia familiar y entrada en la vida política del joven poeta valenciano Joan Escrivà (1461-1462)", *Scripta. Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna*, 3 (2014), pp. 46-70.

Rubio Vela, A., "Sobre Joan Martorell, señor de Beniarbeig, y otros casos de homonimia en el siglo XV valenciano. Notas de archivo y observaciones metodológicas", *Scripta, Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna*, 5 (2015), pp. 52–92.

Sáiz Serrano, J., *Caballeros del rey. Nobleza y guerra en el reinado de Alfonso el Magnánimo*, PUV, Universitat de València, 2008.

Sans i Travé, J. M. (ed.), *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, Fundació Noguera, Barcelona, 1992.

Santamaría Arández, A., "Estructura del Consell de Valencia en el tránsito a la Modernidad", *Lluís de Santàngel i el seu temps. Congrés Internacional, València 5 al 8 d'Octubre 1987*, Ajuntament de València, 1992.

Sobrequés i Vidal, S., i Sobrequés i Callicó, J., *La guerra civil catalana del segle XV. Estudis sobre la crisi social i econòmica de la Baixa Edat Mitjana*, Edicions 62, Barcelona, 1973, 2 vols.

Soler, Abel, "Joanot Martorell, 'cavaller habitador de la ciutat de València'. Nous documents sobre els darrers anys de l'autor de *Tirant lo Blanc*", *eHumanista/IVITRA*, 5 (2014), pp. 467-502.

Soler, Abel, *Joan Roís de Corella (1435-1497). Síntesi biogràfica i aportació documental*, Acadèmia Valenciana de la Llengua, València, 2014.

Torró [*olim* Turró], Jaume, *Una cort a Barcelona per a la literatura del segle XV* [Conferència llegida al Seminari de Literatura Medieval i Moderna del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona el 14 de novembre, 2000]

TORRÓ, Jaume (ed.), *Lluís de Requesens, Bernat Miquel, Martí Garcia, Rodrigo Dies, Lluís de Vila-rasa, Francesc Sunyer. Sis poetes del regnat d'Alfons el Magnànim*, ENC, Barcino, Barcelona, 2009.

TORRÓ I TORRENT, J., "Els darrers anys de Joanot Martorell. Regesta documental presentada en el Congreso Internacional Tirant lo Blanch 250 anys (1490-2010)", 17 de setembre de 2010". http://www.narpan.net

UBIETO ARTUR, Mª Isabel (ed.), *Pedro Garcés de Cariñena: Nobiliario de Aragón. Anotado por Zurita, Blancas y otros autores*, Facsímil, Zaragoza, 1983.

URGELL HERNÁNDEZ, R., "Algunas notas y documentos sobre el príncipe de Viana y Mallorca", *Mayurqa* 21 (1985-1987), pp. 167-179.

VICENS VIVES, J., "Trayectoria mediterránea del Príncipe de Viana (1458-1461)", *Príncipe de Viana*, XI-60-61 (1950), pp. 211-250. Segunda edición: BATLLORI, M., y GIRALT, E. (eds.) *Jaume Vicens Vives: Obra dispersa*, I. *Catalunya, ahir i avui*, Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1967, pp. 83-108.

VICENS VIVES, J., *Fernando el Católico, príncipe de Aragón, rey de Sicilia, 1458-1478 (Sicilia en la política de Juan II de Aragón)*, C.S.I.C., Madrid, 1952.

VICENS VIVES, J., *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, ed. de P. H. FREEDMAN, y J. M. MUÑOZ I LLORET, Urgoiti editores, Pamplona, 2003.

VICENS VIVES, J., *Historia crítica de la vida y reinado de Fernando II de Aragón*, ed. de M. A. MARÍN GELABERT, Institución "Fernando el Católico", Zaragoza, 2006.

VILLALMANZO, Jesús, *Ausias March. Colección documental*, Institució Alfons el Magnànim, Valencia, 1999.

ZURITA, Jerónimo, *Anales de la Corona de Aragón*, ed. de A. CANELLAS LÓPEZ, C.S.I.C., Institución "Fernando el Católico", Zaragoza 1967-1985, 9 vols.

Índice onomástico

Abat, Bartomeu 101

Ademuz 302

Adzebro (Azebro), Joan 232, 238

Agón 195

Ágreda 14, 195

Aguilar, Francí d' 43

Aguilar (*alias* Garcia Aguilar), Jaume *vid.* Garcia Aguilar, Jaume

Aibar, batalla de 13, 83, 85

Aitona 19, 125, 126

Alacant 24, 40, 158, 159, 169, 301

Alàsquer 106

Albaida, villa y baronía 105

Albalat dels Sorells 30

Albarracín 89

Albentosa 89

Albert, Miquel 28, 30, 133, 141

Alcalalí 65

Alcalatén, Tinença de l' 93, 105

Alcañiz 32

ALCOBERRO, A. 48, 58, 113, 311

Alcocèber, isla (Alborán?) 296

Alcocer 105

Alcodar 82, 83

Alcoi 40, 158, 159, 179, 257, 301

Aldonça, mujer de Pau Rossell 71

Alegre, Vicent 30, 141, 278, 309

Alegret, Ambròs 19, 26, 67, 68, 128, 246, 275

ALEMANY FERRER, R., 311

Alfara 30

Alfons, Jaume 111

Alfonso IV, el Benigno, rey de Aragón 197

Alfonso V, el Magnánimo, rey de Aragón 13, 14, 17, 25-28, 31, 45, 65, 79, 80, 84, 89-92, 111, 116, 128-136, 197, 306

Alfonso X, el Sabio, rey de Castilla 52

Almazán 14

Almenara 227, 228

Almería 293

Alpicat, Lluís d' 158, 174

Alpont, Martí d' 226

Alpuente 302

Alqueria Nova, l' 82, 83, 88

Altea 107

Alzira 40, 154, 155, 160, 162, 301

Amalrich, Joan 174

Amalrich, Pere 26, 30, 42-44, 57, 64, 67, 70, 128, 133, 137, 141, 158, 170-176, 212, 234, 238, 241, 247-253, 269-272, 290

Amat, Joan 174

Amposta, castellán de *vid.* Rocabertí, Bernat Hug

Andilla 106

Andreu, Pere 25

Anthoni, Marc 161, 162, 164, 169, 179

APARISI ROMERO, F. 80, 311, 312

Aragó, Alfons d', el Jove, duque de Gandia 89

Aragó, Alfons d', el Vell, duque de Gandia, mar-

qués de Villena 82, 83, 88, 89

Aragó, Jaume d', hijo natural de Alfons d'Aragó, el Jove 89-91, 93, 101, 104, 142, 198, 203

Aragón, corona, reino *passim*

Aragón, Alfonso de, hijo natural de Juan II 16, 32

Aragón, Juan de, hijo natural de Juan II, arzobispo de Zaragoza 16, 222

Aragón, Pedro de, infante, padre de Alfons d'Aragó el Vell 88

Aranda de Duero 256, 261

Aranyó, Joan d' 111

Arenós, baronía 89-91, 142, 198

Arévalo 85

Armagnac, Juan V, conde de 264, 273, 308

Artús, Miquel 175, 188, 281, 282, 289, 303

Astorga, obispo de *vid.* Pérez Osorio, Álvaro

Aversa 66

Avinyó, Francesc 71

Ayora 105, 228, 242

Azebro *vid.* Adzebro

Balaguer, *En* 218

Ballester, Dimas 174

Barcelona passim

Barcelona, obispo de *vid.* Soler, Joan

BARÓN DE SAN PETRILLO 30, 43, 105, 311

Bataller, Miquel 174

BATLLE Y PRATS, L. 31, 311

BATLLORI, M. 315

Bayona 89

Beatriu, mujer de Jaume Sabastià 86

Beatriz, infanta *vid.* Pimentel, Beatriz

Beaumont, Juan de, prior en Navarra de la orden de San Juan 21, 83-86, 92, 100, 125, 195, 250, 258, 289

Beaumont, Luis de, condestable de Navarra, conde de Lerín 85, 92, 195

Beaumont, Menant de 258

Beccadelli, Antonio, el Panormita 14

BELENGUER CEBRIÀ, E. 25, 26, 311

Belluga, Pere 43, 44, 67, 68, 90, 91, 142, 174, 224-226, 275, 299, 300

Benaguasil 224-226

Beneyto, Jaume 26, 27, 67, 68, 123, 128-133, 136-138, 224, 268, 275

Beneyto, Joan 89

Benicanena 82, 83, 88

Benicarló 293

Benidorm 296

Benigafull 107

Benimeli 87

Beniopa 82, 83, 86, 88

Benipeixcar 82, 83, 86, 88

Benissa 107

Berbería 103, 227, 291, 293, 296, 297

Berenguer, Joana 111

Berenguer de Blanes, Francesc 74, 94-100, 111, 209, 220, 221, 234, 243, 255, 285, 292

Besalú, Joan 308

Biar 40, 158, 159, 164, 301

Bicorp 105

Blanca, infanta de Navarra 86, 88

Blanca, reina de Navarra 13

Blanch, Lluís 63, 66, 232, 246, 249, 266-268, 278, 290, 309

Blanes, Jofre de 98, 174

Blanes, Vidal de, gobernador del reino de Valencia 99

Blanes, Vidal de, señor de Canet 98, 99

Bocairent 40, 158, 159, 301

BOFARULL Y DE SARTORIO, M. 311

BOFARULL Y MASCARÓ, P. 33, 38, 40, 74, 82, 84, 106-109, 311

Bonastre, Joan de 57, 249

Borrell, Nadal 225

Borriana 301

Bosch, Francesc 158, 232, 238

Bou, linaje 47

Bou, *misser* 218

Bou, Jaume 30

Bou, Lluís 25, 26, 64, 158

Bou, Pere 42, 47, 48, 56, 57, 70, 158, 170-172, 176, 212, 234, 238-240, 247-253, 269-272, 290

Burgués, *mossén* 218

Cabanes 50, 70, 185, 186, 191, 192, 228, 250

Cabanyelles, Lluís de, lugarteniente del gobernador 33, 90, 91, 99, 100, 142, 300, 306

Cabanyelles, Pere, lugarteniente del gobernador 83

Çabastida, Joan *vid.* Sabastida, Joan

Cabeçon (Çabeçon), moro castellano 228

CABRÉ, Ll. 34, 311

Cabrera, Joan de, conde de Módica 35-37, 40, 48, 152, 218

Çaera, Beatriu 107

Çaera, Francesc 64

Çaera, *misser* Guillem, jurista 64, 107

Çaera, Guillem, *racional* 19, 21, 25, 26, 29, 30, 33, 42, 43, 58, 64-67, 70, 72, 107, 109, 126-128, 133, 142, 157-158, 170-172, 176, 212, 234, 238-241, 247-249, 259, 267, 278

Çaera, Isabel 64, 107

Çaera, Sibília 107

Çaera, Tomàs 107

Çaera i Siscar, Violant, mujer de Jaume Garcia Aguilar 64

Cagliari 84

Calatayud 18, 76, 293, 300

Calatayud, Blanca de 106, 107

Calatayud, Isabel de, viuda de Pero Maça de Liçana 226

Calba, Bernaldo 98

Calbet, Vicent 141

Caldes de Montbui 63, 69, 271, 272, 275, 282

Calixto III, papa 14, 110

Callosa d'En Sarrià 30

CALMETTTE, J. 32, 311

Calp 107, 291, 296

CAMPÓN GONZALVO, J. 107, 311

CANELLAS LÓPEZ, A., 315

Canet d'En Berenguer 98

Çanoguera, Francesc 92, 95

Cantabria, faraute del rey de Castilla 183, 267

Caparroso 85

Çaposa, Nicolau 71

Caravaca 228

CARBONELL, J. 116, 311

Carbonell, Lluís 30, 64, 278

CARBONELL, Pere Miquel 48, 58, 113

Cardona, linaje 88

Cardona, Hug de 82, 83, 85-89, 242, 278

Cardona, Jaume de, obispo de Gerona 16, 51, 191

Cardona, Joan de, conde de Cardona, padre de Hug de Cardona 86

Cardona, Joan de, hijo de Hug de Cardona 81-90, 93, 100, 101, 104, 109, 112, 258

Cardona, Joan de, primer marido de Joana de Cardona 86

Cardona, Joan Ramon Folch de, conde de Prades 59, 85, 88, 89, 218, 245, 254

Cardona, Joana de, segunda esposa de Hug de Cardona 86

Carlos II, rey de Navarra 82

Carlos de Aragón, príncipe de Viana *passim*

CARRERES ZACARÉS, S. 47, 93, 125, 127, 143, 175, 311

Carròs d'Arborea, Nicolau, virrey de Cerdeña 32

Çarovira de Sentjohan, Miquel *vid.* Pelegrí, Pere

Çarrovira, Agnès 66

Caspe 33, 34, 142, 143

Castell de Guadalest vid. *Guadalest*

Castellà, Constança 98

Castellà d'Orís de Blanes, Vidal, gobernador de Mallorca 32, 34, 43, 98, 99, 110, 111

Castellar, converso 227

Castellbell, Guillem de 174

Castelló de la Plana 40, 154-157, 173, 191, 302

Castellví, Joan/Joanot de 47, 48

Castellví, Pere de 109

Castelmontán 99

Castelnovo 27

Castielfabib 302

Castilla 13, 18, 105, 107, 150, 153, 196, 228, 258, 260, 297

CASTILLO SAINZ, J. 82, 311

Castro, conde de *vid*. Gómez de Sandoval, Diego

Castro, condesa de *vid*. Ladrón, Isabel

Castro, Jofre de 108

Castro i Pinós, Ivany de 297

Castrogiovanni 15

Català, Andreu 111, 299

Catalina, viuda de Francesc Çaera 64

Cataluña passim

Çavila, Nicolau 57, 309

Cedrillas 89

Centelles, Catalina, segunda esposa de Lope Ximénez de Urrea 105

Centelles, Eimeric de 106

Centelles, Francesc Gilabert de (*alias* Riusec, Ramon de), conde de Oliva 21, 32, 33, 38, 94, 98, 105, 228

Cerdán, Juan *vid*. Jiménez de Cerdán, Juan

Cerdeña 14, 15, 84, 92

Cervaces (Çesavaçes) 103, 104, 227, 228, 232, 238

Chelva, vizconde de *vid*. Ladrón de Vilanova, Pere

CHINER GIMENO, J. J. 80, 98, 100, 117, 311

CHIRRA, S. 15, 74, 311

Christià, escribano 232

Cintes, *En* 218

Civeller, Jaume *vid*. Fiveller, Jaume

Clèves, Inés de 13, 79

Cocentaina, villa y baronía 45

Cocentaina, conde de *vid*. Pérez de Corella, Ximén; Roís de Corella, Joan

Coll, Martí 64, 66, 67

COLL JULIÁ, N. 13, 18, 62, 312

COLÓN DOMÈNECH, G. 314

Comes, Joan 174

Confrides 88

Constança, mujer de Francesc Avinyó 71

Constanço, Ioannes 96

Constantí (Gostantí, Costantí), Arnau 23, 25, 28-30, 72, 128-138, 141, 189, 224, 232, 238, 249

Copularo, Gabriel 92

CORBALÁN DE CELIS Y DURÁN, J. 106, 312

Corbera, villa y baronía 72, 105, 257

Córdoba 38, 139, 140, 167, 261

Corella, linaje 93

Cornell, Lluís 21, 29, 32, 105, 133

COROLEU E INGLADA, J. 32, 312

Costantí, Arnau *vid*. Constantí, Arnau

Cotes 101

Crespí de Valldaura, Lluís 101

Cruïlles, Bartomeu de 30, 94-96, 209, 234, 235

Cruïlles, Elionor de 30

Cruïlles, Isabel de 30

Cruïlles, Lluís de 19, 23-30, 42, 50, 57, 58, 68, 70, 72, 126-128, 130-137, 141, 157, 170-172, 176, 185, 186, 190-192, 239, 241, 246, 250-253, 268, 269, 272, 290

Cruïlles, Riambau de 71

Cuenca 89

Dalmau, Miquel 23, 26, 29, 57, 67, 68, 109, 128, 133, 137, 174, 249, 275

Daudé, Pere 63

Daviu, Francesc 45

Decho, Domingo 247

Delgado, Miquel, abad de Poblet 74, 286

Dénia, villa y condado 64, 66, 80, 82, 83, 86, 88, 297, 299, 300

DESDEVISES DU DEZERT, G. 13-18, 21, 36-39, 72-75, 79, 82, 99, 103, 109, 112, 312

Desllor, Pere 105

Desplà, Francesc 85

Despuig, Joan 25, 26

Despuig, Lluís, maestre de Montesa 14, 30-33, 42-44, 97, 98, 105, 108-110, 123, 134, 170, 199, 200, 222, 226, 231, 232, 276, 285-289, 299

Díaz de Mendoza, Ruy/Rodrigo 79, 89

Díez, Manuel 106, 107

Díez, Rodrigo 106, 107, 201

DURAN, E. 312

Enrique IV, rey de Castilla y León 13, 17, 18, 38, 71, 72, 85, 87-90, 139, 140, 166, 183, 256, 258, 260-264, 267, 297, 308

Erill, Guillem Ramon d' 98

Escorna, Castellana 98

Escorna, Joana 98

Escrivà, Mateu 71

Escrivà Çanoguera, Joan 65

España 52, 116, 291

Eviça (Iviça), Miquel d' 279, 280, 282

Eximénez, Pere 46

Eyrovís, mujer de Pere de Siscar 65

Ezllava, Pere d' 174

Fababuix, Joan 174

Fachs, Jaume de 25-28, 63-66, 132, 158, 174, 266-268, 278, 290, 298, 309

Fajardo, Pedro, adelantado de Murcia 88

FARAUDO DE SANT GERMAIN, Ll. 29, 312

Fenoll, Martí 226, 227

Fernández de Heredia, Juan 98, 106, 157, 287, 288

Fernando I, el de Antequera, rey de Aragón 197

Fernando, infante de Aragón, príncipe de Gerona, futuro Fernando II, el Católico 14, 15, 105, 298, 299

Ferran, Bernat 161

FERRANDO, A. 313

Ferrante I, rey de Nápoles 14, 92

Ferrer, Joan 158, 174

Figuerola, Joan 47

Figuerola, Nicolau 174

Fillol, Jaume 51, 189, 298

Fiveller (Fivaller,Civeller), Jaume 76, 291, 293, 295, 296

Florencia 65

Fraga 17-19, 28, 31-37, 40, 48, 99, 118, 126-128, 134-137, 146, 147, 198, 218, 221-223, 232, 233

Francesca, mujer de *misser* Guillem Çaera 107

Francia 14

Francisco I Sforza, duque de Milán 16, 54

FREEDMAN, P. H. 315

FULLANA, O.F.M., L. 115, 117, 312

Gaçó, Antoni 92

Galceran de Pinós i Fenollet, Galceran, vizconde de Illa 59, 245, 254

Gallach, Joan de, *major de dies* 23, 66, 67

Gallach, Joan de, *menor*, vicecanciller 32, 42, 170, 171, 201

Gandia, villa y ducado 10, 13, 79-83, 86-89, 105, 110, 117, 118

Garcés de Cariñena, Pedro 105

Garcia, Lluís 45

Garcia Aguilar, Jaume 19, 26, 29, 40-43, 56, 57, 60, 66-68, 70, 126-128, 133, 149, 155, 158, 159, 162, 170-172, 176, 192, 212, 224, 225, 231-234, 238-240, 246-253, 258, 259, 269-272, 290

Garcia de Aguilar, Miquel Jeroni 43

GARCIA-OLIVER, F. 79, 80, 83-86, 117, 118, 312

Gayano, Joan de, vizconde de 93

Geltrú (Jaltruy), Jaume de la, prior en Cataluña de la orden de San Juan 59, 254, 264

Gerona, 31

Gerona, obispo de *vid*. Cardona, Jaume de

Gerona, príncipe de *vid*. Fernando, infante de Aragón

Gil, Joan 96

GIMENO CASALDUERO, J. 52, 312

GIRALT, E. 315

Gisquerol (Gizquerol), Jaume 89, 250

Godall, Tomàs 290

Gómez de Sandoval, Diego, conde de Castro y Dénia 80, 218

Gómiz, Joan 27, 174

GONZALVO I BOU, G. 74, 312

Gostantí, Arnau *vid*. Constantí, Arnau

Granada 228

GRAULLERA SANZ, V. 43, 66, 312

Guadalest, castillo y valle de 86-88
Guerau de Cruïlles, Martí 85
Guillem de Reig, Bernat 174
HAUF, A. 119, 312
HINOJOSA MONTALVO, J. 29, 47, 111, 312
Huesca, obispo de *vid*. Pons de Fenollet, Guillem
IBORRA, J. 43, 47, 64, 99, 312
Igualada 16, 263, 264, 270, 273
Illa, vizconde de *vid*. Galceran de Pinós i Fenollet, Galceran
Irles (Yrles), Bartomeu 232, 238
Irurita, Martín de 85
Isabel, infanta de Castilla, futura Isabel I, la Católica 18, 85, 139, 140
Italia 84, 91
Iviça, Miquel d' *vid*. Eviça, Miquel d'
Íxar, Gonçalbo de 32
Íxar, Juan de 59, 89, 100, 254
Jaltruy, Jaume de la vid. Geltrú, Jaume de la
Jiménez de Cerdán, Juan 195
Joan, Mateu 92
Johan, Galeàs 23-30, 45, 72, 90, 91, 128, 130-138, 141, 142, 224, 232, 246, 249, 270
Johan, Lluís 57, 58, 66, 70, 158, 174, 238, 240, 249-253, 269-272, 290
Johan, Llorenç 71
Jolià, Pere 45
Jordà, Pere 106
Juan I, rey de Aragón 36, 145, 193
Juan II, rey de Aragón y Navarra *passim*
Juana, hija de Carlos II de Navarra 82
Juana Enríquez, reina de Aragón *passim*
Just, Bartomeu 142, 249, 269, 270, 278, 290
Ladrón, Isabel, condesa de Castro 242
Ladrón de Vilanova, Pere, vizconde de Chelva 94
Lanuza, Ferrer de, justicia de Aragón 32
Lérida 9, 18-21, 31-36, 40, 42, 57, 84, 113, 114, 118, 125, 126, 142-154, 162-165, 172, 176, 178, 182, 190-192, 199, 222, 223, 232, 239, 262
Lerín, conde de *vid*. Beaumont, Luis de
Llançol, Elionor 65
Llançol, Mateu 111
Llíria 302
LLOPIS BERTOMEU, V. 107, 312
LLORCA, F. 26, 105, 313
Llucena 90
Llull, Joan 286
Logroño 260
LÓPEZ I QUILES, J. A. 115, 313
LÓPEZ RODRÍGUEZ, C. 47, 79, 106, 313
Lorenç, Bernat 309
Luna, Álvaro de 26
Maça, *Na* vid. Calatayud, Isabel de
Maça de Liçana, Francesc 110
Maça de Liçana, Pero 226
Maçana, Manuel 47
Macip, P. 130
MADOZ, P. 106, 313
Madriç, Pere 138
Maestrat de Montesa, el 106
Malferit, Francesc 161
Mallorca 14-16, 20, 31, 34, 75, 84, 98, 99, 111, 118, 291, 293
Manrique, Pedro 88
Manrique, Rodrigo, conde de Paredes 88
March, Ausiàs, caballero y poeta 10, 79, 81, 98, 100, 114, 117, 118
March, Ausiàs, vecino de Gandia 117, 118
March, Joan, converso 227
Margarit, Joan de 54
María, reina de Aragón, mujer de Alfonso V 13, 80
Mariana, Martí 250
MARÍN GELABERT, M. A. 315
Marrades, Francesc 71
Marromà, Joan 45, 67
Martí de Torres, Berenguer, *major* 25, 45, 158
Martí de Torres, Berenguer, *menor* 47, 48, 174

Martín I, el Humano, rey de Aragón 36, 145

Martín I, el Joven, rey de Sicilia 193

Martínez, Miquel 231

Martínez, fray Pero 111

MARTÍNEZ FERRANDO, J. E. 52, 100, 101, 313

Martorell 63, 69, 271, 274

Martorell, Jaume 32, 33, 118

Martorell, Joan/Joanot, caballero, autor de *Tirant lo Blanc* 32, 33, 109, 114, 118, 119

Martorell, Joan, ciudadano 109

Masalavés 106

Mascó, Francesc 43, 47, 66, 67

Mascó, Guillem 19, 23, 25, 29, 30, 42-47, 57, 68, 70, 72, 126-128, 131-138, 141, 157, 170-172, 176, 212, 234, 238, 241, 247-253, 269, 270, 272, 290

Mascó, Lluís 44

Masdovelles, Joan Berenguer de 31

MASSÓ TORRENTS, J. 10, 31, 99, 313

Menorca 291, 293

Mercader, linaje 46, 65

Mercader, Berenguer, *batle general* 21, 33, 38, 43, 45, 46, 49, 64, 65, 71, 106, 109, 110, 142, 157, 213, 230, 242, 245, 256, 257, 268, 300, 306

Mercader, Berenguer, *jurat* 45, 46, 63, 65, 66, 266-268, 290, 309

Mercader, Galceran 45

Mercader, Joana, mujer de Pero Sanchis de Centelles/Calatayud 106

Mercader, Pere 45, 65

Messina 84, 91, 92

Milán, duque *vid*. Francisco I Sforza

Miracle, Antoni del 27, 45, 57, 58, 63, 66, 158, 174, 249, 266-268, 290, 299, 300, 309

MIRANDA MENACHO, V.C. 13, 14, 17, 20, 21, 32, 33, 36-38, 75, 79-87, 92, 95, 97, 99, 100, 103, 109-113, 313

Miralles, Melcior 10, 15-17, 21, 32, 34, 38, 48, 65, 66, 81, 84, 86, 89, 105, 116, 117, 139

Miró de Valleriola, Francesc *vid*. Valleriola, Francesc

Módica, conde de *vid*. Cabrera, Joan de

Moixent 105

Monbohí, Joan de 218

Moncayo, Juan de 15, 32

Monreal, Juan de 85

Montagut, Joan de 111

Montagut, Lluís de 109

Montagut, Montagut de 41

Montblanc, ducado 14

Montesa i de Sant Jordi, maestre de *vid*. Despuig, Lluís

MONTOLIU, Manuel de 117

Montpalau, Joan de 23-25, 29, 30, 47, 72, 128, 131-138, 141, 158, 224, 246, 249

Montpalau, Úrsula de 71

Montserrat, abad de *vid*. Pere, Antoni

Montserrat, Cosme de, obispo de Vic 59, 254

Montsoriu, Violant 100

Montsó, Monzón 32

Mora de Rubielos 157

Morella 34, 37-42, 49, 50, 61, 79, 106, 143, 148, 157, 167, 168, 175-192, 200, 207, 239, 262, 302

Morvedre (*Sagunt*) 49, 178-181, 185, 192

Mosquera 65-66

MUÑOZ I LLORET, J. M. 315

MUÑOZ POMER, Mª R. 27, 313

Murcia 87

Murcia, adelantado de *vid*. Fajardo, Pedro

Murla 105

MUTGÉ I VIVES, J. 312

NARBONA VIZCAÍNO, R. 26, 313

Nápoles 14, 15, 27, 28, 65, 84, 91-95, 130-135

Nàtera, Joan de 158, 174

Navarra 13, 14, 17, 71, 79-88, 92, 117, 210, 211, 236, 256, 257, 260, 263, 280

Navarra, condestable de *vid*. Beaumont, Luis de

Navarra, Blanca de, mujer de Hug de Cardona 82, 85

Navarra, Juan de *vid*. Juan II, rey de Aragón y Navarra

Navarro, Antón 90

Nemours, ducado 82
NICOLAU BAUZÁ, J. 111, 313
Nogueras, Antoni 44
Nules, villa y baronía 105
Òdena, Pere d' 111
Oliet, Pere d' 247
Olite 13, 17
Oliva, conde de *vid.* Centelles, Francesc Gilabert de
Oliver, Joan 96
Olmedo, batalla de 13
Olzina, Joan 97, 98, 242, 260, 279, 285, 286, 292
Ondara 82, 83, 86-88
Ontinyent 40, 158-161, 191, 301
Orán 296
Orihuela, Oriola 21, 40, 64, 158, 168, 301
Palafox Rebolledo, Guillén, hijo de Rodrigo de Rebolledo 108
Palermo 84, 92
Pallars Lladró, Jaume de 111
Panormita *vid.* Beccadelli, Antonio
Pardo de la Casta, Pere/Perot 46, 47
Paredes, conde de *vid.* Manrique, Rodrigo
PASTOR FLUIXÀ, J. 107, 311
Paterna 224-226
Pau, Jaume 32
Pedralba 106
Pedreguer 98
Pedro IV, el Ceremonioso, rey de Aragón 193, 197
Pelegrí, Elionor, mujer de Joan Escrivà Çanoguera 65
Pelegrí, Guillem 43, 65, 66
Pelegrí, Jaume 65, 66
Pelegrí, Pere/Perot (*alias* Çarovira de Sentjohan, Miquel) 63-66, 266-268, 278, 290, 309
PELLA Y FORGAS, J. 32, 312
Pellicer, Antoni 29, 41, 46, 66
Pellicer, Jaume 74, 76, 92, 95-97, 220, 233-235, 243, 292, 308
Pellicer, Lluís 63
Penàguila 40, 158, 159, 169, 301
Peñafiel 13
Pere, Antoni, abad de Montserrat 61, 262, 276
PEREA RODRÍGUEZ, O. 101, 313
Perelló, Guillem 296
Pérez, Esteve 45
Pérez, Francesc 158, 174
Pérez, Joan 158, 174
Pérez de Corella, Ximén, primer conde de Cocentaina 86, 93, 227
Pérez Osorio, Álvaro, obispo de Astorga 85
Pertusa, Guillem Ramon de 71, 109
Petrus, Michael 92
Piera 270, 271
Pimentel, Beatriz de, viuda del infante Enrique de Aragón 38
Pintor, converso 227
Pobla de Vallbona (de Benaguasil), la 224-226, 298
Poblet, abad de *vid.* Delgado, Miquel
Ponç, Jaume 158, 174
Ponç, Francesc 174
PONS ALÓS, V. 101, 313
Pons de Fenollet, Guillem, obispo de Huesca 59, 254
Portugal 33, 84
Portugal, Agnès de 32
Pou, *mossén* 291, 293
Prades conde de *vid.* Cardona, Joan Ramon Folch de
Pròxita, Elionor de 228
Pròxita, Joan de 21, 32, 33, 38, 105
Pròxita, Nicolau de 228
RAMÍREZ VAQUERO, E.
RANGEL, N. 312
Real de Gandia, el 83, 86, 88
Rebolledo, Rodrigo de 32, 37, 79, 81, 107, 108
Remolins, Francesc 27, 67, 225, 233, 247

Requesens, Galceran de, gobernador de Cataluña 33, 104, 218, 227, 297

Reus, Bartomeu 33

Ribagorza, condado 82

Ribera, Diego de 258

Ribes, Dalmau de 242

RIBES I PALMERO, V. 115, 313

RIQUER, M. de 10, 31, 99, 107, 111, 114-116, 313

Riusec, Ramon de *vid.* Centelles, Francesc Gilabert de

Rocabertí, Bernat Hug, comendador de Monzón, castellán de Amposta 32, 222-224, 237

RODRIGO LIZONDO, M. 10, 15-17, 21, 32, 34, 38, 48, 65, 66, 81, 84, 86, 89, 105, 117, 313

RODRÍGUEZ RISQUETE, F. 34, 92, 110, 218, 313

Roig, Jaume 47

Roís de Corella, Joan, segundo conde de Cocentaina 10, 43, 91-94

Roís de Corella, Joan, poeta y teólogo 114-117

Roís de Corella, Pere 111

Romaní, Isabel de 44, 45

Romaní, Manfré de 44, 45

Romeu, Lluís 158, 174

ROMEU I FIGUERAS, J. 114, 116, 313

Ros, Jaume 263

Rossell, Pau, *escrivà de ració* 21, 30, 44, 57, 58, 71, 72, 105, 110, 134, 135, 138-140, 192, 256, 257, 268, 309

Rouís, Pedro de 87

ROYO PEREZ, V. 80, 312

RUBIO VELA, A. 22, 25, 29, 32, 43, 47, 64, 68, 69, 73, 80, 87, 90, 93, 105, 108, 109, 117, 118, 313, 314

Rull, Joan 291-296

Rutia, Pedro de 85

Sabastià, Jaume 86

Sabastià, Pere, *blanquer* 174

Sabastià, Pere, *ballester* 174

Sabastida, Joan 218, 286

Safont, Jaume 58, 74, 108

SÁIZ SERRANO, J. 106, 314

SALICRÚ I LLUCH, R. 312

Sallent, Joan 74

Salvador, Jaume 111

Salzedella, la 50, 186

Sanchis de Centelles (*alias* Sanchis de Calatayud), Pero 21, 32, 33, 38, 47, 48, 106, 107

Sandoval, linaje 64

SANS I TRAVÉ, J. M. 58, 74, 108, 314

Sant Boi de Llobregat 199

Sant Cugat del Vallès 271

Sant Joan de les Abadesses, abad de *vid.* Ysalguer, Miquel

Sant Mateu 50, 93, 186

Santa Maria de Vallivana 50, 186

SANTAMARÍA ARÁNDEZ, A. 26, 314

Santàngel, Lluís de 109, 111

Santfeliu, Joan de 123, 137

Sanz, Bernat 111

Saranyó, Pere 29

Sart, Joan 174

Segarra, Joan 137, 138, 290

Segovia 87

Segorbe 48, 89, 173

Serra, Guillem 105

Sicilia 14-17, 20, 31, 75, 84, 95, 99, 111

Sicilia, virrey de *vid.* Ximénez de Urrea, Lope

Siscar, Beatriu de 106, 107

Siscar, Isabel de 45, 65

Siscar, Pere de 45, 46, 63-65, 71, 107, 158, 174, 266-268, 278, 290

SOBREQUÉS I CALLICÓ, J. 39, 69, 89, 101, 314

SOBREQUÉS I VIDAL, S. 314

Solanto 84

Soler, *misser* 218

SOLER, A. 100, 118, 314

Soler, Joan, obispo de Barcelona 245

Soler, Llorenç 227

Soler, Lluís de 174

Sorell, Tomàs 30, 158, 174

Suau, Manuel 25, 26, 45, 46

Sumacàrcer 101

Sureda, Guillem 291, 293

Tafalla 83

Tallada, Francesc 158, 160, 174

Tarragona 94

Tarragona, arzobispo de *vid*. Urrea, Pedro de

Teruel 48, 89, 173, 231

Teulada 107

Thomàs, Gabriel 158, 174

Tormos, *Na* 226

Torre, Joan de la 27, 67, 233, 247, 299

Torrelles, Iolant de 44

Torres, Pere 174

Torres Torres, villa y baronía 105

TORRÓ [*olim* TURRÓ] I TORRENT, J. 92, 99, 106, 109, 117, 118, 314, 315

Torroella, Pere 34, 110, 218

Tortosa 21, 37, 104, 106, 189, 192, 218, 225, 228, 232, 233, 238

Tous 105

Trageto, castillo de 84

Traiguera 186, 241

Trinacria vid. *Sicilia*

Tudela 15

UBIETO ARTUR, Mª I. 105, 315

URGELL HERNÁNDEZ, R. 16, 34, 75, 315

Urrea, Beatriz de, condesa de Oliva 105

Urrea, Pedro de, arzobispo de Tarragona 59, 62, 245, 254, 264

Urrea, Pedro de, gobernador del reino de Valencia 21, 30-35, 38-42, 49, 64, 76, 93, 99, 105, 134, 148, 149, 154, 159, 187, 201, 210-213, 226, 230, 242, 245, 279, 281, 298-302, 306, 307

Vaca, Pero 32

Valença, Esteve 29

Valencia, ciudad, *passim*

—camí de Morvedre 4

—campanar nou 227

—capella de Santa Maria de Gràcia 175, 188, 206, 289

—carrer de les Avellanes 175, 188

—carrer de la bosseria 175, 188

—carrer d'En Bou 289

—carrer dels Cavallers 175, 188

—carrer de Sant Vicent 175, 188, 289

—carrer dels Tints 137

—draperia del lli 289

—església i monestir de la Mercé 175, 188, 289

—església de Sant Antoni 67

—església de Sant Martí 175, 188, 289

—església i monestir de Sant Vicent 304

—fusteria 289

—Grau de la mar 291

—llotja 289, 309

—mercat 175, 188

—palau del Real 15

—plaça dels Caixers 175, 188, 289

—plaça de les Corts 227

—plaça de la Figuera 175, 188

—plaça dels Paveses 289

—portal dels Apòstols 175, 188

—portal del Campanar Nou 289

—portal dels Serrans 94

—portal dels Tints 137

—Sala de la ciutat 134, 135, 268, 300

—Seu 64, 65, 94, 110, 136, 175, 188, 206, 289, 294, 295, 303-308

Valencia, reino, *passim*

—dellà Uixó 302

—dellà Xixona, de Xixona enllà 101, 105, 301

—dellà Xúquer, de Xúquer enllà 86

Valero, Pere 22, 24, 27, 142, 249, 269, 270, 278, 290, 299

Vall d'Uixó, la 107

Valldaura, Joan 45

Vallebrera, escudero 226

Valleriola, Bernat 45, 46

Valleriola (*alias* Miró de Valleriola), Francesc 23, 25, 27-30, 128, 130-137, 141, 183, 224, 232, 246, 248

Vallés, Jaume 66, 71

Vallivana vid. *Santa Maria de Vallivana*

Vallterra, linaje 99

Vallterra, Isabel de, mujer de Francesc Berenguer de Blanes 99

Vallterra, Joan de 21, 32, 33, 38, 99, 105, 109-111, 174

VELA AULESA, C. 312

Verdeguer, Pere 80

Viana, principado 82

Vic, obispo de *vid*. Montserrat, Cosme de

VICENS VIVES, J. 9, 13-19, 31-33, 55, 72-75, 82, 87, 91, 100, 107, 112, 113, 315

Vich, Guillem de, chantre de la catedral de Valencia 110, 294, 295

Vich, Guillem de, *maestre racional* 80, 81, 110

Vich, Lluís de, *maestre racional* 20, 21, 30, 31, 42, 84, 109, 110, 134, 135, 170, 171

VICIANA, Martí de 43, 47, 64, 99, 312

Vidal, Bernat 266

Vidal, Rodrigo 74, 75, 92

Vila-real 37, 40, 154-156, 173, 186, 191, 192, 301

Viladamay, *mossén* 263

Vilafranca del Penedès 33, 57, 61, 62, 69, 70, 73, 75, 97, 98, 113, 123, 211, 218, 224, 231, 232, 236, 239, 246, 250, 255, 262, 276, 285-288, 292

VILALLONGA, M. 312

Vilamarí, Joan de 94, 299, 300

Vilamarxant 47

Vilanova, Antoni de 226

Vilanova, Elionor, viuda de Antoni de Vilanova 226, 227

Vilanova, Vidal de 109

Vilaragut, Carroç de 21, 33, 38, 105

Vilaragut, Carroç de, *menor* 105

Vilaragut, Joan Jeroni de 106, 226, 227

Vilaragut, Lluís de 111

Vilarrasa, Guillem Ramon de 10, 94-96, 99, 100, 209, 220, 221, 234

Vilella, Asbert 294

Villahermosa del Río 90

VILLALMANZO, J. 79, 80, 117, 315

Villena, villa y marquesado 228, 242

Villena, marqués de *vid*. Aragó, Alfons d'

Vives, Joan 66, 158, 174

Vives de Boïl, Berenguer 44, 110

Vizcaya, prestamero de *vid*. Díaz de Mendoza, Ruy

Xàbia 296

Xàtiva 21, 40, 45, 154-156, 160, 161, 301

Ximénez de Urrea, Lope, virrey de Sicilia 14, 31, 33, 98, 105, 199, 200, 232, 299

Ximeno, Jaume 95, 123

Xixona 40, 158, 159, 301

Yrles, Bartomeu *vid*. Irles, Bartomeu

Ysalguer, Miquel, abad de Sant Joan de les Abadesses 218

Zaragoza passim

Zaragoza, arzobispo de *vid*. Aragón, Juan de

ZURITA, J. 9, 14-21, 31-33, 61, 62, 73, 75, 82-92, 98, 99, 106, 113, 218, 315

Este libro se acabó de imprimir
el día 13 de junio de 2016,
festividad de san Antonio de Padua,
en la ciudad de Valencia,
en los talleres de Gráficas Papallona, s. coop. v.